

المعارج الكلية الأصول

في أحاديث الرسول ﷺ

دائرة: ماموستا شيخ مهتور علي ناصف

وهرگيراني: نوري فارس جهمه خان

محمود احمد محمد

پيدا چوله وهو سر پهرشتي نه چا پيداني كرووه

دارالطرفة

بيروت - لبنان

منتدى اقرأ الثقافي

www.igra.ahlamontada.com

منتدى اقرأ الثقافي

=====

www.iqra.ahlamontada.com

التَّاجُ الْجَامِعُ لِلْأُصُولِ

في أحاديث الرِّسُولِ ﷺ

دانراوی: ماموستا شیخ مه‌نصور عه‌لی ناصف

وه‌رگی‌رانی: نوری فارس جه‌مه‌ خان

محمود أحمد محمد

پینیدا چوته‌وه‌و سه‌رپه‌رشتی له چاپدانی کردوه‌و

به‌رگی دووه‌م - چاپی جواره‌م

دارالمعرفة

بکیروت، لبنان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

التَّاجُ الْجَائِعُ لِلْأَصُولِ

- وهرگیزانی: نوری فارس همه خان
- پیداچونهوهو سهرپهرشتی له چاپدانی: محمود أحمد محمد
- چاپ: چوارهم
- سالی چاپ: ۲۰۰۸
- تایپ و دیزاین: کهژال حسین / کومپیوتتری شایا
- تیراژ: ۲۰۰۰ دانه
- ژمارهی سپاردن:
- ههلهگری: لافه هوشیار محمد علی - کهجزای م. نوری فارس
- لهسهر ئهرکی کتیبخانهی ئارام له چاپ دراوهو مافی چاپکردنهوهی
- پارنیزراوه بو کتیبخانهی ناوبراو.
- ژماره سپاردنی (۲۳۹۴) ی سالی ۲۰۰۸ ی پیدراوه

ئەم پەراۋە پىرۋزە ئەسەرفەرمايىشتى دانەرەكەى پوختەى
جەدىتەكانى ئەم پەراۋە پىرۋزانەىيە :

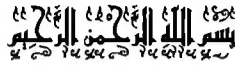
١) صحيح البخارى

٢) صحيح مسلم

٣) سنن أبى داؤد

٤) جامع الترمذى

٥) المجتبى للنسائى

نامه‌ی زهکات

(نهم نامه‌یه جهوت باس و پاشه‌کیه‌که)

۱) باسی به‌که‌م: باسی بیتاویستی و گه‌وره‌یی زهکات

کتاب الزکاة (وفیه تسعة ابواب وخاتمة)

۱) الباب الأول: فی فرضیة الزکاة وفضلها

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ}.

خودای گه‌وره ده‌فهرموی: نویژ بکه‌ن و زهکات بده‌ن و فەرمان‌به‌ری پیغهمبر بکه‌ن، سا به‌شکوو خودای مه‌زن به ره‌حمه‌تی خوی ره‌حمتان پی بکا.

وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ}.

واته: نه‌و زاته مه‌زنه ده‌فهرموی: زهکاتی شه‌ری له ماله‌کانیان وهر بگره وه به‌هوئی نه‌و زهکاته‌وه دل و دهر وونیان له گوناوه تاوان پاک ده‌که‌یته‌وه، هه‌روه‌ک زهکاته‌که خوی ده‌بی به مایه‌ی به‌ره‌که‌ت و نه‌شونمای ماله‌که‌یان، وه دوعای خیرو نزای باشیشیان بو بکه‌و بو‌یان بپارێڤه‌وه، چونکه نزاو پارانه‌وه‌ی تو بو نه‌وان ده‌بی به مایه‌ی ئارام و ئاسایش بو‌یان، خودایش بیسه‌رو ژنه‌وايه‌و له هه‌موو شتی باش ئاگاداره‌و پاک و پیس له‌یه‌که جیا ده‌کاته‌وه.

وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ}.

واته: خودای گه‌وره ده‌فهرموی: نه‌و که‌سانه‌تان که باوه‌ر به خوداو پیغهمبر ده‌که‌ن مال و دارایی خویان له ریگه‌ی خودادا به‌خت ده‌که‌ن پاداش و پایه‌یه‌کی گه‌لی گه‌وره‌یان بو هه‌یه.

۱۱۷۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لِمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ حِينَ بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ: إِنَّكَ سَتَأْتِي قَوْمًا أَهْلَ كِتَابٍ، فَإِذَا جِئْتَهُمْ فَأَذْغُهُمْ إِلَى أَنْ يَشْهَدُوا أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ، فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَأَخْبِرْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ فَتُرَدُّ عَلَى فَقَرَائِهِمْ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لَكَ بِذَلِكَ فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ، وَأَتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ: وَهُمْ الشَّيْخَانِ (أي البخاري ومسلم) وأبو داود والترمذي والنسائي رضوان الله تعالى عليهم، وأينما ذكروا خصوصاً كلما تكررت أسماءهم الكريم من ثانيا هذا الكتاب المبارك^(۱).

ثیبنو عه‌بباس (خوای فی رازی بن) گوئی: پیغهمبه‌ری (درویدی خودای له‌س‌ری) که موعادی کوپی جه‌به‌لی نارد بو یه‌مه‌ن و کردی به سهرکارو ماموستایان، پیی فهرموو: ئەوا تو ده‌جیت بو ناو گه‌لێک، که خاوه‌نی نامه (ئه‌هلی کیتابن)، جا کاتی ده‌جیتته ناویان له پیشا داویان لی بکه که شایه‌تی بده‌ن: که ههر خودا خودایه‌و خودای تر نیه‌و موحه‌مه‌د پیغهمبه‌ری خودایه، جا ئەگهر بو ئەمه به‌گوئیان کردی ئەوا پیشیان بلئی: که خودا (له ههموو شه‌وو رویکا) پینج نویژی له‌س‌ه‌ریان داناوه، جا ئەگهر بو ئەمه‌یش به‌گوئیان کردی ئەوا پیشیان بلئی: که خودا زه‌کاتی له‌س‌ه‌ریان داناوه، که له ده‌وله‌مه‌نده‌کانیان وهرده‌گیری و ده‌ریته‌وه به‌ه‌ژاره‌کانیان، جا ئەگهر بو ئەمه‌ش به‌گوئیان کردی ئەوا نه‌که‌ی نایابی ماله‌کانیان هه‌لب‌ژی‌ری و له باتی زه‌کات بیبه‌ی، وه خوش‌ت بپاریزه له ناله‌و نزای سته‌مبار، چونکه ئاهو نزووله‌و ناله‌ی سته‌مدیده تیریکی کوشنده‌یه‌و له‌گه‌ل له‌که‌وان ده‌رچوو پرستی سته‌مکار

(۱) بخاری. زکاة: ۱۳۹۵، ۱۴۵۸، ۱۴۹۶، ۲۴۴۸، ۴۳۴۷، ۷۳۷۱، ۷۳۷۲. مسلم. ایمان: ۱۲۱ - ۱۲۳. أبو داود. زکاة:

۱۵۸۴. ترمذی. زکاة: ۶۲۵، ۲۰۱۴. نسائی. زکاة: ۲۴۳۴، ۲۵۲۱. ابن ماجه. زکاة: ۱۷۸۳ (ریاض: ۱۲۰۸/۳).

دهبرئ و هيچ شتى بهرى ناگرئ تا خوئ دهگه يه نيته باره گاي پهروهردگار! (ش/د/ت/ن): واته: شه‌يخان (كه بوخارى و موسليمن) و نه‌بو داوود و تيرميذى و نه‌سائى ئه‌م حه‌ديثه‌يان گيڤراوه‌ته‌وه، (رمزاي خويان ليئى و خوداي گهره‌ ليئيان خوشنودين)، هه‌ركاتئ ناويان بېرئ وه له هه‌رلا باسيان بكرئ، به تايبه‌تى له‌ناو ئه‌م كتيبّه پيروزه‌دا له هه‌رشوينئ كه ناويان ده‌نووسرئ له سه‌ره‌تاوه هه‌تا دوا وشه‌ي).

۱۱۷۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ فَ قَالَ: (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ذُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ. قَالَ: تَعْبُدُ اللَّهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا، وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ، وَتُؤَدِّي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ. قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا. فَلَمَّا وَلَّى قَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا^(۱).

ئه‌بو هوره‌يره (خوداي ئا رازى بئ) گوتى: پياوئ هاته خزمه‌تى حه‌زهره‌ت (درودى خوداي له‌سرين) گوتى: كاريكم نيشان بده ئه‌گه‌ر بيكه‌م بېم به به‌هه‌شتى؟ فه‌رمووى: خودا بپه‌رسته‌و به‌نده‌يى و په‌رستشئ بكه‌و هيچ هاوبه‌شى بو بېريار مه‌ده‌و نوپژه فه‌رزه‌كان بكه‌و زه‌كاتى فه‌رز بده‌و روژووى ره‌مه‌زان بگه‌ه. پياوه‌كه‌يش گوتى: به‌و كه‌سه كه گياني منى به ده‌سته له‌مانه زياتر ناكه‌م، جا كه رويشت پيغه‌مبه‌ر (درودى خوداي له‌سرين) فه‌رمووى: ئه‌وه‌ي حه‌زه‌كا كه له‌م جيهانه‌دا به چاوى خوئ پياويكى به‌هه‌شتى ببينئ با ته‌ماشاي ئه‌م پياوه بكا (ش/ن).

۱۱۷۷- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا، وَيَقُولُ الْآخَرُ اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْسِكًا تَلَفًا. رَوَاهُمَا الشَّيْخَانِ وَالنَّسَائِيُّ^(۲).

(۱) بخارى. زكاة: ۱۳۹۷. مسلم. ايمان: ۱۰۷، ۱۰۶، ۱۰۸.

(۲) بخارى. زكاة: ۱۴۴۲. مسلم. زكاة: ۲۳۳۳.

ديسان گوتی: پیغهمبهر (درویدی خودای لهسهرین) فهرمووی: ههموو روژی که بهندهگان روژیان لی دهبیتهوه، دوو فریشته دینه خوارهوه، یهکیکیان دهفهرمووی: خودایه! نهوهی بهخشندهیه توّلهی بو بکهرهوه، نهوهی تریشیان دهفهرمووی: خودایه! نهوهی چرووک و گیره، لیی بگرهوه! (ش/ن).

۱۱۷۸- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا تَصَدَّقَ أَحَدٌ بِصَدَقَةٍ مِنْ طَيِّبٍ - وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلَّا الطَّيِّبَ - إِلَّا أَخَذَهَا الرَّحْمَنُ يَمِينِهِ وَإِنْ كَانَتْ ثَمَرَةً فَتَرْتَبُو فِي كَفِّ الرَّحْمَنِ حَتَّى تَكُونَ أَعْظَمَ مِنَ الْجَبَلِ كَمَا يُرَبِّي أَحَدَكُمْ فَلَوْهُ أَوْ فَصِيلَةٌ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ. وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ: وَتَصَدِّقُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ غَزَّ زَجَلٌ - يَمْحَقُ اللَّهُ الرَّبَا وَيُرَبِّي الصَّدَقَاتِ^(٤).

ديسان گوتی: پیغهمبهر (درویدی خودای لهسهرین) فهرمووی: نهوهی خیری بکا له هه لال، (چونکه ههرچی هه لال نه بی خدا وهری ناگری) نهوهی خیری بکا له هه لال خودای میهره بان به دهستی راستی خوئی وهری دهگری، با دهنکه خورمایه کیش بی، جا نهو خیره له ناو له پی پهروه دگاری میهره بانا نه شونماو گه شه دهکا تا به قهه کیوی گه وره تر ده بی "وهک چون یه کی له ئیوه جوانوو ماینی یا پارینه و شتری بو خوئی پهروه ده بکا خودایش نهو خیره ئاوا پهروه ده دهکا، تا ته واو گه وره ده بی (ش/ت/ن) تیرمیذی نه مه شی لی زیاد کردوه: نیشانه ی راست و دروستی نه مه ش له نامه ی خودای گه وره و شکومه نددا هیه که ده فهرمووی: {يَمْحَقُ اللَّهُ الرَّبَا وَيُرَبِّي الصَّدَقَاتِ} خودا سوود بی پیت و بهر هکات دهکاو مالی سوود خیر ناداته وه، به لام مالی که خیر و خیراتی لی بکری و زهکاتی لی بدری خودا زوری دهکاو نه شونمای پی دهکا.

۱۱۷۹- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ أَلْفَقَ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ نَوَدَى فِي الْجَنَّةِ يَا عَبْدَ اللَّهِ هَذَا خَيْرٌ فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ

الصَّلَاةِ وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيَامِ دُعِيَ مِنْ بَابِ الرِّيَّانِ. قَالَ: أَبُو بَكْرٍ الصَّدِيقُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلَى أَحَدٍ يُدْعَى مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ فَهَلْ يُدْعَى أَحَدٌ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ كُلِّهَا؟ قَالَ: نَعَمْ وَإِنِّي أَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ^(۵).

دیسان گوتی: پیغہمبہر (دیوادی خودای لہسربن) فہرمووی: ہہر کہسئی جووتی شت لہ ریگہی خودادا ببہخشئی وک ٹہوہ دوو درہم یا دوو دینار یا وک ٹہوہ مہرو بزنی یا کہواو کراسئی ببہخشئی کاتئی کہ دہچیٹہ بہہشت دہرگاوانہکان بانگی دہکھن: ٹہی بہندہی خودا! ٹہی فیسارہکھس! ٹہم دہرگایہ باشہ لہ باوہری منا، وہرہ لیڑہوہ بچورہ ژوورہوہ! جا ٹہوہی خاوہنی نوپڑہ لہ دہرگای نوپڑہوہ بانگ دہکری، وہ ٹہوہی خاوہنی خہبات و غہزا بی لہ دہرگای خہبات و غہزاوہ بانگ دہکری، وہ ٹہوہی خیرہومہندبی لہ دہرگای خیرہومہندانہوہ بانگ دہکری، وہ ٹہوہی خاوہن روژوو بی لہ دہرگای پاراوو تیراوہوہ بانگ دہکری (ہہتا دواپی). ٹہبو بہکری صہدیقیش (خوای فی رازی بن) گوتی: ٹہی پیغہمبہری خودا! خو قہیدی نیہ کہ یہکئی لہ ہہموو دہرگاگانہوہ گازبکری؟ وہ ٹایا کہسئی ہہیہ کہ لہہر ہہشت دہرگاگانی بہہشتہوہ بانگ بکری؟ فہرمووی: بہئی: ہہیہ، وہ ٹومیدیش دہکھم کہ تو یہکیک بیت لہوان! (ش/ت/ن).

۱۱۸۰ - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا أُدِّيتَ زَكَاةَ مَالِكَ فَقَدْ قَضَيْتَ مَا عَلَيْكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ^(۶).

(۵) بخاری. صوم: ۱۹۷، ۲۸۴۱، ۳۲۱۶، ۳۶۶۶ مسلم. زکاة: ۲۳۱۸. ترمذی. مناقب: ۳۷۴. نسائی. صیام:

۲۲۳۷، ۲۴۳۸، ۳۱۳۵.

(۶) بسند حسن (شرحہ).

دیسان گوتی: چه زهت (درویدی خودای له‌سربین) فه‌رمووی: هه‌رمائی زه‌کاته‌که‌ی بده‌ی ئیتر ئه‌رکی سه‌رشانی خۆت له‌ باره‌یه‌وه به‌جی هیناوه (ت-س/ح) واته: تیرمیذی به‌سه‌ندیکی چه‌سنو جوان ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی ئیپراوه‌ته‌وه.

۱۱۸۱- وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمًا فَقَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ. ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ أَكَبَّ فَأَكَبَّ كُلُّ رَجُلٍ مِنَّا يَنْكِي لَا تَذَرِي عَلَى مَاذَا حَلَفَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فِي وَجْهِهِ الْبُشْرَى فَكَانَتْ أَحَبَّ إِلَيْنَا مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ ثُمَّ قَالَ: مَا مِنْ عَبْدٍ يُصَلِّي الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ وَيَصُومُ رَمَضَانَ وَيُخْرِجُ الزَّكَاةَ وَيَجْتَنِبُ الْكَبَائِرَ السَّبْعَ إِلَّا فَتَحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ فَقِيلَ لَهُ ادْخُلْ بِسَلَامٍ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ (۷).

ئه‌بو هوره‌یره‌و ئه‌بو سه‌عیدی خودری (خوایان فی رازی بن - ره‌زای خودایان لیبین) گوتیان: روژی پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سربین) وتاریکی بۆمان دا “سی جار له‌سه‌ر یه‌ک فه‌رمووی: به‌و که‌سه‌ که‌ گیانی منی به‌ ده‌سته! ئینجا پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سربین) سه‌ری شوپ‌کرده‌وه به‌سه‌ر سینگی خۆیدا، ئیمه‌یش هه‌موومان سه‌ری خۆمان دانه‌واندو ده‌ستمان کرد به‌ گریان، وه‌ نه‌مانزانی له‌سه‌ر چی سویند ده‌خوا، به‌لام که‌ سه‌ری هه‌لپری موژده‌ له‌ روی ده‌باری! ئیتر ئه‌وه‌مان له‌ باشتین مائی دنیا (که‌ رانه‌ وشتی سووره) پی خۆشتر بوو.

ئینجا فه‌رمووی: هه‌ر به‌نده‌یه‌ک هه‌موو روژی پینج نوپ‌ژه‌کان بکاو روژووی ره‌مه‌زان بگری و زه‌کات ده‌ر بکاو خۆی له‌ چه‌وت گونا‌هه‌ گه‌وره‌کان بپاریزی، بیگومان که‌ هه‌ر هه‌شت ده‌رگا‌کانی به‌هه‌شتی بۆ ده‌خه‌نه‌ سه‌رپشت و پی ده‌لین: به‌خۆشی بچۆره‌ ژووره‌وه‌ له‌کام ده‌رگایانه‌وه‌ که‌ خۆت ئاره‌زوو ده‌که‌ی (ن = نه‌سائی).

۲) باسی دووهم: هه‌ره‌شه‌کردن له زهکات نه‌ده‌ر

الباب الثاني: في التشديد على تاركها

وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ. يَوْمَ يُخْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فُتُكْوَىٰ بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْتُمْ لَأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ}.

خودای گه‌وره ده‌فه‌رموئ: مژده‌ی سزایه‌کی به‌سوئ بده به‌وانه که هه‌ر زی‌پرو زیو که‌له‌که ده‌که‌ن و له ری‌گه‌ی خودادا خه‌رجی نا‌که‌ن، روژئ دئ که نه‌و سامان و گه‌نجه‌یان له‌ناو نا‌گری دۆزه‌خا سوور ده‌کریته‌وه، تا ده‌بئ به‌یه‌ک پارچه‌ نا‌گر، نه‌وجا ته‌وی‌ل و ته‌نش‌ت و پشتیانی پی داخ ده‌کری، وه فریشت‌ه‌ی سزاو عه‌ذاب به‌ته‌وس و ته‌لفیسییه‌وه“ لا‌قرتیانی پی ده‌که‌ن و پیانی ده‌لین: نه‌مه زی‌پرو زیوو گه‌نجه‌که‌ی خۆتانه‌و خۆتان خرتان کردۆته‌وه بو‌گیانی خۆتان، که‌واته بجیژن له‌به‌ری ره‌نجه‌شانی خۆتان!

۱۱۸۲- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: مَا بَلَغَ أَنْ تُؤَدَّى زَكَاةُ فَرْكِي فَلَيْسَ بِكَتْرٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَلِحَاكُم وَمَالِكٌ. وَلَفْظُهُ: مَا أُدِيَ زَكَاةُ فَلَيْسَ بِكَتْرٍ^(۱).

ئوممو سه‌له‌مه (خودای ئی رازی بئ) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (دروودی خودای له‌سه‌ربئ) ده‌فه‌رموئ: هه‌ر مائی بگاته راده‌ی زه‌کات و زه‌کاتی شه‌رعی ئی ده‌ربکری ئیتر نه‌و ماله به‌گه‌نجی حه‌رام دانانری (د/حاکم/مالک) گفته‌ی (لفظ‌ی مالیک ناوایه: هه‌رچی زه‌کاتی ئی ده‌ربکری به‌گه‌نجی حه‌رام دانانری.

۱۱۸۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا مِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ صُفِّحَتْ لَهُ صَفَائِحٌ مِنْ نَارٍ فَأُخْمِيَ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَيُكْوَىٰ بِهَا جَنْبُهُ وَجَبِينُهُ وَظَهْرُهُ كُلَّمَا

^۱ صحيح عنه الحاكم. (تاج/ ۲ ص ۲۱ - حديث رقم: ۱۲۲۸/۲.

بَرَدَتْ أُعِيدَتْ لَهُ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ فَيَرَى سَبِيلَهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ.

قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِلَّا بِلَ قَالَ: وَلَا صَاحِبُ إِبِلٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا وَمِنْ حَقَّهَا حَلَبُهَا يَوْمَ وَرْدِهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بَطَحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرَقَرٍ أَوْفَرَ مَا كَانَتْ لَا يَفْقِدُ مِنْهَا فَصِيلاً وَاحِداً تَطَّوُّهُ بِأَخْفَافِهَا وَتَعَصُّهُ بِأَفْرَاهِهَا كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ أُولَاهَا رُدَّ عَلَيْهِ أُخْرَاهَا فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ فَيَرَى سَبِيلَهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ. قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَالْبَقَرُ وَالنَّمْرُ قَالَ: وَلَا صَاحِبُ بَقَرٍ وَلَا غَنَمٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بَطَحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرَقَرٍ لَا يَفْقِدُ مِنْهَا شَيْئاً لَيْسَ فِيهَا عَقْصَاءٌ وَلَا جَلْحَاءٌ وَلَا عَضْبَاءٌ تَنْطِحُهُ بِقُرُونِهَا وَتَطَّوُّهُ بِأَظْلَافِهَا كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ أُولَاهَا رُدَّ عَلَيْهِ أُخْرَاهَا فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ فَيَرَى سَبِيلَهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ^(۲).

نه بو هورهیره (خودای ن رازی بن) گوئی: پیغهمبهه (درویدی خودای لهسهربن)

دهفهرموی: نهو کهسهی خاوهنی زیپرو زیو بی و زهکاتی ن دهرنهکا، له روژی قیامهتدا نهو زیپرو زیوه دهکری به پلیت و سوور دهکریتهوه لهناو ناگری دوزهخا تا دهبی به یهک پارچه ناگری سوور، نهوجا تهنیشتی و ناوچهوانی و پشتی و ههموو لهشی تری پیی داخ دهکری، ههموو جاری که سارد دهبیتهوه، سهه لهنوئ سوور سووری دهکهنهوه بوئی و دیسان وای ن دهکهنهوه، ئیتر لهو روژهدا که پهنجا ههزار سال دریزه نهو کابرایه نهه حالیهتی، ههتا دادگایی و موحاکهمهی بهندهکان لهناو خوینا تهواو دهبی، نهوجا ریگهی خوئی نیشان دهدری سا یا بو بههشت سا یا بو دوزهخ! گوئرا: نهی پیغهمبههری خودا! نهی

(۲) بخاری. زکاة: ۱۴۰۲، ۲۴۷۸، ۲۰۷۳، ۹۶۵۸. مسلم. زکاة: ۲۲۸۷. نسائی. الخیل: ۳۵۶۵ (ریاض/ ۳ ز:

و شتر؟ فەرمووی: وە ئەوەی خواوەنی و شتریی و مافی مافداران و هەقی هەقدارانى ئى نه‌دا، له‌ رۆژى قىامه‌تدا له‌ ده‌شتىكى كرکايكرکا له‌ سەر دهم رايده‌خه‌ن بۆ ئەو و شترانه‌، وە تا بلييت زل و زل و فيله‌ته‌ن و يه‌ك پارينه‌شيان که‌م نيه‌، ئيتير ئەوانيش به‌ پا ده‌يشيلن و به‌دەم ده‌يگه‌زن و قه‌پى ئى ده‌گرن، گشت جارى که‌ دوايه‌که‌يان به‌سەريا تى ده‌په‌رى ديسانە‌وه‌ به‌رايه‌که‌يان ده‌گيرنه‌وه‌ بۆ سەرى، ئيتير ئەمه‌ حاله‌يه‌تى له‌و رۆژه‌دا که‌ په‌نجا هه‌زار ساڵ دريژه‌ هه‌تا مه‌حه‌که‌مه‌ى ناو به‌نده‌گان ته‌واو ده‌بى، ئەو جار ريگه‌ى خۆى پيشان ده‌درى، سا يا بۆ به‌هه‌شت سا يا بۆ دۆزه‌خ! وە ئەو رۆژه‌شى که‌ و شتر ده‌برى بۆ سەر ئاوو ده‌دۆشرى، ئەو شيره‌ مافی هه‌ژارانى پيوه‌يه‌. گوتر: ئەى پيغه‌مبه‌رى خودا! ئەى ره‌شه‌ و لاخ و مه‌رو بزن؟ فەرمووی: وە ئەوەی خواوەنی ره‌شه‌ و لاخ و مه‌رو بزن بى و مافی هه‌ژارانى ئى نه‌دا له‌ رۆژى ره‌ستاخيژ (قىامەت)دا، له‌ ده‌شتىكى كرکايكرکا له‌ سەر دهم راده‌خرى بۆيان، ئەو ئازەله‌ له‌و کاته‌دا نه‌ تاقه‌ يه‌کيکيان که‌مه‌، نه‌ شاخ بادراويکيان تيادايه‌، نه‌ کۆلى، نه‌ شاخ شکاوى، هه‌موو زرت و ناماده‌ن بۆ شه‌ره‌ قوچ و شوق و هه‌شاندن ئيتير به‌شاخ ده‌يده‌نه‌ به‌ر شوق و به‌سم گيره‌ى ده‌که‌ن، گشت جارى که‌ دوايى يه‌که‌يان به‌ سەريا تى ده‌په‌رن ديسانە‌وه‌، به‌رايه‌که‌يان ده‌گيرنه‌وه‌ بۆ سەرى، ئيتير ئەمه‌ حاله‌يه‌تى له‌و رۆژه‌دا که‌ په‌نجا هه‌زار ساڵ دريژه‌، هه‌تا دادگايى و مه‌حه‌که‌مه‌ى ناوه‌ندى به‌نده‌گان ته‌واو ده‌بى، ئەوجا ريگه‌ى خۆى نيشان ده‌درى: سا يا بۆ به‌هه‌شت، سا يا بۆ دۆزه‌خ! (ش/د/ن).

١١٨٤ - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا، فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُثْلَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَجَاعًا أَقْرَعَ، لَهُ زَبَيَّتَانِ، يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ يَأْخُذُ بِلَهْزَمَتَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا مَالِكٌ، أَنَا كَنْزُكَ، ثُمَّ تَلَا (وَلَا يَخْسِبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرٌ لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخَلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ^(٣).

^(٣) بخاري. زکاة: ١٤٠٣، ٤٥٦٥، ٤٦٥٩، ٦٩٥٧. مسلم. زکاة: ٢٢٩٣، ٢٢٩٤. نسائي. زکاة: ٢٤٥٣.

دیسان گوتی: پیغهمبهر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: ههر که‌سی
خودا مالی پی بدات و زهکاتی نه‌دا، له روژی ره‌ستاخیزدا نه‌و ماله ده‌بی به
نیره‌ماریکی سهرگه‌ری زه‌هردار، دوو که‌لبه‌ی ده‌ریه‌ریوی له ده‌مایه، جاوه‌ک
که‌له‌مه نه‌لقه ده‌دات له ملیاو هنووسی به ههردوو لا لغاوه‌یداو سهری له‌م لا
لغاوه‌ی و کلکی له‌و لا لغاوه‌که‌ی تری گیر ده‌کاو پیی ده‌لی: من ماله‌که‌ی
خوتم، من گه‌نجه‌که‌ی خوتم! ئینجا جه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سهرین و
سهر و مال و گیان به‌قوربانی بی) نه‌م نایه‌ته‌ی خویند:

{وَلَا يَخْسِبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرٌ لَّهُمْ بَلْ هُوَ
شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ}.

نه‌وانه‌ی که‌ رژدی و ره‌زیلی ده‌که‌ن له به‌ختکردنی نه‌و ماله‌دا که‌ له
سایه‌ی خوداوه‌ پییان دراوه، با گومان نه‌به‌ن که‌ نه‌و رژدی و چرووکییه‌ بو
نه‌وان چاکه، به‌لکوو نه‌وه زور به‌دوو خراپه‌ بو دوا روژیان، نه‌و به‌شه‌ماله‌ که‌
له‌به‌ر رژدی نایده‌ن به‌ خاوه‌ن هه‌ق و به‌ هه‌ژاران له روژی ره‌ستاخیزدا ده‌کری
به‌ ته‌وقی ناسنین و ده‌کریته‌ ملیان! (ش/ت/ن).

۱۱۸۵- وَعَنْهُ قَالَ: لَمَّا تُوفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَاسْتُخْلِفَ أَبُو
بَكْرٍ بَعْدَهُ وَكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ الْعَرَبِ قَالَ: عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لِأَبِي بَكْرٍ كَيْفَ تَقَاتِلُ
النَّاسَ وَقَدْ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا
إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَمَنْ قَالَ: لَهَا فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالُهُ وَنَفْسُهُ إِلَّا بِحَقِّهِ وَحِسَابُهُ عَلَى اللَّهِ
عَزَّ وَجَلَّ. فَقَالَ: أَبُو بَكْرٍ وَاللَّهِ لَأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ فَإِنَّ الزَّكَاةَ
حَقُّ الْمَالِ وَاللَّهُ لَوْ مَنَعُونِي عَنَّا قَاتِلًا يُوَدُّونَهُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنَعِهِ. فَ قَالَ: عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَوَاللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا أَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَ
أَبِي بَكْرٍ لِلْقِتَالِ فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۴).

(۴) بخاری. زکاة: ۱۳۹۹، ۱۴۵۷، ۶۹۲۴، ۷۲۸۲، ۱۴۰۰، ۱۴۵۶، ۶۹۲۵، ۷۲۸۵. مسلم. ایمان: ۱۲۴ - ۱۲۸. ریاض/

۱۲۱۰، ۳۹۰/۱. ترمذی. ایمان: ۲۶۰۷. ابو داود: زکاة: ۱۵۵۶، ۱۵۵۷. نسائی. زکاة: ۲۴۴۲

ديسان گوتی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سربین) که کوچی دواپی کرد، وه له پاش نهو نه‌بو به‌کر کرا به جینشین (خلیفه) وه نهو عاره‌بان‌هی که له دین هه‌لگه‌پا‌بوونه‌وه په‌یدا‌بوون، وه نه‌بو به‌کر ویستی بجی به‌گژیانا بهم بو‌نه‌یه‌وه عومهری کوپی خه‌طاب پیی گوت: تو چون جه‌نگ ده‌که‌ی له‌گه‌ل نه‌م خه‌لکه‌داو به‌لگه‌ت چیه؟ نه‌ی چی ده‌که‌ی له‌وه که پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سربین) ده‌فهرموئ: فهرمانم پی کراوه که شه‌ر بکه‌م له‌گه‌ل نه‌م خه‌لکه‌دا تا شایه‌تمان دینن و به‌زمان ده‌لین: (لا اله الا الله) واته: هه‌ر خودا خودایه‌و خودای تر نیه، نه‌گه‌ر بشبی راست نیه و درویه! ئیتر نه‌و که‌سه‌ی که نه‌مه بلن نه‌وا سه‌رو مالی خو‌ی له‌من قه‌ده‌غه ده‌کاو خوین و نامووس و مالی له‌من حه‌رام ده‌بی مه‌گه‌ر له‌سه‌ر حه‌قی شه‌رعی، وه ئیتر حیساب و ئی پرسینه‌وه‌ی نیازی دل‌ی له‌و دنیا له‌سه‌ر خودایه‌.

نه‌بو به‌کریش گوتی: به‌خودا زور باش ده‌چم به‌گژ نه‌وانه‌دا که فهرقی نویژو زه‌کات ده‌که‌ن و ده‌لین نویژو فهرزه‌و ده‌یکه‌ین و زه‌کات فهرزیه‌و نایده‌ن چونکه زه‌کاتیش مزى مال‌ه، سویند به‌خودا نه‌گه‌ر گیسکیکیان دابی به پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سربین) و ئیسته نه‌یده‌ن به‌من له‌سه‌ر نه‌دانی نه‌و گیسکه‌یه ده‌چم به‌گژیانا.

عومهر ده‌یگوت: به‌خودا دیار بوو که کردنی نه‌و جه‌نگه شتی بوو خودا نابوو‌یه دل‌ی نه‌بو به‌کره‌وه، وه منیش بوم ده‌رکه‌وت که قسه‌که‌ی نه‌بو به‌کر راست بوو (ش/د/ت/ن).

۴) زه‌کات له‌چی ده‌که‌وئ و له‌چی ناکه‌وئ: (فصل فيما تجب فيه الزکاة)

۱۱۸۶- عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: اَلتَّهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ - أَوْ وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ، أَوْ كَمَا حَلَفَ - مَا مِنْ رَجُلٍ تَكُونُ لَهُ إِبِلٌ أَوْ بَقَرٌ أَوْ غَنَمٌ لَا يُؤَدِّي حَقَّهَا إِلَّا أَتَى بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْظَمَ مَا تَكُونُ

وَأَسْمَنَهُ، تَطَوُّهُ بِأَخْفَافِهَا، وَتَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا، كُلَّمَا جَازَتْ أُخْرَاهَا رُدَّتْ عَلَيْهِ أُولَاهَا، حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ^(۱).

ئەبو زەپر (خودای ئی رازی بێ) گوتی: چووم بۆ لای پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەری) لە سیبەری کەعبەدا دانیشتبوو کە گەیشتمە خزمەتی دەیفەرموو: بەو کەسە کە گیانی منی بەدەستە یا دەیفەرموو: بەو خودایە کە خودای تری لە رەنگ نیە یا هەر سویندیکی تری خوارد ئینجا فەرمووی: هەر پیاوی و شتر یا رەشە و لاخ یا مەرو بزنێ هەبێ، وەمافی خاوەن مافی ئی نەدا، لە روژی قیامەت (رەستاخیز) دا ئەو مالانەی دەهینری، هەتا بلی زل و قەلەو قەلەون وە خۆی لەسەر سەك وەك بەرە رادەخەری بۆیان ئینجا ئەوانیش بەسم گیرەدی دەكەن و بەشاخ شوقی تی هەل دەدن، هەر چەند دواپەسەیان تی دەپەرێ بەسەریا دیسانەو بەرایپەسەیان دەگیرنەو بۆ سەری. ئیتر ئەو کابرایە ئەمە حالپەتی تا مەحکەمە ی نێوانی ئەو خەلکە تەواو دەبی (ش/ت/ن).

۱۱۸۷- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ أَعْرَابِيًّا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ الْهَجْرَةِ فَقَالَ: وَيْحَكَ، إِنَّ شَأْنَهَا شَدِيدٌ، فَهَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ تُؤَدِّي صَدَقَتَهَا. قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَاعْمَلْ مِنْ وَرَاءِ الْبَحَارِ فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَتْرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيَّ^(۲).

ئەبو سەعید (خودای ئی رازی بێ) گوتی: عەرەبیکی دەشتەکی دەیویست کۆچ بکا بۆ مەدینە بۆ لای پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەری) جا سەربارەت بەو لە حەزەرەتی پرسی، فەرمووی (درویدی خودای لەسەری): هاوار لەخۆت! ئەو پاسە گەلی

(۱) بخاری. زکاة: ۱۴۰۲. مسلم. زکاة: ۲۲۸۷ - ۲۲۹۴، ۲۲۹۷. ریاض. ز: ۲۱۶ ژمارە: ۱۳۱۴/۹. ترمذی.

زکاة: ۶۱۷. نسائی. زکاة: ۲۴۳۹.

(۲) بخاری. زکاة: ۱۴۵۲، ۲۶۲۳، ۳۹۲۳. ۶۱۶۵. مسلم. إمارة: ۴۸۰۹. أبو داود. جهاد: ۲۴۷۷. نسائی.

بیعة: ۴۱۷۵.

سهخت و دیژوارهو ئهرکی زۆره، بۆ هه‌موو که‌سی راناگیرئ، واز له‌م باسه‌
 بی‌نه، به‌لام ئایا وشت‌رت هه‌یه زه‌کاتیان ئی بده‌ی؟ گوتی: به‌ئێ. فه‌رمووی: ده‌
 له‌ هه‌ر کوئی کاری باش ده‌که‌ی بیکه‌، خودا ده‌کا له‌وپه‌ر ده‌ریاوه‌ ده‌یکه‌ی، له‌
 هه‌رلا ده‌یکه‌ی جیاوازی نیه‌، خودا بۆتی ده‌نوسی و هیچی ئی که‌م ناکاته‌وه‌
 (ش/د/ن).

۱۱۸۸- وَقَالَ: عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ: إِنَّمَا تَجِبُ الزَّكَاةُ فِي الْعَيْنِ وَالزَّرْعِ
 وَالْمَأْشِيَةِ وَوَأَقْفُهُ مَالِكٌ وَالشَّافِعِيُّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) وَلَفْظُ الشَّافِعِيِّ فِي الْأَمِّ: الْمَالُ الَّذِي
 تَجِبُ فِيهِ الصَّدَقَةُ بِنَفْسِهِ عَيْنُ ذَهَبٍ وَفِضَةٍ، وَبَعْضُ بَابِ الْأَرْضِ، وَالْمَأْشِيَةِ، وَمَا
 أُصِيبَ فِي أَرْضٍ مِنْ مَعْدِنٍ وَرِكَازٍ^(۳).

عومه‌ری کوپی عه‌بدوله‌زیز ده‌ئێ: زه‌کات هه‌ر له‌ نه‌ختینه‌ی زی‌پو زی‌وو
 له‌ دانه‌وی‌له‌و له‌ ئاژاڵ ده‌که‌وئ.

مالیک و شافیعی‌ش له‌سه‌ر ئه‌م رایه‌ی ئه‌ون، ره‌زای خوا له‌ هه‌موویان بئ،
 پێشه‌وا شافیعی له‌ په‌رتووکی (الام) دا ده‌ئێ: ئه‌و ماله‌ی که‌ له‌خۆیه‌وه‌، به‌
 خودی خۆی. زه‌کاتی ئی ده‌که‌وئ: هه‌ر نه‌ختینه‌ی زی‌پو زی‌وو هه‌ندی رووه‌کی
 زه‌وی و ئاژاڵ و ئه‌وکان و گه‌نجه‌یه‌ که‌ له‌ زه‌ویدا ده‌دۆزێته‌وه‌.

۱۱۸۹- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَيْسَ
 فِيمَا دُونَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ^(۴).

ئه‌بو سه‌عید (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین)
 فه‌رمووی: دانه‌وی‌له‌ له‌ پێنج ویسق که‌مه‌تر بئ زه‌کاتی ئی ناکه‌وئ^(۱)
 (ش/د/ت/ن).

^(۳) انشر صحیح.

^(۴) بخاری. زکاة: ۱۴۰۵، ۱۴۴۷، ۱۴۵۹، ۱۴۸۴. مسلم. زکاة: ۲۲۶۰ - ۲۲۶۷. أبو داود. زکاة: ۱۵۵۸. ترمذی.

زکاة: ۶۳۶، ۶۳۷. نسائی. زکاة: ۲۴۴۵، ۲۴۷۲، ۲۴۷۴.

۱۱۹۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ وَلِأَفْرَسِهِ صَدَقَةٌ. رَوَاهُمَا الْخَمْسَةُ^(۵).

نه‌بو هورهیره (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغهمبه‌ر (درویدی خودای له‌سربین) فهرمووی: بهنده و نه‌سپ و ماینی پیماوی موسولمان زهکاتیان فی ناکه‌وئی به‌و مهرجه‌ی که هی بازرگانی نه‌بن (ش/د/ت/ن).

۱۱۹۱- وَلِلْمُسْلِمِ وَأَحْمَد: لَيْسَ فِي الْعَبْدِ صَدَقٌ إِلَّا صَدَقَةُ الْفِطْرِ^(۶).

ده‌فهرمووی: (درویدی خودای له‌سربین) (بیجگه له‌سهرفته‌ر، بهنده (کویله) زهکاتی تری فی ناکه‌وئی (م/نه‌حمه‌د).

۱۱۹۲- وَعَنْهُ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سُئِلَ عَنِ الْحَمِيرِ أَيُّهَا زَكَاةٌ؟ فَقَالَ: مَا جَاءَنِي فِيهَا شَيْءٌ إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْفَادَةُ (فَمَنْ يَعْمَلْ مِثَّ قَالَ: ذَرَّةٌ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثَّ قَالَ: مِثْقَالٌ ذَرَّةً شَرًّا يَرَهُ). رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالشَّيْخَانُ^(۷).

دیسان گوتی: پرسیار کرا له پیغهمبه‌ر (درویدی خودای له‌سربین): ئایا گویدریژ زهکاتی فی ده‌که‌وئی یا نا؟ فهرمووی: له‌م لایه‌نه‌وه هیچ سرووشیکم به‌ تایبه‌تی بو نه‌هاتوو، ته‌نیا نه‌م ئایه‌ته دانسقه‌و که‌م مانه‌ندو که‌م هاوتایه نه‌بی که‌م تیگرا هه‌موو جوړه‌ خیرئ ده‌گریته‌وه که‌م ده‌فهرمووی:

{فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ}.

(۱) ماموستا مه‌لا که‌ریمی بیاره‌ خودا ده‌ست به‌ عه‌مری بگری له‌ به‌رگی په‌که‌می شه‌ریعه‌تی ئیسلامدا له‌ لاپه‌ره (۲۲۲)دا ده‌فهرمووی: پینج وه‌سق ده‌کاته‌ سئ سه‌د صاع، به‌پیوانه‌ی کورده‌واری ده‌کاته‌ نزیکه‌ی جل و پینج ته‌نه‌که‌ه. - وه‌رگتیر - ۱۹۸۷/۷/۲۱

(۵) بخاری. زکاة: ۱۴۶۳، ۱۴۶۴. مسلم. زکاة: ۲۲۷۰ - ۲۲۷۳. أبو داود. زکاة: ۱۵۹۴، ۱۵۹۵. ترمذی. زکاة: ۶۲۸. نسائی. زکاة: ۲۴۶۶.

(۶) مسلم. زکاة: ۲۲۷۳.

(۷) بخاری. مسافاة: ۲۳۷۱، ۲۸۶۰، ۳۶۴۶، ۴۹۶۲، ۴۹۶۳، ۷۳۵۶. مسلم.

هر که سنی به قه‌ی سهنکی میروچه بچکوله‌ی چاکه‌ی کردبی
پاداشته‌که‌ی ده‌بینیته‌وه، وه هر که سنی به قه‌ی سهنکی میرووله بچکوله‌ی
خرابه‌ی کردبی پاداشته‌که‌ی ده‌بینیته‌وه (ئه‌حمده/ش).

۱۱۹۳- عَنْ مُعَاذٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَسْأَلُهُ عَنِ
الْخَضِرَوَاتِ وَهِيَ الْبُقُولُ فَقَالَ: لَيْسَ فِيهَا شَيْءٌ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَرْزُوقٍ وَالدَّارُ قُطَيْبِيُّ^(۸).

موعاذ (خودای نازی بن) نامه‌ی نووسی بو پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین)
له‌باره‌ی سه‌وزه واته‌وه (که پیشی ده‌لین: ته‌ره وه‌ک خه‌یارو کاله‌ک و بامی و
ته‌ماته‌و شتی وا) پرسیری ئی کرد. فه‌رمووی: زه‌کاتیان ئی ناکه‌وی
(ت/به‌زار/داره قوطنی - اسانید ضعیفه).

۴) باسی سینه‌م: باسی زه‌کاتی نازه‌ل که بریتییه له‌ وشترو ره‌شه ولاخ و
مه‌رو بزن

الباب الثالث: في زكاة الماشية وهي الابل والغنم والبقر

۱۱۹۴- عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كَتَبَ لَهُ هَذَا الْكِتَابَ لَمَّا وَجَّهَهُ
إِلَى الْبَحْرَيْنِ:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذِهِ فَرِيضَةُ الصَّدَقَةِ الَّتِي فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى الْمُسْلِمِينَ، وَالَّتِي أَمَرَ اللَّهُ بِهَا رَسُولُهُ، فَمَنْ سَأَلَهَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَلَى
وَجْهِهَا فَلْيُعْطِهَا، وَمَنْ سُئِلَ فَوْقَهَا فَلَا يُعْطِ فِي أَرْبَعٍ وَعِشْرِينَ مِنَ الْإِبِلِ فَمَا دُونَهَا
مِنَ الْغَنَمِ مِنْ كُلِّ خَمْسٍ شَاةً، فَإِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا وَعِشْرِينَ إِلَى خَمْسٍ وَثَلَاثِينَ فَفِيهَا
بَنْتٌ مَخَاضٍ أَوْ ثَلَاثِينَ، فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَثَلَاثِينَ إِلَى خَمْسٍ وَأَرْبَعِينَ فَفِيهَا بَنْتٌ لَبُونٍ

^(۸) باسانید ضعیفه (شرحه).

أُنْثَى، فَإِذَا بَلَغَتْ سِتًّا وَأَرْبَعِينَ إِلَى سِتِّينَ فَفِيهَا حِقَّةٌ طَرُوقَةُ الْجَمَلِ، فَإِذَا بَلَغَتْ وَاحِدَةً وَسِتِّينَ إِلَى خَمْسٍ وَسَبْعِينَ فَفِيهَا جَدْعَةٌ، فَإِذَا بَلَغَتْ - يَغْنَى - سِتًّا وَسَبْعِينَ إِلَى تِسْعِينَ فَفِيهَا بَنَاتُ لَبُونٍ، فَإِذَا بَلَغَتْ إِحْدَى وَتِسْعِينَ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِيهَا حِقَّتَانِ طَرُوقَتَا الْجَمَلِ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ فَفِي كُلِّ أَرْبَعِينَ بَنَاتُ لَبُونٍ، وَفِي كُلِّ خَمْسِينَ حِقَّةٌ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ إِلَّا أَرْبَعٌ مِنَ الْإِبِلِ فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا، فَإِذَا بَلَغَتْ خَمْسًا مِنَ الْإِبِلِ فَفِيهَا شَاةٌ، وَفِي صَدَقَةِ الْغَنَمِ فِي سَائِمَتِهَا إِذَا كَانَتْ أَرْبَعِينَ إِلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ شَاةٌ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى عِشْرِينَ وَمِائَةٍ إِلَى مِائَتَيْنِ شَاتَانِ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى مِائَتَيْنِ إِلَى ثَلَاثِمِائَةٍ فَفِيهَا ثَلَاثُ، فَإِذَا زَادَتْ عَلَى ثَلَاثِمِائَةٍ فَفِي كُلِّ مِائَةٍ شَاةٌ، فَإِذَا كَانَتْ سَائِمَةُ الرَّجُلِ نَاقِصَةً مِنْ أَرْبَعِينَ شَاةً وَاحِدَةً فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ، إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْمُسْلِمَ^(۱).

نه‌ه‌س (خودای فی رازی بن) گوتی: نه‌بو به‌کر (خودای فی رازی بن) منی کرد به سهرکاری سهر زهکاتی ولاتی به‌حره‌ین و ناردمی بو نه‌وی، نه‌م نامه‌یه‌ی بو نووسیم:

به‌ناوی یه‌زدانی به‌خشنده‌ی میهره‌بان. نه‌مه ده‌ستوری دانی زهکاتی فهرزه که پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) به‌فه‌رمانی خودا دایناوه له‌سهر موسولمان، جا ههر موسولمانی له‌سهر نه‌م شیوه ری‌ک و پی‌که داوای فی کرا نه‌وا بابیدات، وه ههر که‌سی داوای زیاتری له‌مه فی کرا نه‌وا با زیاده‌که نه‌دات.

وشر له پی‌نج سهره‌وه تا ده‌گاته بیست و چوار سهر، زهکاته‌که‌ی به‌مه‌ر یا به‌بزن دهری، له‌هه‌موو پی‌نج سهر وشری مه‌ری، یا بزنی زهکاتی فی ده‌که‌وی له‌ده سهر دوو مه‌ره یا دوو بزن، له‌پازده سهر سی مه‌ر، یا سی بزن، له‌بیست سهر چوار مه‌ر یا چوار بزن، مه‌ری زهکات ده‌بی ته‌مه‌نی

(۱) بخاری. زکاة: ۱۴۵۴، ۱۴۴۸، ۱۴۵۰، ۱۴۵۱، ۱۴۵۲، ۱۴۵۴، ۱۴۵۵، ۲۴۸۷، ۳۱۰۶، ۵۸۷۸، ۶۹۵۵.

سالیکی ته‌واو بی یا زیاتر، بزنی ده‌بی ته‌مەنی دوو سالی ریک بی، یا زیاتر، وه‌نیریش ده‌بی، وه له که‌رتی نیوان دوو ژماره‌یش (وه‌ک شه‌ش، نو، یا چه‌قده، یا بیست و سێ) هیچ ناکه‌وی به‌لام و شتره‌کان که بوون به بیست و پینج سهر هه‌تا ده‌بن به سێ و پینج گوێره‌که و شتریکی مینگه‌ی یه‌ک ساله‌یان ئی ده‌که‌وی، وه که بوون به سێ و شه‌ش سهر هه‌تا ده‌بن به‌چل و پینج سهر پارینه و شتریکی مینگه‌ی دوو ساله‌یان زه‌کات ئی ده‌که‌وی، وه که‌بوون به چل و شه‌ش سهر هه‌تا ده‌بن به شه‌ست سهر نیونه و شتریکی سێ ساله‌ی به‌رکه‌لیان زه‌کات ئی ده‌که‌وی، وه که بوون به شه‌ست و یه‌ک سهر تا ده‌بن به چه‌فتا و پینج سهر و شتریکی مێی چوار ساله‌یان زه‌کات ئی ده‌که‌وی، وه که بوون به چه‌فتا و شه‌ش سهر هه‌تا ده‌بن به نه‌وه‌د سهر دوو پارینه و شتری مینگه‌ی دوو ساله‌یان زه‌کات ئی ده‌که‌وی وه که بوون به نه‌وه‌دو یه‌ک سهر هه‌تا ده‌بن به سه‌دو بیست سهر دوو، نیو نه و شتری سێ ساله‌ی به‌رکه‌لیان زه‌کات ئی ده‌که‌وی. به‌لام کاتی له سه‌دو بیست سهر پتر بوون ئه‌وا له هه‌موو چل سهری پارینه و شتریکی مینگه‌ی دوو ساله‌یان زه‌کات ئی ده‌که‌وی، وه له هه‌موو په‌نجا سهری نیونه و شتریکی سێ ساله‌یان زه‌کات ئی ده‌که‌وی، وه ههر که‌سێ ته‌نیا چوار و شتری هه‌بوو زه‌کاتیان ئی ناکه‌وی، مه‌گهر خاوه‌نه‌که‌یان به ئاره‌زووی خۆی زه‌کاتیان ئی بدا.

به‌لام که بوون به پینج و شتر، مه‌ری یا بزنی زه‌کاتیان ئی ده‌که‌وی. زه‌کاتی مه‌رو بزنی (که به‌ده‌می خۆی بله‌وه‌ری و بو‌ده‌روه‌ بیری و به له‌وه‌ری که ژ بژی و به ئالیک و ئالفی ماله‌وه نه‌ژی) ئاوايه: که بوون به چل سهر تا ده‌بن به سه‌دو بیست سهر مه‌ری یا بزنی زه‌کاتیان ئی ده‌که‌وی وه که له سه‌دو بیست زۆر تر بوون تا ده‌بن به دووسه‌د سهر، دوو مه‌ری یا دوو بزنی زه‌کاتیان ئی ده‌که‌وی، وه که له دوو سه‌د سهر زۆر تر بوون تا ده‌بن به سێ سه‌د سهر سێ مه‌ری، یا سێ بزنی زه‌کاتیان ئی ده‌که‌وی، وه که له سێ سه‌د سهر هه‌لیان بوارد ئه‌وا له هه‌موو سه‌د سهری مه‌ری یا بزنی زه‌کاتیان ئی ده‌که‌وی.

به‌لام نه‌گهر مه‌رو بزنی کابراینی که به‌دهمی خو‌یان له دهشت و دهر، ده له‌وه‌پان یه‌ک سهر له چل سهر که‌متر بوون نه‌وا زه‌کاتیان لی ناکه‌وئی، مه‌گهر خاوه‌نه‌که‌یان خو‌ی مه‌یلی هه‌بی (ب/د/ت/ن).

۱۱۹۵- عَنْ مُعَاذٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى الْيَمَنِ: أَمَرَنِي أَنْ أَخَذَ مِنْ كُلِّ ثَلَاثِينَ بَقْرَةً تَبِيعًا أَوْ تَبِيعَةً وَمِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ مُسِنَّةً. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۲).

موعاذ (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) که ناردمی بو یه‌مه‌ن و کردمی به میرو فه‌رمانه‌وای نه‌وئی، فه‌رمانی پی کردم: که له هه‌موو سیی سهر ره‌شه و لا‌خی گویره‌که نی‌ره‌یه‌که یا گویره‌که می‌نگه‌یه‌که زه‌کات وهر‌بگرم، وه له هه‌موو چل سهری نی‌وونیک زه‌کات وهر‌بگرم. (د/ت/ن-س/ح-حاکم:ص)

۱۱۹۶- وَعَنْهُ قَالَ: أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ لَا أَخَذَ مِنَ الْبَقَرِ شَيْئًا حَتَّى تَبْلُغَ ثَلَاثِينَ فَإِذَا بَلَغَتْ ثَلَاثِينَ فَفِيهَا عَجَلٌ تَابِعَ جَدْعَ أَوْ جَدْعَةً حَتَّى تَبْلُغَ أَرْبَعِينَ فَإِذَا بَلَغَتْ أَرْبَعِينَ فَفِيهَا بَقْرَةٌ مُسِنَّةٌ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ^(۳).

دیسان گوئی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمانی پی کردم که زه‌کات له ره‌شه و لا‌خ وهر نه‌گرم تا ده‌بن به سیی سهر، جا که بوون به سیی سهر نه‌وسا گویره‌که نی‌ره‌یه‌کی یه‌ک ساله یا گویره‌که می‌نگه‌یه‌کی یه‌ک ساله زه‌کاتیان لی ده‌که‌وئی، ئیتر ههر نه‌وه‌یه هه‌تا ده‌بن به چل سهر، جا که بوون به چل سهر نی‌وون زه‌کاتیان لی ده‌که‌وئی (ن).

۱۱۹۷- عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ كَتَبَ لَهُ النَّبِيُّ فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ، وَلَا يُفَرَّقُ بَيْنَ مُجْتَمِعٍ خَشْيَةَ الصَّدَقَةِ وَمَا كَانَ مِنْ خَلِيطَيْنِ فَإِنَّهُمَا يَتَرَا جَعَانِ بَيْنَهُمَا بِالسُّوِيَّةِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْمُسْلِمُ^(۴).

(۲) رواه أصحاب السنن بسند حسن (شرحه).

(۳) سكت عنه.

نه‌نه‌س (خودای لی رازی بن) گوتی: نه‌و زهکاته‌ی که پیغه‌مبهر (درویدی خودای لهرین) دایناوه بۆ مال، نه‌بو به‌کر نووسی بۆم که: نه‌مالی جیا کۆده‌کریته‌وه‌و نه‌مالی کۆش جیا ده‌کریته‌وه‌و له‌ترسی زهکات، وه‌هاوبه‌شانیش له‌ناو خویانا به‌ریک و پیکی که‌م و زیادی ده‌گیڕنه‌وه‌و بۆ یه‌کتری (ههر که‌سی به‌قه‌د به‌شی خوی له‌سه‌رمایه‌که‌دا زهکات، ده‌دا) (ب/د/ت/ن).

ه) نازالی ناوبراو نه‌که‌ر نه‌بوو چی له‌جیاتى ده‌دری

بيان العوض إذا فقد المطلوب

۱۱۹۸- عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كَتَبَ لَهُ فَرِيضَةَ الصَّدَقَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ رَسُولَهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ مِنَ الْإِبِلِ صَدَقَةُ الْجَدْعَةِ، وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ جَدْعَةٌ وَعِنْدَهُ حِقَّةٌ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْحِقَّةُ وَيَجْعَلُ مَعَهَا شَاتَيْنِ إِنْ اسْتَيْسَرَتْ لَهُ أَوْ عِشْرِينَ دِرْهَمًا، وَمَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ الْحِقَّةِ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ الْحِقَّةُ وَعِنْدَهُ الْجَدْعَةُ، فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْجَدْعَةُ وَيُعْطِيهِ الْمُصَدَّقُ عِشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ، وَمَنْ بَلَغَتْ عِنْدَهُ صَدَقَةُ الْحِقَّةِ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ إِلَّا بَنْتُ لَبُونٍ فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ بَنْتُ لَبُونٍ، وَيُعْطِي شَاتَيْنِ أَوْ عِشْرِينَ دِرْهَمًا، وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بَنْتُ لَبُونٍ وَعِنْدَهُ حِقَّةٌ فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ الْحِقَّةُ وَيُعْطِيهِ الْمُصَدَّقُ عِشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ، وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بَنْتُ لَبُونٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ وَعِنْدَهُ بَنْتُ مَخَاضٍ وَيُعْطِي مَعَهَا عِشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ وَمَنْ بَلَغَتْ صَدَقَتُهُ بَنْتُ مَخَاضٍ وَلَيْسَتْ عِنْدَهُ وَعِنْدَهُ بَنْتُ لَبُونٍ فَإِنَّهَا تُقْبَلُ مِنْهُ، وَيُعْطِيهِ الْمُصَدَّقُ عِشْرِينَ دِرْهَمًا أَوْ شَاتَيْنِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ بَنْتُ مَخَاضٍ عَلَى وَجْهِهَا، وَعِنْدَهُ ابْنُ لَبُونٍ فَإِنَّهُ يُقْبَلُ مِنْهُ وَلَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتَّيْمِيُّ^(۱).

^(۱) بخاری. زکاة: ۱۴۵۰، ۱۴۵۱.

^(۲) بخاری. زکاة: ۱۴۵۳، ۱۴۵۴.

ئەنەس (خودای ئی رازی بئ) گوتی: ئەو زەکاتە فەرزی که خودا دایناوە لەسەر ئۆممەتی پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربئ) ئەبو بەکر (خودای ئی رازی بئ) بۆی نوسییمەو: که: هەر کەسێ زەکاتی وشتەکانی دەیکردە وشتیکی میی چوارسالا، بەلام ئەم وشتەری نەبوو، بەلکوو "نیۆنە وشتی میی سێ سالا"ی هەبوو، ئەوا وشتیکی میی سێ سالا"ی ئی وەرەگیرئ لەگەل دوو مەپ، یا دوو بزندا ئەگەر مەپو بزنی هەبوو، یا لەگەل بیست درەم زیوی رووتدا وە هەر کەسێ زەکاتەکی دەیکردە نیۆنە وشتیکی میی سێ سالا، بەلام ئەوێ نەبوو، بەلکوو وشتیکی میی چوار سالا"ی هەبوو، ئەوا ئەوێ ئی وەرەگیرئ بەلام زەکات سیئەکه یا بیست درەم یا دوو مەپ یا دوو بزنی سەر باقی دەداتەو، وە هەر کەسێ زەکاتەکی دەیکردە نیۆنە وشتیکی سێ سالا بەلام ئەمە"ی نەبوو بەلکوو پارینە وشتیکی میی دوو سالا"ی هەبوو، ئەوا ئەوێ ئی وەرەگیرئ لەگەل دوو مەپ یا دوو بزنی یا بیست درەم سەر باقی دا، وە هەر کەسێ زەکاتەکی دەیکردە پارینە وشتیکی میی دوو سالا"ی نەبوو، بەلکوو نیۆنە وشتیکی سێ سالا"ی هەبوو، ئەوا ئەوێ ئی وەرەگیرئ، بەلام زەکات سیئەکه بیست درەم یا دوو سەر مەپ یا دوو سەر بزنی سەر باقی دەداتەو پیی! وە هەر کەسێ زەکاتەکی دەیکردە پارینە وشتیکی میی دوو سالا بەلام ئەمە"ی نەبوو بەلکوو گوێرەکه وشتیکی میی یەک سالا"ی هەبوو، ئەوا ئەوێ ئی وەرەگیرئ لەگەل بیست درەم یا دوو مەپ یا دوو بزنی سەر باقی دا، وە هەر کەسێ زەکاتەکی دەیکردە گوێرەکه وشتیکی میی یەک سال بەلام ئەمە"ی نەبوو بەلکوو گوێرەکه وشتیکی میی دوو سالا"ی هەبوو ئەوا ئەوێ ئی وەرەگیرئ بەلام زەکات سیئەکه بیست درەم یا دوو مەپ یا دوو بزنی سەر باقی دەداتەو، ئەگەر کەسیکیش گوێرەکه وشتی میی یەک سالا"ی ریک و پیک نەبوو بەلام پارینە وشتیکی نێرە دوو سالا"ی هەبوو، ئەوا ئەوێ ئی وەرەگیرئ، سەر بەسەر بەبئ سەر باقی (ب/د/ن).

۶) مهرجی زهکاتی نازدهل: (شرط زکاة المشیه)

۱۱۹۹- عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كَتَبَ لَهُ الصَّدَقَةَ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ رَسُولَهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَا يُخْرَجُ فِي الصَّدَقَةِ هَرَمَةٌ، وَلَا ذَاتُ عَوَارٍ، وَلَا تَيْسٌ، إِلَّا مَا شَاءَ الْمُصَدَّقُ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا^(۱).

نه نه س (خودای فی رازی بن) گوئی: نهو زهکاته‌ی که پیغهمبر (سروودی خودای لسمیرین) به فهرمانی خودا دایناوه له سهر موسولمانان نه بو به کر (خودای فی رازی بن) بوی نوسیمه وه که: پیری ددان له ده ماو نه ماو نازدهلی زهدهدار نادرین به زهکات، هه ر وا سابرین و به رانیس، مه گه ر به ناره زوی زهکاتدهر خوئی (ب/د/ت/ن).

۱۲۰۰- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الْغَضِيرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ قَالَ: (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثَلَاثٌ مَنْ فَعَلَهُنَّ فَقَدْ طَعِمَ طَعِمَ الْإِيمَانِ مَنْ عَبْدَ اللَّهِ وَخَدَهُ وَأَكَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَعْطَى زَكَاةَ مَالِهِ طَيِّبَةً بِهَا نَفْسُهُ رَافِدَةٌ عَلَيْهِ كُلُّ عَامٍ وَلَا يُعْطَى الْهَرَمَةُ وَلَا الدَّرَنَةُ وَلَا الْمَرِيضَةُ وَلَا الشَّرْطُ اللَّيِّمَةُ وَلَكِنْ مِنْ وَسَطِ أَمْوَالِكُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَسْأَلْكُمْ خَيْرَهُ وَلَمْ يَأْمُرْكُمْ بِشَرِّهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالطَّبْرَانِيُّ^(۲).

عه بدوللای کوپی موعاوییه‌ی نهل-غاضیری (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغهمبر (سروودی خودای لسمیرین) فهرمووی: نه وه‌ی نه م سئ شته بکا به راستی چیژو تامی ئیمان و باوه‌ر ده چیژئی:

یه که م: هه ر خودا به رستی و به تاق و ته نیای بزانی و شایه تی بدا که هه ر خودا خودایه و خودای تر نه.

دووه م: هه موو سائی به دلئیکی پاکی بیگه رده وه زهکاتی ماله که‌ی بدات و بیکات به کو مه کی بو خوئی.

^(۱) بخاری. زکاة: ۱۴۵۵.

^(۲) بسند صالح (شرحه)

سینه‌م: پیری بئی ددان و گه‌پۆل و نه‌خۆش و وردیلانه‌ی نایه‌خ و ئازده‌لی میگووان و کهم شیر نه‌دات له زه‌کاتدا، به‌لکوو له ناونجی ماله‌کانتتان زه‌کات ده‌رکه‌ن، چونکه خودای گه‌وره هه‌روه‌ک ئه‌یفه‌رموو به‌باش و نایابی ماله‌کانتتان بده‌ن به زه‌کاتا پی‌ششی نه‌گوتوون که له خراپ و نایه‌خه‌که‌ی زه‌کات بده‌ن! (د/طبرانی - سند صالح).

۱۲۰۱- عَنْ يَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: فِي كُلِّ سَائِمَةٍ إِبِلٌ فِي أَرْبَعِينَ بَنْتٌ لَبُونٌ وَلَا يُفَرَّقُ إِبِلٌ عَنْ حِسَابِهَا مَنْ أَعْطَاهَا مُؤْتَجِرًا بِهَا فَلَهُ أَجْرُهَا وَمَنْ مَنَعَهَا فَإِنَّا آخِذُوهَا وَشَطْرَ مَالِهِ عَزْمَةٌ مِنْ عَزَمَاتِ رَبَّنَا عَزْرٌ وَجَلَّ لَيْسَ لآلِ مُحَمَّدٍ مِنْهَا شَيْءٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ (۳).

به‌هزی کوپی حه‌کیم له باوکیه‌وه له باپیریه‌وه (خودای ئی زانی بئی) له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموئ: له هه‌موو چل سه‌ر وشتی که به ده‌می خۆیان له له‌وه‌پی ده‌شت و ده‌ر به‌وه‌پین، گویره‌که وشتی‌کی دوو سه‌له‌ی می‌چکه‌یان زه‌کات ئی ده‌که‌وئ، وه وشت له بابته‌ی خۆی جیا ناکریته‌وه وه‌ک له پی‌شه‌وه رو‌یشت: که نه مائی جیا کو ده‌کریته‌وه نه مائی کو‌ش جیا ده‌کریته‌وه له ترسی زه‌کات، یا مه‌به‌ست ئه‌مه‌یه که نابئ پیر به جیا و گه‌نج به جیا و له‌ر به جیا و قه‌له‌و به جیا بژمی‌ری، به‌لکوو رانه‌که سه‌رجه‌م پی‌که‌وه ده‌ژمی‌ری و زه‌کاته‌که‌ی له ناونجی ده‌درئ جا هه‌رکه‌سئ به ته‌مای پاداشی باش زه‌کاته‌که‌ی بدات ئه‌وا به پاداشی چاکی خۆی ده‌گا، وه ئه‌وه‌ی بیه‌وئ که نه‌یدا، ئه‌وا ئی‌مه خوا ناخوا زه‌کاته‌که‌ی ئی ده‌سینین له‌گه‌ل زیاده‌دا واته: زه‌کاته‌که‌ی به زیاده‌وه ئی ده‌سینین تا ته‌مئ خواربئی. زه‌کات فه‌زی‌که، وه خودای گه‌وره سه‌ردار دایناوه، وه به‌شی خزمان و که‌س و کاری موحه‌مه‌دی پی‌وه نیه (د/ن-س/صالح).

۱۲۰۲- وَلَا يَبِي دَاوُ مِنْ رِوَايَةِ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) وَفِي الْبَقَرِ فِي كُلِّ ثَلَاثِينَ تَبِيعٌ، وَفِي الْأَرْبَعِينَ مُسِنَّةٌ، وَلَيْسَ عَلَى الْعَوَامِلِ شَيْءٌ^(۴).

عهلی (خودای فی رازی بن) گوئی: چه زهت (درویدی خودای لهسربین) فهرمووی: له رهشه و لاخ له هه موو سیی سه ری گویره که یی دهری به زهکاته که یدا، له چلیش نیونی دهری، زینده مالی ئیشکه ریش زهکاتی لی ناکه وی و هک گای جووتی و وشتی باری (د).

۱۲۰۳- وَلِشَافِعِيٍّ: لَيْسَ فِي الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ الْعَوَامِلُ صَدَقَةٌ^(۵).

چه زهت (درویدی خودای لهسربین) ده فهرمووی: له وشترو رهشه و لاخی باری و جووتی و ئیشکه زهکات ناکه وی (شافیعی).

۱۲۰۴- عَنْ مُعَاذٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى الْيَمَنِ فَقَالَ: خُذِ الْحَبَّ مِنَ الْحَبِّ وَالشَّاةَ مِنَ الْغَنَمِ وَالْبَعِيرَ مِنَ الْإِبِلِ وَالْبَقَرَةَ مِنَ الْبَقَرِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۶).

موعاز (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغه مبه (درویدی خودای لهسربین) که ناردمی بو یمهن پیی فهرمووم: دانه ویله له زهکاتی دانه ویله دا وهریگره “هه روا مهرو بزنی له زهکاتی مهرو بزندا وشترو له زهکاتی وشتراو رهشه و لاخ له زهکاتی رهشه و لاخدا وهریگره (د/حاکم: ص).

۱۲۰۵- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ اسْتَفَادَ مَالًا فَلَا زَكَاةَ عَلَيْهِ حَتَّى يَحُولَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ عِنْدَ رَبِّهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.

ئیبینو عومه (خودایان فی رازی بن) گوئی: پیغه مبه (درویدی خودای لهسربین) ده فهرمووی: هه که سنی مالیکی دهست کهوت زهکاتی له سه ر نیه تا ئه و ماله له لای خاوه نه که ی سالیکی به سه ردا تن ده په پری (ت/د-س/ص).

^۴ سکت عته.

^۵ صحیح عته الحاکم.

^۶ صحیح عند الحاکم.

۷) باسی چواره‌م: باسی زهکاتی دانه‌ویته‌و میوه

الباب الرابع: في زكاة الزروع

{قَالَ: اللَّهُ تَعَالَى - وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ}.

خودای گه‌وره له قورثانی پیروژدا دهرباره‌ی مال و دارایی ده‌فهرموی: وه ماف‌وه‌قی خودای لی بدهن له‌و روژده‌دا که دره‌و ده‌کری‌ن و ده‌رامه‌یان وهرده‌گیری، به‌لام ده‌ستبلاوی و زیاده‌په‌وی مه‌که‌ن، به‌راستی خودای گه‌وره ده‌ستبلاوان و زیاده‌په‌وانی خوش ناوی.

۱۲۰۶ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَيْسَ فِيمَا ذُوْن خَمْسَةِ أَوْسُقٍ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيمَا ذُوْن خَمْسِ دُوْدٍ صَدَقَةٌ، وَلَيْسَ فِيمَا ذُوْن خَمْسِ أَوَاقٍ صَدَقَةٌ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

ئهم فهرمووده‌یه له پی‌شه‌وه رویش‌ت، له به‌رگی دوودا، له زنجیره (۲)‌دا، له لاپه‌ره (۱۰) وه ژماره‌ی فهرمووده‌که له‌وی (۴)ه، وه لی‌ره ئه‌مه‌ی زیاتره: وه چه‌ن وشت‌ری که له پی‌نج سهر که‌م‌تر بن زه‌کاتیان لی ناکه‌وی، وه زیویش له پی‌نج ئوقیه واته: له دوو سهد دره‌م که‌م‌تر بی زه‌کاتی لی ناکه‌وی (ش/د/ت/ن).

۱۲۰۷ - عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: فِيمَا سَقَتِ الْأَنْهَارُ وَالْقَيْمُ الْعُشُورُ وَفِيمَا سَقَى بِالسَّائِيَةِ نَصْفُ الْعُشْرِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وَفِي رِوَايَةٍ: فِيمَا سَقَتِ السَّمَاءُ وَالْأَنْهَارُ وَالْعُيُونُ، أَوْ كَانَ بَعْلًا الْعُشْرُ وَفِيمَا سَقَى بِالسَّوَانِي أَوْ النَّضْحِ نَصْفُ الْعُشْرِ^(۲).

جابر (خودای لی رازی بی) گوتی: پی‌غه‌م‌به‌ر (درویدی خودای له‌س‌ری‌ن) فهرمووی: زه‌کاتی به‌راوو دی‌مه‌کار ده‌یه‌که، وه زه‌کاتی ئه‌وه‌ی به‌ ولا‌خی چه‌رخ گیر‌ناو

(۱) بخاری. زکاة: راجع: ۱۱۹۷/۴.

(۲) بخاری. زکاة: ۱۴۸۲. مسلم. زکاة: ۲۲۶۹. أبو داود. زکاة: ۱۵۹۷. نسائی. زکاة: ۲۴۸۸.

بدری بیست یه که (ش/د/ت/ن) له گیرانه وه یه کا: نه وه ی به باران و چه م و جوگه و کانی و کاریز ئاو بدری، یا خود دیمی بی، زهکاته که ی ده یه که، نه وه شی که به و لآخی ئاو هه لگوز، یا خود به ئاو کیش ئاو بدری زهکاته که ی بیست یه که.

۸) خه ملاندنی باخی میوو باخی خورما : (خرص العنب والنخل)

۱۲۰۸ - عَنْ عَتَّابِ بْنِ أُسَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ يُخْرَصَ الْعَنْبُ كَمَا يُخْرَصُ النَّخْلُ وَتُؤْخَذَ زَكَاةُ زَيْبَا كَمَا تُؤْخَذُ زَكَاةُ النَّخْلِ ثَمَرًا^(۱).

عه تتابی کوپی ئه سید (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغه مبه ر (دیوودی خودای له سه ربین) فه رمانی داوه که ره زیش وه ک باخی خورما خه مل بکری، وه زهکاته که شی به میووژی وه ربگیری، وه ک چون زهکاتی باخه خورما به خورمایی وه ده گیری! (د/ت/ن-س/ح).

۱۲۰۹ - عَنْ سَهْلِ بْنِ حَكْمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا خَرَصْتُمْ فَخُذُوا وَدَعُوا الثَّلَثَ فَإِنْ لَمْ تَدَعُوا أَوْ تَجِدُوا الثَّلَثَ فَدَعُوا الرَّبْعَ. رَوَاهُمَا أَصْحَابُ السُّنَنِ^(۲).

سه هلی کوپی ئه بو چه شه (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغه مبه ر (دیوودی خودای له سه ربین) فه رموی: کاتی شتیکیان خه ملکرد ئیتر لی بیه ن، به لام سی یه کیکی به یلنه وه تا زهکاته که ی فی ده ده که ن نه گهر سی یه کیکتان نه هیشته وه ده بی چواریه کی هر به یلنه وه (د/ت/ن/حاکم:ص).

(۱) رواه أصحاب السنن بسند حسن (شرحه).

(۲) رواه أصحاب السنن والحاكم وصححه (شرحه).

۱۲۱۰- وَكَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَبْعَثُ ابْنَ رَوَاحَةَ إِلَى الْيَهُودِ فَيَخْرُصُ عَلَيْهِمُ النَّخْلَ حِينَ يَطِيبُ قَبْلَ أَنْ يُؤْكَلَ مِنْهُ ثُمَّ يُخَيِّرُ يَهُودَ يَأْخُذُونَهُ بِذَلِكَ الْخَرْصِ أَمْ يَدْفَعُوهُ إِلَيْهِمْ لِكَيْ تُحْفَظَ الزَّكَاةُ قَبْلَ أَنْ تُؤْكَلَ الثَّمَرَةُ وَتُفَرَّقَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۳).

جاران پیغهمبر (دیودی خودای له‌سمرین) عه‌بدوللای کوری ره‌واحه‌ی ده‌نارد بو‌ ناو جووله‌که‌کانی خه‌یبه‌ر، نه‌وکاته‌ی که خورما خوش ده‌بی، جابه‌ر له‌وه‌ی لی‌ی بخون خورما‌که‌ی ده‌قه‌بلاندو خه‌ملی ده‌کرد، ئینجا پیغهمبر (دیودی خودای له‌سمرین) جووله‌که‌کانی ده‌کرد به‌سه‌ر پشک: یا به‌و خه‌مله‌ وه‌ری بگرن، یا بیده‌نه ده‌ست موسولمانه‌کان بو‌ نه‌وه‌ی زه‌کاته‌که‌ی نه‌فه‌وتی، به‌ر له‌وه‌ی به‌ره‌که‌ی بخوری و بلا‌وبیته‌وه (د-سند موثق).

۹) زه‌کاتی زیرو زیو: (زکاة الذهب والفضة)

۱۲۱۱- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): فِي الْكِتَابِ الَّذِي كَتَبَهُ لَهُ أَبُو بَكْرٍ حِينَ وَجَّهَهُ إِلَى الْبَحْرَيْنِ فِي الصَّدَقَةِ الَّتِي فَرَضَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى الْمُسْلِمِينَ: وَفِي الرِّقَّةِ رُبْعُ الْعَشْرِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ إِلَّا تِسْعِينَ وَمِائَةً فَلَيْسَ فِيهَا صَدَقَةٌ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبُّهَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۱).

نه‌نه‌س (خودای ئی رازی بن) گوتی: نه‌بو به‌کر (خودای ئی رازی بن) که ناردمی بو‌ به‌حرین له‌و زه‌کاتنامه‌یه‌دا که بو‌ی نووسیم، له‌ بابته‌ نه‌و زه‌کاته‌وه که خودا دایناوه له‌سه‌ر موسولمانان نه‌مه‌شی نووسی: له‌ زیو چل یه‌ک ده‌که‌وی، وه‌ هه‌تا نه‌گاته‌ دوو سه‌د دره‌میش زه‌کاتی ئی ناکه‌وی، مه‌گه‌ر خاوه‌نه‌که‌ی خوی ئاره‌زووی هه‌بی (ب/د/ن).

۱۲۱۲- (راجع رقم: ۱/۱۲۱۳)^(۲).

^(۳) بسند موثق (شرحه).

^(۱) بخاری. زکاة: ۱۴۵۴.

^(۲) راجع رقم: ۱۲۰۶/۱.

۱۲۱۳- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) وَسَاقَ حَدِيثًا إِلَى أَنْ قَالَ: فَإِذَا كَانَتْ لَكَ مِائَتَا دِرْهَمٍ وَحَالَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ فَفِيهَا خُمُسَةٌ دَرَاهِمٍ، وَلَيْسَ عَلَيْكَ شَيْءٌ حَتَّى يَكُونَ لَكَ عِشْرُونَ دِينَارًا، فَإِذَا كَانَتْ لَكَ عِشْرُونَ دِينَارًا وَحَالَ عَلَيْهَا الْحَوْلُ فَفِيهَا نِصْفُ دِينَارٍ، فَمَا زَادَ فَحِسَابُ ذَلِكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَصَحَّحَهُ الْبُخَارِيُّ^(۳).

عَلِی (خودای نِ رازی بن) فەرمووده‌یه‌کی گِیَرایه‌وه له‌و فەرمووده‌یه‌دا گوتی: زیو هه‌تا نه‌گاته دوو سهد درهم زهکاتی لی ناکه‌وئ، جا نه‌گهر دوو سهد دره‌مت هه‌بوو وه سالیان به‌سه‌ردا هاته‌وه، نه‌وسا پینج درهم زهکاتیان لی ده‌که‌وئ، زی‌پیش هه‌تا نه‌گاته بیست دیناری زی‌پو سالیان به‌سه‌ردا تی نه‌په‌رئ زهکاتی لی ناکه‌وئ، نه‌وسا نیو دینار زهکاتی لی ده‌که‌وئ، وه نه‌وه‌شی له‌مه زیاتر بوو به‌م پی‌و دانه‌یه (د/بوخاری به‌صه‌حیحی داناوه).

۱۲۱۴- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: قَدْ عَفَوْتُ عَنِ الْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ فَهَاتُوا صَدَقَةَ الرِّقَّةِ مِنْ كُلِّ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا دِرْهَمًا وَلَيْسَ فِي تِسْعِينَ وَمِائَةٍ شَيْءٌ فَإِذَا بَلَغَتْ مِائَتَيْنِ فَفِيهَا خُمُسَةٌ دَرَاهِمٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَأَحْمَدُ^(۴).

دیسان گوتی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فەرمووی: له‌ زهکاتی به‌رزه و‌لاخ و‌کو‌یله، خو‌ش بووم به‌لام له‌ هه‌موو چل دره‌مئ زیو یه‌ک درهم زهکات بینن، له‌ سه‌دو نه‌وه‌د درهم زهکاتی لی ناکه‌وئ، تا ده‌بی به‌ دوو سهد درهم نه‌وسا پینج درهم زهکاتی لی ده‌که‌وئ (د/ت/نه‌حمه‌د).

۱۲۱۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْعَجَمَاءُ جَرَحُهَا جُبَارٌ، وَالْمَعْدُنُ جُبَارٌ، وَالْبُثْرُ جُبَارٌ، وَفِي الرُّكَازِ الْخُمُسُ. رَوَاهُ الْخُمُسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ^(۵).

(۳) حینما سأل الترمذی عن هذا الحديث البخاري صححه (شرحه).

(۴) سكت عنه.

(۵) بخاري. زكاة: ۱۴۹۹، ۲۳۵۵، ۶۹۱۲، ۶۹۱۳، مسلم. حدود: ۴۴۴۰ - ۴۴۴۴. ترمذی. احکام: ۱۳۷۷م. ابو داود. رکار: ۳۰۸۵. نسائي. زكاة: ۲۴۹۴.

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیغەمبەر (بروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: چوار پێ و دەلەس ئەگەر شتێ زامار بکەن بەبێ سووچی خاوەنەکیان خوینی نیە، ھەرۆھا کان و بیریش ئەگەر شتیکیان تیکەوت یا رمان بەسەریا خوینی نیە، گەنجینە ی کۆنی دۆزراوەش پینجیەکی ھی زەکاتە (ش/ت/ن).

۱۲۱۶- وَأَقْطَعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِلَالُ بْنُ الْخَارِثِ الْمُزَنِيُّ مَعَادِنَ الْقَبْلِيَّةِ مِنْ نَاحِيَةِ الْفُرْعِ، فَلَيْكَ الْمَعَادِنُ لَا يُؤْخَذُ مِنْهَا إِلَّا الزَّكَاةُ إِلَى الْيَوْمِ. رَوَاهُ مَالِكٌ وَالشَّافِعِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۱).

پیغەمبەر (بروودی خودای لەسەربێ) کانهکانی قەبەیلیە ی (لەناوچە ی فورع) بە بەش دا، بە بیلای کۆری حاریث، ئەو کانا ئە (هەتا ئەمرۆکەیش) جگە لە زەکات هیچی تریان ئی وەرناگیرئ (مالیک/شافعی/د).

۱۰. زەکاتی مالی بازرگانی: (زکاة عروض التجارة)

۱۲۱۷- قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَتْلِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ. قَالَ مُجَاهِدٌ: نَزَلَتْ فِي التَّجَارَةِ^(۱)).

خودای گەرۆ دەفەرموئ: ئە ی کەسانئ کە باوەرتان هیئاو! خەرج بکەن لە رینگە ی خودادا لە پاک و ھەلآئ ئەو کە دەردەستی دەکەن لە کارو کاسبی دا.

موجاهید (خودای ئی رازی بێ) دەلئ: ئەم ئایەتە لە بارە ی زەکاتی شتومەکی بازرگانییەو ھاتۆتە خوارەو.

(۱) سکت عتە.

(۱) اثر صحیح (مترجم).

۱۲۱۸- عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَمَا بَعْدُ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَأْمُرُنَا أَنْ نُخْرِجَ الصَّدَقَةَ مِنَ الَّذِي نَعْدُ لِلْبَيْعِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۲).

سه‌مووره‌ی کوپری جوندوب (خودای فی رازی بن) گوئی: له‌پاش ئه‌مه جاران پیغه‌مبهر (دیودی خودای له‌سربین) فه‌رمانی پی ده‌کردین که زهکات بده‌ین له‌و مال‌ه‌ی که ئاماده‌مان کردووه بو فروشتن و بازرگانی (د-س/ح) واته: ئه‌بو داوود (خودای فی رازی بن) به ئیسنادیکی جوان ئه‌م حه‌دیثه‌ی ریوایه‌ت کردووه.

۱۲۱۹- عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: فِي الْإِبِلِ صَدَقَتُهَا، وَفِي الْغَنَمِ صَدَقَتُهَا وَفِي الْبَقَرِ صَدَقَتُهَا وَفِي الْبَزِّ صَدَقَتُهَا. رَوَاهُ الدَّارِقُطْنِي وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۳).

ئه‌بو ذهر (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبهر (دیودی خودای له‌سربین) فه‌رمووی: وشتر و مهور و بز و ره‌شه و لایخ و کووتال، هه‌رشته‌ی به‌پیی خوی زهکاتی فی ده‌که‌وی (داره قوطنی/حاکم: ص).

۱۱) باسی پیتجه‌م: باسی زهکاتی خسل و مالی هه‌تیوو زهکاتی هه‌نگوین

الباب الخامس: في زكاة الحلي ومال اليتيم

۱۲۲۰- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) أَنَّ امْرَأَةً أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمَعَهَا ابْنَةٌ لَهَا وَفِي يَدِ ابْنَتِهَا مَسَكَتَانِ غَلِظَتَانِ مِنْ ذَهَبٍ، فَقَالَ لَهَا: أَتُعْطِينَ زَكَاةَ هَذَا؟ قَالَتْ: لَا. قَالَ: أَيْسُرُكَ أَنْ يُسَوِّرَكَ اللَّهُ بِهِمَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ سَوَارَيْنِ مِنْ نَارٍ قَالَ: فَخَلَعْتُهُمَا فَأَلْقَتْهُمَا إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَقَالَتْ: هُمَا لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلِرَسُولِهِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ. وَلَفْظُ التِّرْمِذِيِّ: رَأَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي

(۲) بسند حسن (شرحه).

(۳) صحيح عنه الحاكم.

أَيَّدِيهِمَا سُورَايْنِ مِنْ ذَهَبٍ فَقَالَ: أَتُؤَدِّيَانِ زَكَاتَهُ؟ قَالَتَا: لَا، فَقَالَ لَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَتُحِبَّانِ أَنْ يُسَوِّرَكُمَا اللَّهُ بِسُورَايْنِ مِنْ نَارٍ، قَالَتَا: لَا، قَالَ: فَأَدِّيَا زَكَاتَهُ^(۱).

عه‌مری کوپی شوعه‌یب له باوکیه‌وه له باپی‌ریه‌وه (خوایان ئی رازی بئ) گوتی: ئافره‌تی خوی و کچیکی هاتنه خزمه‌تی چه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) کچه‌که‌ی دوو بازنی زی‌پی قه‌وی له ده‌ستابوو، پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: پی‌ی: ئایا زه‌کاتی ئه‌م بازنگانه ده‌ده‌ی؟ گوتی نه‌ه، فه‌رمووی: ئه‌ی پی‌ت خو‌شه‌ که له روژی قیامه‌تا خودا له‌باتی ئه‌م دوو بازنه دوو بازنی ئاگرینت بو بکا؟ گوتی: ئه‌ویش هه‌ردوو بازنه‌که‌ی داکه‌ندو هه‌لیدان بو پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) وه گوتی: ئه‌وا هه‌ردوکیانم به‌خشی به‌ خوداو پی‌غه‌مبه‌ری خودا (د/ت/ن) گفته‌ی (ت): پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له ده‌ستیانا دوو بازنی زی‌پی دی، فه‌رمووی: ئایا زه‌کاتی ده‌ده‌ن؟ گوتیان: نه‌ه، پی‌ی فه‌رموون: ئه‌ی چه‌زده‌که‌ن که خودا دوو بازنی ئاگرینتان بو بکا؟ گوتیان نه‌ه فه‌رمووی که‌واته زه‌کاته‌که‌ی بده‌ن.

۱۲۲۱- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كُنْتُ أَلْبَسُ أَوْصَاخًا مِنْ ذَهَبٍ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكُنْزُ هُوَ فَقَالَ: مَا بَلَغَ أَنْ تُؤَدَّى زَكَاتُهُ فَرُكِّي فَلَيْسَ بِكُنْزٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۲).

ئه‌ممو سه‌له‌مه (خودای ئی رازی بئ) گوتی: دوو سی خرخالی زی‌رم له‌پی‌دا بوون به پی‌غه‌مبه‌رم گوت: ئه‌مانه‌یش به‌ گه‌نج (که‌نن) ده‌ژمی‌ردی‌ت؟ فه‌رمووی: ئه‌گه‌ر گه‌یی‌شته‌ چه‌ددی زه‌کات و زه‌کاتی ئی درا به‌ که‌نز حسیب ناکری و خوا‌ه‌نه‌که‌ی به‌ر هه‌ره‌شه‌ سامناکه‌که‌ی خوا ناکه‌وی (بپ: ۱۱۸۲/۱ ز- ۴) (د/حا‌کم: ص).

(۱) سنده صحیح عتة ابن القطان، وضعیف عتة الترمذی (شرحه).

(۲) صحیح عند الحاکم.

۱۲۲۲- عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّهُ كَانَ يُحَلِّي بَنَاتِهِ وَجَوَارِيَهُ بِالذَّهَبِ، ثُمَّ لَا يُخْرِجُ مِنْهُ الزَّكَاةَ. رَوَاهُ مَالِكٌ وَالشَّافِعِيُّ^(۳).

نافع گوئی: جاران ثیبنو عومەر (خودایان فی رازی بن) خشلی زیږی بو کچه‌کانی و بو که نیزه‌که‌کانی ده‌کرد، وه زه‌کاتیشی لی دهر نه‌ده‌کردن (مالیک/شافعی. رحمه‌تی خودایان لیبن).

۱۲۲۳- عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلًا يَسْأَلُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الْخُلَى أَفِيهِ الزَّكَاةُ؟ قَالَ: لَا قَالَ: وَإِنْ كَانَ يَنْلُغُ أَلْفَ دِينَارٍ؟ قَالَ: إِنْ كَثُرَ. رَوَاهُ الشَّافِعِيُّ وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ^(۴).

عه‌مری کوږی دینار (خودایان فی رازی بن) گوئی: گویم لیږو پیاوئ بو خشل له جابیری کوږی عه‌بدوللای پرسى گوئی: ثایا زه‌کاتی لی ده‌که‌وئ؟ گوئی: نه، گوئی: با بگاته هه‌زار دیناری زیږیش؟ گوئی: با زوږیش بی هه‌ر زه‌کاتی لی ناکه‌وئ (شافعی/به‌یه‌قی).

۱۲) زه‌کاتی مالی هه‌تیو: (زکاة مال الیتیم)

۱۲۲۴- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهُ خَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ: أَلَا مَنْ وَلِيَ يَتِيمًا لَهُ مَالٌ فَلْيَتَجَرَّ فِيهِ وَلَا يَتْرُكْهُ حَتَّى تَأْكُلَهُ الصَّدَقَةُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالشَّافِعِيُّ وَالدَّارَقُطْنِيُّ^(۱).

عه‌مری کوږی شو‌عه‌یب له‌باوکیه‌وه له‌باپیږیه‌وه (خودایان فی رازی بن) گوئی: پیږغه‌مبه‌ر (دږوږی خودای له‌سهرین) دووانی ده‌دا بو مه‌ردوم فه‌رمووی: ناگادارین

^(۳) سکت عتة الشارح

^(۴) سکت عتة الشارح.

^(۱) بسند ضعیف ولكن مؤيد بالنصوص السابقة (شرحه).

هەر کهسێ بوو به سه‌رپه‌رشتی هه‌تیوێ و ئه‌و هه‌تیوه‌ مائی هه‌بوو، با مامه‌له‌ و سه‌ودای پێوه‌ بکا تا ئه‌و ماله‌ نه‌شو و نما بکا وه‌ هه‌روا نه‌یهیلتیه‌وه‌ تا به‌ره‌ به‌ره‌ زه‌کات ته‌واوی ده‌کات (ت/شافیعی/داره‌ قوطنی-سند ضعیف).

۱۲۲۵- عَنْ الْقَاسِمِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَتْ عَائِشَةُ تَلِينِي وَأَخَا لِي يَتِيمِينَ فِي حَجَرِهَا فَكَانَتْ تُخْرِجُ مِنْ أَمْوَالِنَا الزَّكَاةَ. رَوَاهُ الشَّافِعِيُّ.^(۲)

قاسمی کوپی محمدی کوپی ئه‌بو به‌کر، که برازای عایشه‌ بوو، (خودای ئی رازی بن) گوئی: جاران عایشه‌ سه‌رپه‌رشتی من و دوو برای ترمی ده‌کرد، که هه‌ردووکیان هه‌تیووی و له‌ژێر سه‌رپه‌رشتی خۆی دابوون، وه‌ زه‌کاتی له‌ ماله‌ کانمان ده‌رده‌کرد (شافیعی).

۱۳) زه‌کاتی هه‌نگوین: (زکاة العسل)

۱۲۲۶- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) قَالَ: جَاءَ هِلَالٌ - أَحَدُ بَنِي مُتْعَانَ - إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِعُشُورٍ نَحَلَ لَهُ وَكَانَ سَأَلَهُ أَنْ يَحْمِيَ لَهُ وَادِيًا يُقَالُ لَهُ سَلْبَةُ فَحَمَى لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمَّا وَلَّى عَمْرُ بْنُ الْخَطَّابِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كَتَبَ لَهُ عَامِلُهُ: سَفِيَانُ بْنُ وَهَبٍ يَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِكَ فَكَتَبَ لَهُ عَمْرُ: إِنْ أَدَى إِلَيْكَ مَا كَانَ يُؤَدِّي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ عُشُورٍ نَحَلَ لَهُ فَاحْمِ لَهُ سَلْبَةَ وَإِلَّا فإِذَا هُوَ ذَبَابُ غَيْثٍ يَأْكُلُهُ مَنْ يَشَاءُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ الطَّبْرَانِيُّ.^(۱)

عه‌مری کوپی شوعه‌یب له‌باوکیه‌وه‌ له‌ باپی‌رییه‌وه‌ (خوایان ئی رازی بن) گوئی: هیلال (که پیاوی به‌و له‌ خیالی به‌نی موعان) ده‌یه‌کی هه‌نگوینی هه‌نگوژاله‌که‌ی خۆیی به‌ زه‌کات ده‌هینا بۆ چه‌زهره‌ (دروودی خودای له‌سه‌رین) چونکه‌ داوای له‌ پیغه‌مبه‌ر کردبوو که هه‌نگه‌ژاله‌که‌ی شیوی سه‌له‌به‌ی بۆ قه‌ده‌غه‌ بکا،

(۲) سکت عتة الشارح.

(۱) زوآه‌ أبو داوود بسند صالح (شرحه‌).

نمیش بوی قه‌ده‌غه کردبوو، جا‌ه‌ئی که عومهری کوپی خه‌ططاب بوو به فرمان‌پره‌وا، سوفیانی کوپی وه‌هب (که سه‌رکاری عومهر بوو نامه‌ی بۆ نووسی و له باره‌ی ئەم هه‌نگه‌ژاله‌وه لی‌ی پرسی، عومهریش وه‌لامی بۆ نووسییه‌وه: ئە‌گه‌ر ده‌یه‌کی هه‌نگوینی هه‌نگه‌ژاله‌که‌ی به زه‌کات ده‌دا به‌تۆ وە‌ک جاران ده‌یدا به پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) ئە‌وا تۆش هه‌نگه‌ژاله‌که‌ی نۆ‌لی سه‌له‌به‌ی بۆ قه‌ده‌غه‌ بکه، ئە‌گینا ئە‌وه می‌شه‌بارانه‌یه‌و هه‌ر که‌س هه‌زکا ده‌یخوا‌ت (د-سند صالح-ن/طه‌به‌رانی).

۱۲۲۷- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: فِي الْعَسَلِ فِي كُلِّ عَشْرَةِ أَزُقْ زِقٌ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ. وَلَفْظُهُ: مِنْ كُلِّ عَشْرِ قَرَبِ قَرَبَةٌ^(۲).

ئیب‌نو عومهر (خودایان ئی رازی بئ) گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمو‌ی: له هه‌نگوین له هه‌موو ده‌هیزۆ‌لکه‌یه‌ک هی‌زۆ‌لکه‌یه‌ک زه‌کاتی ئی ده‌که‌وئ (ت-سند ضعیف-د-سند صالح) گفته‌ی (د): له گشت ده‌کونده‌یه‌ک کونده‌یه‌کی ئی ده‌که‌وئ.

دانهر (خودای ئی رازی بئ) له‌شه‌رحه‌که‌دا ده‌ئی: ئە‌حمه‌دو ئیب‌نو ما‌جه (خوایان ئی رازی بئ) ر‌یوایه‌تیان کردووه: ئە‌بو سه‌ییاره (خودایان ئی رازی بئ) گو‌تی: چووم بۆ‌لای هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌رین) پی‌م گو‌ت: ئە‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا! من هه‌نگم هه‌یه؟ فه‌رمو‌ی: ده‌یه‌که‌که‌ی بده گو‌تم: ئە‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا! هه‌له‌ت و هه‌رده‌که‌یم بۆ قه‌ده‌غه‌ بکه. گو‌تی: ئە‌ویش بۆی قه‌ده‌غه‌ کردم.

۱۴) باسی شه‌شه‌م: باسی سه‌رفه‌ره

الباب السادس: في زكاة الفطر

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى، وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى}.

به راستی له ئاگر رزگار ده‌بئ که‌سی که له‌گیانی خویدا پاک بئ و تیکۆ‌شئ بۆ پاک‌کردنه‌وه‌ی ده‌روونی خو‌ی له‌بیرو خه‌یا‌ل و ره‌وشتی به‌د،

^{۱۲} رواه الترمذي بسند ضعيف وزواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

نهمیش به‌وه ده‌بی که هم‌میشه ناوی خودای له‌سهر زمان بی و زهکات
دهرکاو سهرفته بداو نویژی فهرزو سوننهت بکا.

۱۲۲۸- عَنْ كَثِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سِيلَ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ فَقَالَ: نَزَلَتْ فِي زَكَاةِ الْفِطْرِ. رَوَاهُ ابْنُ خُزَيْمَةَ^(۱).

که‌تیری کوپی عه‌بدوللا له باوکیه‌وه له باپی‌ریه‌وه (خوایان فی رازی بن) بو‌ئهم
نایه‌ته له چه‌زه‌تیاں پرسى فهرمووی: له باره‌ی زهکاتی سهرفته‌وه هاتوته
خواره‌وه! (ئیبنو خوزه‌یمه).

۱۲۲۹- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) زَكَاةَ الْفِطْرِ طَهْرَةً لِلصَّائِمِ مِنَ اللَّغْوِ وَالرَّفَثِ وَطُعْمَةً لِلْمَسَاكِينِ مَنْ أَدَّاهَا قَبْلَ الصَّلَاةِ فَهِيَ زَكَاةٌ مَقْبُولَةٌ وَمَنْ أَدَّاهَا بَعْدَ الصَّلَاةِ فَهِيَ صَدَقَةٌ مِنَ الصَّدَقَاتِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهَ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۲).

ئیبنو عه‌عباس (خوایان فی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین)
سهرفته‌ی داناوه هه‌تا رۆژووه‌وان پاک بکاته‌وه له ماکی قسه‌ی پرپو‌و‌و‌چ و
هه‌ره‌گو‌یی، وه هه‌تا بشییت به‌ خوراکى جه‌ژنی هه‌ژاران، جا ئه‌وه‌ی له‌ پی‌ش
نویژی جه‌ژندا بیدات ئه‌وه زه‌کاتیکی گه‌لێ په‌سه‌نده، وه ئه‌وه‌یشی له‌ پاش
نویژی جه‌ژن بیدات ئه‌وه خیریکه له‌ خیره‌کان (د/ئیبنو ماجه/ حاکم: ص).

۱۵) نه‌ندازه‌ی سهرفته‌ مه‌نیکه به‌مه‌نی مه‌دینه

قدر زکاة الفطر صاع بکیل المدينة

۱۲۳۰- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) زَكَاةَ الْفِطْرِ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ عَلَى الْعَبْدِ وَالْحُرِّ، وَالذَّكْرِ وَالْأُنْثَى،

(۱) سکت عن درجته الشارح.

(۲) صحیح عند الحاکم.

وَالصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، وَأَمَرَ بِهَا أَنْ تُؤَدَّى قَبْلَ خُرُوجِ النَّاسِ إِلَى الصَّلَاةِ. رَوَاهُ خُمسة^(۱).

ئیبینو عومەر (خودایان ئی رازی بئ) گوئی: پیغهمبەر (درویدی خودای لسه‌ربین) مهنی خورما، یا مهنی سهرفته‌ی دانا له‌سهر هه‌موو موسولمانی، ئیتر به‌نده بی یا نازاد، نی‌رینه بی یا میینه گه‌وره بی یا بچووک، وه فرمانیشی کرد: که له‌پیش ئه‌وه‌دا مه‌ردووم برۆن بو نوێژی جه‌ژن سهرفته‌که بدهن (ش/د/ت/ن-خوشنوودی خودایان لی‌بی).

۱۲۳۱- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا نُعْطِيهَا فِي زَمَانِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) صَاعًا مِنْ طَعَامٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ زَبِيبٍ، أَوْ صَاعًا مِنْ أَقِطٍ فَلَمَّا جَاءَ مُعَاوِيَةُ وَجَاءَتِ السَّمْرَاءُ قَالَ: أَرَى مُدًّا مِنْ هَذَا يَغْدِلُ مُدَيْنٍ. رَوَاهُ الْخُمسة. وَفِي رِوَايَةٍ: حَتَّى قَدِمَ عَلَيْنَا مُعَاوِيَةُ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا فَكَلَّمَ النَّاسَ عَلَى الْمَنْبَرِ فَكَانَ فِيمَا كَلَّمَ بِهِ النَّاسَ أَنْ قَالَ: إِنِّي أَرَى أَنَّ مُدَيْنٍ مِنْ سَمْرَاءِ الشَّامِ يَغْدِلُ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ فَأَخَذَ النَّاسُ بِذَلِكَ. قَالَ: أَبُو سَعِيدٍ: فَأَمَّا أَنَا فَلَا أَزَالُ أَخْرِجُهُ كَذَلِكَ^(۲).

ئهبو سه‌عید (خودای ئی رازی بئ) گوئی: له‌سه‌رده‌می پیغهمبەر خویدا (درویدی خودای لسه‌ربین) مهنی خوراکمان له‌باتی سهرفته‌ ده‌دا، وه‌ک: مهنی خورما، یا مهنی جو، یا مهنی میوژ، یا مهنی که‌شک، به‌لام که مو‌عاییه‌هات، گه‌نم په‌یدا بوو بوو، گوئی: وا ده‌زانم که مشتێ واته: له‌گه‌نم هاوتای دوو مشت له‌خوراکی تر ده‌کا (ش/د/ت/ن) له‌گیرانه‌وه‌یه‌کا: تا مو‌عاییه‌هات بو ناومان، یا بو‌حه‌ج هاتبوو یا بو‌عه‌مه‌ره، گه‌نمیش په‌یدا بوو بوو، جا له‌سهر دوانگه‌ قسه‌ی بو مه‌ردووم کرد، یه‌کیک له‌قسه‌کانی ئه‌مه‌بوو: من وا ده‌زانم که مستی

^(۱) بخاری. صدقة الفطر: ۱۵۰۳، ۱۵۰۴، ۱۵۰۷، ۱۵۰۹، ۱۵۱۱، ۱۵۱۲. مسلم. زکاة: ۲۲۷۵ - ۲۲۸۴. أبو داود.

زکاة: ۱۶۱۱. ترمذی. زکاة: ۶۷۶. نسائی. زکاة: ۲۵۰۱، ۲۵۰۲.

^(۲) بخاری. صدقة الفطر: ۱۵۰۶. مسلم. زکاة: ۲۲۸۰ - ۲۲۸۴. أبو داود. زکاة: ۱۶۱۶. ترمذی. زکاة:

۶۷۳. نسائی. زکاة: ۲۵۱۰.

لهم گهنمهی شام هاوتای مهنی خورما دهکا. ئیتر خه لکیش رهفتاریان بهم قسهیهی ئهو کرد، ئه بو سه عید دهیگوت: به لام من بهش بهحالی خوُم هیشتا ههر وهك جاران مهنی ددهم.

۱۲۳۲- عَنْ الْحَسَنِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَطَبَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) فِي آخِرِ رَمَضَانَ عَلَى مَنَبِرِ الْبَصْرَةِ فَقَالَ: أَخْرِجُوا صَدَقَةَ صَوْمِكُمْ فَكَانَ النَّاسُ لَمْ يَعْلَمُوا فَقَالَ: مَنْ هَا هُنَا مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ قُومُوا إِلَى إِخْوَانِكُمْ فَعَلِمُوهُمْ فَإِنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ فَرَضَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هَذِهِ الصَّدَقَةَ صَاعًا مِنْ تَمْرٍ أَوْ شَعِيرٍ أَوْ نِصْفَ صَاعٍ مِنْ قَنْحٍ عَلَى كُلِّ حُرٍّ أَوْ مَمْلُوكٍ ذَكَرَ أَوْ أُنْثَى صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ فَلَمَّا قَدِمَ عَلَيَّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) رَأَى رُخْصَ السَّعْرِ قَالَ: قَدْ أَوْسَعَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَلَوْ جَعَلْتُمُوهُ صَاعًا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ (۳).

حهسهنی بهصری (رحمتهی خوی ئی بن) گوتی: ئیبنو عهیباس (خودایان ئی رازی بن) له دوا دواویی ره مه زانا له سهر دوانگه کهی (به صهره) وتاری دهدا دهلی: سهر فترهی سهرتان بدهن. وهك بلییت خه لکه که ئه مه نه زانن وا دهبی، جا بویه دهلی: خه لکی مه دینه کی لیهریه هه لسن بچن به لای برا موسولمانه کانتانه وه، فیبری سهر فتره یان بکهن، چونکه وا دیاره که هیشتا ئه مانه نه یان زانیوه که پیغه مبههر (دروودی خودای له سهرین) ئه م سهر فتره یه ی، له سهر هه موو موسولمانی داناوه: ئیتر ئازاد بی یا کوپله، ئیرینه بی یا میینه، بچوک بی یا گه وره، دایناوه له سهر گشت موسولمانی که مهنی خورما، یا مهنی جو، یا نیومه ن گهنم سهر فتره بدات، به لام که عه لی هات، ته ماشای کرد هه رزانییه گوتی: خودا هه رزانی تی خستوون، خوژگه له هه موو شتی یه ک مه نتان دهدا (د/ن).

۱۲۳۳- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْوَزْنُ وَزْنُ أَهْلِ مَكَّةَ وَالْمِكْيَالُ مِكْيَالُ أَهْلِ الْمَدِينَةِ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ (۴).

(۳) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. قَالَ صَاحِبُ التَّنْقِيحِ: رَوَاهُ ثَقَاتٌ مَشْهُورُونَ، وَلَكِنَّهُ مَرْسَلٌ (شرحه).

(۴) فِي الْبَيُوعِ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ (شرحه).

(۲) راجع نص آخر الحديث (بمسند صحيح).

یہکئی لہ فہرمانپرہواکان، عیمرانی کوپری حوصہینی کرد بہ سہرکاری سہرہکات و تاردی بؤ شوینی، جا کہ عیمران گہ پایہ وہ، فہرمانپرہواکہ گوتی: کوا مالہ کہ؟ واتہ: ئہو مائی زہکاتہی کوٹ کردوٹہ وہ کوا لہ کوئیہ؟ عیمرانیش گوتی: بؤچی تو منت بؤ مال ہاوردن نادبووا! چؤن بہ سہرینی پیغہ مہر (درویدی خودای لہ سہرین) لہ کوئی زہکاتہ کہمان و ہر دہ گرت ہر لہو شوینہیش دہمان دایہ وہ بہ ہہ ژارانی ئہوئی، ئیستاش وامن لی کردہ وہ (د/سہ عیدی کوپری مہنصور س/ص).

۱۲۳۷- عَنْ أَبِي هِلَالٍ الثَّقَفِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: كِدْتُ أَنْ أَقْتَلَ بَعْدَكَ فِي عَنَاقٍ أَوْ شَاةٍ مِنَ الصَّدَقَةِ فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَوْلَا أَنَّهَا تُغَطِّي فَقَرَاءَ الْمُهَاجِرِينَ مَا أَخَذْتُهَا. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ^(۴).

ئہبو ہیلالی ثہقفہی (خودای لی رازی بن) گوتی: پیایوی ہاتہ خزمہتی حہرہت (درویدی خودای لہ سہرین) گوتی: لہ پاش تو خہریک بوو لہ سہر گیسکی یا لہ سہر مہری بمکوژن، کہ ہی زہکاتیش بوو، بؤ من نہبوو پیغہ مہریش (درویدی خودای لہ سہرین) فہرمووی: دہدری بہ ہہ ژارانی کوچکاران ئہ گینا و ہرم نہدہ گرت و لیروہ نہم دہبرد بؤ مہدینہ (ن).

۱۷) دہستووری زہکاتہرو زہکاتوہرگر: (آداب المپی والآخذ)

۱۲۳۸- عَنْ جَابِرِ بْنِ عَتِيكَ عَنْ أَبِيهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: سَيَأْتِيَكُمُ رَكْبٌ مُبْعُضُونَ فَإِذَا جَاءُوكُمْ فَرَحَّبُوا بِهِمْ وَخَلُّوا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَتَّبِعُونَ فَإِنْ عَدَلُوا فَلَا تُفْسِهِمْ وَإِنْ ظَلَمُوا فَعَلَيْهَا وَأَرْضُهُمْ فَإِنْ تَمَّامَ زَكَاتُكُمْ رِضَاهُمْ وَلْيَدْعُوا لَكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۱).

(۴) سکت عتہ.

(۱) بسند فیہ ثابت بن قیس وثقہ الإمام أحمد (شرحہ).

جایری کوپی عہتیک (خودای فی رازی بن) لہ باوکیہ وہ لہ پیغہ مبرہ وہ (درویدی خودای لہ سرین) فہرمووی: دہستہ کی ٹیسک قورس دینہ لاتان (بؤ زہکات کوکردنہ وہ) کہ ہاتن خوش ہاتنیاں بکن و چیاں دہوی دہست مہینہ ریاں، چونکہ ٹہگہ راست و دروست بن بؤ خویان باشہ، ٹہگہ ناہقی و بی دادیش بکن لہ خویانی دہکن، وہ رازیشیاں بکن چونکہ رہزای ٹہوان نیشانہی تہواوی زہکاتہ کہ تانہ! وہ با، ٹہوانیش بیکن بہ دہستور نزای باشتان بؤ بکن (ٹہبو داوود - رہزای خودای لیب - ٹہم حہ دیتہی گپراوہ تہ وہ).

۱۲۳۹- عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: شَكَ الْأَغْرَابُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا: إِنَّ نَاسًا مِنَ الْمُصَدِّقِينَ يَأْتُونَنَا فَيُظْلِمُونَنَا. قَالَ: فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اَرْضُوا مُصَدِّقِيكُمْ. قَالَ: جَرِيرٌ مَا صَدَرَ عَنِّي مُصَدَّقٌ مُنْذُ سَمِعْتُ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَّا وَهُوَ عَنِّي رَاضٍ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ (۲).

جہریری کوپی عہدوللا (خودای فی رازی بن) گوتی: عارہ بہ دہشتہ وانہ کان لہ لای پیغہ مبر (درویدی خودای لہ سرین) سکالایان کرد، گوتیاں: کہ سانیک دینہ لامان زہکات کو دہکنہ وہ، ناہہ قیمان فی دہکن، ٹہویش فہرمووی (درویدی خودای لہ سرین): کارگوزاری زہکاتہ کانتان رازی بکن. جہریر گوتی: ٹہوہ تای ٹہم لہ پیغہ مبر (درویدی خودای لہ سرین) بیستوہ، ہیچ سہرکاریکی زہکات بہرئ نہ کردوہ کہ لیم نارازی بی (م/د/ت/ن).

وَلَفْظُ التَّرْمِذِيِّ: إِذَا أَتَاكُمْ الْمُصَدَّقُ فَلَا يُفَارِقْكُمْ إِلَّا عَنْ رِضَا

گفتہی (ت): کارگوزاری زہکات کہ دی بؤ لاتان بہ خوشی بہرپیاں بکن.

۱۲۴۰- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا جَلْبَ وَلَا جَنْبَ وَلَا تُؤْخَذُ صَدَقَاتُهُمْ إِلَّا فِي دُورِهِمْ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ (۳).

(۲) مسلم. زکاۃ: ۲۲۹۵. أبو داؤد زکاۃ: ۱۵۸۹. نسائی. زکاۃ: ۲۴۵۹.

(۳) بسند صحیح (شرحہ).

عه‌مری کوپری شوعه‌یب له باوکیه‌وه له باپیرییه‌وه (خودایان فی رازی بن) له
حه‌زرتیه‌وه (دروودی خودای له‌سربین) ده‌فه‌رموی: ئاژال نابری بۆ لای زهکات
کوکه‌ره‌وه، تا به‌شه‌زه‌کاتی فی جیا بکاته‌وه، به‌لکوو هه‌موو که‌سی زه‌کاته‌که‌ی
له‌ مائی خو‌یا فی وه‌رده‌گیری (د/ت/ن-س/ص).

۱۲۴۱- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَ أَبِي مِنْ أَصْحَابِ
الشَّجَرَةِ وَكَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَتَاهُ قَوْمٌ بِصَدَقَتِهِمْ قَالَ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ
فُلَانٍ، فَأَتَاهُ أَبِي بِصَدَقَتِهِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا
الترمذي^(۴).

عه‌بدوللای کوپری ئه‌بو ئه‌وفا (خودایان فی رازی بن) گو‌تی: باو‌کم یه‌کی‌ک بوو له
ده‌سته‌ی ئه‌صاحبول شه‌جه‌ره (هاو‌پییانی ده‌ره‌خته‌که) که‌ له‌ژیر
شی‌خه‌له‌که‌دا: له‌ژیر داره سه‌مووره‌که‌دا، له‌ حوده‌یبیه‌دا، په‌یما‌نی
خو‌شنوودی (بی‌عة الرضوان) یان له‌گه‌ل پی‌غه‌مبه‌ردا به‌سته‌بوو پی‌غه‌مبه‌ریش
(دروودی خودای له‌سربین) ده‌سته‌ووری وابوو که‌ که‌سی زه‌کاتی خو‌ی بۆ ده‌هینا
ده‌یفه‌رموو: {لِلَّهِمْ صَلِّ عَلَى آلِ فُلَانٍ}: خودایه! ره‌حمه‌ت بری‌ژه
به‌سه‌رخانه‌واده‌ی فیساره‌که‌سدا، جا باو‌کیشم که‌ زه‌کاته‌که‌ی خو‌ی بو‌ی برد
فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سربین): {لِلَّهِمْ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى} خودایه!
ره‌حمه‌ت بری‌ژه به‌سه‌ر خانه‌واده‌ی ئه‌بو ئه‌وفادا! (ش/د/ن).

۱۲۴۲- وَلَهُ وَلَإِبْنِي دَاوُدَ: الْمُعْتَدِي فِي الصَّدَقَةِ كَمَا نَعَهَا^(۵).

حه‌زرت (دروودی خودای له‌سربین) ده‌فه‌رموی: دریی‌ی که‌ریش له‌ دانی زه‌کاتا
وه‌ک زه‌کات نه‌ده‌ر وایه (ت/د).

(۴) بخاری. زکاة: ۱۴۹۷، ۴۱۶۶، ۶۲۳۲، ۶۳۵۹. مسلم. زکاة: ۲۴۸۹. أبو داود. زکاة: ۱۵۹۰. نسائی. زکاة: ۲۴۵۸.

(۵) سکت عن درجته الشارح.

۱۲۴۳- عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْعَامِلُ عَلَى الصَّدَقَةِ بِالْحَقِّ كَالْعَازِي فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى بَيْتِهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَحَسَنُهُ^(۱).

رافعی کوپی خدیج (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغهمبر (برودی خودای مسرین) فهرمووی: سهرکاری راست و دروستی سهر زهکات له پایهی خهباتگپری ریگهی خودا دایه، تا دهگهپریتتهوه بو مالی خوی (ت: ح: واته: تیرمیزی نه م هدیتهی گپراوتهوهو له هه مان کاتا به هه دیشیکی هه سه نی داناوه).

۱۸) باسی جهوتهم: باسی نهو که سانه که زهکات و سهر فتره یان پی دهشی، وهکی پیی ناشی:

الباب السابع: فیمن تحل له الزکاة والصدقة ومن لا تحل

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ}.

خودای گه وره خوی زهکاتی داناوه بو نه م هه شت کومه له له موسولمانان.

یه که م: هه ژاران.

دووهم: میسکین و بی نه وایان.

سییه م: کارگوزهرانی سهر زهکاته که خوی.

چوارهم: نوموسولمان و نهو که سانه ی که نومیدی سوودی ئیسلامیان فی دهکری، بهو مالی زهکاته دلنه وایی دهکری.

(۱) حسن عند الترمذی.

پی‌نجه‌م: ئه‌و به‌ندانه که پی‌ویستیان هه‌یه به مال و پارِه بۆ ئازاد بوونیان.

شه‌شه‌م: قه‌رزاران.

حه‌وته‌م: خه‌بات‌گیران و تیکۆشه‌رانی ریگه‌ی خواد.

هه‌شته‌م: ری‌بواران، وه‌ خودا ئاگاداره به‌ هه‌موو شتی و خاوه‌ن

حیکمه‌ته‌و کار دروسته‌.

۱۲۴۴- وَجَاءَ رَجُلٌ يَسْأَلُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنَ الصَّدَقَةِ. فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَرْضَ بِحُكْمِ نَبِيِّ وَلَا غَيْرِهِ فِي الصَّدَقَاتِ حَتَّى حَكَمَ فِيهَا هُوَ فَجَزَّأَهَا ثَمَانِيَةَ أَجْزَاءٍ فَإِنْ كُنْتَ مِنْ تِلْكَ الْأَجْزَاءِ أُعْطِيَتْكَ حَقُّكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۱).

پیاوی هاته خزمه‌تی حه‌زرت (درویدی خودای له‌سهرین) داوای زهکاتی ئی کرد، فه‌رمووی: سه‌رباره‌ت به‌ مالی زهکات خودای گه‌وره نه به‌ حوکمی پی‌غه‌مبه‌ران و نه به‌ حوکمی که‌سی تر رازی نه‌بووه، به‌لکو بۆ خوی ئه‌وه‌ی بریارداوه‌و کردوویه‌تی به‌ هه‌شت به‌شه‌وه، جا ئه‌گه‌ر تۆ له‌م خاوه‌ن به‌شانه بیت ئه‌وا هه‌قی خۆت ده‌ده‌می (د-سند/صالح).

۱۲۴۵- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَصِيبَ رَجُلٌ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي ثَمَارِ ابْتِاعَهَا فَكَثُرَ ذَنْبُهُ، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَصَدَّقُوا عَلَيْهِ . فَتَصَدَّقَ النَّاسُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَبْلُغْ ذَلِكَ وَفَاءَ ذَنْبِهِ فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِقَرَمَاتِهِ: خُذُوا مَا وَجَدْتُمْ وَلَا يَسْ لَكُمْ إِلَّا ذَلِكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ^(۲).

ئهبو سه‌عید (خودای ئی رازی بێ) گو‌تی: به‌ سه‌رینی پی‌غه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) پیاوی هه‌ندی به‌رو بوومی ک‌ری، به‌رو بوومه‌که تووشی ئافه‌ت بوو و فه‌وتا، وه‌ کابرا زۆر له‌ سه‌ری قه‌رزاربوو. پی‌غه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: زه‌کاتی بده‌نی خه‌لکه‌که‌یش زه‌کاتیان دایه به‌لام به‌شی دانه‌وه‌ی

(۱) بسند صالح (شرحه).

(۲) بسند صحیح.

قهرزه‌کانی نه‌کرد. پیغهمبه‌ریش (درویدی خودای له‌سهرین) به‌خاوه‌ن قهرزه‌کانی
فهرموو: نه‌مه‌ی هه‌یه وه‌ری بگرن ئیتیر ههر نه‌وه‌تان ده‌که‌وئ! (ت-س/ص).

۱۲۴۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَيْسَ
الْمِسْكِينُ الَّذِي يَطُوفُ عَلَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللَّقْمَةُ وَاللَّقْمَتَانِ وَالتَّمْرَةُ وَالتَّمْرَتَانِ، وَلَكِنَّ
الْمِسْكِينَ الَّذِي لَا يَجِدُ غَنًى يُغْنِيهِ، وَلَا يُفْطَنُ بِهِ فَيَتَصَدَّقُ عَلَيْهِ، وَلَا يَقُومُ فَيَسْأَلُ النَّاسَ.
رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الزَّمَذِي (۳).

ئهبو هوره‌یره (خودای نازای بن) گوئی: پیغهمبه‌ر (دروودو مه‌لات و سه‌لامی خودای
مه‌ره‌ی له‌سهرین) فهرمووی: هه‌ژاری به‌راستی نه‌وه نیه که ده‌رگا و ده‌رگا ده‌کا و
ماله‌وماڵ ده‌سووپیتته‌وه و خه‌لک خیری پی ه‌که‌ن، لی‌ره و له‌وئ به‌پارووئی دوو
پاروو، یا به‌ده‌نکئ دوو ده‌نک خورما ده‌ستی پی‌وه ده‌نین، به‌لام هه‌ژاری ته‌وا و
که شایسته‌ی زه‌کاته نه‌وه که‌سه‌یه که خوی نه‌وه‌نده‌ی دارایی نیه که به‌شی
بکا و که‌سیش پی‌ی نازانی تا زه‌کاتی بداتی و ده‌سگیرویی بکا، وه خو‌شی
له‌به‌ر قه‌در گرتنی خوی ناچی سوال له‌وه له‌و بکا! (ش/د/ن).

۱۲۴۷- عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ مُخَارِقٍ الْهَلَالِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: تَحَمَّلْتُ حَمَالَةً فَأَتَيْتُ
رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَسْأَلُهُ فِيهَا فَقَالَ: أَقِمَّ حَتَّى تَأْتِيَنَا الصَّدَقَةُ فَنَأْمُرَ لَكَ بِهَا. ثُمَّ
قَالَ: يَا قَبِيصَةُ إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا لِأَحَدٍ ثَلَاثَةٍ: رَجُلٍ تَحْمَلُ حَمَالَةً، فَحَلَّتْ لَهُ
الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَهَا ثُمَّ يُمْسِكُ وَرَجُلٍ أَصَابَتْهُ جَائِحَةٌ اجْتَاَحَتْ مَالَهُ فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ
حَتَّى يُصِيبَ قَوْمًا مِنْ عَيْشٍ - أَوْ قَالَ: سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ - وَرَجُلٍ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ حَتَّى يَقُومَ
ثَلَاثَةً مِنْ دَوَى الْحِجَا مِنْ قَوْمِهِ لَقَدْ أَصَابَتْ فَلَانًا فَاقَةً فَحَلَّتْ لَهُ الْمَسْأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ
قَوْمًا مِنْ عَيْشٍ - أَوْ قَالَ: سِدَادًا مِنْ عَيْشٍ - فَمَا سِوَاهُنَّ مِنَ الْمَسْأَلَةِ يَا قَبِيصَةُ سُحْتًا
يَأْكُلُهَا صَاحِبُهَا سُحْتًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِي (۴).

(۳) بخاری، تفسیر: ۴۵۳۹، ۱۴۷۹، ۱۴۷۶. مسلم. زکاة: ۲۳۹۰. نسائی. زکاة: ۲۵۷۰. ریاض: ۵۳۷/۱۶. زنجیره: ۵۷.

(۴) مسلم. زکاة: ۲۴۰۱، ۲۴۰۱. أبو داود. زکاة: ۱۶۴۰. نسائی. زکاة: ۲۵۷۸، ۲۵۷۹، ۲۵۹۰. ریاض: ۵۳۶/۱۵. ز: ۵۷.

قه‌بیس‌هی کوری موخاریقی هیلالی (خودای ن‌رازی بئ) گوتی: باربوویه‌کم له ئەستۆی خۆم گرتبوو واتە: چووبوومه ژێر چه‌رده‌یی مال که بیدەم له پیناوی ناو‌بژیکردنی دوو دەستە‌ی ناکوکا، ئینجا چوومه خزمەتی حەزەت (دروودی خودای لەسەربە) وه داوای پیتاکم ئی کرد بو ئەم مە‌به‌ستە، فەرمووی: بمینە‌روه تا زە‌کاتمان بو دئ، ئە‌وسا بە‌شت دە‌دم لی، ئنجا فەرمووی: ئە‌ی قه‌بیس‌ه! دە‌ رۆ‌زه دروست نی‌ه، بو ئە‌م سئ که‌سه نه‌بی: بو پیاوی دروسته که چووبیتە ژێر ئە‌ندازە‌یه‌ک مال بو کوژانه‌وه‌ی ئاژاو‌یه‌ک، بو ئە‌مه دروسته که ئە‌وه‌نده پیتاک کو بکاته‌وه تا ئە‌و ئە‌ندازە‌یه په‌یدا ده‌کاو ئیت‌ر ده‌بی وازی‌بئی، بو پیاوی‌کیش که قو‌رتیکی هاتبی به‌ سەر‌داو هە‌ژار‌که‌وتبی، بو ئە‌میش دروسته ئە‌وه‌نده پیتاک کو بکاته‌وه تا گوزە‌رانی پیی ده‌چی به‌‌پۆه یا فەرمووی: تا گوزە‌رانی پیی ده‌کا، بو پیاوی‌کیش که سئ پیاوی هۆ‌شیار (له هۆ‌زی خۆی) شایه‌تی بو بدن که فیساره‌که‌س هە‌ژارو نابوت بووه، جا بو ئە‌میش دروسته ئە‌وه‌نده باربوویی وه‌‌بگری تا گوزە‌رانی پیی ده‌چی به‌‌پۆه. یا فەرمووی: تا گوزە‌رانی پیی ده‌کات، ئە‌ی قه‌بیس‌ه! ئیت‌ر له‌مانه‌ بترازی سوال و ده‌رووزه‌ نارە‌وايه و خاوه‌نه‌که‌ی به‌ نارە‌وايي ده‌یخوا (م/د/ن).

۱۲۴۸ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيِّ وَلَا لِذِي مِرَّةٍ سَوِيٍّ^(۵).

عه‌بدوللای کوری عه‌مر (خودایان ن‌رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەربە) فەرمووی: زه‌کات به‌م دوو که‌سه ناشی: نه به‌ ده‌وله‌مە‌ندو نه به‌ پیاوی له‌ش ساخی به‌‌توانا (د/ت/ن - آسانید حسنه).

۱۲۴۹ - عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنْ الْمَسْأَلَةُ لَا تَصْلُحُ إِلَّا لِثَلَاثَةٍ: لِذِي فَقْرٍ مُدْقِعٍ، أَوْ لِذِي غُرْمٍ مُفْطَعٍ أَوْ لِذِي دَمٍ مُوجِعٍ^(۶).

(۵) بسند حسن (شرحه).

(۶) بسند حسن (شرحه).

ئەنەس (خودای فی رازی بن) گوتی: حەزەرەت (دروودی خودای لەسەربن) فەرمووی: سوآل و دەرووزە هەر بۆ ئەم سەئە کەسە دروستە: بۆ هەژاری رەش و رووت، وە بۆ قەرزاری بەرباد، وە بۆ کەسێ کە خۆینبایی بدات و بۆ ئەو تەنگەتاو بووبن و خۆی نەیبێ (د/ت/ن-س/ح).

١٢٥٠- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ سَأَلَ النَّاسَ وَلَهُ مَا يُعْطِيهِ جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَسْأَلَتُهُ فِي وَجْهِهِ خُمُوشٌ أَوْ خُدُوشٌ أَوْ كُدُوحٌ. قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا يُعْطِيهِ قَالَ: خَمْسُونَ دِرْهَمًا أَوْ قِيمَتُهَا مِنَ الدَّهَبِ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةُ أَصْحَابُ السُّنَنِ^(٧).

عەبدوللّ (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربن) فەرمووی: کەسێ بەشی خۆی هەبێ و کەچی بچێ سوآل لە خەڵک بکا لە روژی قیامەتا کە دی بۆ دیوانی خوا ئەو سوآلە بە روویەو دەبێ بە کونجری و رووشاوی و رووکاوی! گوترا: ئەی پیغەمبەری خودا! مروڤ چەندە هەبێ بەشی دەکا و ئیتر نابێ سوآل بکا؟ فەرمووی: چل درەمی زیو یا بایی ئەوەندە زیڤی هەبێ (د/ت/ن-س/ح).

١٢٥١- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ سَأَلَ وَلَهُ قِيمَةٌ أَوْ قِيَّةٌ فَقَدْ أَلْحَفَ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَقَدْ سَأَلَ إِلْحَافًا فَقُلْتُ: نَاقَتِي الْيَافُوتَةُ خَيْرٌ مِنْ أَوْقِيَّةٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّسَائِي وَأَحْمَدُ^(٨).

ئەبو سەعید (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربن) فەرمووی: کەسێ بایی ئوقییەکی هەبێ و لەگەڵ ئەو شە سوآل و دەرووزە بکا ئەو بە زۆر دەیسەنێ و پێی حەرامە ئوقییە چل درەمی زیو. لە گێرانهوێهەکا: ئەو بە زۆر سوآل دەسەنێ و گوی بەو ئایەتە نادا کە دەفەرموێ: {لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا} واتە: وە داواى شت ناکەن لە خەڵک بە

(٧) بسند حسن (شرحه).

(٨) بسند موثق (شرحه).

توورپکی. بویه دهلیم: چۆن چۆنی بویرم سوال بکه‌م خو هەر و شتره‌که‌م (که ناوی یاقووته‌یه) بایی ئوقییه‌یه‌ک زیاتر ده‌بی، که وابوو ده‌بی به به‌شی خو‌م قنیات بکه‌م و خه‌یالی سوال‌کردن که ده‌بی به‌هوی ریسوایی له‌دل ده‌رکه‌م، ده‌شی کونجی قه‌ناعه‌ت بگرم نه‌ک که‌نجی قه‌باحه‌ت و ده‌ریگرم (د/ن/ئه‌حمه‌د).

١٢٥٢- عَنْ سَهْلُ ابْنِ الْحَنْظَلِيَّةِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ سَأَلَ وَعِنْدَهُ مَا يُغْنِيهِ فَإِنَّمَا يَسْتَكْثِرُ مِنَ النَّارِ. وَفِي رِوَايَةٍ: مِنْ جَمْرِ جَهَنَّمَ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا يُغْنِيهِ؟ قَالَ: قَدَرُ مَا يُغَدِّيهِ وَيُعَشِّيهِ. وَفِي رِوَايَةٍ: أَنْ يَكُونَ لَهُ شِبَعُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ حَبَانَ وَصَحَّحَهُ^(٩).

سه‌هلی کوپری هه‌نظه‌لییه (خودای ن رازی بن) گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ئه‌وه‌ی به‌شی خو‌ی هه‌بی و که‌چی ده‌رووزه بکاو بو مال که‌چلکی ده‌ستی خه‌لکه روو له‌خله و بله بنی، ئه‌وه مال کو ناکاته‌وه، وه‌ک خو‌ی وا ده‌زانن، به‌لکوو ئاگری دۆزه‌خ له‌ خو‌ی که‌له‌که ده‌کا! له‌ گه‌یرانه‌وه‌یه‌کا: پشکو‌ی دۆزه‌خ له‌خو‌ی که‌له‌که ده‌کا گو‌تیان: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا! چه‌ندی هه‌بی مه‌عنای وایه که به‌شی خو‌ی هه‌یه و ئیتر بو‌ی دروست نیه که سوال بکا؟ فه‌رمووی: ئه‌وه‌نده‌ی ئه‌وه‌ی هه‌بی که به‌شی ژه‌می به‌یانن و ژه‌می ئیواره‌ی بکا. له‌ گه‌یرانه‌وه‌یه‌کی تر‌دا: تیره‌خو‌ری رو‌ژوشه‌ویکی هه‌بی (د/ئیب‌نو هه‌بان/ص).

١٢٥٣- عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لِغَنِيِّ إِلَّا لِخَمْسَةٍ: لِفَارِزٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ لِعَامِلٍ عَلَيْهَا أَوْ لِعَارِمٍ أَوْ لِرَجُلٍ اشْتَرَاهَا بِمَالِهِ أَوْ لِرَجُلٍ كَانَ لَهُ جَارٌ مَسْكِينٌ فَتَصَدَّقَ عَلَى الْمَسْكِينِ فَأَهْدَاهَا الْمَسْكِينُ لِلْغَنِيِّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاحْمَدُ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(١٠).

(٩) صحیح عند ابن حبان.

(١٠) صحیح عند الحاکم (رحمه الله تعالى).

عهطای کوپری یه سار (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغهمبهر (دروودی خودای لهسهرین) فهرمووی: زهکات به دهوله‌مهند ناشی، مه‌گهر یه‌کیک بی له‌م پینج که‌سه: خه‌باتگپری ریگهی خودایی، یا سهر کاری سهر زهکاته‌که بی، یا قهرزاری، یا به پاره‌ی خو‌ی بیکپیت‌هوه له زهکات وهرگری یا که‌سی زهکات بدا به هه‌ژاری، وه هه‌ژاره‌که‌ش به دیاری بیداته‌وه به دراوسییه‌کی دهوله‌مندی خو‌ی (د/ئه‌حمه‌د/حاکم:ص).

۱۹) زهکات به‌خانه‌واده‌ی پیغهمبهر ^{دروودی خودای لهسهر} و به نوکه‌رانی نه‌وانیش ناشی

لَا تَحِلُّ الصَّدَقَةُ لَالِ بَيْتِ النَّبِيِّ ﷺ وَمَوَالِيهِمْ

۱۲۵۴- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَخَذَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) ثَمْرَةً مِنْ ثَمَرِ الصَّدَقَةِ، فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ، فَقَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَيْفَ كَيْفَ لِيَطْرَحَهَا ثُمَّ قَالَ: أَمَا شَعَرْتُ أَنَا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَمُسْلِمٌ: أَمَا عَلِمْتُ أَنَا لَا تَحِلُّ لَنَا الصَّدَقَةُ^(۱).

ئه‌بو هورهیره (خودای ئی رازی بن) گوتی چه‌سه‌نی کوپری عه‌لی ده‌نکی خورمای زهکاتی هه‌لگرت و نایه ده‌می‌هوه، پیغهمبهر (دروودی خودای لهسهرین) تی‌ی خو‌پی تا فری‌ی بدا، فهرمووی: قخ قخ: یه‌ع یه‌ع ئینجا فهرمووی: چ عه‌ج‌ه‌ب نازانی که ئیمه‌ی ئالوبه‌یتی موچه‌مه‌د، زهکات ناخو‌ین! (ش) له گپ‌رانه‌وه‌یه‌کی موسلیمدا: ئه‌وه چو‌ن نازانی که زهکات به ئیمه‌ ناشی!

۱۲۵۵- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَرَّ بِثَمْرَةٍ بِالطَّرِيقِ فَقَالَ: لَوْلَا أَنْ تَكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ لَأَكَلْتُهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ^(۲).

ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغهمبهر (دروودی خودای لهسهرین) له سه‌ره ری ده‌نکی خورمای دۆزییه‌وه فهرمووی: نه‌بادا هی زهکات بی، ئه‌گینا ده‌م خوارد (م/د- پر گو‌ره‌کانیان له نوورو ره‌حه‌مه‌ت بی).

(۱) بخاری. زکاة: ۱۴۹۱. مسلم. زکاة: ۲۴۷۰، ۲۴۷۱، ریاض: ۲۹۸/۱ ز: ۳۸.

(۲) مسلم. زکاة: ۲۴۷۶.

۱۲۵۶- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أُمِّ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَلَحِمٍ فَقُلْتُ: هَذَا مَا تُصَدِّقُ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ. فَقَالَ: هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ، وَلَنَا هَدِيَّةٌ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِي^(۳).

عائشه (خودای نِ رازی بن) گوتی: گوشتیان هی‌نا بو پیغهمبر (دروودی خودای لسه‌ربن) که بیخوات، پیم گوت: ئەم گوشته به‌زهکات داویانه به به‌ریره‌ی کاره‌که‌رم، ئایا تو لئی ده‌خوی؟ فهرمووی: ئەمه بو ئەو زهکاته، به‌لام بو ئیمه ده‌بی به‌دیاریی و له زهکاتی ده‌رده‌چی (ش/د/ن).

۱۲۵۷- وَكَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أُتِيَ بِطَعَامٍ سَأَلَ عَنْهُ فَإِنْ قِيلَ هَدِيَّةٌ أَكَلَ مِنْهَا وَإِنْ قِيلَ صَدَقَةٌ لَمْ يَأْكُلْ مِنْهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِي وَمُسْلِمٌ^(۴).

جاران نانیاں داده‌نا بو پیغهمبر (دروودی خودای لسه‌ربن) ده‌پیرسی، جا ئەگەر بگوترایه: هی دیارییه لئی ده‌خوارد، وه‌ئ ئەگەر بگوترایه: هی زهکاته لئی نه‌ده‌خوارد! (ت/م).

۱۲۵۸- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ الْأَشَجِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) وَسَاقَ الْحَدِيثَ حَتَّى قَالَ: إِنَّ هَذِهِ الصَّدَقَاتِ إِنَّمَا هِيَ أَوْسَاحُ النَّاسِ وَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِمُحَمَّدٍ وَلَا لِآلِ مُحَمَّدٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ^(۵).

عبداللای کوپی حاریثی ئەل-هاشمی (خودای نِ رازی بن) فهرموو ده‌یه‌کی به‌دووو دریزئی گپرایه‌وه، تا ئەوی که پیغهمبر (دروودی خودای لسه‌ربن) ده‌فهرموئ: ئەم زهکات و خیرو سه‌ده‌قه‌یه چلکاوو ئاراوی مال و دل و ده‌روونی خه‌لکه، له‌به‌ر ئەوه نه به‌موحه‌مه‌دو نه به‌خانه‌دان و خزم و خویش و نه‌ته‌وه‌ی موحه‌مه‌د ناشئ (م/ن).

^(۳) بخاری. زکاة: ۱۴۹۵، ۲۵۷۷. مسلم. زکاة: ۲۴۸۲. أبو داود. زکاة: ۱۶۵۵ نسائي. عمری: ۳۶۶.

^(۴) مسلم. زکاة: ۲۴۸۸.

^(۵) مسلم. زکاة: ۲۴۷۸. أبو داود. خراج: ۲۹۸۵. نسائي. زکاة: ۲۶۰۸.

۱۲۵۹- عَنْ أَبِي رَافِعٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعَثَ رَجُلًا عَلَى الصَّدَقَةِ مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ، فَقَالَ: لِأَبِي رَافِعٍ: اصْحَبْنِي فَإِنَّكَ تُصِيبُ مِنْهَا. قَالَ: حَتَّى آتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاسْأَلَهُ فَأَتَاهُ فَسَأَلَهُ فَقَالَ: مَوْلَى الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَإِنَّا لَا تَحِلُّ لَنَا الصَّدَقَةُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۱).

ئەبو رافیع، نوکەری پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) پیاویکی بەنی مەخزومی کرد بە سەركاری زەكات و ناردی، پیاوێكە بەنی گوت: تۆیش ببە بە هاوڕێم "بەشی تۆشی تۆ دەکەوێ! گۆتم: با بچم لە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) بپرسم جا کە چووم و لێم پرسی فەرمووی: (دروودی خودای لەسەربین): نوکەرو مەولای گەل لە خۆیانە کە وابوو تۆ کە نوکەری منی لە ئێمە، ئێمەیش دیارو ئاشکرایە کە زەكاتمان پێ ناشی (د/ت/ص).

۲۰) باسی هەشتەم: باسی گەورەیی خۆپاراستن لە روو زەردی سۆاڵکردن و باسی ڕەخنەگرتن لە سۆاڵکردن مەگەر لەبەر ناچارایی

الباب الثامن: في فضل التعفف وذم السؤال إلا لضرورة

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا}.

خودای گەورەو مەزن دەرمووی: پیاوی حالنەزان گومان دەبا بەو هەژارانە کە دەولەمەندن، چونکە ئەوەندە (لەبەر هیژایی خۆیان) خۆیان بە دوور دەگرن لە دەرووزەو سۆاڵکردن، تۆ (ئەو) پیغەمبەری خوشەویست! یا ئەو قسە لەگەڵ کراو! ئەو هەژارانە دەناسی بە شیوە یانا، چونکە ناوچەوانیکی پاکیان هەیە، نوێژکەرو نوورانین، هەر وەک بێ بەرگی و دەست تەنگیشیان پێوە دیارە ئەو هەژارە دەرووزە نەکەرانیە یا هەر داوای شت ناکەن

(۱) صححه الترمذي.

له مهردوم، یا نه‌گهر داواشی بکه‌ن به توو ترکی نانوو سیّن به کولکی خه‌لکه‌وه!

۱۲۶۰- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ نَاسًا مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَعْطَاهُمْ، ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ، حَتَّى نَفِدَ مَا عِنْدَهُ فَقَالَ: مَا يَكُونُ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أَذْخِرَهُ عَنْكُمْ، وَمَنْ يَسْتَغْفِرْ يُعْفِهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَعِنْ يُغْنِهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصْبِرْهُ اللَّهُ، وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ. رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ^(۱).

ئه‌بو سه‌عید (خودای ئی‌رازی بن) گوتی: چه‌ند که‌سی (له یاریده‌ده‌ران) چه‌ند جاری داوای به‌شیان له پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) کرد، ئه‌ویش هه‌موو جاری به‌شی ده‌دان، تا ئه‌و ماله‌ی که له‌لای بوو هه‌مووی ته‌واو بوو، جا فه‌رمووی: (درویدی خودای له‌سهرین): ئه‌و مال و خیره‌ی بی‌ره‌ی له‌لای من بی له ئی‌وه‌ی ناشارمه‌وه وه من ئه‌وه‌ی له‌هستم بی له ئی‌وه‌ی دریقی ناکه‌م وه هه‌ر که‌سی‌کیش خوی به‌دوور بگری له‌روژه‌ردیی سوال و سوال‌کردن خودا له‌هه‌ر دوو جیهاندا روو سوورو سه‌ربه‌رزی ده‌کا، وه هه‌ر که‌سی‌کیش چاوی تیری و خوی بینیا‌ز بگری و چاوی له‌ده‌ستی ئه‌م و ئه‌و نه‌بی، خودا ده‌وله‌مهندو بینیا‌زی ده‌کا، وه هه‌ر که‌سی‌کیش دان به‌خویا بگری و سه‌بووری خوی بدا مسوگه‌ر که خودایش سه‌برو ئارامی ده‌داتئ، وه باشت‌ترین و گه‌وره‌ترین خه‌لاتی که به‌که‌سی درایی خه‌لات و به‌هره‌ی سه‌برو ئارام‌گرتنه (ش/د/ت/ن).

۱۲۶۱- وَلِلشَّيْخَيْنِ وَالتِّرْمِذِيِّ: قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرَزَقَ كَفَافًا وَقَنَعَهُ اللَّهُ بِمَا آتَاهُ. وَفِي رِوَايَةٍ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ رِزْقَ آلِ مُحَمَّدٍ قُوَّةً. وَفِي رِوَايَةٍ: لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْغَرَضِ، وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ^(۲).

(۱) بخاری. زکاة: ۱۴۶۹، ۶۴۷۰. مسلم. زکاة: ۲۴۲۱. أبو داود زکاة: ۱۶۴۴. الترمذی بروصلة: ۲۰۲۴.

نسائی. زکاة: ۲۵۸۷.

(۲) بخاری. رفاق: ۶۴۶۰. مسلم. زکاة: ۲۴۲۴، ۷۳۶۷، ۷۳۶۸. الترمذی زهد: ۲۳۶۱. ریاض: ۵۲۳/۲، ۵۷.

چه زهت (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموی: به راستی سهرفرازو رزگار ئهو که‌سه‌یه که موسولمان بی و رزق و روژی به‌پیی حال بی و به به‌شی خودا قاییل بی! (ش/ت) له گپ‌رانه‌وه‌یه‌کا: خودایه! رزق و روژی خانه‌واده‌ی موچه‌ممه‌د ئه‌وه‌نده بده که سهر و بهر پیی هه‌لبه‌که‌ن!! له گپ‌رانه‌وه‌یه‌کی تردا: ده‌فهرموی: ده‌وله‌مه‌ندیی به زویری مال و دارایی نیه، به‌لام ده‌وله‌مه‌ندیی به چاو‌تیری و دلتیرییه.

۱۲۶۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُمْ حَبْلَهُ فَيَحْتَطِبَ عَلَى ظَهْرِهِ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْتِيَ رَجُلًا، فَيَسْأَلُهُ، أَعْطَاهُ أَوْ مَنَعَهُ^(۳).

ئه‌بو هورهیره (خودای ئی رازی بی) له پیغه‌مبه‌روه‌وه (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رموی: سویندم به‌و که‌سه که گیانی منی به ده‌سه، که‌سی له ئیوه گوریسی هه‌لبگری و به کۆل کۆله داربینی و بی‌فرۆشی و خوی پی رزگار بکا له‌چاو به‌ره‌زیری ئه‌م و ئه‌و، هیشتا گه‌ئ له‌وه باشته که بچی ده‌ست له مه‌ردم پان بکاته‌وه، ئیتتر ئه‌و مه‌ردمه به‌شی بده‌ن یا به‌شی نه‌ده‌ن، هه‌ر ئیشکرده‌که به‌قه‌درتره له سو‌لکرده‌که! ۰ ش/ت/ن = شه‌یخان، تیرمیذی، نه‌سائی. ره‌حمه‌تی خودایان لی‌بی).

۱۲۶۳- عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي ثُمَّ قَالَ: يَا حَكِيمُ إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ، فَمَنْ أَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافٍ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ، الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى. قَالَ: حَكِيمٌ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أَرِزُ أَحَدًا بَعْدَكَ شَيْئًا حَتَّى أَفَارِقَ الدُّنْيَا، فَأَعْطَاهُ أَبُو بَكْرٍ ثُمَّ عُمَرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) حَقَّهُ مِنَ الْفَيْءِ حَتَّى تُوْفِيَ. رَوَاهُمَا الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبُو دَاوُدَ^(۴).

(۳) بخاری، بیوع: ۲۰۷۴، مسلم: ۲۳۹۷ - ۲۳۹۹، نسائی، زکاة: ۲۵۸۲، ترمذی، زکاة: ۶۸۰، ریاض: ۵۴۰/۲، ۵۹.

(۴) بخاری، زکاة: ۱۴۷۲، ۲۷۵۰، ۳۱۴۳، ۶۴۴۱، مسلم: ۲۳۸۴، ترمذی، صفة القيامة: ۲۴۶۳، نسائی، زکاة:

حه‌کیمی کوپی حیزام (خودای ئی رازی بئ) گوتی: جاری داوای به‌شم له پیغه‌مبهر کرد (درویدی خودای له‌سهرین) ئه‌ویش به‌شی دامی، دیسان داوام ئی کرده‌وه، دیسانه‌وه به‌شی دامه‌وه، هه‌مدیسان داوام ئی کرده‌وه هه‌مدیس به‌شی دامه‌وه، له پاشا فه‌رموی: ئه‌ی هه‌کیم! راسته که مال میوه‌یه‌کی سه‌وزو شیرین و خوشه، به‌لام بزانه ئه‌وه‌ی به‌هرچاوتیری و دلتیری و هری بگری خودا به‌ره‌که‌ت و پیت و فه‌ری بو تئ ده‌خاو ئه‌و ماله خیر ده‌داته‌وه، وه‌ئێ ئه‌وه‌ی که به‌خوازه‌لوکی و چاوچنۆکی هه‌له‌په‌له‌پی بو ده‌کاو قرم و مرخی ئی خوش ده‌کاو چاوی تئ ده‌بری تا ده‌یسه‌نئ، به‌شیوه‌یه‌کی وا له‌وه دوايش خاوه‌نه‌که‌ی چاوی له‌دوايه‌تی، ئه‌وه ئه‌و ماله پیت و به‌ره‌که‌تی به‌هوادا ده‌چئ! ئیتر ئه‌و که‌سه که ئه‌وه حالیه‌تی وه‌ک ژه‌مه‌نبووده‌ی ئی دئ هه‌ر ده‌خواو هه‌ر تیرنابی! دیاره که ده‌ستی سه‌روو که ده‌ستی خیرکه‌ره یا ئه‌و ده‌سته‌یه که بیژ له‌ده‌رووزه ده‌کاته‌وه، دیاره که ده‌ستی سه‌روو له‌ده‌ستی ژيروو که ده‌ستی ده‌رووزه‌که‌ره گه‌ئێ باشته‌ره. هه‌کیم (خودای ئی رازی بئ) گوتی: که ئه‌مه‌م له‌حه‌ززه‌ت (درویدی خودای له‌سهرین) ژنه‌وت گوتم: ئه‌ی ره‌هه‌بری خودا به‌و که‌سه که تۆی کردووه به‌پیغه‌مبه‌ریکی راست و دروست و ره‌وانه‌ی کردووی له‌گه‌ل ئه‌م ئایینه راسته‌دا ئیتر له‌پاش تو تا له‌جیهان ده‌ر ده‌چم شت له‌که‌س وه‌ناگرم، له‌پاش هه‌ززه‌ت (درویدی خودای له‌سهرین) ئه‌بو به‌کرو عومه‌ر (ره‌زای خودایان لیبئ) له‌کاتی جینشینی (خه‌لافه‌ت)ی خویاندا به‌شی خویان له‌ده‌ستکه‌وتی جه‌نگی (الفیئ) ده‌دایه، به‌لام هه‌کیم تا مرد بزگویریکی له‌که‌س وه‌رنه‌گرت (ش/ت/ن).

١٢٦٤- وَلَا يَأْبَىٰ دَاوُدَ: الْأَيْدَى ثَلَاثَةٌ: قَيْدُ اللَّهِ الْعُلَيَّا وَيَدُ الْمُعْطَى الَّتِي لَهَا وَيَدُ السَّائِلِ السُّفْلَى فَأَعْطِ الْفَضْلَ وَلَا تَعْجِزْ عَنْ نَفْسِكَ^(٥).

حه‌ززه‌ت (درویدی خودای له‌سهرین سه‌رو مال و منال و گیان به‌قوبانی بئ) ده‌فه‌رموی: ده‌ست سئ ده‌سته: ده‌ستی خودا، که ده‌ستی هه‌ره بالایه، ده‌ستی

(٥) سکت عن درجته الشارح.

به‌خشنده‌و خیرکەر، که له‌دوا ده‌ستی خودا ئه‌وه، ده‌ستی داواکارو سوالکەر، که ده‌ستی هه‌ره ژێرووه! له به‌خشش و پیاوه‌تی کردنیش درێغی مه‌که‌و ئه‌وه‌ی (به‌پێی رۆژو باوی کۆمه‌لایه‌تی) له خۆت و خاوو خیزانت زیاده له رێگه‌ی خودادا صه‌رفی بکه‌و له هه‌ژارای مه‌ترسه‌و به‌گویی نه‌فس و شه‌یتان مه‌که (ئه‌بو داوود، پرگۆره‌کی له‌رحمه‌ت بێ).

۱۲۶۵- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُعْطِيهِ الْأَعْيَاءَ، فَأَقُولُ: أُعْطِيَ مَنْ هُوَ أَفْقَرُ إِلَيْهِ مِنِّي، فَقَالَ: خُذْهُ، إِذَا جَاءَكَ مِنْ هَذَا الْمَالِ شَيْءٌ، وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ وَلَا سَائِلٍ، فَخُذْهُ، وَمَا لَا فَلَا تُثْبِعْهُ نَفْسَكَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالنَّسَائِيُّ^(۶).

عومه‌ر (خودای ئی‌رازی بێ) گوتی: جاران پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربێ) که به‌شی ده‌دام ده‌مگوت: بیده به‌که‌سی که ئه‌و له‌من پتر پێیوستیی پێی هه‌بێ، ئه‌ویش ده‌یفه‌رموو (دروودو سه‌لامی خودای له‌سه‌ربێ): ئه‌گه‌ر له‌م ماله‌ شتیکت پێ درا، وه‌ری بکه‌ر، به‌مه‌رجی چاوی تێ نه‌بێ و خۆت داوای نه‌که‌ی، ئه‌گینا خۆتی تێ مه‌گه‌یه‌نه (ش/ن).

۱۲۶۶- وللشَّيْخَيْنِ: إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلُوءَةٌ، فَنِعَمَ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ هُوَ، لِمَنْ أَعْطَى مِنْهُ الْمُسْكِينِ وَالْيَتِيمِ وَالْبَنَ السَّيْلِ وَإِلَهُ مَنْ يَأْخُذُهُ بِغَيْرِ حَقِّهِ كَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ، وَيَكُونُ شَهِيدًا عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ^(۷).

شه‌یخه‌ین (که ئیمامی بوخاری و ئیمامی موسلمن (ره‌زای خودایان لێبێ) رێوایه‌تیان کردوو: هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ربێ) ده‌فه‌رموی: به‌راستی ئه‌م ماله‌ میوه‌یه‌کی سه‌وزو خۆشه‌ وه‌ هاریکاریکی چاکه‌ بو ئه‌و موسوڵمانه‌ی که به‌شی نه‌داراو هه‌تیوو رێبوا‌ری ئی‌ده‌دات، وه‌ هه‌ر که‌سی مال به‌نا‌ره‌وا په‌یدا

(۶) بخاری. زکاة: ۱۴۷۳، ۷۱۶۳، ۷۱۶۴. مسلم. زکاة: ۲۴۰۲ - ۲۴۰۶. نسائی. زکاة: ۲۶۰۷. ریاض: ۵۳۸/۱ - ۵۵۸.

(۷) بخاری. زکاة: ۱۴۶۵. مسلم. زکاة: ۲۴۱۹، ۲۴۲۰.

دهکا وهك ژدهمه نبرده وایه، ههر دهخواو تیژ ناخوا، وه روژی قیامه تیش دهبی به شایهت لهسه ری (ش).

۱۲۶۷- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةٌ لَحْمٍ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۸).

دیسان عومهر (خودای ئی رازی بن) گوئی: پیغه مبهه (درویدی خودای لهسه ری) فهرمووی: پیاو ههیه ههر سوال دهکا له خهک، تا له رژی قیامه تدا که دی بو دیوانی خودای گه وره یهک پرزوله گوشت به روویه وه نامینی له دهشتی مه حشه ردها، خودا موری سوالکهری دهنی به روویا و دهمووچاوی یهک پارچه ئیسقانیکی روتی بن گوشت دهبی! (ش).

۱۲۶۸- وَلِلنَّسَائِي: لَوْ تَعْلَمُونَ مَا فِي الْمَسْأَلَةِ مَا مَشَى أَحَدٌ إِلَى أَحَدٍ يَسْأَلُهُ شَيْئًا^(۹).

حه زرهت (درویدی خودای لهسه ری) ده فهرمووی: نه گهر ده تانزانی که سوال چهند سووکییه، کهس نه ده چوو بو لای کهس تا داوای شتی ئی بکا (ن).

۱۲۶۹- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ أَصَابَتْهُ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدَّ فَاقَتُهُ وَمَنْ أَنْزَلَهَا بِاللَّهِ أَوْشَكَ اللَّهُ لَهُ بِالْغِنَى إِمَّا بِمَوْتٍ عَاجِلٍ أَوْ غِنَى عَاجِلٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۱۰).

عه بدوللا (خودای ئی رازی بن) گوئی: پیغه مبهه (درویدی خودای لهسه ری) فهرمووی: کهسی له کاتی ئی قهومان و هه ژار که وتندا په لاماری خهک بداو دامینی نه م و بگری و هانا بو ئاهمیزاد بهری و خودای گه وره فهراموشکا، ئی قهومان هه ژارییه که ی بهو جوړه چارناکری، به لام نهو کهسه ی لهم حاله تانه دا، کاری

(۸) بخاری. زکاة: ۱۴۷۴، ۱۴۷۵، ۴۷۸. مسلم. زکاة: ۲۳۹۲ - ۲۳۹۵. ریاض: ۵۲۰/۲. ز: ۵۷.

(۹) سکت عنه الشارح.

(۱۰) بسند صحیح (شرحه).

خو‌ی رووبه‌رووی خودا بکاته‌وه نه‌وه خودا به زووی‌ی ده‌رووی ئی ده‌کاته‌وه:
سا یا به‌مردنیکی زوو به زووی‌ی ده‌یحه‌سینیتته‌وه، یا به زووی‌ی ده‌وله‌مندی
ده‌کا (د/ت-س/ص).

۱۲۷۰- وَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَنْ يَتَكَفَّلَ لِي أَنْ لَا يَسْأَلَ النَّاسَ
شَيْئًا وَأَتَكَفَّلَ لَهُ بِالْجَنَّةِ. فَقَالَ: ثَوْبَانُ: أَتَا. فَكَانَ لَا يَسْأَلُ أَحَدًا شَيْئًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۱۱).

پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمو‌ی: کی مه‌رجم له‌گه‌ل ده‌کا که
هیچ له‌خه‌لک داوانه‌کا، هه‌تا منیش به‌لینی به‌هه‌شتی بده‌می؟ نه‌وبان گوتی
من، ئیت‌له‌وه دوا نه‌وبان داوای شتی له‌که‌س نه‌ده‌کرد تا مرد (د-سند
صالح).

۱۲۷۱- وَقَالَ: الْفِرَاسِيُّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَسْأَلُ؟ قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَا
وَإِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ سَائِلًا فَاسْأَلِ الصَّالِحِينَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۱۲).

فیراسی (خودای ئی‌رازی بن) گوتی: ئه‌ی ره‌به‌ری خودا! سوال ده‌که‌م؟
فه‌رمو‌ی (دروودی خودای له‌سهرین): مه‌یکه، ئه‌گه‌ر هه‌ر چارت نییه‌و ده‌یکه‌ی سوال
له‌پیاوچاکان بکه (د-سند صالح-ن).

۱۲۷۲- عَنْ سَمُرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْمَسَائِلُ
كَذُوحٍ يَكْدُخُ بِهَا الرَّجُلُ وَجْهَهُ، فَمَنْ شَاءَ أَتَقَى عَلَى وَجْهِهِ، وَمَنْ شَاءَ تَرَكَ إِلَّا أَنْ يَسْأَلَ
الرَّجُلُ ذَا سُلْطَانٍ أَوْ فِي أَمْرٍ لَا يَجِدُ مِنْهُ بُدًّا. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۱۳).

سه‌مووره (خودای ئی‌رازی بن) له‌پیغه‌مبهره‌وه ده‌فه‌رمو‌ی (دروودی خودای له‌سهرین):
سوال هه‌مووی چپ‌نووکه‌و پیاو رووی خو‌ی پی ده‌پرنیتته‌وه، جا ئه‌وه‌ی
ده‌یه‌و‌ی خو‌ی رووسوور بکا له‌دنیاو قیامه‌تدا بارووی خو‌ی به‌په‌ندنه‌کا، وه

(۱۱) بسند صالح (شرحه).

(۱۲) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

(۱۳) بسند حسن (شرحه).

ئه‌وه‌شی ده‌یه‌وی خوی رو‌زه‌رد بکا ئه‌وه به ده‌ستی خویه‌تی، مه‌گه‌ر بۆ پیاوی که له فه‌رمانه‌وا داوا بکا، یا بۆ کارو فرمانی که ناچار بی پیی (د/ت/ن-س/ص).

(۲۱) باسی نۆهه‌م: باسی مال خه‌رجکردن و خیرکردن نه‌م باسه چه‌ند لکیکی لی ده‌بیته‌وه. خیر بۆ خویش خیرتره

الباب التاسع: في النفقة والصدقة. وفيه فروع. الصدقة على الأهل والقريب أفضل:
 ۱۲۷۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: خَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنًى، وَأَبْدَأُ بِمَنْ تَعُولُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِي (۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بن) گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: باشت‌رین خیر ئه‌و خیره‌یه که له‌سه‌ر تیری بی، له‌ خیزانی خوشته‌وه ده‌ست بکه به خیرکردن! (ش/د/ن).

۱۲۷۴- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: دِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَدِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ فِي رَقَبَةٍ وَدِينَارٌ تَصَدَّقْتَ بِهِ عَلَى مِسْكِينٍ وَدِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ أَعْظَمُهَا أَجْرًا الَّذِي أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ وَاحِدٌ (۲).

دیسان گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: دیناری بدهی بۆ غه‌زاو دیناری بدهی بۆ ئازادکردنی به‌نده‌و دیناری به‌ خیربدهی به‌ هه‌ژاری و دیناری خه‌رج بکه‌ی بۆ که‌س و کاری خۆت ئه‌و دیناره‌یان خیری زۆرت‌ره، که خه‌رجی ده‌که‌ی بۆ که‌س و کاری خۆت. (م/ت/ئه‌حه‌م‌د).

۱۲۷۵- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يَخْبَسَ عَمَّنْ يَمْلِكُ قُوَّتَهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ. وَلَفْظُهُ: كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يَقُوتُ (۳).

(۱) بخاری. زکاة: ۱۴۲۷. مسلم. زکاة: ۲۳۸۳، ۲۳۸۴. نسائی. زکاة: ۲۵۴۲.

(۲) مسلم. زکاة: ۲۳۰۷. ترمذی. بروصلة: ۱۹۶۶.

عبداللّای کورپی عه‌مر (ره‌زای خوابان لیبی) گوتی: پیغهمبهر (دروودی خودای له‌سربین) فهرمووی: به‌سه بو گونا‌هباری پیاوی، که نان و ناو بگریته‌وه له‌ژیر ده‌سته‌ی خو‌ی! (م/ن/د). گفته‌ی (د): به‌سه بو گونا‌هباری پیاو، که نه‌و که‌سانه‌ی به‌خیویان ده‌کا پشت گویان بخت.

۱۲۷۶- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَعْتَقَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَذْرَةَ عَبْدًا لَهُ عَنْ ذُبُرٍ فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: أَلَيْكَ مَالٌ غَيْرُهُ. فَقَالَ: لَا. فَقَالَ: مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنِّي. فَاشْتَرَاهُ نَعِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْعَدَوِيُّ بِثَمَانِمِائَةٍ دِرْهَمٍ فَجَاءَ بِهَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: ابْدَأْ بِنَفْسِكَ فَتَصَدَّقْ عَلَيْهَا فَإِنْ فَضَلَ شَيْءٌ فَلَا هَٰلِكَ فَإِنْ فَضَلَ عَنْ أَهْلِكَ شَيْءٌ فَلِلَّذِي قَرَأْتِكَ فَإِنْ فَضَلَ عَنْ ذِي قَرَأْتِكَ شَيْءٌ فَهَكَذَا وَهَكَذَا، يَقُولُ فَبَيْنَ يَدَيْكَ وَعَنْ يَمِينِكَ وَعَنْ شِمَالِكَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۴).

جایبر (خودای ن‌زازی بن) گوتی: پیاویکی به‌نی عوذره‌یی به‌نده‌یه‌کی خو‌ی نازادکرد، به‌لام به‌مه‌رجی که له‌پاش مردنی خو‌ی نه‌وسا نازاد بیی، که نه‌م باسه گه‌یشته‌وه به‌پیغهمبهر (دروودی خودای له‌سربین) فهرمووی: نایا مائی ترت هه‌یه؟ گوتی: نه‌ه فهرمووی: کی نه‌م به‌نده‌یه‌م ن‌ده‌کری؟ جا نوعه‌یمی کورپی عبداللّای نه‌لعه‌ده‌وی به‌هه‌شت سه‌د درهم لیی کری، پیغهمبهریش پاره‌که‌ی بو بردو دای پیی، ئینجا فهرمووی: جاری له‌ خودی خو‌ته‌وه ده‌ست پی بکه‌و له‌ پیشا خیر به‌خوت بکه، جا نه‌گهر شتی له‌ خوت مایه‌وه بیده به‌که‌سو کاره‌که‌ت، نه‌گهر له‌وانیش شتی مایه‌وه بیده به‌خرم و خویش، نه‌گهر له‌مانیش شتی مایه‌وه نه‌وسا بیده به‌مو به‌و واته: بیکه به‌خیرو به‌کیی ده‌ده‌ی بیده (ش/د/ت/ن).

۱۲۷۷- وَسُئِلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ الصَّدَقَةِ عَلَى الْقَرِيبِ فَقَالَ: لَهُ أَجْرَانِ أَجْرُ الْقَرَابَةِ وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالنَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَلفظهما: الصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِينِ صَدَقَةٌ وَهِيَ عَلَى ذِي الرَّحِمِ الثَّانِي صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ^(۵).

(۳) مسلم. زکاة: ۲۳۰۹.

(۴) مسلم. زکاة: ۲۳۱۰. أبو داود. عتق: ۳۹۵۷. نسائي بیوع: ۴۶۶۷. بخاري. بیوع: ۲۲۳۱.

(۵) بخاري. زکاة: ۱۴۶۶. مسلم. زکاة: ۲۳۱۵. الترمذي. زکاة: ۶۳۵، ۶۳۶.

پرسپیار کرا له پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سربین) له‌باره‌ی خیرکردن به خزم و خویش فهرمووی: ئەم جوړه خیره دوو پاداشی هه‌یه: پاداشی خزمایه‌تی و پاداشی خیری ئاسایی (ش/ن/ت) گفته‌ی نه‌سائی و تیرمیذی (خوایان ئا رازی بئ) ئاوايه: خیر به هه‌ژار هه‌ر خیره و به‌س، به‌لام خیر به‌خزم دوو جار خیره، چونکه هه‌م خیری ئاساییه و هه‌م به‌سه‌رکردنه‌وه‌ی خزم و خویشه.

۱۲۷۸- عَنْ أَبِي أَمَامَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ أَنْ تَبْدَلَ الْفَضْلَ خَيْرٌ لَكَ وَأَنْ تُنْسِكَهُ شَرٌّ لَكَ وَلَا تُلَامُ عَلَى كَفَافٍ وَأَبْدَأُ بِمَنْ تَعُولُ وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۶).

ئەبو ئومامە (خودای ئا رازی بئ) گوئی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سربین) فهرمووی: ئەه‌ی ئاداه‌میزاد! ئەوه‌ی له‌خۆت و خیزانت زیاده‌ئەگەر بی به‌خشی ئەوه خیری‌که‌و بو‌خۆتی ده‌که‌ی، خو‌ئەگەر هه‌لی بگری ئەوه شه‌پیکه‌و بو‌خۆتی هه‌ل ده‌گری، له‌سه‌ر گوزه‌رانیکیش که سه‌رو به‌ر بئ و به‌پیی حال بئ، که‌س سه‌رزه‌نشئت نا‌کا، له‌خیزان و خزمی خوشته‌وه ده‌ست بکه به‌خیرکردن، ده‌ستی سه‌ره‌وه‌ش له‌ده‌ستی ژیره‌وه‌ باشتره واته: ده‌ستی به‌خشنده له‌ده‌ستی خیر وەرگر چاکتره (ش. مه‌زار رحمت له‌گۆیان).

۱۲۷۹- عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا أَلْفَقَ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً وَهُوَ يَحْتَسِبُهَا كَأَنَّ لَهُ صَدَقَةً. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ^(۷).

ئەبو مەسعوود (خودای ئا رازی بئ) گوئی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سربین) فهرمووی: کاتئ موسولمان شتئ خه‌رج ده‌کا بو‌خیزان و که‌س و کاری خو‌ی، ئەگەر له‌به‌ر ره‌زای خودای بئ، بو‌ی به‌خیر ده‌ژمی‌ردری (ش/ن/ت).

(۶) مسلم. زکاة: ۲۳۸۵. الترمذی زهد: ۲۲۴۳. ریاض: ۵۱۰/۲۰. ز-۵۶.

(۷) بخاری. ایمان: ۵۵، ۴۰۰۶، ۵۳۵۱. مسلم. زکاة: ۲۳۱۹. ترمذی. بروصلة: ۱۹۶۵. نسائی. زکاة: ۲۵۴۴.

(۲۲) چه‌شنه خیریکى زۆر نایاب : (نوع من الصدقة الفضلى)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {لَنْ تَأْلَوْا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ}.

خودای گه‌وره ده‌فهرموی: ناگهن به خیرو چاکه‌ی ته‌واو ره‌سا هه‌تا خه‌رج نه‌که‌ن له‌و شته باشانه‌ی که خوش‌ستان ده‌وین.

۱۲۸۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الصَّدَقَةِ أَعْظَمُ أَجْرًا؟ قَالَ: أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَاحِبُ شَيْءٍ تَخْشَى الْفَقْرَ وَتَأْمَلُ الْغِنَى، وَلَا تُنْهَلُ حَتَّى إِذَا بَلَغْتَ الْحُلُقُومَ قُلْتَ لِفُلَانٍ كَذَا، وَلِفُلَانٍ كَذَا، وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالنَّسَائِيُّ (۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای فی‌رازی بن) گوئی: پیاوی هاته خزمه‌تی چه‌زرت (درویدی خودای له‌سهرین) گوئی: ئه‌ی ره‌ه‌به‌ری خودا! کام خیرو به‌خشینه پاداشی گه‌وره‌تره؟ فه‌رمووی: ئه‌و خیره‌ی که ده‌یکه‌ی له‌شت ساخ بی‌و دلت به‌مال‌داریی خو‌ش بی‌و مه‌ترسیی هه‌ژار که‌وتنت هه‌بی‌و هی‌وا‌ی ده‌وله‌مه‌ندبوونت هه‌بی‌و، نه‌وه‌ک که‌مترخه‌می بکه‌ی تا ئه‌و ده‌مه‌ی گیان ده‌گاته سه‌ر لی‌وو مردن یه‌خه‌ت ده‌گری، جا ئه‌و چه‌له‌ به‌ په‌له‌ په‌روزه بلی‌ی: ئه‌وه بو ئه‌م و ئه‌مه بو ئه‌و تازه چ سوود! گریمان ئه‌گه‌ر سوودیشی هه‌بی‌و که‌مه له‌چاو خیرکردنی حالی له‌ش ساخیدا چونکه ئه‌و شته له‌ده‌ستی تو‌و ده‌رچوو‌و ده‌بی‌و به‌مالی یه‌کیکی تر که میرات به‌ره (ش/ن).

۱۲۸۱- وَعَنْهُ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: جَهْدُ الْمُقِلِّ وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ (۲).

(۱) بخاری. زکاة: ۱۴۱۹، ۲۷۴۸. مسلم. زکاة: ۲۳۷۹ - ۲۳۸۱. أبو داود. وصایا: ۲۸۶۵. نسائی. زکاة: ۲۵۴۱،

۳۶۱۳. ریاض: ۹۰/۴ ز: ۱۰.

(۲) صحیح عند الحاکم.

ديسان گوتی: گوتم: ئەه‌ی ره‌به‌ری خودا! کام خیره زۆر خیره؟
 فه‌رمووی: چه‌نده‌ی له‌ ده‌ستی پیاوی که‌م ده‌ست دی! وه‌ له‌ خیزان و خزمی
 خوشته‌وه‌ ده‌ست به‌ خیرکردن بکه‌! (د/حاکم:ص).

۱۲۸۲- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: سَبَقَ دِرْهَمٌ مِائَةَ أَلْفٍ دِرْهَمٍ.
 قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ؟ قَالَ: رَجُلٌ لَهُ دِرْهَمَانِ فَأَخَذَ أَحَدَهُمَا فَتَصَدَّقَ بِهِ وَرَجُلٌ لَهُ
 مَالٌ كَثِيرٌ فَأَخَذَ مِنْ غُرْضٍ مَالِهِ مِائَةَ أَلْفٍ فَتَصَدَّقَ بِهَا. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ (۳).

ديسان گوتی: چه‌زده‌ت (درویدی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: تاقه‌ یه‌ک درهم
 سه‌ر سه‌د هه‌زار درهم ده‌که‌وئ! گوترا: چۆن چۆنی؟ ئەه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا!
 فه‌رمووی: پیاوی هه‌موو مال و سامانه‌که‌ی تاقه‌ دوو درهمه‌، ده‌ست ده‌با
 دره‌میکیان ده‌به‌خشئ، پیاویکی تریش سامان و مالیکی زۆرو بئ شوماری
 هه‌یه‌، ده‌ست ده‌با له‌که‌ناریکی ماله‌که‌یه‌وه‌ سه‌د هه‌زار درهم ده‌به‌خشیتته‌وه‌ (ن).

۲۳) هاندان له‌سه‌ر خیرکردن به‌ تیکراییی: (الحث علی الصدقة)

{قَالَ: اللَّهُ تَعَالَى - وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ
 فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ}.

خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموئ: فرسه‌ته‌وه‌ له‌هه‌، هه‌تا مردن نه‌یداوه‌ به‌
 سه‌رتانا خیره‌و خیراتیکی زۆربکه‌ن، له‌و مال و روژییه‌ی خودا داویتی پیتان،
 تا له‌کاتی سه‌ره‌مه‌رگا ئاواتی نابه‌جا نه‌خوازن و نه‌لین: ئەه‌ی په‌روه‌ردگار!
 خۆزگه‌ که‌می مۆله‌تت ده‌دام، تا هه‌ندی خیره‌و خیرات ده‌که‌م و ده‌بم به‌
 پیاویکی باش!

۱۲۸۳- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: عَلَى كُلِّ
 مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ. فَقَالُوا: يَا نَبِيَّ اللَّهِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ؟ قَالَ: يَعْمَلُ يَدِهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ.

قَالُوا: فَإِنْ لَمْ يَجِدْ؟ قَالَ: يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوفَ. قَالُوا: فَإِنْ لَمْ يَجِدْ؟ قَالَ: فَلْيَعْمَلْ بِالْمَعْرُوفِ، وَلْيَمْسِكْ عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهَا لَهُ صَدَقَةٌ^(۱).

شهبو موسا (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغهمبه‌ر (دیوودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: هه‌موو موسولمانن خیرکردنی له‌سهره‌گوتیان: ئه‌ی پیغهمبه‌ری خودا! ئه‌ی ئه‌گهر نه‌یبوو؟ فهرمووی: قوولی فی هه‌لکاو ئیش بکاو هه‌م خوئی به‌خیو بکاو هه‌م خیریش بکا! گوتیان: ئه‌ی ئه‌گهر ئه‌مه‌ی بو نه‌کرا؟ فهرمووی: یاریده‌ی لیقه‌وماویکی داماو بدا گوتیان: ئه‌ی ئه‌گهر ئه‌مه‌شی بو نه‌لوا چی بکا؟ فهرمووی: با ره‌فتاری جوان بی و کاری باش بی و ریگه‌ی باش به‌خه‌لک بلئی و واز له‌خرابه‌ی بیئی، ئه‌مه‌یش ده‌بی به‌گه‌وره‌ترین خیره‌و خیرات بوئی (ش/ن).

۱۲۸۴- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَطُوفُ الرَّجُلُ فِيهِ بِالصَّدَقَةِ مِنَ الدَّهَبِ ثُمَّ لَا يَجِدُ أَحَدًا يَأْخُذُهَا مِنْهُ، وَيُرَى الرَّجُلُ الْوَاحِدَ يَتَّبَعُهُ أَرْبَعُونَ امْرَأَةً، يُلْذَنَ بِهِ مِنْ قِلَّةِ الرِّجَالِ وَكَثْرَةِ النِّسَاءِ. رَوَاهُمَا الشَّيْخَانِ وَالنَّسَائِيُّ^(۲).

دیسان گوتی: (خودای فی رازی بن): چه‌زهرت (دیوودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: مه‌ردوم ده‌که‌ونه‌چه‌رخیکه‌وه‌پیاو به‌زییری خیره‌وه‌ماله‌و مال و شاره‌و شار ده‌سووپیته‌وه‌تا بیکا به‌خیر، به‌لام که‌سی ده‌ست ناکه‌وئی لیئی وه‌ریگری له‌به‌ر زووری مال که‌س نایه‌وئی، وه‌ده‌بینرئی چل ژن شوینی تاقه‌پیاوئی ده‌که‌ون و په‌نای بو ده‌بن تا سه‌ره‌وکارییان بکاو که‌س ده‌سدیریژیان فی نه‌کا ئه‌مه‌یش له‌به‌ر که‌می پیاوو زووری ژن (ش/ن).

۱۲۸۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: قَالَ: اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: يَا ابْنَ آدَمَ أَتَفِقُ أُنْفِقُ عَلَيْكَ. وَقَالَ: يَمِينُ اللَّهِ مَلَأَى سَحَاءً لَا يَغِيظُهَا

(۱) بخاری. زکاة: ۱۴۴۵، ۶۰۲۲. مسلم. زکاة: ۲۳۲۰ - ۲۳۲۲. نسائی. زکاة: ۲۵۳۷. ریاض: ۱۴۱/۲۵، ز: ۱۳.

(۲) بخاری. زکاة: ۱۴۱۴. مسلم. زکاة: ۲۳۳۵. ریاض: ۱۸۲۵/۸، ز: ۳۷۰.

شَيْءَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ. أَرَأَيْتُمْ مَا أَثَقَقَ مِنْهُ خَلَقَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضَ فَإِنَّهُ لَمْ يَغِضْ مَا فِي يَمِينِهِ، قَالَ: وَعَرَشُهُ عَلَى الْمَاءِ وَيَدِهِ الْأُخْرَى الْقَبْضُ يَرْفَعُ وَيَخْفِضُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(٣).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: ھەزرت دەفەر مووی (دەروەدای خودای لەسەربێ): خوای گەورە لە ھەدیسێکی قودسیدا دەفەر مووی: ئەو ئادەمیزاد! مەل بەخت بکەو خێر زۆر بکە، تۆلەت بۆ دەکەمەو. وە تۆ چاوت لە بەندەگانی من بێ، منیش چاوی خێرم لە تۆ دەبێ. گوتی: فەر مووشی: دەستی راستی خودا ھەمیشە پەرە سەر رێژ دەکا، وە شەو و رۆژ بە درێژایی سەل لێ دەبەخشی، بەلام ھیچ کەم ناکا، خۆباش دەزانن ئەوەتی ئاسمان و زەوی دروست کردوو چەندە بەخشیوەتەو، دیارە کە زۆر زۆری بەخشیوەتەو، دەسا لەگەڵ ئەوەشدا خەزینەو گەنجینەکی یەك دەنگ چییە کەمی نەکردوو، خۆی ماوە! فەر مووی: وە لەپیش دروستکردنی دروستکراواندا تەخت و بارەگای خودا لەسەر ئاو بوو، تەرازوو ئەمانەتیش لە دەستەکە تری دایە بە ئارەزووی خۆی تاو تووو سەربەرەو ژووو سەر بەرەو خواری پێ دەکا (ش).

١٢٨٦- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا أَثَقَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ طَعَامٍ بَيْتَهَا غَيْرَ مُفْسِدَةٍ كَانَ لَهَا أَجْرُهَا بِمَا أَثَقَقَتْ وَلِزَوْجِهَا أَجْرُهُ بِمَا كَسَبَ، وَلِلْخَازِنِ مِثْلُ ذَلِكَ، لَا يَنْقُصُ بَعْضُهُمْ أَجْرَ بَعْضٍ شَيْئًا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(٤).

عائیشە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: ھەزرت (دەروەدای خودای لەسەربێ) فەر مووی: ئەگەر ژن (بەبێ دەستبەلایی) لە خۆراکی مەلەوێ بەخشی، ئەو پاداشی باشی بۆ ھەیە لەسەر ئەو بەخشینە، چونکە ئەو ھۆی ئەوێ، ھەرودھا

(٣) بخاری. توحید: ٧٤١٩. مسلم. زکاة: ٢٣٠٦.

(٤) بخاری. زکاة: ١٤٢٥، ١٤٣٧، ١٤٤٠، ١٤٤١، ٢٠٦٥. مسلم. زکاة: ٢٣٦١. أبو داود. زکاة: ١٦٨٥.

ترمذی. زکاة: ٦٧٢. ابن ماجه. تجارات: ٢٢٩٤.

میرده‌کشی پاداشی باشی بۆ هه‌یه، چونکه ئه‌و په‌یدای کردوه! کلیلدارو کلیل به‌ده‌ستیش هه‌روه‌ها، که‌سیشیان هیچ له پاداشی که‌سیان که‌م ناکه‌نه‌وه واته: نابن به موزاحیمی یه‌کتیری (ش/د/ت/ن).

١٢٨٧- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَرْبَعُونَ خَصْلَةً، أَعْلَاهُنَّ مَبِیْحَةُ الْعَنْزِ، مَا يَعْمَلُ رَجُلٌ بِخَصْلَةٍ مِنْهَا رَجَاءَ ثَوَابِهَا وَتَصَدِيقَ مَوْعُودِهَا إِلَّا أَذْخَلَهُ اللَّهُ بِهَا الْجَنَّةَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالبخاري^(٥).

عه‌بدوللای کورپی عه‌مر (خودای ئی رازی بن) گو‌تی: حه‌زه‌ت (دیو‌دی خودای له‌سه‌رین): فه‌رمو‌ی: چل کاری باش هه‌ن، هه‌ره‌گه‌وره‌که‌یان بزنه به دۆخه‌یه، ئه‌وه‌ی یه‌کێ له‌م ئیشه‌باشانه‌بکا، به‌هیوای پاداشی باشی، وه‌له‌هه‌مان کاتدا باوه‌ری به‌و به‌لینه‌هه‌بێ که‌خودا داویتی له‌باره‌ی کردنی ئه‌و ئیشه‌وه، ئه‌وه‌بیگومان که‌خودا به‌وه‌ده‌یباته‌به‌هه‌شت (د/ب).

١٢٨٨- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ اسْتَعَاذَ بِاللَّهِ فَأَعِيذُوهُ وَمَنْ سَأَلَ بِاللَّهِ فَأَعْطُوهُ وَمَنْ دَعَاكُمْ فَأَجِيبُوهُ وَمَنْ صَنَعَ إِلَيْكُمْ مَعْرُوفًا فَكَافُّوهُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا مَا بِهِ تُكَافُّوْا فَادْعُوا لَهُ حَتَّى تَرَوْا أَلَّكُمْ قَدْ كَافَّائُمُوهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنسائي^(٦).

ئیب‌نو عومه‌ر (خودایان ئی رازی بن) له‌ح‌زه‌ته‌وه‌ده‌فه‌رمو‌ی (دیو‌دی خودای له‌سه‌رین): هه‌ر که‌سێ په‌نای برده‌به‌ر خودا وه‌ک ئه‌وه‌گو‌تی: توخوا ده‌ستم ئی مه‌ده‌و ئازارم مه‌ده، ئه‌وه‌په‌نای بده‌ن، وه‌هه‌ر که‌سێ به‌هینانی ناوی خودا داوای چشتی ئی کردن له‌به‌ر ری‌زی ناوی خودا به‌شی بده‌ن نا ئومیدی مه‌که‌ن وه‌هه‌ر که‌سێ بانگی کردن بۆ‌نان خواردن و شتی وا بچن به‌ده‌نگیه‌وه، وه‌هه‌ر که‌سێ پیاوه‌تی و چاکه‌یه‌کی له‌گه‌‌دا کردن تۆله‌ی بۆ بکه‌نه‌وه (چونکه

(٥) بخاري. هبة: ٢٦٣١. رياض: ٢٢ / ١٣٨ ز: ١٣.

(٦) سكت عن درجته الشارح.

جیهان دهستیواوه) نه‌وه‌شی نه‌یبوو نزای باشی بۆ بکا، تا له باوه‌ری خۆتاندا وایزانن که تۆله‌تان بۆ کردوونه‌ته‌وه (د/ن).

۱۲۸۹- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَيُّمَا مُسْلِمٍ كَسَا مُسْلِمًا ثَوْبًا عَلَى غُرَى كَسَاهُ اللَّهُ مِنْ خُضِرِ الْجَنَّةِ وَأَيُّمَا مُسْلِمٍ أَطْعَمَ مُسْلِمًا عَلَى جُوعٍ أَطْعَمَهُ اللَّهُ مِنْ ثَمَارِ الْجَنَّةِ وَأَيُّمَا مُسْلِمٍ سَقَى مُسْلِمًا عَلَى ظَمٍّ سَقَاهُ اللَّهُ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۷).

ئەبو سەعید (خودای ئی رازی بێ) گوتی: حەزەرەت (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: هەر موسولمانێ موسولمانێکی روت پۆشتە بکاتەوه خودا لە بەرگی سەوزی بەهشت پۆشتە دەکاتەوه، وه هەر موسولمانێ موسولمانێکی برسی نان بدا خودا لە میوه‌ی بەهشت تیری دەکا، وه هەر موسولمانێ موسولمانێکی تینوو تیراو بکا خودای گەوره‌و سەرور لە شەپابی پاکی سەر بە‌مۆری مەشهور بە (الرحیق المختوم) دەرخواردی دەدا (د-سند صالح).

۱۲۹۰- عَنْ بُهَيْسَةَ الْفَزَارِيَّةِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَتْ: اسْتَأْذَنَ أَبِي النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَدَخَلَ بَيْتَهُ وَبَيْنَ قَمِيصِهِ فَجَعَلَ يُقَبِّلُ وَيَلْتَزِمُ ثُمَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الشَّيْءُ الَّذِي لَا يَحِلُّ مِنْهُ قَالَ: الْمَاءُ. قَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ مَا الشَّيْءُ الَّذِي لَا يَحِلُّ مِنْهُ قَالَ: الْمِلْحُ. قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الشَّيْءُ الَّذِي لَا يَحِلُّ مِنْهُ؟ قَالَ: أَنْ تَفْعَلَ الْخَيْرَ خَيْرَ لَكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۸).

بو‌هەیسە‌ی فەرازییە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: باوکم (خودای ئی رازی بێ) ئیزنی لە پیغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەربێ) خواست و سەری کرد بە ژێر کراسە‌که‌یداو دەستی کرد بە ماچکردنی جەستە‌ی پیغه‌مبەر و رووی خۆی هەڵدەسوو لە لەشی پیروزی. ئینجا گوتی: ئە‌ی پیغه‌مبەری خودا! چی شتی دروست نیە

(۷) بسند صالح (شرحه).

(۸) سکت عنه الشارح.

که قه‌ده‌غه بکری؟ فه‌رمووی: (ثاو) گوتی: چی تریش؟ فه‌رمووی: خوئی گوتیه‌وه: چی تریش؟ فه‌رمووی: هه‌ر خیری بکه‌ی بو خوئی ده‌که‌ی (ئه‌بو داوود و نه‌سائی - ره‌زای خودایان لی‌بی - گپ‌راویانه‌ته‌وه).

۱۲۹۱- وَلَا يَئِي دَاوُدَ: لِلسَّائِلِ حَقٌّ وَإِنْ جَاءَ عَلَى فَرَسٍ^(۹).

واته: ئه‌بو داوود له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌فه‌رمووی: ده‌بی سوال‌که‌ر به‌شی بدری و نا‌ئومیدنه‌کری ئه‌که‌رچی به‌ سواری ئه‌سپیش سوال بکا (د-سند حسن).

۱۲۹۲- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ الصَّدَقَةَ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ وَتَذْفَعُ مِيتَةَ السُّوءِ^(۱۰).

ئه‌نه‌س (خودای ئی‌رازی بئ) گوتی: چه‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ربین) فه‌رمووی: به‌خشش و خیر و خیرات رق و خه‌شمی خودا ده‌نی‌شینیه‌ته‌وه و مردنی خراپیش له‌کول ده‌خاته‌وه! (ت-س/ح).

۱۲۹۳- عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: سَأَلْتُ أَوْ سُلَيْمَانَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ الزَّكَاةِ فَقَالَ: إِنَّ فِي الْمَالِ لِحَقًّا سِوَى الزَّكَاةِ ثُمَّ تَلَا (لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُّوا وُجُوهَكُمْ قَبْلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ) الْآيَةَ. رَوَاهُمَا التِّرْمِذِيُّ^(۱۱).

فاطیمه‌ی کچی قه‌یس (خودای ئی‌رازی بئ) گوتی: له باره‌ی زه‌کاته‌وه پرسیارم له پی‌غه‌مبه‌ر: (دروودی خودای له‌سه‌ربین) کرد، یا گوتی: پرسیارکرا له پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) فه‌رمووی: سه‌ره‌پای زه‌کاتی مال حه‌قی تری تیدایه، ئه‌وجا ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه.

{لَيْسَ الْبِرُّ أَنْ تُولُّوا وُجُوهَكُمْ قَبْلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ الْآيَةَ}.

^(۹) بسند حسن (شرحه).

^(۱۰) بسند حسن (شرحه).

^(۱۱) بسند ضعیف (شرحه).

هه‌موو کاریکی باش و چاک هه‌ر ئه‌وه نیه که رووی خۆتان بکه‌نه روژه‌لات و روژئاوا، چاکه ته‌نها به‌وه نابیی که بلیی موسولمانم و به‌س، به‌لام کاری فره‌باش و زۆرناياب ئه‌وه‌یه که ئیمان و باوه‌رتان ببی به‌ خوداو به‌ روژی دوايي و به‌ فریشته‌و نامه‌و پیغه‌مبه‌رانی خودا، وه‌کی تریش مال و سامان و دارایی (که‌شتیکی به‌نرخ و خۆشه‌ویسته له‌لاتان له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا له‌به‌ر ره‌زای خودا) بیبه‌خشن و بیده‌ن به‌م که‌سانه: به‌ خزم و خویش و که‌س و کار، به‌ هه‌تیوان، به‌ریبواران، به‌ ده‌روژه‌که‌رو سوال‌که‌ران، وه‌ هه‌روه‌ها خه‌رجی بکه‌ن، له‌ ریی ئازادییداو گه‌ردنی ئاده‌میزادی له‌ کو‌تی به‌نده‌یی پی ئازاد بکه‌ن، وه‌ له‌ هه‌مان کاتدا نو‌یژیکی جوانی ریکوپیک بکه‌ن و زه‌کات به‌دلیکی پاکه‌وه بده‌ن و په‌یمان مه‌شکینن و به‌لینی خۆتان به‌جی بینن، وه‌ له‌کاتی ته‌نگه‌ستی و نه‌بوونی و لیقه‌ومان و ناساخی و نه‌خۆشی و ده‌می جه‌نگو شه‌رو کاتی تیگ رژان و به‌یه‌کا چووندا خۆتان بگرن و وره به‌ر مه‌ده‌ن ئه‌و که‌سانه‌ی که‌ ئه‌مه ره‌فتارو کارو کرداریانه به‌ راستی ئه‌وانه پیاوی راستال و راستگوو له‌خودا ترس خۆیانن (تیرمیزی).

٢٤) پاشه‌کی: دواوته. پاریزو گوریز له‌مه‌تکردن جه‌نده جوانه به‌خشنده‌یی و خیرو خیراتی په‌نامه‌کی!

خاتمة: في الحذر من المن، وما أحسن السماحة واخفاء الصدقة

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى}.

یه‌زدانی مه‌زن ده‌فه‌رمویی: ئه‌ی که‌سانێ که‌ باوه‌رتان هی‌ناوه به‌ خودا! خیرو خیراتی خۆتان به‌تال مه‌که‌نه‌وه به‌ نازین و منه‌ت کردن به‌سه‌ر هه‌ژاراناو به‌ ئازاردانیان.

وَقَالَ تَعَالَى: {إِنْ تُبْذَرُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْثَرُهَا الْفُقَرَاءُ فَهِيَ خَيْرٌ لَّكُمْ}.

یهزدانی گه وره، دهفهرموئ: ئه و خیرو خیراتانهی که دهیانکه نه گهر
دهریان بخه و به ئاشکرا بیده نه داماوان ئه وه زور باشه و شتی چاکه، وه
ئه گهر بیان شارنه وه به دزییه وه له په نامه کییه وه بیده نه هه ژاران و
پیشیاوان ئه وه زور باشتره.

١٢٩٤- عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: ثَلَاثَةٌ لَا
يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ الْمَنَانُ
بِمَا أُعْطِيَ وَالْمُسْبِلُ إِزَارَهُ وَالْمُنْفِقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ مُسْلِمٌ وَأَبُو
دَاوُدَ^(١).

ئه بو زهر (خودای ئی رازی بئ) گوئی: سه زهت (صلات و سه لام و سۆزو دیروودی خودای
له سه رب) دهفهرموئ: ئه م سئ که سه له رۆژی قیامه تا خودای گه وره و سه روهر
نه قسه ی خوشیان له گه ل ده کاو نه به چاوی میهره بانی و رهحمه ت ته ماشایان
ده کاو نه تاریفیان ده کاو نه پاکیان ده کاته وه^(١) وه سه ره پای ئه وه یش
سزایه کی سه ختی به سۆیشیان بو هیه:

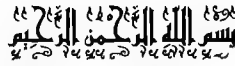
یه که م: ئه و که سه ی منه ت بکاو بنازی به و خیرو ده سه نه یه ی که ده یکا.
دوهم: ئه و که سه ی که بو فیزو ده عیه جل و بهرگی خوی شوپ
بکاته وه و بیخشیئ له زهوی!.

سییه م: ئه و که سه ی که به سویندی درۆ کالو شتومه کی خوی ساخ
بکاته وه (ن/م/د).

^(١) مسلم، ایمان: ٢٨٩، أبو داود، لباس: ٤٠٨٧، ٤٠٨٨، ترمذی، بیوع: ١٢١١، نسائی، زکاة: ٢٥٦٢.

(١) واته: له هیج روویه که وه روویان ناداتی. — و مرگپر -

(۲۵) نامه‌ی رۆژوو

(نهم نامه‌یه ههشت باسو باشه‌کیه‌که)

باسی یه‌که‌م: رۆژووی رهمه‌زان فهرزه

کتاب الصیام: وفيه ثمانية أبواب وخاتمة

الباب الأول: في فرضية صوم رمضان

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ. أَيَّاماً مَعْدُودَاتٍ}.

یه‌زدانی مه‌زن ده‌فهرموی: ئە‌ه‌ی که‌سانێ که‌ خاوه‌نی باوه‌پو ئیمانن! رۆژوو فهرزکراوه‌ دانراوه‌ له‌سه‌رتان هه‌روه‌ک دانراوه‌ له‌سه‌ر ئە‌و که‌لانه‌ی له‌پیش ئیوه‌دا بوون، به‌هیوای ئە‌وه‌ که‌ له‌خودا بترسن و خۆتان بپاریزن له‌ سزای په‌روه‌دگار، ئە‌و رۆژووه‌یش وا له‌چه‌ن رۆژیکی هه‌لژمی‌راودا، وه‌ک مانگی رهمه‌زان بێ.

{وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى - شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ}.

خودای مه‌زن ده‌فهرموی: مانگی رهمه‌زان ئە‌و مانگه‌ پیرۆزه‌یه‌ که‌ قورئانی پیرۆزی تیا نی‌ردراوه‌ته‌ خواروه‌، بۆ سه‌ر چه‌زره‌تی موچه‌مه‌د (دروودی خودای له‌سه‌رین) ئە‌و قورئانه‌ی که‌ بووه‌ ده‌بێ به‌ رینوما‌ی هۆشمه‌ندان بۆ بیروباوه‌ری باش و بۆ کرده‌وه‌ی چاک، هه‌ر وه‌ک بووه‌ ده‌بێ به‌شایه‌ت و به‌لگه‌و نیشانه‌ی دره‌خشان له‌سه‌ر پی‌غه‌مبه‌ریتیی موچه‌مه‌د، وه‌ بووه‌ ده‌بێ به‌هۆی شاره‌زایی هۆشیاران، وه‌ به‌هۆی جیا‌کردنه‌وه‌ی راست له‌ ناپراست و حقه‌ له‌ ناحقه‌، ده‌ی هه‌ر که‌سێ له‌ ئیوه‌ له‌و مانگه‌دا له‌جیی خۆی بوو، واته‌: له‌شی ساخ بوو، وه‌ له‌ سه‌فه‌ردا نه‌بوو، با رۆژووه‌که‌ی بگرێ.

۱۲۹۵- عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لُهِينَا أَنْ نَسْأَلَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ شَيْءٍ فَكَانَ يُعْجِبُنَا أَنْ يَجِيءَ الرَّجُلُ الْعَاقِلُ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ فَيَسْأَلُهُ وَنَحْنُ نَسْمَعُ فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَتَانَا رَسُولُكَ فَزَعَمَ لَنَا أَنَّكَ تَزْعُمُ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَرْسَلَكَ قَالَ: صَدَقَ. قَالَ: فَمَنْ خَلَقَ السَّمَاءَ. قَالَ: اللَّهُ. قَالَ: فَمَنْ خَلَقَ الْأَرْضَ. قَالَ: اللَّهُ. قَالَ: فَمَنْ نَصَبَ فِيهَا الْجِبَالَ وَجَعَلَ فِيهَا مَا جَعَلَ قَالَ: اللَّهُ. قَالَ: فَمَنْ جَعَلَ فِيهَا الْمَنَافِعَ قَالَ: اللَّهُ. قَالَ: فَبِالَّذِي خَلَقَ السَّمَاءَ وَخَلَقَ الْأَرْضَ وَنَصَبَ فِيهَا الْجِبَالَ وَجَعَلَ فِيهَا الْمَنَافِعَ اللَّهُ أَرْسَلَكَ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: وَزَعَمَ رَسُولُكَ أَنَّ عَلَيْنَا خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ قَالَ: صَدَقَ. قَالَ: فَبِالَّذِي أَرْسَلَكَ اللَّهُ أَمَرَكَ بِهَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: وَزَعَمَ رَسُولُكَ أَنَّ عَلَيْنَا زَكَاةَ أَمْوَالِنَا قَالَ: صَدَقَ. قَالَ: فَبِالَّذِي أَرْسَلَكَ اللَّهُ أَمَرَكَ بِهَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: وَزَعَمَ رَسُولُكَ أَنَّ عَلَيْنَا صَوْمَ شَهْرِ رَمَضَانَ فِي كُلِّ سَنَتِنَا. قَالَ: صَدَقَ. قَالَ: فَبِالَّذِي أَرْسَلَكَ اللَّهُ أَمَرَكَ بِهَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: وَزَعَمَ رَسُولُكَ أَنَّ عَلَيْنَا الْحَجَّ مَنْ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا. قَالَ: صَدَقَ. قَالَ: فَبِالَّذِي أَرْسَلَكَ اللَّهُ أَمَرَكَ بِهَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَوَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَا أَزِيدُكَ عَلَيْهِنَّ شَيْئًا وَلَا أَنْقُصُ. فَلَمَّا وُلِّيَ قَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَكِنَّ صَدَقَ لِيَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ. وَزَادَ فِي رِوَايَةٍ: فَقَالَ: الرَّجُلُ: آمَنْتُ بِمَا جِئْتُ بِهِ وَأَنَا رَسُولٌ مِنْ وَرَائِي مِنْ قَوْمِي وَأَنَا ضِمَامٌ بِنِ تَغْلَبَةَ أَخُو بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ^(۱).

ئەنەس کوپی مالیک (خودای فی رازی بن) گوئی: ئەهیمان ئی کرابوو کە شت زۆر بپرسین لە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربن) جا لەبەر ئەوە هەزمان دەکرد کە پیاویکی هۆشیاری دەشتەکی بێ بو خزمەتی، وە پرسسیاری ئی بکا، تا ئیمەیش گویمان لیبی!

جا رۆژی پیاوی (لە دەشتەو هات) گوئی: ئەهی موخەمەد! رابەری تۆ هاتوووە بو ناومان دەلی: گواهیە تۆ دەلیی: من فروستادەو پیغەمبەری خودام.. فەرمووی: راست دەکا گوئی: کەواتە کێ ئەم ئاسمانەهی دروست کردوو؟

(۱) بخاری. علم: ۶۳. مسلم. ایمان: ۱۰۲. ترمذی. زکاة: ۶۱۹. نسائی. صوم: ۲۰۹۰.

فەرمووى: خدا گوتى: ئەى كى ئەم زەويىيەى دروست كردوو؟ فەرمووى: (خودا) گوتى: ئەى كى ئەم شاخ و كيوانەى داکوتاو و ئەم كان و كانى و بەروبوم و شتومەكەى تيا داناو؟ فەرمووى: خدا گوتى: دەسا توبىت و ئەو خودايەى كە ئەم ئاسمان و زەويىيەى دروست كردوو و ئەم شاخانەى داکوتاو و كردوونى بە ميخ بۆ دامەزراندنى زەوى و بۆ راگتنى لەنگەرى جموجوولى ئايا خودا تۆى رەوانەكردوو يانا؟ فەرمووى: بەللى من رەوانەكراوى خودام گوتى: رابەرەكەت دەلئيتيش: گوايە شەو و رۆژى پيىنج نويزمان لە سەرە؟ فەرمووى: راست دەكا گوتى: جا تۆ ئەو كەسەى كە تۆى كردوو بە پيغەمبەر ئايا خودا ئەمەى پى گوتووى؟ فەرمووى: (بەللى) گوتى: رابەرەكەت دەشللى: زەكات لە مائەكانيشمان دەكەوئ؟ فەرمووى: راست دەكا گوتى جا تۆ ئەو كەسەى كە تۆى كردوو بە پيغەمبەر ئايا خودا ئەمەى پى گوتووى؟ فەرمووى: بەللى گوتى: جا رابەرەكەت دەيشللى: گوايە ھەموو سالى رۆژووى مانگى رەمەزانمان لەسەرە. فەرمووى: راست دەكا گوتى: جاتۆ ئەو كەسەى كە تۆى كردوو بە پيغەمبەر ئايا خودا ئەمەى پى گوتووى؟ فەرمووى: بەللى گوتى: رابەرەكەت دەشللى: گوايە ھەجى خانەى خودايشمان لەسەرە، بۆ كەسئ تەواناي چوون و ھاتنەوھى ھەبئ. فەرمووى: راست دەكا. گوتى: ئىنجا پياوھەكە رۆيش، پياوھەكە گوتيشى: بەو كەسە كە تۆى كردوو بە پيغەمبەر ئەم ئايىنە راست و دروستەى پى داوى نە لەمانە زياتر دەكەم و نە لەمانەيش كەمتر دەكەم پيغەمبەريش (درودى خوداى لەسەربى) فەرمووى: ئەگەر راست بكا دەچيئە بەھەشت.

لە گيژانەوھەكە ئەمەشى پترە: جا پياوھەكە گوتى: من باوھەرم ھيئاوھ بەم ئايىنەى تۆ ھيئاوتە، وە من نوينەرى ھۆزەكەم كە لەلاى خۆمان چاوھنارپى من دەكەن تا خەبەرى تۆيان بۆ بەرمەوھ وە من ضيمامى كوپى ئەعلەبەم لە خيلى بەنى سەعدى كوپى بەكرم (ش/ت/ن).

١٢٩٦- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَتَاكُمْ رَمَضَانُ شَهْرٌ مُبَارَكٌ فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْكُمْ صِيَامَهُ تَفْتَحُ فِيهِ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَتُغْلَقُ فِيهِ أَبْوَابُ الْجَحِيمِ وَتُغْلَقُ فِيهِ مَرَدَّةُ الشَّيَاطِينِ لِلَّهِ فِيهِ لَيْلَةٌ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ مَنْ حُرِمَ خَيْرَهَا فَقَدْ حُرِمَ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَابِيهَقِي (٢).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوئی: ھەزرت دروو سەلام و سەلات و میھرەبانی خودای لەسەر بێ و سەر و مال و منال و خاوەن خێزان بە قوربانی بێ فەرمووی: وا رەمەزان ھات بۆ لاتان، مانگیکی پیروژە، خودای گەورە و سەرورەر گرتنی رۆژووی ئەم مانگە ی داناو لە سەرتان، لەم مانگەدا دەرگاکانی ئاسمان دەرکێنەو و دەرگاکانی دۆزەخ دادەخوێن دیو و یاخییەکان و شەیتانە لە فەرمان دەرچوو وەکانی تیا کوژ و سنک دەرکێن، شەویکی تیا، شەوی خودایە! ئەو شەو چاکترە لە ھەزار مانگ، ئەو دی لە بەھرە ی ئەم شەو پیروژە ئاومێدو بێ بەش بێ ئەو بەراستی ئاومێدو بەشپراو خۆیەتی (ن/بە یەھەقی — رەحمەتی خودایان لێ بێ).

١٢٩٧- عَنْ النَّضْرِ بْنِ شَيْبَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنِي بِشَيْءٍ سَمِعْتُهُ مِنْ أَبِيكَ سَمِعَهُ أَبُوكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَيْسَ بَيْنَ أَبِيكَ وَبَيْنَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَحَدٌ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ. قَالَ: نَعَمْ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَرَضَ صِيَامَ رَمَضَانَ عَلَيْكُمْ وَسَنَنْتُ لَكُمْ قِيَامَهُ فَمَنْ صَامَهُ وَقَامَهُ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَاحْمَد (٣).

نەھزری کوپی شەیبان (خودای ئی رازی بێ) گوئی: گوتم بە ئەبو سەلەمە ی کوپی ئەو رەحمان (خودایان ئی رازی بێ): لە بارە ی مانگی رەمەزانەو “فەرموودە یەکم پی بلی کە تو خۆت یەک سەر لە باوکتت بیستبی،

(٢) سکت عنه الشارح.

(٣) سکت عنه الشارح.

وه‌باوکیشت بۆ خۆی له پیڤه‌مبه‌ر خۆیی بیستبێ گوتی: به‌لێ باشه، گوتی: باوكم گوتی: پیڤه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: خودای گه‌وره‌و پیرۆز گرتنی رۆژووی ره‌مه‌زانی داناوه له‌ سه‌رتان، وه‌ خۆیشم شه‌و نوێژه‌که‌یم کردووه به‌ یاسا بۆتان جا هه‌ر که‌سی (به‌ باوه‌ری ته‌واوه‌وه‌و به‌ نیازێکی پاکه‌وه له‌به‌ر ره‌زای خودا) رۆژووه‌که‌ی بگري‌و شه‌و نوێژه‌که‌ی بکا ئه‌وه وه‌ک ئه‌و رۆژه‌ی که‌ له‌دايک ده‌بێ ئاوا له‌ گوناھ پاک ده‌بیته‌وه (ن/ئه‌حمه‌د).

٢٦) باسی دووهم: باسی گه‌وره‌یی رۆژوو: (الباب الثاني: في فضائل الصوم)

١٢٩٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: قَالَ: اللَّهُ تَعَالَى: كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلَّا الصَّيَّامَ فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزَى بِهِ وَالصَّيَّامُ جُنَّةٌ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمٍ أَحَدِكُمْ فَلَا يَرْفُثْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَصْنَحْ فَإِنْ سَأَبَهُ أَحَدٌ أَوْ قَاتَلَهُ فَلْيُقِلْ إِلَيَّ امْرُؤٌ صَائِمٌ. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ وَلِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ يَفْرَحُهُمَا إِذَا أَفْطَرَ فَرِحَ بِفِطْرِهِ وَإِذَا لَقِيَ رَبَّهُ فَرِحَ بِصَوْمِهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وَفِي رِوَايَةٍ: كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ، الْحَسَنَةُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضِعْفٍ قَالَ: اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَّا الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزَى بِهِ يَدْعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي^(١).

ئه‌بو هوره‌يره (خودای ئازای بێ) گوتی: پیڤه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: خودای گه‌وره له‌ هه‌دیسێکی قودسیدا ده‌فه‌رمووی: هه‌موو کرده‌وه‌یه‌کی ئاده‌میزاد بۆ خۆیه‌تی و به‌شی دنیا‌یی خۆیی پێوه‌یه‌ بیجگه‌ له‌ رۆژوو، به‌لام رۆژوو ساخ هه‌ر بۆ منه، وه‌ له‌به‌ر ئه‌وه من خۆم پاداشی ده‌ده‌مه‌وه. وه‌ رۆژوو قه‌لغانه‌و مه‌ردوم ده‌گيریته‌وه له‌ خراپه‌و ده‌بێ به‌

(١) بخاري. صوم: ١٩٠٤. مسلم. صوم ٢٧٠١، ٢٧٠٠. نسائي. صيام: ٢٢١٥. رياض: ١/ ١٢١٥ ز: ٢١٧. رياض/

حەسارى ئاگرى دۆزەخ! جا ھەر رۆژى بە رۆژوو بوون قەسەى پېرو پوچ و شاتەشات مەكەن، ئەگەر يەككىش جىئوى پى دان يا شەپرى پى فروشتن بلىن: من بابايەكى بەرۆژووم شەپە جىمىن و شەرکردن بۆ من نەھاتووە، بە زمانى بەرۆژوووە دەمى خۆم چەپەل ناکەم!

بەو كەسە كە گيانى موخەممەدى بە دەسە بۆنى بەلخى دەمى رۆژوووان (لەلای خودا) لە بۆنى مىسك خۆشترە.

رۆژوووان لە دوو كاتا شادو كەيف خۆش دەبى: لەكاتى بەربانگا شادو كەيف خۆش دەبى، وە لەو كاتەشا كە دەچىتەو خەمەتى خودا بەھوى رۆژوووەكەيەو تەواو كەيفخۆش دەبى (ش/د/ت/ن) لە گىرانهوئەكە: ھەموو كەردەوئەكەى ئادەمىزاد چەند قات پاداشى دەدرىتەو، چاكەيش يەك بەدەيە ھەتا يەك بە ھەوت سەدىش ھەيە بەلكوو زياتريش خوداى گەورەو سەرورە دەفەرموى: رۆژوو نەبى چونكە رۆژوو ساخ ھەر بۆمنە، وە پاداشى رۆژوو ھەر بەخۆم دەدرىتەو، رۆژوووان لەبەر خاترى من واز لە ھەوئەس و ئارەزووى خۆى دىنى و نان و ئاو لەخۆى قەدەغە دەكا.

۱۲۹۹- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا جَاءَ رَمَضَانَ فَتُحْتِ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ وَغُلِّقَتِ أَبْوَابُ النَّارِ وَصُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ. وَلَفْظُ التِّرْمِذِيِّ: إِذَا كَانَ أَوَّلُ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ صُفِّدَتِ الشَّيَاطِينُ وَمَرَدَةُ الْجِنَّ وَغُلِّقَتِ أَبْوَابُ النَّارِ فَلَمْ يُفْتَحْ مِنْهَا بَابٌ وَفُتِّحَتْ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ فَلَمْ يُغْلَقْ مِنْهَا بَابٌ وَيُنَادِي مُنَادٍ يَا بَاغِيَ الْخَيْرِ أَقْبِلْ وَيَا بَاغِيَ الشَّرِّ أَقْصِرْ وَلِلَّهِ عِتْقَاءُ مِنَ النَّارِ وَذَلِكَ كُلُّ لَيْلَةٍ^(۲).

دىسان گوتى: پىغەمبەر (رەوئى خوداى لەسەرىن) فەرموى: كاتى كە رەمەزان دى دەرگاكانى بەھەشت دەكرىنەو رەھمەت دەبارى، دەرگاكانى دۆزەخ خەردادەخرين، وە شەيتانەكان كۆت و زنجىرو كەلەپچە دەكرىن (ش/ت/ن) گفەتى (ت): كە يەكەم شەوى مانگى رەمەزان ھات دىوو شەيتان و

(۲) بخاري. صوم: ۱۸۹۸، ۱۸۹۹، ۳۲۷۷، مسلم. صيام: ۲۴۹۳. نسائي. صيام: ۲۰۹۶ - ۲۱۰۲.

جنۆكه سهركه‌ش و یاخییه‌كان كۆت و زنجیر ده‌كړیڼ، وه دهرگاكانی دۆزه‌خ
خړ داده‌خړیڼ و یه‌ك دهرگایان ناكړیته‌وه، وه دهرگاكانی به‌ه‌شت ده‌خړیڼه
سهرپشت و یه‌ك دهرگایان دانا‌خړی.

جاړچیش جاړ د‌ه‌دا: ئه‌ی خیرخوا! خیرا‌كه، رۆژی‌ه‌تی، وه ئه‌ی
شه‌رخوان! وازیښه، به‌سیه‌تی، هه‌موو شه‌وی‌كیش له‌ ره‌مه‌زانا خودا ده‌ستی
خیر له‌ كه‌سانئ ده‌نئ كه‌ شایسته‌ی چوونه دۆزه‌خ بوون و له‌ناگری دۆزه‌خ
نازادیان ده‌كا.

١٣٠٠- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا
غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ وَأَحْمَدُ وَزَادَ: وَمَا تَأَخَّرَ^(٣).

دیسان گو‌تی: حه‌ز‌ه‌ت (د‌ی‌و‌دی خودای له‌س‌ر‌یڼ) فه‌رمو‌وی: كه‌س‌ئ رۆژو‌وی
ره‌مه‌زان بگری به‌ ئیمان و باوه‌ره‌وه له‌به‌ر ره‌زای خودا، خودا له‌ گونا‌هه‌كانی
له‌وه‌وپیشی خو‌ش ده‌بی (ش/د/ت/ن/ئه‌حمه‌د) له‌ گ‌یرانه‌وه‌ی ئه‌حمه‌د‌دا:
خودا له‌گونا‌هی له‌وه‌وبه‌رو له‌وه‌ دوا‌ی خو‌ش ده‌بی.

١٣٠١- عَنْ سَهْلٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ فِي الْجَنَّةِ أَبَا
يُقَالُ لَهُ الرِّيَّانُ، يَدْخُلُ مِنْهُ الصَّائِمُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لَا يَدْخُلُ مَعَهُمْ أَحَدٌ غَيْرُهُمْ يُقَالُ أَيْنَ
الصَّائِمُونَ فَيَدْخُلُونَ مِنْهُ فَإِذَا دَخَلَ آخِرُهُمْ أُغْلِقَ، فَلَمْ يَدْخُلْ مِنْهُ أَحَدٌ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ
وَالنَّسَائِيُّ^(٤).

سه‌هل (خودای ئ‌زازی بڼ) گو‌تی: حه‌ز‌ه‌ت (د‌ی‌و‌دی خودای له‌س‌ر‌یڼ) فه‌رمو‌وی:
دهرگایه‌ك هه‌یه له‌ به‌ه‌شتا ناوی دهرگای تی‌راوه، له‌ رۆژی قیامه‌تا ته‌نها
رۆژووه‌وانه‌كان له‌و دهرگایه‌وه ده‌چنه ژووره‌وه‌و به‌س. بانگه‌واز ده‌كه‌ن:
رۆژووه‌وانه‌كان كوان، جا ئه‌وانیش ده‌پو‌ن له‌و دهرگایه‌وه ده‌چنه ژووره‌وه، كه‌

^(٣) بخاري. إيمان: ٣٧، ٣٥، ٣٨، ١٩٠١، ٢٠٠٨، ٢٠٠٩، ٢٠١٤. مسلم. صلاة المسافرين: ١٧٧٦ - ١٧٧٨. نسائي.

قيام الليل: ١٦٠١. أبو داود. صلاة: ١٣٧١. ترمذي. صوم: ٨٠٨. رياض: ١٢١٩/٥ - ز: ٢١٧.

^(٤) بخاري. صوم: ١٨٩٦، ١٨٩٧، ٢٨٤١، ٣٢١٦، ٣٦٦٦. مسلم. صوم: ٢٧٠٢. رياض: ١٢١٧/٢ - ز: ٢١٧.

دواکه‌سیان ده‌چیته ژووره‌وه ئیتړ شه و ده‌رگایه داده‌خړی و که‌سی تری لیوه ناچیته ژووره‌وه (ش/ن).

۱۳۰۲ - عَنْ حَدِیْقَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ: عُمَرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): مَنْ يَحْفَظُ حَدِيثًا عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الْفِتْنَةِ؟ قَالَ حَدِیْقَةُ: أَنَا سَمِعْتُهُ يَقُولُ: فِتْنَةُ الرَّجُلِ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَجَارِهِ تُكْفَرُهَا الصَّلَاةُ وَالصَّيَّامُ وَالصَّدَقَةُ. قَالَ: لَيْسَ أَسْأَلُ عَنْ ذِهِ، إِنَّمَا أَسْأَلُ عَنِ النَّبِيِّ تَمُوجُ كَمَا يَمُوجُ الْبَحْرُ. قَالَ: وَإِنَّ دُونَ ذَلِكَ بَابًا مُغْلَقًا. قَالَ: فَيَفْتَحُ أَوْ يُكْسِرُ؟ قَالَ: يُكْسِرُ. قَالَ: ذَاكَ أَجْدَرُ أَنْ لَا يُغْلَقَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. فَقُلْنَا لِمَسْرُوقٍ سَلَهُ أَكَانَ عُمَرُ يَغْلُمُ مِنَ الْبَابِ؟ فَسَأَلَهُ فَقَالَ: نَعَمْ، كَمَا يَغْلُمُ أَنَّ دُونَ غَدِ اللَّيْلَةِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۵).

حوزه‌یفه (خودای ئی رازی بئ) گوتی: عومەر (خودای ئی رازی بئ) گوتی: کئی فەرمووده‌که‌ی پیغهمبه‌ری (دروودی خودای له‌سهرین) له‌بارهی ئاژاوه‌و فهرته‌نه‌کانه‌وه له‌به‌ره؟ منیش گوتم: من، گویم ئی بوو چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌یفه‌رموو: شه‌و فیتنه‌و ئاژاوه‌یه‌ی که‌ پیاو تووشی ده‌بی (به‌هوی که‌س و کارو مال و منال و هاوسی و دراوسیوه) نویژو رۆژوو و خیرکردن ده‌بن به‌ که‌فاره‌تی و پاکی ده‌که‌نه‌وه.

عومەر گوتی: مه‌به‌ستم شه‌مه‌نیه، به‌لام له‌و فیتنه‌و ئاژاوه‌یه‌ ده‌پرسم که‌ وه‌ک شه‌پۆلی ده‌ریا شه‌پۆل ه‌دا، گوتم: شه‌وه‌ و له‌ پشته‌ی ده‌رگایه‌کی داخراوه‌وه، تا شه‌و ده‌رگایه‌ داخرابی شه‌و ئاژاوه‌یه‌ روونادا عومەر فهرمووی: جا شه‌و ده‌رگایه‌ ده‌کریته‌وه‌ یا ده‌شکینری؟ گوتم: ده‌شکینری. گوتی: شه‌مه‌یان ده‌گونجی که‌ تا رۆژی قیامت دانه‌خړیته‌وه، قسه‌گیره‌وه (راوی) وتی: جا به‌ مه‌سرووقمان گوت: له‌ حوزه‌یفه‌ پپرسه: ئایا عومەر خوی ده‌یزانی شه‌و ده‌رگایه‌ کییه؟ که‌ لیی پرسی گوتی: به‌لئ وه‌ک چۆن ده‌یزانی که‌ رۆژ رۆیشت شه‌و دادی ئاوايش شه‌وه‌ی ده‌زانی (ش/ت).

(۵) بخاري. رفاق: ۶۴۹۷، ۷۰۸۹، ۷۲۷۶. مسلم. ایمان: ۳۶۵. ترمذی. فتن: ۲۱۷۹.

۱۳۰۳ - عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: أَرَأَيْتَ إِذَا صَلَّيْتُ الصَّلَوَاتِ الْمَكْتُوبَاتِ وَصُمْتُ رَمَضَانَ وَأَخْلَلْتُ الْحَلَالَ وَحَرَّمْتُ الْحَرَامَ وَلَمْ أَزِدْ عَلَى ذَلِكَ شَيْئًا أَأَدْخُلُ الْجَنَّةَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: وَاللَّهِ لَا أَرِيدُ عَلَى ذَلِكَ شَيْئًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ^(۶).

جابر (خودای فی رازی بن) گوئی: پیایوی پرسپاری له پیغهمبر کرد (دیودی خودای له سرین) گوئی: پیم بغرموو نه گهر من نویژده فره زه کان بکه م و رور ووی رهمه زان بگرم و حال به حال و حرام به حرام بزائم و له و نه زیا تر هیچی تر نه که م ثایا ده چمه به هشت؟ فره مووی: به لی ده چیت به هشت پیاو که گوئی: ده به خودا له مه زیاتر هیچی تر ناکه م (م - رحمتهی خودای لین).

۱۳۰۴ - عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي سَفَرٍ فَأَصْبَحْتُ يَوْمًا قَرِيبًا مِنْهُ وَنَحْنُ نَسِيرُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ. قَالَ: لَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ عَظِيمٍ وَإِنَّهُ لَيْسَ عَلَى مَنْ يَسْرُهُ اللَّهُ عَلَيْهِ تَعَبُدُ اللَّهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ وَتَصُومُ رَمَضَانَ وَتَحُجُّ الْبَيْتَ. ثُمَّ قَالَ: أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى أَبْوَابِ الْخَيْرِ الصَّوْمِ جَنَّةٌ وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ النَّارَ الْمَاءُ وَصَلَاةُ الرَّجُلِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ شِعَارُ الصَّالِحِينَ. ثُمَّ قَرَأَ (تَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ) حَتَّى بَلَغَ (جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) ثُمَّ قَالَ: أَلَا أَخْبِرُكَ بِرَأْسِ الْأَمْرِ وَعَمُودِهِ وَدُرُورَةِ سَنَامِهِ قُلْتُ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ وَدُرُورَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ. ثُمَّ قَالَ: أَلَا أَخْبِرُكَ بِمَلَاكٍ ذَلِكَ كُلُّهُ. قُلْتُ: بَلَى يَا نَبِيَّ اللَّهِ. قَالَ: فَأَخَذَ بِلِسَانِهِ فَقَالَ: تَكْفُفُ عَلَيْكَ هَذَا. قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ وَإِنَّا لَمُؤَاخِذُونَ بِمَا تَكَلَّمُ بِهِ قَالَ: تَكَلَّمَ أَمْلُكَ يَا مُعَاذُ وَهَلْ يَكُفُّ النَّاسُ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ أَوْ عَلَى مَنَاحِرِهِمْ إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ فِي الْإِيمَانِ وَصَحَّحَهُ^(۷).

(۶) مسلم. ایمان ۱۱۰.

(۷) ترمذی: ۲۶۱۹. ریاض: ۱۵۲۲/۱۲ ز: ۲۵۴. قال النووی - رحمه الله تعالى - رواه الترمذی وقال:

حدیث حسن صحیح. (مترجم).

موعان‌دی کور‌ی جه‌به‌ل (خودای ئی رازی بئ) گوتی: له سه‌فه‌ریکا له خزمه‌تی
 چه‌زه‌تدا بووم، رۆژئ به‌دهم رۆیشتنه‌وه لیئ نزیك بوومه‌وه‌و عه‌رزم کرد:
 ئه‌ی ره‌هبه‌ری خودا! کاریکم پئ بفه‌رموو که بمباته به‌هه‌شت و له ئاگری
 دۆزه‌خ دوورم بخته‌وه. فه‌رمووی (درویدی خودای له‌سه‌رین): به‌راستی له شتیکی
 گه‌ئ گه‌وره‌و مه‌زنت پرسی، به‌لام ئاسانه بۆ که‌سی که خودا بۆی ئاسانی
 بکا: هه‌ر خودا ده‌په‌رستیت و هیچ هاوبه‌شی بۆ په‌یدا ناکه‌یت و نوێژه‌کانت
 ده‌که‌یت و زه‌کات ده‌ده‌یت و رۆژووی ره‌مه‌زان ده‌گریت و چه‌جی خانه‌ی خودا
 ده‌که‌یت ئینجا فه‌رمووی: با ده‌رگا کانی جوړه‌ها خێرو چاکه‌ی تریشت
 نیشان بدهم: رۆژوو قه‌لغان و سوپه‌ره‌و وه‌ک سه‌نگه‌ریکی قایمی پۆلایین
 رۆژووه‌وان ده‌پاریزی له گوناوه‌و تاوان، خێرو به‌خشش و چاکه‌یش گوناوه
 ده‌کوژینیته‌وه هه‌ر وه‌ک چۆن ئاو ئاگر ده‌کوژینیته‌وه ئاو“ وه‌ شه‌و نوێژی
 پیاوی (خودا پیدای)ش (له جه‌رگه‌ی شه‌ودا که مه‌ردوم نوستوووه دۆست
 خه‌به‌ر داره) نیشانه‌و دروشمی پیاو چاکانه! گوتی: ئینجا ئه‌م ئایه‌ته‌ی
 خوینده‌وه که ده‌فه‌رموئ: (تتجافی جنوبهم عن المضاجع) تا گه‌یشته
 (يعملون) سووره‌تی سیی و دوو، ئایه‌تی شانزه‌و چه‌قده. واته: به‌ شه‌و دووره
 پارێز له نوین و نووستن و خه‌ریکی شه‌و نوێژو شه‌و طاعه‌تن له خودا
 ده‌پارێنه‌وه، لاله‌و پاله‌و سکا لا له ده‌رگای په‌روه‌ردگاری خویانا ده‌که‌ن، هه‌م
 له‌ترسی سزاو تۆله‌ی سه‌ختی و هه‌م به‌ ته‌مای رێژنه‌ی ره‌حمه‌تی، وه‌ هه‌روه‌ها
 له‌و رزق و رۆژییه‌ پاکه‌ی که خودا پئی داوون خێرو خیراتی باشی ئی ده‌که‌ن،
 ئه‌مانه‌ مه‌گه‌ر هه‌ر خودای گه‌وره‌و خۆی بزانی که له‌باتی ئه‌م کرده‌وه
 باشانه‌یان خودای مه‌زن له په‌نامه‌کییه‌وه، له‌ژێر په‌رده‌ی غه‌یبه‌وه چی خێرو
 خۆشی و نازو نيعمه‌تیکی بۆ ئاماده کردوون!

ئینجا فه‌رمووی: با سه‌ر رشته‌ی هه‌موو کاریک‌ی باش و کۆله‌که‌ی و
 چله‌پویه‌ی هه‌ستوونه‌که‌یت پئ بلیم عه‌رزیم کرد: بفه‌رموو ئه‌ی ره‌هبه‌ری
 خودا! فه‌رمووی: سه‌ر رشته‌ی هه‌موو کاریک‌ی باش ئیسلامه‌تییه، وه
 کۆله‌که‌ی نوێژه، وه چله‌پویه‌ی هه‌ستوونه‌که‌ی خه‌بات و تیکۆشانه له

ریگه‌ی خودادا. ئینجا فه‌رمووی: باشیرازه‌ی ئەمانه‌شت هه‌موو پئی بلییم؟
 عه‌رم کرد: بفه‌رمو، قوربان! جا پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌سه‌رین) سه‌ری زمانی
 خو‌ی گرت و فه‌رمووی: زمانی خو‌ت بگره. منیش گوتم: بوچی ئەه‌ی
 پیغه‌مبه‌ری خودا! له‌سه‌ر ئەو قسانه‌یش که ده‌یانکه‌ین تاوانبار ده‌بین تووشی
 تۆله‌و سزا ده‌بین؟ فه‌رمووی: ئەه‌ی موعاذا! دایک رو‌له‌رو‌ت بو‌نه‌کا ئەه‌ی چی ئەو
 خه‌لکه‌ له‌ په‌وروو یا فه‌رمووی: له‌ سه‌رده‌م له‌ناو ئاگردا ده‌گه‌وزینن جگه‌ له
 دروینه‌ی (داسی) زمانیان! (ت:ص)^(۱).

۱۳۰۵- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مُرْنِي بِأَمْرٍ يَنْفَعُنِي اللَّهُ
 بِهِ. قَالَ: عَلَيْكَ بِالصَّيَّامِ فَإِنَّهُ لَا مِثْلَ لَهُ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۸).

ئەبو ئومامە (خودای ئی رازی بئ) گوتی: عه‌رمزی هه‌زه‌تم کرد (دیودی خودای
 له‌سه‌رین): قوربان! ئەه‌ی ره‌وانه‌کراوی خودا! فرمانیکی پئی بلیی که خودا بیکا
 به‌مایه‌ی خێرو خو‌شی بۆم؟ فه‌رمووی: یه‌خه‌ی روژوو بگره‌و به‌ری مه‌ده،
 چونکه‌ به‌راستی وینه‌ی خو‌ی نییه‌ (ن/حاکم:ص).

۲۷) روژوو له‌ که‌یه‌وه‌ بو‌ که‌یه‌وه‌ له‌ پینشا چۆن بووه‌:

فصل في أصل الصوم وبيان وقته

۱۳۰۶- عَنْ الْبَرَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا كَانَ
 الرَّجُلُ صَائِمًا، فَحَضَرَ الْإِفْطَارُ، فَتَأَمَّ قَبْلَ أَنْ يُفْطِرَ لَمْ يَأْكُلْ لَيْلَتَهُ وَلَا يَوْمَهُ، حَتَّى يُنْسِيَ،
 وَإِنْ قَيْسَ بْنَ صِرْمَةَ الْأَنْصَارِيُّ كَانَ صَائِمًا، فَلَمَّا حَضَرَ الْإِفْطَارُ أَتَى امْرَأَتَهُ، فَقَالَ: لَهَا

(۱) زمان داسه، یا ده‌ییبی، یا ده‌تیبین!

نان ده‌ییبین، سه‌ر ده‌ییبین جه‌رگ ده‌ییبین!

زبان گو‌یژان پا‌کو ده‌دا هه‌ردوو جیهان

چارسی نیه‌ یا ده‌یگرسی یا ده‌تگرین! — وهرگێڕ —

(۸) صحیح عند الحاکم.

أَعِنْدِكَ طَعَامٌ قَالَتْ: لَا وَلَكِنْ أُنْطَلِقُ، فَأَطْلُبُ لَكَ. وَكَانَ يَوْمُهُ يَعْمَلُ، فَعَلَبَتْهُ عَيْنَاهُ، فَجَاءَتْهُ امْرَأَتُهُ، فَلَمَّا رَأَتْهُ قَالَتْ خَيِّبَةٌ لَكَ. فَلَمَّا انْتَصَفَ النَّهَارُ غَشِيَ عَلَيْهِ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ (أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ) فَفَرَحُوا بِهَا فَرَحًا شَدِيدًا، وَنَزَلَتْ (وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ). رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ. وَفِي رِوَايَةٍ: كَانَ النَّاسُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا صَلَّوْا الْعَتَمَةَ حَرَّمَ عَلَيْهِمُ الطَّعَامَ وَالشَّرَابَ وَالنِّسَاءَ وَصَامُوا إِلَى الْقَابِلَةِ فَاخْتَانِ رَجُلٌ نَفْسُهُ فَجَامَعَ امْرَأَتَهُ وَقَدْ صَلَّى الْعِشَاءَ وَلَمْ يُفْطِرْ فَأَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَجْعَلَ ذَلِكَ يُسْرًا لِمَنْ بَقِيَ وَرُخْصَةً وَمَنْفَعَةً فَقَالَ: سُبْحَانَهُ (عَلِمَ اللَّهُ أَلَكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ). الْآيَةُ^(۱).

بەپرە (خودای ئی رازی بن) گوئی: جاران لە پێشدا یارانێ موخەممەد (درویدی خودای لەسەربین) لە پاش بەربانگ هەر ئەوەندە ماوەی خواردن و خواردنەوهیان هەبوو هەتا دەخەوتن جاگریمان ئەگەر پیاوی بە رۆژوو بووایەو بەربانگ ببوایەو پێش ئەوەی بەربانگ بکاتەوه خەوی ئی بکەوتایە ئیتر دەبوو ئەوشەویش هەتا سبەی ئیوارێ بەرۆژوو بووایەو هیچی نەخواردایەو رۆژووی نەشکاندایە. جا رۆژی قەیسێ کوپی صیرمەێ ئەنصاری بەرۆژوو دەبێ، کە بەربانگ دەبێ بەژنەکەێ دەلی: بەربانگت لەلا دەست دەکەوێ؟ دەلی: ئە، بەلام دەچم مشووریکت بۆ دەخۆم قەیسیش ئەو رۆژە ئیش دەکاو ماندوو دەبێ، لەبەر ئەوە خەو زۆری بۆ دینێ و خەوی ئی دەکەوێ، کاتی کە ژنەکەێ دیتەوهو دەیبینێ و خەوی ئی کەوتوو دەلی: خانەخراپ چیت بەخۆت کرد! جا سبەینێ لە نیوهرۆدا لەبەر توونیتی و برسیتی و ماندویتی و شەکەتی، قەیس دەبووریتهوه.

جا کە ئەم باسەیان بۆ پیغهەمبەر (درویدی خودای لەسەربین) گێرایەوه، ئیتر ئەم ئایەتە هاتە خوارهوه:

(۱) بخاری. صوم: ۱۹۱۵، ۴۵۰۸.

{أَحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ
عَلِمَ}.

رهوا دراو هه لال کرا بۆ ئیوه له شهوی ره مه زانا چوونه لای ژنه کانتان.
جا موسولمانان ئه مه یان زۆر پێ خۆش بوو، وه ئه مه ئایه ته عیش هاته
خواره وه:

{وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ
الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ}.

نان و ئاو بخۆن و بخۆنه وه تا سفیده‌ی به یانیتان بۆ جیا ده بیته وه له
روشته‌ی تاریکی شهو (ب/د/ن). له گێرانه وه یه کا: له سهرده می پیغه مبه ردا
(دروودی خودای له سه رین) له پێشدا مه ردوم که نوێژی خه وتنیان ده کرد ئیتر تا
شهوی دوایی خۆراک و حواردن و ژن و خواردنه وه یان ئی حه رام ده بوو، ئه مه
وابوو تا پیاوی گزی و ناپاکی له گه ل خۆیدا ده کاو له پاشکردنی نوێژی
خه وتنان له گه ل ژنه که ی دروست ده بی، ئه مه عیش له کاتی کا لیی رووده دا که
ئه و پیاوه به هانه‌ی ره وای رۆژوو شکاندن ئی نابێ وه ک سه فه رو نه خۆشین و
چشتی وا جا خودا ویستی که ئه مه بکا به هۆی بارئاسانی و بارسووکێ و
رێبازو سوودو قازانج بۆ ئه مه ئوممه ته یه هه تا هه تایه، جا خودا له مه رووه وه
فه رمووی:

{عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَقَا عَنْكُمْ}.

تا کۆتایی ئایه ت واته: خودای گه وره باش ده زانی و ئاگا داره که ئیوه
له مه باره یه وه ناپاکی و فیلتان له نه فسی خۆتان کردووه، وه خۆتان پێ
رانه گیراو خۆتان تووشی گناه کرد، جا ئیستا که وا ئیوه په شیمانن له وه
خوایش ته وه بی ئیوه ی گیرا کرد، وه لیلتان خۆش بوو.. تاد.

۱۳۰۷- عَنْ سَلَمَةَ عَنْ بْنِ الْأَكْوَعِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ (وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ) كَانَ مَنْ أَرَادَ أَنْ يُفْطِرَ وَيَفْتَدِيَ. حَتَّى نَزَلَتْ الْآيَةُ الَّتِي بَعْدَهَا فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمْ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ فَتَسَخَّطَهَا^(۲).

سه‌له‌مه‌ی کۆپی ئەکوه‌ع (خودای ئی رازی بن) گوئی: که ئەم ئایه‌ته هاته خواره‌وه:

{وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ}.

پێویسته له‌سه‌ر ئەوانه‌ی که ده‌توانن به‌رۆژوو بن و به‌ رۆژوو نابن تۆله‌ی ئەو رۆژووه‌یان بده‌ن، بۆ هه‌ر رۆژه‌ی به‌ ئەندازه‌ی خواره‌مه‌نی گه‌دايه‌ک. سه‌له‌مه‌ گوئی: که ئەم ئایه‌ته هاته خواره‌وه ئیمه‌ به‌ ئاره‌زووی خو‌مان بوو، ئەوه‌ی ئاره‌زووی بوايه‌ رۆژووی ده‌شکان و تۆله‌ (فديه‌)ی ده‌دا، جا ئەمه‌ هه‌ر وا مایه‌وه‌ تا ئەم ئایه‌ته‌ی پاشی هاته خواره‌وه که ده‌فه‌رموئ:

{فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمْ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ}.

ئێتر ئەم ئایه‌ته ئایه‌ته‌که‌ی پێشوو‌ی هه‌لوه‌شاندوه‌و رۆژوو پێویست بوو له‌سه‌ر که‌سێ که‌ بتوانی به‌رۆژوو بئ و به‌هانه‌ی رۆژوو شکاندنی نه‌بی (ش/د/ت/ن).

۱۳۰۸- عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ (حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ) قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَجْعَلُ تَحْتَ وَسَادَتِي عِقَالَيْنِ عِقَالًا أَبْيَضَ وَعِقَالًا أَسْوَدَ أَغْرِفُ اللَّيْلَ مِنَ النَّهَارِ. زَادَ فِي رِوَايَةٍ: فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ فِي اللَّيْلِ، فَلَا يَسْتَبِينُ لِي، فَقَالَ: عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: إِنَّ وَسَادَتَكَ لَعَرِيضٌ إِلَّا مَا ذَلِكَ سَوَادُ اللَّيْلِ وَبَيَاضُ النَّهَارِ^(۳).

عه‌دی کۆپی حاته‌م (خودای ئی رازی بن) گوئی: که ئەم ئایه‌ته هاته خواره‌وه:

{حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ}.

(۲) بخاري. تفسير: ۴۵۰۷. مسلم. صوم: ۲۶۸۰، ۲۶۸۱. أبو داود. صوم: ۲۳۱۵. نسائي. صوم: ۲۳۱۵.

(۳) بخاري. صوم: ۱۹۱۶، ۱۹۱۷، ۴۵۱۱، ۴۵۰۹، ۴۵۱۰. مسلم. صيام: ۲۵۲۸. أبو داود. صوم: ۲۳۴۹. ترمذي. تغير: ۲۹۷۱.

بخۆن و بخۆنهوه تا هیلێ رهشی شهو له هیلێ سپی رۆژ، جیا دهکهنهوه، گوتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! من به‌شه‌و دوو په‌ت، یه‌کێ سپی و یه‌کێ ره‌ش، ده‌یان نێمه‌ ژێر سه‌رینه‌که‌م و به‌م جووره‌ شه‌و له‌ رۆژ جیا ده‌که‌مه‌وه! له‌ گێڕانه‌وه‌یه‌کا ئه‌مه‌یشی پتره‌: که‌چی هه‌ر ته‌ماشایان ده‌که‌م و شه‌وم له‌ رۆژ بۆ جیا نا‌کریته‌وه‌، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: ئه‌گه‌ر وابێ که‌ هیلێ ره‌ش و سپی شه‌وو رۆژ له‌ ژێر سه‌رینه‌که‌تا جیگه‌ی بیته‌وه‌، دیاره‌ سه‌رینه‌که‌ت گه‌لێ پانه‌! مه‌به‌ست ئه‌وه‌ نیه‌، به‌لکوو مه‌به‌ست تاریکی شه‌وو رووناکی رۆژه‌ (ش/د/ت/ن).

١٣٠٩- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ وَأَذْبَرَ النَّهَارَ وَغَابَتِ الشَّمْسُ فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةُ الْأَصُولُ الْخَمْسَةُ^(٤).

عومه‌ر (خودای ئی رازی بێ) گوتی: که‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: که‌ شه‌و داها‌ت و رۆژ نه‌ماو خو‌ر ئاوا بوو ئیتر کاتی به‌ربانگی رۆژووه‌وانه‌ (ش/د/ت/ن).

١٣١٠- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُؤَدَّتَانِ بِلَالٌ وَابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ الْأَعْمَى فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّ بِلَالَ يُؤَدِّنُ بَلِيلَ فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَدِّنَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ. قَالَ: وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَهُمَا إِلَّا أَنْ يَنْزَلَ هَذَا وَيَرْفُقَ هَذَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(٥).

ئیبنو عومه‌ر (خودایان ئی رازی بێ) گوتی: جاران پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) دوو بانگده‌ری هه‌بوو، یه‌کیکیان بیلال بوو، وه‌ ئه‌ویتی‌یان ئیبنو ئوممی مه‌کتووم بوو، که‌ پیاویکی کویر بوو، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) ده‌یفه‌رموو: بیلال هیشتا شه‌وی ده‌می‌نی که‌ بانگ ده‌دا، جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ بخۆن و بخۆنه‌وه‌ تا ئیبنو ئوممی مه‌کتووم بانگ ده‌دا گوتی: هه‌ر ئه‌وه‌نده‌شیان به‌ین بوو که‌ ئه‌میان داده‌به‌زی و ئه‌ویتی‌یان سه‌ر ده‌که‌وت (ش).

(٤) بخاری. صوم: ١٩٥٤. مسلم. صیام: ٢٥٥٣. أبو داود. صوم: ٢٢٥١. ترمذی. صوم: ٩٦٨. ریاض: ١٢٣١/٤ ز- ٢٢٢.

(٥) بخاری. أذان: ٦٢١، ٥٢٩٨، ٧٢٤٧. مسلم. صوم: ٢٥٣١ - ٢٥٣٦. ریاض: ١٢٣١/٣ ز- ٢٢١.

(٢٨) نیشانه‌ی سپیدپه‌هنا (فه‌جری صادق) : (علامة الفجر الصادق)

١٣١١- عَنْ سُمْرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَغْرُكُمُ مِنْ سُحُورِكُمْ أَذَانٌ بِلَالٍ وَلَا بَيَاضُ الْأُفْقِ الْمُسْتَطِيلُ حَتَّى يَسْتَطِيرَ هَكَذَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ وَلَفْظَ التِّرْمِذِيِّ: لَا يَمْنَعُكُمُ مِنْ سُحُورِكُمْ أَذَانٌ بِلَالٍ وَلَا الْفَجْرُ الْمُسْتَطِيلُ وَلَكِنَّ الْفَجْرَ الْمُسْتَطِيرَ فِي الْأُفْقِ^(١).

سه‌مووره‌ی کوپی جوندوب (خودای ئی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دیوودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: بۆ پارشیوتان نه بانگی بیلال و نه سپیده بالا (فه‌جری کازب = به‌یانیه درۆنه) ته‌فره‌تان نه‌ده‌ن و ریگه‌ی هیچتان ئی نه‌گرن چونکه نه‌و کاته هیشتا شه‌وی ماه، بخۆن و بخۆنه‌وه هه‌تا سپیده په‌هنا (فه‌جری صادق = به‌یانی ته‌واو) ده‌دا (م/د/ت/ن) گه‌ته‌ی (ت): نه بانگی بیلال و نه سپیده بالا ریگه‌ی پارشیوتان ئی نه‌گرن بخۆن و بخۆنه‌وه و بچه‌ی لای ژنی خۆتان هه‌تا شه‌به‌ق ده‌داو رووناکی بلاو ده‌بیته‌وه به‌که‌ناری ئاسمانا.

(٢٩) باسی سینه‌م: گرتن و شکاندنی رۆژوو به‌دیننی مانگی نوێ پیتویست ده‌بی**الباب الثالث: يجب الصوم والإفطار بروية الهلال**

١٣١٢- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَصُومُوا حَتَّى تَرَوْا الْهَيْلَالَ، وَلَا تُفْطِرُوا حَتَّى تَرَوْهُ، فَإِنْ غَمَّ عَلَيْكُمْ فَأَقْدَرُوا لَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَلَفْظَ التِّرْمِذِيِّ: لَا تَصُومُوا قَبْلَ رَمَضَانَ صُومُوا لِرُؤْيَيْهِ وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَيْهِ فَإِنْ حَالَتْ ذُوهُ غَيَاةٌ فَأَكْمِلُوا ثَلَاثِينَ يَوْمًا^(١).

ئیبینو عومه‌ر (خودایان ئی خوش نوودین) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دیوودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: تا مانگی نوێ نه‌بینن نه‌بیکن به‌ره‌مه‌زان و نه‌بیکن به‌جه‌ژن!

(١) مسلم. صوم ٢٥٢٩. أبو داود. صوم: ٢٣٤٦. ترمذی. صوم: ٧٠٦. نسائی. صوم: ٢١٧٠.

(١) بخاری. صوم: ١٩٠٠، ١٩٠٧، ١٩٠٦. مسلم. صوم: ٢٤٩٥. نسائی. صوم: ٢١٢٠. ریاض الصالحین:

(۲) بخاری. صوم: ۱۹۱۳. مسلم. صوم: ۲۵۰۸. أبو داود. صوم: ۲۳۱۹. نسائی. صوم: ۲۱۳۹، ۲۱۴۰.

إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعَةً وَعِشْرِينَ يَوْمًا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبُو دَاوُدَ. وَزَادَ مُسْلِمٌ: ثُمَّ طَبَّقَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِإِذْنِهِ ثَلَاثًا مَرَّتَيْنِ بِأَصَابِعِ يَدَيْهِ كُلِّهَا وَالثَّلَاثَةَ بِتِسْعٍ مِنْهَا^(٤).

ئوممو سه‌له‌مه (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) سویندی خوارد له ژنه‌کانی که یه‌ک مانگ نه‌چیتته لایان، جا له‌پاش بیست و نۆ رۆژ سهر له‌بایانی، یا سهر له‌ئیواره، چوو بۆ لایان، که پێیان گوت: خۆتۆ سویندت خواردبوو که یه‌ک مانگ نه‌چیت بۆ لایان؟ فهرمووی: مانگ بیست و نۆ رۆژیش ده‌بئ خۆ مه‌رج نیه‌ که گشت مانگئ سیی رۆژی ده‌ق بئ (ش/ت/ن) موسلیم (رحمه‌تی خودای لیبئ) ئەمه‌شی پتر کردوو: ئینجا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ئەم مه‌به‌سته‌ی دووپات کردوو به‌م ره‌نگه‌: سئ جار هه‌ردوو ده‌ستی خۆی مائێ به‌یه‌کا، دوو جاریان به‌هر ده‌په‌نجه‌که‌ی و جاری سییه‌م به‌نۆ په‌نجه‌ی، که ده‌که‌نه (٢٩) بیست و نۆ رۆژ.

١٣١٦- عَنْ أَبِي بَكْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: شَهْرًا عِيدَ لَا يَنْقُصَانِ رَمَضَانُ وَذُو الْحِجَّةِ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(٥).

ئهبو به‌کهره (خودای ئی رازی بئ) گوتی: چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: دوو مانگی دوو جه‌ژنه‌که (واته: مانگی ره‌مه‌زان و مانگی قوربان) به‌ ده‌گمه‌ن رئ ده‌که‌وئ که هه‌ردوو مانگه‌کان، له‌یه‌ک سالا له‌سیی رۆژ که‌تر بن (ش/د/ت).

٣٠) دیتنی مانگی نوێ به‌شایه‌تی پیاویکی راستال ساغ ده‌بیته‌وه:

تثبت رؤية الهلال ولو بشهادة عدل

١٣١٧- عَنْ حُسَيْنِ بْنِ الْحَارِثِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَطَبَ أَمِيرُ مَكَّةَ ثُمَّ قَالَ: عَهْدَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ نَنْسُكَ لِلرُّؤْيَةِ فَإِنْ لَمْ نَرَهُ وَشَهِدَ شَاهِدًا عَدْلًا نَسَكْنَا بِشَهَادَتِهِمَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالدَّارِقُطْنِيُّ وَصَحَّحَهُ^(٦).

(٤) بخاری. صوم: ١٩١٠، ٥٢٠٢. مسلم. صوم: ٢٥١٩، ٢٥١٦ - ٢٥٢٠. ترمذی. تفسیر: ٣٣٨. نسائی. صوم: ٢١٣٠.

(٥) بخاری. صوم: ١٩١٢. مسلم. صوم: ٢٥٢٦. أبو داود. صوم: ٦٩٢.

(٦) صحیح عند الدارقطنی.

حوسه‌ینی کوپی حاریث (خودای ئی رازی بن) گوتی: فه‌رمان‌ره‌وای مه‌ککه‌ که عه‌بدو‌ل‌لای کوپی عه‌مر بوو و تاریکی دا، گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمانی پیمان داوه‌ که به‌دیتنی مانگی نوی ده‌ست بکه‌ین به‌ په‌رستش و خودا په‌رستی واته‌: به‌روژوو گرتن. جا نه‌گه‌ر مانگمان نه‌دی به‌لام دووپیاوی به‌داد (عادل) شایه‌تییان دا نه‌وا له‌سهر شایه‌تییه‌که‌ی نه‌وان ده‌ست ده‌که‌ین به‌ جیبه‌جیکردنی ده‌ستووراتی نایینی خو‌مان. (د/داره‌ قوطنی:ص).

۱۳۱۸- عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اخْتَلَفَ النَّاسُ فِي آخِرِ يَوْمٍ مِنْ رَمَضَانَ فَقَدِمَ أَغْرَابِيَانِ فَشَهِدَا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِاللَّهِ لِأَهْلٍ الْهَلَالِ أَمْسِ عَشِيَّةً فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) النَّاسَ أَنْ يُفْطِرُوا زَادَ خَلْفَ فِي حَدِيثِهِ وَأَنْ يَغْدُوا إِلَى مُصَلَّاهُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاحِدٌ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ^(۲).

پیاوی له‌ یاران‌ی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) گوتی: له‌سهر ئاخره‌مین روژ‌ی ره‌مه‌ان بوو به‌ مقوم‌قویان، تا دوو عاره‌بی ده‌شته‌کی هاتن، له‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا (دروودی خودای له‌سهرین) شایه‌تییان داو خودایان کرد به‌ شایه‌ت له‌سهر نه‌وه: که دوینئ ئیواره‌ به‌چاوی خو‌مان مانگمان دی، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمانی کرد به‌ مه‌ردوم که ده‌ست به‌جئ روژوو بشکینن و چاوه‌پروانی ئیواره‌ نه‌که‌ن وه‌ بو سبه‌ینئ به‌یانی برون بو نویرگا که بو کردنی نویژئ جه‌ژن (د/نه‌حمه‌د-س/ص).

۱۳۱۹- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: تَرَأَى النَّاسُ الْهَلَالَ، فَأَخْبَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنِّي رَأَيْتُهُ فَصَامَهُ وَأَمَرَ النَّاسَ بِصِيَامِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ حَبَانَ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۳).

(۲) سند صحیح.

(۳) صحیح عند الحاکم.

ثیبینو عومەر (خودایان فی رازی بن) گوتی: له‌ناو مه‌ردوومدا مقومقو داکه‌وت که ده‌لئیت: مانگیان دیوه، منیش عهرزی پیغه‌مبه‌رم کرد: که‌من مانگم دیوه، جا پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌سهرین) هه‌م خووی به‌ روژوو بوو وه‌ هه‌م فه‌رمانی دا به‌ مه‌ردووم که به‌روژووبن (د/ثیبینو حه‌ببان/حاکم:ص).

۱۳۲۰- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: جَاءَ أَغْرَابِيُّ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنِّي رَأَيْتُ الْهَلَالَ فَقَالَ: أَتَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: أَتَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: يَا بَلَالُ أَذْنُ فِي النَّاسِ فَلْيَصُومُوا غَدًا. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ وَابْنُ حِبَّانَ وَالْحَاكِمُ^(۴).

ثیبینو عه‌بباس (خودایان فی رازی بن) گوتی: عاره‌بیکی ده‌شته‌کی هات عهرزی حه‌زهرتی کرد: که من بو‌ خووم مانگم دی، پیغه‌مبه‌ریش (دیودی خودای له‌سهرین) پیی گوت: ئایا شایه‌تی ده‌ده‌ی که هه‌ر خودا خواجه؟ گوتی: به‌ئێ، فه‌رمووی: ئه‌دی باشه‌ ئه‌ی شایه‌تی ده‌ده‌ی که موحه‌مه‌د پیغه‌مبه‌ری خودایه؟ گوتی: به‌ئێ. فه‌رمووی (دیودی خودای له‌سهرین): ئه‌ی بیلال! جار هه‌لده‌ به‌ناو مه‌ردوما با به‌یانی به‌روژوو بن (د/ت/ن/ثیبینو حه‌ببان/حاکم).

۳۱) گشت ولاتی دیتنی خووی هه‌یه: (لکل قطر رؤیته)

۱۳۲۱- عَنْ كُرَيْبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ أُمَّ الْفَضْلِ بِنْتَ الْحَارِثِ بَعَثَتْهُ إِلَى مُعَاوِيَةَ بِالشَّامِ قَالَ: فَقَدِمْتُ الشَّامَ فَقَضَيْتُ حَاجَتَهَا وَاسْتَهْلُ عَلَى رَمَضَانَ وَأَنَا بِالشَّامِ فَرَأَيْتُ الْهَلَالَ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ ثُمَّ قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فِي آخِرِ الشَّهْرِ فَسَأَلَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): مَتَى رَأَيْتُمُ الْهَلَالَ؟ فَقُلْتُ: رَأَيْتَاهُ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ. فَقَالَ: أَنْتَ رَأَيْتَهُ؟ فَقُلْتُ نَعَمْ وَرَأَاهُ النَّاسُ وَصَامُوا وَصَامَ مُعَاوِيَةُ. فَقَالَ: لَكِنَّا رَأَيْتَاهُ لَيْلَةَ السَّبْتِ فَلَا نَزَالَ نَصُومُ حَتَّى نَكْمَلَ ثَلَاثِينَ أَوْ نَرَاهُ. فَقُلْتُ أَوَلَا تُكْتَفَى بِرُؤْيَةِ مُعَاوِيَةَ وَصِيَامِهِ فَقَالَ: لَا هَكَذَا أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ إِلَّا الْبَخَارِي^(۱).

(۴) سکت عن درجته.

(۱) مسلم. صوم: ۲۵۲۲. أبو داود صوم. ۲۳۳۲. ترمذی. صوم: ۶۹۳. نسائی. صوم: ۲۱۱۰.

کورەیب (خودای ئازادی بێ) گوتی: ئوممو فەزلی کچی حاریث ناردمی بۆ لای معاوییه لەشام، ئیشەکە ی ئوممو فەضلەم جیبەجێ کرد، لەوی مام تا بوو بە رەمەزان، کە بوو بە رەمەزان من خۆم ئیوارە ی شەوی هەینی مانگی نوێم دی. جا لە کۆتایی مانگی رەمەزانا هاتمەوێ بۆ مەدینە، ئیبنو عەبباس لێی پرسیم: ئیوه کە ی مانگتان دی؟ گوتم: شەوی هەینی مانگمان دی گوتی: تۆ خۆت دیت؟ گوتم: بەلێ، وە خەلکی تریش دینییان و هەموو بەرۆژوو بوون و موعاویەش بە رۆژوو بوو. گوتی بەلام ئیتم ئیوارە ی شەوی شەممە مانگمان دیو، لەبەر ئەو هەر بەرۆژوو دەبین تا سێ رۆژ تەواو دەکەین یاخۆمان مانگ دەبین. گوتم: ئە ی بە دیتن و بە بەرۆژوو بوونی معاویە اکتفاناکە ی؟ گوتی: نە، پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) ئاوەها فەرمانی پێمان کردووە کە هەر ولاتە ی بە پێی رۆوانگە (مطلع) ی خۆیان رەفتار دەکەن (م/د/ت/ن).

٣٢) باسی چوارەم: باسی نیتەهێنان و ئەوێ کە بۆ رۆژووێوان جوانە بیکان:

الباب الرابع: في النية وما يستحب للصائم

١٣٢٢- عَنْ حَفْصَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) (وَرَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ لَمْ يُجْمَعْ الصَّيَّامُ قَبْلَ الْفَجْرِ فَلَا صِيَّامَ لَهُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ وَابْنُ خُزَيْمَةَ وَابْنُ حِبَانَ وَصَحَّاحُهُ^(١).

حەفصە ی هاوسەری پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: هەر کەسێ بەر لە شەبەق نیازی رۆژووی (فەرن) نەهێنی رۆژووێکە ی دورست نیە. (د/ت/ن، ئیبنو خوزەیمە/ئیبنو ماجە: ص).

١٣٢٣- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ: هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ؟ فَقُلْنَا لَا. قَالَ: فَإِنِّي إِذَا صَائِمٌ. ثُمَّ أَتَانَا يَوْمًا آخَرَ

^(١) صحيح كما نص عليه المصنف في نهاية الحديث.

فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَهْدَىٰ لَنَا حَيْسٌ. فَقَالَ: أَرَيْنِيهِ فَلَقَدْ أَصْبَحْتُ صَائِمًا فَأَكَلَ. رَوَاهُ
الخمسة إلا البخاري^(۲).

عائیشه (خودای ئی رازی بن) گوتی: رۆژی پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سه‌ربن) ته‌شریفی هات بۆلام، فه‌رمووی: هیچتان له‌لا هه‌یه که بیخۆم؟ گوتمان: نه‌خیر. فه‌رمووی: که‌وابوو ئه‌مپۆ به‌ رۆژوو ده‌بم. رۆژیکی تریش ته‌شریفی هات بۆلام عه‌رزمان کرد: ئه‌ی پیغه‌مبهری خودا! چنگالی خورماو رۆن و که‌شکیان به‌دیاریی هیناوه بۆمان ئایا نافه‌رموویت لێی بخۆیت؟ فه‌رمووی: کوانی خۆ من ئه‌مپۆکه به‌رۆژووشم، ئینجا رۆژوو ده‌که‌ی شکاندو ده‌ستی کرد به‌ خواردنی (م/د/ت/ن).

۱۳۲۴- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: تَسَحَّرُوا فَإِنَّ فِي السَّحْرِ بَرَكََةً. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ^(۳).

ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سه‌ربن) فه‌رمووی: پارشیو بکه‌ن، چونکه به‌ره‌که‌ت و پیت و فه‌ر له‌ پارشیودایه (ش/ت/ن) له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کا له‌سه‌ر قسه‌ی شه‌رحه‌که: ده‌فه‌رمووی: ئه‌گه‌ر چی به‌قومی ئاویش بووه هه‌ر پارشیو بکه‌ن!

۱۳۲۵- عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: فَضْلُ مَا بَيْنَ صِيَامِنَا وَصِيَامِ أَهْلِ الْكِتَابِ أَكْلَةُ السَّحْرِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ^(۴).

عه‌مری کوپی عاص (خودایان ئی رازی بن) گوتی: حه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ربن) ده‌فه‌رمووی: جیاوازیی رۆژووی ئێمه له‌گه‌ل رۆژووی خاوه‌ن نامه‌کان واته: له‌گه‌ل رۆژووی گا‌ورو جووله‌که‌کان، به‌ خواردنه‌که‌ی پارشیوه (م/د/ت/ن).

(۲) مسلم. صوم: ۲۷۰۷، ۲۷۰۸. أبو داود صوم: ۲۴۵۵. ترمذی. صوم: ۷۳۲، ۷۳۴. نسائی. صوم: ۲۳۲۴.

(۳) ۱۹۳۳. مسلم. صوم: ۲۵۴۴. ترمذی. صوم: ۷۰۸. نسائی. صوم: ۲۱۴۵. ریاض: ۱/۱۲۲۹ ز ۲۲۱.

(۴) مسلم. صوم: ۲۵۴۵. أبو داود صوم: ۲۳۴۳. ترمذی. صوم: ۷۰۹. ریاض: ۴/۱۲۳۲ ز- ۲۲۱.

۱۳۲۶- عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: تَسَحَّرْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ. قُلْتُ كَمْ كَانَ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالسُّحُورِ؟ قَالَ: قَدْرُ خَمْسِينَ آيَةً. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۵).

(ئەنەس گوتی: زەیدی کۆپی ثابیت (خودای ئی رازی بێ) گوتی: لەگەڵ پیغەمبەردا (دروودی خودای لەسەربێ) پارشیومان کرد، ئینجا پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) هەلسا چوو بەلای نوێژەوه. گوتم: نێوانی بانگی بەیانی و پارشیوه‌که چەندە دەبوو؟ گوتی: بەقەد ئەوه دەبوو که پەنجا ئایەت بخوینی (ش/ت).

۱۳۲۷- وَلِلنَّسَائِيِّ وَأَبِي دَاوُدَ: عَلَيْكُمْ بِقَدَاءِ السُّحُورِ فَإِنَّهُ هُوَ الْقَدَاءُ الْمُبَارَكُ^(۶).

لە هەدیسیکا که نەسائی و ئەبو داوود (خوایان ئی رازی بێ) رێوایەتیان کردووه: حەزەرەت (دروودی خودای لەسەربێ) دەفەرموی: پارشیوان هەمیشە نان بخۆن، بەراستی ئەم نانە نانیکی موبارەك و پیرۆزە.

۱۳۲۸- وَلَأَبِي دَاوُدَ: نِعَمَ سَحُورُ الْمُؤْمِنِ التَّمْرُ^(۷).

لە فەرموودەیه‌کا (که ئەبو داوود گێراویەتەوه) حەزەرەت (دروودی خودای لەسەربێ) دەفەرموی: خورما پارشیوی چاکە بۆ پیاوی موسولمان!

۱۳۲۹- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اسْتَعِينُوا بِطَعَامِ السَّحْرِ عَلَى صِيَامِ النَّهَارِ وَالْقِيلُولَةِ عَلَى قِيَامِ اللَّيْلِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهَ وَالحَاكِمُ وَالتَّبْرَانِيُّ^(۸).

(۵) بخاری. صوم: ۵۸۵۰، ۱۹۲۱. مسلم. صوم: ۲۵۴۷. ترمذی. صوم: ۷۰۳، ۷۰۴. نسائی. صوم: ۲۱۵۴،

۲۱۵۵. ریاض: ۱۳۳۲/۴-ز-۲۲۱.

(۶) المجتبى للنسای كله صحيح (المقدمه).

(۷) سكت عنه الشارح.

(۸) سكت عنه الشارح.

ئیبنو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: به‌ خواردنی خوږاکی پارشیو داوای یارمه‌تی بکه‌ن، بو‌گرتنی روژووی روژ، وه‌ به‌ نیوه‌پو‌خه‌ویش داوای یارمه‌تی بکه‌ن بو‌کردنی شه‌ونویژ (ئیبنو ماجه/حاکم/طه‌به‌رانی).

۱۳۳۰- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَلَفْظُ أَبِي دَاوُدَ: لَا يَزَالُ الدِّينُ ظَاهِرًا مَا عَجَّلَ النَّاسُ الْفِطْرَ لِأَنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى يُؤَخِّرُونَ^(۹).

سه‌هلی کوپی سه‌عد (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: مه‌ردووم هه‌تا په‌له‌ له‌ به‌ربانگ بکه‌ن و به‌ربانگ به‌قنکا نه‌خه‌ن و له‌کاتی خو‌یا روژوو بشکینن نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه که هیشتا هه‌ر باشن و له‌ریی راست لایان نه‌داوه (ش/د/ت/ن) گفته‌ی (د): مه‌ردووم هه‌تا زوو روژوو بشکینن نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه که هیشتا ئایین له‌سه‌ره‌وه‌یه، چونکه جووله‌که‌و گا‌ور دره‌نگ روژوو ده‌شکینن و چاوه‌نوا‌ری هه‌له‌هاتنی ئه‌ستیران ده‌که‌ن.

۱۳۳۱- وَلِلتَّرمِذِي وَأَحْمَدَ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: أَحَبُّ عِبَادِي إِلَيَّ أَعَجَّلَهُمْ فِطْرًا^(۱۰).

له‌ هه‌دیثا ده‌فه‌رمو‌ی (دروودی خودای له‌سهرین): خودای سه‌ردار و سه‌روه‌ر، ده‌فه‌رمو‌ی: له‌ هه‌دیثی قودسی دا: خو‌شه‌ویست‌ترینی به‌نده‌کانم له‌لام ئه‌وانه‌یانه‌ که زوو تر به‌ربانگ ده‌که‌نه‌وه (ت/ئه‌حه‌مه‌د-س/ح).

۱۳۳۲- عَنْ أَبِي عَطِيَّةٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَمَسْرُوقٌ عَلَى عَائِشَةَ فَقُلْنَا: يَا أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ رَجُلَانِ مِنَ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كِلَاهُمَا لَا يَأْلُو عَنِ الْخَيْرِ أَحَدُهُمَا يُعَجِّلُ الْإِفْطَارَ وَالصَّلَاةَ وَالْآخَرُ يُؤَخِّرُ الْإِفْطَارَ وَيُؤَخِّرُ الصَّلَاةَ. قَالَتْ أَيُّهُمَا الَّذِي

(۹) بخاري. صوم: ۱۹۵۷. مسلم. صوم: ۲۵۴۹. ترمذي. صوم: ۶۹۹. رياض: ۱/۱۲۳۲ ز- ۲۲۲.

(۱۰) بسند حسن (شرحه).

يُعَجِّلُ الْإِفْطَارَ وَيُعَجِّلُ الصَّلَاةَ؟ قُلْنَا: عَبْدُ اللَّهِ ابْنُ مَسْعُودٍ. قَالَتْ: كَذَلِكَ كَانَ يَصْنَعُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَالْآخِرُ أَبُو مُوسَى. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ^(١١).

ئەبو عەطییە (خودای ئی رازی بێ) من و مەسرووق چووین بۆلای عائییشە (خودای ئی رازی بێ) پێمان گوت: ئەو دایکی موسولمانان! دوو پیاو هەن هەردووکیان بۆ خێرو چاکەکردن درێغی ناکەن، وە هەردووکیان لە یارانێ موخەمەدن (بەلام یەکیکیان زوو بەربانگ دەکاتەو و زوویشت نوێژی شیوان دەکا، وە ئەوێ تریان درەنگ بەربانگ دەکاتەو و درەنگیش نوێژی شیوان دەکا ئایا کاری کامەیان زۆر تەواوە؟ عائییشە گوتی: کامیان بەزوویی بەربانگ دەکاتەو و بەزوویی نوێژی شیوان دەکا؟ گوتمان: عەبدوللای کوپی مەسعوود. گوتی: پێغەمبەریشت (دروودی خودای لەسەرب) جاران هەروەهای دەکرد. پیاووەکی تریشیان ئەبو موسا بوو (م/د/ت/ن).

١٣٣٣- عَنْ سَلْمَانَ بْنِ عَامِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمْرٍ فَإِنَّهُ بَرَكَةٌ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى مَاءٍ فَإِنَّهُ طَهُورٌ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(١٢).

سەلمانی کوپی عامیر (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەرب) فەرمووی: بەخورما بەربانگ بکەنەو، چونکە شتیکی پیرۆزو موبارەکە، ئەگەر خورما نەبوو بەئاو رۆژوووەکەتان بشکێنن، چونکە ئاو پاکەووەکەرە خوا حەزکا رۆژوووەکەتان دەبێ بە پاکەووەکەری دەروون و دەروەتان (د/ت/ن-س/ص).

^(١١) مسلم. صوم: ٢٥٥٢، ٢٥٥١. أبو داود صوم: ٢٣٥٤. ترمذی. صوم: ٧٠٢. نسائی. صوم: ٢١٧٥، ٢١٥٨ -

٢١٦٠. رياض: ١٢٣٤/٢ ز-٢٢٢.

^(١٢) رياض: ١٢٣٨/٦ ز- ٢٢٢. أبو داود: ٢٣٥٥. ترمذی: ٦٥٨. قال النووي: حديث حسن صحيح.

۱۳۳۴- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُفْطِرُ عَلَى رُطَبَاتٍ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ رُطَبَاتٌ فَعَلَى تَمَرَاتٍ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ حَسَا حَسَوَاتٍ مِنْ مَاءٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۱۳).

ئەنەس (خودای ئی رازی بێ) گوئی: جارێ پێغه‌مبەر (دروودی مه‌لات و سه‌لامی خودای له‌سه‌ر بێ و سه‌رو مان و منال به‌ قوربانێ بێ) له‌ پێشکردنی نوێژی شیوانا به‌ چه‌ند ده‌نگی فه‌ریکه‌ خورما رۆژووه‌که‌ی ده‌شکاند، به‌لام ئەگەر فه‌ریکه‌ خورما نه‌بوایه‌ به‌ چه‌ند ده‌نگی خورما ده‌شکاند، جا ئەگەر خورمايش ده‌ست نه‌که‌وتایه‌ ئەوسا به‌چه‌ن قومی ئاو رۆژووه‌که‌ی ده‌شکاند و ئەو‌جا نوێژی شیوانی ده‌کرد و له‌پاش نوێژه‌که‌ شیوی ده‌کرده‌وه‌ (د/ت-س/ح).

۱۳۳۵- وَلِلتِّرْمِذِيِّ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُفْطِرُ فِي الشَّتَاءِ عَلَى تَمَرَاتٍ وَفِي الصَّيْفِ عَلَى الْمَاءِ^(۱۴).

گوئی: چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) جارێ له‌ زستانا به‌ چه‌ند ده‌نگی خورما رۆژووی ده‌شکاند، له‌هاوینیشا به‌ئاو (ت).

۳۳) نزای کاتی به‌ربانگ کردنه‌وه: (الدعاء عند الإنطار)

۱۳۳۶- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَفْطَرَ قَالَ: ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ وَكَبَّتِ الْأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۱۵).

ئیبنو عومه‌ر (خودایان ئی رازی بێ) گوئی: جارێ پێغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) که‌ به‌ربانگی ده‌کرده‌وه‌ ده‌یفه‌رموو:

{ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابْتَلَّتِ الْعُرُوقُ وَكَبَّتِ الْأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ}.

^(۱۳) بسند حسن (شرحه) (رياض: ۱۲۳۹/۷ ز-۲۲. أبو داود: ۲۳۵۶. ترمذی: ۶۹۴. حديث حسن).

^(۱۴) سكت عنه الشارح.

^(۱۵) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسند صالح (شرحه). (المجتبى للنساء كله صحيح المقدمة للتاج الجامع للأصول ص ۱۶).

تونیتی رویشته و ره‌گو و ده‌ماره‌کان ته‌ربوونه‌وه خوا چه‌زکا پاداشتی‌ش
جی‌گه‌ی خو‌ی گرت (د-سند صالح-ن).

۱۳۳۷- وَكَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَفْطَرَ قَالَ: اللَّهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَعَلَى
رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتَّيْمِيُّ. وَلَفْظُهُ: بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَعَلَى
رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ^(۱).

گو‌تی جا‌ران پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌س‌رین) که روژو‌وی ده‌ش‌کان‌د
ده‌یفه‌رمو‌و: {اللَّهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ}.

خودایه! بۆ ره‌زای تۆ به‌روژوو بووم و به‌رزق و روژی تۆ به‌ربانگ
ده‌که‌مه‌وه (د-سند صالح-طه‌به‌رانی) گفته‌ی طه‌به‌رانی: {بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ لَكَ
صُمْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ}.

به‌ناوی خودا، ئه‌ی خودایه! له‌به‌ر ره‌زای تۆ به‌روژوو ده‌بم و به‌رزق و
روژی تۆ به‌ربانگ ده‌که‌مه‌وه!

۱۳۳۸- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: أَفْطَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) عِنْدَ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ فَقَالَ: أَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الصَّائِمُونَ وَأَكَلَ طَعَامُكُمْ الْأَبْرَارُ وَصَلَّتْ
عَلَيْكُمْ الْمَلَائِكَةُ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه^(۲).

عه‌بدو‌للای کو‌پی زوبه‌یر (خودای فی‌زای بێ) گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای
له‌س‌رین) جا‌ری له‌لای سه‌عدی کو‌پی مو‌ع‌اذ به‌ربانگی کرده‌وه و فه‌رمو‌وی:
{أَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الصَّائِمُونَ وَأَكَلَ طَعَامُكُمْ الْأَبْرَارُ وَصَلَّتْ عَلَيْكُمْ الْمَلَائِكَةُ}.

هه‌میشه روژووه‌وانان به‌ربانگ‌تان له‌لابکه‌نه‌وه و پیاو‌چا‌کان نانتان
بخۆن و فریشته‌کان درو‌دو ره‌حه‌متان بۆ بنی‌ن! (ئی‌بینو ما‌جه).

(۱) سکت عنه الشارح.

(۲) (ریاض: ۱۲۶۷/۳، ز-۲۳۱. قال النووي: رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ. أَبُو دَاوُدَ: ۲۸۲۴).

(۳۴) پاراستنی زمان: (حفظ اللسان)

۱۳۳۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّوْرِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا^(۱).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوئی ھەزەرەت (دروودی خودای لەسەربێ) ھەرمووی: ئەو کەسە وازنەینێ لە قسە ناپەرەوا، خودا کاری بەوہی ئەو نیە کە دەمی خوێ ببەستێ و واز لە خواردن و خواردنەوہ بێنێ^(۱) (ب/د/ت/ن).

۱۳۴۰- تقدم تخريجه بمثل الحديث ۱۲۹۸^(۲).

۱۳۴۱- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: رُبُّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ وَرُبُّ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ قِيَامِهِ إِلَّا السَّهَرُ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهٍ وَأَحْمَدُ وَالْحَاكِمُ^(۳).

دیسان ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوئی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) دەھەرمووی: گەئێ روژووەوان ھەبە، لە روژووەکە تەنیا برسیتییکە کە پێ دەبێ چونکە بەکردنی قسە ناپەرەوا کاری ناپەرەوا خیری روژووەکە دەپروا پووچ دەبێتەوہ.

(۳۵) باسی سیواک: (السواک)

۱۳۴۲- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: السَّوَاكُ مَطَهْرَةٌ لِلْفَمِ مَرْضَاةٌ لِلرَّبِّ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالشَّافِعِيُّ وَالنَّسَائِيُّ^(۱).

(۱) (ریاض ۱۲۴۱/۲، ز- ۲۲۳، بخاری، ۱۹۳۳، طرفه: ۶۶۶۹).

(۲) زمانێ پاراو لە یادی خودا گۆلی مەجلیسە گەر خودا بیدا

زمانێ پیسیش بەبێن بچن! لە سەر و بنی خواپە! موودەسەرچن

(۳) راجع رقم ۱۲۹۸، الذي سبق.

(۴) بسند صحيح (شرحه).

عائیشه (خودای نى رازى بن) گوتى: حه‌زره‌ت (دروودى خودای له‌سهرين) ده‌فه‌رموى: سيواک سه‌ره‌پای شه‌وى که هوى پاک و خاوينيه بۆ دهم و ددان ده‌بن به‌هوى ره‌زامه‌ندى خودای گه‌وره‌يش! (ب/شافيعى/ن).

۱۳۴۳- عَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَسْتَاكُ وَهُوَ صَائِمٌ. مَا لَا أَعْدُ وَمَا لَا أَخْصِي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ خَرِيٍّ وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ (۱).

عامرى کوپى ره‌بيعه (خودای نى رازى بن) گوتى: جاره‌ها حه‌زره‌تم ديوه به روژوو بووه، شه‌هنده‌يش له‌وکاته‌دا سيواکى ده‌کرد له ژماره نه‌دهات بۆم! (د/ب-تعلیق-ت).

۳۶) خویندنى قورنان و به‌خشنده‌یى له مانگى ره‌مه‌زانا گه‌لى سونه‌تن:

تلاوة القرآن والکرم في رمضان

۱۳۴۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَجْوَدَ النَّاسِ بِالْخَيْرِ، وَكَانَ أَجْوَدَ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ، حِينَ يَلْقَاهُ جِبْرِيلُ، وَكَانَ جِبْرِيلُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - يَلْقَاهُ كُلَّ لَيْلَةٍ فِي رَمَضَانَ حَتَّى يَنْسَلِخَ، يَغْرُضُ عَلَيْهِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْقُرْآنَ، وَفِي رَوَايَةٍ: فَيَدَارِسُهُ الْقُرْآنَ، فَإِذَا لَقِيَهُ جِبْرِيلُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - كَانَ أَجْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ (۱).

ئيبنو عه‌باس (خودايان نى رازى بن) گوتى: پيغه‌مبه‌ر (دروودى خودای له‌سهرين) بۆ به‌خشنده‌یى و پياوه‌تى و چاکه‌کردن له وينه‌ى خوى نه‌بوو! له ره‌مه‌زانيشا (که جوبرايل (دروودى خودای له‌سهرين) دهات بۆلاى له‌م کاته‌دا) له هه‌موو کاتيکى تر زیاتر خيى ده‌کردو شتى ده‌به‌خشى و به‌خشنده‌تر بوو، جوبرايليش

(۱) تعليق قبل الرقم: ۱۹۳۴ (رياض: ۱۲۰۲/۷ ز- ۲۱۵).

(۲) تعليق ذكره البخارى قبل الرقم: ۱۹۳۴ فى كتاب الصوم باب: سواك الرطب واليابس للصائم (مترجم).

(۳) بخارى. بدء الوحى: ۵ (۶) ۱۹۰۲، ۳۲۲۰، ۳۵۵۴، ۴۹۹۷. مسلم. فضائل: ۵۹۶۴ (رياض: ۱۲۲۲/۱ ز: ۲۱۸).

(دروودی خودای له‌سه‌ربین) عاده‌تی وابوو له مانگی رهمه‌زانا هه‌تا مانگ ته‌واو ده‌بوو هه‌موو شه‌وی ده‌هات بۆ خزمه‌تی. پیڤه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) له‌و ماوه‌یه‌دا ده‌وری قورئانی بۆ ده‌کرده‌وه هه‌تا به‌باشی ره‌وانی بکاو له‌ یادی نه‌چیته‌وه له‌ گێڕانه‌وه‌یه‌کا: جا جو‌برائیل ده‌وری قورئانی به‌ پیڤه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌کرده‌وه خۆی له‌ پێشا جارێ بۆی ده‌خویند، ئینجا پیڤه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) دووباره‌ی ده‌کرده‌وه بۆی و نه‌و گوێی لیی ده‌گرت جا له‌م کاته‌دا (که‌ جو‌برائیل (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌هات بۆ خزمه‌تی) پیڤه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) بۆ به‌خشنده‌یی و خێرخوایی سه‌ری پێوه‌نه‌بوو، وه‌ بۆ نه‌مه‌ ئه‌وه‌نده‌ خێرابوو، وه‌ ئه‌وه‌نده‌ به‌هر چوارلادا شتی ده‌به‌خشی ده‌تگوت بای هه‌لکراوه‌، سۆزه‌ی به‌ هه‌موو لایه‌کا ده‌گات! (ش).

۱۳۴۵- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ فَطَّرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْئًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَحْمَدُ^(۲).

زه‌یدی کۆری خالیدی جو‌هه‌نی (خودای ئی رازی بێ) گو‌تی: پیڤه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) فه‌رمووی: هه‌ر که‌سێ به‌ربانگ بکاته‌وه به‌ رۆژووه‌وانی، به‌ قه‌د رۆژووه‌وانه‌که‌ خێرو پاداشی بۆ هه‌یه‌، به‌لام وه‌ نه‌بی له‌ خێرو پاداشی رۆژووه‌وانه‌که‌ هه‌یج که‌م بکاته‌وه (ت/ئه‌حمه‌د-س/ص).

۱۳۴۶- عَنْ أُمِّ عُمَارَةَ الْأَنْصَارِيَّةِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دَخَلَ عَلَيْهَا فَقَدَمَتْ إِلَيْهِ طَعَامًا فَقَالَ: كُلِي. فَقَالَتْ: إِنِّي صَائِمَةٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنَّ الصَّائِمَ تُصَلَّى عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ إِذَا أَكَلَ عِنْدَهُ حَتَّى يَفْرُغُوا. وَرُبَّمَا قَالَ: حَتَّى يَشْبَعُوا. وَفِي رَوَايَةٍ: الصَّائِمُ إِذَا أَكَلَ عِنْدَهُ الْمَفَاطِيرُ صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ^(۳).

(۲) بسند صحیح (شرحه).

(۳) راجع نهاية الحديث نفسه.

ئوم عیماره‌ی ئەنصارییە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیڤه‌مبەر (دروودی خودای لێسەربێ) تەشریفی هانی بۆلام، منیش نانم بۆ دروست کردو بۆم دانا، فەرمووی: خوشت بخۆ گۆتم: من بە رۆژووم. فەرمووی: هەر رۆژووه‌وانی کەسانی تر شتی لێ لایخۆن هەتا ئەوان لەو خواردنە دەبنەوه‌ فریشتەکان رەحمەت دەپێژن بەسەر ئەودا، یا فەرمووی: هەتا ئەوان تێر دەخۆن..تاد. لێ گێڕانەوه‌یەکا: کاتێ بێ رۆژوو (موفطیر) دەخوات لەلای رۆژووه‌وان فریشتەکان رەحمەتی بۆ دەنێرن و نزیای باشی بۆ دەکەن (ت-س/ص = تیرمیذی بەسەندیکی صەحیح ئەم حەدیثە‌ی گێڕاوه‌تەوه‌. رەحمەتی خودای گەورە‌ی لێبێ. ئامین)

٣٧) شەونویژی رەمەزان، واتە: نوێژی تەراویح: (قیام رمضان وهو التراویح)

١٣٤٧- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُرَغَّبُ فِي قِيَامِ رَمَضَانَ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَأْمُرَهُمْ فِيهِ بِعَزِيمَةٍ فَيَقُولُ: مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. فَتَوَفَّى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَالْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ ثُمَّ كَانَ الْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ فِي خِلَافَةِ أَبِي بَكْرٍ وَصَدْرًا مِنْ خِلَافَةِ عُمَرَ عَلَى ذَلِكَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(١).

ئەبو هورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: جاران پیڤه‌مبەر (دروودی خودای لێسەربێ) هانی یارانێ دەدا لەسەر کردنی شەو نوێژی رەمەزان، بەلام جەختی ئی نەدەکردن، دەیفەرموو (دروودی خودای لێسەربێ): کەسێ شەو نوێژی رەمەزان بکا، بەئیمان و باوەڕەوه‌ لەبەر رەزای خودا، خودا لێ گوناھەکانی لەوه‌وپێشی خوشت دەبێ ئیتر هەتا پیڤه‌مبەر (دروودی خودای لێسەربێ) کۆچی دوایی کرد ئەم کارە لەسەر ئەم بارە بوو هەرکەسێ بۆ خوێ بە تەنیا بە ئارەزووی خوێ

(١) بخاری. صوم: ١٩٠١. مسلم. صلاة المسافرين: ١٧٧٨. أبو داود. صلاة: ١٣٧١. ترمذی. صوم: ٨٠٨.

نسائی. صوم: ٢١٠٣ (ریاض: ١/١٨٧ ز-٢١٣).

چه‌ندی ئاره‌زووی ئی بوايه ئه‌وه‌نده نوێژێ ته‌راوێجی ده‌کرد له پاشیشا له‌کاتی جێنشینی (خه‌لافه‌ت)ی ئه‌بو به‌کرو له سه‌ره‌تای جێنشینی عومه‌ریشه‌وه ئه‌م کاره هه‌روابوو (ش/د/ت/ن).

۱۳۴۸- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَيْلَةً مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ، فَصَلَّى فِي الْمَسْجِدِ، وَصَلَّى رِجَالٌ بِصَلَاتِهِ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا، فَاجْتَمَعَ أَكْثَرُ مِنْهُمْ، فَصَلُّوا مَعَهُ، فَأَصْبَحَ النَّاسُ فَتَحَدَّثُوا، فَكَثُرَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ مِنَ اللَّيْلَةِ الثَّالِثَةِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَصَلَّى، فَصَلُّوا بِصَلَاتِهِ، فَلَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الرَّابِعَةُ عَجَزَ الْمَسْجِدُ عَنْ أَهْلِهِ، حَتَّى خَرَجَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ، فَلَمَّا قَضَى الْفَجْرَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ، فَتَشَهَّدَ ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ، فَإِنَّهُ لَمْ يَخْفَ عَلَى مَكَائِكُمْ، وَلَكِنِّي خَشِيتُ أَنْ تُفْتَرَضَ عَلَيْكُمْ فَتَعْجِزُوا عَنْهَا. فَتَوَفَّى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَالْأَمْرُ عَلَى ذَلِكَ. رَوَاهُ الثَّالِثَةُ^(۲).

عائیشه (خودای ئی رازی بێ) گوئی: شه‌وێ له شه‌وه‌کانی ره‌مه‌زان چه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سه‌رین) له‌ناو چه‌رگه‌ی شه‌ودا ده‌رچوو له‌مال و چوو بۆ مه‌زگه‌وت و له‌وێ ده‌ستی کرد به شه‌ونوێژ، وه چه‌ند پیاوێ له یاران له پشته‌یه‌وه ئیقتیدایان پێ کردو ده‌ستیان کرد به نوێژکردن له‌گه‌لیا، جا کاتی روژبووه‌وه خه‌ک ئه‌م باسه‌یان گێڕایه‌وه، وه له شه‌وی دووه‌ما خه‌ک زۆتر گرده‌وه‌بوون و پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سه‌رین) دیسان به‌رنوێژی بۆ کردنه‌وه، وه بۆ سبه‌ینی ئه‌م باسه ته‌واو بلاوه‌ بوو، جا بۆ شه‌وی سییه‌م خه‌کیکی زۆر له مزگه‌وت گرده‌وه‌ بوون و دیسانه‌وه شه‌و نوێژیان به جه‌ماعه‌ت له پشت پیغه‌مبه‌ره‌وه کرده‌وه، جا له شه‌وی چواره‌ما هاوپیانی چه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سه‌رین) ئه‌وه‌نده گۆبوو بوونه‌وه مزگه‌وت نه‌یده‌گرتن، به‌لام پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) له‌م شه‌وه‌دا ده‌رنه‌چوو بۆ ناویان بۆ شه‌ونوێژ، جا سبه‌ینی که چوو بۆ ناویان و نوێژی سبه‌ینی بۆ کردن، رووی تێ کردن و شایه‌تمانی

(۲) بخاری. الجمعة: ۹۲۴. مسلم. صلاة المسافرين: ۱۷۸۰، ۱۷۸۱. نسائي. صوم: ۲۱۹۲. أبو داود. صلاة: ۱۳۳۳.

هه‌ناو فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سه‌رین): له‌پاش سوپاس و ستایشی خودای گه‌وره، من ئه‌مشه‌و ئاگاداربووم له‌هاتنی ئیوه‌ بۆ مرگه‌وت و ئاگام له‌ حالتان بوو، به‌لام نه‌هاتم بۆ لاتان له‌به‌ر ئه‌وه‌ مه‌بادا ئه‌م ته‌راویحه‌ فه‌رزیکرێ له‌سه‌رتان، وه‌ ئیوه‌یش بو‌تان نه‌کرێ.

ئیت‌ره‌تا چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌رین) کۆچی دوایی کرد شه‌و نوێژی ره‌مه‌زان هه‌ر له‌سه‌ر ئه‌م شێوه‌یه‌ بوو (ش/د).

۱۳۴۹- عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: صُمْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَمَضَانَ فَلَمْ يَقُمْ بِنَا شَيْئًا مِنَ الشَّهْرِ حَتَّى بَقِيَ سَبْعٌ فَقَامَ بِنَا حَتَّى ذَهَبَ ثُلُثُ اللَّيْلِ فَلَمَّا كَانَتِ السَّادِسَةُ لَمْ يَقُمْ بِنَا فَلَمَّا كَانَتِ الْخَامِسَةُ قَامَ بِنَا حَتَّى ذَهَبَ شَطْرُ اللَّيْلِ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ تَقُلْتُنَا قِيَامَ هَذِهِ اللَّيْلَةِ. فَقَالَ: إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا صَلَّى مَعَ الْإِمَامِ حَتَّى يَنْصَرِفَ حُسِبَ لَهُ قِيَامُ اللَّيْلَةِ. قَالَ: فَلَمَّا كَانَتِ الرَّابِعَةُ لَمْ يَقُمْ فَلَمَّا كَانَتِ الثَّالِثَةُ جَمَعَ أَهْلَهُ وَنِسَاءَهُ وَالنَّاسَ فَقَامَ بِنَا حَتَّى خَشِينَا أَنْ يَفُوتَنَا الْفَلَاخُ. قَالَ: قُلْتُ: وَمَا الْفَلَاخُ؟ قَالَ: السُّحُورُ ثُمَّ لَمْ يَقُمْ بِنَا بَقِيَّةَ الشَّهْرِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۳).

ئه‌بو زه‌ر (ره‌زای خوای نین) گوتی: له‌گه‌ل چه‌زهرت خۆیدا (دروودی خودای له‌سه‌رین) رۆژووی مانگی ره‌مه‌زانیان گرت وه‌ له‌ هه‌چ شه‌وی له‌ شه‌وه‌کانیا له‌گه‌لمانا نوێژی ته‌راویحی نه‌کرد، هه‌تا چه‌وت شه‌وی ره‌مه‌زان ما، جا له‌ شه‌وی بیست و سی‌دا (دروودی خودای له‌سه‌رین) هه‌ستا هاته‌ ناومان و شه‌و نوێژی به‌ جه‌ماعه‌ت بۆ کردین هه‌تا سییه‌کی شه‌و رویشته‌، وه‌ له‌ شه‌وی بیست و چواردا شه‌و نوێژی بۆ نه‌کردین، وه‌ له‌ شه‌وی بیست و پینج دا هه‌ستا شه‌و نوێژی پێ کردین هه‌تا نیوه‌ی شه‌و، منیش عه‌زیم کرد: یا ره‌سوله‌للا! بریا! تا کۆتایی شه‌و ئه‌م شه‌و هه‌ر شه‌و نوێژت به‌ جه‌ماعه‌ت بکرایه‌ پێمان! فه‌رمووی: پیاو، کاتێ نوێژی کرد له‌گه‌ل پێشنوێژدا هه‌تا پێشنوێژ ده‌پواته‌وه‌ بۆ جیگه‌ی خۆی ئیت‌ره‌ ئه‌وه‌ نوێژی ئه‌و شه‌وه‌ی سه‌رانسه‌ر بۆ حلیب

ده‌کری. گوتی: به‌لام له شه‌وی بیست و شه‌شدا شه‌ونویژی بۆ نه‌کردین وه‌ئێ له شه‌وی بیست و هه‌وتدا هه‌زرت (دروودی خودای له‌سه‌ربێ) خیزان و ژنه‌کانی خۆی و خه‌لکی تری کرد کرده‌وه له مزگه‌وت و هه‌ر ته‌واو یحی بۆ کردین، هه‌تا مه‌ترسی نه‌وه‌مان ئێ نیشته که فریای فه‌لاح (ریگه‌ی رزگای) نه‌که‌وین، قسه به‌ر (راوی) ده‌ئێ: گوتم: مه‌به‌ست له فه‌لاح (که به‌مانا ریگه‌ی رزگارییه) چیه‌؟ گوتی: مه‌به‌ست پارشیوه، ئیتیر هه‌زرت (دروودی خودای له‌سه‌ربێ) له شه‌وه‌کانی تر دا تا مانگ ته‌واو بوو شه‌ونویژی بۆ نه‌کردین (د/ت-س/ص).

۱۳۵۰- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ الْقَارِيَّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) لَيْلَةً فِي رَمَضَانَ، إِلَى الْمَسْجِدِ، فَإِذَا النَّاسُ أَوْزَاعٌ مُتَفَرِّقُونَ يُصَلِّي الرَّجُلُ لِنَفْسِهِ، وَيُصَلِّي الرَّجُلُ فَيُصَلِّي بِصَلَاتِهِ الرَّهْطُ فَقَالَ عُمَرُ: إِنِّي أَرَى لَوْ جُمِعَتْ هَؤُلَاءِ عَلَى قَارِيٍّ وَاحِدٍ لَكَانَ أَمْثَلًا. ثُمَّ عَزَمَ فَجَمَعَهُمْ عَلَى أَبِي بِنِ كَعْبٍ، ثُمَّ خَرَجْتُ مَعَهُ لَيْلَةً أُخْرَى، وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ قَارِيهِمْ، فَقَالَ عُمَرُ: نِعَمَ الْبِدْعَةُ هَذِهِ، وَالَّتِي يَتَأَمُّونَ عَنْهَا أَفْضَلُ مِنَ الَّتِي يَقُومُونَ. يُرِيدُ آخِرَ اللَّيْلِ، وَكَانَ النَّاسُ يَقُومُونَ أَوَّلَهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۴).

عه‌بدو په‌رحمانی کوپی عه‌بدی - ئه‌لقاریی (خودای ئێ رازی بێ) گوتی: شه‌وی له ره‌مه‌زانا له خزمه‌تی عومه‌ری کوپی خه‌تا بدا چووم بۆ مزگه‌وت، که چووین ته‌ماشامان کرد و خه‌لک ب‌رگه‌ ب‌رگه‌ و کۆمه‌ل کۆمه‌ل په‌خش بوونه‌ته‌وه به‌ ناو مزگه‌وتا و له‌سه‌ر ئه‌م شیوه‌یه نویژی ته‌راویح ده‌که‌ن: وابوو هه‌ندی پیاو به ته‌نیا بۆ خۆی نویژی ده‌کرد، وه هه‌ندیکی تر به‌ر نویژی بۆ ده‌سته‌یی ده‌کرد، جا عومه‌ر که ئه‌م حاله‌ی دی گوتی: من لام وایه ئه‌گه‌ر ئه‌م کۆمه‌ل کۆمه‌لانه گشتیان له پشته یه‌ک پێشنویژه‌وه گرد بکه‌ینه‌وه گه‌ئێ باشتره له‌م حاله، جا پاش ئه‌وه ب‌ریاری له‌سه‌ردا و گشتیان کۆکرده‌وه له‌سه‌ر ئیقتیدا کردن به ئوبه‌یه‌ی کوپی که‌عب. جا شه‌ویکی تر رۆشینه‌وه بۆ ئه‌وی ته‌ماشامان کرد خه‌لکه‌که له پشته ئوبه‌یه‌یه‌وه به کۆمه‌لی نویژی ته‌راویح

(۴) بخاری. صلاة التراويح: ۲۰۱.

ده‌که‌ن، عومەر که ئەمە‌ی دی گوتی: ئەمە هەرچە‌نده تازە دامە‌زراوو تازە‌قه‌للایە بە‌لام ئیشیک‌ی گە‌ڵی چاکە‌و کاریکی فرە‌ خاسە، وه گوتیشی: ئەو شە‌ونویژە‌ی که له‌ خە‌و هە‌ل دە‌ستن بۆ‌ی ئە‌وه‌ باشتەرە‌ له‌مه‌، مه‌به‌ستی عومەر له‌م قسه‌یه‌ ئە‌وه‌یه‌ که شە‌و نویژی ئاخ‌ری شە‌و له‌شە‌و نویژی سەر‌ه‌تای شە‌و باشتەرە‌، چون‌که ئە‌وکاته‌ خە‌لکه‌که‌ له‌سەر‌ه‌تای شە‌وه‌وه‌ شە‌و نویژیان ده‌کرد بۆ‌یه ئە‌ویش وای گوت (ب).

٣٨ ژماره‌ی ته‌راویح: (عدد قیام التراویح)

١٣٥١ - (تقدم)^(١)

١٣٥٢ - عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُومَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّاسُ يَقُومُونَ فِي زَمَانِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِي رَمَضَانَ بِثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ رَكْعَةً^(٢).

یه‌زیدی کو‌ری رومان (خودای ئی‌زانی بن) گوتی: جاران له‌ شە‌وه‌کانی ره‌مه‌زانا له‌سەر‌ده‌می (خە‌لافه‌تی) عومە‌ری کو‌ری خە‌تابدا مه‌ردوم بیست و سێ ر‌کات ته‌راویحیان ده‌کرد (ئیمامی مالیک - خودای ئی‌زانی بن).

١٣٥٣ - وَرَوَى عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَوْ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ: مَا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ حَسَنًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ حَسَنٌ وَمَا رَأَى الْمُسْلِمُونَ قَبِيحًا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ قَبِيحٌ. رَوَاهُمَا الْإِمَامُ مَالِكٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)^(٣).

ده‌گیرنه‌وه‌ له‌ پی‌غه‌مبه‌ره‌وه‌ (درو‌دی خودای له‌سە‌رین) یا له‌ ئیبنو مه‌سعووده‌وه‌ (خودای ئی‌زانی بن) ده‌فه‌رمو‌ی: هەرچی شتێ موسو‌لمانان به‌ جوانی بزانی ئە‌و شتە‌ له‌لای خودایش جوانه‌، وه‌ هەرچی شتێ موسو‌لمانان به‌ ناشیرینی دابنێن ئە‌و شتە‌ له‌لای خودایش ناشیرینه‌ (ئیمامی مالیم - ره‌زای خودای ی‌بین).

^(١) راجع رقم: ٩٩٠/٥. مجلد/ ١. تسلسل: ٢٨٢.

^(٢) سكت عنه الشارح.

^(٣) سكت عنه الشارح.

۳۹) باسی پینجہم: باسی نہو شتانی بو روژوو دەست نادەن:

یەکیک لەوانە جووتبوون و دروست بوونە

الباب الخامس: في الأمور المهني عنها في الصوم منها الجماع

١٣٥٤- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: هَلَكْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: وَمَا أَهْلَكَ قَالَ: وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ. قَالَ: هَلْ تَجِدُ مَا تُغْنِي رَقَبَةً؟ قَالَ: لَا. قَالَ: فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَابَعَيْنِ؟ قَالَ: لَا. قَالَ: فَهَلْ تَجِدُ مَا تُطْعِمُ سِتِّينَ مِسْكِينًا؟ قَالَ: لَا - قَالَ: - ثُمَّ جَلَسَ فَأَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَبْرَقُ فِيهِ تَمْرٌ. فَقَالَ: تَصَدَّقْ بِهَذَا. فَقَالَ: الرَّجُلُ: أَعْلَى أَفْقَرٍ مِنَّا يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَوَاللَّهِ فَمَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا أَهْلُ بَيْتٍ أَخْرَجُ إِلَيْهِ مِنَّا. فَضَحِكَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى بَدَتْ أَلْيَابُهُ ثُمَّ قَالَ: اذْهَبْ فَأَطْعِمَهُ أَهْلَكَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(١).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئازادی بێ) گوتی: پیاوی هاتە خزمەتی حەزەرەت (دروودی خودای لەسەربێ) گوتی: ئەو پیغەمبەری خودا! فەوتام. فەرمووی: بۆچی فەوتای؟ گوتی: لە رەمەزاند (بەرژوو بووم) لەگەڵ ژنەکەم دروست بووم. فەرمووی: ئایا هەتە کە بەندەیی ئازاد بکە؟ گوتی: نە. فەرمووی: ئەو دەتوانی دوو مانگ لەسەر یەک بەروژووبی؟ گوتی: نە، فەرمووی: ئەو دەتوانی نانی شەست هەزار بەدی؟ گوتی: نە، ئەبو ھورەیرە گوتی: جا پیاوێکە لەلای پیغەمبەر دانیش، تا زەمیلەیی خورمایان هینا بۆ پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: ئەمە بکە بەخێر پیاوێکەیش گوتی: ئەو پیغەمبەری خودا! کێ لە ئیمە هەزارترە تا پێی بەم! دەسا بەو خودایە، لەم پەڕی مەدینەو تا ئەوپەڕی مەدینە خیزانیکی وای تیانیه کە وەک ئیمە پیویستی بەم خورمایە بێ! پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) وەها پێکەنی

(١) بخاری. صوم: ١٩٣٦، ١٩٣٧، ٢٦٠٠، ٥٣٦٨، ٦٠٨٧، ٦١٦٤، ٦٧٠٩، ٦٧١١، ٦٨٢١. مسلم. صوم: ٢٥٩٠، ٢٥٩٥.

أبو داود. صوم: ٢٣٩٠ - ٢٣٩٢. ترمذی. صوم: ٧٢٤.

ته‌نانه‌ت ددانه‌پیشینه‌کانی وه‌ده‌رکه‌وتن^۱ ئینجا فه‌رمووی: ده‌برۆ ده‌رخواردی خیزانه‌که‌ی خۆتی بده (ش/د/ت/ن).

٤٠) یه‌کی‌تری له‌وانه‌ خواردن و خواردنه‌وه‌و خۆرساندنه‌وه‌یه‌ به‌ ئاره‌زوو:

ومنها الأكل والشرب والقيء عمدا

١٣٥٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ أَفْطَرَ يَوْمًا مِنْ رَمَضَانَ، مِنْ غَيْرِ رُخْصَةٍ رَخَّصَهَا اللَّهُ لَهُ، لَمْ يَقْضِ عَنْهُ صِيَامُ الدَّهْرِ، وَإِنْ صَامَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا.

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بێ) گوتی: چه‌زهرت (دیوودی خودای له‌سه‌ربێ) فه‌رمووی: که‌سێ (به‌بێ به‌هانه‌یه‌کی ره‌وا، که‌ خودا ریگه‌ی پێ دابی) روژێ له‌ روژووی ره‌مه‌زان بخوات، ئه‌گه‌ر گریمان به‌ درێژایی سāl له‌ جیاتی ئه‌و تاقه‌ روژه‌ به‌ روژووبێ هێشتا شوینی ئه‌و تاقه‌ روژه‌ پڕ ناکاته‌وه‌! (ب/د/ت/ن).

١٣٥٦- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ فَلَيْتَمَّ صَوْمَهُ فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَلَفْظُ التِّرْمِذِيِّ: مَنْ أَكَلَ أَوْ شَرِبَ نَاسِيًا فَلَا يُفْطِرُ فَإِنَّمَا هُوَ رَزَقٌ رَزَقَهُ اللَّهُ^(٢).

دیسان گوتی: چه‌زهرت (دیوودی خودای له‌سه‌ربێ) فه‌رمووی: که‌سێ ئه‌گه‌ر له‌بیری نه‌بوو که‌ به‌ روژووه‌، وه‌ چشتی خوارد یا چشتی خوارده‌وه‌ ئه‌وه‌ با روژووه‌که‌ی نه‌شکینێ و ئه‌وانان و ئاوه‌یش که‌ خواردوویه‌تی رزق و روژییه‌ بووه‌ له‌ خوداوه‌ (ش/د/ت/ن) گفته‌ی (ت): ئه‌گه‌ر که‌سێ له‌ یادی نه‌بوو که‌ به‌ روژووه‌، وه‌ شتیکی خوارد، یا شتیکی خوارده‌وه‌ با روژووه‌که‌ی نه‌شکینێ، ئه‌وانان و ئاوه‌یش که‌ خواردوویه‌تی رزق و روژییه‌ بووه‌ خودا بۆی ره‌خساندوه‌!

(٢) بخاری. صوم: ١٩٣٣، ٦٦٦٩. مسلم. صوم: ٢٧٠٩ (ریاض: ١/ ١٢٤٢ ز- ٢٤٤ - متفق علیه).

۱۳۵۷- عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَتْ: أَفْطَرْنَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ غَيْمٍ، ثُمَّ طَلَعَتِ الشَّمْسُ. قِيلَ لِهَيْشَامٍ فَأَمِّرُوا بِالْقَضَاءِ؟ قَالَ: لَا بَدَّ مِنْ قَضَاءٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۳).

ئه‌سمائی کچی ئه‌بو به‌کر (خودایان ئی رازی بئ) گوتی: به‌سه‌رینی پیغه‌مبه‌ر خوی (درویدی خودای له‌سه‌رین) روژی هه‌وره‌ روژ بوو، جا که به‌ربانگمان کرده‌وه له‌پاشا خور ده‌رچوو. گوترا به‌هیشام: ئایا پییان گوترا بوو بیگێرنه‌وه؟ گوتی: له‌ حاله‌تی واداد گێرانه‌وه پیویسته (ب/د).

۱۳۵۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ ذَرَعَهُ قَيْءٌ وَهُوَ صَائِمٌ فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ وَإِنْ اسْتَقَاءَ فَلْيَقْضِ. وَفِي رِوَايَةٍ: مِنْ اسْتَقَاءَ عَمْدًا فَلْيَقْضِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۴).

ئه‌بو هه‌ره‌یره (خودای ئی رازی بئ) گوتی: هه‌زه‌ت (درویدی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: که‌سێ رشانه‌وه‌ زۆری بو‌ هیئاو رشایه‌وه‌ به‌بئ خواستی خوی وه له‌ هه‌مان کاتا به‌روژوو بوو، ئه‌وه‌ گێرانه‌وه (قه‌زا کردنه‌وه) ی له‌سه‌ر نیه، به‌لام ئه‌گه‌ر خوی خوی رشانده‌وه‌ با روژوه‌ که‌ی بگێرته‌وه‌ له‌ گێرانه‌وه‌یه‌کا: که‌سێ به‌ ئاره‌زوو خوی رشانده‌وه‌ با بیگێرته‌وه‌ (د/ت/ن/حاکم: حاکم به‌سه‌حیحی داناوه‌).

۴۱) يَهَكَى تَرِيَانُ نَهْوَه‌يَه‌ كَه‌ جَهَن رَوْژِي رَوْژوو بَدَا تَه‌ دَه‌م يَه‌كُو لَه‌و مَاهَوَه‌يَه‌ دَا شَه‌وو رَوْژ به‌روژوو بئ: (ومنها الوصال)

۱۳۵۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: تَهَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ الْوِصَالِ فَقَالُوا: إِنَّكَ تُوَاصِلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: وَأَيُّكُمْ مِثْلِي إِنْ أُيْتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِ. فَلَمَّا أَبَوْا أَنْ يَتْتَهُوا عَنِ الْوِصَالِ وَاصَلَ بِهِمْ يَوْمًا ثُمَّ يَوْمًا، ثُمَّ رَأَوْا الْهَيْلَالَ،

(۳) بخاري. صوم: ۱۹۵۹.

(۴) صحيح عند الحاكم.

فَقَالَ: لَوْ تَأَخَّرَ الْهَلَالُ لَزِدْتُكُمْ. كَالْتَّنْكِيلِ لَهُمْ، حِينَ أَبَوْا أَنْ يَنْتَهُوا. وَفِي رِوَايَةٍ: إِيَّاكُمْ وَالْوَصَالَ. مَرَّتَيْنِ قِيلَ إِنَّكَ تَوَاصِلٌ. قَالَ: إِنِّي أَبَيْتُ عِنْدَ رَبِّي يُطْعِمَنِي وَيَسْقِينِي، فَأَكْلَفُوا مِنْ الْعَمَلِ مَا تُطِيقُونَ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۱).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) رینگە ی نەدەدا کە یەکن دوو روژ یا پتر شەوو روژ بەروژوو بێ و لەو ماوەیدا بەھیچ جوړی روژوو کە ی نەشکینێ. یاران گوتیان: ئەو پیغەمبەری خودا! تۆ خۆت وادەکە ی؟ فەرمووی: جا ئیو وەك من وان، من جیام لە ئیو من خودا فرسەتم دەدا و بەشەو نان و ئاوم دەداتێ جا کە ھەر وازیان نەھینا پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) دوو روژ لەسەریەك نەیشکاند پێیان تا مانگیان دی و بوو بە جەژن، جا فەرمووی: ئەگەر مانگ نەبینرایە پترم پێ دەگرتن وەك کەسێ بیەوی چاوترسینیان بکا، تا جاریکی تر شتی وانەکەن، لە گێرانی وەھەکا: دوو جار فەرمووی: نەکەن روژوو بدەنە دەم روژووی تر گوترا: قوربان! تۆ خۆت وا دەکە ی. فەرمووی: من بەشەو لە خزمەتی پەروردگارمدا دەبم، ئەو فرسەتم دەدا، نان و ئاوم دەداتێ، ئیو کارێ بکەن کە لەووزەتانا بێ و نیشی بگرنە ئەستۆی خۆتان کە بۆتان بکری (ش/د/ت).

٤٢) یەکیکی تریان دەستبازی و ماچکردنە: (ومنها المباشرة والقبلة)

١٣٦٠ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ الْمُبَاشَرَةِ لِلصَّائِمِ فَرَحَّصَ لَهُ. وَأَتَاهُ آخَرُ فَسَأَلَهُ فَتَنَاهُ. فَإِذَا الَّذِي رَخَّصَ لَهُ شَيْخٌ وَالَّذِي تَنَاهَاهُ شَابٌّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَصَحَّحَهُ^(۱).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیاوی لە پیغەمبەری پرسی (دروودی خودای لەسەربێ): ئایا روژوو وەوان دروستە یاری و دەستبازیزی لەگەڵ خیزانی

(۱) بخاری. صوم: ۱۹۶۵، ۱۹۶۶، ۶۸۵۱، ۷۲۴۲، ۷۲۹۹. مسلم. صوم: ۲۵۵۸ - ۲۵۶۷. أبو داود. صوم: ۲۳۶۰.

(۱) صحیح عند البیهقی.

خوڤا بکا؟ فەرمووی: بۆ تۆ ئا لە پاشا پیاویکی ترهات هەمان پرسیاوی لی کرد، فەرمووی: بۆ تۆ نه! جا که سه رنجمان دان روانیمان نه وه یان که پیغه مبه ر (دروودی خودای له سه ربین) ریگهی دابوو پیاویکی پیربوو، وه نه وی تریان که ریگهی نه دابوو کوپکی گهنج بوو (د/به یه قی:ص).

۱۳۶۱- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُقْبَلُ وَيُبَاشِرُ، وَهُوَ صَائِمٌ، وَكَانَ أَمْلَكَكُمْ لِزُبَيْهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۲).

عائیشه (خودای لی رازی بن) گوئی: وا ده بوو پیغه مبه ر (دروودی خودای له سه ربین) به رۆژوو بوو له گه ل نه وه شا ماچ و مۆچ و یاری و ده ستبازی ده کرد له گه ل حه لالی خوڤا. به لام نه و له هه مووتان باشت نه فسی خوڤی پی زه وت ده کراو له م لایه نه وه له راده ده ر نه ده چوو، تا (خوا نه خواسته) تووشی بی شه رعی بی (ش/د/ت/ن - خودایان لی خوشنوو و رازی بن).

۴۳) یه کیکی تریان زیاده ره وی له ناو رادان له ده مو له لووت:

ومنها المبالغة في المضمضة والاستنشاق

۱۳۶۲- عَنْ لَقِيطِ بْنِ صَبْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي عَنِ الْوُضْوءِ. قَالَ: أَسْبِغِ الْوُضْوءَ وَخَلِّلْ بَيْنَ الْأَصَابِعِ وَبَالِغْ فِي الْإِسْتِنْشَاقِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَائِمًا. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۱).

له قیطی کوپی سه به ره (خودای لی رازی بن) گوئی: گوتم: نه ی پیغه مبه ری خوا! ده سنویرم پی بلئ؟ فەرمووی: ده سنویرکی تیرو ته سه ل بگه ر ده ست بخه ره به ینی په نه که انت، وه زۆرباش ئاو له ده مو لووتت وه رده و هنگ بکه، نه گه ر به رۆژوو نه بووی (د/ت/ن-س/ص).

(۲) بخاری. صوم: ۱۹۲۷، ۱۹۲۸. مسلم. صوم: ۲۵۷۰ - ۲۵۷۴. ترمذی. صوم: ۲۵۷۱. أبو داود. صوم: ۲۳۸۳.

(۱) بسند صحیح (شرحه) (ریاض: ۱۲۴۲/۲ ز- ۲۲۴. حدیث حسن صحیح. أبو داود: ۲۳۶۶. ترمذی: ۷۸۸).

٤٤) له‌شپییسی رۆژوو ناشکینن: (لا بأس للجنابة للصائم)

١٣٦٣- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُذَرِّكُهُ الْفَجْرُ فِي رَمَضَانَ وَهُوَ جُنْبٌ مِنْ غَيْرِ حُلْمٍ فَيَغْتَسِلُ وَيَصُومُ^(١).

عائیشه (خودای ئی رازی بئ) گوئی: جاری و ده‌بوو له رهمه‌زانا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) به‌شه‌و له‌گه‌ل ژنه‌کانیا دروست ده‌بوو، وه شه‌به‌قی ده‌دا نه‌وسا خۆی ده‌شۆرد، وه له هه‌مان کاتا به رۆژووبوو (ش/د/ت/ن).

١٣٦٤- وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُصْبِحُ جُنْبًا مِنْ جِمَاعٍ لَا مِنْ حُلْمٍ ثُمَّ لَا يُفْطِرُ وَلَا يَقْضِي. رَوَاهُمَا الْخَمْسَةُ^(٢).

ئوممو سه‌له‌مه (خودای ئی رازی بئ) گوئی: جاری و ده‌بوو پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) به‌له‌شی پیسه‌وه به‌یانی ئی ده‌دا، له‌ش پیسی جووتبوونیش نه‌ک له‌ش پیسی شه‌یتانی بوون، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شا نه رۆژووه‌که‌ی ده‌شکاندو نه‌قه‌زای ه‌کرده‌وه (ش/د/ت/ن).

٤٥) که‌له‌شاخ گرتن و کلک‌کردنه‌ چاوو خۆشۆردن قه‌ی نا‌که‌ن

لا بأس بالحجامة والكحل والغسل

١٣٦٥- عَنْ ثَوْبَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَفْطَرَ الْحَاكِمُ وَالْمُخْجُمُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا^(١).

ئه‌وبان (خودای ئی رازی بئ) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: رۆژووی که‌له‌شاخ گرو که‌له‌شاخ ئی گ‌یراو ده‌شک‌ئ ئه‌گ‌هر به‌رۆژوو بن (ب/د/ت/ن).

^(١) بخاري. صوم: ١٩٣٠، ١٩٣١، ١٩٣٦، ١٩٣٢. تجريد بخاري: ٨٨٩. مسلم. صوم: ٢٥٨٥ - ٢٥٨٩. نسائي

طهارة: ١٩٣٦، ١٨٣٠. أبو داود. صوم: ٢٢٨٩ (رياض: ٤/١٢٤٥ ز: ٢٢٤٠ - متفق عليه).

^(٢) تقدم تخريجه (الحديث ١/١٣٧٠).

^(١) بخاري. صوم: راجع باب الحجامة والقين. قبل رقم: ١٩٣٨.

۱۳۶۶- وَقِيلَ لِلْأَنْسِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَكُنْتُمْ تَكْرَهُونَ الْحِجَامَةَ لِلصَّائِمِ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؟ قَالَ: لَا. إِلَّا مِنْ أَجْلِ الضَّعْفِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۲).

گوترابه نههس: ئایا جاران له سهردهمی پیغه مبهردا (دیوودی خودای لهسهرین) کهله شاخ گرتنتان بو به روژوو پی ناخوش بوو؟ گوئی: نه، مه گهر له بهر نهوه که زه بوونی دهکا (ب/د).

۱۳۶۷- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) احْتَجَمَ، وَهُوَ مُحْرَمٌ وَاحْتَجَمَ وَهُوَ صَائِمٌ. رَوَاهُ الْخُمَسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا وَفِي رِوَايَةٍ: لَا يُفْطِرُ مَنْ قَاءَ وَلَا مَنْ احْتَلَمَ وَلَا مَنْ احْتَجَمَ^(۳).

ئیبینو عه عباس (خودایان ئی رازی بئ) گوئی: پیغه مبههر (دیوودی خودای لهسهرین) له کاتی ئی حرامدا کهله شاخی له خوی گرتوو، وه له کاتی به روژوو بوونیشا ههروهها (ب/د/ت/ن) له گهرانه وهیهکا: نهو که سهی به بئ خه تای خوی برشینه وه یا شهیتانی ببئ یا کهله شاخ له خوی بگری روژووی ناشکی.

۱۳۶۸- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): اشْتَكَيْتُ عَيْنِي أَفَأَكْتَحِلُ وَأَنَا صَائِمٌ؟ قَالَ: نَعَمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ^(۴).

نههس (خودای ئی رازی بئ) گوئی: پیاوی گوئی به پیغه مبههر (دیوودی خودای لهسهرین): چاوم ژان دهکاو به روژوویشم، جا ئایا چاوم بریژم یانا؟ فهرمووی: نا بپریژه (ت-سند ضعیف).

۱۳۶۹- وَاکْتَحَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي رَمَضَانَ وَهُوَ صَائِمٌ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ^(۵).

گوئی: پیغه مبههر (دیوودی خودای لهسهرین) له ره مه زانا به روژوویش بوو چاوی خوی رشت (ئیبینو ماجه - سند ضعیف).

(۲) بخاری. صوم: ۱۹۴۰.

(۳) بخاری. صوم: ۱۹۲۸.

(۴) بسند ضعیف.

(۵) بسند ضعیف.

۱۳۷۰- وَكَانَ أَنَسٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَكْتَحِلُ وَهُوَ صَائِمٌ^(۶).

گوتهى: جاران ئەنەس شيش لەكاتى بەرۆژوو بوونا چاوى خۆى دەرشت (د).

۱۳۷۱- وَقَالَ الْأَعْمَشُ: مَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنْ أَصْحَابِنَا يَكْرَهُ الْكُحْلَ لِلصَّائِمِ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ^(۷).

ئەعمەش شيش دەلى: لە برادەرانى خۆمان كەسم نەدیوێ چاوپشتنى بۆ رۆژووێوان پێ ناخۆش بووبى (د).

۱۳۷۲- وَلَمْ يَرَ أَنَسٌ وَالْحَسَنُ وَإِبْرَاهِيمُ بِالْكُحْلِ لِلصَّائِمِ بَأْسًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۸).

نە ئەنەس و نە حەسەن و نە ئىبراھىم چا و رشتنى بەرۆژووێان بەخراب نەدەزانى (ب).

۱۳۷۳- وَقَالَ: بَغِضِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْعَرَجِ يَصُبُّ عَلَى رَأْسِهِ الْمَاءَ وَهُوَ صَائِمٌ مِنَ الْحَرِّ مِنْ أَوْ الْعَطَشِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَاحِدٌ^(۹).

یەكێ لە یارانى پیغەمبەر (دروى خودای لەسەرىن) گوتهى: لە عەرەج پیغەمبەر دى، بەرۆژوو بوو، وە لەتاو گەرما، یا لەبەر تونیتی ناوى دەکرد بەسەر خۆیداو خۆى دەشۆرد (د-س/ص-ن/ئەحمەد).

٤٦) باسى شەشەم: باسى ھۆیەکانى شکاندنى رۆژوو، ریبوارو ئەو نەخۆشەى ھىواى چاک بوونەوێ ھەبى رۆژوو دەشکێن و لەپاشا دەگێرنەوێ.

الباب السادس: في أسباب الفطر للمريض الذي يرجى برؤه وللمسافر أن يفطر وعليهما القضاء

(۶) سكت عنه الشارح.

(۷) سكت عنه الشارح.

(۸) رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ تَعْلِيْقًا فِي الْبَابِ الرَّقْمِ: ۲۵ مِنْ كِتَابِ الصَّوْمِ قَبْلَ رَقْمِ ۱۹۳۰.

(۹) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ (شَرْحُهُ).

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ}.

دهی هەر که سێ له ئێوه که مانگی رهمهزان له جێی خۆی بوو، واته: له شێ ساخ بوو وه له سه فهدا نه بوو، با رۆژوو ده که ی بگرت، مادام عودری نه بێ، وه هه رکه سێ نه خوش بێ، یا له سه ر سه فهدری، وه به رۆژوو نه بێ، ئه وه دروسته، به لام ده شێ که عوزده که ی نه ماو بیا نووه که ی بپرا چه ند رۆژی خواردوو ئه وه ند ه قه زاکاته وه، خودای گه وره می هه ربانه له گه ل ئێوه، بۆیه ده یه وی کارتان بۆ ئاسان بکا و نا یه وی کارتان ئی گران بکا.

۱۳۷۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَرَجَ إِلَى مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ فِي رَمَضَانَ فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ الْكَدِيدَ ثُمَّ أَفْطَرَ فَأَفْطَرَ النَّاسُ وَكَانَ صَحَابَةُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَتَّبِعُونَ الْأَخْذَ فَلَا أَخْذَ مِنْ أَمْرِهِ. وَفِي رِوَايَةٍ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَى مَكَّةَ، فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ عُسْفَانَ، ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَرَفَعَهُ إِلَى فِيهِ لِيرَهُ النَّاسَ فَأَفْطَرَ، حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ، وَذَلِكَ فِي رَمَضَانَ فَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يَقُولُ قَدْ صَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَفْطَرَ، فَمَنْ شَاءَ صَامَ، وَمَنْ شَاءَ أَفْطَرَ. رَوَاهُ الثَّالِثَةُ^(۱).

ئیبنو عبباس (خودایان ئی زانی بن) گوئی: پیغه مبهه (دروودی خودای له سه ربین) له رهمه زانا ده رچوو رۆیشت بۆ مه که، له ریگه به رۆژوو بو هه تا گه یشته که دید“ له وی رۆژوو شکاندو خه لکه که یه ش رۆژوو خویان شکاند، یاران ی پیغه مبه ریش (دروودی خودای له سه ربین) ده ستووریان وابوو کام فه رمانی هه زهه ت تازه تر بوایه په یه وه ی ئه وه یان ده کرد. له گێرانه وه یه کا: پیغه مبهه (دروودی خودای له سه ربین) له مه دینه وه که وه ری بۆ مه که، وه له پێ به رۆژوو بوو هه تا گه یشته عوسفان، جا له وی داوی ئاوی کردو له به رچاوی عه شاماته که ئاوه که ی

(۱) بخاری. صوم: ۱۹۴۴، ۱۹۴۸، ۲۹۵۳، ۴۲۷۵، ۴۲۷۶، ۴۲۷۷، ۴۲۷۸، ۴۲۷۹، ۴۲۷۶. مسلم. صوم: ۲۵۹۹ — ۲۶۰۴.

(۲) بخاری. صوم: ۱۹۴۶. مسلم: ۲۶۰۷. أبو داود. صوم: ۲۴۰۷. نسائی. صوم: ۲۲۶۱.

به‌پۆژووه، له گهرما ناو له توونیانا له‌هۆش خۆی چوو، فه‌رمووی: رۆژوو له‌سه‌فه‌ردا کاریکی باش نیه (ش/د/ت/ن).

۱۳۷۷- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي سَفَرٍ فَصَامَ بَعْضٌ وَأَفْطَرَ بَعْضٌ فَتَحَزَّمَ الْمُفْطِرُونَ وَعَمِلُوا وَضَعُفَ الصَّوَامُ عَنْ بَعْضِ الْعَمَلِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): ذَهَبَ الْمُفْطِرُونَ الْيَوْمَ بِالْأَجْرِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ^(۴).

ئهنه‌س (خودای ئی رازی بێ) گوئی: جاری چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌رین) له‌سه‌فه‌ریکا بوو، هه‌ندئێ که‌س به‌پۆژووبوون و هه‌ندئێ که‌س به‌رۆژوو نه‌بوون، جا بێ رۆژووه‌کان پش‌ت‌ت‌ین‌یان ئی به‌ست و چاکیان ئی هه‌ل‌کرد و هه‌موو ئیشه‌کانیان کرد، وه رۆژووه‌وانه‌کان له‌به‌ر بێ هی‌زی هه‌ندئێ کاریان بو نه‌ده‌کرا. جا پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) به‌م بۆنه‌یه‌وه فه‌رمووی: پاداشی هه‌ره‌ گه‌وره ئه‌م‌رۆ بۆ بێ رۆژووه‌کان بوو (م/ن).

۱۳۷۸- وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) يَقْصُرَانِ وَيُفْطِرَانِ فِي أَرْبَعَةِ بُرْدٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۵).

له‌کاتی خۆیدا ئیبنو عومه‌رو ئیبنو عه‌بباس (خوایان ئی رازی بێ) بۆ ماوه‌ی دوو رۆژه‌ رێ به‌پێی و‌ش‌تر به‌ باره‌وه هه‌م نوێژیان کورت ده‌کرده‌وه و هه‌م رۆژوویان ده‌ش‌کاند (ب).

۱۳۷۹- وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) يَخْرُجُ إِلَى الْغَابَةِ فَلَا يُفْطِرُ وَلَا يَقْصُرُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۶).

(۴) مسلم. صوم: ۲۶۱۷، ۲۶۱۸. بخاری. جهاد: ۲۸۹۰. نسائی. صوم: ۲۲۸۲.

(۵) تعليق ذكره البخاری فی الباب رقم/ ۴ من كتاب تقصير الصلاة قبل رقم: ۱۰۸۶ مباحرة. (مترجم)

(۶) بسند صالح (شرحه).

جارانیش که ئیبنو عومەر (خودای ئی رازی بێ) دەرده‌چوو بۆ جه‌نگه‌له‌که که پییان ده‌گوت: ئەلغابه، که جیگه‌یه‌ک بوو نیو قوناخ له مه‌دینه‌وه دوور بوو نه‌ نویژی کورت ده‌کرده‌وه‌و نه‌ رۆژووی ده‌شکاند (د-سند/صالح).

٤٧) پیرو ژنی دووگیان و ژنی مه‌مکده‌رو نه‌خۆشی که هیوای چاک بوونه‌وه‌ی نه‌بی نه‌مانه‌ رۆژووناگرن به‌لام ده‌بی بریتی (که‌فاره‌ت) بده‌ن:

للكبير والحبلی والمرضع والمريض الذي لايرجى أن يفطروا وعليهم الفدية

١٣٨٠- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: (وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ) هِيَ رُخْصَةٌ لِلشَّيْخِ الْكَبِيرِ وَالْمَرْأَةِ الْكَبِيرَةِ وَهُمَا يُطِيقَانِ الصَّيَامَ أَنْ يُفْطِرَا وَيُطْعِمَا مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مِسْكِينًا وَالْحَبْلَى وَالْمُرْضِعُ إِذَا خَافَا أَفْطَرَا وَأَطْعَمَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالبخاري في التفسير. ولفظه: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): هِيَ لَيْسَتْ بِمَنْسُوخَةٍ، هِيَ لِلشَّيْخِ الْكَبِيرِ وَالْمَرْأَةِ الْكَبِيرَةِ لَا يَسْتَطِيعَانِ أَنْ يَصُومَا، فَلْيُطْعِمَا مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مِسْكِينًا^(١).

ئیبنو عبباس (خودایان ئی رازی بێ) ده‌لێ: ئەم ئایه‌ته که ده‌فه‌رموێ: {وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ ٢/١٤٢}. واته: پیویسته‌و فه‌رزه له‌سه‌ر ئەو که‌سانه که ساغن و له‌ شوینی خۆیانان به‌لام له‌به‌ر پی‌ری و ناته‌وانایی به‌ خه‌رجکردنی هه‌موو ته‌وانایی نه‌بی ناتوانن رۆژوو بگرن تۆله‌ی ئەو رۆژووه‌یان بده‌ن، بۆ هه‌ر رۆژه‌ی به‌ ئەندازه‌ی خواره‌مه‌نی گه‌دایه‌ک/ ئیبنو عبباس ده‌لێ: ئەم ئایه‌ته رو‌خصه‌تی‌که بۆ ئەو پیه‌مێردو پیره‌ژنه ئیختیارانه که نۆر به‌گران و زه‌حمه‌ت رۆژوویان بۆ ده‌گیرێ، جا ئەوانه‌ی پێ نابن له‌باتی رۆژووی هه‌موو رۆژی نانی هه‌ژاری به‌ تۆله (که‌فاره‌ت = فیدی‌ه) ده‌ده‌ن. ژنی سک پڕو ئافره‌تی منال به‌ به‌ریش ئەگه‌ر ترسیان هه‌بوو له‌ ئەندروستی خۆیان

(١) بخاری. تفسیر: ٤٥٠٥.

یا له سكو ساواكه‌یان ئەوه ئەوانیش هه‌روه‌ها (د/ب) گه‌فته‌ی (ب) ئاوايه: ئیبنو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بـ) ده‌لـی: ئەم ئایه‌ته‌ حوكمه‌كه‌ی هه‌لنه‌وه‌شاوه‌ته‌وه‌و نه‌سخ نه‌بوته‌وه^(۱)، به‌لام ئەمه‌ روخصه‌ت و رێدانه‌ بو ئەو پیره‌مێردو پیره‌ژنه‌ به‌سالا چووانه‌یه‌ كه‌ ناتوانن به‌رۆژوو بن، جا له‌جیاتى رۆژووی هه‌موو رۆژى نانی هه‌ژاری ده‌ده‌ن.

۱۳۸۱- وَعَنْهُ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: لَا يُرَخَّصُ فِي هَذَا إِلَّا لِلَّذِي لَا يُطِيقُ الصَّيَامَ أَوْ مَرِيضٍ لَا يُشْفَى. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ^(۲).

دیسانه‌وه ئیبنو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بـ) له‌باره‌ی ئەم ئایه‌ته‌وه‌ ده‌لـی: بو ئەم پـئ نه‌بوون و تۆله‌ی رۆژوودانه‌ كه‌ له‌م ئایه‌ته‌دا باس كراوه‌ ته‌نیا رێگه‌ی ئەو كه‌سانه‌ ده‌درئ كه‌ وزه‌ی رۆژوو گرتنیان نیه‌، یا نه‌خۆش كه‌ ئومیدی چاك‌ بوونه‌وه‌ی ئی نه‌كرئ (ن).

۱۳۸۲- عَنْ أَبِي قِلَابَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ رَجُلٍ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِحَاجَةٍ فَإِذَا هُوَ يَتَغَدَّى قَالَ: هَلُمَّ إِلَى الْغَدَاءِ. فَقُلْتُ: إِنِّي صَائِمٌ. قَالَ: هَلُمَّ أَخْبِرْكَ عَنْ الصَّوْمِ: إِنَّ اللَّهَ وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ نِصْفَ الصَّلَاةِ وَالصَّوْمِ وَرَخَّصَ لِلْجُلِيِّ وَالْمُرْضِعِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۳).

ئەبو قیلابه‌ (خودای ئی رازی بـ) گوته‌ی: پیاوی گوته‌ی: بو ئیشیک چووم بو لای پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سەربـ) ته‌ماشامکرد وانان ده‌خوا، فهرمووی: وه‌ره‌ پیشه‌وه‌نان بخو گوتم: من به‌رۆژووم. فهرمووی: ده‌وه‌ره‌ باسی رۆژووت بو بکه‌م: خودا نیوه‌ی نویژو رۆژوی له‌سه‌ر ریبوار هه‌لگرتوه‌، وه‌ رێگه‌ی ژنی

(۱) ئەم ئایه‌ته‌ له‌ پیشه‌وه‌ رۆیشت له‌ زنجیره‌ بیست و هه‌وتی ئەم به‌رگه‌دا به‌لام ته‌فسیری نه‌وی له‌گه‌ل ته‌فسیری ئیره‌دا جیا، بۆیه‌ وایه‌ هه‌تا له‌هه‌ردوولا له‌گه‌ل هه‌دینه‌که‌ی ته‌کیدا بگوجن.

— وەرگێڕ — ۱۹۸۷/۸/۲۴

(۲) جميع ما فى المجتبى للنسائى صحيح (المقدمة).

(۳) بسند حسن للترمذی وسند النسائى صحيح (شرحه).

سك پېرو ژنی شیرده‌ریشی داوه ئەگەر مه‌ترسیان له خۆیان یا له مناله‌که‌یان هه‌بوو ئەوا به‌رۆژوو نه‌بن، به‌لام تۆله‌ ده‌ده‌ن، له‌باتی رۆژووی گشت رۆژی ژهمی خۆراك ده‌ده‌ن به‌ هه‌ژاری (د/ت-س/ح-ن-س/ص).

٤٨) پێویسته له‌سه‌ر زه‌یستان و بێنویژ که به‌رۆژوو نه‌بن، به‌لام ده‌بی که پاک بوونه‌وه بگێڕنه‌وه : (على الحائض والنفساء الفطر والقضاء)

١٣٨٣- (راجع رقم: ٣٠٠/٣)^(١).

١٣٨٤- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: إِنْ كَانَتْ إِحْدَانَا لَتَفْطِرُ فِي زَمَانِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَمَا تَقْدِرُ عَلَى أَنْ تَقْضِيَهُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى يَأْتِيَ شَعْبَانُ. رواهما الخمسة^(٢).

عائیشه (خودای ئی زای بێ) گوئی: به‌سه‌رینی پیغه‌مبه‌ر خۆی (دیودی خودای له‌سه‌ری)، ئیمه‌ی ژنان هیندی‌کمان (له‌به‌ر بێنویژی یا زه‌یستانی) به‌رۆژوو نه‌ده‌بوین، له‌به‌ر ئەوه‌شی که له‌خزمه‌تی هه‌زه‌تدا بووین نه‌مان ده‌توانی بگێڕینه‌وه، هه‌تا کۆله‌ مانگ (شه‌عبان) ده‌هات (ش/د/ت/ن).

١٣٨٥- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: قَضَاءُ رَمَضَانَ إِنْ شَاءَ فَرَّقَ وَإِنْ شَاءَ تَابَعَ. رَوَاهُ الدَّارِ قُطْنِي وَصَحَّحَهُ ابْنُ الْجَوْزِيِّ^(٣).

ئیبنو عومه‌ر (خودایان ئی زای بێ) گوئی: هه‌زه‌ت (دیودی خودای له‌سه‌ری) ده‌فه‌رموی: گێڕانه‌وه‌ی رۆژووی ره‌مه‌زان، مڕۆڤ به‌ ده‌ستی خۆیه‌تی: هه‌زکا چه‌ند رۆژی له‌سه‌ره‌ هه‌مووی به‌سه‌ر یه‌که‌وه‌ ده‌گێڕێته‌وه، وه‌ هه‌زکا ناوبه‌ناو ده‌یانگێڕێته‌وه (داره‌ قوطني ح/ص).

^(١) تقدم تخريجه بمثل الحديث (٣٠٠/٢). مجلد ١ تسلسل / ٣٥.

^(٢) بخاري. صوم: ١٩٥٠. مسلم. صوم: ٢٦٨٢. أبو داود. صوم: ٢٣٩٩. نسائي. صوم: ٢٣٨.

^(٣) صححه الدارقطني.

٤٩) رۆژووی مردوو قه‌زا ده‌کرێته‌وه، وه دروسته فیدیه‌شی بۆ بدری:

يقضى الصيام عن الميت بصوم أو إطعام

١٣٨٦- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ. رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ وَالنَّسَائِيُّ^(١).

عائیشه (خودای ئی رازی بێ) گوئی: چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: که‌سی بمری وه رۆژووی له‌سه‌ر بێ، که‌س و کاری ده‌توانن له‌ باتی نه‌و به‌رۆژوو بن (ش/د/ن).

١٣٨٧- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أُمَّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمٌ شَهْرٌ أَفَأَقْضِيهِ عَنْهَا فَقَالَ: لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دَيْنٌ أَكُنْتُ قَاضِيَهُ عَنْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فُدَيْنُ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يُقْضَى. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(٢).

ئیبنا عه‌بباس (خودای ئی رازی بێ) گوئی: پیاوی هاته‌ خزمه‌تی چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌رین) گوئی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا! دایکم مردوو، وه رۆژووی مانگیکی له‌سه‌ره‌، ئایا ده‌شی که‌ من بۆی بگێرمه‌وه له‌ جیاتی خۆی! فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سه‌رین): گریمان دایکت قه‌رزێ که‌سیکی له‌سه‌ر بێ ئایا بۆی ده‌ده‌یته‌وه؟ گوئی: ئه‌دیی واته‌: به‌ئێ. فه‌رمووی: که‌وابوو دانه‌وی قه‌رزێ خودا ره‌واتره‌ که‌ بدریته‌وه (ش/د/ت/ن- مه‌زار مه‌زار رحمه‌تی خودایان له‌سه‌ر بێ).

١٣٨٨- وَجَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أُمَّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمٌ نَذَرٍ أَفَأَصُومُ عَنْهَا؟ قَالَ: أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دَيْنٌ فَقَضَيْتِهِ أَكَانَ يُؤَدَّى ذَلِكَ عَنْهَا؟ قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ: فَصُومِي عَنْ أُمِّكَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(٣).

^(١) بخاری. صوم: ١٩٥٢. مسلم. صوم: ٢٦٨٧. أبو داود. صوم: ٢٤٠٠.

^(٢) بخاری. صوم: ١٩٥٣. مسلم. صوم: ٢٦٨٨ - ٢٦٩١. أبو داود. إيمان: ٣٣١٠. ترمذی. صوم: ٧١٦، ٧١٧.

^(٣) بخاری. صوم: ١٩٥٣. مسلم. صوم: ٢٦٩١.

ئافرهتى ھاتە خزمەتى ھەزەت (درودى خودای لەسەرىن) گوتى: ئەى پيغەمبەرى خودا! داىكم مردوو، وە رۆژووى نەزرى لەسەرە، ئايا دەبى كە من لەباتى ئەو بەرۆژووبم؟ ھەرمووى: پيىم بلى ئەگەر داىكت قەرزارى كەسى بى، وەتو ئەو قەرزەى بۆ بدەيتەو، ئايا ئەو برىتى قەرزەكەى دەكەوى يانا؟ گوتى: بەلى برىتى دەكەوى. ھەرمووى: دە لەجياتى داىكت بەرۆژووبە (ش).

۱۳۸۹- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامُ شَهْرٍ فَلْيُطْعِمْ عَنْهُ مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مِسْكِيْنًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَةٍ^(۴).

ئىبنو عومەر (خودايان ئى رازى بى) گوتى: پيغەمبەر (درودى خودای لەسەرىن) ھەرمووى: كەسى بمرى. وە رۆژووى مانگىكى لەسەر بى، با كەسوكارەكەى لەجياتى رۆژووى ھەموو رۆژى نانى ھەژارنى بدن (ت- سند ضعيف- ئىبنو ماجە).

۱۳۹۰- وَقَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) إِذَا مَرَضَ الرَّجُلُ فِي رَمَضَانَ ثُمَّ مَاتَ وَلَمْ يَصُمْ أَطْعِمْ عَنْهُ وَلَا قَضَاءً، وَإِنْ نَذَرَ قَضَى عَنْهُ وَلِيُّهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ هَكَذَا وَابْنُ أَبِي عَرَبٍ^(۵).

ئىبنو عەبباس (خودای ئى رازى بى) دەلى: ئەگەر كەسى لە رەمەزاند، نەخۆش كەوت و مرد، وە بەرۆژوو نەبوو، ئەو نان دەدن لە تۆلەى رۆژوو كەيدا وە قەزای لەسەر نە، بەلام ئەگەر رۆژووى نەزرى لەسەر بوو ئەو دەبى ھەقدارەكەى بۆى بگيریتەو (د- موقوفا. بەيھەقى/عەبدوررەزاق- موصول).

(۴) رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ (شرحہ).

(۵) صَحِيحُ الْحَافِظِ (شرحہ).

٥٠) باسی جه‌وته‌م: باسی شه‌وی له‌یله‌تولقه‌در

الباب السابع: في ليلة القدر

قَالَ: اللَّهُ جَلَّ شَأْنُهُ - إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ. وَمَا أَذْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ. لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرِ. تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ. سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ.

خودای گه‌وره ده‌فه‌رموئ: به‌راستی ئیمه‌ قورئانی پیرۆزمان له‌ شه‌وی له‌یله‌تولقه‌دردا ناردوه‌ته‌ خواره‌وه، که شه‌ویکی زۆر به‌قه‌درو به‌ ریزه، نه‌ی موحه‌مه‌دا! ئایا ده‌زانی که شه‌وی له‌یله‌تولقه‌در چیه‌و پایه‌ی طاعت له‌و شه‌وه‌دا چۆنه‌و چه‌ندیکه؟ بزانه‌ که شه‌وی به‌ریز (له‌یله‌تولقه‌در) له‌ هه‌زار مانگ خیرتره، که ئه‌و شه‌وه‌ یان تیا نه‌بی، فریشته‌ی رحمه‌ت و جوبرائیل (که مه‌شه‌ووره به‌ رۆحی ئه‌مین) له‌و شه‌وه‌دا به‌ فه‌رمانی خودای هه‌موان له‌ ئاسمانه‌وه‌ دینه‌ خواره‌وه، بو‌دابه‌شکردن و ریکخستنی هه‌موو کارێ که خودای گه‌وره‌ بریاری دابی که له‌و سائه‌دا جیبه‌جی ببی، وه‌ ئه‌و شه‌وه‌ تا شه‌به‌ق ده‌دا هه‌ر خیر و خوشی و ئاشتی و ئاسایش ده‌باری!

١٣٩١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ، وَمَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(١).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی‌رازی بی) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: که‌سێ به‌ ئیمان و باوه‌ره‌وه، ساخ له‌به‌ر ره‌زای خودا شه‌وونویژی شه‌وی له‌یله‌تولقه‌در بکا خودا له‌ گونا‌هه‌کانی له‌وه‌و پيشی خوش ده‌بی. (ش/د/ت/ن = بوخاری، موسلیم، ئه‌بو داود، تیرمیذی، نه‌سائی).

(١) بخاری. صوم: ٣٥، ٣٧، ٣٨، ٢٠٠٨، ٢٠٠٩، ٢٠١٤، ١٠٩١. مسلم. صلاة المسافرین: ١٧٧٦ - ١٧٧٩. نسائی.

قیام اللیل: ١٦٠١. أبو داود. صلاة: ١٣٧١. ترمذی. صوم: ٨٠٨. نسائی. صوم: ٢١٠٣، ٢١٩٧.

۱۳۹۲- عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهُ أَرَى أَعْمَارَ النَّاسِ قَبْلَهُ أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ فَكَانَهُ تَقَاصِرَ أَعْمَارِ أُمَّتِهِ أَنْ لَا يَبْلُغُوا مِنَ الْعَمَلِ مِثْلَ الَّذِي بَلَغَ غَيْرُهُمْ فِي طُولِ الْعُمُرِ فَأَغْطَاهُ اللَّهُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ. رَوَاهُ الْإِمَامُ مَالِكٌ^(۲).

پێغه‌مبەر (درودی خودای له‌سه‌رین) ئەوەنده‌ی خوا‌ه‌زکا ئاگادار ده‌کری له ته‌مه‌نی نه‌ته‌وه‌کانی پێش‌خۆی دیاره‌کارو کرده‌وه‌شیان به‌پێی ته‌مه‌نی درێژیان زۆر زۆر بووه‌جا کاتی له‌م وه‌زعه‌حالی ده‌بی وه‌ک بلی ته‌مه‌نی ئۆمه‌تی خۆی به‌کورت‌بزانی و مه‌ترسی ئەوه‌ده‌کا که له‌به‌ر ته‌مه‌ن کورتی فریا نه‌که‌ون که ئەو هه‌موو کرده‌وه‌باشانه‌بکه‌ن، که ئەوان له‌ته‌مه‌نی درێژی خۆیاندا کردوویانه‌، جا خودای گه‌وره‌و میهره‌بان بو‌باربووی ئەو به‌جیماوییه‌شه‌وی له‌یله‌توقه‌دری پی به‌خشی، که چاکتره‌له‌هه‌زار مانگ (ئیمامی مالیک. رحمه‌تی خودای لێی).

۵۱) له‌یله‌تولقه‌در له‌شه‌وه‌کانی ده‌ی دوایی ره‌مه‌زاندایه

هي في العشر الأواخر من رمضان

۱۳۹۳- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ شَدَّ مِزْرَهُ، وَأَحْيَا لَيْلَهُ، وَأَيَقُظَ أَهْلَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وَلَفْظُ التِّرْمِذِيِّ: وَكَانَ يَجْتَهِدُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مَا لَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهَا^(۱).

عائیشه (خودای ئا‌رازی بێ) گو‌تی: یاسای پێغه‌مبەر (درودی خودای له‌سه‌رین) وابوو که ده‌ی دوایی ره‌مه‌زان ده‌هات‌خۆی گورج ده‌کرده‌وه‌بو‌خواپه‌رستی و شه‌وی خۆیی ئاوه‌دان ده‌کرده‌وه‌به‌شه‌و نوێژو یادی خودا وه‌که‌سو کاری خۆشی خه‌به‌ر ده‌کرده‌وه‌بو‌هه‌مان مه‌به‌ست (ش/د/ت/ن).

(۲) سکت عنه الشارح.

(۱) بخاری صوم: ۲۴. فضل ليلة التدر: ۲۰۲۴. مسلمز إعتکاف: ۲۷۷۹، ۲۷۸۰. أبو داود. صلاة: ۱۳۷۶.

نسائی. قیام اللیل: ۱۶۳۸. (ریاض: ۱۲۳۲/۲ ز: ۲۸).

ولفظ الزمذی: وَكَانَ يَجْتَهِدُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مَا لَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهَا:

گفته‌ی (ت): ئەو کۆشش و تیکۆشانە‌ی کە لە دە‌ی دوا‌یی رە‌مه‌زاندە‌ی کرد لە هیچ کاتیکی تردا ئەو‌ه‌ی نە‌دە‌کرد.

۱۳۹۴- وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُجَاوِرُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ وَيَقُولُ: تَحَرُّوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالزَّمَذِيُّ^(۲).

دیسان گو‌تی: یاسای پی‌غه‌مبەر (درو‌دی خودای لە‌سە‌رین) وابوو: لە دە‌ی دوا‌یی رە‌مه‌زاندە‌ی خە‌لۆ‌ه‌ی لە مزگە‌وتا دە‌کێ‌شا، وە دە‌یفەر‌موو: لە دە‌ شە‌وی دوا‌یی رە‌مه‌زاندە‌ی بۆ لە‌یلە‌تولقە‌در بکە‌پ‌رین (ش/ت).

۱۳۹۵- وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أُرُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْمَنَامِ فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَرَى رُؤْيَاكُمْ قَدْ تَوَاطَّاتْ فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ، فَمَنْ كَانَ مُتَحَرِّبَهَا فَلْيَتَحَرَّهَا فِي السَّبْعِ الْأَوَاخِرِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الزَّمَذِيُّ^(۳).

ئەبنو عومەر (خودایان ئی‌زازی بێ) گو‌تی: چە‌ند پیاو‌ی لە یاران‌ی پی‌غه‌مبەر (درو‌دی خودای لە‌سە‌رین) لە خە‌ونا لە حە‌وت شە‌وە‌کان‌ی دوا‌یی رە‌مه‌زاندە‌ی لە‌یلە‌تولقە‌در دی‌بوو، جا پی‌غه‌مبەر (درو‌دی خودای لە‌سە‌رین) فەر‌موو: وا دە‌زانم کە خە‌ونە‌کە‌تان لە بارە‌ی لە‌یلە‌تولقە‌درە‌وە کە بکە‌و‌یتە حە‌وتە‌ی دوا‌یی رە‌مه‌زانه‌وە، وا دە‌زانم ئە‌م خە‌ونە‌تان پێ‌کاویە‌تی و رێ‌ک دە‌کە‌و‌ی لە‌گە‌ڵ راستی دا، جا کە‌ وابوو ئە‌و‌ه‌ی مشووری بۆ دە‌خوات با لە حە‌وت شە‌وە‌کان‌ی دوا‌یی دا مشووری بۆ بخوات (ش/د/ن).

^(۲) بخاری. فضل ليلة القدر: ۲۰۲۰. مسلم. صوم: ۲۷۶۸. (رياض: ۱۱۹۱/۲ ز: ۲۱۴ - متفق عليه).

^(۳) بخاری. فضل ليلة القدر: ۲۰۱۵. مسلم. صوم: ۲۷۵۲ - ۲۷۵۵. أبو داود. صلاة: ۱۲۸۵. (رياض:

۱۳۹۶- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: تَحَرُّوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوُثْرِ مِنَ الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ مِنْ رَمَضَانَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۴).

عائیشه (خودای ئی رازی بڼ) گوئی: حه‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: بگه‌پښ بۆ شه‌وی له‌یله‌تولقه‌در له‌ شه‌وه‌ تاکه‌کانی ده‌ی دوایی ره‌مه‌زاند (ش/ت).

۱۳۹۷- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: التَّمِسُّوْهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ مِنْ رَمَضَانَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي ثَاسِعَةٍ تَبْقَى، فِي سَابِعَةٍ تَبْقَى، فِي خَامِسَةٍ تَبْقَى. رَوَاهُ الثَّالِثَةُ^(۵).

ثیبنو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بڼ) گوئی: حه‌زهره‌ت (دروودی مه‌لات و سه‌لامی خودای که‌وره‌ مه‌زنی له‌سهر بڼ) فه‌رمووی: له‌ شه‌وه‌کانی ده‌ی دوایی ره‌مه‌زاند بگه‌پښ بۆ شه‌وی له‌یله‌تولقه‌در، به‌ تایبه‌تی له‌ شه‌وی بیست و یه‌ک و بیست و سئ و بیست و پینج دا (ش/د).

۱۳۹۸- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اعْتَكَفَ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ مِنْ رَمَضَانَ ثُمَّ اعْتَكَفَ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ فِي قُبَّةِ ثَرْكِيَّةٍ عَلَى سُدَّتِهَا حَصِيرٌ. قَالَ: فَأَخَذَ الْحَصِيرَ بِيَدِهِ فَتَحَّاهَا فِي نَاحِيَةِ الْقُبَّةِ ثُمَّ أَطْلَعَ رَأْسَهُ فَكَلَّمَ النَّاسَ فَدَنُّوا مِنْهُ فَقَالَ: إِنِّي اعْتَكَفْتُ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ أَلْتَمِسُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ ثُمَّ اعْتَكَفْتُ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ ثُمَّ أُتِيتُ فَقِيلَ لِي إِنَّهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ فَمَنْ أَحَبُّ مِنْكُمْ أَنْ يَتَعَتَّكَفَ فَلْيَتَعَتَّكَفَ. فَاعْتَكَفَ النَّاسُ مَعَهُ قَالَ: وَإِنِّي أُرَيْتُهَا لَيْلَةً وَثَرٌ وَأَنِّي أَسْجُدُ صَبِيحَتِهَا فِي طِينٍ وَمَاءٍ. فَأَصْبَحَ مِنْ لَيْلَةٍ إِخْدَى وَعِشْرِينَ لِصَلَاةِ الصُّبْحِ فَمَطَرَتِ السَّمَاءُ فَرَوَّكَفَ الْمَسْجِدُ فَأَبْصَرْتُ الطِّينَ وَالْمَاءَ فَخَرَجَ حِينَ فَرَعٍ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ وَجِئْتُهُ وَرَوَّكَةُ أَلْفِهِ فِيهِمَا الطِّينُ وَالْمَاءُ وَإِذَا هِيَ لَيْلَةُ إِخْدَى وَعِشْرِينَ مِنَ الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ^(۶).

(۴) بخاری. فضل لیلۃ القدر: ۲۰۱۷. مسلم. صوم: ۲۷۳۸ (ریاض: ۱۱۹۲/۴ ز: ۲۱۴).

(۵) بخاری. فضل لیلۃ القدر: ۲۰۲۱، ۲۰۲۲.

(۶) بخاری. اذان: ۶۶۹، ۸۱۳، ۸۳۶، ۲۰۱۶، ۲۰۱۸، ۲۰۲۷، ۲۰۲۶، ۲۰۴۰. مسلم. صوم: ۲۷۳۱ - ۲۷۶۵. أبو داود.

صلاة: ۸۹۴، ۸۹۵، ۹۱۱، ۱۳۸۲. نسائی. تطبیق: ۱۰۹۴، ۱۳۵۵. ابن ماجه. صوم: ۱۷۶۶.

ئەبو سەعید (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) لە دەشەوی یەكەمی رەمەزاندای لە مزگەوت خەلۆهی كیشا، لە پاشا لە دەشەوی ناوەراستیشتا خەلۆهی كیشا، لە ناو چاتۆڵەیه‌کی لباد دابوو، حەسیریك پەردە‌ی دەرگاکی بوو، گوتی: جا حەزەرت (دروودی خودای لەسەربێ) بە دەستی خۆی حەسیرە‌کی هەلگرت و لە گۆشە‌یه‌کی چاتۆڵە‌كه‌وه دووری خستە‌وه، ئینجا سەری كیشا و قەسە‌ی لە‌گەڵ خەل‌كه‌كه‌ كرد، ئەوانیش لێی نزیک بوونە‌وه، فەرمووی: من كه‌ لە دە‌ی یەكە‌ما خەلۆم كیشا منە‌یی شە‌وی لە‌یله‌تولقە‌درم دە‌کردو بۆ ئە‌و شە‌وه‌ ده‌گە‌رام، هەر وە‌ها لە دە‌ی ناوە‌راستیشتا، كه‌چی جوبرائیل هاته‌ لام و فەرمووی: كه‌ ئە‌و شە‌وه‌ لە دە‌ی دوایی دایه‌، كه‌واته‌ هەر كه‌سە‌تان حە‌زە‌كان كه‌ ئە‌م دە‌شە‌وه‌ی دواییه‌یش خە‌لۆه‌ بكیشتن ئە‌وابی‌كیشتن ئیتر مە‌ردوومه‌كە‌یش لە‌گە‌ڵ پیغە‌مبە‌ردا (دروودی خودای لەسەربێ) ئە‌و دە‌ شە‌وه‌یش خە‌لۆه‌یان كیشایه‌وه‌ لە‌ناو مزگە‌وتا، فەرمووی (دروودی خودای لەسەربێ): وه‌ لە‌ خە‌وما نیشانم درا كه‌ شە‌وی بە‌رپێز (لە‌یله‌تولقە‌در) شە‌وی‌كی تاك دە‌بێ، وه‌ لە‌ به‌یانیه‌كه‌یدا كۆ‌رنووش لە‌ناو قو‌راو و بارانادا ده‌بە‌م، جا وا رێ‌كه‌وت شە‌وی بیست و یە‌ك باران باری، مزگە‌وته‌كه‌ د‌لۆ‌پە‌ی كرد، به‌ چاوی خۆ‌م ئاوو قو‌راوه‌كه‌م دی، پیغە‌مبەر (دروودی خودای لەسەربێ) كه‌ لە‌ نوێژ‌ی به‌یانی بووه‌و چووه‌ دەر‌وه‌ ته‌وی‌ل و سە‌ری لووتی ئاوو قو‌ریان پ‌یوه‌بوو وە‌خه‌وه‌كه‌ی پیغە‌مبەر (دروودی خودای لەسەربێ) هاته‌ دی جا كه‌ ته‌ماشامان كرد ئە‌و شە‌وه‌ شە‌وی بیست و یە‌ك بوو لە‌ دە‌ شە‌وی دوایی رە‌مە‌زان (ش/د/ن).

۱۳۹۹- وَفِي رَوَايَةٍ: أُرِيتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ ثُمَّ أُنْسِيْتُهَا وَأَرَانِي صُبْحَهَا أَسْجُدُ فِي مَاءٍ وَطِينٍ. قَالَ: فَمُطَرْنَا لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَعِشْرِينَ^(۷).

لە گێڕانه‌وه‌یه‌كا: شە‌وی لە‌یله‌تولقە‌دریان پ‌ی گوتم: بە‌لام لە‌پاشا لە‌ بیریان بردمه‌وه‌، وه‌ لە‌ خە‌ونا دیتم كه‌ نوێژ‌ی به‌یانی ئە‌و شە‌وه‌ ده‌كه‌م، لە‌ناو ئاوو قو‌ردا كۆ‌رنووش ده‌بە‌م گوتی: جا لە‌ شە‌وی بیست و سێ‌دا باران باری.

٥٢) وایاو ده که شهوی بیست و ههوت شهوی له یله تولقه دره

المشهور في السابعة والعشرين

١٤٠٠- عَنْ زُرِّ بْنِ حُبَيْشٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَأَلْتُ أَبِي بَنَ كَعْبٍ فَقُلْتُ: إِنَّ أَخَاكَ ابْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ: مَنْ يَقُمِ الْحَوْلَ يُصِيبُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ. فَقَالَ: رَحِمَهُ اللَّهُ أَرَادَ أَنْ لَا يَتَكَلَّمَ النَّاسُ أَمَّا إِيَّاهُ قَدْ عَلِمَ أَهْلُهَا فِي رَمَضَانَ وَأَهْلُهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ وَأَهْلُهَا لَيْلَةَ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ. ثُمَّ حَلَفَ لَا يَسْتَنْبِي أَهْلُهَا لَيْلَةَ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ فَقُلْتُ بِأَيِّ شَيْءٍ تَقُولُ ذَلِكَ يَا أَبَا الْمُنْذِرِ قَالَ: بِالْعَلَامَةِ أَوْ بِالْآيَةِ؟ الَّتِي أَخْبَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهَا تَطْلُعُ يَوْمَئِذٍ لَا شُعَاعَ لَهَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ وَلَفْظُ أَبِي دَاوُدَ: قُلْتُ مَا الْآيَةُ قَالَ: تُصْبِحُ الشَّمْسُ صَبِيحَةً تِلْكَ اللَّيْلَةِ مِثْلَ الطُّسْتِ لَيْسَ لَهَا شُعَاعٌ حَتَّى تَرْتَفِعَ^(١).

زیری کوری حوبه‌یش (خودای ئی رازی بن) گوتی: پرسیارم کرد له ئوبه‌یی کوری که‌عب، گوتم: ئیبنو مه‌سعوودی براده‌رت ده‌لی: هه‌ر که‌سی سه‌رانسه‌ری سال شه‌ونوئژیکا ئه‌وسا تووشی له‌یله‌تولقه‌در ده‌بی، ئه‌ویش گوتی: (ره‌مه‌تی خودای ئیبن) ئه‌وه مه‌به‌ستی ئه‌وه‌یه که موسولمانان پشتیان سارد نه‌بیته‌وه و ته‌نیا به‌کردنی شه‌ونوئژیی ده‌ی دوایی ره‌مه‌زان پشت نه‌به‌ستن، ئه‌گینا ئه‌و باش باش ده‌زانئ که ئه‌و شه‌وه له ره‌مه‌زاندایه، وه له ده‌ی دواییش دایه، وه شه‌وی بیست و هه‌وتیشه، له پاشا به‌بی په‌روا سویندی خوارد (به‌بی ئه‌وه که سی و دووی ئی بکا) له‌سه‌ر ئه‌وه که ئه‌و شه‌وه شه‌وی بیست و هه‌وته، منیش پیم گوت: ئه‌ی ئه‌بو لمونذیرا به‌چیا واده‌لیی؟ گوتی: به‌و نیشانه‌یه‌دا (یا گوتی: به‌و به‌لگه‌یه‌دا) که پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ری) پیی گوتووین: ئه‌و رۆژه که خۆر هه‌لدئ تیشکی نیه (م/د/ت/ن) گفته‌ی (د): گوتم: نیشانه‌که‌ی کامه‌یه؟ گوتی: به‌یانی ئه‌و شه‌وه خۆر وه‌ک ته‌شت و ده‌بی، له‌به‌ر زۆری هامووشۆی فریشته وه‌ک له‌پشت هه‌وریکی ته‌نکه‌وه ده‌رکه‌وی و ده‌بی، تا به‌رز نه‌بیته‌وه تیشکی نابئ.

(١) مسلم. صوم: ٢٧٦٩، ١٧٨٢، ١٧٨٣، ١٧٨٤، ٢٧٧٠، أبو داود صلاة: ١٣٧٨. نسائی. صوم: ٧٩٣.

۱۴۰۱- عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَيْلَةُ الْقَدْرِ كَلِيلَةُ سَبْعٍ وَعِشْرِينَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاحِدٌ^(۲).

موعاوییه‌ی کوپی ئەبو سوفیان (خودایان ئی رازی بێ) ده‌گێڕێتەوه له پیڤه‌مبه‌ره‌وه (دیوودی خودای له‌سه‌رین) ده‌فه‌رموی: شه‌وی له‌یله‌تولقه‌در شه‌وی بیست و چه‌وتی ره‌مه‌زانه (د/ئه‌حمه‌د-س/ص).

۵۳) نه‌هی کراوه‌ له‌ گرتنی رۆژووی ئەم رۆژانه

رۆژی جه‌ژنی ره‌مه‌زان و رۆژی جه‌ژنی قوربان و ئەو سێ رۆژه‌ش که قوربانیا‌ن تیا ده‌کری که مه‌شه‌وورن به‌ ئەیامو ته‌شریق:

الأيام المنهي عن صيامها: أيام العيد والتشريق

۱۴۰۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: نَهَى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ صِيَامِ يَوْمَيْنِ يَوْمِ الْأَضْحَى وَيَوْمِ الْفِطْرِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

ئەبو هورهیره (خودای ئی رازی بێ) گو‌تی: پیڤه‌مبه‌ر (دیوودی خودای له‌سه‌رین) نه‌هی کردووه له‌ گرتنی رۆژووی ئەم دوو رۆژه: رۆژی جه‌ژنی قوربان و رۆژی جه‌ژنی ره‌مه‌زان (ش/د/ت/ن).

۱۴۰۳- عَنْ بُيُشَةَ الْهَذَلِيَّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَيَّامُ التَّشْرِيقِ أَيَّامُ أَكْلِ وَشُرْبٍ وَذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَمُسْلِمٌ^(۲).

نوبه‌یشه‌ی هه‌ژده‌ی (خودای ئی رازی بێ) گو‌تی: پیڤه‌مبه‌ر (دیوودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رموی: سێ رۆژه‌ی پاش رۆژی یه‌که‌می جه‌ژنی قوربانی‌ش که مه‌شه‌وورن به‌ ئەیامو ته‌شریق، واته‌: رۆژانی قوربانی سه‌ه‌رین و کردنی گو‌شته‌که‌یان به‌له‌تکه‌ گو‌شت (قه‌دید) به‌ هه‌ل‌خستنی له‌به‌ر خۆر ئەم سێ رۆژه‌یش وه‌ک

(۲) بسند صحیح (شرحه).

(۱) بخاری. صوم: ۱۹۹۰، ۵۵۷۱. مسلم. صوم: ۲۶۶۶، ۵۰۷۰، ۵۰۷۱، ۸۰۷۲. أبو داود. صوم: ۲۴۱۶. ترمذی. صوم: ۷۷۱.

(۲) مسلم. صوم: ۲۶۲۷ - ۲۶۷۵.

یہ کہم رۆژی جەژن، رۆژانی خواردن و خواردنه‌وهو یادکردنی خودای گه‌وره‌ن.
(ئه‌حمەد/موسلیم).

۱۴۰۴ - عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَوْمٌ عَرَفَةٌ وَيَوْمٌ النَّحْرِ وَأَيَّامُ التَّشْرِيقِ عِيدُنَا أَهْلَ الْإِسْلَامِ وَهِيَ أَيَّامُ أَكْلِ وَشُرْبٍ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۳).

عوقبە‌ی کوپی عامیر (خودای ئی رازی بێ) گوئی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای لێسەرین) د‌ه‌فه‌رموئی: رۆژی عه‌ره‌فه‌و رۆژی جەژنی قوربان و سێ رۆژه‌که‌ی پاشی، جەژنی خۆمانن (که‌ کۆمه‌له‌ی ئیسلامین) وه‌ ئهم رۆژانه رۆژی خواردن و خواردنه‌وهو نۆشکردن! (د/ت/ن-س/ص).

۵۴) له‌ نیوه‌ی دوایی کوله‌مانگیشا رۆژوو باش نیه‌: (نصف شعبان الآخر)

۱۴۰۵ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَقْدَمُوا رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ وَلَا يَوْمَيْنِ إِلَّا رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ صَوْمًا فَلْيَصُمْهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بێ) گوئی: هه‌زه‌ت (دروودی خودای لێسەرین) فه‌رمووی: به‌رۆژوو دوو رۆژ له‌پیش ره‌مه‌زانا به‌رۆژوو مه‌بن، مه‌گه‌ر بۆ که‌سێ رۆژووی خۆی بگه‌ڕێ وه‌ک ئه‌وه‌ ده‌ستووری وابێ دوو شه‌مه‌وه‌ پینچ شه‌مه‌ به‌رۆژوو بێ، یا رۆژووی نه‌ذرین، یا قه‌زا بێ (ش/د/ت/ن. ره‌حه‌تی خودایان لێسەرین).

۱۴۰۶ - وَالْأَصْحَابُ السَّنَنِ: إِذَا اتَّصَفَ شَعْبَانُ فَلَا تَصُومُوا^(۲).

هه‌زه‌ت (دروودی خودای لێسەرین) د‌ه‌فه‌رموئی: که‌کوله‌ مانگ دوو کوته‌ بوو ئیتر هه‌تا ره‌مه‌زان دادی رۆژوو مه‌گرن (د/ت/ن-س/ص).

(۳) بسند صحيح (شرحه).

(۱) بخاري. صوم: ۱۹۱۴. مسلم. صوم: ۲۵۱۴. ترمذی صوم: ۶۸۵.

(۲) بسند صحيح (شرحه). (رياض: ۱۲۲۶/۳ ز- ۲۱۹ - حديث حسن صحيح).

۵۵) رۆژووی رۆژی گومان (یوم الشک: گومانه رۆژیش باش نیه: (یوم الشک) ۱۴۰۷- عَنْ صَلَّةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَمَّارِ بْنِ يَاسِرٍ فَأَتَى بِشَاةٍ مَصْلِيَّةٍ فَقَالَ: كُلُوا. فَتَنَحَّى بَعْضُ الْقَوْمِ فَقَالَ: إِنِّي صَائِمٌ. فَقَالَ عَمَّارٌ: مَنْ صَامَ الْيَوْمَ الَّذِي يَشُكُّ فِيهِ النَّاسُ فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ وَالْبُخَارِيُّ تَعْلِيْقًا^(۱).

صیله (خودای ئی رازی بئ) گوتی: جاری له لای عه مکاری کوری یاسر بووین دانیشتبووین، مه‌پێکی برژاویان بۆ هیئا، گوتی: بخۆن، پیاوی له کۆمه‌له‌که کلابوو، وه گوتی: من به‌رۆژووم. عه مکاریش گوتی: هه‌ر که‌سی رۆژووی نه‌و رۆژه بگرێ که خه‌لک گومانی ئی ده‌که‌ن و لییان روون نیه که له ره‌مه‌زانه‌یان، نه‌وه له فه‌رمانی پیغه‌مبه‌ر ده‌رچوو (دروودی خودای له‌سه‌ربین) (د/ت/ن-س/ص- بوخاریش به ته‌علیق ریوایه‌تی کردوو. رمزای خودایان لێین).

۵۶) گرتنی رۆژووی هه‌ینی یا شه‌مه به ته‌نیا باش نیه أفراد يوم الجمعة أو السبت

۱۴۰۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَصُومُ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَّا أَنْ يَصُومَ قَبْلَهُ أَوْ يَصُومَ بَعْدَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).
ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌فه‌رموی: که‌س له ئیوه به‌تایبه‌تی رۆژووی رۆژی هه‌ینی به‌ته‌نیا نه‌گرێ، مه‌گه‌ر له پیشیه‌وه یا له پاشیه‌وه رۆژیکێ تری له گه‌لدا بگرێ (ش/د/ت/ن).
۱۴۰۹- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُسْرِ عَنْ أَخِيهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَصُومُوا يَوْمَ السَّبْتِ إِلَّا فِيمَا افْتَرَضَ عَلَيْكُمْ وَإِنْ لَمْ يَجِدْ أَحَدُكُمْ إِلَّا لِحَاءَ عِنَبَةٍ أَوْ عُودَ شَجَرَةٍ فَلْيَمْضَغْهُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۲).

^(۱) ذكره البخاري تعليقا في الباب/ ۱۱ من كتاب الصوم قبل الرقم: ۱۹۰۶. (رياض: ۴/ ۱۲۲۷ ز- ۲۱۹. أبو داود. ۲۳۳۴. ترمذی: ۶۸۶).

^(۲) بخاري. صوم: ۱۹۸۵، ۱۹۸۶، ۱۹۸۴. مسلم. صوم: ۲۶۷۶ - ۲۶۷۹. أبو داود صوم: ۲۴۲۰. ترمذی. صوم: ۷۴۲.

عەبدوللای کۆپی بوسر لە خوشکیهوه (خودای ئی رازی بێ) لە پیڤه مبه رهوه
(دروودی خودای له سه ربین) ده فهرموئ: به ته نیا رۆژی شه ممه خۆی به رۆژوو مه بن
مه گهر بۆ رۆژووی فهرز، ئه گهر له و رۆژه دا ههر هیچتان ده ست نه که وت
بیخۆن، جگه له تلپی ده نکه ترییه ک، یا جگه له په لکه دارئ ئه و ئه وه
بجوون و بیخۆن و به رۆژوو مه بن تالاسکایی جووله که نه که نه وه
(د/ت/ن/حاکم:ص).

٥٧) باسی هه شته م: باسی رۆژووی سونه ت

الباب الثامن: في صيام النفل

١٤١٠- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ صَامَ
يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بَاعَدَ اللَّهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(١).

ئه بو سه عید (خودای ئی رازی بێ) گوئی: هه زه ت (دروودی خودای له سه ربین)
فه رمووی: ههر که سئ له کاتی غه زادا، یا له ریگهی خوادا، ته نیا له بهر ره زای
خودای گه وه، رۆژی به رۆژووبی، خودا هه فتا سه له ری رووی دوور ده گری
له ئاگری دۆزه خ! (ش).

٥٨) رۆژوو له مانگی موجه ره ما سونه ته: (صوم شهر المحرم)

١٤١١- تقدم تخریجه فی رقم: ٩٧٦/٤^(١).

١٤١٢- وَقَالَ: عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) جَاءَ رَجُلٌ فَسَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
أَيُّ شَهْرٍ تَأْمُرُنِي أَنْ أَصُومَ بَعْدَ شَهْرِ رَمَضَانَ قَالَ: إِنْ كُنْتَ صَائِمًا بَعْدَ شَهْرِ رَمَضَانَ فَصُمْ

^(٢) صحيح عند الحاكم.

^(١) بخاري. جهاد: ٢٨٤٠. مسلم. صوم: ٢٧٠٤ - ٢٧٠٦. ترمذی. جهاد: ١٦٢٣.

^(٢) راجع رقم: ٩٧٦/٤ فی المجلد الاول. تسلسل: ٨١.

الْمُحَرَّمِ فَإِنَّهُ شَهْرُ اللَّهِ فِيهِ يَوْمٌ تَابَ اللَّهُ فِيهِ عَلَى قَوْمٍ وَيَتُوبُ فِيهِ عَلَى قَوْمٍ آخَرِينَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَحَسَنُهُ^(۲).

عه‌لی (خودای ئی رازی بئ) گوئی: پیاوئ هات له پیغه‌مبه‌ری پرسى (دیو‌دی خودای له‌سهرین) سه‌ره‌رای رهمه‌زان به‌کام مانگه‌ی تریش فه‌رمانم پی ده‌که‌ی که به‌رۆژوویم؟ فه‌رمووی: ئه‌گه‌ر سه‌ره‌باره‌ی رهمه‌زان رۆژووی تر ده‌گرت، ئه‌وا موحه‌په‌م بگه‌ر، موحه‌په‌م مانگی خودایه‌، مانگیکی گه‌وره‌یه‌، رۆژیکی تیادایه‌ خودا له‌و رۆژهدا تۆبه‌و په‌شیمانی له‌ گه‌ئێ قه‌بوول کردووه‌، وه‌ هه‌ر له‌و رۆژه‌یشدا خودا ته‌وبه‌ له‌ خه‌لکان و گه‌لانی تریش گه‌را ده‌کا (ت:ح).

۵۹) کرتنی رۆژووی رۆژی عاشوورا: (یوم عاشوراء)

۱۴۱۳- عَنْ الْحَكَمِ بْنِ الْأَعْرَجِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: اتَّهَيْتُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ رِذَاءَهُ عِنْدَ بَنِي زَمْرَمَ فَقُلْتُ لَهُ: أَخْبِرْنِي عَنْ صَوْمِ عَاشُورَاءَ. فَقَالَ: إِذَا رَأَيْتَ هِلَالَ الْمُحَرَّمِ فَأَعِذْ وَأَصْبِحْ يَوْمَ التَّاسِعِ صَائِمًا. قُلْتُ أَهَكَذَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَصُومُهُ قَالَ: نَعَمْ. رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ^(۱).

حه‌که‌می کوپی ئه‌عه‌رج (خودای ئی رازی بئ) گوئی: چووم بو‌لای ئیبنو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بئ) له‌ کن بی‌ری زه‌مه‌زم شانی دادابوو له‌سه‌ر پۆشاکه‌که‌ی، پیم گوت: پیم بلئ رۆژووی عاشوورا کامه‌یه‌؟ گوئی: که‌ مانگی یه‌ک شه‌وه‌ی مانگی موحه‌زه‌مت دی، رۆژ بژمی‌ره‌، وه‌ رۆژی نو‌هم به‌. رۆژوو به‌ گوتم: جاران پیغه‌مبه‌ریش (دیو‌دی خودای له‌سهرین) هه‌ر ئاوا ده‌یگرت؟ گوئی: ئا (م/د/ت/ن. ره‌زای خودای مه‌زنیان له‌سهرین).

^(۲) حسن عند الترمذي.

^(۱) مسلم. صوم: ۲۶۵۹، أبو داود صوم: ۲۴۴۶، ۲۶۵۹. ترمذی. صوم: ۷۵۴.

۱۴۱۴ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: صَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ يَوْمٌ تُعْظَمُهُ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى. قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَإِذَا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ - إِنْ شَاءَ اللَّهُ - صُمْنَا الْيَوْمَ التَّاسِعَ فَلَمْ يَأْتِ الْعَامُ الْمُقْبِلُ حَتَّى تُوفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَابْنُ دَاوُدَ^(۲).

ئيبنو عەبباس (خودايان ئى رازى بىن) گوتى: پيڤه مېهر (دروودى خوداي لەسەربىن) رۆژى دەى موخەرەم كە ناودارە بە رۆژى عاشوورا بە رۆژوو بوو، وە فەرمانى دا بە موسولمانانیش كە ئەو رۆژە بەرۆژووبن. گوتيان: ئەى پيڤه مېهرى خودا! ئەم رۆژە جوولەكەو گاوريش ريزى ئى دەگرن. فەرمووى: كەواتە خوا حەزكا ئەگەر ماين و نەمردين لە سالى ئاييندەدا رۆژى نۆهەميشى دەگرين تا خۆمان لە گاورو جوولەكەكان جيا بكەينهوه، لاسكايى ئەوان نەكەينهوه، گوتى: ئيتەر پيڤه مېهر (دروودى خوداي لەسەربىن) (لە پيش هاتنى سالى ئاييندەدا) كۆچى دوايى كرد (م/د).

۱۴۱۵ - وَعَنْهُ قَالَ: أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِصَوْمِ عَاشُورَاءَ يَوْمَ الْعَاشِيرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۳).

ديسان هەرخۆى (خودايان ئى رازى بىن) گوتى: پيڤه مېهر (دروودى خوداي لەسەربىن) فەرمانى كرد: رۆژووى رۆژى دەهەمى موخەرەم بگرن لە جياتى رۆژى عاشورا (ت:ص).

۱۴۱۶ - قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: صُومُوا التَّاسِعَ وَالْعَاشِيرَ وَخَالِفُوا الْيَهُودَ^(۴).

لە شەرەكەدا دەلى: ئيبنو عەبباس (خودايان ئى رازى بىن) دەلى: رۆژى نۆيهەم و دەيهەمى موخەرەم بەرۆژووبن و خۆتان لە جوولەكەكان جيا بكەنهوه چونكە ئەوان هەر رۆژى دەيهەم بەرۆژوو دەبن.

(۲) مسلم. صوم: ۲۶۶۱. أبو داود. الصوم: ۲۴۴۵.

(۳) صحيح عند الترمذی.

(۴) سكت عن درجته الشارح.

٦٠) گه‌وره‌یی رۆژوووه‌که‌ی: (فضل صیامه)

١٤١٧- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَ يَوْمٌ عَاشُورَاءَ تَصُومُهُ قُرَيْشٌ فِي الْجَاهِلِيَّةِ، وَكَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَصُومُهُ، فِي الْجَاهِلِيَّةِ، فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ صَامَهُ، وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ، فَلَمَّا فَرَضَ رَمَضَانُ تَرَكَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَمَنْ شَاءَ صَامَهُ، وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(١).

عائیشه (خودای ئی رازی بن) گوئی: جاران قورده‌یش له سه‌رده‌می نه‌زانیدا رۆژووی رۆژی عاشووریان ده‌گرت، وه‌ پی‌غه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) هه‌ر له‌و سه‌رده‌مه‌دا چاوی له‌وان ده‌کردو ده‌یگرت، کاتی هاتیش بۆ مه‌دینه هه‌ر ده‌یگرت و فه‌رمانیشی ده‌کرد به‌گرتنی، جا که خودا رۆژووی ره‌مه‌زانی دانا له‌سه‌ر موسولمانان، ئیتیر پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) وازی له‌ رۆژووی رۆژی عاشوورا هینا، جا ئیستا ئاوايه: که‌سی چه‌زکا ده‌یگری، وه‌ که‌سی چه‌زکا نایگری! (ش/د/ت).

١٤١٨- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمَدِينَةَ، فَرَأَى الْيَهُودَ تَصُومُ يَوْمَ عَاشُورَاءَ، فَقَالَ: مَا هَذَا. قَالُوا: هَذَا يَوْمٌ صَالِحٌ، هَذَا يَوْمٌ نَجَّى اللَّهُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ عَدُوِّهِمْ، فَصَامَهُ مُوسَى. قَالَ: فَأَنَا أَحَقُّ بِمُوسَى مِنْكُمْ، فَصَامَهُ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(٢).

ئیبنو عبباس (خودایان ئی رازی بن) گوئی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) که‌ هات بۆ مه‌دینه ته‌ماشای کرد جووله‌که‌کان ده‌ی موحره‌م به‌رۆژوو ده‌بن، فه‌رمووی: ئەم رۆژوووه‌ هی چیه‌؟ گوئیان: ئەمڕۆ رۆژیکی زۆر باشه، ئەمه‌ ئەو رۆژه‌یه‌ که‌ خودا نه‌وه‌ی چه‌زه‌تی یه‌عقوب پی‌غه‌مبه‌ری تیدا رزگار کردوو له‌ ده‌ستی دوشمنی خویان، وه‌ موسا له‌م رۆژه‌دا سوپاس بۆ خودا له‌سه‌ر نیعه‌تی قوتاربوون له‌ ده‌ستی دوشمن به‌رۆژوو بووه‌ وه‌ ئییه‌یش چاو له‌و

(١) بخاری. تفسیر: ٢٥٠١، ٢٥٠٢، ٢٥٠٤. مسلم. صوم: ٢٦٣٢ — ٢٦٤٠. أبو داود. صوم: ٢٤٤٣.

(٢) بخاری. تفسیر: ٤٦٨٠، ٤٧٣٧، ٢٩٤٩. مسلم. صوم: ٢٦٥١ — ٢٦٥٢. أبو داود. روم: ٢٤٤٤.

دهکه‌ین و ده‌یگرین، حه‌زهره‌تیش فهرمووی: که‌وابی بۆ من ره‌واتره‌ که‌ په‌پرده‌ی مووسا بکه‌م له‌مه‌دا هه‌تا ئیوه‌، جا پیڤه‌مبه‌ر خۆی (دروودی خودای له‌سهرین) گرتی، وه‌ فهرمانی دا به‌ گرتنیشی له‌لایه‌نی موسولمانانه‌وه‌ (ش/د).

۱۴۱۹- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ أَهْلُ خَيْبَرَ يَصُومُونَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ يَتَّخِذُونَهُ عِيدًا وَيَلْبَسُونَ نِسَاءَهُمْ فِيهِ حُلِيَّهُمْ وَشَارَتُهُمْ. فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَصُومُوهُ أَنتُمْ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۳).

ئه‌بو مووسا (خودای ئی رازی بئ) گوتی: جاران جووله‌که‌کانی خه‌یبه‌ر له‌ رۆژی ده‌ی موحه‌رپه‌مدا به‌ رۆژوو ده‌بوون و ده‌یانکرد به‌ جه‌ژن وه‌ ژنه‌کانیان خۆیان ده‌پازانده‌وه‌و خشل و جل و به‌رگی رازاوه‌یان له‌به‌ر ده‌کرد. جا پیڤه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: ده‌ی ئیوه‌یش بیگرن (ش).

۱۴۲۰- عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَمَرَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلًا مِنْ أَسْلَمَ أَنْ أَذِّنَ فِي النَّاسِ، أَنَّ مَنْ كَانَ أَكَلَ فَلْيَصُمْ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ، وَمَنْ لَمْ يَكُنْ أَكَلَ فَلْيَصُمْ، فَإِنَّ الْيَوْمَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالنَّسَائِيُّ^(۴).

سه‌له‌مه‌ی کورپی ئه‌که‌وه‌ (خودایان ئی رازی بئ) گوتی: له‌ به‌یانی رۆژی عاشوورادا پیڤه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمانی کرد به‌ پیاویکی سه‌له‌می که‌: به‌ناو مه‌ردومه‌دا جار هه‌لده‌و بانگه‌واز هه‌لده‌: ئه‌وه‌ی شتی خواردوو به‌ ئیتر نه‌یخواو ماوه‌ی ئه‌مه‌رۆ تا ئیوارێ به‌رۆژوو بئ، وه‌ ئه‌وه‌ی شتی نه‌خواردوو به‌ به‌رۆژوو بئ، چونکه‌ ئه‌مه‌رۆ رۆژووی عاشورا به‌ (ش/ن).

۱۴۲۱- عَنْ الرُّبَيْعِ بْنِ مُعَوِّذٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَتْ: أَرْسَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) غَدَاةَ عَاشُورَاءَ إِلَى قُرَى الْأَنْصَارِ الَّتِي حَوْلَ الْمَدِينَةِ: مَنْ كَانَ أَصْبَحَ صَائِمًا فَلْيَصُمْ صَوْمَهُ وَمَنْ كَانَ أَصْبَحَ مُفْطِرًا فَلْيَتِمَّ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ. فَكُنَّا بَعْدَ ذَلِكَ نَصُومُهُ وَنُصَوِّمُ صَبِيَّانَا

(۳) بخاری. صوم: ۲۰۰۴، ۲۳۹۷، ۳۹۴۳، ۴۶۸۰، ۴۷۳۷ تجرید: ۹۱۹. مسلم. صوم: ۲۶۵۶.

(۴) بخاری. صوم: ۱۹۲۴، ۲۰۰۷، ۷۲۵۶. مسلم. صوم: ۲۶۶۳. نسائی. صوم: ۲۳۲۰.

الصَّغَارَ مِنْهُمْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَكَذَهَبُ إِلَى الْمَسْجِدِ فَتَجْعَلُ لَهُمُ اللَّعْبَةَ مِنَ الْعَهْنِ فَإِذَا بَكَى أَحَدُهُمْ عَلَى الطَّعَامِ أَعْطَيْنَاهَا إِيَّاهُ حَتَّى يَكُونَ عِنْدَ الْإِفْطَارِ^(۵).

روبه‌یعی کچی موعه‌ووید (خودای لای رازی بن) گوتی: پیغهمبهر (دروودی خودای له‌سهرین) سهر له به‌یانی روژی عاشورا، په‌یامی نارد بو گونده‌کانی یاریده‌ده‌ران (انصار) که له ده‌وروبه‌ری مه‌دینه بوون فهرمووی: هر که‌سی نه‌مپو به‌روژوو به‌نیشکینن تا نیواری، وه هر که‌سی نه‌مپو به‌روژوو نیه با ماوه‌ی نه‌مپو به‌روژووبی ئیتر له‌وه‌دوا ده‌ستورمان وابوو، نه‌و روژه به‌روژوو ده‌بووین، ته‌نانه‌ت به‌مندالی بچکوله‌ی خویشمان ده‌گرت، به‌وانه‌یان که خودا له چاره‌ی نوسیبوون، وه ده‌چووین بو مزگه‌وت و یاریلوکه (لوعبه) مان له خوری (ره‌نگاو ره‌نگ) دروست ده‌کرد بو‌یان، جا که ده‌گریان بو‌نان و ئاو به‌وه ژیرمان ده‌کردنه‌وه هه‌تا کاتی به‌ر بانگ (ش).

۱۴۲۲- وَقَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَتَحَرَّى صِيَامَ يَوْمٍ فَضَّلَهُ عَلَى غَيْرِهِ، إِلَّا هَذَا الْيَوْمَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَهَذَا الشَّهْرَ. شَهْرَ رَمَضَانَ. رَوَاهُمَا الشَّيْخَانُ^(۶).

ئیبناو عه‌بباس (خه‌دا‌یان لای رازی بن) گوتی: نه‌مدیوه که پیغهمبهر (دروودی خودای له‌سهرین) مشووری روژووی هیچ روژی بخوا که به‌گه‌وره‌تری دابنن له روژانی تر جگه له‌م روژه که روژی عاشورا، وه جگه له‌م مانگه که مانگی ره‌مه‌زانه (ش).

۱۴۲۳- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: صِيَامُ يَوْمٍ عَاشُورَاءَ إِلَيَّ أَحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ^(۷).

(۵) بخاری. صوم: ۱۹۶۰. مسلم. صوم: ۲۶۶۴.

(۶) بخاری. صوم: ۲۰۰۶. مسلم. صوم: ۲۶۵۷. نسائی. صوم: ۲۳۶۹.

(۷) مسلم. صوم: ۲۷۳۸ - ۲۷۴۱. ابو داود صوم: ۲۴۲۵، ۲۴۴۶. ترمذی صوم: ۷۴۹. نسائی. صوم: ۲۳۸۲.

ئەبو قەتادە (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربەن) فەرمووی: ئومید دەکەم لە خودا کە رۆژووی رۆژی عاشوورا بریتی گوناھی سالی پیش خۆی بکەوێ (م/د/ت/ن).

۱۴۲۴ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: (مَنْ وَسَّعَ عَلَى عِيَالِهِ فِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي سَنَتِهِ كُلِّهَا. رَوَاهُ الطَّبْرَانِيُّ وَابْنُ أَبِي شَيْبَةَ).^(۸)

ئەبو سەعید (خودای ئی رازی بئ) گوتی: (دروودی خودای لەسەربەن) فەرمووی: هەر کەسێ لە رۆژی عاشوورادا خۆشی و هەرزانی بخاتە ناو خاوە و خێزان و مال و منالی خۆی، خودا خۆشی و هەرزانی دەخاتە تەواوی ئەو سالی ئەوەوە! (تەبەرانێ / بەیەهەقی)^(۱).

(۸) سکت عن درجۃ الشارح.

(۱) ئیمامی حوسەین (رمزای خودای گەورەیی نێین) لە رۆژی دەی موحەڕەمدا شەهیدکرا، رەنگە هەندێ کەسی ناشارمزا وایان: کە ئەم حەدیانە عاشووراء بە دەسیسە ئەمەویەکان هەلبەستراون، هەتا سالی رۆژی بیرەوری ئەم کارەساتە دڵ تەزینە نەبێ بە بۆنەیی بۆشین و شەپۆرو ماتەمینی، وە سەرەنجام سەربکێشێ بۆ سەرکۆنەو سەرنگوونبوونی حوکمی ئەمەوی!! بەلێ راستە خۆینی بەناھەق رۆژی حوسەین (خوای ئی رازی بئ) بوو بە دەرپایەکی بێ پایان و لە کۆن و نوادا گەلێ فیرەوانانی زەمانە تیاخنکان، وە بەتایبەت بوو بە دەرپایەکی کوشندەو نووسا بە دڵ و جەرگی ئەمەویەکانەو، تا یافتی نەبڕینەو یەخە بەرنەان، (هەرودھا رۆژی صەدامیش).

بەلام قەت لەو بڕوایەدا مەبە کە زانیانی گەورە گەورە وەک ئیمامان: بوخاری و موسلیم و تیرمیزی و ئەبو داوود و نەسائی (رمزای خودایان نێین) فێلی وایان ئی بکری لە دیندا، کە شتی بکەن بە سوننەت و روشتی ئومەتی موحەممەد (دروودی خوای لەسەربەن) کە لە سەرچاوەی لێل و لیخنەو هەلقولایی، ئەو زاتانە سەرەرای عیلمی باطین - دارای عیلمی ظاهیریشت بوون، وە بەرەنگی تەحقیق و تەدقیقێان کردوو، تاقە و شەیی، یا حەرفی، یا سەرو بۆریکیان، لەناو حەدیسێکی درێژدا بەسەر گرتۆتەووە لایانەردوو! ئەمە لەلای، وەکی تریشت گەلێ جارێشت

(۶۱) گرتنی رۆژوو ری ره جهب: (صیام رجب)

۱۴۲۵- قَالَ عُمَانُ بْنُ حَكِيمٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) سَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنْ صَوْمِ رَجَبٍ وَكُنْ يَوْمَئِذٍ فِي رَجَبٍ. فَقَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَصُومُ حَتَّى يَقُولَ لَا يُفْطِرُ. وَيُفْطِرُ حَتَّى يَقُولَ لَا يَصُومُ. رَوَاهُ الْأُرْبَعَةُ^(۱).

عوسمانی کوپی حه کیم (خودای فی رازی بن) گوتی: رۆژی له مانگی ره جهبدا بووین، بۆ رۆژوو ری ره جهب له سه عیدی کوپی جو به یرم پرسی، گوتی: له ئینو عه باسم ژنهوت ده یگوت: گه ئی جار پیغه مبه ر (دروودی خودای له سه ربین) نه وهنده له سه ر یه ک به رۆژوو ده بوو، ته نانهت ده مانگوت: ئیتر هه ر به رۆژوو ده بی، گه ئی جاریش له ناوهندی سالا نه وهنده له سه ر یه ک به رۆژوو نه ده بوو هه تا ده مانگوت: ئیتر پی نابئی واته: بۆ رۆژوو سو ننهت فه رقی ره جهب و مانگیکی تری نه ده کرد (ش/د/ت. ره مه تی خودایان لیبین).

۱۴۲۶- عَنْ مُجِيبَةَ الْبَاهِلِيَّةِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنْ أَبِيهَا أَوْ عَمِّهَا أَنَّهُ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثُمَّ انْطَلَقَ فَأَتَاهُ بَعْدَ سَنَةٍ وَقَدْ تَغَيَّرَتْ حَالُهُ وَهَيْئَتُهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا تَعْرِفُنِي؟ قَالَ: وَمَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: أَنَا الْبَاهِلِيُّ الَّذِي جِئْتُكَ عَامَ الْأَوَّلِ. قَالَ: فَمَا غَيَّرَكَ وَقَدْ كُنْتَ حَسَنَ الْهَيْئَةِ. قَالَ: مَا أَكَلْتُ طَعَامًا إِلَّا بَلِيلٍ مُنْذُ فَارَقْتُكَ. فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِمَ عَذَّبْتَ نَفْسَكَ. ثُمَّ قَالَ: صُمْ شَهْرَ الصَّبْرِ وَيَوْمًا مِنْ كُلِّ شَهْرٍ. قَالَ: زِدْنِي فَإِنِّي بِقُوَّةٍ. قَالَ: صُمْ يَوْمَيْنِ. قَالَ: زِدْنِي. قَالَ: صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ. قَالَ: زِدْنِي. قَالَ: صُمْ مِنَ الْحَرَمِ وَاتْرُكْ صُمْ مِنَ الْحَرَمِ وَاتْرُكْ. وَقَالَ: بِأَصَابِعِهِ الثَّلَاثَةِ فَضَمَّهَا ثُمَّ أَرْسَلَهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاحْمَدُ وَالنَّسَائِيُّ^(۲).

وابوو هه له رۆژه پیرۆزمکاندا کاره ساتی ناخۆش رووی داوه و نه یشبوو به هوێ طه عن له پیرۆزی نه و رۆژه.

(۱) بخاری. صوم: ۱۹۷۱. مسلم. صوم: ۲۷۱۷. نسائی. صوم: ۲۳۴۵.

(۲) کل مافی المجتبى للنسائی صحیح (المقدمة). (ریاض: ۳/ ۱۲۴۸ ز: ۲۲۵).

موجيبهى باهيلييه (خوداى ئى رازى بى) گوتى: باوكم (يا گوتى: مامەم) دەچى بۆ خزمەتى ھەزەت (درودى خوداى لەسەرىن) ۋە سالى لەۋە دوا ديسان دەچىتەۋە بۆ لاي بەلام لە جارى دوۋەما رەنگو روى دەگۆرۋى و شىۋەى ۋەك خۆى نامىنى، دەلى: بە پىغەمبەر (درودى خوداى لەسەرىن): ئەى پىغەمبەرى خودا! ئەۋە نامناسىتەۋە؟ دەفەرمۇي: بۆ تۆ كىيىت؟ دەلى: من ئەۋ باهيليەم كە پار ھاتم بۆ لات. دەفەرمۇي: خۆتۆ پىاۋىكى قۆزبۋى! بۆ چى ۋا گۆرۋى؟ دەلى: ئەۋەتى لە تۆ جىابوۋمەتەۋە بەشەۋ نەبى رۆژووم نەشكاندوۋە پىغەمبەرىش (درودى خوداى لەسەرىن) دەفەرمۇي: بۆچى ئازارى خۆتت داۋە؟ ئىنجا دەفەرمۇي: رۆژوۋى مانگى رەمەزان بگرە، كە مانگى صەبرە، ۋە لە ھەمو مانگىكىش يەك رۆژ بە رۆژو بە. دەلى: قوربان! بۆم زىاتر كە، تواناى پترم ھەيە. دەفەرمۇي: دەفەرمۇي: دەى لە گشت مانگى دوو رۆژ بەرۆژو بە. دەلى: بۆم زىاتر كە، دەفەرمۇي: دە لەھەمو مانگى سى رۆژ بەرۆژو بە دەلى: بۆم زىادكە، دەفەرمۇي: دە بەتايىبەتى لە مانگى ھەرامەكان سى رۆژ بەرۆژو بە ئىنجا ۋاز بىنە. دە بە تايىبەتى لە مانگە ھەرامەكان سى رۆژ بەرۆژو بە ئىنجا ۋاز بىنە ۋە بەسى پەنجەشى ديارى دەكرد كە لەھەر مانگى سى رۆژ بگرى، بەم شىۋەيە سى پەنجەى دەلكان بەيەكەۋە ئىنجا بەرى دەدانەۋە (د/ئەحمەد/ن).

۶۲ گرتنى رۆژوۋى كۆلە مانگ: (صيام شعبان)

۱۴۲۷ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اسْتَكْمَلَ صِيَامَ شَهْرِ إِلَّا رَمَضَانَ، وَمَا رَأَيْتُهُ أَكْثَرَ صِيَامًا مِنْهُ فِي شَعْبَانَ. كَانَ يَصُومُهُ إِلَّا قَلِيلًا بَلْ كَانَ يَصُومُهُ كُلَّهُ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۱).

(۱) بخاري. صوم: ۱۹۶۹، ۱۹۷۰، ۶۴۶۵. مسلم. صوم ۲۷۱۴. أبو داود صوم: ۲۴۲۴. نسائي. صوم: ۲۳۵۰.

عائیشه (خودای ئی رازی بێ) گوتی: نهم دیوه که پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) مانگیکی ته‌واو به‌رۆژوو بێ، جگه له ره‌مه‌زان، نه‌یشم دیوه که له هیچ مانگیکا به‌قه‌ی مانگی کۆله مانگ به‌رۆژوو بێ، کۆله‌مانگی هه‌موو ده‌گرت که‌میکی نه‌بێ، بگره سالی وابوو هه‌مووی ده‌گرت (ش/د/ت).

۱۴۲۸- وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا): مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَصُومُ شَهْرَيْنِ مُتَابَعَيْنِ إِلَّا شَعْبَانَ وَرَمَضَانَ. رَوَاهُ الزَّمْذَمِيُّ بِسند حسن^(۲).

ئوممو سه‌له‌مه (خودای ئی رازی بێ) گوتی: نه‌مدیوه که پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) دوو مانگ له‌سه‌ر یه‌ك سه‌راپا به‌رۆژوو بێ، مه‌گه‌ر کۆله‌مانگ و ره‌مه‌زان (ت-س/ح=تیرمیذی به‌سه‌ندیکی جوان ریوایه‌تی کردووه).

۱۴۲۹- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لِرَجُلٍ: هَلْ صُمْتَ مِنْ سُرَرِ هَذَا الشَّهْرِ شَيْئًا؟ قَالَ: لَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): فَإِذَا أَفْطَرْتَ مِنْ رَمَضَانَ فَصُمْ يَوْمَيْنِ مَكَانَهُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۳).

عیمرانی کوپی حوصه‌ین (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) به‌پیاویکی فه‌رموو: له ناوه‌راستی مانگی کۆله‌مانگدا هیچ به‌رۆژوو بووی؟ گوتی: نه‌ه، فه‌رمووی: ده له‌جیاتى ئه‌وه، که ره‌مه‌زان ته‌واو بوو دوو رۆژ به‌رۆژوو به (ش).

۶۳ رۆژوو‌ی رۆژی نیوه‌راستی کۆله‌مانگ، شه‌وی به‌رات: (یوم النصف)
۱۴۳۰- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فَقُومُوا لَيْلَهَا وَصُومُوا يَوْمَهَا. فَإِنَّ اللَّهَ يَنْزِلُ فِيهَا لِلْغُرُوبِ الشَّمْسِ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا فَيَقُولُ: أَلَا مِنْ مُسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرَ لَهُ أَلَا مُسْتَرْزِقٌ فَأَرْزُقَهُ أَلَا مُبْتَلَى فَأُعَافِيَهُ أَلَا كَذَا أَلَا كَذَا حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهَ^(۴).

(۲) بسند حسن.

(۳) بخاري. صوم: ۱۹۸۳. مسلم. صوم: ۲۷۴۳ - ۲۷۴۶.

(۴) سكت عنه الشارح.

عهلى (خوداى لى رازى بىن) گوتى: پيغهمبەر (دروودى خوداى لى سەرىن) فەرمووى: كە شەوى نيوهى كۆلە مانگ هات، بەشەو نويزو شەو تاعەت شەوهكەى ئاوهدان بىكەنەوه پۆژەكەى بەرۆژوبىن، چونكە خودا لى خۆرئاواى ئەو شەوهو دىتە خوارەو بۆ ئا سمانى خواروو، وەتا بەيان دەدا هەر دەفەرمووى: ئاى بۆ كەسى داواى لى خوشبوونم لى بكا، تا لىلى خوش بىم، ئاى بۆ كەسى داواى بەخشش و پۆژىم لى بكا تا بىدەمى، ئاى بۆ دووچارى تاجا رى دەردى بىكەم! ئاى بۆ ئەوه، ئاى بۆ ئەمە واتە: خوداى گەورە ورشەو جىلوهى بەهرەو نازو بەخششى خۆى لەم شەوهدا بۆ بەندەكانى خۆى دەردەخا (ئىبنو ماجە - سەند ضعيف).

۱۴۳۱ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: فَقَدْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ذَاتَ لَيْلَةٍ فَخَرَجْتُ أَطْلُبُهُ فَإِذَا هُوَ بِالْبَقِيعِ رَافِعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ: يَا عَائِشَةُ أَكُنْتُ تَخَافِينَ أَنْ يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَرَسُولُهُ. قَالَتْ: ظَنَنْتُ أَنَّكَ أَتَيْتَ بَعْضَ نِسَائِكَ. فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَنْزِلُ لَيْلَةَ النُّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا فَيَغْفِرُ لَأَكْثَرِ مِنْ عَدَدِ شَعْرِ غَنَمٍ كَلْبٍ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَةَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَاحْمَدُ^(۲).

عائيشە (خوداى لى رازى بىن) گوتى: شەوى پيغهمبەر (دروودى خوداى لى سەرىن) لەلام بوو، كە لەخەو خەبەرم بۆوه لەلام نەمابوو، جا كە چووم بۆيگەرام تەماشام كرد لە گۆرستانى بەقيع بوو، سەرى هەلبرىبوو، بۆ ئاسمان فەرمووى: ئەى عائيشە! ئاىا مەترسى ئەوەت بوو كە خوداو پيغهمبەرى خودا ناپەرەوايىت لى بىكەن! گوتم: لەمەن وابوو كە خۆت لەمەن دزيووتەوهو چوويت بۆلاى ژنيكى تەرت. فەرمووى: خوداى گەورە لە شەوى نيوهى كۆلەمانگا واتە: لە شەوى بەراتا دىتە خوارەو بۆ ئاسمانى خواروو، وە پتر لە ژمارەى مووى رانى ھۆزى كەلب لە گوناھباران خوش دەبى (ئىبنو ماجە / ت - سەند ضعيف - ئەحمەد).

(۲) سكت عنه الشارح.

۱۴۳۲- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ لَيَطْلُعُ فِي لَيْلَةِ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فَيَغْفِرُ لَجَمِيعِ خَلْقِهِ إِلَّا لِمُشْرِكٍ أَوْ مُشَاحِنٍ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهٍ وَاحِدٌ^(۳).

ئەبو موسە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: حەزەرەت (دروودی خودای لەسەرین) فەرمووی: خودا لە شەوی نیوەی کۆڵەمانگا جیلۆه دەداو خۆی دەنویێ، وه لە هەموو دروستکراوانی خۆی خۆش دەبێ تەنیا لەم دوو کەسە نەبێ، لە کەسێ ھاو بەش پەیدا بکا بۆ خودا و لە کەسێ شەڕ فرۆش و ناکۆک و ناسازبێ! (ئێبنو ماجە/ ئەحمەد. رەحمەتی خودایان لێبێ).

۱۴۳۳- وللإمام أحمد (كما في الشرح): يطلع الله تبارك وتعالى إلى خلقه ليلة النصف من شعبان فيغفر لعباده الا اثنين، مشاحن وقتل نفس^(۴).

واتە: لە شەرحەکەدا دەڵێ: لەسەر گێڕانەوه‌ی ئیمامی ئەحمەد (خودای ئی رازی بێ) پییغەمبەر (دروودی خودای لەسەرین) فەرموویەتی: خودای گەورە لە شەوی بەراتا ورشەو پرشنکی رەحمەت و میهرەبانی خۆی دەر دەخات بۆ بەندەکانی خۆی، سەرپا لە بەندەکانی خۆش دەبێ و تاوانیان دەپۆشی، ئەم دوو کەسە‌ی ئی دەرچێ: کەسێ شەڕانی و ناکۆک و ناسازبێ کەسێ بەنارەوا کەسێ بکوژی.

٦٤) رۆژووی شەش رۆژ لە مانگی شەشە‌لان (وانە: مانگی شە‌ووال) سوننەتە:

صوم ستة أيام من شوال

۱۴۳۴- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ^(۱).

(۳) سکت عنه الشارح.

(۴) سکت عنه الشارح.

ئەبو ئەييوبى ئەنصارى (خوداى لى رازى بىن) گوتى: حەزرىت (دروودى خوداى لەسەرىن) فەرمووى: ھەر كەسى لە پيشدا رۆژووى رەمەزان بگرى، وە لەپاش ئەو شەش رۆژيش لە شەشلاڭ بگرى، ئەو وەكوو بەدرىژاى سال بەرۆژو بى وايە: (م/د/ت/ن).

٦٥ دەى قوربان: دەى نۆمىنە: (عشر ذي الحجة)

١٤٣٥- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا مِنْ أَيَّامٍ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِيْهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ هَذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشْرِ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ مِنْ ذَلِكَ بِشَيْءٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ خَالٍ وَأَبُو دَاوُدَ^(١).

ئىبنو عەبباس (خوداى لى رازى بىن) گوتى: حەزرىت (دروودى خوداى لەسەرىن) فەرمووى: ھىچ رۆژاننى نىە كە وەك ئەم دە رۆژەى يەكەمى مانگى قوربانە كەردەوھى باشيان تيا خۆشەويست و پەسەند بى لەلای خوداى گەورە. گوتيان: ئەى پيغەمبەرى خودا! ھەتا خەبات و تىكۆشانيش لە ريگەى خودادا ھاوتاي كەردەوھى باشى ئەم رۆژانە ناكا؟ فەرمووى: بەلى، ھەتا خەبات و غەزاش لە ريگەى خودادا خيرو پاداشى وەك ئەو گەورەنيە، مەگەر كەسى كە بەسەر و مالهە بپرات بۆ غەزاو ھىچيان نەھيئىتە دواو! (ت/ب/د).

١٤٣٦- وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ أَوْ حَفْصَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَصُومُ تِسْعَ ذِي الْحِجَّةِ وَيَوْمَ عَاشُورَاءَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ خَالٍ وَأَبُو دَاوُدَ^(٢).

ئومو سەلەمە (يا حەفصە) (خوداى لى رازى بىن) گوتى: جاران پيغەمبەر (دروودى خوداى لەسەرىن) نۆى مانگى نۆمىنە رۆژى دەى موخەرەم بەرۆژو دەبوو. (د/ن/ئەحمەد).

(١) مسلم. صوم: ٢٧٥٠. أبو داود صوم: ٢٤٣٣. ترمذى. صوم: ٧٥٩. (رياض: ١٢٥٤: ٢٢٨).

(٢) بخارى. عيدىن: ٩٦٩.

(٣) سكت عند الشارح.

۱۴۳۷- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا مِنْ أَيَّامٍ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ أَنْ يُتَعَبَّدَ لَهُ فِيهَا مِنْ عَشْرِ ذِي الْحِجَّةِ يَغْدُلُ صِيَامُ كُلِّ يَوْمٍ مِنْهَا بِصِيَامِ سَنَةٍ وَقِيَامُ كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْهَا بِقِيَامِ لَيْلَةِ الْقَدْرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ^(۳).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: ھەزرەت (دروودی خودای لەسەربێ) ھەرمووی: ھێچ رۆژانی نیە کە ھەک ئەم دەروژە یەکەمی مانگی قوربانە ئاوا بەندەیی و پەرستشی خودایان تیا پەسەندو خۆشەویست بێ لەلای خودا، پاداشی رۆژووی ھەر رۆژی لەم دە رۆژە، ھاوتای پاداشی رۆژووی یەک ساڵ دەکا، ھە شەو نوێژی ھەر شەوی لەم دە شەو ھاوتای پاداشی شەو نوێژی شەوی لەیلەتولقەدر دەکا (ت-بە سەندەیکێ بێ ھێزە = سەندە ضعیف).

٦٦ گەرنی رۆژووی رۆژی عارفە بۆ کەسێ ھەریکی ھەج نەبێ:

صیام عرفة لغیر الحاج

۱۴۳۸- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: صِيَامُ يَوْمٍ عَرَفَةَ إِنِّي أَحْتَسِبُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ وَالسَّنَةَ الَّتِي بَعْدَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ^(۱).

ئەبو قەتادە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) ھەرمووی: ئومێدەم ھەیە بە کەرەمی خودا کە رۆژووی رۆژی نوێ مانگی قوربان (کە لەو رۆژەدا حاجیان لە کێوی ھەرەفەن) بریتی گوناھێ سالی پێش خۆی و سالی پاش خۆی بکەوێ (م/د/ت/ن).

(۳) بسند ضعیف.

(۱) مسلم. صوم: ۲۷۳۹، ۲۷۳۸. أبو داود. صوم: ۲۴۲۵، ۲۴۲۶. ترمذی. صوم: ۷۴۹. نسائی. صوم: ۲۲۸۲.

(ریاض: ۱/۱۲۵۰-۲۲۷).

۱۴۳۹ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَفْطَرَ بِعَرَفَةَ وَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ أُمُّ الْفَضْلِ بِلَبَنٍ فَشَرِبَ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۲).

ئیبینو عەبباس (خودایان فی رازی بن) گوئی: پیڤغه مبهەر (دروودی خودای لهسهرین) له چه که کیدا له روژی عهرفه‌دا له کیوی عهرفه به‌روژوو نه‌بوو، وه ئوممو فەضل که ئاموژنی پیڤغه مبهەر بوو جامی شیرێ بۆ نارد تا بزانی که به‌روژوو یا نا، جا چه زه‌رت (دروودی خودای لهسهرین) شیره‌که‌ی خواردوه ئیتر زانیمان که به‌روژوو نیه (ش/د/ت).

۱۴۴۰ - وَسُئِلَ ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ فَقَالَ: حَبَجْتُ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمَعَ أَبِي بَكْرٍ وَمَعَ عُمَرَ وَمَعَ عُثْمَانَ فَلَمْ يَصُومُوا يَوْمَ عَرَفَةَ وَأَنَا لَا أَصُومُهُ وَلَا أَمُرُّ بِهِ وَلَا أَنْهَى عَنْهُ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ حَسَنٍ^(۳).

بۆ گرتنی روژووی روژی نۆمینه‌ی حاجیان له ئیبینو عومەر (خودایان فی رازی بن) پرسیارکرا، گوئی: خۆم چه‌ج کردوه له‌گه‌ڵ پیڤغه مبه‌ردا (دروودی خودای لهسهرین) وه له‌گه‌ڵ نه‌بو به‌کردا، وه له‌گه‌ڵ عومه‌ردا، وه له‌گه‌ڵ عوسماندا، نه‌م زاتانه که‌سیان له‌کاتی چه‌جا روژی عهرفه‌ واته: روژی نۆمینه‌ی حاجیان به‌روژوو نه‌ده‌بوون، وه من به‌ش به‌ حالی خۆم به‌روژوو نابم، وه به‌که‌سیش نایم که بیکره یا مه‌یکره! (د/ت-س/ح).

۶۷) هەر که‌سی (له هه‌موو مانگی) سێ روژ به‌روژووبی، وه‌ک سāl دوانزه مانکه سه‌رومی به‌روژووبی وایه: (صیام ثلاثة من کل شهر کصیام الدهر ۱۴۴۱ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): صُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا وَذَلِكَ مِثْلُ صِيَامِ الدَّهْرِ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۱)).

(۲) بخاري. حج: ۱۶۵۸، ۱۶۶۱، ۱۹۸۸، ۵۶۱۸، ۵۶۳۶. مسلم. صیام ۲۶۲۷ - ۲۶۳۱. أبو داود صوم: ۲۴۴۱.

(۳) حديث حسن عنه الترمذی.

(۱) مسلم. صوم: ۲۷۳۴، ۲۷۳۸. بخاري. صوم: ۱۹۷۵، ۱۱۳۱.

عەبدوللای کورپی عەمر (خودایان ئی رازی بێ) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) پێی فەرمووم: لە هەموو مانگی سێ رۆژ بەرۆژوو بە، ئەوێ وەک ئەوێ وایە کە بەدریژایی سالی بەرۆژوو بیت، چونکە چاکەیه‌ک بە دەیه (ش/د).

۱۴۴۲- ولمسلم وأبی داود: صَوْمُ ثَلَاثَةِ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ وَرَمَضَانَ إِلَى رَمَضَانَ صَوْمُ الدَّهْرِ^(۲).

حەزەرەت (سەلات و سەلام و دروودی خودای گەورە لەسەربێ) دەفەرموی: هەر کەسێ رەمەزانە و رەمەزان بەرۆژووبێ و لە گشت مانگی‌کیش سێ رۆژ بەرۆژوو بێ ئەوێ وەک بە درێژایی رۆژگار، سالی دوانزە مانگی خودا بەرۆژووبێ وایە (م/د).

۱۴۴۳- عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ صَامَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَذَلِكَ صِيَامُ الدَّهْرِ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ تَصْدِيقَ ذَلِكَ فِي كِتَابِهِ (مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا). الْيَوْمُ بَعْشَرَةَ أَيَّامٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۳).

ئەبو زەر (خودای ئی رازی بێ) گوتی: حەزەرەت (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: کەسێ لە هەموو مانگی سێ رۆژ بەرۆژوو بێ، وەک سالی دوانزە مانگی بەرۆژوو بێ وایە جا خودای گەورە و سەرور بۆ راست و دروستی ئەم فەرمايشته، لە قورئانی پیرۆزدا ئەم نایەتە‌ی ناردە خواریوە: {مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا}.

هەر کەسێ کردەوێه‌کی باش بکا ئەوێ دەقاتی کردەوێه‌کی پاداشی بۆ هەیه‌ جا بەم پێیە رۆژووی رۆژی بریتی رۆژووی دەرۆژ دەکەوێ (ت:ص).

۱۴۴۴- وَقَالَتْ مُعَاذَةُ الْعَدَوِيَّةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) لِعَائِشَةَ: أَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَصُومُ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ قَالَتْ: نَعَمْ. فَقُلْتُ لَهَا: مِنْ أَيِّ أَيَّامِ الشَّهْرِ كَانَ

(۲) مسلم. صوم: ۲۷۳۹، ۲۷۳۸. أبو داود صوم: ۲۴۲۵، ۲۴۲۶. ترمذی. صوم: ۷۴۹.

(۳) صحيح عند الترمذي.

يَصُومُ؟ قَالَتْ: لَمْ يَكُنْ يُبَالِي مِنْ أَىْ أَيَّامِ الشَّهْرِ يَصُومُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۴).

موعانده‌ی عه‌ده‌ویییه (خودای ئی رازی بئی) به عائیشهی گوت: ئایا کوو پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) کردبووی به یاسا و ده‌ستوور که له هوموو مانگی سئ رۆژ به‌رۆژووبئ؟ گوتی: ئا، گوتی: پیم گوت: له کوئی مانگه‌وه به‌رۆژوو ده‌بوو؟ گوتی: ده‌ریه‌ستی نه‌بوو که چ رۆژی له مانگ به‌رۆژوو بئ (م/د/ت).

٦٨ رۆژووی نه‌یامولبیض (واته: رۆژه شه‌و سپییه‌کان): (صیام أيام البيض)

١٤٤٥ - عَنْ مِلْحَانَ الْقَيْسِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَأْمُرُنَا أَنْ نَصُومَ الْبَيْضَ ثَلَاثَ عَشْرَةٍ وَأَرْبَعَ عَشْرَةَ وَخَمْسَ عَشْرَةَ. قَالَ: وَقَالَ: هُنَّ كَهَيْئَةِ الدَّهْرِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ وَلَفْظُ التِّرْمِذِيِّ: إِذَا صُمْتَ مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَصُمْتَ ثَلَاثَ عَشْرَةٍ وَأَرْبَعَ عَشْرَةَ وَخَمْسَ عَشْرَةَ^(۱).

ملیحانی قه‌یسی (خودای ئی رازی بئی) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) کردبووی به یاسا فه‌رمانی پئ ده‌کردین که نه‌و رۆژانه‌ی شه‌وه‌کانیان تابه‌یانی مانگه‌شه‌ون، به رۆژووبین، که بریئتین له رۆژانی سیازده‌و چارده‌و پازده. گوتی: ده‌یفه‌رموو (دروودی خودای له‌سهرین): گرتنی نه‌م سئ رۆژه، وه‌ک نه‌وه وایه که که‌سئ به‌ درێژایی سال به‌رۆژوو بئ (د/ت/ن-س/ح) گفته‌ی (ت): نه‌گه‌ر له مانگ سئ رۆژ به‌رۆژوو بووی، نه‌وا سیازده‌و چوارده‌و پازده به‌رۆژوو به.

^(۴) مسلم. صوم: ۲۷۳۶. أبو داود صوم: ۲۴۳۵. ترمذی. صوم: ۷۱۲ (ریاض ۱۲۴۱/۴. ز: ۲۳۰ + ۱۲۶۲/۵ ز:

۲۳۰. ترمذی: ۷۱۱).

^(۱) بسند حسن (ریاض: ۱۲۶۲/۵ ز: ۲۳۰. ترمذی: ۷۱۱).

٦٩) گرتنی رۆژوو دووشەم و پینج شەم سوننەتە: (صوم الإثنين والخميس)

١٤٤٦- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سُئِلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمِ الْخَمِيسِ قَالَ: فِيهِ وَلِدْتُ وَفِيهِ أُنْزِلَ عَلَيَّ الْقُرْآنُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ^(١).

ئەبو قەتادە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: بۆ گرتنی رۆژوو دوو شەممە و پینج شەمە پرسیار کرا لە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: من لە رۆژی دووشەمەدا لەدایک بووم و هەر لەم رۆژەیشا قورئانم بۆ هات، کەواتە ئەم رۆژە رۆژیکی موبارەکەو شایانی ئەوەیە کە مڕۆڤ تیا بە رۆژوو بێ (د/م).

١٤٤٧- وَأُطْلِقَ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) إِلَى وَادِي الْقُرَى فِي طَلَبِ مَالٍ لَهُ فَكَانَ يَصُومُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ فَقَالَ لَهُ مَوْلَاهُ: لِمَ تَصُومُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ وَأَنْتَ شَيْخٌ كَبِيرٌ؟ فَقَالَ: إِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَصُومُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ وَسُئِلَ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: إِنَّ أَعْمَالَ الْعِبَادِ تُغْرَضُ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ فَأَجِبْتُ أَنْ يُغْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(٢).

ئوسامە ی کۆپی زەید (خودای ئی رازی بێ) هەندێ مائی لە وادیلقورا بوو چوو بە دوا یا، یاسای ئوسامە وابوو، رۆژی دوو شەمەوان و پینج شەمەوان بە رۆژوو دەبوو، نۆکەرەکە ی پێی گوت: تۆ پیرەمێردێکی ئیختیار ی، رۆژی دوو شەمان و پینج شەمان بۆ بە رۆژوو دەبی؟ گوتی: چونکە پیغەمبەری خودا (دروودی خودای لەسەربێ) لەم دوو رۆژەدا بە رۆژوو دەبوو، جا کە بۆ ئەمە لییان پرس ی فەرمووی: کردەوێکان ی هەموو بەندەیی لە رۆژی دووشەمە و پینج شەمەدا لە حوزووری خودادا راەنوینر ی، جا لەبەر ئەوە حەز دەکەم لەو رۆژەدا کە کردەوێم راەنوینر ی بە رۆژوو بێ (د/ت/ن-س/ح). رمزای خودایان لەسەربێ).

(١) مسلم. صوم: ٢٧٤٢ (ریاض: ١/ ١٢٥٥ ز: ٢٢٩).

(٢) بسند حسن (شرحه) (ریاض: ١/ ١٢٥٥ ز: ٢٢٩).

١٤٤٨- وَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَأْمُرُنِي أَنْ أَصُومَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ أَوَّلُهَا الْإِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ (٣).

ئوممو سه‌له‌مه (خودای گه‌ره‌ی ئی خۆش نوودین) گوتی: جاران پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای گه‌ره‌ی نبین) پیتی ده‌گوتم: که له هه‌موو مانگی سێ رۆژ به‌رۆژوو بم، وه به‌رۆژی دووشه‌مه‌ یا به‌رۆژی پینج شه‌مه‌ ده‌ستیان پتی بکه‌م (د/ن).

١٤٤٩- وَقَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَصُومُ مِنَ الشَّهْرِ السَّبْتِ وَالْأَحَدِ وَالْإِثْنَيْنِ وَمِنْ الشَّهْرِ الْآخِرِ الثَّلَاثَاءُ وَالْأَرْبَعَاءُ وَالْخَمِيسَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَحَسَنَهُ (٤).

عائیشه (خودای ئی رازی بن) گوتی: جاران پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) رۆژی شه‌مه‌و یه‌ك شه‌مه‌و دووشه‌مه‌ له مانگی به‌رۆژوو ده‌بوو، له مانگیکی تریش رۆژی سێ شه‌مه‌و چوارشه‌مه‌و پینج شه‌مه‌ به‌رۆژوو ده‌بوو (ت:ح). واته‌: تیرمیذی ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی گێراوه‌ته‌وه‌و له هه‌مان کاتدا به‌فه‌رمووده‌یه‌کی جوانی داناوه‌.

(٧٠) رۆژوو‌ی رۆژ نا رۆژی: (صوم یوم ونظر یوم)

١٤٥٠- تقدم برقم: ٩٨١/٩ (١).

١٤٥١- يأتي في رقم: ١٤٥٨/١ (٢).

(٧١) رۆژوو‌ی ساڵ دوانزه مانگه‌: (صوم الدهر)

١٤٥٢- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: أَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِإِنِّي أَقُولُ: وَلَا أَقُومَنَّ اللَّيْلَ وَلَا أَصُومَنَّ النَّهَارَ مَا عِشْتُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَأْمُرُنِي أَنْ أَصُومَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ أَوَّلُهَا الْإِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ (٣).

(٣) سكت عنه الشارح.

(٤) حسن عند الترمذي.

(١) راجع رقم: ٩٨١/٩ في المجلد الأول تسلسل: ٨١.

(٢) يأتي مباشرة في رقم: ١٤٥٨/١.

رَسَلَهُ: آتَى الَّذِي تَقُولُ ذَلِكَ. فَقُلْتُ: لَهُ قَدْ قُلْتُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَإِنَّكَ لَا تَسْتَطِيعُ ذَلِكَ فَصُمْ وَأَفْطِرْ وَكَمْ وَكَمْ وَصُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَإِنَّ الْحَسَنَةَ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا وَذَلِكَ مِثْلُ صِيَامِ الدَّهْرِ. قَالَ قُلْتُ: فَإِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ: صُمْ يَوْمًا وَأَفْطِرْ يَوْمَيْنِ. قَالَ قُلْتُ: فَإِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: صُمْ يَوْمًا وَأَفْطِرْ يَوْمًا وَذَلِكَ صِيَامُ دَاوُدَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - وَهُوَ أَغْدَلُ الصِّيَامِ. قَالَ: قُلْتُ فَإِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ: لَا أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: لِأَن أَكُونَ قَبْلْتُ الثَّلَاثَةَ الْأَيَّامَ الَّتِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَهْلِي وَمَالِي. وَفِي رَوَايَةٍ: قَالَ لَهُ: فَلَا تَفْعَلْ، صُمْ وَأَفْطِرْ، وَكَمْ وَكَمْ، فَإِنَّ لِحَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لِعَيْنِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لِرُؤُوسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ بِحَسَنِكَ أَنْ تَصُومَ كُلَّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ. وَفِي رَوَايَةٍ: قَالَ: لِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّكَ لَتَصُومُ الدَّهْرَ، وَتَقُومُ اللَّيْلَ؟ فَقُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: إِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ هَجَمَتْ لَهُ الْعَيْنُ وَتَفْهَتْ لَهُ النَّفْسُ، لَا صَامَ مَنْ صَامَ الدَّهْرَ، صَوْمٌ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ صَوْمِ الدَّهْرِ كُلِّهِ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ وَالنَّسَائِيُّ^(۱).

عەبدوللای کورپی عەمر (خودایان فی رازی بن) گوئی: عەرزى پىغەمبەریان کردبوو (دیویدی خودای لەسەرىن) کە من دەلیم: هەتا ماوم بەشەو هەرشەو نوێژ دەکەم و بە رۆژ هەر بەرۆژوو دەبم. پىغەمبەر (دیویدی خودای لەسەرىن) فەرمووی: ئایا تۆ وات گویتووه؟ گویت: گویتوومه، ئەى پىغەمبەرى خودا! فەرمووی: ناتوانى ئەمە بەکەى، بەلام ناو بەناو بەرۆژوو بەو ناو بەناویش بەرۆژوو مەبە، وە تاوێ شەونوێژ بەو تاوێکیش بخەو، وە لە هەموو مانگى سێ رۆژ بە رۆژوبە بەسە، ئیتەر ئەو وەك ئەو وایە کەسێ دوازدە مانگەى خودا بەرۆژوو بى، چونکە چاکەیهك بە دەیه گویت: قوربان! توانای زیاترم هەیه. فەرمووی: دە یەك رۆژ پىبەو دوو رۆژ پىمەبە گویت: قوربان! توانای پترم هەیه. فەرمووی: دە رۆژ نا رۆژى بەرۆژوو بە، کە ئەویش دەستوورى

(۱) بخاری. صوم: ۱۱۳۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۹۷۴، ۱۹۷۵، ۱۹۷۶، ۱۹۷۷، ۱۹۷۸، ۱۹۷۹، ۱۹۸۰، ۳۴۱۸، ۱۴۱۹، ۳۴۲۰، ۵۰۵۲،

۵۰۵۳، ۵۰۵۴، ۵۱۹۹، ۶۱۳۴، ۶۲۷۷. مسلم. صوم: ۲۷۲۶. ترمذی. صوم: ۷۶۸. نسائی. صوم: ۲۳۹۶ (ریاض:

بەرۆژووبوونی داوود پیڤه‌مبەر بووه، (دروودی خودای له‌سهرین) وه ئهم ده‌ستووره‌یش ره‌واترین ده‌ستوورو یاسایه‌ بۆ رۆژوو گرتن! گوتمه‌وه: قوربان من له‌مه‌یش باشت ده‌توانم. فهرمووی: له‌مه‌ باشت نه‌یه. عه‌بدوڵلا (ره‌زای خودای که‌مره‌ی ئین) له‌ دوایی ته‌مه‌نیا ده‌یگوت: بریا نه‌و سێ رۆژه‌ی که‌ پیڤه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: له‌ هه‌موو مانگی سێ رۆژ به‌رۆژوو به‌، بریا نه‌و سێ رۆژهم قه‌بوول بکرایه‌، قه‌بوولکردنی ئهم سێ رۆژهم له‌لا خوشتره‌ هه‌تا مال و منالم، له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کا: فهرمووی: وا مه‌که‌ ناو به‌ناو به‌رۆژوو به‌و ناو به‌ناویش به‌رۆژوو مه‌به‌، وه‌ تاوئ شه‌و نوێژ بکه‌و تاوێکیش بخه‌وه‌، چونکه‌ له‌ راستیدا له‌شو جه‌سته‌ت مافی هه‌یه‌ له‌ سه‌رتۆ که‌ زۆر نه‌یره‌نجینی و تا راده‌ی پرووکان نه‌یره‌تینی، وه‌ هه‌روه‌ها چاوه‌کانت مافیان هه‌یه‌ له‌سه‌رتۆ، وه‌ ژنه‌که‌ت مافی هه‌یه‌ له‌سه‌رتۆ، وه‌ میوانه‌که‌ت مافی هه‌یه‌ له‌سه‌رتۆ، جا ده‌بی موراعاتی حالی ئه‌مانه‌ بکه‌ی، هه‌ر که‌سه‌ی به‌پێی خوێ وه‌ له‌گشت مانگی ته‌نیا سێ رۆژ به‌رۆژوو به‌ به‌سته‌! له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کا: پیڤه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: پیم: ئایا راسته‌ که‌ تۆ به‌دریژایی سال هه‌میشه‌ به‌رۆژوو ده‌بیست و به‌شه‌ویش هه‌ر شه‌و نوێژ ده‌که‌یت؟ گوتم: به‌لێ راسته‌. فهرمووی: ئاخ‌ر ئه‌گه‌ر وابکه‌ی چاوت پێی کز ده‌بی، وه‌ دلته‌ پێی ده‌گیرێ و تاقه‌تی نامینێ، رۆژووی ئه‌و که‌سه‌ گیرانه‌بی که‌ سال دوانزه‌ مانگه‌ به‌رۆژوو ده‌بی! رۆژووی سێ رۆژ له‌ مانگ خێرو پاداشی رۆژووی سال دوانزه‌ مانگه‌ی هه‌یه‌ (ش/د/ن = بوخاری، موسلیم، ئه‌بو داوود، نه‌سائی. خودایان ئی رازی یه‌).

١٤٥٣- عَنْ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) سَأَلَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ بِمَنْ يَصُومُ الذَّهْرُ كُلُّهُ؟ قَالَ: لَا صَامَ وَلَا أَفْطَرَ أَوْ قَالَ: لَمْ يَصُمْ وَلَمْ يَفْطِرْ. قَالَ: كَيْفَ مَنْ يَصُومُ يَوْمَيْنِ وَيُفْطِرُ يَوْمًا قَالَ: وَيُطِيقُ ذَلِكَ أَحَدٌ؟ قَالَ: كَيْفَ مَنْ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا؟ قَالَ: ذَلِكَ صَوْمُ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ). رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ (١).

(١) مسلم. صوم: ٢٧٣٨ - ٢٧٤٢. أبو داود. صوم: ٢٤٢٥، ٢٤٢٦. ترمذی. صوم: ٧٤٩. نسائی. صوم: ٢٣٨٢.

ئەبو قەتادە گوتی: عومەر (خودای ئی رازی بێ) پرسیاری لە پیڤەمبەر کرد (دروودی خودای لەسەربێ) گوتی: ئەو پیڤەمبەری خودا! کەسێ بە درێژایی سالت هەمیشە بەرۆژوو بێ چۆنە؟ فەرمووی: ئەو نەپێی دەلێن بەرۆژوو بوو، وە نەپێشی دەلێن بەرۆژوو نەبوو! یا فەرمووی: ئەو نەرۆژوووەکە ی رۆژوو و نە پێ نەبوونەکەشی پێ نەبوونە! گوتی: ئەو کەسێ دوو رۆژ بگری و رۆژی نەگری چۆنە؟ فەرمووی (دروودی خودای لەسەربێ): جا کەس ئەمە دەتوانی؟ گوتی: ئەو کەسێ رۆژ نا رۆژی بە رۆژووبێ چۆنە؟ فەرمووی: ئەو زۆر باشە، چونکە ئەمە رۆژووی داوود بوو. (دروودی خودای لەسەربێ) (م/د/ت/ن).

١٤٥٤ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعَثَ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ مَظْطُونٍ فَبَجَاءَهُ فَقَالَ: يَا عُثْمَانُ أَرَعَيْتَ عَنْ سُنَّتِي؟ قَالَ: لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَكِنْ سُنَّتِكَ أَطْلُبُ. قَالَ: فَإِنِّي أَنَا وَأَصْلِي وَأَصْرُومُ وَأَفْطَرُ وَأُلْكِحُ النَّسَاءُ فَأَتَّقِ اللَّهَ يَا عُثْمَانُ فَإِنَّ لَأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَإِنَّ لِيُضِيفَكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَإِنَّ لِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا فَصُمْ وَأَفْطِرْ وَصَلِّ وَكَمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(٣).

عائیشە (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیڤەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) ناردی بە شوێن عوسمانی کوپی موزعووندا، کە هاتە خزمەتی فەرمووی: ئەو عوسمان! ئەو لە سوننەت و یاسای من لا دەدەیت؟ گوتی: نە بەخودا ئەو پیڤەمبەری خودا! بەلکوو من پەروانە ی چرای سوننەتی تۆم! فەرمووی: دەسا بزانی کە یاسا و سوننەتی من بەم شیوەیە، وە ئەو ی لێی لا دا دیارە پێی رازی نیە و لێی لووتەلایە: دەسا من هەم بەشی خۆم دەخەوم و هەم شەونویژیش دەکەم، هەم ناو بەناو بەرۆژوو دەبم و هەم ناو بەناو بەرۆژووش نابم، وەژنیش دەهێنم، ئەو عوسمان! لەخودا بترسە شتەکە بەهەلە تێ مەگە، ئیسراف و زیادەرەوی زۆر رەبەندی و رەهەبانییەت بەناوی تەرکی دنیاو، لە رەفتاری موسوڵمانەو دەورن، چونکە لە راستیدا خێزانەکەت هەقی هەیه

(٣) سکت عنه الشارح.

لەسەر تۆ، وە میوانەکەت هەقی هەیه لەسەر تۆ“ وە خۆت ماف و هەقت هەیه لەسەر خۆت، کەوابوو تۆش چا و لەمن بکە ناو بەناو بەرۆژووبە و ناو بەناو بەرۆژوو مەبە، وە بەشی خۆت هەم شەو نوێژ بکە و هەم بخە وە (د).

٧٢) ئەوێ رۆژووی سوننەت دەگرێ خۆی ئاگای خۆیەتی

الصائم المتطوع أمير نفسه

١٤٥٥- عَنْ أُمِّ هَانِي (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْفَتْحِ فَتَحَ مَكَّةَ جَاءَتْ فَاطِمَةُ فَجَلَسَتْ عَنْ يَسَارِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأُمُّ هَانِي عَنْ يَمِينِهِ قَالَ: تَ جَاءَتْ الْوَلِيدَةُ يَأْنَاءِ فِيهِ شَرَابٌ فَنَاولَتْهُ فَشَرِبَ مِنْهُ ثُمَّ نَاولَهُ أُمُّ هَانِي فَشَرِبَتْ مِنْهُ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ أَفْطَرْتُ وَكُنْتُ صَائِمَةً. فَقَالَ لَهَا: أَكُنْتَ تَقْضِينَ شَيْئًا؟ قَالَتْ: لَا. قَالَ: فَلَا يَضُرُّكَ إِنْ كَانَ تَطَوُّعًا. وَفِي رِوَايَةٍ: الصَّائِمُ الْمُتَطَوُّعُ أَمِيرٌ - أَوْ أَمِيرٌ - نَفْسِهِ إِنْ شَاءَ صَامٌ وَإِنْ شَاءَ أَفْطَرَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ وَالْإِمَامُ أَحْمَدُ^(١).

ئوممو هانی (خودای ئی رازی بێ) گوتی: رۆژی فەتخی مەککە فاطیمە ی کچی پیغەمبەر هات لەلای چەپی باوکییەوێ دانیشتم، منیش لەلای راستیەوێ دانیشتم، کەنیزەکە کەیش جامی خواردنەوێ هینا، وە دای بە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەری) پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەری) خۆی لێی خواردەوێ و لەپاشا دای بەمن، منیش لێم خواردەوێ گوتم: ئەو پیغەمبەری خودا! خو من بەرۆژووش بووم، رۆژووەکەم شکاند؟ فەرمووی: نایا رۆژووت لەسەر بوو تا بیگیریتەوێ؟ گوتم: نەخیر فەرمووی: ئەگەر رۆژووی سوننەت بێ قەی ناکا، لە گیرانەوێیەکا: فەرمووی: کەسێ رۆژووی سوننەت بگرێ لەکاتی بەرۆژوو بوونەکیا، خۆی ئەمێندار یا فەرمووی: خۆی ئاگای خۆیەتی: ئەگەر حەزکا تا ئیوارێ بەرۆژوو دەبێ، وە ئەگەر حەزکا لەناوەندی رۆژدا دەیشکێنی (د/سند صالح/ص/ت/ئەحمەد).

(١) بسند صالح (شرحه).

۱۴۵۶- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: أَهْدَىٰ لِي وَلِحَفْصَةَ طَعَامٌ وَكُنَّا صَائِمَتَيْنِ فَأَفْطَرْنَا ثُمَّ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْنَا لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا أَهْدَيْتَ لَنَا هَدِيَّةً فَاشْتَهَيْنَاهَا فَأَفْطَرْنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَا عَلَيْكُمَا صُومًا مَكَانَهُ يَوْمًا آخَرَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۲).

عائیشہ (خودای فی رازی بن) گوئی: خوارده مه نییه کیان هیئا به دیاری بی بو من و حه فسه، ئیمه یش به رۆژوو بووین، به لام رۆژوو هه که مان شکان و ده ستمان کرد به خواردنی، جا که پیغه مبهه (دروودی خودای له سه ربین) هات بو لامان، عه زمان کرد: ئه ی پیغه مبهه ری خودا! دیاریمان بو هاتبوو، هه زمان لی بی بوو، رۆژوو سویننه ته که مان بو شکاند؟ فه رمووی: قه یناکا له جیاتی ئه وه رۆژیکی تر به رۆژوو بنه وه! (د- سند صالح-ن/ص).

۱۴۵۷- تقدم برقم: ۱۳۲۳/۲^(۳).

۷۲) رۆژوو ده وان قه بوولی ده عوه ت ده کا: (یحیی الصائم الدعوه)

۱۴۵۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى طَعَامٍ وَهُوَ صَائِمٌ فَلْيَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ. وَفِي رِوَايَةٍ: إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجِبْ فَإِنْ كَانَ مُفْطِرًا فَلْيُطْعَمْ وَإِنْ كَانَ صَائِمًا فَلْيَصَلِّ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ^(۴).

ئه بو هورهیره (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغه مبهه (دروودی خودای له سه ربین) فه رمووی: ئه گهر یه کیکتان خوئک کران بو ناخواردن و له و کاته دا به رۆژوو بوون بلین: من به رۆژووم له گیرانه وه یه کا: ئه گهر یه کی له ئیوه بانگ کرا بو ناخواردن با بچی، جا له وی ئه گهر به رۆژوو نه بوو ئه وا با نانی خو ی بخوا، ئه گینا ئه گر به رۆژوو بوو ئه وا با نزا ی باشیان بو بکا (م/د/ن/ت).

(۲) سند النسائی صحیح (شرحه).

(۳) راجع رقم: ۱۳۲۳/۲ ز: ۳۲.

(۴) مسلم. صوم: ۲۶۹۶. أبو داود. صوم: ۲۴۶۱. ترمذی. صوم: ۷۸۱ (ریاض / ۷۳۸/۱ ز: ۱۰۲).

٧٤) پاشه‌کی: یاسی خه‌لوه‌کیشان (نیعتیکاف)

الخاتمة: في الاعتكاف

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: { - وَطَهَّرَ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ }.

خودای گه‌وره ده‌فرموی: گوتمان به ئیبراهیم: مالی من و خانە‌ی من که که‌عبە‌یه پاک بکه‌روه له هه‌موو پیسییه‌کی ماددی و ناپاکییه‌کی مه‌عنه‌وی، وه به‌گشت جوړی پاک و خاوینی رابگره بۆ ئه‌وانه که ته‌وافی ده‌که‌ن (واته: به‌شیوه‌ی ئایین به ده‌وریا ئه‌سووپینه‌وه) وه بۆ ئه‌و که‌سانه که نوێژ ده‌که‌ن و روکووع و کوپنووشی تیا ده‌به‌ن بۆ من.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: { - وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ }.

خودای گه‌وره ده‌فرموی: ئه‌ی موسولمانان! له کاتی‌کا که ئیوه خه‌لوه ده‌کیشن له‌ناو مزگه‌وتا له‌گه‌ڵ ژنی خۆتانا دروست مه‌بن.

١٤٥٩- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ مِنْ رَمَضَانَ حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّهُ، ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزْوَاجُهُ مِنْ بَعْدِهِ. رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ^(١).

عائیشه (خودای ئی رازی بێ) گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) یاسای وابوو له ده‌ی دوا‌یی ره‌مه‌زانا له مزگه‌وتا خه‌لوه‌ی ده‌کیشا، هه‌تا ئه‌وکاته‌ی خودا برديه‌وه بۆ لای خۆی ئه‌مه‌ی ته‌رك نه‌کرد، بۆیه له‌پاش خۆی ژنه‌کانیشی له مزگه‌وتا خه‌لوه‌ی ده‌کیشن (ش/د/ت/ن).

^(١) بخاري. اعتكاف: ٢٠٢٦ (٢٠٢٥). مسلم. إعتكاف: ٢٧٧٣ - ٢٧٧٦. أبو داود. صوم: ٢٤٦٢. (رياض:

۱۴۶۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَغْتَكِفُ فِي كُلِّ رَمَضَانَ عَشْرَةَ أَيَّامٍ، فَلَمَّا كَانَ الْعَامُ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ اعْتَكَفَ عِشْرِينَ يَوْمًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۱).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوئی: دەستووری پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) وابوو لە ھەموو رەمەزانیکا دە روژ لەناو مزگەوتا خەڵوەی دەکیشا، بەلام لەو سالاھدا کە تیا وەفاتی کرد بیست روژ خەڵوەی کیشا (ب/د).

۱۴۶۱- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَرَادَ أَنْ يَغْتَكِفَ صَلَّى الْفَجْرَ ثُمَّ دَخَلَ مُعْتَكِفُهُ وَإِلَيْهِ أَمَرَ بِخِجَابِهِ فَضُرِبَ أَرَادَ الْإِغْتِكَافَ فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ مِنْ رَمَضَانَ فَأَمَرَتْ زَيْنَبُ بِخِجَابِهَا فَضُرِبَ وَأَمَرَ غَيْرُهَا مِنْ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِخِجَابِهِ فَضُرِبَ فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْفَجْرَ نَظَرَ فَإِذَا الْأَخْيَةُ فَقَالَ: أَلَيْسَ تُرْذَن. فَأَمَرَ بِخِجَابِهِ فَقُوضَ وَتَرَكَ الْإِغْتِكَافَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ حَتَّى اعْتَكَفَ فِي الْعَشْرِ الْأَوَّلِ مِنْ شَوَّالٍ. رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِي^(۲).

عائیشە (خودای ئی رازی بێ) گوئی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) دەستووری وابوو کە دەیویست خەڵوەبکیشتی لە مزگەوتا، نوێژی بەیانی دەکرد و دەچوو ناو خەڵوەخانەکیەو، جاریکیان لە دەی دوایی رەمەزاندایستی خەڵوە بکیشتی، جا فەرمانی کرد چاتۆلەکیان لەناو مزگەوتا بۆ ھەلدا، زەینەبیش گالی دا چاتۆلەکی خویان بۆ ھەل دا، ژنەکانی تریشتی ھەروا، پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) کە نوێژی بەیانی کرد چاتۆلەکانی دی ناو مزگەوتەکیان داگیر کردبوو جا فەرمووی: ئایا مەبەستتان کردنی کردەوی چاکەییە یا بۆ چاو لیکەرییەو ھیچی تر؟ ئینجا پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ)

(۱) بخاری. اعتکاف: ۲۰۴۴، ۴۹۹۸.

(۲) بخاری، اعتکاف: ۲۰۳۳، ۲۰۳۴، ۲۰۴۱، ۲۰۴۵. مسلم. اعتکاف: ۲۷۷۷. أبو داود. صوم: ۲۴۶۴. ترمذی.

صوم: ۷۹۱. نسائی. مساجد: ۷۰۸.

فهرمانی کرد چاتۆله‌که‌ی ئه‌ویان خست و لایان برد، وه‌ له‌و ره‌مه‌زانهدا خه‌لۆه‌ی نه‌کیشا، وه‌ له‌ ده‌ی یه‌که‌می شه‌شه‌لانا خه‌لۆه‌که‌ی کیشا (ش/د/ن).

۱۴۶۲- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا اعْتَكَفَ طَرَحَ لَهُ فِرَاشٌ أَوْ يُوضَعُ لَهُ سَرِيرٌ وَرَاءَ أُصْطَوَانَةِ التَّوْبَةِ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهَ بِسَنَدٍ مُوْتَقٍ^(۴).

ئیبنو عومەر (خودایان ئی رازی بئ) گوئی: جاران پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) که خه‌لۆه‌ی ده‌کیشا، له‌پشت ئه‌ستوونی ته‌وبه‌وه‌ رایه‌خیکیان بۆ راده‌خست یا چارپایه‌کیان بۆ داده‌نا * ئیبنو ماجه - سند مووه‌ثه‌ق).

۷۵) خه‌لۆه‌کیش بۆ بیویستی خۆی له‌ مزگه‌وت دهرده‌چی

يُخْرِجُ الْمُعْتَكِفَ مِنَ الْمَسْجِدِ لِلْحَاجَةِ

۱۴۶۳- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا اعْتَكَفَ يُذْنِي إِلَى رَأْسِهِ فَأَرْجُلُهُ وَكَانَ لَا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إِلَّا لِحَاجَةِ الْإِنْسَانِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

عائیشه (خودای ئی رازی بئ) گوئی: جاران پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) که له‌ناو مزگه‌وتا خه‌لۆه‌ی ده‌کیشا له‌ دهرگای هۆده‌که‌ی خۆمه‌وه‌ که له‌سهر مائی مزگه‌وت بوو سه‌ری دهرده‌هینا، سه‌ریم شانه‌ ده‌کرد، وه‌ بۆ سه‌راویش نه‌بوايه نه‌ده‌هاته‌ ماله‌وه‌ (ش/د/ت/ن. ره‌زای خودایان لیبئ).

۱۴۶۴- وَقَالَتْ صَفِيَّةٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُعْتَكِفًا فَأَتَيْتُهُ أَرْوَرُهُ لَيْلًا فَحَدَّثْتُهُ ثُمَّ قُمْتُ إِلَى بَنِي فَقَامَ مَعِيَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِقَلْبِي.

(۴) سند موثق.

(۱) بخاری. اعتکاف: ۲۰۲۹، ۲۰۳۳، ۲۰۳۴، ۲۰۴۱، ۲۰۴۵. مسلم. حیض. ۶۸۲ - ۶۸۶. أبو داود صوم: ۲۴۶۷،

وَكَانَ مَسْكَنُهَا فِي دَارِ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ فَمَرَّ رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ فَلَمَّا رَأَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَسْرَعَا فَقَالَ: (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ): عَلَى رِسْلِكُمَا إِنَّهَا صَفِيَّةُ بِنْتُ حُجَيْ. قَالَا: سُبْحَانَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنَ الْإِنْسَانِ مَجْرَى الدَّمِ فَخَشِيتُ أَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَيْئًا أَوْ قَالَ: شَرًّا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ^(٦).

صه فيه (خودای لی رازی بن) گوئی: جاری پیغه مبهەر (درویدی خودای له سرین) خه لوهی ده کیشا شهوی چووم بو دیدهنی، تاوی قسهو گفتوگووم له گهال کردو هه لسام بجمه وه بو ماله وه، پیغه مبه ریش (درویدی خودای له سرین) له گه لهما هات، تا ره وانهم بکاته وه، وه مالی صه فییه له خانووه که ی ئوسامه ی کوری زهیددا بوو، جا له و کاته دا دوو پیاو (له یاریده ده ران - نه نصار -) له ویوه رت بوون، کاتی که پیغه مبه ریان دی له گهال مندا پییان هه لگرت، نه ویش فهرمووی: په له مه که نو مه په شوکی ن نه مه صه فییه کچی حویه ییه که ژنی خومه. نه وانیش گوئیان: سوبحانه لالا! نه ی پیغه مبه ری خودا! ئیمه چو ن دل له تو پیس ده که ی ن! فهرمووی: ناخر شه ییتان له ناو جهسته ی ئاده میزاددا وه کوو خوین هاتوچو ده کات، له بهر نه وه ترسام که شه ییتان شتی (یا گومانیک ی به د) بخاته ناو دلتانه وه و دلتان له من کرمی ببی و نه وه ببی به هو ی فه و تانتان (ش/د/ن).

٧٦) نایا رۆزوو مه رجه بو خه لوه کیشان؟ : (هل یشرط الصوم الاعتکاف؟)

١٤٦٥ - عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَنَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَعْتَكَفَ لَيْلَةً فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَوْفِ بِنَذْرِكَ فَأَعْتَكَفَ لَيْلَةً. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(٦).

(٦) بخاری. اعتکاف: ٢٠٣٥، ٢٠٣٨، ٢٠٣٩، ٣١٠١، ٣٢٨١، ٦٢١٩، ٧١٧١. مسلم. ٥٦٦٣. أبو داود. صوم: ٢٤٧٠، ٤٩٩٤.

(٦) بخاری. اعتکاف: ٢٠٣٢، ٢٠٤٣، ٣١٤٤، ٤٣٢٠، ٦٦٧٩. مسلم. ایمان ونذور: ٤٢٦٨، ٤٢٦٩. أبو داود. ایمان ونذور: ٣٣٢٥. ترمذی. نذور: ١٥٣٩. نسائی. نذور: ٣٨٢٩.

عومهری کورێ خه‌تاب (خودای ئی رازی بێ) گوتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا! له‌ سه‌رده‌می نه‌زانیدا فووتوو (نه‌ن)م کردوو که شه‌وی له‌ناو مه‌سجید و لحه‌رامدا خه‌لوه‌بکێشم جا ده‌فه‌رموو: چی؟ پێغه‌مبه‌ریش (درووی خودای له‌سه‌ر بێ) پێی فه‌رموو: فووتوو (نه‌ن) که‌ت به‌جێ بێنه‌و ئه‌هده‌که‌ت به‌ره‌ سه‌ر، ئه‌ویش شه‌وی خه‌لوه‌ی کێشا (ش/د/ت/ن).

١٤٦٦- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: السُّنَّةُ عَلَى الْمُعْتَكِفِ أَنْ لَا يَعُودَ مَرِيضًا وَلَا يَشْهَدَ جَنَازَةً وَلَا يَمَسُّ امْرَأَةً وَلَا يُبَاشِرَهَا وَلَا يَخْرُجَ لِحَاجَةٍ إِلَّا لِمَا لَا بُدَّ مِنْهُ وَلَا اغْتِكَافٍ إِلَّا بِصَوْمٍ وَلَا اغْتِكَافٍ إِلَّا فِي مَسْجِدٍ جَامِعٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.^(١)

عائیشه (خودایان ئی رازی بێ) گوتی: یاساو ده‌ستووری خه‌لوه‌بکێش به‌م شیوه‌یه: که نه‌بچێ بۆ دیدنه‌ی نه‌خۆش و نه‌بچێ بۆ دیار ته‌رم و نه‌ ده‌ست به‌ری بۆ ژن و نه‌ له‌گه‌لیا دروست بێ، وه‌ بۆ پێویستییه‌کی ناچاری خۆشی نه‌بێ نابێ له‌ مزگه‌وت ده‌ربچێ، وه‌ خه‌لوه‌بکێشانیشت به‌بێ رۆژوو نابێ، وه‌ ده‌شی له‌ مزگه‌وتی‌کا بێ که نوێژی جومعه‌ی تیا بکری (د/ن).

٧٧) خێروکه‌وره‌یی خه‌لوه‌بکێشان: (فضل الإعتکاف)

١٤٦٧- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: فِي الْمُعْتَكِفِ هُوَ يَغْكِفُ الدُّلُوبَ وَيُجْزَى لَهُ مِنَ الْحَسَنَاتِ كَعَامِلِ الْحَسَنَاتِ كُلِّهَا. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَهَ.^(١)

ئیبناو عه‌بباس (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پێغه‌مبه‌ر (درووی خودای له‌سه‌ر بێ) له‌شان و شکۆی خه‌لوه‌بکێشا فه‌رموو: خه‌لوه‌بکێشان گونا‌هو تاوان به‌ربه‌ست ده‌کا، وه‌ به‌قه‌ی ئه‌و که‌سه‌شی که هه‌رچی چاکه‌ هه‌یه‌ بیکا خێرو چاکه‌ی ده‌ست ده‌خات! (ئیبناو ما‌جه - سند ضعیف).

^(١) کال ما فی المجتبی للنسائی. صحیح (المقدمة).

^(١) بسند ضعیف (شرحه).

۱۴۶۸- وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ صَاحِبَ هَذَا الْقَبْرِ يَقُولُ: مَنْ مَشَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ وَبَلَغَ فِيهَا كَانَ خَيْرًا لَهُ مِنْ اعْتِكَافِ عَشْرِ سِنِينَ، وَمَنْ اعْتِكَفَ يَوْمًا ابْتِغَاءً وَجْهِ اللَّهِ تَعَالَى جَعَلَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ النَّارِ ثَلَاثَ خَنَادِقَ أَبْعَدَ مِمَّا بَيْنَ الْخَافِقَيْنِ. رَوَاهُ الطَّبْرَانِيُّ وَابِيهَقِي وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۱).

دیشان گوتی: له خاوه‌نی ئەم گۆڤه پیرۆزەم بیست (دروودی خوای لەسەربێ) دەیفەرموو: هەر کەسێ تێک‌وشی بو‌ نیش و کاری برادەریکی هەتا جیبەجیبی دەکا، له خەڵوەکیشانی دە سال زیاتر خیری دەگا! هەر کەسیکیس (لەبەر رەزای خواوەندی گەورە) تاقە یەك روژ خەڵوە بکیشی، خودا له ئاگری دۆزەخ دووری دەخاتەوه پتر له دووری روژ هەلات له روژ ئاواوه (تەبەرائی/بەیهەقی/حاکم: حاکم به صحیحی داناوه).

۱۴۶۹- عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ اعْتِكَفَ عَشْرًا فِي رَمَضَانَ، كَانَ كَحَجَّتَيْنِ وَعُمْرَتَيْنِ. رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۲).

حوسەینی کوپی عەلی (خودایان ئی رازی بێ) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) دەفەرموو: هەر کەسێ له رەمەزانا دەروژ خەڵوەبکیشی وەك دوو حەج و دوو عەمرە بکا وایە (بەیهەقی). خودا خۆی باشتەری ئی دەزانێ.

(۱) صحیح عند الحاکم.

(۲) سکت عنه الشارح.

نامه‌ی حج و عمره

(جهوت باسو دوا وتاریکه)

(۷۸) باسی یه کهم: باسی که وری حج

کتاب الحج والعمرة (وفیه سبعة أبواب وخاتمة)

الباب الأول: فی فضائل الحج

۱۴۷۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ حَجَّ لِلَّهِ فَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ^(۱).

شهبو هورهیره (خودای نازی بن) گوئی: پیغهمبهر (درویدی خودای لسه‌رین) ده‌فهرموئ: ههر که‌سی بؤ خودا چه‌جی بکاو له‌کاتی کردنی چه‌که‌دا پاریز له‌که‌یف کردن له‌که‌ل ژندا بکاو گوریز له‌هه‌رزه‌گویی و قسه‌ی پرو پووچ بکاو گونا نه‌کا، نه‌وه وه‌ک نه‌و روژه که له‌دایک ده‌بی ناوا له‌گوناه پاک ده‌بیته‌وه! (ش/ن/ت).

۱۴۷۱- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ. رَوَاهُمَا الْخَمْسَةُ إِلَّا ابَا دَاوُدَ^(۲).

دیسان گوئی: پیغهمبهر (درویدی خودای لسه‌رین) ده‌فهرموئ: نه‌م عمره هه‌تا نه‌و عمره بریتی گونا‌هی نیوانی هه‌ردوکیان ده‌که‌وی چه‌جی دروستیش ههر به‌هسته پاداشی (ش/ن/ت).

۱۴۷۲- وَقَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا): يَا رَسُولَ اللَّهِ، نَرَى الْجِهَادَ أَفْضَلَ الْعَمَلِ، أَفَلَا نُجَاهِدُ قَالَ: لَا، لَكِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ حَجٌّ مَبْرُورٌ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ وَلَفْظُهُ: وَلَكِنْ أَحْسَنُ الْجِهَادِ وَأَجْمَلُهُ حَجُّ الْبَيْتِ^(۳).

(۱) بخاری. حج: ۱۵۲۱، ۱۸۱۹، ۱۸۲۰. مسلم. حج: ۳۲۷۸ - ۳۲۸۰. ترمذی. حج: ۸۱۱. نسائی. مناسک

الحج: ۲۶۲۶. أبو داود. المناسک: ۲۹۱۰ (ریاض: ۴/۱۲۷۴ ز: ۲۳۲).

(۲) بخاری. غفرة: ۱۷۷۲. مسلم. حج: ۳۲۷۶. نسائی. (ریاض: ۵/۱۲۷۵ ز-۲۳۲).

عائیشہ (خودای فی رازی بن) گوتی: ئہی پیغہمبہری خودا! ئیمہ خہبات و غہزاکردن بہ باشتین کردہوہ دہزائین، جا ئایا نہچین بو غہزاو خہباتکردن؟ فہرمووی: نہء۔ بہلام بو ئیوہی ژنان حہجی باش گہورہترین غہزاو خہباتہ (ب/ن) گفتہی (ن): بہلام بو ئیوہ حہجی خانہی خودا پہسہندترین و جوانترین غہزایہ۔

۱۴۷۳- وَعَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أَنْ يُغْتَقَ اللَّهُ فِيهِ عَبْدًا مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمٍ عَرَفَةَ وَإِنَّهُ لَيَدْتُو ثُمَّ يُبَاهِي بِهِمُ الْمَلَائِكَةُ فَيَقُولُ مَا أَرَادَ هَؤُلَاءِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ^(۴).

دیسان گوتی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) فہرمووی: خودا لہ ہیچ روژیکا وەك روژی عہرفہ ئاوا بہ زوری بہندہی خوئی لہ ئاگری دوزخ ئازاد ناكا، تہواو نزیك دہبیئہوہ لییان و شانازییان پیوہ دہكا لہلای فریشتہكان و دہفہرمووی: ئہمانہ چییان دہوئی؟ (م/ن).

۱۴۷۴- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَابِعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ فَإِنَّهُمَا يَنْفِيَانِ الْفَقْرَ وَالذُّلَّ كَمَا يَنْفِي الْكِبْرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ وَالذَّهَبِ وَالْفِصَّةِ وَلَيْسَ لِلْحَجَّةِ الْمَبْرُورَةِ ثَوَابٌ إِلَّا الْجَنَّةُ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۵).

عہبدوللا (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) فہرمووی: حہج و عمرہ بہرو دوا بکہن و بہینیان مہخەن، چونکہ ئہم دوانہ ہہژاری و تاوان رەھەنە دەكەن، ہەر وەك چۆن مووشە دہمە چلەك و ژەنگی ئاسن و زیرو زیو پاك دہكاتہوہ ئاوا، وە حہجی باش و دروستیش تہنیا بہہشتہ تۆلہو پاداشی و بہس (ن/ت:ص).

(۳) بخاري. حج: ۱۵۲۰، ۱۸۶۱، ۲۷۸۴، ۲۸۷۵، ۲۸۷۶. (رياض: ۱۲۷۶/۶ ز: ۲۳۲).

(۴) (رياض: ۱۲۷۷/۷ ز- ۲۳۳. مسلم: ۱۳۴۸). مسلم: ۲۲۷۵.

(۵) صحيح عند الترمذی.

۱۴۷۵- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لِيُحَجَّنَ الْبَيْتُ وَلِيُعْتَمَرَ بَعْدَ خُرُوجِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ فِي فَضْلِ الْحَرَمِ^(۱).

ثەبو سەعییدی خودری (خودای ئی رازی بئ) گوئی: پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەرب) فەرمووی: لە پاش پەیدابوونی یەنجووژ و مەنجووژیش خەڵک هەر دەچن بۆ دینی خەنە خودا بۆ کردنی حج و عمرە! (ب).

۱۴۷۶- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ أَهْلَ بِحَجَّةٍ أَوْ عُمْرَةٍ مِنَ الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى إِلَى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ أَوْ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاحِدٌ وَابْنُ مَاجَةٍ^(۲).

ئوممو سەلەمە (خودای ئی رازی بئ) گوئی: پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەرب) فەرمووی: کەسێ لە مەسجدول ئەقساوە ئیحرامی حج یا عمرە دابەستێ بۆ مەسجدولحەرەم، بێگومان کە خودا لە گوناھی لەوەو بەری و لەوەو پاشی خۆش دەبێ، یا بەهەشت مسۆگەر دەکا بۆ خۆی (د/ئەحمەد/ ئیبنو ماجە).

۱۴۷۷- وَلِلنَّسَائِي: وَقَدْ أَلَّفَ ثَلَاثَةً: الْغَازِي وَالْحَاجُّ وَالْمُعْتَمِرُ^(۳).

حەزەرەت (درویدی خودای لەسەرب) دەفەرمووی: دەفەدی خودا ئەم سێ دەستەییەن: ئیکۆشەری رێگەیی خودا و حاجی و عمرەکەر (ن).

۱۴۷۸- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَجَّ ثَلَاثَ حَجَجٍ حَجَّتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُهَاجِرَ وَحَجَّةً بَعْدَ مَا هَاجَرَ وَمَعَهَا عُمْرَةٌ فَسَاقَ ثَلَاثًا وَسِتِّينَ بَدَنَةً وَجَاءَ عَلَى مِنَ الْيَمَنِ بِقِيَّتِهَا فِيهَا جَمَلٌ لِأَبِي جَهْلٍ فِي أَلْفِهِ بُرَّةٌ مِنْ فِضَّةٍ فَتَحَرَّهَا رَسُولُ اللَّهِ

(۱) بخاری. حج: ۱۵۹۳.

(۲) سکت عنه الشارح.

(۳) سکت عنه الشارح.

(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَمَرَ مِنْ كُلِّ بَدَنَةٍ بِبَضْعَةٍ فَطُبِخَتْ وَشَرِبَ مِنْ مَرَقِهَا. رَوَاهُ الزَّمْزَمِيُّ.
والله أعلم^(۹).

جاییز (خودای فی رازی بنی) گوتی: پیغهمبهر (درویدی خودای لهسهرین) سئی حه‌جی کردووه، له پییش کوچکردندا دوو حه‌ج و له‌پاش کوچکردن حه‌ج و عمره‌یه‌ک، له حه‌جی دوااییدا سهد وشتری کرد به قوربانی، له‌گه‌ل خوی له مه‌دینه‌وه شه‌ست و سئی وشتری هی‌نابوو، وه باقی مه‌نده‌که‌ی عه‌لی له یه‌مه‌نه‌وه هی‌نابوونی، وشتره نی‌ره‌یه‌کی ئه‌بو جه‌ه‌لیان تیابوو، ئه‌لقه‌یه‌کی زیوی له لووتابوو، جا زۆربه‌یان پیغهمبهر (درویدی خودای لهسهرین) خوی سهری برین وه گوتی به عه‌لی باقی مه‌نده‌که‌ی سهربرین وه فه‌رمانی کرد له‌هر قوربانیه‌ک پارچه‌یه‌کیان له تیانه‌چه‌یه‌کا کولان و هه‌ندیکی له‌مه‌رگه‌که‌ی خواردووه (ت).

۷۹) باسی دوووه‌م: باسی فه‌رزبوونی حه‌ج

الباب الثاني: في فرضية الحج

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ}.

خودای گه‌وره ده‌فه‌رموی: وه بو خودا هه‌یه له‌سهر گشت که‌سئی که ته‌وانای چوون و هاتنه‌وه‌ی ئه‌و ریگه‌یه‌ی ببئی حه‌جکردنی مائی خودا، وه هر که‌سئی باوه‌ری به حه‌ج نه‌بئی ئه‌وه خودا بئی نیازه له‌و که‌سه چونکه خودا بئی باکه‌و نیازی به هیه چشتی نه‌یه.

۱۴۷۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ الْحَجَّ فَحُجُّوا . فَقَالَ: رَجُلٌ أَكَلُ عَامٍ يَا رَسُولَ

(۹) سکت عند الشارح.

اللَّهِ؟ فَسَكَتَ حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَوْ قُلْتُ نَعَمْ لَوَجَبَتْ وَلَمَّا اسْتَطَعْتُمْ ثُمَّ قَالَ: ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَلْبَابِهِمْ فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَدَعُوهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۱).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) گوئی: پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەربێ) وتاریکی بۆماندا ھەرمووی: ئەی خەڵکینە! خودا ھەجی داناو ھە سەرتان دەی ھەج بکەن، پیاوی گوئی: ئەی پیغەمبەری خودا! ئایا ھەموو سالتی؟ پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەربێ) دەنگی نەکرد، تا سێ جار پیاو ھەج نەم پرسیارە دووبارە کردەو، ئەوجا پیغەمبەر (درویدی خودای لەسەربێ) ھەرمووی: ئەگەر بلیم بە ئی ئەوا ھەموو سالتی ھەج ھەرزەبێ لە سەرتان و بۆشتان ناکرێ، ئینجا ھەرمووی: کاتێ من وازم لە ئیو ھینا و لە شتیکم نەکوئییەو ھەگەلتاندا، ئیتەر ئیو ھیش واز لە من بێن و لەو شتە مەکوئنەو، چونکە نەتەو ھەکانی پیش ئیو ھەوێ ئەمانەو لەناو چوون و ھەوتان: ھەوێ پرسیارە زۆرو دژایەتییان لەگەڵ پیغەمبەرەکانیان، دەی ئەگەر ھەمانم پی کردن بە چشتی ئەو ھەندە لە تواناتان ھەبە بیکەن، وە ئەگەر نەھیشم کرد لە شتی لیتان بەتەواوی وازی ئی بێن (م/ن/ت).

۱۴۸۰- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ الْأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ الْحَجُّ فِي كُلِّ سَنَةٍ أَوْ مَرَّةً وَاحِدَةً قَالَ: بَلْ مَرَّةً وَاحِدَةً فَمَنْ زَادَ فَهُوَ تَطَوُّعٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَاحْمَدُ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۲).

ئەبنو عەبباس (خودایان ئی رازی بێ) گوئی: ئەقرەعی کوپی حابیس (خودای ئی رازی بێ) گوئی: ئەی پیغەمبەری خودا! ھەج ھەموو سالتیکە یا یەك جار ھەرزە

(۱) مسلم. حج: ۳۲۴۴. نسائی. حج: ۲۶۷۸. (ریاض صالحین: ۲/ ۱۲۷۲: ۲۳۳ + ژمارە: ۱/ ۱۵۶).

(۲) صحیح عەنە الحاکم.

لہ تہاوی تہمہندا؟ فہرموی: ہموو سائی فہرزییہ بہلکوو لہ تہاوی تہمہندا یہکجار فہرزہ، ئیتر ہر کہسی زیاتر بکا ئہوہ زیادہ خیہرہ (د/ن/ئہحمد/حاکم:ص).

۱۴۸۱- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ أَرَادَ الْحَجَّ فَلْيَتَعَجَّلْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاحْمَدُ وَزَادَ: فَإِنَّهُ قَدْ يَمْرُضُ الْمَرِيضُ وَتَضِلُّ الرَّاحِلَةُ وَتَغْرَضُ الْحَاجَةُ^(۳).

دیسان گوتی: پیغہمبہر (دیودی خودای لہسربین) فہرموی: ہر کہسی دہیہوی حج بکا با زوو بہ زوو بیکا (د-سند صالح-ئہحمد) ئہحمد ئہمہشی پتر کردوہ، چونکہ دہقہومی مروۃ نہخوش بکھوی، یا ولاخہکھی بزربئی، یا کائی روو بدات و پھکی حہجہکھی بکھوی.

۱۴۸۲- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ مَلَكَ زَادًا وَرَاحِلَةً تُبَلِّغُهُ إِلَى بَيْتِ اللَّهِ وَلَمْ يَحُجَّ فَلَا عَلَيْهِ أَنْ يَمُوتَ يَهُودِيًّا أَوْ نَصْرَانِيًّا وَذَلِكَ أَنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ (وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ حِجًّا اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا)^(۴).

علی (خودای نازنی بن) گوتی: پیغہمبہر (دیودی خودای لہسربین) دہفہرموی: ہر کہسی تویشہی ریگہو ولاخیکی سواری وای ہبئی کہ بیگہیہنیتہ خانہی خودا، وہ حج نہکا ئہوہ دہیہوی بہ جوولہکھی بمری یا بہ گاوریی کہیفی خویہتی، ئہمیش بہپئی فہرمایشتی خودا لہنامہی خویا کہ دہفہرموی:

{وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ حِجًّا اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا}. (ت/ئہحمد)

۱۴۸۳- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا يُوجِبُ الْحَجَّ قَالَ: الزَّادُ وَالرَّاحِلَةُ. رَوَاهُمَا التِّرْمِذِيُّ وَاحْمَدُ^(۵).

(۳) رواہ ابو داود بسند صالح (شرحہ).

(۴) درجة الحسن (شرحہ).

(۵) بسند حسن (شرحہ).

ثیبنو عومەر (خودایان ئا رازی بن) گوتی: پیاوی هاته لای پیغه مبهەر (درویدی خودای لهسهرین) گوتی: ئەهی پیغه مبهەری خودا! حج به چای پیویست دهبی؟ فهرمووی: به تویشووی ریگه و به ولاخی سواریی (ت-س/ح-ئه حمهه).

۱۴۸۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَ أَهْلُ الْيَمَنِ يَحْجُونَ وَلَا يَتَزَوَّدُونَ وَيَقُولُونَ نَحْنُ الْمُتَوَكِّلُونَ، فَإِذَا قَدِمُوا مَكَّةَ سَأَلُوا النَّاسَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ.^(۶)

ثیبنو عه عباس (خودایان ئا رازی بن) گوتی: جاران که خه لکی یه مهن ده هاتن بو حج تویشو خه رجییان له گه ل خویان نه ده هیئا، وه ده یانگوت: ئیمه ته وه کوولمان له سهر خودایه و خودا خوی پشتیوانمانه ئیت چۆن ده بی نان و پارو پوول و خه رجی له گه ل خۆمان ببهین، شتی وا دژی پشت به خودا به ستنه! جا که ده گه یشتنه مه که له وی ده ستیان ده کرد به سوال کردن له خه لک، جا خودای گه وره به م بۆنه یه وه ئەم ئایه ته ی نارده خواره وه: وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى: وه تویشو ریگه هه لگرن، به راستی باشتترین تویشو یی بۆ ئاده میزاد ته قواو پاریزگارییه، که ده بی به هو ی پاراستن له سزاو تۆله ی سه ختی خودای گه وره (ب/د).

۱۴۸۵- وَعَنْهُ قَالَ: جَاءَتْ امْرَأَةٌ مِنْ خُثْعَمَ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَذْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا، لَا يَثْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ، أَفَأَحُجُّ عَنْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ. وَذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ.^(۷)

دیسان گوتی: ژنیکی خه ثعه می هات گوتی: ئەهی پیغه مبهەری خودا! حج (که فهرزی خودایه له سهر به نده کانی خوی) که وتۆته سهر باو کم، که

(۶) بخاری حج: ۱۵۲۳.

(۷) بخاری. حج: ۱۵۱۳، ۱۸۵۴، ۱۸۵۵، ۴۳۹۹، ۶۲۲۸. مسلم. حج: ۳۲۳۸. أبو داود. مناسک: ۱۸۰۹. نسائی.

مناسک: ۲۶۲۳، ۲۶۲۴. (ریاض: ۱۲۷۹/۹ ز: ۲۲۳ - متفق علیه).

پیره‌می‌ردیکی ئیختیاری وایه خو‌ی به‌سه‌ر و لا‌خه‌وه بو‌رانا‌گیرئ، جا ئایا ده‌بی که من خو‌م له‌باتی ئه‌و حه‌جی بو‌ بکه‌م یا نابئ؟ فه‌رمووی: به‌ئئ ده‌بی ئه‌م پرسیارو وه‌ لا‌مه‌یش له‌کاتی کردنی حه‌جی ما‌ئنا‌وا‌ییدا بو‌و که نا‌وداره به‌حه‌جول ویداع (ش/د/ت/ن).

۱۴۸۶- وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلًا يَقُولُ: لَيْتَكَ عَنْ شُبْرُمَةَ؟ قَالَ: مَنْ شُبْرُمَةَ قَالَ: أَخٌ لِي أَوْ قَرِيبٌ لِي. قَالَ: حَجَجْتَ عَنْ نَفْسِكَ؟ قَالَ: لَا. قَالَ: حُجَّ عَنْ نَفْسِكَ ثُمَّ حُجَّ عَنْ شُبْرُمَةَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ حَبَانَ وَابِيهَقِي وَصَحَّحَهُ^(۸).

دیسان ئه‌و گوتی: پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) گو‌یی ئی بو‌و پیاو‌ی ده‌یگوت: خودایه، ئیحرامی حه‌ج داده‌بستم بو‌ تو‌ له‌ جیاتیی شو‌بروومه! حه‌زهرت (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: شو‌بروومه کی‌یه؟ گوتی: برامه، یا گوتی: خزمه. فه‌رمووی: ئایا له‌مه‌و پی‌ش حه‌جت بو‌ خو‌ت کردووه؟ گوتی: نه‌خه‌یر! فه‌رمووی: ده‌ له‌پی‌شدا حه‌ج بو‌ خو‌ت بکه ئینجا حه‌ج بو‌ شو‌بروومه بکه (د/ئیب‌نو حه‌ب‌بان: ص- به‌یه‌قی: ص).

۱۴۸۷- وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَخْطُبُ يَقُولُ: لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ وَلَا تُسَافِرُ الْمَرْأَةُ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ. فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ امْرَأَتِي خَرَجَتْ حَاجَّةً وَإِنِّي اكْتُنَيْتُ فِي غَزْوَةٍ كَذَا وَكَذَا. قَالَ: اطْلُقْ فَحُجَّ مَعَ امْرَأَتِكَ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۹).

دیسان ئه‌و گوتی: گو‌یم له‌ پی‌غه‌مبه‌ر بو‌و (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) ده‌یفه‌رمو‌و: پیاو‌و ژنی بیانی دو‌و به‌دوو به‌ ته‌نها خو‌یان پی‌که‌وه نه‌بن مه‌گه‌ر ئافه‌رته‌که که‌سیکی خو‌یی له‌گه‌لدابی، وه ئافه‌رتیش له‌گه‌ل یه‌کیکی خو‌ییدا نه‌بی نه‌چی بو‌ سه‌فه‌ر. پیاو‌ی‌کی‌ش هه‌لسا گوتی: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا! من خو‌م بو‌ فیساره غه‌زا نا‌ونو‌وس کراوم و ژنه‌که‌شم ده‌چی بو‌ حه‌ج فه‌رمووی: بر‌و له‌گه‌ل ژنه‌که‌تا حه‌ج بکه (ش/د/ت).

(۸) صحیح عند البیهقی.

(۹) بخاری. جزاء الصيد: ۱۸۶۲، ۲۰۰۶، ۲۰۶۱، ۵۲۲۳. مسلم. حج: ۲۲۵۹.

۸۰) حج قہزا دہکریتہ وہ بو مردوو، وہ حجی منالیش دروستہ

يقضى الحج عن الميت كما يصح من الصبي

۱۴۸۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ امْرَأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أُمِّي لَدَرَتْ أَنْ تَحُجَّ، فَلَمْ تَحُجَّ حَتَّى مَاتَتْ أَفَأَحُجُّ عَنْهَا قَالَ: نَعَمْ. حُجِّي عَنْهَا، أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دَيْنٌ أَكُنْتَ قَاضِيَةً أَقْضُوا لِلَّهِ، فَاللَّهُ أَحَقُّ بِالرَّفَاءِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ^(۱).

ثیبنو عہباس (خودایان فی رازی بن) گوئی: ثافرہ تیکی جوہینہ یی ہاتہ لای حہزرت (درویدی خودای لہسربین) گوئی: ٹہی پیغہمبہری خودا! دایکم فووتوو (نہذری) کردبوو کہ حہجی بکا، وہ نہیشی کرد تامرد، ثایا دہبی من ٹہو حہجہی بو بکہم؟ فہرمووی: نا، دہبی، حہجی بو بکہ، نابینیت ٹہگہر دایکت قہرزاری کہسی بی تو ٹہو قہرزہی بو دہبڑیریتہ وہ، دہی ہہقی خودایش بدہنہ وہ، چونکہ وہ فاو سہر راستی لہگہل خودادا لہ ہہموو کہسیکی تر رہواترہ (ب/ن) رہحمہتی خودایان لیبی).

۱۴۸۹- عَنْ بُرَيْدَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ إِنَّ أُمِّي مَاتَتْ وَلَمْ تَحُجَّ أَفَأَحُجُّ عَنْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ حُجِّي عَنْهَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ هُنَا وَمُسْلِمٌ فِي الصَّوْمِ^(۲).

بورہیدہ (خودای فی رازی بن) گوئی: ثافرہ تی ہاتہ خزمہتی حہزرت (درویدی خودای لہسربین) عہریکرد: قوریان! من دایکم مردووہ، وہ حہجی نہ کردووہ، ثایا دہبی من حہجی بو بکہم؟ فہرمووی: نا دہبی حہجی بو بکہ (ت/م).

۱۴۹۰- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنَّ أَبِي مَاتَ وَعَلَيْهِ حَجَّةُ الْإِسْلَامِ فَأَحُجُّ عَنْهُ؟ قَالَ: أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ أَبَاكَ تَرَكَ دَيْنًا عَلَيْهِ أَتَقْضِيهِ عَنْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَأَحُجُّ عَنْ أَبِيكَ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالشَّافِعِيُّ^(۳).

(۱) بخاری. جزاء الصيد: ۸۵۲، ۶۶۹۹، ۷۳۱۵.

(۲) مسلم. صوم: ۲۶۹۲ - ۲۶۹۵. أبو داود. زکاة ۱۶۵۶. ترمذی. زکاة: ۶۶۷.

ثیبینو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بئ) گوتی: پیاوی هاته خزمه‌تی چه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) عه‌رزیکرد: قوربان! من باوکم مردوووه‌و چه‌جی فه‌رزئی له‌سه‌ره‌ ئایا ده‌بئی من چه‌جی بو بکه‌م؟ فه‌رمووی: پی‌م بئی: نه‌گه‌ر باوکت قه‌رزیکئی له‌سه‌ره‌بئی، ئایا بوئی ده‌بژیرته‌وه؟ گوتی: به‌ئئی بوئی ده‌بژیرمه‌وه. فه‌رمووی: ده‌ چه‌جیش بو باوکت بکه (ن/شافیعی).

۱۴۹۱- وَعَنْهُ قَالَ: رَفَعَتْ امْرَأَةٌ صَبِيًّا لَهَا فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِلَهَذَا حَجٌّ؟ قَالَ: نَعَمْ وَلَكِ أَجْرٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۴).

دیسان گوتی: ئافره‌تی منالیکئی خوی هه‌لبری و نیشانی پیغه‌مبه‌ری داو گوتی: نه‌ی ره‌مبه‌ری خودا! ئایا چه‌ج بو ئه‌م منداله‌ ده‌بئی؟ فه‌رمووی: به‌ئئی بوئی ده‌بئی، وه بو تویش پاداش هه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه که چه‌جی پی ده‌که‌ی، چونکه‌ ما‌مؤستای خیر وه‌ک خیرکه‌ر وایه (م/ت).

۱۴۹۲- وَقَالَ السَّائِبُ بْنُ يَزِيدَ: حُجَّ بِي أَبِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَأَنَا ابْنُ سَعْدِ بْنِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ^(۵).

سائیپی کوپی یه‌زید (خودای ئی رازی بئ) گوتی: له‌ سالی چه‌جی مالتاواپی (چه‌جه‌تولویداع) دا، له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا (دروودی خودای له‌سهرین) چه‌جیان پی کردم ئه‌و چه‌له‌ ته‌مه‌نم چه‌وت سال بوو (ت-س/ص).

۸۱) به‌ده‌م چه‌ج‌کردنه‌وه کاسپیکردن قه‌ی نا‌کا: (لایاس بالتکسب مع‌ النسک)

۱۴۹۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: أَنَّ النَّاسَ فِي أَوَّلِ الْحَجِّ كَانُوا يَتَّبِعُونَ بَمْنَى وَعَرَفَةَ وَسُوقَ ذِي الْمَجَازِ وَمَوَاسِمَ الْحَجِّ فَخَافُوا الْبَيْعَ وَهُمْ حُرْمٌ فَأَنْزَلَ

(۳) كل ما في المجتبى للنساء صحيح (المقدمة).

(۴) مسلم. حج: ۳۲۴. أبو داود. مناسك: ۱۷۳۶. نسائي مناسك: ۲۶۴۶ - ۲۶۴۸.

(۵) رياض: ۱۲۸۱/۱۱ ز: ۲۳۳. بخاري. ۱۸۵۸ تجريد ۸۴۹/۱۸۵۸.

اللَّهُ سُبْحَانَهُ (لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ) فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالنَّسَائِيُّ^(۱).

ثیبنو عہبباس (خودایان فی رازی بن) گوئی: له سہرہتای حہجہوہ کہ ئایینی ئیسلام ہات خہلک و ہک سہرہمی پییش ئیسلام له میناو عہرہفات و بازارہکانی زیلمہ جازو مہلبہندہکانی حہجدا، شتومہکیان دہکری و دہفروشت و مامہلہ و ئال و ویلیان دہکرد، بہلام لہ پاشا کاتی کہ ئایینی ئیسلام دامہزراو خوئی گرت موسولمانہکان لہکاتی حہجکردندا پییان ناخوش بوو کہ بہ بہرگی ئیحرامہوہ خہریکی سہوداو ئالووئی بن، تا خودای گہورہ ئہم ئایہتہ پیروزہی نارده خوارہوہ کہ دہفہموئی:

{لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ - فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ}.

ہیچ گوناہیکتان لہ سہر نیہ کہ لہ مہلبہندہکانی حہجا، لہو کاتہدا کہ لہ حہجان مامہلہ و ئال و ویل بکہن و بگہرین بہشوین رزق و روژی پاک و مالی حہلالدا، کہ بہشیکن لہ بہخشش و کہرہمی خودای خوتان (ش/ن).

۱۴۹۴ - عَنْ أَبِي أُمَامَةَ التَّمِيمِيَّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنْتُ رَجُلًا أَكْرَى فِي هَذَا الْوَجْهِ وَكَانَ نَاسٌ يَقُولُونَ لِي إِنَّهُ لَيْسَ لَكَ حَجٌّ فَلَقِيتُ ابْنَ عُمَرَ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ: ابْنُ عُمَرَ أَلَيْسَ تُحْرِمُ وَتُكَلِّبِي وَتَطُوفُ بِالْبَيْتِ وَتُفِيضُ مِنْ عَرَفَاتٍ وَتُرْمِي الْجِمَارَ قَالَ: قُلْتُ بَلَى. قَالَ: فَإِنَّ لَكَ حَجًّا وَسَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ ذَلِكَ فَسَكَتَ عَنْهُ حَتَّى نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ (لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ) فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ وَقَرَأَهَا عَلَيْهِ وَقَالَ: لَكَ حَجٌّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَالِحٍ^(۲).

(۱) (رياض: ۱۴/ ۱۲۸۴ ز: ۲۳۳. بخاري. ۱۷۷۰، ۲۰۵۰، ۲۰۹۸، ۴۵۱۹. برواية: تهجريدی بوخاری، بہرگی/۲)

ل/۲۲۷ دوا ژمارہی لاپہرہکہ، کہ (۳۱)۵.

(۲) بسند صالح.

ئەبو ئومامەى تەمىمى (خودای ئازى بى) گوتى: دەستوورم وابوو ولاخم دەدا بەكرى بە حاجيان و خوشم بە دەمیەووە حەجم دەکرد، هەندى كەس دەیانگوت: تۆ حەجت بۆ نىيە چونكە تۆ سەر بە خۆ بۆ حەج نایەیت و بۆ كرىكارى دى! جا منیش بە ئىبنو عومەر گەيشتم و بۆ ئەمە، لىم پرسى، گوتى: ئایا ئىحرام دادە بەستیت و لەبەيكە دەيكەت و هەل دەسووپىت بە دەورى خانەى خوداداو لە عەرەفاتەو دادە پەرىت بۆ موزدەلیفەو بەرد فرى دەدەیت بۆ كۆگا بەردەكان و رەجمى شەیتان دەكەیت، ئایا ئەمانە هەموو دەكەیت؟ گوتم: ئا هەموویان دەكەم، گوتى: دەحەجت بۆ هەیه، چونكى جارى پیاوى بۆ ئەمە پرسىارى لە حەزرت (درودى خودای لەسەرىن) كرد، حەزرت (درودى خودای لەسەرىن) وەلامى نەدایەووە تا ئەم ئایەتە هاتە خوارەووە:

{لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ - فِي مَوَاسِمِ الْحَجِّ}.

(د-س/صالح = ئەبو داوود ئەم حەدێتەى گىراوەتەو بە سەنەدىكى باش).

۸۲) نیشانەى كات و وادەو شۆتى دابەستنى ئىحرامى حج و عمره:

مواقيت الحج والعمرة

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ}.

خودای مەزن دەفرموى: كاتى خەرىكبوون بە كردهوكانى حەجەووە چەن مانگىكى ئاشكراو دیارى كراون، كە بریتىن لە مانگى شەشەلان و ناو جەژنان و سیازدە رۆژ لە سەرەتای مانگى نۆمینه.

۱۴۹۵- قَالَ: ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَشْهُرُ الْحَجِّ شَوَّالٌ وَذُو الْقَعْدَةِ وَعَشْرٌ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱).

(۱) تعليق ذكره البخارى فى الباب/ ۳۳ من كتاب الحج قبل رقم: ۱۵۶۰ مباشرة (مترجم).

ثیبنو عومەر (خودایان ئی رازی بئ) ده‌لئ: مانگه‌کانی حج شه‌شه‌لان و ناوجه‌ژنان و ده‌ی یه‌که‌می مانگی نو‌مینهن (ب).

۱۴۹۶- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) إِنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَقَّتَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ، وَلِأَهْلِ الشَّامِ الْجُحْفَةَ، وَلِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنَ الْمَازِلِ، وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ يَلَمْلَمَ، وَقَالَ: هُنَّ لَهْنٌ وَلَمْ يَأْتِ عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِهِنَّ، مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ، وَمَنْ كَانَ دُونَ ذَلِكَ فَمِنْ حَيْثُ أُلْشَأَ، حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ مِنْ مَكَّةَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۲).

ثیبنو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بئ) گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سهرین) ذول‌حو‌له‌ی‌غه‌ که‌ ئیستا ناو داره‌ به‌ بیر‌ی‌ عه‌لی‌ دیاری‌ کردووه‌ بو‌ جی‌گه‌ ئی‌حرام‌ دابه‌‌ستنی‌ خه‌ل‌کی‌ مه‌دینه‌، وه‌ بو‌ خه‌ل‌کی‌ شامیش‌ جوحفه‌، وه‌ بو‌ خه‌ل‌کی‌ نه‌جدیش‌ قه‌رنولمه‌نازیل‌، وه‌ بو‌ خه‌ل‌کی‌ یه‌مه‌نیش‌ یه‌له‌م‌ له‌م‌ وه‌ فه‌رمو‌وی‌ (درو‌دی خودای له‌سهرین): ئەم‌ شو‌ینانه‌ جی‌گه‌ی‌ ئی‌حرام‌ دابه‌‌ستنی‌ بو‌ ئەو‌ که‌سانه‌ی‌ که‌ دین‌ بو‌ حج‌ و عمره‌ له‌ خه‌ل‌کی‌ ئەم‌ و لاتانه‌ و له‌ خه‌ل‌کی‌ و لاتانی‌ تریش‌ که‌ به‌سه‌ر‌ ئەم‌ شو‌ینانه‌ دا‌ دین‌ بو‌ حج‌ و عمره‌، وه‌ که‌سی‌ له‌م‌ شو‌ینانه‌ نزیک‌تر‌بو‌ ئەو‌ه‌ جی‌گه‌ی‌ ئی‌حرام‌ دابه‌‌ستنی‌ له‌و‌ شو‌ینه‌وه‌یه‌ که‌ ده‌که‌و‌یت‌ه‌ ری‌! ته‌نانه‌ت‌ خه‌ل‌کی‌ مه‌که‌که‌ له‌مه‌که‌که‌ وه‌ ئی‌حرام‌ داده‌‌بستن‌ (ش‌/د‌/ت‌/ن‌).

۱۴۹۷- وَعَنْهُ قَالَ: وَقَّتَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِأَهْلِ الْمَشْرِقِ الْعَقِيقَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۳).

دیسان ئەو (خودای ئی رازی بئ) گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سهرین) عه‌قیقی‌ دیاری‌ کردووه‌ بو‌ جی‌گه‌ ئی‌حرام‌ به‌ستنی‌ خه‌ل‌کی‌ روزه‌لات‌ (عیراق‌) (د‌/ت‌-س‌/ح‌).

۱۴۹۸- وَلِأَحَدِ أَبِي دَاوُدَ وَالنَّسَائِيَّ: وَقَّتَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِأَهْلِ الْعِرَاقِ ذَاتَ عِرْقٍ^(۴).

^(۲) بخاری. حج: ۱۵۲۴، ۱۵۲۶، ۱۵۲۹، ۱۵۳۰، ۱۵۴۵. مسلم. حج: ۲۷۹۵، ۲۷۹۶. أبو داود. حج: ۱۷۲۸.

نسائی. حج: ۲۶۵۷.

^(۳) بسند حسن (شرحه).

گوتی پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سهرین) زات عیرقی دیاری کردووه بو جیگه
نیحرام به‌ستنی خه‌لکی عراق (ئه‌حمده/د/ن-س/ص).

۱۴۹۹- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: لَمَّا فُتِحَ هَذَانِ الْمَصْرَانِ أَتَوْا عُمَرَ فَقَالُوا: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَدَّثَ لِأَهْلِ نَجْدٍ قَرْنًا، وَهُوَ جَوْرٌ عَنْ طَرِيقِنَا، وَإِنْ أَرَدْنَا قَرْنًا شَقَّ عَلَيْنَا. قَالَ: فَانْظُرُوا حَدَّوَهَا مِنْ طَرِيقِكُمْ. فَحَدَّ لَهُمْ ذَاتَ عِرْقٍ. رَوَاهُ الْبَخَارِيُّ^(۵).

ئیبنو عومەر (خودایان فی رازی بن) گوتی: که کووفه‌و به‌صره فه‌تج کران،
هاتنه خزمه‌تی عومەر عهرزیان کرد: قوربان! شه‌ی فه‌رمان‌پره‌وای موسولمانان!
خوت دهرانی که پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سهرین) قهرنی دیاری کردووه بو جیگه
نیحرام به‌ستنی خه‌لکی نه‌جد، ئه‌ویش کلایه له ریگه‌ی ئیمه‌وه‌و نه‌گهر
گریمان بچین له‌ویوه بیین بو حج دور ده‌که‌ویتته‌وه‌و تووشی ره‌نج و
زه‌حمه‌ت ده‌بین عومەر گوتی: سه‌رنج بده‌ن له ریکی ئه‌وی له ریگه‌ی
خوتانه‌وه‌و کوییه، جا ذات عیرقی بو دیاریکردن! (بوخاری. رحمه‌تی خودای لیبن).

۸۲) باسی سییه‌م: باسی نه‌و شتانه که له ماوه‌ی نیحرام به‌ستندا هه‌رام
ده‌بی له حاجی و له عه‌مره‌که‌ر، یه‌کیکیان پۆشینی جلو به‌رگه‌و خو
بوخوشکردنه: (الباب الثالث: فيما يحرم على المحرم منها لبس الثياب والطيب)
۱۵۰۰- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا يَلْبَسُ
الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ؟ قَالَ: لَا يَلْبَسُ الْقُمَصُ، وَلَا الْعَمَائِمَ، وَلَا السَّرَاوِيلَاتِ، وَلَا الْبُرَانِسَ،
وَلَا الْحِفَافَ، إِلَّا أَحَدًا لَا يَجِدُ الثَّغْلَيْنِ، فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ، وَلْيَقُطْعَهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ،
وَلَا تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيَابِ شَيْئًا مَسَّهُ زَعْفَرَانٌ وَلَا الْوَرَسُ. وَفِي رِوَايَةٍ: مَنْ لَمْ يَجِدْ ثَغْلَيْنِ
فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَارًا فَلْيَلْبَسْ سَرَاوِيلًا^(۱).

(۱) بسند صحیح (شرحه).

(۵) بخاری. حج: ۱۵۳۱.

(۱) بخاری. حج: ۱۵۴۲، ۵۸۰۳، مسلم. حج: ۲۷۸۳، أبو داود حج: ۱۸۲۴، نسائی. حج: ۲۶۷۳.

ثیبنو عومہر (خودایان فی رازی بن) گوتی: پیایو گوتی: ئە ی پیغەمبەری خودا! بەرگی ئیحرام چییە بۆ کەسێ لە ئیحرام بێ؟ فەرمووی: میزەر و کراس و دەری و کلاو و خوف لە بەر نەکا، ئەگەر کەسێ جووتی سوێ دەست نەکەوت ئەوا جووتی خوف (لەخوار قاپە رەقەلەو بەریتەو) ئەوجا لە پیان بکا، وە هەربەرگی زەغەرەن و وەرسی پیو بەر نەکەن. لە گێرانەو یەکا: کەسێ جووتی سوێ دەست نەکەوت ئەوا جووتی خوف لە پیان بکا، وە کەسێ پەشتە مال (ئیزار) دەست نەکەوت دەری لە پیان بکا (ش/د/ت/ن).

۱۵۰۱- عَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ بِالْجِعْرَانَةِ قَدْ أَهَلَ بِالْعُمْرَةِ وَهُوَ مُصَفَّرٌ لِحَيْتِهِ وَرَأْسُهُ وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَخْرَمْتُ بِعُمْرَةٍ وَأَنَا كَمَا تَرَى. فَقَالَ: انْزِعْ عَنْكَ الْجُبَّةَ وَاغْسِلْ عَنْكَ الصُّفْرَةَ وَمَا كُنْتَ صَانِعًا فِي حَبْلِكَ فَاصْنَعُهُ فِي عُمْرَتِكَ. رَوَاهُمَا الْخَمْسَةُ^(۲).

یەعلای کوپی ئومەییە (خودای فی رازی بن) گوتی: پیایو، ریش و قرشی خوی لە بونی خوشا زەرد کردبوو، وە جبە یەکی لە بەردابوو، لە جیعرانە هاتە خزمەتی حەزەرە (درویدی خودای لەسەربن) عەرزێ کرد: ئە ی رەوانە کراوی خودا! ئیحرامی عەمرەم دابەستوو و بەم شیوە یەشم کە دەمبینی؟ فەرمووی: جبە کەت داکەن و ئەم بۆنە زەردەت بشۆرە، وە هەرچی لە حەجە کەتا دەیکە ی لە عەمرە کەشتا بیکە (ش/د/ت/ن).

۱۵۰۲- تقدم برقم: ۱۰۸۸^(۳).

۱۵۰۳- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَهَى النِّسَاءَ فِي إِحْرَامِهِنَّ عَنِ الْقَفَّازِينَ وَالنَّقَابِ وَمَا مَسَّ الرُّؤْسُ وَالزَّغْفَرَانُ مِنَ الثِّيَابِ

^(۲) بخاری. حج: ۱۵۳۶، ۱۷۸۹، ۱۸۴۷، ۴۳۲۹، ۴۹۸۵. مسلم. حج: ۲۷۹۰ - ۲۷۹۴. أبو داود. حج: ۱۸۱۹،

۸۲۰، ۸۲۱. ترمذی. حج: ۸۳۶. نسائی حج: ۲۶۶۷.

^(۳) سبق فی المجله الأول برقم: ۱۰۸۸/۱ نسل: ۲۰۶.

وَلْتَلْبَسَنَّ بَعْدَ ذَلِكَ مَا أَحَبَّتْ مِنْ أَلْوَانِ الثِّيَابِ مُعَصِّفَرًا أَوْ خَزْرَاءَ أَوْ حُلِيًّا أَوْ سَرَائِلَ أَوْ قَمِيصًا أَوْ خُفًّا. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ وَأَحْمَدُ^(۴).

ثیبینو عومەر (خودایان فی رازی بن) گوتی: گویم لیبوو که پیغهمبەر (درویدی خودای لیسریین) نه‌هی ده‌کرد له‌وه که ژن له‌کاتی ئیحرامدا ده‌ستکیښو په‌چه‌و جلی وهرساوی و زه‌عفه‌راناوی به‌کاربیښی، نه‌مانه‌ی لی دهرچی ئیتر ژن چه‌زی له‌چی چه‌شنه جلیکی تره‌ با له‌به‌ری بکا، وه‌ک عه‌صفه‌راوی و هاوریشم و خشل و دهرپی و کراس و خوف (د/ت/ن/نه‌حمه‌د).

۱۵۰۴ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَ الرُّكْبَانُ يَمُرُّونَ بِنَا وَكُنْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُحْرِمَاتٍ فَإِذَا حَادَوْا بِنَا سَدَلَتْ إِحْدَانَا جِلْبَابَهَا مِنْ رَأْسِهَا إِلَى وَجْهِهَا فَإِذَا جَاوَزُونَا كَشَفْنَاهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَةَ بِسَنَدٍ صَالِحٍ^(۵).

عائیشه (خودای فی رازی بن) گوتی: گه‌لی جار واده‌بوو له‌ ئیحرامدا ده‌بووین له‌گه‌ل پیغهمبهردا (درویدی خودای لیسریین) کاتی گه‌له (کوومه‌له) سوار به‌لامانا تی ده‌په‌رین که ده‌گه‌یشتنه ئاستی ئیمه‌ چارشنیوه‌که‌ی سهر سه‌رمانمان داده‌دایه‌وه به‌سهر روومانا، تا کاتی لیمان ره‌ت ده‌بوون ئیتر لامان ده‌دایه‌وه (د/ثیبینو ماجه-سند صالح).

۸۴) به‌کیکی تریان راوکردن و نیجیرگرتن، مه‌گه‌ر هی زیانه‌خورو:

وَمِنْهَا قَتْلُ الصَّيْدِ إِلَّا الضَّارَّ مِنْهُ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {أَجَلٌ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرْمٌ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ}.

^(۴) ورواه البخاری بلفظ لا تنتقب المرأة المحرمة، ولا تلبس القفازين (بخاری. حج: ۱۸۲۸).

^(۵) بسند صالح (شرحه).

خودای گه وره له قورئانی پیروزدا ده فهرمووی: حه لال کراوه بو ئیوه نه چیری ده ریاو خوارده مه نی ده ریا بو رابواردنی ئیوه، له کاتیکا که نیشته جین یا خود کاروانی و رهفته نی بن، خواه له ئیحرامدا بن یا له ئیحرامدا نه بن، وه حه رام کراوه له ئیوه نه چیری ولاتی وشکانی هه تا له ئیحرامدا بن، وه خو تان بیاریزن له نافه رمانی خودا، چونکه ئیوه ناتوانن له دهستی ده رچن وه زوو یا درهنگ دنیا به جی دیلن و له روژی ره ستاخیزدا له خزمه تی نه و زاته دا گرد ده کرینه وه.

۱۵۰۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: أَهْدَى الصَّغْبُ بْنُ جَثَامَةَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِمَارًا وَخَشٍ وَهُوَ مُحْرِمٌ فَرَدَّهُ عَلَيْهِ وَقَالَ: لَوْلَا أَنَا مُحْرِمُونَ لَقَبَلْنَاهُ مِنْكَ. وَفِي رِوَايَةٍ: أَهْدَى لَهُ عُضْوٌ مِنْ لَحْمٍ صَيَدٍ فَرَدَّهُ. فَقَالَ: إِنَّا لَا نَأْكُلُهُ إِنَّا حُرْمٌ. رَوَاهُ الْخُمَيْسَةُ^(۱).

ئیبنو عه عباس (خودایان ئی رازی بن) گوئی: پیغه مبه ر (دروودی خودای له سه ربین) له ئیحرامدا بوو، سه عبی کوپی جه ثامه که ره کیوییه کی به دیاری بو هیئا، پیغه مبه ر (دروودی خودای له سه ربین) دایه وه به سه ریاو فهرمووی: له بهر نه وه له ئیحرامدا بن بویه لیست وه رناگرین، نه گینا لیمان وه ده گرتیت له گیرانه وهیه کا: په ئی گوشتیان له نه چیری بو هیئا، هه زره ت (دروودی خودای له سه ربین) وه ری نه گرت و فهرمووی: نایخوین چونکه له ئیحرامدا بن (ش/د/ت/ن).

۱۵۰۶- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: صَيْدُ الْبَرِّ لَكُمْ حَلَالٌ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ مَا لَمْ تَصِيدُوهُ أَوْ يُصَدَّ لَكُمْ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ. وَقَالَ: الشَّافِعِيُّ: إِنَّهُ أَحْسَنُ حَدِيثٍ فِي الْبَابِ^(۲).

(۱) بخاری. حج: ۱۸۲۵، ۲۵۷۳، ۲۵۹۶. مسلم. حج: ۲۸۳۷، ۲۸۴۲. ترمذی: حج: ۸۴۹ نسانی. حج: ۲۸۱۸.

۲۸۱۹. ابن ماجه مناسک: ۳۰۹۰. (ریاض: ۳/۲۲۳: ۷۳).

(۲) قال الشافعی: إنه أحسن حديث في الباب.

جایبر (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغمبر (درویدی خودای لهسربین) فهرمووی: لهکاتی ئیحرامیشدا نهچیری وشکانی هه لاله بوئیوه به مهرجی که خوتان راوی نه که نه و به نیازی ئیوه راو نه کرابی (د/ت/ن) شافیعی دهلی: ئهم فهرموده یه جوانترین به لگه یه بو ئهم باسه.

۱۵۰۷- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ فَاسْتَقْبَلَنَا رَجُلٌ مِنْ جَرَادٍ فَجَعَلْنَا نُضْرِبُهُ بِسِطَاطِنَا وَعِصِيْنَا فَقَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): كُلُّوهُ فَإِنَّهُ مِنْ صَيْدِ الْبَحْرِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۳).

ئهو هورهیره (خودای فی رازی بن) گوئی: له خزمه تی هه زه تدا (درویدی خودای لهسربین) دهرچووین یا بو حج، یا بو عمره، تووشی په له یی کولله بووین، جا به قه مچی و به داردهست دهستمان کرد به پیامالینی، پیغمبریش (درویدی خودای لهسربین) فهرمووی: بیخون چونکه ئهمه له نه چیری دهریا یه (ت/د-سند ضعیف).

۱۵۰۸- عَنْ حَفْصَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ لَا حَرَجَ عَلَى مَنْ قَتَلَهُنَّ الْغُرَابُ وَالْحِدَاةُ وَالْفَارَةُ وَالْعَقْرَبُ وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ. وَفِي رِوَايَةٍ: خَمْسٌ فَوَاسِقٌ يُقْتَلْنَ فِي الْحِلِّ وَالْحَرَمِ: الْحَيَّةُ وَالْغُرَابُ الْأَبْقَعُ وَالْفَارَةُ وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ وَالْحُدْيَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۴).

هه فسه (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغمبر (درویدی خودای لهسربین) فهرمووی: پینج جان هه هه، هه که سی بیانکوژی گوناھی ناگات، قه له رهش و کولاره و مشک و دوویشک و سه گئی بگه زی له گیرانه و هیه کا: پینج جان هه هه له راده دهچوون و زیانیان له ئه ندازه به دهره، له بهر ئه وه چ له خاکی هه ره و چ له

(۳) بسند ضعیف.

(۴) بخاری. جزاء الصيد: ۸۲۸. نسائی. مناسک الحج: ۲۸۸۹. مسلم، حج: ۲۸۶۱ - ۲۸۶۸.

غہیری خاکی حہرہمدا دہکوژرین: ئەوانیش مارو قەلەبازەلەو مشک و سەگی
نەینى گری گازگرو کۆلارەن! ^(۱) (ش/د/ت/ن).

۸۵) یەکی تریان ژنەینان و ژن بە شوودانە: (ومنها النکاح)

۱۵۰۹- عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ: قَالَ: رَسُولُ
اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا يَنْكِحُ الْمُحْرِمُ وَلَا يُنْكَحُ وَلَا يَخْطُبُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا
الْبُخَارِي ^(۱).

ئەبانی کوپی عوسمان (خودای ئی رازی بئ) گوئی: گویم لیبوو باوكم
دەیکوت: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربئ) دەفەرموی: ئەو کەسە ی لە ئیحرامدا یە
نابئ نەژن بەینئ بو خوی و نە ژن بەشوو بدات و نە خوازینئی ژن بکا
(م/د/ت/ن).

۱۵۱۰- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: تَزَوَّجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَيْمُونَةَ
وَهُوَ مُحْرِمٌ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ ^(۲).

ئەبنو عەباس (خودایان ئی رازی بئ) گوئی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربئ)
کاتئ مەیمونە ی مارەکرد لە ئیحرامدا بوو (ش/د/ت/ن).

۱۵۱۱- وَقَالَ: سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) وَهَمَّ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي ذَلِكَ لِانْفِرَادِهِ
بِهِ عَنْ رِوَاةِ الْحَدِيثِ الَّذِينَ مِنْهُمْ أَبُو رَافِعٍ وَمَيْمُونَةُ نَفْسُهَا فَقَدْ قَالَتْ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا)
تَزَوَّجَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَكُنْ حَلَالًا بِسَرَفٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ

^(۱) دەئین: فاسقی خەمسە پینجن دیارە.

- وەرگێڕ -

دوو پشک و مشک و مارە. قەلەڕەشو کۆلارە.

^(۱) مسلم. نکاح: ۲۴۳۲. أبو داود. مناسک: ۱۸۴۱، ۱۸۴۲. الترمذی حج: ۴۸۰ نسانی. مناسک: ۲۸۴۲، ۲۸۴۳.

^(۲) بخاری. نکاح: ۵۱۱۴. مسلم. نکاح: ۲۴۳۷. ترمذی. حج: ۸۴۴۰. نسانی. مناسک: ۲۸۳۷.

والترمذی ولفظه: تَزَوَّجَهَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ حَلَالٌ وَبَنَى بِهَا حَلَالًا وَمَاتَتْ بِسَرَفٍ وَدَفِنَتْ بِالْمَكَانِ الَّذِي دَخَلَ بِهَا فِيهِ^(۳).

سه عیدی کوپی موسه ییب (خودای فی رازی بن) گوتی: لهم باسهدا نیبنو عه عباس به هله دا چوو، چونکه به تهنه هه ره نهو نهو قسه یه دهکا له ناو نهو که سانه دا که نهو فهرموده یه یان گپراوه ته وه، که یه کیک له وانه نه بو رافیع بووه که نوکهری پیغه مبهه بووه، وه خوئی رابه ری نیوانی پیغه مبهه رو مه یموونه بووه له کاتی داخوازییه که یا وه مه یموونه خوئی ده لی (خودای فی رازی بن): که پیغه مبهه (دروودی خودای له سرین) ماره ی کردم له سه ریف بووین، وه هه ردو وکمان بی ئی حرام بووین و له ئی حرامدا نه بووین (د/م/ت) گفته ی (ت): پیغه مبهه (دروودی خودای له سرین) کاتی مه یموونه ماره دهکا له خوئی، له ئی حرامدا نابی وه که به ده ستیشی ده گری هه ره له ئی حرامدا نابی، وه مه یموونه له سه ریف مردووه، وه هه ره له شوینه یشدا نیژراوه که کاتی خوئی پیغه مبهه (دروودی خودای له سرین) له ویدا به دهستی گرتبوو.

۸۶) ئی حرامدار (واته: که سی له ئی حرامدابی) خوشوردن و که له شاخگرتن و چاوپشتنی بو هه یه: (للمحرم الغسل والحجامة والكحل)

۱۵۱۲- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَغْتَسِلُ وَهُوَ مُحَرَّمٌ وَحَرَّكَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَذْبَرَ وَقَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَفْعَلُ. رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ^(۱).

نه بو نه ییوب (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغه مبهه رم دی (دروودی خودای له سرین) له ئی حرامدا بوو خوئی ده شوورد. ئینجا نه بو نه ییوب به هه ردو و دهستی قرژی

(۳) مسلم. نکاح: ۴۳۹، أبو داود. مناسک: ۸۴۳. ترمذی. حج: ۸۴۵.

(۱) بخاری. جزاء الصيد: ۸۴۰. مسلم. حج: ۲۸۸۱. أبو داود مناسک: ۸۴۰. نسائی. مناسک: ۲۶۶۴.

خوی هه‌لک‌لۆفت و گوتی: به‌چاوی خۆم دیم که پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) ناوه‌ها سه‌ری خوی هه‌لده‌گلۆفت! (ش/د).

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: احْتَجَمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ مُحَرَّمٌ بِلَحْيٍ جَمَلٍ فِي وَسْطِ رَأْسِهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَزَادَ أَبُو دَاوُدَ: مَنْ دَاءَ كَانَ بِهِ (٢).

ئیبینو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بێ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) له‌ ئیحرامدا بوو له‌له‌حیی جه‌مه‌ل بوو، که‌له‌شاخی له‌ ناوه‌پراستی سه‌ری خوی گرت (ش/د/ت/ن) ئه‌بو داوود ئه‌مه‌یشی پتر کردوو: له‌به‌ر ئازاری که‌ له‌سه‌ریا بوو.

۱۵۱۳- عَنْ يُبَيْهِ بْنِ وَهْبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِمَلَلٍ اشْتَكَى عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَيْنِيهِ فَلَمَّا كُنَّا بِالرُّوحَاءِ اشْتَدَّ وَجَعُهُ فَأَرْسَلَ إِلَى أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ يَسْأَلُهُ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ أَنْ اضْمِذْهُمَا بِالصَّبْرِ فَإِنَّ عُثْمَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) حَدَّثَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الرَّجُلِ إِذَا اشْتَكَى عَيْنِيهِ وَهُوَ مُحَرَّمٌ ضَمَذَهُمَا بِالصَّبْرِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِي (٣).

له‌ نوبه‌یه‌ی کوپی وه‌به‌وه، گوتی: له‌گه‌ل ئه‌بانی کوپی عوسماندا ده‌رچووین، له‌ریگه‌ که‌ گه‌یشتی نه‌مه‌ل، عومهری کوپی عوبه‌یدوللا چاوه‌کانی ده‌ستیان کرد به‌ژانکردن، جا کاتی که‌ گه‌یشتی نه‌مه‌ل ره‌وحا ئیشه‌که‌ی ته‌واو سه‌خت بوو، یه‌کیکی نارد بو‌ لای ئه‌بانی کوپی عوسمان له‌م باره‌یه‌وه لێی پرسى، ئه‌ویش وه‌لامی بو‌ ناردوه‌وه: که‌ به‌نییونمه‌کی تالی شاری بیپچه‌ “چونکه‌ عوسمان (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پرسیارکرا له‌ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین): ئه‌گه‌ر پیاوی له‌ ئیحرامدا چاوی ئیشا چی بکا؟ فه‌رمووی: به‌تالی شاری بیپچیت (م/د/ت/ن).

(٢) بخاري، جزاء الصيد: ١٨٣٦ (١٨٣٥) ٥٦٩٨. أبو داود. مناسك: ١٨٣٥. الترمذي حج: ٨٣٩. نسائي.

مناسك: ٢٨٤٥.

(٣) مسلم، حج: ٢٨٧٩. أبو داود مناسك: ١٨٣٨. الترمذي حج: ٩٥٢. نسائي، حج: ٧١٠.

(۸۷) نِیَحْرَام به ستن له میقاته وه: (الإِهْلَال من المِیقات)

۱۵۱۴- عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَجَرَّدَ لِإِهْلَالِهِ وَاغْتَسَلَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَحَسَنَهُ^(۱).

زهیدی کوپی ثابت (خودای نِ رازی بن) گوئی: پیغه مبهرم دی (دروودی خودای له سهرین) بو نیحرام به ستن خوئی روت کرده وهو خوئی شور د (ت: ح).

۱۵۱۵- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كُنْتُ أُطِيبُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِإِحْرَامِهِ قَبْلَ أَنْ يُحْرِمَ وَلِحَلِّهِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ. وَفِي رِوَايَةٍ: كَأَنِّي أُنْظِرُ إِلَى وَبَيْصِ الْمِسْكِ فِي مَفْرَقِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ مُحْرِمٌ^(۲).

عائیشه (خودای نِ رازی بن) گوئی: بو خوم بوئی خوشم دهدا له پیغه مبهرم (دروودی خودای له سهرین) له کاتی نیحرام به ستندا، به لام له پیش نه وهدا که نیحرام به ستن، وه ههروه ها بو نیحرام شکاندنیش له پاش ره جمی شهیتان و شهرتاشین له پیش نه وهدا که ته وافی بهیت بکا بوئی خوشم نِ دهدا له گیرانه ویه کا: نیستاش هه ره بهر چاومه که چون شوینی جیا کردنه وهی مووی سهری پیغه مبهرم (دروودی خودای له سهرین) که له ناوه راستا ده یکرد به دوو له ته وه، بریسکه ی میسکه که ی پیوه بوو، که له پیشی نیحرام به ستندا لئی دابوو (ش/د/ت/ن).

۱۵۱۶- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الظُّهْرَ بِالْمَدِينَةِ أَرْبَعًا، وَالْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ بَاتَ بِهَا حَتَّى أَصْبَحَ، فَلَمَّا صَلَّى رَكِبَ رَاحِلَتَهُ اسْتَوَتْ بِهِ أَهْلًا. رَوَاهُمَا الْخَمْسَةُ^(۳).

ئه نهس (خودای نِ رازی بن) گوئی: پیغه مبهرم (دروودی خودای له سهرین) که چوو بو حه جی مالئاوایی له مه دینه نویژی نیوه پووی به چوار رکات کرد، به لام له

(۱) حسن عند الترمذی.

(۲) بخاری. غسل: ۲۷۱، ۱۵۲۸، ۵۹۲۳. مسلم. حج: ۲۸۲۴. نسائی. مناسک: ۲۶۹۳، ۲۶۹۴، ۲۶۹۵.

(۳) بخاری. حج: ۱۵۴۶، ۱۵۴۷، ۱۵۵۱.

ذولحوله یفه نویژی عه صری به قه صر به دوو رکات کرد، ئینجا شهو لهوئی مایه وه تا به یانی، ئینجا سوار بوو رویشته، تا و لاخه که ی سه ری خسته سه رشاخ ی به یدا جا لهوئی ستایشی خودای کردو سو بجان ه لآو شه لآهو شه کبه ری کردو حج و عمره ی پیکه وه دابه ست و به له ببه یکه کردن به دهنگی بهرز ئیحرامی دابه ست (ش/د/ت/ن).

۱۵۱۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: انْطَلَقَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنَ الْمَدِينَةِ، بَعْدَ مَا تَرَجَّلَ وَأَذْهَنَ وَلَبَسَ إِزَارَهُ وَرِدَاءَهُ، هُوَ وَأَصْحَابُهُ، فَلَمْ يَنْهَ عَنْ شَيْءٍ مِنَ الْأُرْدِيَةِ وَالْأَزْرِ ثَلْبَسُ إِلَّا الْمُرْغَفَرَةَ الَّتِي تَرْدَعُ عَلَى الْجِلْدِ، فَأَصْبَحَ بِدَى الْخُلَيْفَةِ، رَكِبَ رَاحِلَتَهُ حَتَّى اسْتَوَى عَلَى الْبَيْدَاءِ، أَهْلٌ هُوَ وَأَصْحَابُهُ وَقُلْدٌ بَدَنَتُهُ، وَذَلِكَ لِخَمْسٍ بَقِيْنَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ، فَقَدِمَ مَكَّةَ لِأَرْبَعِ لَيَالٍ خَلَوْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ، فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَلَمْ يَحِلَّ مِنْ أَجْلِ بُدْنِهِ لِأَنَّهُ قَلَّدَهَا، ثُمَّ نَزَلَ بِأَعْلَى مَكَّةَ عِنْدَ الْحَجُّونَ، وَهُوَ مُهَلٌّ بِالْحَجِّ، وَلَمْ يَقْرَبِ الْكَعْبَةَ بَعْدَ طَوَافِهِ بِهَا حَتَّى رَجَعَ مِنْ عَرَفَةَ، وَأَمَرَ أَصْحَابَهُ أَنْ يَطُوفُوا بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ يَقْصُرُوا مِنْ رُءُوسِهِمْ ثُمَّ يَحِلُّوا، وَذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ بَدَنَةٌ قَلَّدَهَا، وَمَنْ كَانَتْ مَعَهُ أَمْرَأَتُهُ فَهِيَ لَهُ حَلَالٌ، وَالطَّيْبُ وَالْثِّيَابُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۴).

ئیبنو عبباس (خودایان فی رازی بن) گوئی: پیغه مبه (درویدی خودای له سهر بن) له مه دینه سه رو ریشی خوئی چه ورکردو شانیهی کردن، وه خوئی و هاوړییانی سه رو دوو په شته مال (ئیزارو ریدا) یان له بهر کردو ئینجا به ره و مه که ی نازدار که و تنه ری، پیغه مبه (درویدی خودای له سهر بن) ریگه ی له بهر کردنی هه موو جوړه په شته مالیکی دا، مه گهر نه وانه ی که زه عفرانا وییه کی وها بن که رهنگ بده نه وه و له ش زه ردکه ن، جا شه و روژه چووو ذولحوله یفه، وه شهو لهوئی مایه وه، وه به یانی سواری و لاخه که ی بوو، وه رویشته تا سه رکه وته سه رکیوی به یدا، جا لهوئی خوئی و هاوړییانی ئیحرامیان به ست، وه شه

(۴) بخاری. حج: ۱۵۴۵، ۱۶۲۵، ۱۷۳۱.

و شتره دیاریانیه که پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سربین) هیئابوونی، که له مه‌ککه بیانکات به قوربانی، له‌وئ نیشانه‌ی کردن و سه‌رو جووت سوئی کرده ملیان، که ئەمانه‌ی کرد هیشتا له مانگی ناو جه‌ژنان پینج روژی مابوو، وه له روژی چواره‌می مانگی قورباندا گه‌یشته مه‌ککه، جا ته‌وافی به‌یتی کردو سه‌عی نیوانی صه‌فاو مه‌رویه به‌جئ هیئا، وه خوئی ئیحرامی نه‌شکاند، چونکه وشتری دیاری (ئه‌له‌ه‌دی) هیئابوو له‌گه‌ل خوئی، ئینجا له سه‌رووی مه‌ککه‌وه، له کن چه‌جون دابه‌زی و بارگه‌که‌ی خست، وه پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سربین) ته‌نیا ئیحرامی چه‌جی به‌ستبوو، که ته‌وافی که‌عبه‌ی کرد ئیتر توخنی نه‌که‌وته‌وه تا له کیوی عه‌ره‌فه گه‌رایه‌وه، به‌لام فه‌رمانی دا به‌هاوړیکانی (واته: به‌و که‌سانه‌یان که وشتری دیاری و قوربانیاان نه‌هیئابوو له‌گه‌ل خویان) فه‌رمانی پیکردن: که ته‌وافی به‌یت بکه‌ن و ته‌وافی نیوانی صه‌فاو مه‌روه بکه‌ن و ئینجا مووی سه‌ری خویان کورت بکه‌نه‌وه و ئیحرام بشکینن، وه بیکه‌ن به‌عه‌مره، وه له‌م ماوه‌یه‌دا که ئیحرام ده‌شکینن تا ئیحرامی چه‌ج ده‌به‌ستن ئه‌وه‌ی ژنی خوئی له‌گه‌ل بئ وه‌ک جارن بوئی چه‌لآله، وه هه‌روه‌ها بوئی خوش له‌خودان و پوشینی جل و به‌رگی ئاساییش! (ب).

۱۵۱۸- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: دَخَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى ضُبَاعَةَ بِنْتِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أُرِيدُ الْحَجَّ وَأَنَا شَاكِيَةٌ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): حُجِّي وَاشْتَرِطِي وَقُولِي اللَّهُمَّ أَنْ مَحَلِّي حَيْثُ حَبَسْتَنِي. وَكَانَتْ تَحْتَ الْمِقْدَادِ ابْنِ الْأَسْوَدِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۵).

عائیشه (خودای فی‌رازی بئ) گوئی: پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سربین) ته‌شریفی چوو بو‌لای ضوباعه‌ی کچی زوبه‌یری کوپی عه‌بدولموططه‌لیب، ضوباعه گوئی: ئەه‌ی ره‌وانه‌کراوی خودا! ده‌مه‌وئ بچم بو‌چه‌ج به‌لام ده‌ترسم له‌پئ نه‌خوش که‌وم؟ پیغهمبهریش (درویدی خودای له‌سربین) فه‌رمووی: برۆ بو‌چه‌ج و

(۵) بخاری. نکاح: ۵۰۸۹. مسلم. ۲۸۹۴ - ۲۸۹۹. نسائی. مناسک: ۲۷۶۷. أبو داود. مناسک: ۱۷۴۳.

مەرج دابنى و بلىئ ئەى خودايە! لەمەر كوى تۆ نەخوشت خستەم لەوى ئىحرام دەشكىنم وە ضوباعە ژنى مىقدادى كوپى ئەسوود بوو (ش/د/ت/ن).

(۸۸) لەبەيكە كردن: (التلبية)

۱۵۲۰- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ إِذَا اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَائِمَةً عِنْدَ مَسْجِدِ ذِي الْحَلِيفَةِ أَهْلًا فَقَالَ لَبَّيْكَ: اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَزَادَ غَيْرُ الْبُخَارِيِّ: وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) يَقُولُ: كَانَ عُمَرُ يُهْلُ بِأَهْلَالِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ هَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ وَيَقُولُ وَيَزِيدُ: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ لَبَّيْكَ وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ وَالْعَمَلُ^(۱).

ئىبنو عومەر (خودای ئى رازى بى) گوتى: پىغەمبەر (دروى خودای لەسەرىن) جاران كە و لاخەكەى سەرى دەخستە سەر كىوى بەیدا، لەكن مزگەوتەكەى نولحو لەیفە رادەووەستا ئىنجا ئىحرامى دادەبەست واتە: نىهتى چوونە ناو حەجى دەهینا بە گوتنى ئەم گوتەى دەیفەرموو:

لَبَّيْكَ: اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ:

پەرورەدگارا! هەمیشە كەمەرى بەندەگىم بەستووە بۆ جیبەجیكردنى فەرمانى تۆ، تۆ بى چوون و بى هاوێلى سوپاس و ستایش هەر بۆ تۆیە، وە بەخشش و نازو بەهەر و نىعمەت و دارایی و پاشایی و خاوەنى هەر لەخۆت دى و هەر لەخۆت جوانە، بى چوونى و بى هاوێلى تۆ ئاشكراو نمایانە (ش/د/ت/ن) بوخارى ئى دەرچى ئەوانى تریان ئەمەشیان لەم فەرودەى پتر

(۱) بخاري. حج: ۱۵۴۱، ۲۸۰۸، ۲۸۰۹. مسلم. حج: ۲۸۰۴، ۲۸۰۶. أبو داود. مناسك: ۱۷۷۱. ترمذی. حج:

کردووه: جاران عومهر (خودای نِ رازی بن) (وهك پیغهمبر (دروودی خودای لهسهرین)) بهم
وشانهی پیشهوه ئیحرامی ده بهست و نه میشتی نِ پتر ده کرد:

لَّيْكَ اللَّهُمَّ لَيْكَ لَيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ لَيْكَ وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ وَالْعَمَلُ
په روهردگارا! نهی خودای من، من هه میشته ملکه چم بۆ جیبه جی کردنی
فه رمانی تو. تا خو شنوودی و ره زامه ندیی تو دهردهست ده کم، چاکه به
دهستی توئه، ئومیدی هه ره گه وره به لوتف و کهره می توئه، هه ر کرده وهیی
که تو په سه ندی نه که می مایه پووچ و فیرویه!

۱۵۲۰- عَنْ السَّائِبِ الْأَنْصَارِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
قَالَ: أَتَانِي جِبْرِيلُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَمَرَنِي أَنْ أَمُرَ أَصْحَابِي وَمَنْ مَعِيَ أَنْ يَرْفَعُوا
أَصْوَاتَهُمْ بِالْإِهْلَالِ أَوْ قَالَ: بِالتَّلْيَةِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ وَصَحَّحَهُ التِّرْمِذِيُّ^(۲).

سائیپی ئه نصاری (خودای نِ رازی بن) گوئی: پیغهمبر (دروودی خودای لهسهرین)
فه رموی: جو برائیل (دروودی خودای لهسهرین) هات بۆ لام فه رموی پیم: که فه رمان
بکه م به یارانم و به هه موو ئومه تم که له کاتی ئیحرام دابه ستنی حج و
عمره دا به دهنگی بهرز له ببه یکه بکه ن (د/ت: ص/ن).

۱۵۲۱- عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصَّدِيقِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سُئِلَ أَيُّ
الْحَجِّ أَفْضَلُ؟ قَالَ: الْعَجُّ وَالْعُجُّ^(۳).

ئه بو به کری صه دیق (خودای نِ رازی بن) گوئی: پرسیارکرا له هه زهت
(دروودی خودای لهسهرین) حج کامه ی خیری زۆر تره؟ فه رموی: گره می دهنگی
له ببه یکه کردن و قوربانی کردن! (ت-سند غریب).

۱۵۲۲- عَنْ سَهْلٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ
يُلْبِي إِلَّا لَبَّى مَنْ عَنْ يَمِينِهِ أَوْ عَنْ شِمَالِهِ مِنْ حَجَرٍ أَوْ شَجَرٍ أَوْ مَدَرٍ حَتَّى تَنْقَطِعَ الْأَرْضُ
مِنْ هَهُنَا وَهَهُنَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ^(۴).

(۲) صحیح عند الترمذی.

(۳) سند غریب (شرحه).

سه‌هل (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سربین) ده‌فرموی: کاتی موسولمانی له‌ببه‌یکه ده‌کات، هرچی هه‌یه له راست و له‌چه‌پیه‌وه (له‌به‌ردو دارو گلمتک) ئه‌وانیش به زمانی حال یا به‌زمانی گوتاری خویان بو‌ی ده‌سهندنه‌وه و ئه‌وانیش له‌گه‌لیا له‌ببه‌یکه ده‌که‌ن، هه‌تا نزیک‌ی قیامت (ت).

۱۵۲۳- عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَرْدَفَ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ مِنْ عَرَفَةَ حَتَّى جَاءَ جَمْعًا وَأَرْدَفَ الْفَضْلَ مِنْ جَمْعٍ حَتَّى جَاءَ مِنِّي. وَأَخْبَرَنِي الْفَضْلُ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَمْ يَزَلْ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۴).

ئیبنو عه‌باس (خودایان فی رازی بن) گوتی: پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سربین) له‌موزده‌لیفه‌وه تا مینا فه‌ضلی خسته‌پاشکوی خوی، فه‌ضل هه‌والی بی دام، که پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سربین) تا له‌کوگا به‌رده‌که‌ی جه‌مره‌تولعه‌قه‌به ره‌جمی شه‌یتانی ته‌واو کرد هر له‌ببه‌یکه‌ی ده‌کرد (ش/د/ت).

۱۵۲۴- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يُلَبِّي الْمُعْتَمِرُ حَتَّى يَسْتَلِمَ الْحَجَرَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۵).

دیسان گوتی: پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سربین) فه‌رموی: عه‌مره‌که‌ر هر له‌ببه‌یکه ده‌کا تا ده‌ست ده‌هینی به‌به‌رده ره‌شه‌که (حجر الاسود) دا (د/ت:ص).

(۴) غیر مطعون سندھ (شرحه).

(۵) بخاری. حج: ۱۶۶۹، ۱۶۸۵. مسلم. حج: ۳۰۷۶ - ۳۰۷۸. أبو داود. ماسک: ۸۱۵. ترمذی. حج: ۹۸.

نسائی. مناسک الحج: ۹۸، ۳۰۵۵.

(۶) صحیح عند الترمذی (شرحه).

۸۹) باسی چوارہم: باسی نہوہیہ: کہ حج و عمرہ بہ چہن جوړ دہ کرین، وہ نہوکارو فرمانانہی کہ له حج و عمرہ دہ کرین چینو چوئن! واتہ: باسی جوړہ کانی حج و عمرہ و کردارہ کانیان:

جوړی یہ کہم: کردنیان بہ جیاجیا:

الباب الرابع: في أنواع النسك وأعماله: (النوع الأول: الافراد)

۱۵۲۵- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَمَرَ الْحَجَّ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ. وَلَفْظُ مُسْلِمٍ. أَهْلٌ بِالْحَجِّ مُفْرَدًا^(۱).

عائیشہ (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغمبر (درویدی خودای له سرین) حجی بہ تہنہا کرد واتہ: حجی بہ جیا بہ بی عمرہ دابہست (م/د/ت/ن) گفته ی (م): له پیشتدا ئیحرامی حجی بہ جیا دابہست له پاشا عمرہیشی تی خست.

۱۵۲۸- وَعَنْهَا قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَمِنَّا مَنْ أَهْلٌ بِعُمْرَةٍ، وَمِنَّا مَنْ أَهْلٌ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ، وَمِنَّا مَنْ أَهْلٌ بِالْحَجِّ وَأَهْلٌ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْحَجِّ، فَأَمَّا مَنْ أَهْلٌ بِالْحَجِّ أَوْ جَمَعَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لَمْ يَحِلُّوا حَتَّى كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيَّ وَفِي رِوَايَةٍ: لِجَابِرٍ: أَهْلُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَصْحَابُهُ بِالْحَجِّ مُفْرَدًا^(۲).

ديسان گوئی: سالی حجہ تول ویداع له خزمہ تی حہزہ تدا (درویدی خودای له سرین) کہوتینہری، جا هہمان بوو تہنیا ئیحرامی عمرہی دا بہستبوو، هہشمان بوو تہنیا ئیحرامی حجی دابہستبوو، وه هہشمان بوو ئیحرامی حج و عمرہیان بہیہ کہ وه دابہستبوو پیغمبر خوی (درویدی خودای له سرین) تہنیا ئیحرامی حجی دابہست، جا ئہوانہی کہ هہر ئیحرامی حہجیان

(۱) مسلم. حج: ۲۹۱۳. ابو داود. مناسک: ۱۷۷۷. الترمذی. حج: ۸۲۰. نسائی. حج: ۲۷۱۴.

(۲) بخاری. حیض: ۳۱۷ (۳۱۹) ۳۱۶. مسلم. حج: ۲۹۰۳.

دابہ سستبوو (یا ئیحرامی حج و عمره یان پیکه وه دابه سستبوو) ئیحرامه که یان شکاند ههتا روژی جهژن (ش/د/ن) له گیرانه وهیه کی جابیردا (خودای ئی رازی بن) دهلی: پیغه مبهه (دیودی خودای له سهرین) خوئی و یارانی که جیان به جیا واته: به بی عمره دابه ست.

۹۰. جوړی دووهم: ته مه تنووعه واته: ئیحرام به ستن به عمره له پیتش کردنی که جدا: (النوع الثاني: التمتع)

۱۵۲۷- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ مُتَعَةِ الْحَجِّ فَقَالَ: أَهْلُ الْمُهَاجِرُونَ وَالْأَنْصَارُ وَأَزْوَاجُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَأَهْلُنَا، فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): اجْعَلُوا إِهْلَالَكُمْ بِالْحَجِّ عُمْرَةً إِلَّا مَنْ قَلَّدَ الْهَدْيَ. فَطُفْنَا بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَأَتَيْنَا النَّسَاءَ، وَلَبِسْنَا الثِّيَابَ وَقَالَ: مَنْ قَلَّدَ الْهَدْيَ فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لَهُ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيَ مَحِلَّهُ. ثُمَّ أَمَرْنَا عَشِيَّةَ التَّرْوِيَةِ أَنْ نَهْلَ بِالْحَجِّ، فَإِذَا فَرَعْنَا مِنَ الْمَنَاسِكِ جِئْنَا فَطُفْنَا بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ فَقَدْ تَمَّ حَجُّنَا، وَعَلَيْنَا الْهَدْيُ قَالَ: اللَّهُ تَعَالَى (فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ) إِلَى أَصْصَارِكُمْ. الشَّاةُ تُجْزَى، فَجَمَعُوا نُسُكَيْنِ فِي عَامٍ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أُنْزِلَهُ فِي كِتَابِهِ وَسَنَّهُ نَبِيُّهُ وَأَبَاحَهُ لِعَبْدٍ أَهْلٍ مَكَّةَ، قَالَ: اللَّهُ تَعَالَى: (ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ). رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۱).

پرسیار کرا له ئیبنو عبباس (خودایان ئی رازی بن) له باره ی پشوودان (ته مه تنووع) ی که جه وه، گوتی: له که جی مالتا واییدا کوچه که ران و یاریده ده ران و هاوسه رانی پیغه مبهه (دیودی خودای له سهرین) ئیحرامی که جیان به ست وه ئیمه ییش ئیحراممان به ست، جا که چوینه مه که پیغه مبهه (دیودی

(۱) بخاری. حج: ۱۶۹۱. مسلم. حج: ۲۹۰۲.

خوداى لەسەرىن) فەرمووى: ئەوھى لە ئىوھ حەيوانى ديارى مەككەى نیشانە نەكردووە با حەجەكەى بكا بە عەمرە ئىتر ئىمەيش تەوافى بەیت و تەوافى صەفاو مەپروەمان كردو مووى سەرمان كورت كردهو و ئىحراممان شكاندو چووينە لاى ژنى خۆمان و وەك جارەن جل و بەرگى ئاساييمان پۆشيبەو. وە حەزەت (درودى خوداى لەسەرىن) فەرموويشى: ھەر كەس ئى ديارى بەيتى نیشانەكردووە ئەو نابى ئىحرام بشكىنى، ھەتا ئەو ديارىبە دەگاتە جىگەى خۆى و لەمىنا سەر دەپەرى، ئىنجا تاقى ئىوارەى رۆژى ھەشتەمى قوربان كەناودارە بەرۆژى تەروىبە، پىغەمبەر (درودى خوداى لەسەرىن) فەرمانى پى كردىن: كە سەر لەنوئى لەناو مەككەو ئىحرامى حەج ببەستىنەو، وە كاتى لە فەرمانەكانى ترى حەج بووينە، ديسان بىينەو بۆ مەككەو ديسان تەوافى بەیت و تەوافى سەفاو مەپروە بكەين، ئىتر حەجەكەمان تەواو دەبى و دەبين بە خاوەنى يەك عەمرەو يەك حەج، وەلى سەر و كوشتى وامان دەكەوئتە سەر كە بۆ قوربانى دەست بدا، ئەمەيش ئەوھى كە خوداى گەرە دەفەرموئ:

{فَمَنْ تَمَعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتَ}.

ھەر كەس ئى لەپاش كردنى عەمرە ئىحرامى شكاندو خۆشى وەرگرتەو تە كاتى ئىحرامى حەج دادەبەستى ئەو چى بۆ ھەلسوورا ئازەلى دەست بدا بۆ قوربانى سەرى بپرى دەى كەس ئازەلى دەست نەكەوئ ئەو پىويستە كە سى رۆژ بە رۆژو بى لەكاتى حەجدا وە حەوت رۆژيش كە گەرانەو بۆ ولاتى خۆتان و چوونەو ناو كەس و كارى خۆتان جا مەپرى يا بزنى بۆ ئەم كوشتىبە بۆيەك كەس بەش دەكا ئىتر لەو سالاەدا ھەردو پەرسەش (عیبادەت)ى حەج و عەمرەيان لەيەك وەرزا كۆ كردهو، وە خودا ئەم حوكمەى لەنامەى خۆیدا ناردۆتە خوارەو پىغەمبەرىش (درودى خوداى لەسەرىن) كردووبە بە ياساو بۆ خەلكى غەیری مەككە رەواى دیو، خودا دەفەرموئ:

{ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ}.

ئەم حوکمە کە پیویست بوونی فیدیەیه لەسەر کەسێ تەمەتتووع بکا، بۆ ئەو کەسەیه کە خەلکی نزیکێ مەسجید و لەحرام نەبێ بە کەمتر لە ماوەی کورت کردنەوێژ (مسافه القصر) (ش/د).

۱۵۲۸- عَنْ أَبِي جَمْرَةَ الضُّبَعِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: تَمَتَّعْتُ فَتَهَانِي نَاسٌ عَنْ ذَلِكَ، فَسَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ فَأَمَرَنِي بِهَا ثُمَّ انْطَلَقْتُ إِلَى الْبَيْتِ فَبَيْنْتُ فَأَتَانِي آتٌ فِي مَنَامِي فَقَالَ: عُمْرَةٌ مُتَقَبَّلَةٌ. وَحَجٌّ مَبْرُورٌ قَالَ: فَأَتَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي رَأَيْتُ فَقَالَ: اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ سُنَّةُ أَبِي الْقَاسِمِ (مَتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَابْنُ خَرِيٍّ وَزَادَ: فَقَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ: أَقِمْ عِنْدِي وَأَجْعَلْ لَكَ سَهْمًا مِنْ مَالِي. فَقُلْتُ لِمَ؟ فَقَالَ: لِلرُّؤْيَا الَّتِي رَأَيْتَ^(۲).

ئەو جەمەرەیی ضوبەعی (خودای ئازادی بن) گوئی: لە پێشدا عەمرەم کردو ئینجا پشوووم وەرگرت تا کاتی بەستنی ئیحرامی حج کە بەم کارە، دەگووتری تەمەتتووع (پشوودان) ی حج کەچی هەندێ کەس پێیان گوتم شتی وامەکە، منیش چووم پرسیارم کرد لە ئیبنو عەبباس، ئەو گوئی: بیکە، لە پاشا چووم بۆ بەیت و لەوێ خەوتم، جا یەکنێ لە خەوما هاتە لام پێی گوتم: عەمرەت گیرا و حەت دروست بێ! منیش چوومەووە بۆ لای ئیبنو عەبباس و ئەم خەوێ دیم بۆیم گیرایەووە، ئەویش گوئی: ئەللاھو ئەکبەر، ئەللاھو ئەکبەر خەونیکی چەند جوانت دیووە پشوودان (تەمەتتووع) سوننەتی پیغەمبەر خۆیەتی (دروودی خودای لەسەرب) (م/ب) بوخاری (رەحمتی خودای لێن) ئەمە ی پترە: ئیبنو عەبباس گویشی پێم: بێنەرەووە لەلام پشکت بۆ دادەنێم لە مالهەکم، گوتم: لە بەرجی؟ گوئی لەبەر ئەم خەونە باشە ی کە دیوتە!

۱۵۲۹- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أُنْزِلَتْ آيَةُ الْمُتَمَتِّعِ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَفَعَلْنَاهَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (مَتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، وَلَمْ يُحَرِّمُهَا قُرْآنٌ، وَلَمْ يَنْهَ عَنْهَا حَتَّى مَاتَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَلَكِنْ الْبُخَارِيُّ فِي التَّفْسِيرِ^(۳).

(۲) بخاری. حج: ۱۵۶۷، ۱۶۸۸. مسلم. حج: ۳۰۰۵.

(۳) بخاری. حج: ۱۵۷۱، ۴۵۸. مسلم. حج: ۲۹۶۲ - ۲۹۶۴.

عیمرانی کوپی حوصه‌ین (خودای فی رازی بن) گوتی: نایه‌تی پیشوودان و
 هسانه‌وه له نیوانی عه‌مه‌وه حه‌جدا که ناو داره به نایه‌تی ته‌مه‌تتووی حج
 له نامه‌ی خوادا هاتوته خواره‌وه نیمه‌ خو‌مان له‌گه‌ل حه‌زرت خویدا (درویدی
 خودای له‌سهرین) عه‌مه‌وه حه‌جمان له‌سهر نه‌و شیوه‌یه کردووه، وه هه‌تا
 حه‌زرتیش (درویدی خودای له‌سهرین) کوچی دوایی کرد نه‌م کاره له‌سهر نه‌م
 شیوه‌یه وه‌ک خو‌ی مابوو، وه نه‌ قورئان قه‌ده‌غه‌ی کردبوو، وه نه‌ پیغه‌مبه‌ر
 (درویدی خودای له‌سهرین) یاساخ‌ی کردبوو (ش).

۹۱) جو‌ری سییه‌م: قیرانه. واته: کردنی حج و عمره به‌یه‌که‌وه:

النوع الثالث: القران

۱۵۳۲- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْمَدِينَةِ
 الظُّهْرَ أَرْبَعًا، وَالْعَصْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ، ثُمَّ بَاتَ بِهَا حَتَّى أَصْبَحَ، ثُمَّ رَكِبَ حَتَّى
 اسْتَوَتْ بِهِ عَلَى الْبَيْدَاءِ، حَمِدَ اللَّهَ وَسَبَّحَ وَكَبَّرَ، ثُمَّ أَهْلَ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ، وَأَهْلَ النَّاسُ
 بِهِمَا، فَلَمَّا قَدِمْنَا أَمَرَ النَّاسَ فَحَلُّوا، حَتَّى كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ أَهْلُوا بِالْحَجِّ قَالَ: وَنَحَرَ النَّبِيُّ
 (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَدَنَاتٍ بِيَدِهِ قِيَامًا، وَذَبَحَ بِالْمَدِينَةِ كَبْشَيْنِ أَمْلَحَيْنِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو
 دَاوُدَ وَاحِدٌ^(۱).

نه‌سه‌س (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) که چوو بو
 حه‌جی مالئاوایی له مه‌دینه نو‌یژی نیوه‌پو‌ی به‌ چوار رکات کرد، ئینجا که‌وته
 ری که‌گه‌یشته ذولحوله‌یفه له‌وئ نو‌یژی عه‌صری به‌قه‌صر به‌ دوو رکات کرد،
 ئینجا شه‌و له‌وئ مایه‌وه هه‌تا به‌یانی، ئینجا سواربوو رو‌یشت تا ولاخه‌که‌ی
 سه‌ری خسته سه‌رشاخ‌ی به‌یدا، جا له‌وئ سوپاس و ستایشی خودای کردو
 سوبحانه‌للاو نه‌للاهو نه‌کبه‌ری کرد، ئینجا به‌ ته‌لبییه‌ی پیشوو ئیحرامی

(۱) تقدم تخريجه في الرقم: ۱۵۲۲/۳ من تسلسل (۸۲).

حج و عمره‌ی بهیه‌کوه به‌ست و خه‌لکه‌کیش ئیحرامی حج و عمره‌یان به‌ست، به‌لام که چووینه مه‌ککه فه‌رمانیکرد به خه‌لکه‌کیش ئیحرامیان شکاند، ئینجا له رۆژی هه‌شته‌می مانگی قوربان، که ده‌کاته رۆژی ته‌روییه، نه‌وانه‌ی که ئیحرامیان شکاندبوو سه‌رله‌نوێ ئیحرامی حه‌جیان به‌سته‌وه. گوته‌ی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) به ده‌ستی خوێ چه‌ند وشتیکی سه‌رپری له مه‌ککه، له‌کاتی سه‌رپرینه‌که‌دا وشته‌کان به‌پیوه راوه‌ستابوون له‌سه‌ر سی پی. که گه‌پاشه‌وه بو مه‌دینه دوو به‌رانی ته‌وی سه‌رپری و کردی به قاوه‌لتی به بو‌نه‌ی گه‌رانه‌ویه‌وه له حج (ت/د/ئه‌حمه‌د).

۱۵۳۳- وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُلَبِّي بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ جَمِيعًا يَقُولُ لَبَّيْكَ عُمْرَةً وَحَجًّا لَبَّيْكَ عُمْرَةً وَحَجًّا. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۱).

ديسان گوته‌ی: خویم گویم لیبوو له پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ئیحرامی حج و عمره‌ی بهیه‌کوه دابه‌ست و فه‌رمووی: نییه‌تمه ئیحرامی عمره و حج داده‌به‌ستم بو خودا (ش/د/ت).

۱۵۳۴- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِوَادِي الْعَقِيقِ يَقُولُ: أَتَانِي اللَّيْلَةُ آتٍ مِنْ رَبِّي فَقَالَ: صَلِّ فِي هَذَا الْوَادِي الْمُبَارَكِ وَقُلْ عُمْرَةً فِي حَجَّةٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَاحِدٌ^(۲).

عومه‌ر (خودای ئازادی بن) گوته‌ی: له شیوی عه‌قیق گویم لیبوو پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) فه‌رمووی: ئهم شه‌و فريشته‌یی له‌لای په‌نی په‌ره‌ردگارمه‌وه هات بو لام فه‌رمووی پیم: لهم شیوه‌ پیرۆزه‌دا نوێژبکه وه بلێ: ئه‌وا ئیحرامی عمره‌م له‌گه‌ڵ حه‌جا بهیه‌کوه به‌ست (ب/د/ئه‌حمه‌د).

(۱) بخاری. حج: ۱۵۶۲، ۱۵۶۹. مسلم. حج: ۳۰۱۸، ۳۰۱۹. أبو داود. مناسك: ۱۷۹۵. نسائي. مناسك:

۱۵۳۵- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ كَانَ مَعَهُ هَذِي فَلْيَهْلُ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ، ثُمَّ لَا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا. رَوَاهُ الثَّالِثَةُ^(۴).

عائیشه (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغمبر (درودی خودای لهسربین) فهرمووی: هرکه سی دیاری مهکک ی پییه با ئیحرامی حج و عمره پیکه وه ببهستی، به لام ئیتر نابئ ئیحرام بشکینئ تا هردووکیان تهواو دهکاو ئیحرامی هردووکیان بهیهک وه دهشکینئ (ش/د).

۱۵۳۶- عَنْ مُطَرِّفٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ: لِي عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ: أَحَدْتُكَ حَدِيثًا عَنِ اللَّهِ أَنْ يَنْفَعَكَ بِهِ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) جَمَعَ بَيْنَ حَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ ثُمَّ لَمْ يَنْتَهِ عَنْهُ حَتَّى مَاتَ وَلَمْ يَنْزِلْ فِيهِ قُرْآنٌ يُحَرِّمُهُ وَقَدْ كَانَ يُسَلِّمُ عَلَيَّ حَتَّى أَكْتُوبْتَ فُتِرْتُ ثُمَّ تَرَكْتُ الْكَيَّ فَعَادَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي التَّمَتُّعِ^(۵).

موطهرریف (خودای فی رازی بن) گوئی: عیمرانی کوپی حوصهین (خودای فی رازی بن) پی گوتم: فهرمووده یهکت بو دهگیرمه وه، هیوایه که خودا بیکا به مایه ی سوودو قازانج بوئ: پیغمبر (درودی خودای لهسربین) خوئ حج و عمره ی به یهک وه کردوه، وه هتا خوئی کوچی دواپی کرد (درودی خودای لهسربین) نه کاره لهسر نه شیویه وه خوئ مابوو، نه پیغمبر (درودی خودای لهسربین) له پیش مهرگیا یاساخی کردبوو، وه نه قورئان قهدهغه ی کردبوو وه من جارن مه یاسیریم بوو، جا هتا خوئ له بهرباری خودادا راده گرت و رازی ده بووم به قهزای خودا فریشته له خه لوه تی دا دهاتن بولام و سلأویان لی ده کردم، به لام که خوئ داخ ده کردو خوئ دهرمان ده کرد ئیتر نه دهاتن بو لام و سلأویان لی نه ده کردم هتا وازم له خوئیمارکردن و خو داخ کردن هیئا ئیتر سهرله نوئ سلأو کردنی فریشته له من دهستی پی کرده وه! (م).

(۴) بخاری. حج: ۱۵۵۶، ۱۶۲۸. مسلم. حج: ۲۹۰۲ - ۲۹۰۴. أبو داود. مناسک: ۱۷۸.

(۵) مسلم. حج: ۲۹۶۴.

۱۵۳۷- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَرَنَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَطَافَ لَهُمَا طَوَافًا وَاحِدًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَحَسَنُهُ^(۱).

جابر (خودای ن رازی بن) گوئی: پیغمبر (درویدی خودای لسهربین) حج و عمره به جوت پیکهوه کرد، وه یهك تهوافی كرد بو هردوو لایان (ت: ح = تیرمیزی ریوایهتی کردووه به حهسهنی داناوه).

۹۲) تیکه لکردنی عه مره و حج: (ادخال الحج علی العمرة)

۱۵۳۸- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، فَقَالَ: مَنْ أَرَادَ مِنْكُمْ أَنْ يَهْلُ بِحَجٍّ وَعُمْرَةٍ فَلْيَفْعَلْ وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَهْلُ بِحَجٍّ فَلْيَهْلُ وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَهْلُ بِعُمْرَةٍ فَلْيَهْلُ فَأَهَّلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْحَجِّ وَأَهَّلَ بِهِ نَاسٌ مَعَهُ وَأَهَّلَ نَاسٌ بِالْعُمْرَةِ وَالْحَجِّ وَأَهَّلَ نَاسٌ بِعُمْرَةٍ وَكُنْتُ مِمَّنْ أَهَّلَ بِالْعُمْرَةِ. ثُمَّ قَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَنْ كَانَ مَعَهُ هَذِي فَلْيَهْلُ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ، ثُمَّ لَا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا فَقَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ، وَلَمْ أَطْفِ بِالْبَيْتِ وَلَا بَيْنَ الصُّفَا وَالْمُرْوَةِ، فَشَكَوْتُ ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: الْقُضِيَ رَأْسُكَ وَامْتَشِطِي، وَأَهْلِي بِالْحَجِّ، وَدَعِي الْعُمْرَةَ. فَفَعَلْتُ فَلَمَّا قَضَيْنَا الْحَجَّ أَرْسَلَنِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ إِلَى التَّنْعِيمِ فَاغْتَمَرْتُ فَقَالَ: هَذِهِ مَكَانَ عُمْرَتِكَ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ^(۱).

عاعیشه (خودای ن رازی بن) گوئی: له حجی مالناواییدا له گهل پیغمبردا (درویدی خودای لسهربین) دهرچووین. فهرمووی: ههر كهس دهیهوی ئیحرامی حج و عمره به یهكهوه دابهستی با وابكا، ههر كهسهیش دهیهوی ئیحرامی حج به تهنیا (یا ئیحرامی عمره به تهنیا) دابهستی نهوه ئارهزووی خویهتی. پیغمبر (درویدی خودای لسهربین) خوئی بهس ئیحرامی حجی بهست، وه

(۱) حسن عند الترمذی.

(۱) تقدم تخريجه في رقم: ۱۵۳۲/۲ (مترجم).

که سانیکي تریش له گهال ئه ودا ته نیا، ئیحرامی حه جیان به ست، دهسته یه کیش ئیحرامی هه ردوولایان پیکه وه به ست، که سانیکیش به س ئیحرامی عه مره یان به ست، من خوّم یه کیك بووم له وانه که ته نیا ئیحرامی عه مره یان به ستبوو، له پاشا که چووینه مه کهه له وئ پیغه مبهه (دروودی خودای له سه ربین) فه رمووی: هه ر که سئ دیاریی به ینی هاپئ با حج و عه مره به یه که وه دابه ستئ، ئیتر ئیحرام، نه شکینئ هه تا هه ردووکیان ته واه ده کاو ئیحرامی هه ردووکیان به یه که وه ده شکینئ جا من که گه یشتمه مه کهه بینوئربووم له بهر ئه وه ته وافی به یته و ته وافی صه فاو مه پروم نه کرد، جا که سکا لای ئه م حاله م له لای پیغه مبهه کرد (دروودی خودای له سه ربین) فه رمووی: قره که ته هه لوه شینه وه و شانه ی بکه و ئیحرامی حج به سه ته و اه له عه مره بینه منیش ئاوام کرد. جا کاتئ که حه جمان ته واه کرد پیغه مبهه (دروودی خودای له سه ربین) له گهال عه بدولره حمانی براما ناردمی بو ته نعیم له وپوه ئیحرامی عه مره به سه ته وه جا که عه مره که م ته واه کرد حه زه ته (دروودی خودای له سه ربین) فه رمووی: ئه م عه مره یه له جیاتئ عه مره که ی پیشوو (ش/د/ن).

۹۳) شه ومانه وه له ذی طه واه ووه چوونه ناو مه کهه به رۆژ:

المبيت بذي طوى ودخول مكة نهارا

١٥٣٩- عَنْ نَافِعٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ لَا يَقْدُمُ مَكَّةَ إِلَّا بَاتَ بِذِي طُوى حَتَّى يُصْبِحَ وَيَغْتَسِلَ ثُمَّ يَدْخُلُ مَكَّةَ نَهَارًا. وَفِي رِوَايَةٍ: ١٧٦٩ - وَإِذَا نَفَرَ مِنْ مَكَّةَ مَرًّا بِذِي طُوى وَبَاتَ بِهَا حَتَّى يُصْبِحَ، وَكَانَ يَذْكُرُ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَعَلَهُ. زَادَ فِي رِوَايَةٍ: وَمُصَلَّى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى أَكْمَةِ غُلَيْظَةٍ أَسْفَلَ مِنَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بُنِيَ هُنَاكَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ^(١).

(١) بخاري. صلاة: ٤٨٤. ١٥٥٣، ١٥٥٤، ١٥٧٣، ١٥٧٤. مسلم. حج: ٣٠٣٥. نسائي. حج: ٢٨٦٢. أبو داود.

نافیع (خودای ئی خوش نوود بن) گوتی: گشت جاری که ئیبنو عومر دهات بو مهککه شهو دهمایه وه له ذی طهوا وه بهیانی لهوئ خوی دهشورد، ئینجا بهروژ دهاته ناو مهککه له گێرانهویهکا: که له مه دینه دردهچوو له ذی طهواوه دهپویشته، وه شهو لهوئ دهمایه وه هتا بهیانی وه دهیگوت: پیغه مبهه خوئی (دروودی خودای لهسهرین) ئاوه های دهکرد.

له گێرانهویهکا ئه مهشی پتره: نوێزگاکی پیغه مبهه (دروودی خودای لهسهرین) له سهر ته پۆلکهیهکی قه ویلکه بوو، له خوار ئه و مزگه وته وه که ئیستا لهوئ دروست کراوه! (ش/د/ن).

۱۵۴ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دَخَلَ مَكَّةَ مِنْ كَدَاءٍ مِنَ الثَّيِّبَةِ الْعُلْيَا الَّتِي بِالْبَطْحَاءِ، وَيَخْرُجُ مِنَ الثَّيِّبَةِ السُّفْلَى. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ^(۲).

ئیبنو عومر (خودایان ئی رازی بن - رمزای خودایان ئیبن) گوتی: پیغه مبهه (دروودی خودای لهسهرین) له که دانه وه دهپویشته ناو شاری مهککه وه، واته: له دانهی ژورو وه که پیی دهگوتری: ئه نییه تولعولیا که وا له ناو به طحادا، وه له دانهی خوارو وه که پیی دهگوتری: ئنییه تول سوفلا له مهککه دردهچوو (ش/د/ت/ن).

۹۴) ته وافی بهیت واته: جهوت جار هه ئسووران له سهر شیوهی ئایین به دهوری که عبه دا: (الطواف بالبيت)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَعَهْدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهْرًا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ}.

خودای گه وه له قورئانی پیروژدا ده فره موئ: فره مانمان دا به ئیبراهیم و ئیسماعیلی کوپی، که ئه م مائی منه دروناوی پاک بکه نه وه له

(۲) بخاری. حج: ۱۵۷۶. مسلم. حج: ۲۰۲۰. أبو داود. مناسك: ۱۸۶۶. نسائی. مناسك: ۲۸۶۵.

هەرشتی که نه‌گونجی له‌گه‌ل به‌نده‌گی و موناجاتی خودادا، بۆ ئه‌و که‌سانه که به‌شیوه‌ی ئایین هه‌لده‌سووپین به‌دهوریا، وه یا له‌ناویا ده‌میننه‌وه بۆ به‌نده‌یی خودا وه بۆ ئه‌و که‌سانه که نوێژی تیا ده‌که‌ن، وه روکوع و کورپنوش ده‌به‌ن بۆ خودای مه‌زن.

۱۵۳۹- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: أَوَّلُ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ أَلَّهُ تَوَضَّأَ ثُمَّ طَافَ بِالْبَيْتِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱).

عائیشه (خودای ئی زانی بن) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سه‌ربین) که ته‌شریفی چوو بۆ مه‌که‌که یه‌که‌م شت که کردی ئه‌وه بوو: ده‌ست‌نوێژی گرت و هه‌لسووپا به‌دهوری کابه‌دا (ب).

۱۵۴۲- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا طَافَ فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ أَوَّلَ مَا يَقْدَمُ فَإِنَّهُ يَسْعَى ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ بِالْبَيْتِ ثُمَّ يَمْشِي أَرْبَعَةً ثُمَّ يُصَلِّي سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ يَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَلَفْظُ التِّرْمِذِيِّ: لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَكَّةَ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَاسْتَلَمَ الْحَجَرَ ثُمَّ مَضَى عَلَى يَمِينِهِ فَرَمَلَ ثَلَاثًا وَمَشَى أَرْبَعًا ثُمَّ أَتَى الْمَقَامَ فَقَالَ: (وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى) فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَالْمَقَامَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ ثُمَّ أَتَى الْحَجَرَ بَعْدَ الرُّكْعَتَيْنِ فَاسْتَلَمَهُ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّفَا أَظْنُهُ قَالَ: (إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ). وَفِي رِوَايَةٍ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا طَافَ طَوَافِهِ الْأَوَّلِ خَبَّ ثَلَاثًا وَمَشَى أَرْبَعًا^(۲).

ئیبنو عومه‌ر (خودایان ئی زانی بن) گوئی: یاسای پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سه‌ربین) وابوو که ده‌چوو بۆ حج و عمره، که ده‌گه‌یشته مه‌که‌که له پێشا ته‌وافی به‌یتی ده‌کرد به‌م شیوه‌یه: سێ جار به‌هه‌راکردن ده‌سووپایه‌وه به‌دهوری به‌یتا و چوار جاریش به‌رۆشتنی ئاسایی، ئینجا دوو رکات نوێژی سوننه‌تی ته‌وافی ده‌کرد،

(۱) بخاری. حج: ۱۶۱۴، ۱۶۱۵، ۱۶۴۱، ۱۶۴۲، ۱۷۹۶.

(۲) بخاری. حج: ۱۶۱۶، ۱۶۰۳، ۱۶۰۴، ۱۶۱۷، ۱۶۴۴. مسلم. حج: ۳۰۳۷، ۳۰۳۸، ۳۰۳۹. أبو داود. مناسک:

ئىنجا تەوافى نىۋانى صەفاو مەرەشى دەکرد (ش/د/ت/ن) گەتەى (ت): كە پىغەمبەر (درودى خوداى لەسەرىن) گەيشتە مەككە رۆيشت بۇناو مزگەوت و دەستى هینا بە حەجەرولئەسوددا ئىنجا بەلاى راستى خۇيا بايدايەو و سى جار بە ھەراکردن ھەلسوورا بە دەورى بەیتا و چوار جارىش بە رۆشتى ئاساى، ئىنجا چو بۆ مەقامى ئىبراھىم و ئەم ئايەتەى خويند:

{وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى}.

وہ پیمان گوتن مەقامى ئىبراھىم بکەن بە جىگە نويز بۆ خۇتان و ئەو شۆينە پىرۆزەيە بکەن بە نويزگا و نويزى سوننەتى تيا بکەن ئىنجا دوو ركات نويزى سوننەتى تەوافى کرد، لە نويزەكەدا مەقامى ئىبراھىم كەوتە نىۋانى پىغەمبەر و نىۋانى بەیتەو، ئىنجا رۆشتەو بۆ لاى حەجەرولئەسود و سەرلەنوئ دەستى پيا هینايەو ئىنجا رۆيشت بۆ صەفا، وا دەزانم كە لە صەفا نزىك بۆو ئەم ئايەتەى خويندەو:

{إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ}.

تەپۆلكەى صەفاو مەرە نیشانەى بەندەى خودان لەكاتى حەج و عەمرەدا. لە گىرانەوہيەكا: دەستوورى پىغەمبەر (درودى خوداى لەسەرىن) وابو كە تەوافى يەكەمى دەکرد سى جار بەلۆقە ھەلدەسوورا بە گردى كابەدا و چوار جارىش بەرۆيشتى ئاساى.

۱۵۴۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَصْحَابُهُ فَقَالَ: الْمُشْرِكُونَ إِنَّهُ يَفْقَهُمُ عَلَيْكُمْ، وَقَدْ وَهَنَهُمْ حُمَى يَثْرِبَ. وَأَمَرَهُمُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ يَرْمُلُوا الْأَشْوَاطَ الثَّلَاثَةَ، وَأَنْ يَمْشُوا مَا بَيْنَ الرُّكْنَيْنِ، وَلَمْ يَمْتَنِعْ أَنْ يَأْمُرَهُمْ أَنْ يَرْمُلُوا الْأَشْوَاطَ كُلَّهَا إِلَّا الْإِنْقَاءَ عَلَيْهِمْ. وَزَادَ فِي رِوَايَةٍ: فَقَالَ: الْمُشْرِكُونَ: هَؤُلَاءِ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّ الْحُمَى قَدْ وَهَنَتْهُمْ هَؤُلَاءِ أَجْلَدُ مِنْ كَذَا وَكَذَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۳).

(۳) بخارى. حج: ۱۶۰۲، ۴۲۵۶. مسلم. حج: ۲۰۴۸. أبو داود. مناسك: ۱۸۶۶، ۱۸۸۶. نسائي. مناسك: ۲۹۴۵.

ئىبنو عەبباس (رهزای خودایان نبی) ده‌لێ: له سالی حه‌وته‌می کۆچیدا که پی‌غه‌مبه‌رو یارانی هاتن بۆ کردنی عه‌مره هاوبه‌شپه‌داکه‌ره‌کان گوتیان: وا تاقمه‌یه‌ك دین بۆلاتان له رزوتای مه‌دینه كزی کردوون! پی‌غه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمانی به‌ یارانی کرد: که له‌سێ سه‌ری پی‌شه‌وه‌ی ته‌وافدا به‌ لۆقه‌ بپۆن و چالاکی و هیزی خۆیان نیشانی دوژمن بده‌ن تا چاو ترسی‌نیان بکه‌ن به‌لام له‌ نیوانی دوو روکنه‌یه‌مانیه‌کانا به‌ رۆیشتنی ئاسایی بپۆن تا له‌و ماوه‌یه‌دا که‌مێ به‌هسی‌نه‌وه، چونکه‌ له‌ویدا له‌ بته‌رسته‌که‌نه‌وه دیارنه‌بوون! بۆیه‌یش فه‌رمانی پینه‌دان که‌ هه‌ر حه‌وت جاره‌که‌ی ته‌واف به‌ لۆقه‌ بپۆن نه‌بادا به‌هۆی ئه‌وه‌وه ته‌واو شپه‌زه‌یان بکا.. له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کا: ئه‌مه‌شی پتر کردووه: جا هاوبه‌شپه‌یدا که‌ره‌کان گوتیان: به‌مانه‌تان ده‌گوت: گوايه‌ له‌رزو تا که‌ نه‌فتی کردوون چاکی که‌ نه‌فت نه‌کردوون خو ئه‌وه‌تانێ له‌ هه‌موو که‌س ئازاو نه‌به‌ردترن! (ش/د/ت/ن).

١٥٤٢- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ شَكَّوْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنِّي مَرِيضَةٌ فَقَالَ: مِنْ وَرَاءِ النَّاسِ وَأَنْتِ رَاكِبَةٌ. فَطُفْتُ وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يُصَلِّي إِلَى جَنْبِ الْبَيْتِ، وَهُوَ يَقْرَأُ (وَالطُّورِ وَكِتَابِ مَسْطُورٍ). رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيَّ (٤).

ئوممو سه‌له‌مه (خودای ئازای بن) ده‌لێ: عه‌رزێ حه‌زه‌تم کرد (دروودی خودای له‌سه‌رین) که‌ نه‌خۆشم، فه‌رمووی: له‌پاش خه‌لکه‌که‌وه به‌ سواری ته‌واف بکه‌ جا له‌وکاته‌دا که‌من ته‌وافم ده‌کرد پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) له‌ ته‌نشتی که‌عبه‌وه نوێژی ده‌کرد، وه‌ سووره‌تی (والطور وکتاب مسطور) ده‌خویند (ش/د/ن).

(٤) بخاري. صلاة: ٤٦٤، ١٩١٩، ١٩٢٦، ١٦٣٣، ٤٨٥٣. مسلم. حج: ٣٠٦٧. ابو داود. مناسك: ١٨٨٢. نسائي.

۹۵) دہستہ بیان بہ حجہ رولئہ سوہدو بہ ہر دوو گۆشہ یہ مانیبہ کانو بہ مولتہ زہم دا سونہ تہ: (استلام الحجر والركنین والملتزم)

۱۵۴۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: نَزَلَ الْحَجَرُ الْأَسْوَدُ مِنَ الْجَنَّةِ وَهُوَ أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ اللَّبَنِ فَسَوَّدَتْهُ خَطَايَا بَنِي آدَمَ^(۱).

ثیبنو عہ عباس (خودایان فی رازی بن) گوئی: پیغہ مبہر (درویدی خودای لہ سرین) فہرمووی: بہرہ رہشہ کہ (حجہ رولئہ سوہد) کہ لہ بہہشت ہاتہ خوارہ وہ وک چری شیر سپی بوو، ثیر بہرہ بہرہ گوناہی ئادہ میزاد لہ کاتی دینی کردنیا ئاوا رہشی کرد (ت: ح. واتہ: تیر میذی گپراویہ تہ وہ بہ حہ دیسیکی حہ سہنی داناوہ).

۱۵۴۶- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: فِي الْحَجَرِ وَاللَّهِ لَيَعْتَنُّهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهُ عَيْنَانِ يُنْصَرُّ بِهِمَا وَلِسَانٌ يَنْطِقُ بِهِ يَشْهَدُ عَلَى مَنْ اسْتَلَمَهُ بِحَقِّ. رَوَاهُمَا الترمذي وحسنهما^(۲).

دیسان گوئی: پیغہ مبہر (درویدی خودای لہ سرین) لہ شانی بہرہ رہشہ کہ (حجہ رولئہ سوہد) دا فہرمووی: بہ خودا لہ روژی قیامہ تدا خودا ئہم بہرہ زیندو دہکاتہ وہ، حالی وایہ دوو چاوی ہہیہ شتیان پی دہبینی، وہ زمانی ہہیہ گوفتوگوئی پی دہکا، شایہ تی دہدا بو ئہو کہ سانہی کہ بہ ساغی و بہ راست و دروستی دہستیان پیا ہیناوہ و دیدہ نییان کردوہ (ت: ح).

۱۵۴۷- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ جَاءَ إِلَى الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ فَقَبَّلَهُ، فَقَالَ: إِنِّي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ لَا تَضُرُّ وَلَا تَنْفَعُ، وَلَوْلَا أَنِّي رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقْبَلُكَ مَا قَبَّلْتُكَ. رَوَاهُ الترمذي^(۳).

(۱) حسن عند الترمذي.

(۲) حسن عند الترمذي.

(۳) بخاری. حج: ۱۶۰۵، ۱۶۱۰. مسلم. حج: ۳۰۵۶، ۳۰۵۷ - ۳۰۶۱. أبو داود. مناسك: ۱۸۷۳. ترمذی.

حج: ۸۶۰. نسائی. مناسك الحج: ۲۹۳۷.

عومه‌ر (خودای فی رازی بن) چوو بو لای حه‌جهرولئه‌سوه‌دو ماچی کردو گوتی: من ده‌زانه که تو به‌ردیکیت نه‌زیانت هه‌یه و نه سوود به‌لام نه‌وه‌نده هه‌یه من خوم پیغه‌مبه‌رم دیوه که توی ماچ ده‌کرد، بویه منیش ماچت ده‌که‌م، نه‌گینا ماچم نه‌ده‌کردیت (ش/د/ت/ن).

۱۵۴۸- وَقَالَ: ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) لَمْ أَرِ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَسْتَلِمُ مِنَ الْبَيْتِ إِلَّا الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانَيْنِ. وَفِي رِوَايَةٍ: طَافَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ عَلَى بَعِيرٍ، يَسْتَلِمُ الرُّكْنَ بِمِخْجَنٍ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وَفِي رِوَايَةٍ: كُلَّمَا أَتَى الرُّكْنَ أَشَارَ إِلَيْهِ بِشَيْءٍ فِي يَدِهِ وَكَبَّرَ^(۴).

ئیبنو عومه‌ر (خودایان فی رازی بن) گوتی: نه‌م دیوه که پیغه‌مبه‌ر (دیرودی خودای له‌سهرین) ده‌ست به‌ینئ به‌هیچ شوینئکی به‌یتدا، جگه له دوو گوشه یه‌مانییه‌کان.. له گیرانه‌وه‌یه‌کدا: له حه‌جی مال ئاواپییدا پیغه‌مبه‌ر (دیرودی خودای له‌سهرین) به‌سواری وشتی ته‌وافی به‌یتی ده‌کرد، وه به‌گوچانی ده‌ستی ده‌هینا به‌گوشه‌ی حه‌جهرولئه‌سوه‌ددا (ش/د/ت/ن) له گیرانه‌وه‌یه‌کا: هه‌موو جاری که ده‌گه‌یشته لای روکنی حه‌جهرولئه‌سوه‌د داریکی به‌ده‌سته‌وه‌بوو، جا له‌و ئاسته به‌داره‌که (ئاماژه) ئیشاره‌ی ده‌کرد بو حه‌جهرولئه‌سوه‌دو ده‌یفه‌رموو {اللَّهُ أَكْبَرُ}.

۱۵۴۹- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ أَبِيهِ قَالَ: طُفْتُ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ ثُمَّ مَضَى حَتَّى اسْتَلَمَ الْحَجَرَ وَأَقَامَ بَيْنَ الرُّكْنِ وَالْبَابِ فَوَضَعَ صَدْرَهُ وَوَجْهَهُ وَذِرَاعَيْهِ وَكَفَّيْهِ هَكَذَا وَبَسَطَهُمَا بَسْطًا ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَفْعَلُهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهَ^(۵).

له‌عه‌مری کوپی شو‌عییه‌وه (خودایان فی رازی بن) له‌باوکیه‌وه گوتی: له‌گه‌ل عه‌بدوللادا ته‌وافم ده‌کرد، عه‌بدوللا چوو ده‌ستی هینا به‌به‌رده‌که‌داو راوه‌ستا

(۴) بخاری. حج: ۱۶۰۷، ۱۶۱۲، ۱۶۱۳، ۱۶۲۲، ۵۲۹۳. مسلم. حج: ۳۰۶۲. نسائی. حج: ۲۹۵۴.

(۵) سکت عنه‌الشارح.

له بهینی گوشه‌ی حجه رولئه سوه‌و دهرگای که عبه‌دا، جاسینگ و ده‌مووچاو و هردوو بالآ و هردوو له‌پی خوی دانا له سهری و هردوو بالی خوی ته‌واو بلاو کرده‌وو گوتی: خوم دیتم که پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) ناوای ده‌کرد (د/ نیبنو ماجه. خودایان لی رازی بن).

۱۵۵۰- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ صَفْوَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا فَتَحَتْ مَكَّةَ قُلْتُ: لَا بُسْنَ ثِيَابِي وَكَأَنْتِ دَارِي عَلَى الطَّرِيقِ فَلَا تُظَرَّنْ كَيْفَ يَصْنَعُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَنْطَلَقْتُ فَرَأَيْتُ قَدْ خَرَجَ مِنَ الْكَعْبَةِ هُوَ وَأَصْحَابُهُ قَدْ اسْتَلَمُوا الْبَيْتَ مِنَ الْبَابِ إِلَى الْحَطِيمِ وَقَدْ وَضَعُوا خُدُودَهُمْ عَلَى الْبَيْتِ وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَسَطَهُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۱).

عه‌بدوپه‌حمانی کوپی صه‌فوان (خودای لی رازی بن) گوتی: کاتئ فه‌تی مه‌ککه کرا گوتم: با جله‌کانم له‌به‌ر بکه‌م و بجم بزائم پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) چون ده‌کا، که چووم روانیم وا خوی و هاوپرئکانی له‌ناو که عبه‌هاتوونه‌ته دهره‌وو خه‌ریکن ده‌ست ده‌یین به دیواری به‌یتا و ماچی ده‌کن، ئه‌و ماوه‌یه له‌ده‌رگای کابه‌وه بوو هه‌تا حه‌طیم، دیتم روومه‌تی خویمان له‌سهر دیواری که عبه‌دانا‌بوو پیغه‌مبه‌ریش خوی (درویدی خودای له‌سهرین) له‌ناویاندا بوو (د).

۱۵۵۱- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَرَأَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي رَكْعَتَيْ الطَّوَافِ بِسُورَتِي الْإِخْلَاصِ {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ} وَ {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ}. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَاحِدٌ وَمُسْلِمٌ.

جابر (خودای لی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) له‌دوورکاته نویژه سوننه‌ته‌که‌ی ته‌وافدا ئه‌م دوو سووره‌ته‌ی خویند که ناودارن به‌دوو سووره‌تی ئیخلاص، واته: سووره‌تی {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ} و سووره‌تی {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} (ت/ئه‌حمه‌د/موسلیم).

(۱) سکت عنه الشارح.

۹۶) مهرجی ته‌واف جیبیه: (شرط الطواف)

۱۵۵۰- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: قَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ، وَلَمْ أُطْفِئِ بِالْبَيْتِ، وَلَا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، قَالَتْ فَشَكَوْتُ ذَلِكَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: أَفْعَلِي كَمَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَطْهَرِي. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۱).

عائیشه (خودای فی رازی بن) گوئی: که گه‌یشتمه مه‌ککه بی نو‌یژبووم، نیت‌نه ته‌وافی به‌یتم کردو نه صه‌فاو مه‌پوهم کرد، وه عه‌رزی پی‌غه‌مبه‌رم کرد که حالم وایه، فه‌رمووی: هه‌رجی حاجی ده‌یکا تو‌یش بی‌که، به‌لام ته‌واف مه‌کهو به‌دهوری به‌یتا هه‌لمه‌سووپئ تا پاک ده‌بیته‌وه له بی‌نو‌یژئی و خو‌ت پاک ده‌شو‌یت (ش/د/ت).

۱۵۵۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَعَثَنِي أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ فِي الْحَجَّةِ الَّتِي أَمَرَهُ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَبْلَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ يَوْمَ الْخَيْرِ فِي رَهْطٍ تُؤَدُّنْ بَيْنِي النَّاسِ أَنْ لَا يَحُجَّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ غُرْيَانٌ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالْحَاكِمُ^(۲).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای فی رازی بن) گوئی: له‌وجه‌جهدا که پی‌غه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌سهرین) ئه‌بو به‌کری کردبوو به‌سهرداری حج، که به‌ر له‌حجی مال ئاواپی بوو، له‌وجه‌جهدا ئه‌بو به‌کرمی له‌گه‌ل ده‌سته‌یه‌کی تردا نارد، رو‌ژی جه‌ژن جارماندا: نیت‌ر له‌مسال به‌دواوه بت‌په‌رست و هاو‌به‌شپه‌یدا‌که‌ر نه‌یه‌ن بو حج، وه که‌سیش نابئ به‌رووتی ته‌وافی به‌یت بکا (ش/ت).

۱۵۵۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الطَّوْفُ حَوْلَ الْبَيْتِ مِثْلُ الصَّلَاةِ إِلَّا أَلَّكُمُ تَتَكَلَّمُونَ فِيهِ فَمَنْ تَكَلَّمَ فِيهِ فَلَا يَتَكَلَّمَنَّ إِلَّا بِخَيْرٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالْحَاكِمُ^(۳).

(۱) بخاری. حیض: ۳۰۵. مسلم. حج: ۲۹۱۱.

(۲) بخاری. صلاة: ۳۶۹، ۱۶۲۲، ۳۱۷۷، ۴۳۶۳، ۲۶۵۵، ۴۶۵۶، ۴۶۵۷. مسلم. حج: ۳۲۷۴. نسائی. حج: ۲۶۵۹.

(۳) زو‌اف الترمذی بسند حسن (شرحه).

ئیبنو عەبباس (خودایان ئی خۆش نوودین) گوتی: پیغەمبەر (درودی خودای لەسەربین) فەرمووی: تەوافی بەیت و هەلسوو پانی دەوری وەك نوێژ وایە و هەمان مەرجی هەیه كە مەرجی نوێژ تەنیا ئەو نەبێ كە ئیوه لە تەوافا قسە دەكەن بەلام لە ناو نوێژا قسە ی دنیا یی ناكړی جا ئەو كەسە ی كە لەكاتی تەوافدا قسە دەكا با هەر قسە ی باش بكاو بەس (ت-س/ح-حاکم).

٩٧) كەران و هاتووچۆی نیوانی صەفا و مەروە: (السعي بين الصفا والمروة)

١٥٥٣- عَنْ عَاصِمٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قُلْتُ لِأَنْسٍ: أَكُنْتُمْ تَكْرَهُونَ السَّعْيَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ؟ قَالَ: نَعَمْ. لِأَنَّهَا كَانَتْ مِنْ شَعَائِرِ الْجَاهِلِيَّةِ، حَتَّى أُنْزِلَ اللَّهُ (إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا). رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(١).

عاصیم (خودای ئی رازی بن) گوتی: بەئەنەسم گووت: (خودای ئی رازی بن) ئایا لە پێشدا راكردنی نیوانی صەفا و مەروەتان پێ ناخۆش بوو؟ گوتی: بەئێ، چونكە ئەمە لەپێشدا یەكێك بوو لە دروشمەكانی ئایینی سەردەمی نەزانی، بەلام كە خودای گەورە ئەم ئایەتە ی ناردە خوارەووە ئیتر كردنی صەفا و مەروە بوو بەسووننەت، ئەم ئایەتە كە دەفەرموێ:

{إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا}.

تەپۆلكە ی صەفا و تەپۆلكە ی مەروە نیشانە ی بەندە یی خودان و لە نیشانەكانی ئایینی خودان لەكاتی حج و عمرەدا، دە ی هەر موسوڵمانێ حەجی خانە ی خودا بكا یا عمرە بكاو تەوافی كاپە بكا، ئەو بەو گوناھ ی ناگا لە ناوهندیاندا، هاتووچۆبكا (ش=بوخاری و موسلیم. رحمەتی خودایام لێین).

(١) بخاری. حج: ١٦٤٨، ٤٤٩٦. مسلم. ٣٠٧٣، ٣٠٦٨ - ٣٠٧٣.

۱۵۵۴- وَقَالَ: عُرْوَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قُلْتُ لِعَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) إِنِّي لَأُظَنُّ أَنَّ رَجُلًا لَوْ تَرَكَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ لَمْ يَضُرَّهُ قَالَتْ: وَلِمَ؟ قُلْتُ: لِإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ (إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا) مَا أَتَمَّ اللَّهُ حَجَّ امْرِئٍ وَلَا عُمْرَتَهُ لَمْ يَطْفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَلَوْ كَانَتْ كَمَا تَقُولُ لَكَانَتْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ لَا يَطُوفَ بِهِمَا. وَهَلْ تَذَرِي فِيمَا كَانَ ذَاكَ؟ إِنَّ الْأَنْصَارَ كَانُوا يَهْلُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ لِصَتَمَيْنِ عَلَى شَطِّ، يُقَالُ لَهُمَا إِسَافٌ وَثَائِلَةٌ. ثُمَّ يَجِيئُونَ فَيَطُوفُونَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ثُمَّ يَخْلُقُونَ. فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامُ كَرِهُوا أَنْ يَطُوفُوا بَيْنَهُمَا لِلَّذِي كَانُوا يَصْنَعُونَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ قَالَتْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ (إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ) إِلَى الْآيَةِ فَطَافُوا. وَفِي رِوَايَةٍ: قَالَتْ: لَهُ: بِنَسَمَا قُلْتُ يَا ابْنَ أَخْتِي طَافَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَطَافَ الْمُسْلِمُونَ فَكَانَتْ سُنَّةً. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وَلَفْظُ الْبُخَارِيِّ: إِنَّمَا أُنْزِلَتْ الْأَنْصَارُ، كَانُوا قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمُوا يَهْلُونَ لِمَنَاءِ الطَّاعِيَةِ الَّتِي كَانُوا يَعْبُدُونَهَا عِنْدَ الْمُشَلَّلِ، فَكَانَ مَنْ أَهْلًا لَهَا يَتَحَرَّجُ الطُّوَافَ بِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، فَلَمَّا أَسْلَمُوا سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ ذَلِكَ، فَتَزَلَّتِ الْآيَةُ. قَالَ: أَبُو بَكْرٍ: فَاسْمِعْ هَذِهِ الْآيَةَ نَزَلَتْ فِي الْفَرِيقَيْنِ كِلَيْهِمَا فِي الَّذِينَ كَانُوا الْجَاهِلِيَّةِ يَتَحَرَّجُونَ أَنْ يَطُوفُوا بِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، وَالَّذِينَ يَطُوفُونَ بِهِمَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ ثُمَّ تَحَرَّجُوا ذَلِكَ فِي الْإِسْلَامِ^(۲).

عورہ (خودای گہرہ فی راوی بن) گوتی: بہ عائیشہم گوت (خودای فی راوی بن):
بہ خودا وادہ زمانہ نہ گہرہ پیاوی لہ کاتی حج و عمرہ دا نہش گہری لہ ناوہندی
صہ فاو مہ پودہا گوناہی ناگا؟ گوتی: بو؟ گوتم: چونکہ خودای گہورہ
دہ فہرموی:

{إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا}.

(۲) بخاری.. تفسیر: ۱۶۴۳، ۱۷۹۰، ۴۴۹۵، ۴۸۶۱. مسلم. حج: ۳۰۶۸ - ۳۰۷۳. ترمذی. تفسیر: ۲۹۶۵.

ئەویش گوتی: ھەر کەسێ لە ناوەندی صەفاو مەپروەدا ھاتۆچۆ ئەکا
ئەوہ خودا نە ھەجی تەواو دەکاو نە ەمرە، وە ئەگەر وەک تۆ دەئیییت
ئاوابی دەبی ئایەتەکە ئاوابی:

{فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُرَ بِهَمَا}.

گونامی ناگا کە لە ناوەندیان ھاتۆچۆ ئەکا. دەزانی بۆ ئەم ئایەتە لەسەر
ئەم شیوہیە ھاتە خوارەو: چونکە لە پێشا یاریدەران (ئەنصار) لە سەردەمی
نەزانیدا ئیحرامی ھەجیان دەبەست بۆ دووبت کە ناویان ئیساف و نائیلە
بوو، وە لەسەر رۆخی دەریابوو (؟) ئینجا دەھاتن و ھاتۆچۆی ناوەندی
صەفاو مەپروەیان دەکرد، لە پاشا سەری خۆیان دەتاشی، جا لەبەر ئەمە کە
ئایینی ئیسلام ھات پێیان ناخۆش بوو کە وەک سەردەمی نەزانی ھاتوو چۆ
بکەن لە ناوەندیان، تا خودای گەرەو سەرور ئەم ئایەتە ی ناردە خوارەو:

{إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ}.

تا کۆتایی ئایەتەکە. ئیتر ئەوانیش دەگەران لە ناوەندیان لە
گیرانەوہیەکا: عایشە پێی گوت: ئەم قسە ی تۆ کردت گەئێ خراپ بوو ئە ی
خوشکەزای خۆم! چونکە پێغەمبەری خودا بۆ خۆی (درووی خودای گەرە ی لەسەربین)
ئەم ھاتۆچۆیە کردوو موسولمانانیش کردوویانەو کەواتە بوو بە یاساو
سوننەت و پەپرەوی ئیسلامەتی! (ش/د/ت/ن) گفەتی (ب=بوخاری) ئاواہ:
بەلام ئەم ئایەتە لەشانی یاریدەدەراندا ھاتە خوارەو، ئەوان لەپیش ئیسلام
بوونیاندا جاران ئیحرامی ھەجیان بۆ بوتی دەبەست کە ناوی مەنات بوو،
موسولمانان ناویان نا مەناتی طاغیہ واتە: مەناتی سەرکەش، چونکە
خەلکیکی زۆری گومرا کردبوو ئەم بتە لەلای موشەللەلابوو، لەویدا دەیان
پەرست، جا ئەوانە ی کە ئیحرامی ھەجیان بۆ ئەم بتە سەرکەشە دەبەست
ئیتەر دوورە پارێزیان لە تەوافی صەفاو مەپروە دەگرت ھەتا توخنی بتەکانی
خەلکی مەککە نەکەون کە ناویان ئیساف و نائیلەبوو، ئیساف لە
سەر تەپۆلکە ی صەفا بوو، وە نائیلە لەسەر تەپۆلکە ی مەپروە بوو جا کاتی کە

نیسلام بوون له‌م باره‌یه‌وه پرسیاریان له پیغه‌مبه‌ر کرد (دروودی خودای له‌سهرین) وه به‌م بۆنه‌یه‌وه ئه‌م ئایه‌ته‌هاته خواره‌وه وه ساخبۆوه که ته‌وافی نیوانی صه‌فاو مه‌پوه پیویسته. ئه‌بو به‌کر که زوهریه‌ی بۆ ئه‌م ئایه‌ته پرسیار لی‌کرد گوتی: من بیستوومه له زانایانی ئاین که ئه‌م ئایه‌ته ده‌رباره‌ی هه‌ردوو ده‌سته‌که هاتۆته خواره‌وه، واته: هه‌م ده‌رباره‌ی ئه‌وانه که له سه‌رده‌می نه‌زانیدا دووره پارێزبان ده‌گرت له ته‌وافی صه‌فاو مه‌پوهو به‌گوناهیان ده‌زانی، وه هه‌م ده‌رباره‌ی ئه‌وانیش که له سه‌رده‌می نه‌زانیدا ته‌وافی صه‌فاو مه‌پوه‌یان ده‌کرد، به‌لام له سه‌رده‌می نیسلامه‌تیدا ئه‌مه‌یان به‌گونه ده‌زانی و نه‌یان ده‌کرد

۱۵۵۵- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا، وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ، وَطَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ سَبْعًا، وَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ. وَفِي رِوَايَةٍ: وَكَانَ يَسْعَى بِبَطْنِ الْمَسِيلِ إِذَا طَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ^(۲).

ئیبنو عومه‌ر (خودایان ئا‌زای بێ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) که هات بۆ مه‌که‌که حه‌وت جار به‌ ده‌وری به‌یتدا هه‌لسوو‌را، وه له پشیتی مه‌قامی ئیبراهیمه‌وه دوو رکات نویژی سوننه‌تی ته‌وافی کرد، وه حه‌وت جاریش له ناوه‌ندی صه‌فاو مه‌پوه‌دا هاتوچۆی کرد. ئینجا بۆ ئه‌وه‌ی که به‌باشی بزانی که ئه‌مه یاسای ئایینه ئه‌م ئایه‌ته‌ی خوینده‌وه:

{لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ}.

بیگومان که پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ره‌هه‌رو سه‌رمه‌شقیکی هه‌ره جوانه بۆ ئیوه، وه شایانی ئه‌وه‌یه که پیاوانه په‌یره‌وی خوو ره‌وشته جوانه‌کانی و کرده‌وه باشه‌کانی بکه‌ن، هه‌نگاو به هه‌نگاو بستی به‌بستی.. له

(۲) بخاری. صلاة: ۳۹۵، ۱۶۲۳، ۱۶۲۷، ۱۶۴۵، ۱۶۴۷، ۱۷۹۳. مسلم. حج: ۲۹۸۹. نسائی. حج: ۲۹۳۰، ۲۹۶۰،

گیرانه و دیه‌کا: وه له کاتی ته وافی صه فاو مه پوه دا به ناو به طنول مه سیلدا رای ده کرد (ش/ت/ن).

۱۵۵۶- وَقَالَ: جَابِرٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَدِمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَكَّةَ فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا وَقَالَ: (وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى) فَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ ثُمَّ أَتَى الْحَجَرَ فَاسْتَلَمَهُ ثُمَّ قَالَ: نَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ. فَبَدَأَ بِالصُّفَا وَقَرَأَ (إِنَّ الصُّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنَ شَعَائِرِ اللَّهِ). رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۴).

جابر (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغمبر (درویدی خودای له سرین) که هات بو مه که، حوت جار هه لسووپا به دوری خانه‌ی خودادا، وه ئه م نایه ته‌ی خوینده وه:

{وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى}.

ئینجا له پشتی مه قامه وه دوو رکات نویژی سوننه ته ته وافی کرد، ئینجا چوو بۆلای حه جه رولئه سوهدو دهستی پیاهینا، ئینجا فهرمووی: ئه وه پیش ده خهین که خودا پیشی خستوو ئینجا له صه فاوه دهستی کرد به ته واف و ئه م نایه ته‌ی خوینده وه:

{إِنَّ الصُّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنَ شَعَائِرِ اللَّهِ}. (د/ت:ص).

۹۸) نزاو پارانه وه ویردی کاتی ته واف و کاتی هاتوچوی نیتوانی صه فاو مه پوه: (الذکر والدعاء في الطواف والسعي)

۱۵۵۹- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا جُعِلَ الطُّوَافُ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصُّفَا وَالْمَرْوَةِ وَرُمِيَ الْجِمَارُ لِإِقَامَةِ ذِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۱).

^(۴) صحیح عند المسائی و الترمذی.

^(۱) صحیح عند الترمذی.

عائیشه (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغمبر (درویدی خودای لسه‌ربن) فه‌رمووی: هه‌لسوورپانی دهوری خانه‌ی خوداو هاتوچۆ له‌ناوه‌ندی سه‌فاو مه‌پوه‌داو ره‌جمی شه‌یتان، بۆ ئه‌وه دانراون که هه‌میشه یادکردنی خودای گه‌وره پایه‌ی داربئی (د/ئه‌حمه‌د/ت:ص).

۱۵۶- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ بَيْنَ الرُّكْنِ الْيَمَانِيِّ وَالْحَجَرِ: (رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ). رَوَاهُ أَحْمَدُ وَأَبُو دَاوُدَ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۲).

عه‌بدوللای کوری سائیب (خودای فی رازی بن) گوتی: گویم لیبوو پیغمبر (درویدی خودای لسه‌ربن) له‌ناوه‌ندی گو‌شه‌ی یه‌مانی و حه‌جهرولئه‌سه‌وه‌دا، ده‌یفه‌رموو:

(رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ).

خودایه! هه‌م له‌جیه‌ناو هه‌م له‌دوارۆژدا چاکمان بۆ بکه‌و به‌شی باشمان بده‌ری، وه‌ له‌سزای ئاگر بمان پارێزه‌ (ئه‌حمه‌د/حاکم:ص).

۱۵۵- وللشافعي: قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَقُولُ إِذَا اسْتَلَمْنَا الْبَيْتَ؟ قَالَ: قُولُوا بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ إِيْمَانًا بِاللَّهِ وَتَصَدِيقًا لِمَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ^(۳).

شافعی (خودای فی رازی بن) ده‌گپێتیه‌وه‌ ده‌لی: گوترا: ئه‌ی ره‌وانه‌کراوی خودا! له‌کاتی ده‌سته‌ینان به‌که‌به‌تۆلادا چی بڵێن؟ فه‌رمووی: بڵێن:

بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ إِيْمَانًا بِاللَّهِ وَتَصَدِيقًا لِمَا جَاءَ بِهِ مُحَمَّدٌ:

به‌ناوی خودا، وه‌ خودا له‌هه‌موو که‌سی گه‌وره‌تره‌ بۆیه‌ش ئه‌مه‌ ده‌که‌ین چونکه‌ باوه‌رمان به‌خودا هه‌یه‌و به‌هرچیش که‌ موحه‌مه‌د هه‌یناویه‌تی له‌لای خوداوه‌.

(۲) صحيح عند الحاكم.

(۳) سكت عنه الشارح.

۱۵۶۰- وللبنار: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشُّكِّ وَالشَّرِّ وَالنَّفَاقِ وَالشَّقَاقِ وَسُوءِ الْأَخْلَاقِ^(۴).

گوئی: پیغمبر (درودی خودای لہسیرین) ہمیشہ دہیفہرموو:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشُّكِّ وَالشَّرِّ وَالنَّفَاقِ وَالشَّقَاقِ وَسُوءِ الْأَخْلَاقِ:

پہرہردگار! پہنا دہگرم بہتو لہ بہدگومانی و لہ ہاوبہشپہیداگردن
بوتوو لہ ناپاکی و دورووی و لہ دووبہرہکی نانہوہو لہ بہد خووی!
(بہززار)^(۱).

۱۵۶۳- وَلابْنِ مَاجَه عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: وَكَلَّ بِالرُّكْنِ الْيَمَانِيِّ سَبْعُونَ مَلَكًا، فَمَنْ قَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ، قَالُوا آمِينَ^(۵).

(۴) سکت عنه الشارح.

(۱)

ناپاک کہسیکے بہدہم موسولمان

بہ دل دوشمنی گہلی موسولمان

بوتو تاربوونی سہری، دہفروش

کیانی شیرینی بہچہن قوروش

خانہی بہہشتی خوئی ویران دہکا

بوتو چہن روژیکسی دنیاں بن بہقا

لہم چہرخہی نیچہ نہماوہ ناپاک!

دہزانی بوچی نہی کاکہی دلپاک!

چونکہ موسولمان قہدہی نہماوہ

روژی ناپاکہ لہہر چار لاوہ!

گوئی: پیغهمبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌ربین) ده‌فهرموئ: خودا چه‌فتا فریشت‌ه‌ی له‌س‌هر گۆشه‌ی یه‌مانی داناوه‌و رایس‌پاردوون که هر که‌سئ له‌ویدا ئه‌م نزایه بکا ئه‌وان بلین ئامین، نزاکه‌یش ئه‌مه‌یه:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ:

خودایه! داوای لی‌بووردن و چاوپۆشی و سهر فرازی ههر‌دوو جیهانت لی ده‌که‌م، ئه‌ی په‌روه‌ردگاری ئیمه! ئیمه‌هه‌میشه چاومان له‌ریژه‌ی خوانی تووه‌یه، ساتۆیش به‌کرده‌وه‌ی خو‌مانمان له‌گه‌ل مه‌که، به‌لکوو به‌لوتف و که‌رمی خو‌ت هه‌م له‌جیهاناو هه‌م له‌پاشه‌ روژدا به‌شمان بده‌ له‌ به‌شی جوان، وه‌ بمان پارێزه‌ له‌ سزای ئاگری دۆزه‌خ! (ئیبینو ماجه).

۱۵۶۴- ولابن ماجه‌ ایضاً: مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا وَلَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا بِسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ مُجِئَتْ عَنْهُ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ وَكُتِبَتْ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَرُفِعَ لَهُ بِهَا عَشْرُ دَرَجَاتٍ^(۵).

حه‌زه‌ت (درویدی خودای له‌س‌ربین) ده‌فهرموئ: که‌سئ چه‌وت جار به‌ده‌وری خانه‌ی خودادا هه‌لسوو‌ری و قسه‌ی تر نه‌کا جگه‌ له‌م نزایه، ده‌ خراپه‌ له‌ خراپه‌کانی کویر ده‌کریته‌وه‌و ده‌ چاکه‌ی بو‌ ده‌نووس‌ری و ده‌ پایه‌یش پیی به‌رز ده‌بیته‌وه، نزاکه‌یش ئه‌مه‌یه:

پاکی له‌هه‌موو که‌می و که‌موکوو‌رییه‌ک بو‌ خودایه، له‌گه‌ل سوپاس و ستایش، ههر یه‌زدانی پاک خودای راست و دروسته‌و خودای تر نه‌یه، خودا له‌هه‌موو که‌سئ گه‌وره‌ تره، ده‌سته‌لات و هی‌زیش ههر به‌ ده‌ستی خودایه (ئیبینو ماجه).

(۵) سکت عنه الشارح.

(۶) سکت عن درجته الشارح.

۹۹) جووتکار (قارین) واته: که سیّ حج و عمره بخاته پال یه ک و به یه که وه
بیانکات نه وه یه ک ته و اف و یه ک هاتوچوی به سه بو هه ردوولا

یکفی للقارن طواف واحد وسعی واحد

۱۵۶۵- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: أَصْنَعُ كَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنِّي أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ أُوجِبْتُ عُمْرَةً. ثُمَّ خَرَجَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِظَاهِرِ الْبَيْدَاءِ قَالَ: مَا شَأْنُ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ إِلَّا وَاحِدٌ، أَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ أُوجِبْتُ حَجًّا مَعَ عُمْرَتِي. وَأَهْدَى هَدْيًا اشْتَرَاهُ بِقُدَيْدٍ وَلَمْ يَزِدْ عَلَى ذَلِكَ، فَلَمْ يَنْحَرْ، وَلَمْ يَحِلَّ مِنْ شَيْءٍ حَرُمَ مِنْهُ، وَلَمْ يَخْلُقْ وَلَمْ يَقْصِرْ حَتَّى كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ، فَنَحَرَ وَحَلَقَ، وَرَأَى أَنْ قَدْ قَضَى طَوَافَ الْحَجِّ، وَالْعُمْرَةِ بِطَوَافِهِ الْأَوَّلِ. وَقَالَ: هَكَذَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۱).

ثیبنو عومەر (خودایان ن رازی بن) گوتی: من وه ک پیغهمبهر خوی (درویدی خودای
لهسهرین) حج و عمره دهکهم: ئیوه بهشایهت بن: کهوا ئیحرامی عمره
بهست و لهسهر خوّم پیویست کرد. لهپاشا کهوتهپری ههتا گهیشته بهیداء،
لهوی گوتی: کارو باری حج و عمره وه که یه که لهوهدا که دروسته ئیحرام
بشکینری لهکاتی قهدهغهکردن (ئیحصار) دا ئیوه دهکهم بهشایهت کهوا
ئیحرامی ههجیشم دابهست لهگهّل عمرهکهما وه ئهویشم لهسهر خوّم
فهزکرد، وه دیاریشی لهگهّل خوی برد بو بهیت، ئاژله دیارییهکانی له
قهدید کری، ئیتر نه ئاژله دیارییهکانی سهرپری، وه نهئیحرامی شکان به
کردنی شتی لهوشتانهی که بههوی ئیحرام بهستنهوه قهدهغه دهبن (وه
نهسهری تاشی، وه نهمووی سهری کورت کردهوه، ههتا روژی جهژن، نهوسا
ئاژله دیارییهکانی سهرپری و سهری خوی تاشی. وه باوهپری وابوو که
بهتهوافی یه کهم تهوافی حج و عمرهی جیبهجی کردوو وه گوتی: پیغهمبهر
(درویدی خودای لهسهرین) ناوههای دهکرد (ش).

(۱) بخاری. حج: ۱۶۳۹، ۱۶۴۰، ۱۶۹۳، ۱۷۰۸، ۱۷۲۹، ۱۸۰۶، ۱۸۰۷، ۱۸۰۸، ۱۸۱۰، ۱۸۱۲، ۱۸۱۳، ۴۱۳۰، ۴۱۸۴، ۴۱۸۵.

۱۵۶۴- وَقَالَ: جَابِرٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) لَمْ يَطْفِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَا أَصْحَابُهُ بَيْنَ الصُّفَا وَالْمَرْوَةِ إِلَّا طَوَافًا وَاحِدًا، طَوَافَهُ الْأَوَّلَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ^(۲).

جابر (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغمبر (درودی خودای له سرین) خوی و نه هاورییانه‌ی که دیاری به‌یتیان پیبوی یه که طه‌وافی صه‌فاو مه‌پرویه‌یان کرد که نه‌ویش ته‌وافی یه‌که‌م بوو یه‌که ته‌واف حه‌وت جار هه‌لسووپرانه یه ده‌وری که‌عبه‌دا، یا حه‌وت جار هاتوچوکردنه له نیوانی صه‌فاو مه‌پرویه‌دا (م/د/ت/ن).

۱۵۶۷- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: فَطَافَ الَّذِينَ كَانُوا أَهْلًا بِالْعُمْرَةِ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصُّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ حَلَّوْا، ثُمَّ طَافُوا طَوَافًا آخَرَ بَعْدَ أَنْ رَجَعُوا مِنْ مِنًى، وَأَمَّا الَّذِينَ جَمَعُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ فَإِنَّمَا طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ.

عائیشه (خودای فی رازی بن) گوئی: جا نه‌و که‌سانه که ته‌نیا ئیحرامی عمره‌یان به‌ستبوو ته‌وافی به‌یتیان کردو هاتوچوی نیوانی صه‌فاو مه‌پرویه‌یان کردو ئیتر ئیحرامیان شکاند، له پاشدا که له‌مینا گه‌پرانه‌وه ته‌وافیکی ترو هاتوچویه‌کی تریانکرد بو حه‌جه‌که‌یان به‌لام نه‌و که‌سانه که ئیحرامی حج و عمره‌یان به‌یه‌که‌وه به‌ستبوو ته‌نیا یه‌که ته‌واف و یه‌که هاتوچویان کرد (ب).

۱۵۶۸- وَعَنْهَا (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَهَا: طَوَافُكَ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصُّفَا وَالْمَرْوَةِ يَكْفِيكَ لِحَجَّتِكَ وَعُمْرَتِكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ^(۴).

دیسان گوئی: پیغمبر (درودی خودای له سرین) فهرمووی: پیم: ته‌وافه‌که‌ی به‌یت و هاتوچوکه‌ی نیوانی صه‌فاو مه‌پرویه به‌سته بو حه‌جه‌که‌شت و بو عمره‌که‌شت (د/م).

(۲) مسلم. حج: ۲۹۳۴، ۳۰۷۴، ۳۰۷۵. ابو داود مناسک: ۸۹۵. نسائی. مناسک: ۲۹۸۶.

(۴) مسلم. حج: ۲۹۳۶.

۱۰۰) بینوئیزو زہیستان ھہ موو فہرمانہ کانی ھہ حج و عمرہ دہ کھن، تہ نیا
طہ وافی بہیت نہ بی: (الحائض والنفساء تعملاًل المناسک کلھا إلا الطواف بالبيت)

۱۵۶۷- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا نَذْكُرُ إِلَّا الْحَجَّ حَتَّى جِئْنَا سَرِفَ فَطَمِئْتُ فَدْخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَنَا أَبْكِي فَقَالَ: مَا يُبْكِيكِ؟ فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لَوَدِدْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ خَرَجْتُ الْعَامَ قَالَ: مَا لَكَ لَعَلَّكَ نَفِسْتِ. قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ: هَذَا شَيْءٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ أَفْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَطْهَرِي. قَالَتْ: فَلَمَّا قَدِمْتُ مَكَّةَ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِأَصْحَابِهِ: اجْعَلُوهَا عُمْرَةً فَاحْلُ النَّاسُ إِلَّا مَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ قَالَتْ: فَكَانَ الْهَدْيُ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ وَذَوِي الْيَسَارَةِ ثُمَّ أَهْلُوا حِينَ رَأَوْا قَالَتْ: فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ النَّحْرِ طَهَرْتُ فَأَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَقْضَتْ قَالَتْ: فَأَتَيْنَا بِلَحْمٍ بَقَرٍ. فَقُلْتُ مَا هَذَا فَقَالُوا أَهْدَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ نِسَائِهِ الْبَقَرِ. فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ الْحَصْبَةِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ يَرْجِعُ النَّاسُ بِحَجَّةٍ؟ وَعُمْرَةٍ وَأَرْجِعُ بِحَجَّةٍ؟ قَالَتْ: فَأَمَرَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ فَأَرْدَفَنِي عَلَى جَمَلِهِ حَتَّى جِئْنَا إِلَى التَّنْعِيمِ فَأَهْلَلْتُ مِنْهَا بِعُمْرَةٍ جَزَاءَ بِعُمْرَةِ النَّاسِ الَّتِي اعْتَمَرُوهَا (وَالْتَّنْعِيمُ أَقْرَبُ بُقْعَةٍ مِنْ أَرْضِ الْحِلِّ إِلَى الْحَرَمِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱)).

عائشہ (خودای فی رازی بن) گوئی: لہ خزمہ تی ھہ زہتدا (درویدی خودای لہ سرین)
دہرچوین بو حج، وہ بہتہ مای عمرہ نہ بووین، کہ گہیشٹینہ سہریف لہ وئی
من بینوئیزکھ و تم و دہستم کرد بہ گریان، پیغہ مبہر (درویدی خودای لہ سرین) ہات
بہ سہرما دہگریام فہرمووی: بو دہگری؟ گوتم: بہ خوا ھہ زہ دہکرد کہ ئہ مسال
نہ ہاتماہ بو حج، فہرمووی: رہنگہ بینوئیزیت؟ گوتم: بہ لئی. فہرمووی: ئہ مہ
شتیکہ خودا نووسیویہ تی لہ سہر کچانی ئادہم و سووچی توئی تیا نییہ جا
ھہرچی حاجی دہیکا تویش بیکہ، بہ لام تہ وافی بہیت مہ کہہ تا پاک دہبیتہ وہ
عائیشہ گوئی: جا کہ گہیشٹینہ مہ کہہ ھہ زہت (درویدی خودای لہ سرین) بہ

(۱) بخاری. حج: ۱۷۸۶، ۱۷۸۷، ۲۹۸۵. مسلم. حج: ۲۹۲۸، ۲۹۱۰، ۲۹۱۱، ۲۹۲۱، ۲۹۲۵، ۲۹۲۷، ۲۹۲۹.

هاورپییانی خوئی فهرموو: بیکهن به‌عمره ئیتر خه‌لکه‌که ئیحرامیان شکان، مه‌گهر ئه‌و که‌سانه نه‌بی که ئازهلای دیاریی به‌یتیان پی بوو. گوتی: پیغه‌مبه‌ر خوئی (دروودی خودای له‌سهرین) دیاریی پیبوو، وه ئه‌بو به‌کرو عومهریش دیارییان پیبوو، هه‌روه‌ها ده‌وله‌مه‌نده‌کانیش دیارییان پیبوو، جا دیسانه‌وه که تاقی ئیواره‌ی رۆژی ته‌روه‌که‌وتنه‌وه ری ئیحرامی هه‌جیان دابه‌سته‌وه. گوتی: رۆژی جه‌ژن له‌ بئوئیری پاک بوومه‌وه، جا گوشتی گایان بو هیناین، گوتم: ئه‌م گوشته‌ی هی چییه؟ گوتیان: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) گای کردووه به‌ قوربانی بو هاه‌سهره‌کانی. جا شه‌وی هه‌صبه (ناوی شوینیکه) گوتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئه‌م خه‌لکه‌ هه‌موو هه‌ج و عمره‌شیان کردووه، ته‌نیا من نه‌بی، که هه‌ر هه‌ج کردووه؟! گوتی: پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: به‌ ئه‌وره‌حمانی برام، ئه‌ویش له‌ پاشکوی وشتره‌که‌ی خویدا بردمی تا چووینه ته‌نعیم، جا له‌وی ئیحرامی هه‌مره‌م به‌ست له‌باتی ئه‌و عمره‌یه‌ی که خه‌لکه‌که کردبوویان ته‌نعیم نزیکرتین هه‌ریمی خاکی حیلله له‌خاکی هه‌رمه‌وه (ش/د/ت/ن).

۱۰۱) رۆیشتن بو ئیستگای هه‌ره‌فات، وه هه‌ره‌فات هه‌مووی ئیستگایه

السیر إلى عرفة وكلها موقف

۱۵۶۸- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ سُئِلَ زَهُوَ يَسِيرُ مَنْ مَتَى إِلَى عَرَفَةَ كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ فِي هَذَا الْيَوْمِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؟ فَقَالَ: كَانَ يُهْلُ مِنَّا الْمُهْلُ فَلَا يُنْكِرُ عَلَيْهِ، وَيُكَبِّرُ مِنَّا الْمُكَبِّرُ فَلَا يُنْكِرُ عَلَيْهِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالنَّسَائِيُّ^(۱).

ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بن) له‌ میناوه ده‌رووی بو هه‌ره‌فات، لییان پرسی: له‌م رۆژهدا که له‌ خزمه‌تی هه‌زه‌تدا ده‌بوون چیتان ده‌کرد؟ گوتی: هه‌مان بوو ته‌لیله‌ی ده‌کردو، هه‌مان بوو (الله اکبر)ی ده‌کرد هه‌مان بوو ته‌لبیییه‌ی ده‌کرد،

(۱) بخاری. عیدین: ۹۷۰، ۱۶۵۹. مسلم. حج: ۳۰۸۵. نسائی. حج: ۳۰۰۰.

هه مان بوو ته سبیحاتی ده کرد که سیش لیی نه ده گرتین و نه یده گوت ئه مه یان بکه ن و نه وه یان مه که ن (ش/ن).

۱۵۶۹- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: قَدْ نَحَرْتُ هَا هُنَا وَمِنَى كُلَّهَا مَنَحَرٍّ فَالْحَرُّوا فِي رِحَالِكُمْ وَوَقَفْتُ هَا هُنَا وَعَرَفْتُ كُلَّهَا مَوْقِفٌ وَوَقَفْتُ هَا هُنَا وَجَمَعْتُ كُلَّهَا مَوْقِفٌ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ (۲).

جایبر (خودای فی رازی بن) گوتی: چه زهت (درویدی خودای له سهرین) فه رمووی: هه ر چه ند من خۆم لیژانه دا قوربانیم سه ربهری، به لām خاکی مینا هه مووی جیگهی قوربانئ سه ربهرینه وه له هه ر کویدا بوژان لووا له ویدا قوربانئ خوژان سه ربهرن هه ر چه ند من خۆم لیژانه دا راوه ستاوم به لām خاکی عه ره فات هه مووی ئیستگایه و جیگهی راوه ستانه، وه هه ر چه ند من خۆم لیژانه دا راوه ستاوم له موزده لیفه به لām خاکی موزده لیلفه هه مووی ئیستگایه و جیگای راوه ستانه (م/د/ت/ن = موسلیم، ئه بو داوود، تیرمیزی، نه سائی (خودایان فی رازی بن).

۱۵۷۰- عَنْ زَيْدِ بْنِ شَيْبَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَنَا ابْنُ مَرْبَعٍ الْأَنْصَارِيُّ وَنَحْنُ بَعْرَفَةَ فِي مَكَانٍ بَعِيدٍ عَنِ الْإِمَامِ فَقَالَ: إِنِّي رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَيْكُمْ يَقُولُ لَكُمْ: قِفُوا عَلَى مَشَاعِرِكُمْ فَإِنَّكُمْ عَلَى إِرْثٍ مِنْ إِرْثِ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ وَحَسَنُ التِّرْمِذِيُّ (۳).

یه زیدی کوپی شه یبان (خودای فی رازی بن) گوتی: له عه ره فه بووین، شوینه که مان دوور بوو له پیغه مبه ری پیشه واوه (درویدی خودای له سهرین) جا ئیبنو میربه عی ئه نصاری هات بوژ ناومان گوتی: من رابه ری پیغه مبه رم (درویدی خودای له سهرین) منی نار دووه بوژای ئیوه ده فه رموئی پیژان: هه ر که س له مه لبه ندی خوئی راوه ستئ واته: هه ر که س له ئیستگای خوئی که ئیستا لییه تی باراوه ستئ و نه ئی من دوورم له پیشه واوه و له میرو سه ردارانی چه جه وه و

(۲) مسلم. حج: ۲۹۴۳. أبو داود. مناسک: ۱۹۰۷، ۱۹۰۸. نسائی. حج: ۳۰۱۵.

(۳) حسن عند النسائی والترمذی.

با بچمه پیشه‌وه، چونکه ئیره (له‌به‌ر دووری) خیری که‌مه! با که‌س ئه‌م خه‌یا له نه‌کا، چونکی خاکی عه‌ره‌فات گشتی نیستگایه سه‌ره‌رای ئه‌مه‌یشه ئه‌م مه‌له‌ندو نیستگایانه گشتیان به‌که‌له‌پوور له ئیبراهیمی باب‌ه‌گه‌وره‌تانه‌وه، به‌جی‌ماون بۆ‌تان (د/ن/ت- تیرمذی به‌حه‌سه‌نی داناوه).

۱۵۷۱- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَتْ قُرَيْشٌ وَمَنْ دَانَ دِينَهَا يَقْفُونَ بِالْمُزْدَلِفَةِ، وَكَانُوا يُسَمُّونَ الْحُمْسَ، وَكَانَ سَائِرُ الْعَرَبِ يَقْفُونَ بَعْرَفَاتٍ، فَلَمَّا جَاءَ الْإِسْلَامَ أَمَرَ اللَّهُ نَبِيَّهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ يَأْتِيَ عَرَفَاتٍ، ثُمَّ يَقِفَ بِهَا ثُمَّ يُفِضَ مِنْهَا، فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى (ثُمَّ أَفِضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ). رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۴).

عائیشه (خودای ئی رازی بئ) گوئی: جاران قوهره‌یش و ئه‌وانه‌ی له‌سه‌ر ئایینی قوهره‌یش بوون، له‌موزده‌لیفه راده‌وه‌ستان، وه پی‌یان ده‌گوتن: حومس واته: دلیره‌کان وه عه‌ره‌به‌کانی تریش له عه‌ره‌فه راده‌وه‌ستان، جا کاتی که ئایینی ئیسلام هات خودای گه‌وره‌و سه‌روه‌ر فه‌رمانی کرد به پیغه‌مبه‌ری خو‌ی که ب‌روات بۆ خاکی عه‌ره‌فات، له‌و‌ی راوه‌ست‌ی و له‌پاشا له‌ویوه داپه‌رن و ب‌وون بۆ موزده‌لیفه‌و مه‌شعه‌رولحه‌رام و مینا وه‌ک خودا له‌م ئایه‌ته‌دا ده‌فه‌رموی: {ثُمَّ أَفِضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ}.

واته: ئیوه‌یش وه‌کی موسولمانانی تر هه‌ر له‌خاکی عه‌ره‌فاتدا راوه‌ستن و هه‌ر له‌وی‌شه‌وه داپه‌رن و وه‌رنه‌خواره‌وه بۆ موزده‌لیفه‌و کاتی له‌ای مه‌شعه‌رولحه‌رامدا یاد و ذیکری خوداتان کرد ئینجا له‌ویوه ب‌رژینه‌ خواره‌وه بۆ مینا (ش/د/ت/ن- شه‌یخه‌ین، ئه‌بو داود، تیرمذی، نه‌سائی - خودایان ئی رازی بئ).

۱۰۲) نزاو پارانه‌وه‌ی رۆژی عه‌ره‌فه‌گیرایه: (الدعاء يوم عرفة مقبول)

۱۵۷۴- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: خَيْرُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَاحِدٌ^(۵).

(۴) بخاری. تفسیر: ۴۵۲۰، ۱۶۶۵. مسلم. حج: ۲۹۴۵. أبو داود. مناسک: ۱۹۱۰. نسائی. حج: ۳۰۱۲.

(۵) سکت عنه الشارح.

له عهمری کوپی شوعه یبه وه له باوکیه وه له باپیری وه (خودیان فی رازی بن) له پیغهمبه ره وه (درویدی خودای له سرین) ده فهرموی: باشتین نزاو پارانه وه و دوعا نزاو پارانه وه و دوعای روژی عه ره فیه (ت/شه حمه د).

۱۵۷۵- وَخَيْرُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ^(۲).

له شهرحه که یدا ده لی: له گپرانه ویه کی ئەم حه دیشه ی عهمری کوپی شوعه یبدا ئەمه شی پتره: فهرمووشی (درویدی خودای له سرین): وه باشتین و تارێ که من و پیغهمبه ره کانی پیش من و تو و مانه ئەمه یه:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ:

هر خودا خودایه و تاک و ته نیایه، بن هاو و بن چوونه، پاشایی و دارایی و سوپاس و ستایش هر له خوئی جوانه و هر له خوئی دی! وهشت نیه که له دهستی ده ریچی و هه موو شتی بو ئەو ئاسانه!

۱۵۷۴- وَقَالَ: أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كُنْتُ رَدِيفَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِعَرَفَاتٍ فَرَفَعَ يَدَيْهِ يَدْعُو فَمَالَتُ بِهِ نَافَتُهُ فَسَقَطَ خِطَامُهَا فَتَنَاولَ الْخِطَامَ بِإِحْدَى يَدَيْهِ وَهُوَ رَافِعُ يَدِهِ الْأُخْرَى. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ^(۳).

ئوسامهی کوپی زهید (خودای فی رازی بن) گوئی: له عه ره فات له پاشکوی پیغهمبه ردا بووم (درویدی خودای له سرین) هه ردوو دهستی به رزکرده وه و دهستی کرد به پارانه وه، جا له وکاته داو شتره که ی له تریکی پیدا هه و ساره که ی له دهست که و ته خواره وه، جا به دهستی که ی هه و ساره که ی هه لگرته وه و ئەو دهسته که ی تریشی هه ره لپریبوو! (ن).

(۲) سکت عنه الشارح.

(۳) جميع ما في النسائي صحيح (مقدمة الشرح).

۱۰۳) کهسی فریای عه‌ره‌فات نه‌که‌وئی چه‌جی له ده‌ست ده‌چی

بفوت الحج بفوت عرفة

۱۵۷۵- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي يَغْمَرَ الدَّيْلِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ بِعَرَفَةَ فَجَاءَ نَفَرٌ مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ فَأَمَرُوا رَجُلًا فَنَادَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَيْفَ الْحَجُّ فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلًا فَنَادَى فِي النَّاسِ الْحَجُّ الْحَجُّ يَوْمَ عَرَفَةَ مَنْ جَاءَ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ مِنْ لَيْلَةٍ جَمَعَ فَنَمَّ حَجُّهُ أَيَّامَ مِنَى ثَلَاثَةً فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ^(۱).

عه‌بدو‌ره‌حمانی کو‌ری یه‌عه‌مری دیلی (خودای ن‌رازی ب‌) گو‌تی: چووم بو‌ لای پی‌غه‌مبه‌ر (د‌رو‌دی خودای له‌سه‌رین) له‌ عه‌ره‌فه‌ بو‌، ده‌سته‌یه‌کی خه‌ل‌کی چه‌ج هاتن گو‌تیان به‌ پیاو‌ی بانگی پی‌غه‌مبه‌ری کرد: که چه‌ج چو‌نه‌؟

پی‌غه‌مبه‌ریش (د‌رو‌دی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمانی کرد به‌ پیاو‌ی، به‌ناو خه‌ل‌که‌که‌دا بانگه‌وازی هه‌ل‌دا: چه‌ج بری‌تییه‌ له‌ رو‌ژی عه‌ره‌فه‌، که‌سی شه‌وی موزده‌لیفه‌ له‌پیش نو‌ی‌ژی به‌یانیدا ب‌ بو‌ ئیره‌ بو‌ عه‌ره‌فات ئه‌وه‌ چه‌جه‌که‌ی ته‌واوه‌و فریای چه‌ج که‌تووه‌، رو‌ژه‌کانی میناش سی‌ رو‌ژن، به‌لام بو‌ که‌سی په‌له‌ ب‌کاو له‌ پاش ره‌ج‌می شه‌یتان له‌ رو‌ژی دووه‌ما ده‌رچی، ئه‌وه‌ دروسته‌و تاوانی له‌سه‌ر نیه‌، وه‌ هه‌ر که‌سی‌کیش دواکه‌و‌ی تا رو‌ژی سیانزه‌ دیسان تاوانی له‌سه‌ر نیه‌^(۱) (د/ت/ن).

^(۱) جميع ما فى الحجتى للنسائى صحيح عند النسائى (مقدمة شرح التاج الجامع للأصول).

^(۲) لی‌رانه‌دا ئه‌مه‌و‌ی که‌شتی، یا سه‌رنجی تو‌مارب‌که‌م که‌ زو‌رت‌ر په‌یوه‌ندی به‌زمانی کو‌ردیه‌وه‌ هه‌یه‌، هه‌تا به‌ته‌رجه‌مه‌ی ئه‌م حه‌دیته‌وه‌:

خو‌ینه‌ری هی‌زا! په‌که‌م سه‌رنجی سه‌رپی‌ی و‌ا‌چاو‌ه‌روان ده‌کرا که‌ ب‌گو‌ترایه‌: (گو‌ناهی نا‌گا) نه‌ک (تاوانی له‌سه‌ر نیه‌) ئه‌مه‌ راسته‌ به‌لام نه‌گه‌ر بمانه‌و‌ی زمانه‌که‌مان پی‌شخه‌ین و‌ خزمه‌تی‌کی پاک‌و پوخت‌و د‌سو‌زان‌ه‌ی ب‌که‌ین، ده‌شی به‌ره‌به‌ره‌ صیه‌غی به‌لا‌غی و‌ جو‌مه‌لی فه‌صیح‌و رسته‌ی ره‌سای دو‌ور له‌ قسه‌ی ناسایی بو‌ دا‌ر‌پ‌ژین‌و ناو‌به‌ناو، لی‌ره‌وه‌ له‌و‌ی، به‌ناو‌یا، له‌ هه‌ل‌و بو‌اری‌کی له‌باردا بلا‌وی ب‌که‌ینه‌وه‌، ئی‌تر هه‌رکه‌سه‌مان به‌پی‌ی توانای خو‌ی، باب‌ل‌تین: من له‌ باسی ناییندا. جه‌نابت

لە باسى شيعرو موسيقاو ھونەردا، كاكەبرا لە بابەتى ھونەرە جوانەكاندا، كاكەخاس لە بابەتى ئازەلدا.. تاد، بەلام مەرجى سەرەكى ئەمە ئەودىيە: كە وشەو رستەو زاراودەو قسە نەستەقە نوپكان ريك و پيك بن و سووك و خوش بن لە گوپداو ئاسان و رەوان بن لەسەر زمان وە وابكەين كە خوینەرى نامەكوردیيەكان و رەشە خەلكەكەى خۆمان (بە مەلاو شیخ و ئۆمى و زاناو دانایەو) تام و چێژيان ئى وەرگرن و گوپيان پېيان رابى و زمانيان ئالوودەى بېى!

چونكە زمانى تۆمارگردنى زانیاریيەكان و بابەتە ئایینیيەكان و شيعرو ھەلبەست و پەخشان و چیرۆك نووسین و داستان و رۆمان تۆمارکردن گەل چىايە لە زمانى ناوبازاریيەكان، كە سەودا و مامەلەى توورو گیزەرو پيازی پى ەكرى، وە گەل جار بەراست و بەدرۆ سوپىندى پى دەخوری و شەرەجنىوو درۆى پى ەكرى بە شىومەكى سەروالا!

داخەكەم ھەتا ئىستاكەيش زوربەى رۆشنیرە كوردەكان خویندەنەوەى كوردیيان لەلا پەشمە! بۆجى و لەبەر چى؟

چونكە خۆيان لەو بەزەلتر دەزانن كە كاتى زېرپىنى خۆيان بەشتى واوە خەريك بكەن و بكوژن، ھەتا فیردەوسى و میردەسى و شانامەو مانامەو ضەرەبەنا زەیدوون و ئەلف لەیلەو لەیلەو كەواکيب و مەواکيب وەستابى كاریان بەشيعرو ئەدەبو نامەو رۆشنیرى كوردى نیە، با ھى نالى و نارى و مەحوى و مەولەوى و گۆران و قانعی و حاجى قادری كۆپیش بى! كە بەرھەمى ئەم زاتانە ئەگەر بە كوردى نەبوايە ئىستا بە ھەزاران زمانى زیندوو تەرجمە كرابوون! ناخ بى كيانى! ئەوەى كيانى نەبوو گیانیشى نەبوو، وات ئى كردووین خۆشمان قیزو بیز لە خۆمان بكەینەو، ھەمانە پى كەمییە لە خزمەتى پیاوى بەرزدا قسە بە كوردى بكا، لەم رۆژانەدا كابراپەكى ساویلکەى ژیری خەلكى سلیمانى لەلام بوو لە دائیرە، ھەر كوردى دەھات من بە كوردى قسەم دەكردو ریزم دەگرتن و ئیشەكەم تۆ دەكردن، كابراكە گوتى: مامۆستا تۆ بوویت بە شەلەموو جوو! بە خودا تۆ كەم و ئیمە زۆر فریامان ناكەوى. گوتى: شەلەموو پیاویكى جوو لەكەبوو لە سلیمانى، كاتى جوو لەكەكان رۆپشتن ئەو ماپەوە ئیتەر بەھەر چوارلادا ھەر ھەلپەى دەكردو فریا نەدەكەوت چونكە تەنیا بال بوو وەك تۆ، سەرى لە كنیشتەدەدا، مەزبەحەكەى دەمالى، گۆرە جوو لەكەكانى خزمەت دەكرد، سەربانەكانى دەگێرا، كە پرشینەى دەگرت، شەمەى ریز دەگرت، ریشى دەھێشتەو.. تاد ھەر بەتەما بوو مردوو زیندوو بپتەو تە خۆشى سەرى نایەو. منیش بەم بۆنەییەو گوتوومە:

۱۵۷۶- عَنْ عُرْوَةَ بْنِ مِصْرَسٍ الطَّائِيَّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ بِالْمُزْدَلِفَةِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْتُ مِنْ جَبَلِي طَبِي أَكَلْتُ مِطْيَيَّ وَأَتَعَبْتُ نَفْسِي وَاللَّهِ مَا تَرَكْتُ مِنْ حَبْلِ إِلَّا وَقَفْتُ عَلَيْهِ فَهَلْ لِي مِنْ حَجٍّ فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَنْ أَذْرَكَ مَعَنَا هَذِهِ الصَّلَاةَ وَأَتَى عَرَفَاتٍ قَبْلَ ذَلِكَ لَيْلًا أَوْ نَهَارًا ثُمَّ حَجَّهُ وَقَضَى ثَفْكُهُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ وَصَحَّحَهُ التِّرْمِذِيُّ^(۲).

عوروه‌ی کوپی موضه‌ریسی طائی (خودای فی رازی بن) گوتی: له موزده‌لیفه چووم بو خزمه‌تی چه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سربین) گوتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! له‌لای دووکیوه‌که‌ی طه‌یینه‌وه هاتووم، و‌لا‌خه‌که‌م ره‌تاندووه و خوشم شه‌که‌ت و ماندوو کردوو له‌پری، ئه‌وه‌نده په‌له‌م کردوو به‌خودا تووشی چه‌ند باسکه‌بووم له‌سه‌ر هه‌موویان راوه‌ستاوم، جا ئایا فریای چه‌ج که‌وتووم یانا؟ پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سربین) فه‌رمووی: هه‌ر که‌سی له‌پیش به‌ره‌به‌یانی روژی جه‌ژنا فریای راوه‌ستانی عه‌ره‌فات بکه‌وی ئه‌وه به‌چه‌جا که‌یشته‌وو ئه‌رکی سه‌رشانی خو‌ی به‌جی هی‌ناوه (د/ن/ت. تیرمیذی به‌سه‌حیحی داناوه).

۱۰۴) رُؤِیْشْتَنْ لَه خَاکِی عَه‌ره‌فاته‌وه بو مَزده‌لیفه و شه‌وما‌نه‌وه له‌و‌ی:

الدفع من عرفة إلى المزدلفة والمبيت بها

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَإِذَا أَقَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَادْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ}.

خودای که‌وره ده‌فه‌رمو‌ی: کاتی له ئیستگای خاکی عه‌ره‌فاته‌وه داپژان و هاتنه‌وه خواره‌وه له‌پاش روژئاو‌بوون یا دوزیکری خودای که‌وره

خا‌ئو! له پاش چس بم به‌خزمه‌ت‌چی ناغام پاشاش بن نه‌وه به‌من چس
کو‌ردیکس مه‌ردی پاکس موسولمان له‌من رازی بن ده‌بم کامه‌ران!
بهم به‌نوکه‌ر له‌بو که‌لی خو‌م باشتره له‌لام له پاشایی و‌وم

- وهرگێڕ - ۱۹۸۷/۹/۲۰

^(۲) ما فی المجتبی صحیح وصحیح عند الترمذی.

بکه‌ن و له‌خودا بی‌پارینه‌وه له‌لای مه‌شع‌ر و له‌رامدا، که کی‌وی‌که و له‌ داوینی موزده‌لیفه‌وه.

۱۵۷۷- عَنْ عُرْوَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سُئِلَ أَنَسٌ وَأَنَا جَالِسٌ: كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَسِيرُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ حِينَ دَفَع؟ قَالَ: كَانَ يَسِيرُ الْعَتَقَ، فَإِذَا وَجَدَ فَجَوْهَةً نَصَّ. رَوَاهُ أَحْمَدُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ^(۱).

عوروه (خودای فی رازی بن) گوئی: خوُم دانیشتبووم له‌ خزمه‌تی ئه‌نه‌سدا که لی‌یان پرسى: له‌ حه‌جی ما‌ئ‌ئاواییدا ئه‌وکاته‌ی که پی‌غه‌م‌به‌ر (درویدی خودای له‌س‌رین) ده‌رچوو له‌ عه‌ره‌فاته‌وه بو‌ موزده‌لیفه‌ له‌پ‌ری چوَن ده‌رویش‌ت؟ گوئی به‌ ره‌وت و ش‌تره‌که‌ی ئی ده‌خو‌ری، ئه‌گه‌ر بو‌اریشی ده‌ست که‌وتایه‌ تاوی ده‌دا (ش/د/ن. خودایان فی رازی بن)

۱۵۷۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّهُ دَفَعَ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ عَرَفَةَ فَسَمِعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَرَاءَهُ زَجْرًا شَدِيدًا وَضَرْبًا وَصَوْتًا لِلْإِبِلِ فَأَشَارَ بِسَوْطِهِ إِلَيْهِمْ وَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ، فَإِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالْإِيْضَاعِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۲).

ئیب‌نو‌عه‌ب‌باس (خودایان فی رازی بن) گوئی: روژی عه‌ره‌فه‌ که له‌ خزمه‌تی حه‌زه‌ت‌دا (درویدی خودای له‌س‌رین) له‌ عه‌ره‌فه‌وه رویش‌تین بو‌ موزده‌لیفه‌ له‌پ‌ری پی‌غه‌م‌به‌ر (درویدی خودای له‌س‌رین) گوئی لی‌بوو هه‌ندئێ که‌س ده‌ی یان له‌ و‌لا‌خ ده‌کردو به‌ توندی تی‌یان ده‌خو‌رین و لی‌یان ده‌دان، جا پی‌غه‌م‌به‌ر (درویدی خودای له‌س‌رین) به‌ قام‌چییه‌که‌ی ئاماژه‌ (ئیش‌اره‌ت)ی بو‌ کردن و فه‌رمووی: ئه‌ی موسو‌ل‌مانینه‌! له‌سه‌ر خو‌ بن، په‌له‌په‌ل باش نیه‌! (ب/د).

۱۵۷۹- وَقَالَ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) دَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ عَرَفَةَ حَتَّى إِذَا كَانَ بِالشَّعْبِ نَزَلَ فَبَالَ ثُمَّ تَوَضَّأَ وَلَمْ يُسَبِّحِ الْوُضُوءَ فَقُلْتُ لَهُ الصَّلَاةُ. قَالَ: الصَّلَاةُ أَمَامَكَ فَرَكِبَ فَلَمَّا جَاءَ الْمُزْدَلِفَةَ نَزَلَ فَتَوَضَّأَ فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أُقِيمَتْ

(۱) بخاری. حج: ۱۵۴۳، ۱۶۸۶، ۱۶۹۹، ۴۴۱۳. مسلم. حج: ۲۰۹۴. أبو داود. حج: ۱۹۲۳. نسائی. حج: ۳۰۲۲.

(۲) بخاری. حج: ۱۶۷۱.

الصَّلَاةُ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ ثُمَّ أَتَا كُلَّ إِنْسَانٍ بَعِيرَهُ فِي مَنْزِلِهِ ثُمَّ أُقِيمَتِ الْعِشَاءُ فَصَلَّاهَا وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا شَيْئًا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيَّ (۳).

نوسامه‌ی کوپی زهید (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغهمبهر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌عهره‌فاته‌وه له‌روژی عارفه‌دا که‌وته ری بۆ موزده‌لیفه‌ رویشته، تا گه‌یشته ریچکه‌کانی حاجیان، له‌وی دابه‌زی و گمی‌زی کردو ده‌سنو‌یژیکی سووکه‌له‌ی گرت. منیش عه‌رم کرد: نو‌یژ ده‌که‌ی؟ فه‌رمووی: نو‌یژ ها له‌ پی‌شه‌وه له‌ولاتره.

ئینجا سوار بووه‌وه رویشته تا گه‌یشته موزده‌لیفه، له‌وی دابه‌زی و ده‌سنو‌یژیکی تیرو پری گرت، ئینجا قامه‌تی نو‌یژکراو نو‌یژی شیوانی کرد، ئینجا هه‌ر که‌سه له‌ جیگه‌ی خوی و شتری خوی لی بیخ دا، له‌پاشا قامه‌تی نو‌یژی خه‌وتنانیش کراو نو‌یژی خه‌وتنانیشی کردو هیچ نو‌یژی تری له‌ به‌ینیانا نه‌کرد (ش/د/ن).

۱۵۸۰- وَقَالَ: ابْنُ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) صَلَّى صَلَاةً إِلَّا لِمِيقَاتِهَا إِلَّا صَلَاتَيْنِ: صَلَاةَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِجَمْعٍ وَصَلَّى الْفَجْرَ يَوْمَئِذٍ قَبْلَ مِيقَاتِهَا. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ (۴).

ئیبنو مه‌سعوود (خودای فی رازی) نه‌مدیوه که پیغهمبهر (دروودی خودای له‌سهرین) هیچ نو‌یژی له‌کاتی ئاسایی خویدا نه‌کا، ئەم دوو نو‌یژه نه‌بی: یه‌که‌م: نو‌یژی شیوان و خه‌وتنانی له‌ موزده‌لیفه به‌ یه‌که‌وه کردو نو‌یژی شیوانی دواخست تا کاتی نو‌یژی خه‌وتنان.

دووهم: ئەو رۆژه نو‌یژی به‌یانیشی له‌پیش کاتی ئاسایی خویدا کردو له‌گه‌ل شه‌به‌قدا نو‌یژی کرد تا زوو بپروا بۆ مه‌شعه‌رولحه‌رام (ش/د).

(۳) بخاری. وضوع: ۱۲۹، ۱۸۱، ۱۶۶۷، ۱۶۶۹، ۱۶۷۲. مسلم. حج: ۳۰۸۷، ۳۰۸۹. أبو داود حج: ۱۹۲۵. نسائی حج: ۳۰۲۴، ۳۰۲۵.

(۴) بخاری. حج: ۱۶۸۲. مسلم. حج: ۳۱۰۴. أبو داود. مناسک: ۱۹۳۴. نسائی. حج: ۳۰۲۷، ۳۰۲۸، ۳۰۲۹.

۱۵۸۱- وَقَالَ: عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): أَصْبَحَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَقَدْ وَقَفَ عَلَى قُرْحٍ فَقَالَ: هَذَا قُرْحُ وَهُوَ الْمَوْقِفُ وَجَمَعَ كُلُّهَا مَوْقِفٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۵).

علی (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سربین) له به‌یانه‌کیدا له‌سهر کیوی قوزده راوه‌ستاو فرمووی: نهمه قوزده‌حه، ئیره ئیستگای چاکه، وه موزده‌لیفه‌یش هه‌مووی ههر ئیستگایه (د/ت:ص).

۱۵۸۲- وَقَالَ: عَمْرُو بْنُ مَيْمُونٍ: شَهِدْتُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) صَلَّى بِجَمْعِ الصُّبْحِ، ثُمَّ وَقَفَ فَقَالَ: إِنَّ الْمُشْرِكِينَ كَانُوا لَا يُفِيضُونَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَيَقُولُونَ أَشْرُقَ نَبِيرٌ. وَأَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَالَفَهُمْ، ثُمَّ أَفَاضَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۶).

عه‌مری کوپی مه‌یموون (خودای فی رازی بن) گوئی: له‌گه‌ل عومه‌ردا بووم (خودای فی رازی بن) که نویژئی به‌یانی له موزده‌لیفه‌ کرد گوئی: جاران هاو به‌شپه‌یدا که ره‌کان تا خور نه‌که‌وتایه له موزده‌لیفه‌وه ره‌ویان نه‌ده‌کرد بو‌مینا وه ده‌یانگوت: با خور له چیای ته‌بیر گزنگ بدا نه‌وسا ده‌پوین به‌لام پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سربین) پیچه‌وانه‌ی ئه‌وانی ده‌کردو له‌پیش خورکه‌وتندا ده‌پویشته بو‌مینا (ب/د).

۱۰۵) لازه‌ بوون (زه‌عیف) ده‌کان له‌ پی‌شه‌وه ده‌پوین بو‌مینا:

تقدم الضعفاء إلى منى

۱۵۸۳- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَتْ سَوْدَةُ امْرَأَةً ضَخْمَةً ثَبَاطَةً فَاسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ تُفِيضَ مِنْ جَمْعٍ بَلِيلٍ فَأْذِنَ لَهَا فَقَالَتْ عَائِشَةُ

(۵) صحیح عند الترمذی.

(۶) بخاری. حج: ۱۶۸۴، ۲۸۲۸.

فَلَيْتَنِي كُنْتُ اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَمَا اسْتَأْذَنْتُهُ سَوْدَةُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۱).

عائیشه (خودای فی رازی بن) گوتی: سهوده‌ی دایکی موسولمانان ئافره‌تیکی قه‌به‌ی گرانه‌پو‌بوو، داوای له پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) کرد که ریگه‌ی بدا که به‌شه‌و له موزده‌لیفه‌وه بپروات بو مینا به‌ر له‌وه خه‌لکه‌که بیکن به قه‌ره‌بالغی و جه‌نجالی پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) ریگه‌ی دا خو‌زگه‌م منیش وه‌کی سهوده بو ئه‌مه رو‌خصه‌تم له پیغه‌مبه‌ر ده‌خواست (ش).

۱۵۸۴- وَقَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَا مِمَّنْ قَدَّمَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَيْلَةَ الْمُرْذَلَةِ فِي ضَعْفَةِ أَهْلِهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وَزَادَ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ. وَقَالَ: لَا تَرْمُوا الْجَمْرَةَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ^(۲).

ئیب‌نو‌عه‌بباس (خودایان فی رازی بن) گوتی: خو‌م یه‌کیک بووم له لازه‌بوونه‌کانی که‌سوکاری پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) که شه‌وی موزده‌لیفه له پیشه‌وه ناردنی بو مینا (د/ت/ن) تیرمی‌دی وئ‌ه‌بو داوود ئه‌مه‌یان زیاتر کردوو، وه فهرمووی: به‌رد فری مه‌دن بو کو‌گا به‌رده‌که‌ی عه‌قه‌به تا خو‌ر هه‌لدی!

۱۰۶) شه‌ومانه‌وه له خاکی مینا له رو‌ژی جه‌ژن و سی رو‌ژه‌کانی دوا‌ی جه‌ژندا: (المبیت بمنی أيام العيد والتشريق)

۱۵۸۷- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا بُنِيَ لَكَ بَيْتًا يُظَلِّكَ بِمَنَى قَالَ: لَا مَنَى مُنَاحٍ مِنْ سَبَقَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۱).

(۱) بخاری. حج: ۱۹۸۱. مسلم. حج: ۳۱۰۶، ۳۱۰۷.

(۲) بخاری. جناز: ۱۳۵۷، ۱۶۷۸، ۱۸۵۶، ۴۵۸۷. مسلم. حج: ۳۱۱۳، ۳۱۱۴. أبو داود. مناسک: ۱۹۳۹. نسائی. مناسک: ۲۰۳۲.

(۱) صحیح عند الترمذی.

عائیشہ (خودای ن رازی بن) گوتی: گوتمان: ئەی پیغەمبەری خودا! با لەمینا
کە پریکت بۆ دروست بکەین بۆ سێبەر؟ فەرمووی: مەکەن، مینا هەواری ئەو
کەسە یە زووتر بگاتە ئەوێ (د/ت:ص).

۱۵۸۸- وَقَالَ: رَجُلٌ مِنَ الصَّحَابَةِ: خَطَبَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) النَّاسَ بِمَنَى
وَنَزَّلَهُمْ مَنَازِلَهُمْ فَقَالَ: لِيُنْزِلَ الْمُهَاجِرُونَ هَا هُنَا. وَأَشَارَ إِلَى مَيْمَنَةِ الْقِبْلَةِ وَالْأُصَارُ هَا
هُنَا. وَأَشَارَ إِلَى مَيْسَرَةِ الْقِبْلَةِ ثُمَّ لِيُنْزِلَ النَّاسُ حَوْلَهُمْ^(۲).

ئەبو داوود (خودای ن خوش نوود بن) دەگێڕێتەو بە سەنەدێکی صالح (لەبار)
دەلی: پیاوی لە ھاورپییانی پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربن) گوتی: پیغەمبەر
(دروودی خودای لەسەربن) لە مینا وتاریکی بۆ موسولمانان داو ھەوارگە ی بۆ
نیشانەکردن فەرمووی: با کۆچکاران واتە: موھاجیرەکان لێرەدا دابەزن، وە با
یاریدەدەران واتە: ئەنصارەکانیش لێرەدا دابەزن ھەزرت (دروودی خودای
لەسەربن) لای راستی رووگە (قیبلە) ی نیشانە کرد بۆ ھەواری کۆچکەرەکان و لای
چەپی رووگەشی نیشانە کرد بۆ ھەواری یاریدەدەران، ئینجا فەرمووی: با
خەڵکەکە ی تریش بە دەوری ئەوانا ھەوار ھەلدەن و دابەزن!

۱۵۸۹- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُرْطٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ:
أَعْظَمُ الْأَيَّامِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمُ التَّحْرِيمِ يَوْمُ النَّفَرِ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ^(۳).

عەبدوللای کوپی قورط (خودای ن رازی بن) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربن)
فەرمووی: مەزنترین رۆژ لە لای خودا رۆژی یەکەمی جەژنی قوربانە کە ناودارە بە
یەومونەحر واتە: رۆژی قوربانی سەربەڕین لە پاش ئەویش رۆژی دووھەمی، کە
ناودارە بە یەومولقەر واتە: رۆژی دامەزرانی حاجیان لە مینا (د- سند صالح) واتە:
ئەبو داوود (خودای ن رازی بن) بە سەنەدێکی لەبار ئەم ھەدیثە ی گێراوەتەو.

(۲) بسند صالح (شرحه).

(۳) بسند صالح (شرحه).

۱۵۹۰- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ الْعَبَّاسَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) اسْتَأْذَنَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِيَبْتَ بَمَكَّةَ لِيَالِي مَنَى، مِنْ أَجْلِ سِقَاتِهِ، فَأُذِنَ لَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيَّ^(۴).

ثیبنو عومەر (خودایان فی رازی بن) گوتی: عہباس (خودای فی رازی بن) روخصه تی خواست له پیغہ مہر (درویدی خودای لہ سرین) کہ ریگہی بدا شہوہ کانی مینا له مہککہ بمینیتہوہ، لہبر ئاودان بہ حاجیان، ئہویش ریگہی مانہوہی دا (ش/د/ن).

۱۰۷) بہرد فریدان بو کؤگا بہردہکەى عہقہبہ: (رمی جمرۃ العقبۃ)

۱۵۹۱- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ حَجَّ مَعَ ابْنِ مَسْعُودٍ فَرَأَاهُ يَرْمِي الْجَمْرَةَ الْكُبْرَى بِسَبْعِ حَصِيَّاتٍ، فَجَعَلَ الْبَيْتَ عَنْ يَسَارِهِ، وَمَنَى عَنْ يَمِينِهِ، ثُمَّ قَالَ: هَذَا مَقَامُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا^(۵).

عہبدورہحمانی کوپی یەزید (خودای فی رازی بن) گوتی: لہگہل ثیبنو مہسعووددا حەجم دەکرد، تہماشام کرد بہیتی خستہ لای چہپی خوئہوہو مینای خستہ لای راستی خوئہوہو ئینجا حەوت بہردی گرتہ کوئمہلہ بہردہگہورہکە (ئەلجہمرہتولکبرا) وە گوتی: ئەمە جیگہی راوہستانی پیغہ مہر خوئہتی کہ سوورہتی بہقەرہی بو ہاتوہو، کہ زورینہی مناسکی حەجی واتیادا (درویدی خودای لہ سرین) لہم شوینہدا (ش^(۱)/د/ت/ن).

^(۴) بخاری. حج: ۱۷۴۵. مسلم. حج: ۳۱۶۴. ابو داود. مناسک: ۱۹۵۹.

^(۵) بخاری. حج: ۱۷۴۷، ۱۷۴۸، ۱۷۴۹، ۱۷۵۰. مسلم. حج: ۳۰۷۹ - ۳۰۸۲، ۳۱۸. نسائی. مناسک: ۳۰۴۶. ابو

داود. مناسک: ۱۹۷۴. الترمذی حج: ۹۰۱. نسائی. حج: ۳۰۷۰.

^(۱) جاء في الاصل في آخر الحديث المبارك (رواه الخمسة الا مسلما) فليست أدري هل هذا سهو من المؤلف (رحمة الله عليه) أم سهو من النساخ أم خطأ مطبعي، على أي حال هذا الحديث الكريم رواه

۱۵۹۲- وَقَالَ: جَابِرٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَرْمِي عَلَى رَاحِلَتِهِ يَوْمَ النَّحْرِ وَيَقُولُ لِتَأْخُذُوا مَنَاسِكَكُمْ فَإِنِّي لَا أَذِرِي لَعَلِّي لَا أَحُجُّ بَعْدَ حَجَّتِي هَذِهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ. وَأَبُو دَاوُدَ وَاحِدٌ^(۲).

جابر (خودای نِ رازی بِن) گوئی: روژنی جه ژنی قوربان پیغه مبهرم دی (دروودی خودای له سهرین) به سواری و لاخه که ی ره جمی شهیتانی ده کردو دهیغه رموو: یاساو دهستووو کردارو گفتاری حج نه مانه ن که من کردم ن لهم حج جه مدا، دهی نیو هس له خو موه وهریان بگرن و فیریان ببن و کارو رهفتیان پی بکن، چونکه من نازانم له وانه یه حجی ترم به نصیب نه بی (م/د/نه حمه د).

مسلم (رضی الله عنه) في صحيحه، حفظه الله تعالى سرمداً وجعله مع سائر الصحاح ومصادر السنة النبوية المطهرة ذخراً للمسلمين دائماً ابداً. راجع صحيح مسلم بشرح النووي رمي جمرة العقبة من بطن الوادي من الجزء التاسع ص ۴۴. (المترجم).

واته: له داویننی نه م فهرموودمیه دا نووسراوه: همر پینجیان (واته: بوخاری و موسلیم و نه بو داوود و تیرمیزی و نه سانی) نه م فهرموودمیه یان گپراوته وه، موسلیم نه بی جا نازانم نه مه هه لئی دانهر خو یه تی، پر گۆره که ی له نوورین، یا هه لئی نووسیاره، یا هه لئی چاپه، همر چۆن بی، دمقی نه م فهرموودمیه، موسلیم (خودای نِ رازی بِن) له صه حیجی موسلیمدا ریوایه تی کردووه، له بایسی (باب رمی جمرة العقبة من بطن الوادی) ته ماشای شهرحی نه وهوی له سهر صه حیجی موسلیم بکه بهرگی نو لا په ره چل و چوار.. خودایه! نه م کتیبه پیرۆزانه که بوون به بوخچه و سهنگه رو قه لای قایمی سوننه تی پاکی پیغه مبهری تو (دروودی خودای له سهرین) ناگاداری بیان بکه هه تا هه تایه، نه مانه سهرچاوه و بناوانی نایینی ئیمه ن، خودایه! به پیرۆزی و به ره که متی نه م نامه پیرۆزو بهرۆزانه ره حمی به م که ی کوردی مه زلوومی لیقه و ماوه بکه، و مرووی خپرو ره حمه تی خو تی نِ بکه ره وه، له په نای نه م قورئان و حه دیس و نایینی نیسلامه دا، له ژیر نالای موحه ممه دو یارانیدا په نای خیری بده و دهستی زۆرداری نِ گۆتا که. نامین..

- و مرگپیر نوری فارس - ۱۹۸۷/۹/۲۲

(۲) مسلم. حج: ۳۱۲۴. ابو داود. مناسک: ۱۹۷۰. نسائی. مناسک. حج: ۳۰۶۲.

۱۵۹۳- وَعَنْهُ قَالَ: رَمَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْجَمْرَةَ يَوْمَ النَّحْرِ ضُحًى وَأَمَّا بَعْدُ فَإِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَلَكِنْ الْبُخَارِيُّ تَعْلِيقاً^(۳).

دیسان گوتی: پیغهمبهر (درویدی خودای لهسرین) له روژی یهکه می جهژنا که شهیتانی بهردهباران کرد، کات چیشتهنگاوو بوو، بهلام روژهکانی تر له پاش نیوهپو شهیتانی سهنگهسار دهکرد (ب- بهتهعلیق-م/د/ت/ن).

۱۵۹۴- وَقَالَ: قَدَامَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَرْمِي الْجِمَارَ عَلَى نَاقَةٍ لَيْسَ ضَرْبٌ وَلَا طَرْدٌ وَلَا إِلَيْكَ إِلَيْكَ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۴).

قودامه‌ی کوری عهبدوللا (خودای نازی بن) گوتی: پیغهمبهرم دی (درویدی خودای لهسرین) به سواریی و شتره مینگهیهک بوو، رهجمی شهیتانی دهکرد، زور به ئاسایی و بهبی دهبدهبهو ههراو زهنا نه له کهسیان دهاو نه دریان به خه‌لکهکه دهاو نه بهکهسیان دهگوت: بهولاوله خوت لاده وهک چون لهبهردهم مهوکیبی پادشاو پیاوانی جیهان دهکری (د/ت:ص) خودای گهوره بو خوی باشی دهزانی.

۱۰۸) نِحْرَامِ شْکَانْدَنی یهکههم: (الحل الأول)

۱۵۹۵- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا رَمَى أَحَدُكُمْ جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ فَقَدْ حَلَّ لَهُ كُلُّ شَيْءٍ إِلَّا النِّسَاءَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۱).

(۳) بخاری. حج: تعلیق مذکور قبل الرقم: ۱۷۴۶ مباشرة مسلم. حج: ۳۱۲۸، أبو داود. مناسک: ۱۹۷۱.

الترمذی. حج: ۸۹۴. نسائی. حج: ۳۰۶۳.

(۴) صحیح عند الترمذی.

(۱) بسند حسن (شرحه).

عائیشه (خودای نِ رازی بن) گوتی: پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: هر کاتی ره‌جمی شه‌یتانی کوکای گه‌وره‌تان ته‌واو کرد، که ناوداره به جه‌مره‌تول عه‌قه‌به ئیتر ژن نه‌بی هه‌موو شتیکی ترتان بو‌حه‌لال ده‌بی واته: ژن نه‌بی هه‌رچی به‌هووی ئیحرام به‌ستنه‌وه له‌موسولمان قه‌ده‌غه ده‌بی، دروست ده‌بیته‌وه بو‌ی! (د-س/ح-ن).

۱۵۹۶- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَتَى مِنْى فَأَتَى الْجَمْرَةَ فَرَمَاهَا ثُمَّ أَتَى مَنْزِلَهُ بِمِنَى وَكَحَرَ ثُمَّ قَالَ: لِلْحَلَّاقِ: خُذْ وَأَشَارَ إِلَى جَانِبِهِ الْأَيْمَنِ ثُمَّ الْأَيْسَرِ ثُمَّ جَعَلَ يُعْطِيهِ النَّاسَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۲).

ئه‌نه‌س (خودای نِ رازی بن) گوتی: پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سهرین) رویشته بو‌ میناو چوو بو‌ کوکا به‌رده‌که‌و به‌ردی بو‌ فری دا، ئینجا هاته‌وه بو‌ باره‌گا‌که‌ی خو‌ی له‌ مینا، له‌و‌ی قوربانی کرد، ئینجا به‌سه‌رتاشه‌که‌ی فه‌رموو: سه‌رم بتاشه. وه پیی گوت: که له‌پیشا لای راستی سه‌ری بتاشی ئینجا لای چه‌پی. له‌پاشا فه‌رمانی دا قرّه سه‌ره‌که‌ییان دابه‌ش ده‌کرد به‌سه‌ر خه‌لکه‌که‌دا (ش/د/ت/ن).

۱۵۹۵- تقدم برقم: ۱۵۱۵/۲^(۳).

۱۰۹) باسی کوشتی و نه‌و نازه‌له‌ی ده‌ست ده‌دا بو‌ قوربانی

الذبح وما يجزيء في الضحية

{قَالَ: اللَّهُ تَعَالَى - لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِّنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ}.

(۲) مسلم. حج: ۳۱۳۹ - ۳۱۴۲. أبو داود. مناسك: ۱۹۸۱. ترمذی. حج: ۹۱۲.

(۳) راجع رقم: ۱۵۱۵/۲. تقدم فی تسلسل: ۸۷ من المجلد الثاني (مترجم).

با ئەو موسولمانانە بێن بۆ لای تۆو بۆ دیدەنی خانەى خودا بۆ ئەو کە حازرو ئامادە بن بۆ سەر گەئى سوودی جیهانی و ئایینی بۆ خویان وە با ناوی خودا ببەن لە چەن رۆژێکی دیاری کراودا، لە سەر سەرپرینی ئەو ئاژەلەى کە خودا پییداون، جا کاتى سەرتان برین لەباتى قوربانى یا لە جیاتى دیاریى خانەى خودا (هەدى) ئەوا خۆیشتان لێى بخۆن و دەرخواردى مرقى گیرۆدەى لێقەوماو و گەدایشی بدن. جا پاش سەرپرینی ئەو ئاژەلە با هەرچی چلک و پیسی هەیه پییانەو (وەکى نینۆک و زیادە مووشتی و) لای ببەن، وە هەر فووتوو نەزرى کردوویانە جیبەجیبى بکەن و تەوافى خانەى دێرینەى خودای گەورە بکەن.

۱۵۹۶- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: نَحَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَامَ الْحُدَيْيَةِ الْبَدَنَةَ عَنْ سَبْعَةٍ، وَالْبَقَرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ. وَفِي رِوَايَةٍ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُهْلِينَ بِالْحَجِّ فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ نَشْتَرِكَ فِي الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ كُلُّ سَبْعَةٍ مِنَّا فِي بَدَنَةٍ. وَفِي أُخْرَى: اشْتَرَكْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ كُلُّ سَبْعَةٍ فِي بَدَنَةٍ^(۱).

جابر (خودای ئازای بێ) گوتی: سالی حودەیبییە کە لە خزمەتی حەزەتدا بووین ئیحرامی عەمرەمان بەستبوو، بەلام بقیەرستەکان رێگەیان نەداین، ئیتر ئیحرامەکەمان شکان و بەم شیوەیە فیدیەماندا: بە حەوت کەس وشتی یا گایەکمان سەر دەبری (م/د/ت) لە گیرانەوێکە: لە خزمەتی حەزەتدا (دروودی خودای لەسەربێ) دەرچووین و حەجمان داوەست جا کە خەلکی مەککە رێگەیان نەداین حەجەکەمان تەواو بکەین پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمانی پێی کردین کە: هەر حەوت کەسێ، بەهاوبەشی، وشتی، یا رەشە و لاخی لەباتی هەدی سەرپرین لە گیرانەوێکە تەدا: لە خزمەتی حەزەتدا بووین، حەج و عەمرەمان دەکرد، لە رەشە و لاخ و وشتدا دەبووین بە هاوبەش بە حەوت کەس سەریکمان سەر دەبری!

(۱) مسلم. حج: ۲۱۷۵، ۲۱۷۶ - ۱۲۷۵. أبو داود. اضافی: ۲۸۰۹. ترمذی. حج: ۹۰۴، ۱۵۰۲.

۱۵۹۷- وَقَالَ: ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي سَفَرٍ. فَحَضَرَ الْأَضْحَى فَاشْتَرَكْنَا فِي الْبَقَرَةِ سَبْعَةً وَفِي الْجَزُورِ عَشْرَةً. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَحَسَنُهُ^(۲).

نَبینو عه عباس (خودایان ن رازی بن) گوتی: له سه فه ریکا، له خز مه تی
حه زه تدا بووین بوو به جه ژنی قوربان، جا هوت کهس، هوت کهس له یه ک
سه ر ره شه و لاخا ده بووین به هاو به شو و ده مان کرد به قوربانی وه ده کهس
ده که سیش له یه ک سه ر و شتردا ده بووین به هاو به شو و ده مان کرد به قوربانی،
رووکار (ظاهیری) ئه م فه رمووده یه ئه وه ده گه یه نی که ره شه و لاخی بو هوت
کهس ده ست دها، وه و شتری بو ده کهس، ئیتر چ بو قوربانی بی، یا بو توله
بی، یا بو دیاری خانه ی خوابی، (ن/ت: ح).

۱۶۰۰- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا يَنْحَرُ بَذَنَةً وَهِيَ بَارِكَةٌ
قَالَ: ابْعَثْهَا قِيَامًا مُقَيَّدَةً سَنَةَ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ^(۳).

نَبینو عومه ر (خودایان ن رازی بن) پیاویکی دی، و شتریکی قوربانی ییخ
دابوو، خه ریک بوو سه ری ده بری و ده یکرد به قوربانی بو خوئی، جا گوتی
پی: هه لیسینه وه سه ری و دهستی چه پی ببسته، چونکه یاساو سوننه تی
موحه ممد (درودی خودای له سرین) ئاوایه (ش/د/ن).

۱۶۰۱- وَلِلْبَخَارِيِّ: نَحَرَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدِهِ سَبْعَ بُذُنٍ قِيَامًا^(۴).

پیغه مبه ر (درودی خودای له سرین) به دهستی خوئی هوت و شتری قوربانی
سه بری هه ر هه وتیان له کاتی سه برینه که دا به پیوه راوه ستابوون (ب).

^(۲) صحیح عند النسائی، حسن عند الترمذی (مترجم).

^(۳) بخاری. حج: ۱۷۱۳. مسلم. حج: ۳۸۰. أبو داود. مناسک: ۱۷۶۸.

^(۴) بخاری. حج: ۱۷۱۴.

(۱۱۰) گوشتی قوربانی ہم لئی دہبہ خشنہ وہو ہم لیشی دہ خون

یتصدقون من الضحایا ویاکون

۱۶۰۲ - عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ أَقُومَ عَلَى بُذْنِهِ وَأَنْ أَتَصَدَّقَ بِلَحْمِهَا وَجُلُودِهَا وَأَجَلَّتْهَا وَأَنْ لَا أُعْطِيَ الْجَزَارَ مِنْهَا قَالَ: نَحْنُ نُعْطِيهِ مِنْ عِنْدِنَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الزَّمَذِي (۱).

عہلی (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) فہرمانی پیکردم کہ رابوہستم بہسہر وشرہ قوربانینیہکانیہوہ، وہ گوشت و پیستہو جلہکانیان بہہخشمہوہ، وہ ہیچیان لی نہدہم بہ قہسابہکہ لہ باتی کریں سہرہرین، بہلام لہباتی پشک قہیناکا، فہرمووی: خویمان شتیکی تری دہدہینی لہباتی ئہوہ (ش/د/ن).

۱۶۰۳ - وَقَالَ: جَابِرٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كُنَّا لَا نَأْكُلُ مِنْ لَحْمٍ بُذِنَا فَوْقَ ثَلَاثِ مَيِّ، فَرَخَّصَ لَنَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: كُلُوا وَتَزَوَّدُوا فَأَكَلْنَا وَتَزَوَّدْنَا (۲).

جابر (خودای فی رازی بن) گوئی: لہ پیشدہا بہس لہ ماوہی سی روظہکانی مینادا لہ گوشتی قوربانی خویمانمان دہخوارد، لہ پاشدا پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) ریگہی داین و فہرمووی: لئی بخون و تویشووشی لی بکہن بو ریگہتان ئیتر ئیمہیش لہوہ دوا ہم لیمان دہخواردو ہم تویشووشمان لی دہکرد (ش).

۱۶۰۴ - وَقَالَ: ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) لَا يُؤْكَلُ مِنْ جَزَاءِ الصَّيْدِ وَالنَّذْرِ، وَيُؤْكَلُ مِمَّا سِوَى ذَلِكَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ (۳).

ئیبنو عومہر (خودایان فی رازی بن) گوئی: لہ گوشتی حہیوانی نہذرو حہیوانی کہ لہ جیاتی نہچیر راوکردن سہرہرپی ناخوری، وہ لہ گوشتی غہیری ئہم دووہ دہخوری (ش).

(۱) بخاری. حج: ۱۷۰۷، ۱۷۱۶، ۱۷۱۷، ۱۷۱۸، ۲۲۹۹. مسلم. حج: ۳۱۶۷ - ۳۱۷۱. أبو داود. المناسک: ۱۷۶۹.

(۲) بخاری. جہاد. ۲۹۸۰، ۱۷۱۹، ۲۹۸۰، ۵۴۲۴، ۵۵۶۷. مسلم. ۵۰۷۷ - ۵۰۸۰. نسائی. ضحایا: ۴۴۲۸.

(۳) بخاری. حج: تعليق ذكره البخاري في الباب المرقم: ۱۲۴ من كتاب الحج، قبل الرقم: ۱۷۱۹.

(۱۱۱) سهرتاشین یا مووی سهرکورتکردنه‌وه: (الحلق أو التقصير)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا}.

ئهو خه‌ونه‌ی که پیغه‌مبه‌ر دیبوی (که خوی و یارانی ده‌چنه مه‌ککه به‌بی ترس و سهری خویان ده‌تاشن، یا مووی سهریان کورت ده‌کهنه‌وه (ئهو خه‌ونه خه‌ونیک‌ی راست بوو، وه له خوداوه بوو، وه خودا) له کاتی دانراوو وه‌قتی موقه‌دده‌ری خویدا - به‌راستی ده‌گی‌پ‌ی و ده‌یه‌ینیته‌دی، جا گومانی تیا نیه که ئیوه به‌ پشتی خودا به‌بی بیم و ترس ده‌چنه ناو شاری مه‌ککه و دینی مالی خودا ده‌کهن و هه‌تانه سهری خوی ده‌تاشی، وه هه‌تانه مووی سهری کورت ده‌کاته‌وه گه‌لی شتیش هه‌یه که خودا ده‌یزانی و ئیوه نایزانن وه‌کوو حی‌کمه‌تی دواکه‌وتنی هاتنه‌دی ئهم خه‌ونه‌وه حی‌کمه‌تی ری‌که‌وتنی حوده‌بییه، وه له پیش روودانی ئهمه‌دا به‌ زوویی ولاتیکی گه‌وره ده‌گرن، تا ببی به‌ دلخوش‌کهره بو‌تان تا کاتی هاتنه‌دی به‌لینه‌که.

۱۶۰۵ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اللَّهُمَّ ارْحَمْ الْمُحَلِّقِينَ. قَالُوا: وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: اللَّهُمَّ ارْحَمْ الْمُحَلِّقِينَ. قَالُوا: وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: وَالْمُقَصِّرِينَ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۱).

ئیب‌نو عومه‌ر (خودایان فی رازی بن) گوتی: حه‌زهرت (درویدی خودای له‌سهرین) فهرمووی: ره‌حمه‌تی خودا له‌و که‌سانه بی که له‌پاش ته‌واوکردنی حج و عمره سهری خویان ده‌تاشن! یارانیش عه‌رزیان کرد: ئهی پیغه‌مبه‌ری خودا! ره‌حمه‌ت بکه له‌و که‌سانه‌ش که مووی سهریان کورت ده‌کهنه‌وه؟ به‌لام پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) دیسان فهرمووی‌ه‌وه: ره‌حمه‌تی خودا له‌و که‌سانه‌بی که سهری خویان ده‌تاشن! دیسانه‌وه یاران عه‌رزیان کرده‌وه: ئهی

(۱) بخاری. حج: ۱۷۲۷، ۱۷۲۸. مسلم. حج: ۴۱۲۲، ۴۱۳۱ - ۴۱۳۸. ترمذی. حج: ۹۱۳. أبو داود. مناسک: ۱۹۷۹.

پیغمبر می خودا! رحمت بکه لهو که سانهش که مووی سهریان کورت ده که نه؟ نه و جا چه زرت (درویدی خودای له سرین) فه رمووی: رحمتی خودا لهو که سانهش بی که مووی سهریان کورت ده که نه وه (ش/د).

۱۶۰۶- وَقَالَ: أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) لَمَّا رَمَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْجَمْرَةَ وَخَرَّ سُكُّهُ وَحَلَقَ نَازِلَ الْحَلَّاقِ شِقَّةَ الْأَيْمَنِ فَحَلَقَهُ، فَأَعْطَاهُ أَبَا طَلْحَةَ، ثُمَّ نَازِلَهُ شِقُّ الْأَيْسَرِ. فَحَلَقَهُ فَأَعْطَاهُ أَبَا طَلْحَةَ فَقَالَ: أَفْسِمُهُ بَيْنَ النَّاسِ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَوَزَّعَهُ الشَّعْرَةَ وَالشَّعْرَتَيْنِ بَيْنَ النَّاسِ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۱).

نه نه س (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغمبر (درویدی خودای له سرین) که له مینا بهردی فری دا بو کوگا بهرده کهو حیوانی قوربانی و دیاری بهیتی سهریری، ئیتر لای راستی سهری کرده سهرتاشه که، نهویش نهولایه ی تاشی و مووه که ی دا به نه بو طه لحه، ئینجا لای چه پیشی تی کرد، سهر تاشه که نهویشی تاشی و مووی نهویشی دا به نه بو طه لحه له سهر فه رمانی پیغمبر خوی، له پاشا فه رمووی پیی: دابه شی بکه به سهر خه لکه که دا. له گیرانه وه یه کا: نهویش ته له ته له و دوو ته ل دوو ته ل دابه شی کرد به سهر مه ردومه که دا (ش/د/ت).

۱۶۰۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَيْسَ عَلَى النِّسَاءِ الْحَلْقُ إِذَا عَلَيَّ النِّسَاءِ التَّقْصِيرُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالدَّارِ قُطْنِيُّ^(۲).

ئیبنو عه عباس (خودایان فی رازی بن) گوئی: پیغمبر (درویدی خودای له سرین) فه رمووی: زن سهرتاشینی له سهر نیه، به لام موو کورت کردنه وه ی له سهره (د-س/ح-ت/ داره قوطنی. رهزای خودایان لیبین).

۱۶۰۶- وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ: رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) زُرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ. قَالَ: لَا حَرَجَ. قَالَ: حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ. قَالَ: لَا حَرَجَ. قَالَ: ذَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ. قَالَ: لَا

^(۱) بخاری. حج: ۱۷۲۶، ۴۴۱۰، ۴۴۱۱. مسلم. حج: ۳۱۳۹ - ۳۱۴۲. أبو داود. مناسک: ۱۹۸۰. ترمذی. حج: ۹۱۲.

^(۲) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بَسْنَدَ حَسَنٍ (شرحه).

حَرَاجَ. وَفِي رِوَايَةٍ: وَقَفَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِمَنْى لِلنَّاسِ يَسْأَلُونَهُ، فَقَالَ: رَجُلٌ: لَمْ أَشْعُرْ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ. فَقَالَ: اذْبَحْ وَلَا حَرَاجَ. فَجَاءَ آخَرُ فَقَالَ: لَمْ أَشْعُرْ، فَتَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ. قَالَ: ارْمِ وَلَا حَرَاجَ. فَمَا سِئَلَ يَوْمَئِذٍ عَنْ شَيْءٍ قَدَّمَ وَلَا آخَرَ إِلَّا قَالَ أَفْعَلْ وَلَا حَرَاجَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۴).

دیسان گوتی: پیاوی عہرزی حہرہتی کرد (درویدی خودای لہسہرین): لہ پیش رہجمی شہیتانا تہوافم کرد؟ فہرمووی: قہیناکا گوتی: لہپیش سہرپرینی قوربانیشدا سہرم تاشی؟ فہرمووی: قہی ناکا گوتی: لہپیش رہجمی شہیتانیشا قوربانیم سہرپرپی؟ فہرمووی: قہی ناکا. لہ گپرانہوہیہکا: لہ حہجی مالٹاواپی دا، پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) لہ مینا بہپیوہ راوہستا ہہتا خہلک پرسپاری لی بکن.

پیاوی گوتی: نہمزانی لہ پیش قوربانیکردندا سہرم تاشی، فہرمووی: قوربانیکہت بکہ قہیناکا پیاویکی ترہات گوتی: نہمزانی لہ پیش رہجمکردنی شہیتانا قوربانیم سہرپرپیوہ، فہرمووی: رہجمی شہیتان بکہ، قہیناکا، ئیترئہو روژہ ہہرچیپان لی دہپرسی لہ بارہی شتیکہوہ، کہ پیش خرا بووی، یا دواخرا بووی، ہہر دہیفہرموو: بیکہ قہیناکا! (ش/د/ت/ن-خودایان لی دازی بن).

۱۱۲) وتاری رۆزی جہژن: (خطبة يوم النحر)

۱۶۰۹- عَنْ رَافِعِ بْنِ عَمْرِو الْمُزَنِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَخْطُبُ النَّاسَ بِمَنْى حِينَ ارْتَفَعَ الضُّحَى عَلَى بَغْلَةٍ شَهْبَاءَ وَعَلَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يُعَبِّرُ عَنْهُ وَالنَّاسُ بَيْنَ قَاعِدٍ وَقَائِمٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۱).

^(۴) بخاری. علم: ۸۳، ۱۲۴، ۱۷۳۶، ۱۷۳۷، ۱۷۳۸، ۶۶۶۵. مسلم. حج: ۳۱۴۲. أبو داود. المناسک: ۲۰۱۴.

ترمذی. حج: ۹۱۶.

^(۱) جميع ما في المجتبى صحيح على ما في مقدمة شرح التاج الجامع (مترجم).

رافعی کوری عه‌مری موزه‌نی (خودای ئی رازی بئ) گوتی: له مینا خوّم پیغه‌مبهرم دی (دروودی خودای له‌سهرین) وتاری د‌دا بو جه‌ماوهره‌که، به سواری هیستره ماچه‌یه‌کی بو زیوو، کات چیشته‌نگاوئیکی به‌رزبوو، عه‌لی (خودای ئی رازی بئ) له دوور وه‌ستابوو، پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) هه‌رچی ده‌فه‌رموو: عه‌لی به‌ده‌نگی به‌رز رسته رسته دووباره‌ی ده‌کرده‌و بو عه‌شاماته‌که، خه‌لکه‌که‌ش هه‌ندی راوه‌ستابوون، هه‌ندی دانیشتبوون (د/ن - خودایان ئی رازی بئ).

۱۶۱۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَطَبَ النَّاسَ يَوْمَ النَّحْرِ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ. أَيُّ يَوْمٍ هَذَا. قَالُوا: يَوْمٌ حَرَامٌ. قَالَ: فَأَيُّ بَلَدٍ هَذَا. قَالُوا: بَلَدٌ حَرَامٌ. قَالَ: فَأَيُّ شَهْرٍ هَذَا. قَالُوا: شَهْرٌ حَرَامٌ. قَالَ: فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا. فَأَعَادَهَا مِرَارًا، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ: اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَغْتُ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَوَصِيَّتُهُ إِلَى أُمَّتِهِ فَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدَ الْغَائِبَ، لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفْرًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَاحِدٌ. وَفِي رِوَايَةٍ: وَقَفَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ النَّحْرِ بَيْنَ الْجَمْرَاتِ فِي الْحَجَّةِ الَّتِي حَجَّ بِهَا، وَقَالَ: هَذَا يَوْمُ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ، فَطَفِقَ النَّبِيُّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ اشْهَدْ. وَوَدَّعَ النَّاسَ. فَقَالُوا هَذِهِ حَجَّةُ الْوَدَاعِ^(۲).

ئیب‌نو عه‌بباس (خودایان ئی خو‌ش نوودین) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) له روژی جه‌ژنی قوربانه‌دا وتاری دا بو جه‌ماوهره‌فه‌رمووی: ئه‌ی موسولمانه‌کان! ئه‌ی خه‌لقینه‌! ئه‌مرۆژه‌ چۆن روژیکه‌؟ گوتیان: روژیکه‌ گه‌ئێ به‌ریزه‌و تاوانی تیا حه‌رامه‌ زۆر زۆر، فه‌رمووی: ئه‌ی ئه‌م شاره‌ چۆن شاریکه‌؟ گوتیان: شاریکی گه‌ئێ به‌ریزه‌و تاوانی تیا حه‌رامه‌ زۆر زۆر، فه‌رمووی: ئه‌ی ئه‌م مانگه‌ چۆن مانگیکه‌؟ گوتیان: مانگیکی گه‌ئێ به‌ریزه‌و تاوانی تیا حه‌رامه‌ زۆر زۆر، فه‌رمووی: ده‌خوین و مال و نامووستان له‌یه‌کتري حه‌رامه‌و به‌یه‌کتري ناره‌وايه، وه‌ک چۆن تاوان گه‌ئێ حه‌رام و ناره‌وايه له‌م روژه‌ زۆر به‌ریزو

(۲) بخاري. حج: ۱۷۴۲، ۴۴۰۳، ۶۰۴۳، ۶۱۶۶، ۶۷۸۵، ۶۸۶۸، ۲۰۷۷، ۱۷۲۹، ۷۰۷۹.

حرامہ تانا، لہم مانگہ زور بہریزو حرامہ تانا، لہم شاره زور بہریزو حرامہ تانا وہ تاجہن جارئ ئہم فرمایشتہی دووبارہ کردہوہ، ئینجا سہری بہرز کردہوہو دووجار فرمووی: خویہ! تو بہشایہ تہہ ئہوا من ئہرکی سہرشانی خۆم بہجئ ہیئاو فرمایشت و فرمانہکانی تو م پی راگہ یاندن ئینجا فرمووی: کئ لیہرہیہو گوئی لہم قسانہیہ، با رایانگہیہنئ بہو کہسانہی کہ ئیستا لیہرہ حازنین، نہکەن لہپاش خۆشم پاش گہزبنہوہو وەکی کۆمەلی کافران و میللہتی خۆخۆر بہربنہ سہرو گوئیلاکی یہکتری و لہسەر پرو پاتالی جیہان لہ گہردنی یہکتری بدہن.

ئیبینو عہباس (خودایان ئی رازی بن) دەلی: بہو کہسہ کہ گیانی من وا لہ دەستی قودرہتیا، ئہم وتارہ وەصییہت و سفارش و راسپییری پیغہمبەر بوو (دروودی خودای لہسەربن) کردی بو ئۆمەتی (ش/ئەحمەد) لہ گێرانیہوہیہکا: پیغہمبەر (دروودی خودای لہسەربن) روژی جہزنی قوربان لہ نیوانی کوگا بہردہکانا راوہستا، لہو حەجەیدا کہ ئہم وتارہی تیادا، وە فرمووشی: ئەمرۆژہ روژی حەجی ئەکبەرہ، ئەمرۆژہ روژی حەجی زور گہورہیہ ناو بہناو دەشی فرموو: خودایہ! تو بہشایہ تہہو ئاگات ئی بی، وە لہو حەجەدا خواحافیزی و مال ئاواپی لہ خەلکەکە کرد، جا ئەوانیش دەیانگوت ئەمە حەجی مال ئاواپی و خواحافیزیہ، تا لہ دواپی دا بہم ناوہوہ ناوی دەرکرد.

۹۶۰۹ - عَنْ أَبِي بَكْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ خَطَبَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي حَجَّتِهِ فَقَالَ: إِنَّ الزَّمَانَ قَدْ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ، السَّنَةُ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا، أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ، ثَلَاثٌ مُتَوَالِيَاتٌ، ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ وَالْمُحَرَّمُ وَرَجَبُ مُضَرَ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشَعْبَانَ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۳).

ئەبو بەکرہ (خودای ئی رازی بن) گوئی: پیغہمبەر (دروودی خودای لہسەربن) لہو حەجەدا کہ کردی لہپاش کۆچکردن، وتاریکیدا فرمووی: چەرخی چوہتہوہ

دۆخی جارانی خۆی وزه‌مان هه‌لسوو پراوه‌ته‌وه سهر ئه‌و شیوه‌یه‌ی خۆی که خودای گه‌وره ئاسمانه‌کان و زه‌وی دروست کردو شه‌وو روژومانگ و سالی دانا، ئیمسال سال بووه‌ته‌وه به‌ دوانزه مانگ و هه‌موو مانگی له‌ دوانزه مانگه‌ی خودا که‌وتۆته‌وه شوینی راسته‌قینه‌ی خۆی و نه‌سی نه‌ما، وه‌ وه‌ک سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ره‌کان (برودی خودا له‌ پیغه‌مبه‌ری خۆشان و له‌وانیش بێ) ئه‌وه‌ی ره‌وایه‌ بووه‌ته‌وه به‌ره‌واو ئه‌وه‌ی ناره‌وایه‌ بووه‌ته‌وه به‌ ناره‌وا، وه‌ ئه‌و گوپران و ده‌ستکاری شه‌ریعه‌ته‌ که‌ له‌ سه‌رده‌می نه‌زانیدا کرابوون راست کرانه‌وه وه‌ ئه‌م مانگانه‌ چواریان مانگی هه‌رامن و خاوه‌ن ریزو قه‌درو نرخن و له‌به‌ر ئه‌وه‌ شه‌رو شوپو هه‌راو جه‌نگیان زۆر تیا هه‌رامه‌ وه‌ ئه‌م چوارمانگه‌ سیانیان به‌رو دوان و به‌شوین یه‌کا دین: که‌ ناوجه‌ژنان و نۆمینه‌و موچه‌په‌من، ئه‌وی تریشیان ته‌نیا به‌ که‌ مانگی ره‌جه‌به‌ که‌ مه‌شه‌ووره‌ به‌ ره‌جه‌بی هۆزی موضهر له‌به‌ر ئه‌وه‌ که‌ هۆزی موضهر زۆر قه‌دري ئه‌م مانگه‌ ده‌گرن - که‌ ده‌که‌ویته‌ به‌ینی جومادای ده‌وه‌هم و کۆله‌مانگه‌وه (ش/د).

(۱۱۲) ته‌وافی فه‌رز: (طواف الافاضة)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ}.

یه‌که‌م ئایه‌ت: واته‌: ئه‌م ئایه‌ته‌ پیرۆزه‌ له‌ سه‌ره‌تای باسی سه‌دو نو له‌ به‌رگی دووه‌مدا راقه‌کراوه‌، ته‌ماشای ئه‌وی بکه‌.

۱۶۱۰- وَقَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) حَجَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَقْضَيْنَا يَوْمَ النَّحْرِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱).

عائیشه‌ (خودای ئی زانی بێ) ده‌لی که‌ هه‌مانکرد له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ردا (برودی خودای

له‌سه‌ربێ) روژی جه‌ژن ته‌وافی به‌یتمان کرد (ب-خ= بوخاری، خودای گه‌وره‌ی ئی زانی بێ).

(۱) بخاری. حج: ۱۷۳۳.

۱۶۱۱- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَفَاضَ يَوْمَ النَّحْرِ ثُمَّ رَجَعَ فَصَلَّى الظُّهْرَ بَيْنِي. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَفْعَلُ ذَلِكَ اقْتِرَاءً بِالنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ^(۲).

ثیبنو عومر (خودایان فی رازی بن) گوئی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہ سہ ربی) رؤژی جہن تہ وافی بہیتی کرد، ئینجا گہ پایہ وہ بو میناو لہ وی نو یژی نیوہ پوی کرد، ثیبنو عومریش پیرہوی پیغہمبہری دہ کردو بہوشیوہی دہ کرد. (ش/د-بوخاری و موسلیم و ثہبو داوود . خودایان لہ رازی بن).

۱۶۱۴- وللبخاری: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَزُورُ الْبَيْتَ أَيَّامَ مِنِّي^(۳).

گوئی: دہستووری پیغہمبہر (درویدی خودای لہ سہ ربی) وابو لہ سی رؤژہ کانی مینادا دینی بہیتی دہ کرد (ب).

۱۶۱۵- قال المؤلف (رحمہ اللہ تعالیٰ) فی الشرح: الاكثر منه (ای من طواف البيت مندوب لحديث: الطواف بالبيت صلاة)^(۴).

دانہر (پر کمزہمی لہ رحمت بن) لہ شہرحہ کدا دہ لی: زور تہ وافر دنی بہیت سوننہ تہ، بہ پیئی تہم حہ دیتہ یہ کہ دہ فہرموی: تہ وافی بہیت بہ نویژ دادہ نری!

۱۱۴) رجمی شہیتان لہ رؤژہ کانی (نہ ییامو تہ شریق: سی رؤژہ کانی پاش جہ زن) دا پیویستہ: (رمی الجمار فی أيام التشريق)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ}.

^(۲) مسلم. حج: ۳۱۵۲. أبو داود. مناسك: ۱۹۹۸.

^(۳) تعليق ذكره البخاري في الباب المرقم: ۱۲۹ من كتاب الحج قبل الرقم: ۱۷۳۲ مباشرة (مترجم).

^(۴) رواه الترمذي بسند حسن راجه: ۱۵۵۹/۲ من هذا المجلد (مترجم).

خودای گه‌وره له قورئانی پیروژدا ده‌فه‌رموئ: کاتئ که ده‌ستوورو یاساکانی چه‌جتان ته‌واو کرد ذیکرو یادی خودای گه‌وره بکه‌ن له‌چه‌ن روژئکی هه‌لژمئیراو، که روژئ جه‌ژن و سئ روژه‌کانی مینایه، له‌م روژه پیروژانه‌دا یادی خودا زور بکه‌ن وه دوا‌ی هه‌موو نو‌یژئ ئه‌للا‌هو ئه‌کبه‌ر بکه‌ن، وه قوربانی سه‌ر بچن، وه ره‌جمی شه‌یتان بکه‌ن، وه له دوا‌ی هه‌موو به‌ردئ که ده‌یگر نه‌ میله‌کان ته‌کبیر بکه‌ن، جا ئه‌گه‌ر که‌سئ په‌له‌ی کرد بو گه‌پانه‌وه‌ی، له دوا‌ی دوو روژو له روژئ دووه‌می مینادا، له پیش روژاوا‌دا گه‌پایه‌وه ئه‌وه دروسته‌و تاوانی له‌سه‌ر نیه، وه هه‌ر که‌سی‌کیش دوا که‌وئ تا روژئ سیانزه‌و هه‌ر سئ روژه‌که‌ی مینا له‌وئ بمینئته‌وه هه‌ر تاوانی له‌سه‌ر نیه ئه‌مه‌یش بو که‌سئ که له خودا بترسئ و ترسی خودای له‌دلدا بئ، وه هه‌میشه له ترسی خودا بیئاگا مه‌بن، تا هه‌موو دهم ته‌ریک بن له تاوان و پاریزبن له گونا‌هان، وه بزائن که له ده‌ستی خودا قوتارتان نابئ و زوو یا دره‌نگ ده‌گه‌رینه‌وه به‌ر ده‌ستی خو‌ی!

۱۶۱۴- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ إِذَا رَمَى الْجَمْرَةَ الَّتِي تَلَى مَسْجِدَ مِنَى يَرْمِيهَا بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ، يُكَبِّرُ كُلَّمَا رَمَى بِحَصَاةٍ، ثُمَّ تَقْدَمُ أَمَامَهَا فَوْقَ مُسْتَقْبَلِ الْقِبْلَةِ رَافِعًا يَدَيْهِ يَدْعُو، وَكَانَ يُطِيلُ الْوُقُوفَ، ثُمَّ يَأْتِي الْجَمْرَةَ الثَّانِيَةَ، فَيَرْمِيهَا بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ، يُكَبِّرُ كُلَّمَا رَمَى بِحَصَاةٍ، ثُمَّ يَنْحَدِرُ ذَاتَ الْيَسَارِ مِمَّا يَلَى الْوَادِي، فَيَقِفُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ رَافِعًا يَدَيْهِ يَدْعُو، ثُمَّ يَأْتِي الْجَمْرَةَ الَّتِي عِنْدَ الْعَقَبَةِ فَيَرْمِيهَا بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ، يُكَبِّرُ عِنْدَ كُلِّ حَصَاةٍ، ثُمَّ يَنْصَرِفُ وَلَا يَقِفُ عِنْدَهَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۱).

ئیبنو عومەر (خوایان فی رازی بن) ده‌لئ پیغه‌مبه‌ر (دیو‌دی خودای گه‌وره‌ی نبین) که ره‌جمی شه‌یتانی ده‌کرد له‌سه‌ر ئه‌م شیوه‌یه ده‌یکرد: یه‌که‌م جار چه‌وت

(۱) بخاری. حج: ۱۷۵۲، ۱۷۵۱.

بهردی فری ددا بۆ کوگا بهردهکەى ئەولای مزگەوتەکەى میناوه، لهپاش
هەلدانی هەموو بهردی ئەللاھو ئەکبەری دەکرد دەیفەرموو:

{اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ.}

ئینجا دەچوو پێشەوهو بهرو رووگە رادهوستاو هەردوو دەستی
بهرز دەکردهوهو دەستی دەکرد به نزاکردن و بهپیوه زۆر دەپارایهوه لهویدا،
ئینجا دەرویششت بۆ کوگا بهردی دووهم، وه حەوت بهردی فری ددا بۆ ئەو
میلەیش و لهپاش تی گرتنی هەموو بهردی ئەللاھو ئەکبەری دەکرد، ئینجا
بهلای چهپا لهلای شیوهکەوه دادەپەڕی و بهرو رووگە رادهوستاو هەردوو
دەستی بهرز دەکردهوهو دەستی دەکرد به پارانهوه، ئینجا دەرویششت بۆ کوگا
بهردهکەى کن عەقەبه وه حەوت بهردی فری ددا بۆ ئەم میلەیش، وه لهپاش
تی گرتنی هەر بهردی ئەللاھو ئەکبەری دەکرد، ئیتر دەگەرایهوهو لهوئ
نەدەوستا (ب/د).

۱۶۱۷- وَعَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يَأْتِي الْجِمَارَ فِي الْأَيَّامِ الثَّلَاثَةِ بَعْدَ يَوْمِ النَّحْرِ مَاشِيًا ذَاهِبًا
وَرَاجِعًا وَيُخْبِرُ أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ
وَصَحِيحُهُ^(۲).

ئیبنو عومەر (خودایان ئی رازی بن) لهسێ رۆژەکەى پاش رۆی یەکەمی جەژنا
که ناودارن بهسێ رۆژەکەى مینا هەردوو سەر: چوون و هاتنهوه به پێ
دەچوو بۆ هەر سێ کوگا بهردهکان (میلەکان): (ئەلجەمەرات) وه دەشی گوت:
پێغەمبەریش (دروودی خودای لەسەربین) گەئێ جار ئاواى دەکرد هەم بهپێ دەچوو،
هەم بهپێ دەگەرایهوه (د/ت:ص).

(۲) صحیح عند الترمذی.

۱۶۱۶- عَنْ أَبِي الْبَدَّاحِ عَنْ أَبِيهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِرِعَاءِ الْإِبِلِ فِي الْبَيْتُوتَةِ أَنْ يَرْمُوا يَوْمَ النَّحْرِ ثُمَّ يَجْمَعُوا رَمَى يَوْمَيْنِ بَعْدَ يَوْمِ النَّحْرِ فَيَرْمُوهُ فِي أَحَدِهِمَا. وَفِي رِوَايَةٍ: رَخَّصَ النَّبِيُّ لِلرِّعَاءِ أَنْ يَرْمُوا يَوْمًا وَيَدْعُوا يَوْمًا. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۳).

تہ بولبہ دداح لہ باوکیہ وہ (خودایان فی رازی بن) دہلئی: بومانہ وہی شہو لہ مینا،
 حہ زہت (درویدی خودای لہ سرین) ریگہی شوانہ و شترہ کانی دہدا: کہ روژی جہ زن،
 رجمی شہیتان بکہن، نینجا لہ پاش روژی جہ زنیش رجمی دوورژ کو
 بکہنہ وہو لہ یہ کئی لہ دوو روژہ کہی پاش جہ زنہا ہر دوو رجمہ کہ بکہن! لہ
 گیرانہ وہیہ کا: حہ زہت (درویدی خودای لہ سرین) ریگہی شوانہ کانی دہدا کہ روژ نا
 روژی رجمی شہیتان بکہن خودای گہورہ بو خوی باشی دہزانی (د/ت/ن).

۱۱۵) رُؤِیْسْتَن لَہ میناوہ بو تہ بطح و شہومانہ وہ لہوی:

السیر من منی إلى الأبطح والمبيت به

۱۶۱۷- عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ: أَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ عَقَلْتُهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَيْنَ صَلَّى الظُّهْرَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ؟ قَالَ: بِمِنَى. قُلْتُ: فَأَيْنَ صَلَّى الْعَصْرَ يَوْمَ النَّفَرِ؟ قَالَ: بِالْأَبْطَحِ. أَفْعَلْ كَمَا يَفْعَلُ أَمْرَاؤُكَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۴).

عہ بدولعہ زیزی کوپی روفہ یع (خودای فی رازی بن) دہلئی: لہ تہ نہسی کوپی
 مالیکم پرسى: شتیکم پی بلی کہ خوت لہ هوشت مابئی، پیغہ مہر (درویدی
 خودای لہ سرین) روژی تہ رویہ نویژی نیوہ پوی لہ کوئی کرد؟ گوتی: لہ مینا،
 گوتہ: تہی روژی نہ فر، تہو روژہی کہ لہ میناوہ گہرایہ وہ بو مہ کہہ نویژی
 عہ صری لہ کوئی کرد؟ گوتی: لہ تہ بطح واتہ: لہ موہہ صصہب = تہ حصیب

(۳) جميع ما فى المجتبى للنسائى صحيح عنده (المقدمة).

(۴) بخارى. حج: ۱۶۵۳، ۱۶۵۴، ۱۷۶۳. مسلم. حج: ۳۱۵۳.

= حه صبه = به طحاء = خه یفی به نی کینانه. ئینجا ئه نهس گوتی:
 فه رمانره واکانت و میره جه کانت چی ده که ن توش ئه وه بکه و به بیانوی
 په پیره ویی کردنی پیغه مبه ره وه (درویدی خودای له سرین) جیا وازی و دوو بهر کی
 بهرپا مه که (ش- شه یخان، خودا لیلیان رازی بن).

۱۶۱۸- وَقَالَ أَنَسٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) صَلَّى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ،
 وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ، وَرَقَدَ رَقْدَةً بِالْمَحْصَبِ، ثُمَّ رَكِبَ إِلَى الْبَيْتِ فَطَافَ بِهِ. رَوَاهُ
 البخاري وأبو داود^(۲).

ئنه نهس (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغه مبه ره (درویدی خودای له سرین) له
 موحه صصه ب نویژی نیوه پوو عه صرو شیوان و خه وتنانی کردو هر له ویش
 سه رخه ویکی شکاندو ئینجا سوار بوو چوو بو بهیت و طه وافی بهیتی کرد
 (ب/د).

۱۶۱۹- وَكَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ كَانُوا يَنْزِلُونَ الْأُبْطَحَ.
 رَوَاهُ مسلم والترمذی^(۳).

گوتی: جاران پیغه مبه ره (درویدی خودای له سرین) و ئه بو به کرو عومه ره له
 ئه بطح داده به زین و وچانیکیان ده گرت (م/ت، خودایان فی رازی بن).

۱۶۲۰- وَقَالَ: أَبُو رَافِعٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) لَمْ يَأْمُرْنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ
 أُنْزِلَ الْأُبْطَحَ حِينَ خَرَجَ مِنْ مَنَى وَلَكِنِّي جِئْتُ فَضْرَبْتُ فِيهِ قُبْتُهَ فَجَاءَ فَتَنَزَّلَ. رَوَاهُ مسلم.
 وأبو داود^(۴).

ئهو رافیعی نوکه ری چه زره ت (درویدی خودا له سر پیغه مبه رین و رمزی خوداش له وین)
 گوتی: پیغه مبه ره (درویدی خودای له سرین) که له مینا ده رچوو خوئی فه رمانی پی

(۲) بخاری. حج: ۱۷۵۶، ۱۷۶۴.

(۳) مسلم. حج: ۳۱۵۴ - ۳۱۵۸.

(۴) مسلم. حج: ۳۱۶۰. أبو داود. مناسک: ۲۰۰۹.

نه کردم که له نه بطهح قوناخ بگرم و لهوئی بارگه که ی بزم، به لام که چووم من له خوومه وه لهوئی چاتوله که یم هه لدا، جا که خوشی گه یشته نهوئی ته شریفی دابه زی (م/د).

۱۶۲۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَكُنْ بِمَنَى: نَحْنُ نَازِلُونَ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ. وَذَلِكَ إِنْ قُرَيْشًا وَبَنِي كِنَانَةَ تَخَالَفَتَا عَلَى بَنِي هَاشِمٍ وَعَلَى بَنِي الْمُطَّلِبِ أَنْ لَا يُنَاجِحُوهُمْ وَلَا يُبَايِعُوهُمْ حَتَّى يَسْلِمُوا إِلَيْهِمْ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۵).

ئه بو هورهیره (خودای ئی رازی بئ) گوئی: هیشتا له مینا بووین که چه زهت (درویدی خوی له سهر بئ) فهرمووی پیمان: خوا چه زکا سبهینئ له خهیف قوقزاییه که ی بهنی کینانه قوناخ ده گرین، لهو شوینه دا که کاتی خوی دوشمنه کانی ئیسلام په یمانیاں بهست له سهر کوفر.

ئهو رووداوهیش ئاوابوو: کاتی خوی کافره کانی قوپهیش و بهنی کینانه لهو جیگه یه دا له دژی بهنی هاشم و بهنی موططه لیب (که باسی پیغه مبهریان ده کرد) بوو بوون به یه ک و سویندیاں بو یه کتری خواردبوو له سهر ئه مه: هه تا پیغه مبهر (درویدی خوی له سهر بئ) نه ده ن به دهسته وه نه ژن و ژنخوازییاں له گه ل بکه ن و نه سه وداو مامه له! (ش).

۱۶۲۴- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: حَاضَتْ صَفِيَّةُ لَيْلَةَ النَّفْرِ، فَقَالَتْ: مَا أَرَانِي إِلَّا حَاسَتَكُمْ. قَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَقَرَى حَلَقَى أَطَافَتْ يَوْمَ النَّحْرِ؟ قِيلَ نَعَمْ. قَالَ: فَأَنْفَرِي. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۶).

(۵) بخاری. حج: ۱۵۹۰، ۱۵۸۹، ۳۸۸۲، ۴۲۸۴، ۴۲۸۵، ۴۷۷۹. مسلم. حج: ۳۱۶۱، ۳۱۶۲.

(۶) بخاری. طلاق: ۵۳۲۹. مسلم. حج: ۳۲۱۵، ۳۲۱۱ - ۳۲۱۵.

عائیشه (خودای فی رازی بن) گوتی: شهوی نه‌فر، صه‌فیه (خودای فی رازی بن) که‌وته بینوژییه‌وه و گوتی: و ایزانم گلتان دده‌مه‌وه چونکه که‌وتومه‌ته بینوژییه‌وه و هیشتا (ته‌وافی مالتا‌وایی) ته‌وافی و یداعیشم نه‌کردوه پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای له‌سربین) فه‌رمووی: له‌ش به‌بارو دهم به‌ نازار بی بو خیر به ده‌میانایی! نه‌ی روژی جه‌ئن ته‌وافی نه‌کردوه؟ گوترا: با کردوویه‌تی. فه‌رمووی: دها بکه‌ویتته‌پی له‌گه‌لمان مادام ته‌وافی فه‌رزی به‌جی هیناوه، ته‌وافی مالتا‌وایی بو‌ئه و نه‌شی کات قه‌یناکات (ش/د/ن، خودایان فی رازی بن).

۱۱۶) فه‌رمووده‌ی جه‌جی مالتا‌وایی (حجة الوداع): (حدیث حجة الوداع)

۱۶۲۵- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَسَأَلَ عَنِ الْقَوْمِ حَتَّى انْتَهَى إِلَيَّ فَقُلْتُ أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ حُسَيْنٍ. فَأَهْوَى يَدَهُ إِلَى رَأْسِي فَتَزَعَزَعَ الْأَعْلَى ثُمَّ نَزَعَ زِرِّي الْأَسْفَلَ ثُمَّ وَضَعَ كَفَّهُ بَيْنَ ثَدْيِي وَأَنَا يَوْمَئِذٍ غُلَامٌ شَابٌ فَقَالَ: مَرَحَبًا بِكَ يَا ابْنَ أَخِي سَلْ عَمَّا شِئْتَ. فَسَأَلْتُهُ وَهُوَ أَغْمَى وَحَضَرَ وَقْتُ الصَّلَاةِ فَقَامَ فِي نِسَاجَةٍ مُلْتَحِفًا بِهَا كُلَّمَا وَضَعَهَا عَلَى مَنْكِبِي رَجَعَ طَرَفَاهَا إِلَيْهِ مِنْ صِغَرِهَا وَرَدَّأُوهُ إِلَى جَنْبِهِ عَلَى الْمِشْجَبِ فَصَلَّى بِنَا فَقُلْتُ أَخْبِرْنِي عَنْ حَجَّةِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَدِهِ فَعَقَدَ تِسْعًا فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَكَثَ تِسْعَ سِنِينَ لَمْ يَحُجَّ ثُمَّ أَذَّنَ فِي النَّاسِ فِي الْعَاشِرَةِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَاجٌّ فَقَدِمَ الْمَدِينَةَ بَشَرٌ كَثِيرٌ كُلُّهُمْ يَلْتَمِسُ أَنْ يَأْتِمَ بِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَيَعْمَلَ مِثْلَ عَمَلِهِ فَخَرَجْنَا مَعَهُ حَتَّى أَتَيْنَا ذَا الْحُلَيْفَةِ فَوَلَدَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ فَأَرْسَلَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَيْفَ أَصْنَعُ؟ قَالَ: اغْتَسِلِي وَاسْتُفْرِغِي بِتَوْبٍ وَأَحْرِمِي. فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الْمَسْجِدِ ثُمَّ رَكِبَ الْقُصَوَاءَ حَتَّى إِذَا اسْتَوَتْ بِهِ نَاقَتُهُ عَلَى الْبَيْدَاءِ نَظَرْتُ إِلَى مَدِّ بَصَرِي بَيْنَ يَدَيْهِ مِنْ رَاكِبٍ وَمَاشٍ وَعَنْ يَمِينِهِ مِثْلَ ذَلِكَ وَعَنْ يَسَارِهِ مِثْلَ ذَلِكَ وَمِنْ خَلْفِهِ مِثْلَ ذَلِكَ وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَ أَظْهُرِنَا وَعَلَيْهِ يَنْزِلُ الْقُرْآنُ وَهُوَ يَعْرِفُ تَأْوِيلَهُ وَمَا عَمِلَ بِهِ مِنْ شَيْءٍ عَمِلْنَا بِهِ فَأَهْلٌ بِالتَّوْحِيدِ. لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ

لَكَ وَالْمُلْكُ لَا شَرِيكَ لَكَ. وَأَهْلُ النَّاسُ يَهْلُونَ بِهِ فَلَمْ يَرُدُّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَيْهِمْ شَيْئًا مِنْهُ وَلَزِمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَلْبِيَّتَهُ قَالَ: جَابِرٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) لَسْنَا نَتَوَى إِلَّا الْحَجَّ لَسْنَا نَعْرِفُ الْعُمْرَةَ حَتَّى إِذَا أَتَيْنَا الْبَيْتَ مَعَهُ اسْتَلَمَ الرُّكْنَ فَرَمَلَ ثَلَاثًا وَمَشَى أَرْبَعًا ثُمَّ نَفَذَ إِلَى مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - فَقَرَأَ (وَاتَّخَذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى) فَجَعَلَ الْمَقَامَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ فَكَانَ أَبِي يَقْرَأُ فِي الرُّكْعَتَيْنِ (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) وَ (قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ) ثُمَّ رَجَعَ إِلَى الرُّكْنَ فَاسْتَلَمَهُ ثُمَّ خَرَجَ مِنَ الْبَابِ إِلَى الصُّفَا فَلَمَّا دَنَا مِنَ الصُّفَا قَرَأَ (إِنَّ الصُّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ) أَبْذَوْا بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ. فَبَدَأَ بِالصُّفَا فَرَقَى عَلَيْهِ حَتَّى رَأَى الْبَيْتَ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَوَحَّدَ اللَّهَ وَكَبَّرَهُ وَقَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ أَلْجَزَ وَغَدَهُ وَتَصَرَّ عَبْدُهُ وَهَزَمَ الْأَخْزَابَ وَحْدَهُ. ثُمَّ دَعَا بَيْنَ ذَلِكَ قَالَ: مِثْلَ هَذَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ نَزَلَ إِلَى الْمَرْوَةِ حَتَّى إِذَا انْصَبَّتْ قَدَمَاهُ فِي بَطْنِ الْوَادِي سَعَى حَتَّى إِذَا صَعِدَتْهَا مَشَى حَتَّى أَتَى الْمَرْوَةَ فَفَعَلَ عَلَى الْمَرْوَةِ كَمَا فَعَلَ عَلَى الصُّفَا حَتَّى إِذَا كَانَ آخِرُ طَوَافِهِ عَلَى الْمَرْوَةِ فَقَالَ: لَوْ أَنِّي اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ لَمْ أَسْقِ الْهَدْيَ وَجَعَلْتُهَا عُمْرَةً فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ لَيْسَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيَحِلْ وَلْيَجْعَلْهَا عُمْرَةً. فَقَامَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ بْنُ جُعْشُمٍ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلْغَامِنَا هَذَا أَمْ لَا أَبَدِي؟ فَشَبَّكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَصَابِعَهُ وَاحِدَةً فِي الْأُخْرَى وَقَالَ: دَخَلْتَ الْعُمْرَةَ فِي الْحَجِّ مَرَّتَيْنِ لَا بَلْ لَا أَبَدِي أَبَدِي وَقَدِمَ عَلَيَّ مِنَ الْيَمَنِ يُبْذَنُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَوَجَدَ فَاطِمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) مِمَّنْ حَلَّ وَلَيْسَتْ نِيَابًا صَبِيغًا وَاکْتَحَلَتْ فَأَلْكَرَ ذَلِكَ عَلَيْهَا فَقَالَتْ إِنَّ أَبِي أَمَرَنِي بِهِذَا. قَالَ: فَكَانَ عَلَيَّ يَقُولُ بِالْعِرَاقِ فَذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُحَرِّشًا عَلَى فَاطِمَةَ لِلَّذِي صَنَعْتَ مُسْتَفْتِيًا لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِيمَا ذَكَرْتَ عَنْهُ فَأَخْبَرْتُهُ أَنِّي أَتُكِرْتُ ذَلِكَ عَلَيْهَا فَقَالَ: صَدَقْتَ صَدَقْتَ مَاذَا قُلْتَ حِينَ فَرَضْتَ الْحَجَّ. قَالَ: قُلْتُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَهْلُ بِمَا أَهَلَ بِهِ رَسُولُكَ. قَالَ: فَإِنَّ مَعِيَ الْهَدْيَ فَلَا تَحِلُّ. قَالَ: فَكَانَ جَمَاعَةُ الْهَدْيِ الَّذِي قَدِمَ بِهِ عَلَيَّ مِنَ الْيَمَنِ وَالَّذِي أَتَى بِهِ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِائَةً قَالَ: فَحَلَّ النَّاسُ كُلُّهُمْ وَقَصَرُوا إِلَّا النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ تَوَجَّهُوا إِلَى مِنَى فَأَهْلَوْا بِالْحَجِّ وَرَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَصَلَّى بِهَا الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ

وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ وَالْفَجَرَ ثُمَّ مَكَثَ قَلِيلًا حَتَّى طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَأَمَرَ بِقُبَّةٍ مِنْ شَعَرٍ تُضْرَبُ لَهُ بِنَمِرَةٍ فَسَارَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَا تَشْكُ قُرَيْشٌ إِلَّا آلَهُ وَاقِفٌ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ كَمَا كَانَتْ قُرَيْشٌ تَصْنَعُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَأَجَازَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى أَتَى عَرَفَةَ فَوَجَدَ الْقُبَّةَ قَدْ ضُرِبَتْ لَهُ بِنَمِرَةٍ فَتَزَلَ بِهَا حَتَّى إِذَا زَاغَتِ الشَّمْسُ أَمَرَ بِالْقَصْوَاءِ فَرُحِلَتْ لَهُ فَأَتَى بَطْنَ الْوَادِي فَخَطَبَ النَّاسَ وَقَالَ: إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ تَحْتَ قَدَمَيَّ مَوْضُوعٌ وَدِمَاءُ الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعَةٌ وَإِنَّ أَوَّلَ دَمٍ أَضَعُ مِنْ دِمَائِنَا دَمُ ابْنِ رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ كَانَ مُسْتَرْضِعًا فِي بَيْتِي سَعْدٍ فَقَتَلْتُهُ هَذِيلَ وَرَبَا الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ وَأَوَّلُ رَبَا أَضَعُ رَبَانَا رَبَا عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَإِنَّهُ مَوْضُوعٌ كُلُّهُ فَأَتَقُوا اللَّهَ فِي النَّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ وَاسْتَخَلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئَنَّ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُوهُ. فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبْرِحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَقَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ مَا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ إِنْ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ كِتَابَ اللَّهِ. وَأَنْتُمْ تُسْأَلُونَ عَنِّي فَمَا أَنْتُمْ قَائِلُونَ؟ قَالُوا نَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ وَأَدَّيْتَ وَنَصَحْتَ. فَقَالَ: بِاصْبِرْ السَّبَابَةَ يَرْفَعُهَا إِلَى السَّمَاءِ وَيَنْكُتُهَا إِلَى النَّاسِ اللَّهُمَّ اشْهَدْ اللَّهُمَّ اشْهَدْ. ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ أَذَّنَ ثُمَّ أَقَامَ فَصَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ أَقَامَ فَصَلَّى الْعَصْرَ وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا شَيْئًا ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى أَتَى الْمَوْقِفَ فَجَعَلَ بَطْنَ نَاقَتِهِ الْقَصْوَاءَ إِلَى الصَّخَرَاتِ وَجَعَلَ حَبْلَ الْمُشَاةِ بَيْنَ يَدَيْهِ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَلَمْ يَزَلْ وَاقِفًا حَتَّى غَرَبَتِ الشَّمْسُ وَذَهَبَتِ الصُّفْرَةُ قَلِيلًا حَتَّى غَابَ الْقُرْصُ وَأَرْدَفَ أَسَامَةُ خَلْفَهُ وَدَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَقَدْ شَقَّ لِلْقَصْوَاءِ الزَّمَامَ حَتَّى إِنَّ رَأْسَهَا لَيُصِيبُ مَوْزِكَ رَحْلِهِ وَيَقُولُ أَيْ يَسِيرُ يَدِيهِ الْيَمْنَى، أَيُّهَا النَّاسُ السَّكِينَةَ السَّكِينَةَ. كُلَّمَا أَتَى حَبْلًا مِنْ الْحِبَالِ أَرَخَى لَهَا قَلِيلًا حَتَّى تَصْعَدَ حَتَّى أَتَى الْمُزْدَلِفَةَ فَصَلَّى بِهَا الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِأَذَانٍ وَاحِدٍ وَإِقَامَتَيْنِ وَلَمْ يُسَبِّحْ بَيْنَهُمَا شَيْئًا ثُمَّ اضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ وَصَلَّى الْفَجَرَ - حِينَ تَبَيَّنَ لَهُ الصُّبْحُ - بِأَذَانٍ وَإِقَامَةٍ ثُمَّ رَكِبَ الْقَصْوَاءَ حَتَّى أَتَى الْمَشْعَرَ الْحَرَامَ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَدَعَا اللَّهَ وَكَبَّرَهُ وَهَلَّلَهُ وَوَحَّدَهُ فَلَمْ يَزَلْ وَاقِفًا حَتَّى أَسْفَرَ جِدًّا فَدَفَعَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ وَأَرْدَفَ الْفَضْلَ بْنَ عَبَّاسٍ وَكَانَ رَجُلًا حَسَنَ الشَّعْرِ أَبْيَضَ وَسِيمًا فَلَمَّا دَفَعَ

رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَرَّتْ بِهِ طَعْنٌ يَجْرِيْنَ فَطَفِقَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهِنَّ فَوَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدَهُ عَلَى وَجْهِ الْفَضْلِ فَحَوَّلَ الْفَضْلُ وَجْهَهُ إِلَى الشَّقِّ الْآخَرِ يَنْظُرُ فَحَوَّلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدَهُ مِنَ الشَّقِّ الْآخَرِ عَلَى وَجْهِ الْفَضْلِ يَصْرِفُ وَجْهَهُ مِنَ الشَّقِّ الْآخَرِ يَنْظُرُ حَتَّى أَتَى بَطْنَ مُحَسَّرٍ فَحَرَكَ قَلِيلًا ثُمَّ سَلَكَ الطَّرِيقَ الْوُسْطَى الَّتِي تَخْرُجُ عَلَى الْجَمْرَةِ الْكُبْرَى حَتَّى أَتَى الْجَمْرَةَ الَّتِي عِنْدَ الشَّجَرَةِ فَرَمَاهَا بِسَنَعِ حَصِيَّاتٍ يُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ مِنْهَا مِثْلَ حَصَى الْخَذْفِ رَمَى مِنْ بَطْنِ الْوَادِي ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمُنْحَرِ فَتَحَرَ ثَلَاثًا وَسِتِّينَ يَدِهِ ثُمَّ أُعْطِيَ عَلِيًّا فَتَحَرَ مَا غَبَرَ وَأَشْرَكَهُ فِي هَدْيِهِ ثُمَّ أَمَرَ مِنْ كُلِّ بَدَنَةٍ بِبَضْعَةٍ فَجُعِلَتْ فِي قِدْرِ فَطِيخَتْ فَأَكَلَا مِنْ لَحْمِهَا وَشَرَبَا مِنْ مَرَقِهَا ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَفَاضَ إِلَى الْبَيْتِ فَصَلَّى بِمَكَّةَ الظُّهْرَ فَأَتَى بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ يَسْتَقُونَ عَلَى زَمْرَمَ فَقَالَ: انْزِعُوا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَلَوْلَا أَنْ يَأْلِبَكُمْ النَّاسُ عَلَى سِقَايَتِكُمْ لَنَزَعْتُ مَعَكُمْ. فَتَاوَلُوهُ دَلُّوْا فَشَرِبَ مِنْهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۱).

له جہ عفری کوپی موحه ممہ دہوہ له باوکیہوہ (خودایان لی رازی بن) دہلی:
چوین بؤ لای جابیر کوپی عہ بدوللا خودایان لی رازی بن کویر بوو بوو،
یہ کہہ یہ کہہ دہیپرسی: ئەمە کییہو ئەوہ کییہ، تا سەرہ ہاتہ سەرمن، گوتم: من
موحه ممہ دی کوپی عہ لی کوپی حوسہینم، کہوام گوتم دہستی ہینا بہ سەرماو
دہستی ہینایہ خوارہوہ بۆسینگ و بہرۆکم و دوگمہی سەرہوہ و دوگمہی
خوارہوہی ترازاند و لەپی ہینا بہ سینگما بؤ موبارہکی و گوتم: خوش ہاتی
ئەہی برازای خوشەو یستم! پرسیار ت چییہ بیکہ. منیش ئەو حەلہ کوپکی
لا بووم، ئینجا کاتی نوێژ داہات ہەلسا نوێژی بؤ کردین تەیلە سانیککی
لە بەردابوو، پێچا بووی لە خوہوہ، لەبەر بچووکی کہ دەیدا بہ سەر شانیا
چمکہ کانی ہەلەدە کشانہوہ بؤ لای خوئی، پەشتە مال (ریداء) کہ شئی لە
تەنیشتیہوہ بہ سەر سئی پایہ کہوہ بوو، جا کہ نوێژی بؤ کردین لە پاشا لیم
پرسی گوتم: باسی حەجہ کہی پیغہ مہرم بؤ بکہ (درودی خودای گورہی لەسەرین) جا

(۱) مسلم. حج: ۲۹۴۱. أبو داود. مناسک: ۱۹۰۵.

نۆپەنجەى خۆى ژماردو گوتى: پيغەمبەر (درودى خوداى لەسەرىن) نۆ سال مايهوه له مەدينە، لەو ماوهيهدا هەجى نەکرد، جا لەسالى دەهەمدا جارى دا بەناو مەردومدا كە: ئەمسال پيغەمبەر (درودى خوداى لەسەرىن) دەچى بۆ هەج. ئيتەر عەشامەتيكى گەلى زۆر هاتن بۆ مەدينە وه هەمويان دەيان ويست كە پەپرەوى حەزرت (درودى خوداى لەسەرىن) بکەن و چاو لەو بکەن و ئەو هەرچى کرد له حەجەكەيا ئەوانيش بيکەن. ئينجا له خزمەتى حەزرتدا (درودى خوداى لەسەرىن) كەوتينه رى و رويشتين تا گەيشتینه ذولحەليفە لەوئ ئەسمای كچى عومەريس موحمەدى كورى ئەبو بەكى بوو، وه هەوالى نارد بۆ لای پيغەمبەر (درودى خوداى لەسەرىن) كە چۆن بکا؟ فەرمووى: خۆت بشۆرەو ناواخنى بۆ خۆت بکەو تۆپەوانەيى بۆ وانیکەكەت بکەو خوينەكەى پى بەر بەست بکەو ئيحرام ببەستە.

جا پيغەمبەر (درودى خوداى گەرمەى لەسەرىن) لەوئ له مزگەوتەكەدا نوێژى عەصرى کرد، ئينجا سواری قەصواء بوو رويشت تا بەسواری سەرکەوتە سەرکيوى بەيدا، لەوئ بەهەر چوار لادا تەماشام کرد تا چاوم بپى دەکرد هەر سواریبوو وه هەر پيادە بوو له دەورى حەزرت (درودى خوداى گەرمەى لەسەرىن) ئەو دەمه وهك ئيستا نەبوو حەزرت (درودى خوداى لەسەرىن) خۆى لەناو مانابوو پەيتا پەيتا قورئانى بۆ دەهاتە خواری، وه خۆى بە جوانى راقەو تەفسیری قورئانەكەى دەزانی، ئيتەر ئەو خۆى هەرچى بکردايە ئيمەيش لەشوین ئەوهوه ئەوهمان دەکرد، ئينجا حەزرت (درودى خوداى لەسەرىن) بەم وشە پیرۆزەيه كە دروشمى يەزدان پەرستییەو نیشانەى يەكتايى خودايە ئيحرامى هەجى بەست:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ:

مەردوومهكەى تریش ئا بەمەى خویان ئیحرامى پى دەبەستن بەوه ئیحرامیان بەست، بەلام پيغەمبەر (درودى خوداى لەسەرىن) لىى نەگرتن، وهلى حەزرت (درودى خوداى لەسەرىن) بۆ خۆى هەر لەسەر تەلبییەکردنەكەى خۆى بەردەوام بوو.

جاییز (خودای لی رازی بن) گوتی: تهنیا هر نیازی چه جمان هه بوو خه یائی
عمره مان نه بوو چونکه له وه و پیش له رۆژانی چه جدا عمره مان نه ده کرد، تا
ئهو چه له که له خزمهتی چه زه تدا چووینه بهیت و له وی چه زهت (درویدی خودای
له سهرین) دهستی هیئا به روکنی چه جه رولئه سوهد داو ماچی کردو سی جار به
هه پارکردن و چوار جار به رۆیشتنی ئاسایی هه ل سوو پرا به گردی خانه ی
خواداو، ئینجا رۆیششت بو مه قامی ئیبراهیم (درویدی خودای گهره ی له سهرین) ئەم
ئایه ته پیروزی خوینده وه:

{وَأَتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى} ب - ۲ ز - ۹۴ ف - ۲.

وه مه قامی خسته بهینی خوئی و بهینی بهیته وه دو رکات سوننه تی
نوێژی ته وافی کردو له رکاتی یه که مداو له پاش خویندنی سووره تی فاتحیا
سووره تی {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ} هی خویند، وه له رکاتی دووه مدا له پاش
خویندنی سووره تی فاتحیا سووره تی {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ} خویند، ئینجا
گه پرایه وه بو سهر چه جه رولئه سوهدو دیسانه وه دهستی پیا هیئا یه وه ئینجا له
دهرگای نزیک صه فاوه ده رچوو رۆیششت بو صه فا، که له صه فا نزیک بووه وه
ئەم ئایه ته ی خوینده وه:

{إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ} ب - ۲ ز - ۹۴ ف - ۲.

وه فه رمووی (درویدی خودای له سهرین): به وه یان دهست پی بکه ن که خودا
پیشی خستوه ئینجا دهستی کرد به ته وافی صه فاو سه رکه وته سه ر
ته پۆلکه ی صه فا تا خانووی بهیتی لیوه ده رکه وته، جا رووی کرده رووگه و
شایه تمانی هیئاو ئەللاهو ئەکبه ری کردو فه رمووی:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ أَلْجَزَ وَغَدَهُ وَكَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَخَدَعَهُ: (ب-۲ / ز:
۸۸/ف-۱).

هەر خودا خودایه و تاكو ته‌نیا‌یه، بئی هاو‌هل و بئی چوونه، خاوه‌نی مولك و پادشایی و سه‌لته‌نه‌ته، سوپاس و ستایش هەر له‌خۆی جوانه و هەر قابیل به‌خۆیه‌تی، هیچی له‌ده‌ست دهرناچی و ته‌وانای هه‌موو شتیکی هه‌یه، هەر خودا خودایه، به‌لینه‌که‌ی خۆی هینایه‌دی وه به‌نده‌که‌ی خۆی که موحه‌مه‌ده سه‌رخست، وه ئه‌و کۆمه‌لانه‌ی که له‌رۆژی غه‌زای خه‌نده‌کا گه‌له‌کۆمه‌یان له‌نیسلام کرد بوو، خۆی به‌ته‌نها شکاندنی و ژیری خست! وه سئ جار چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌رین) ئه‌م ذیکره‌ی خویند، وه له‌به‌ینی ئه‌م سئ جاره‌یشدا ده‌پارایه‌وه و دوعا و نزا‌ی تری ده‌کرد.

ئینجا داپه‌ری بۆ مه‌پوه که پئی نایه ناو شیوه‌که‌وه پئی هه‌لگرت و خیرا رۆیی تا گه‌یشته هه‌ورازه‌که ئینجا به‌ئاسایی رۆیشت تا چووه سه‌ر مه‌پوه، وه له‌سه‌ر سه‌فا چیکرد له‌سه‌ر مه‌پوه‌ش هه‌مان شتی دووباره کرده‌وه، تا دوا ته‌وافی له‌سه‌ر مه‌پوه ته‌واو بوو فه‌رمووی: تازه له‌ده‌ستم چوو ئه‌گینا دیاریی به‌یتم له‌گه‌ل خۆم نه‌ده‌هینا، وه دم کرد به‌عه‌مه‌، جا هەر که‌سه‌تان که دیاریی پئی نیه با ئی‌حرام بشکینئ و بیکا به‌عه‌مه‌ سورقه‌ی کۆری مالیکی‌ش هه‌لسا گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئه‌مه هەر بۆ ئه‌مسال وایه یاخود هه‌تا هه‌تایه هەر واده‌مینئ؟ پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سه‌رین) په‌نجه‌کانی خۆی تیک په‌راندو دووجار فه‌رمووی: عه‌مه‌ تیکه‌لی حج بوو هه‌تا هه‌تایه! عه‌لیش (خودای ئی‌رازی بئ) له‌یه‌مه‌نه‌وه وشتی قوربانی هینا بۆ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) عه‌لی که هات روانی فاطیمه (خودای گه‌وره‌ی ئی‌رازی بئ) ئی‌حرامی شکاندووه و جلی ره‌نگاویی پۆشیوه‌و چاوی رشتوو، جا گوتی: ئه‌مه چییه؟ فاطیمه‌یش گوتی: باوکم فه‌رموویه‌تی وا بکه‌م. گوتی: کاتئ عه‌لی له‌عیراق بوو ده‌یگوت: جا چووم بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) تا گالی بده‌م له‌فاطیمه‌، که بۆ وای کردووه، وه بۆ ئه‌و قسه‌یه‌ش که گوتی باوکم فه‌رموویه‌تی که وا بکه‌م هه‌رلیم پرسسی وه عه‌رزیشم‌کرد که من ئه‌و کاره‌ی ئه‌وم پئی خۆش نیه، جا چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: فاطیمه راست ده‌کا من خۆم پیم گوتوووه تۆ که ئی‌حرامی چه‌جت دابه‌ست چیت گوت؟

گوتى: گوتوومە ئەى خودايە! ئەوا نىيەتى حەجم ھىنا لەسەر ئەو نىيەتەى كە پىغەمبەرى تۆ دەيھىننى. فەرمووى: دەتۆ ئىحرام مەشكىنە، چونكە من ديارىي بەيتم پىيە.

گوتى: ئەو ديارىيەى كە عەلى لە يەمەنەو ھىنا بووى لەگەل ئەو ديارىيەدا كە پىغەمبەر (درودى خوداي لەسەرىن) لەگەل خۆى ھىنا بووى سەرجم سەد و شتر بوون.

گوتى: ئىتر خەلكەكە ھەموو ئىحراميان شكاندو مووى سەريان كورت كەردەو، پىغەمبەر ئەو كەسانە نەبى كە ديارىي بەيتيان لەگەل خۆيان ھىنا بوو، جا لەرۆژى تەروىيەدا كە دەكاتە رۆژى ھەشتەمى مانگى نۆمىنە بەرەو مىنا جمان و ئىحرامى حەجيان بەست، پىغەمبەر (درودى خوداي لەسەرىن) سواربوو، وە نوێژى نىوەرۆو عەصرى شىوان و خەوتنان و بەيانىي لەوئى كەرد، ئىنجا لەوئى كەمئ مایەو تا خۆر ھەلھات، وە فەرمانىدا كە لە نەمىرە دەوارىكى بۆ ھەلەدن، جا كە پىغەمبەر (درودى خوداي لەسەرىن) كەوتە رى قورەيش وایان دەزانى كە پىغەمبەرىش (درودى خوداي لەسەرىن) وەك سەردەمى نەزانى خۆيان لە مەشعەرولحەرام دەوەستى، بەلام پىغەمبەر لەوئى رەت بوو، وە نەوەستەو رۆیشەت تا چووە نزیكى عەرەفە سەیری كەرد لە نەمىرە دەوارەكەيان بۆ ھەلەداو، جا لەوئى دابەزى وە لەوئى مایەو تا خۆر لای دا.

ئەوجا فەرمانى كەرد، قەصوايان بۆ كوپان كەردو چوو بۆ ناو شىوەكەو لەوئى وتارىكى داو فەرمووى: خوین و سەرو مال و ناموستان لەیەكتىرى زۆر حەرامە، وەك چۆن شكاندن رىزى ئەم رۆژە پىرۆزەتانا لەم مانگە پىرۆزەتان لەم شارە پىرۆزەتانا زۆر زۆر حەرامە ئاوا، ئاگاداربىن! كە وا ھەرچى كاروبارى سەردەمى نەزانىيە پووجەو بەتالەو بى بايەخە، خوینى سەردەمى نەزانى بەتالە، وە یەكەم خوین (لە خوینى كەسوكارى خۆم) كە بەتالەو بى بايەخى دادەنیم خوینى كۆرەكەى رەبیعی كۆرى حاریسە، كە لەناو ھۆزى بەنى سەعددا درابوو بەدایەن وە ھۆزى ھوزەیل دەيكوژن. وە سوودی سەردەمى

نەزانى ھەمووى پوچ و بەتالە، ۋە يەكەم سووديش (لە سوودى كەسوكارى خۆم) كە بەتالى ھەكەمەو سوودى عەبباسى كوپى موططەليبە، ئەو سوودە ھەمووى بەتالە، ۋە دەربارەى ئافرەتانىش لە خودا بترسن و بى دادىي و ناھەقييان ئى مەكەن و رەفتارتان جوان بى لەگەليانا، چونكە ئەوان ئەمانەت و سپاردەى خوداى گەورەن لەلای ئىوھى پياوان، پياو ھەر خيانەت بكا نابى خيانەت لە ئەمانەتى خوداى خۆى بكا! ۋە ئەوان لەسەر فەرموودەى خودا و بەپىي قەسەى شەرىعەتى ئەو ھەلال بوون بۆتان و دىنە بەخەلتان و دەچنە لايان.

ۋە مافى ئىوھ لەسەر ئەوان ئەوھىيە كە ئەو كەسە كە ئىوھ ھەزى ئى ناكەن نەيھىننە سەر بەرەتەن و نەيھەن بىتە مالتان، جا ئەگەر شتى وايان كرد كە بەدلى ئىوھ نەبوو، ئەوا تا دەتوانن چاوپۆشيان ئى بكنەن و بەنەرمونيانى لەگەليانا رەفتار بكنەن، ۋە بەبى ھۆيەكى رەوا تەلاقىان مەدەن، بەلام ئەگەر بەم شىوھ شىرىنەيش چاريان نەكرا ئەوا شەرىعەت رىگەتان دەدا كە بە ئەسپايى لىيان بدەن.

ۋە مافى ئەوانيش لەسەر ئىوھ ئەوھىيە كە بەباشى و بەپىي باوى ولاتى خۆتان رۆژى و خۆراك و بەرگ و پۆشاكىيان پى بدەن ۋەكى ھاوسەرى ھاوشانى خۆتان، تا ھەست بە ھاوسەر كەمى نەكەن!

ۋە من ياسايەكى ۋەھائىشم لەپاش خۆم بۆ جى ھىشتوون ئەگەر بىتو پەپرەوى بكنەن لەناو خۆتان ھەتا ھەتايە جاريكى تر سەرتان ئى ناشىوئى، ئەويش ئەم قورنەنەيە كە نامەى خودايە.

ۋە ئىوھ لەدوا رۆژدا لەبارەى منەو پرسىيارتان ئى دەكرى، جا ئىوھ ۋە لامتان چى دەبى؟

گوتيان: شاھىتەى دەدەين كە تۆ كۆتايى و دريغيت نەكردوۋە تەبليغى خۆتت كردوۋە ۋەركى سەرشانى خۆتت بەجى ھىناو ۋە ئامۆزگارى خىرى ئىمەت كردوۋە!

جا حەزەت (صەلات و سەلام و ڤروردی خودای گەرەیی لەسەریڭ) سێ جار پەنجەیی دۆشاو مژەیی^(۱) خۆی هەڵبێی بۆ ئاسمان و داینەواندەو بۆ ناو خەڵکەکو هەموو جارێکیش لەگەڵ ئەم ئاماژەیەو دەیفەرموو: خودایە! تۆ بە شایەت بە.

(۱) پەنجەیی پال پەنجەگەڵ بە عەرەبی وەك پێی دەگوترێ (سبابە) پێشی دەگوترێ (مسبحة) لە کوردیشا وەك پێی دەگوترێ دۆشاومژە پێشی دەگوترێ پەنجەیی شایەتمان، سبابە لە (سب) وەرگیراوە کە بە مانا جەمێنە چوونکی لەکاتی شەڕەجێودا ئاماژەیی پێ دەکری، مسبحةش لە تەسبیح وەرگیراوە، چوونکی لەکاتی تەسبیحات کردنا ئاماژەیی پێ دەکری، جا هەر چەند گەڵ دوورەکە هەموو کاتی وەجەتەسمییە لە دوورمانا یەك شت بێ وەڵی بەپێی بواڕی گونجاو من هەوڵم داوە کە ئەم خالانەیی پاشەووە رەچاو بکەم هەتا خوێنەری تەرجەمەکە وا هەست بکا کە خۆی لەناو رووداوەکەدا دەژی وەك چۆن خوێنەری دەقە عەرەبییەکە رێک وا هەست دەکا:

۱- وشە عەرەبی و وشە کوردییەکان بەپێی توانا وەك دوو برای دوانە وایە لە هەموو روویەکەووە لەیەك بچن، وەك لێرانەدا سبابە تەرجەمە بکری بە دۆشاومژە، چونکە ئاماژەکردن و دۆشاومژین لە بارتەرن بۆ یەکترو بگرە لە میژتریش لە تەسبیحات کردن و شایەتمان هێنان!

جا ئەم جۆرە وردەکارییە گەڵ لایەنی باسو شتەکە روون دەکاتەووە هەر لەبەر ئەوەیە کە من قسەو گفتوگۆو گیرانەووەی باسو خواس و هەڵسان و دانیشتنی ناو یارانێ پێغەمبەر (ڤروردی خودای لەسەریڭ) وەك خۆیان (رمزای خودایان لێڭ) بەپێی تەکلوف و تەسەننوع ئەقڵ دەکەم!

۲- لە هەندێ شوێنا، قسەبەر، یا قسەکەر هەندێ جێ تەماوی دەکاو شوێنەکە باش رووناك ناکاتەووە بە غامیضی و تاریکی دەیهێڵێتەووە قەدبەر بەسەریا تێ دەپەرێ، جا یا لەبەر کورت بڕییە، یا لەبەر هەندێ هۆی هونەری و تایبەتی، هەتا هەندێ لایەنی شتەکە سەروال نەبێ و لەژێر پەردەدا بمیڤێتەووە، یا لەبەر هەر هۆیەکی ترە، منیش ئەم شوێنانەدا وەهام کردووە.

دیارە ئەم تەرجەمەییە ئەگەر وەك ئەصلی مەتنەکە شەرحێکی رێک و پێکی بە گوردی ئێ بکری ئەو نوور لەبان نوورەو خوا حەزکا دەبێ بەمایەیی رۆشنایی و نووری چاوی نووری وە ئەم کەلێنەش پێ دەکاتەووە!

۳- گەڵ وشەو رستە هەییە کە بەچەن جۆری جیاچیا راشەو شەرح کراون، بەتایبەت بەشی ناوەکان، نێر ج ناوی شوێن بن، یا ناوی مەل و جانەووەرو گیانلەبەرین، یا ناوی جل و بەرگ و پۆشاک بن، یا ناوی دارو درەخت و دێک و دال و گیاو کزبن، تەنانەت خامنی فەرەهەنگەکان و

ئىنجا فەرمانى دا بانگ دراو قامەت كراو نوپژى نيوەپژى بۆ كردين و
فەرمانى كرده وە قامەت كرايه وە نوپژى عەصرىشى ۰ بە (جەمە) بۆ كردين،
وہ لە بەينيانا هيچ نوپژى ترى نەكرد.

ئىنجا پيغەمبەر (درودى خوداي لەسەربىن) سواربوو رۆيشت تا گەيشتە
ئىستگاكەى خۆى لە عەرەفات. جارووى وشترەكەى (كە ناوى قەصواء بوو)
كرده تاويزە بەردەكانى داوينى كيوى جەبەلوپەحمە كە ئەم چيائى رەحمەتە
خۆى وا لەناوەرپاستى خاكى عەرەفاتدا وەكۆمەلى حاجيە پيادەكانى خستە
بەردەمى خۆيەو، وە رووى كرده رووگە.

ئيتەر لەويدا راوەستا تا خۆر ئاوابوو، جا ئوسامەى خستە پاشكۆى
خۆيەو داپەرى بۆ موزدەليفە، هەوسارەكەى قەصواشى وا گورج كردبۆو،
تەنانەت سەرى قەصوا دەيدا لە قەلبووزى كۆپانەكەى، وە بە دەستى
راستيشى ئامارەى دەكردو دەيفەرموو: خەلكينە! لەسەر خۆبن، خەلكينە
هياوش بەلام كە دەگەيشتە تەپكەو ماسۆلكەلمى، كەمى جەلەو كەى بۆ
قەصوا شل دەكرد، تا سەر دەكەوتە سەرى، جا رۆيشت تا تەشرىفى گەيشتە
موزدەليفە جا لەوى نوپژى شيوان و خەوتنانى بە جەمەتە ئاخىركرد بەيەك
بانگو بە دوو قامەت، وە هيچ نوپژى سوننەتى لە بەينياندا نەكرد، ئىنجا
تەشرىفى خەوت هەتا شەبەقى دا.

شەرح و رافە نووسەكانيش لەگەلى شوينا، نەك هەر قسەيان يەك نيه، بەلگوو قسەكانيان دژى
يەكترىيە، وەك (قرء) يەكلى دەلى: پاكىيە، يەكلى دەلى: ببيسى و بئويزىيە، وەك (يربوع)
ئەحمەدى دەلى: گۆر هەلگەنەيە، مامۇستا مەى كەرىمى بيارە لە شەرىعتى ئىسلامدا دەلى:
رزقە سەرمەراى ئەمەيش گەلى كورد گەلىكى كويستانين، گەلى عەرمب گەلىكى گەرميانين، لەبەر
ئەو زۆرشت هەيە لەم لا هەيە لەو لا نيه، جا من بۆ چارەسەرى ئەم كيشەبە گەلى تەقللام
داو، جارى وا بوو بىخەيتە سەريەك يەك حەفتە خەرىكى ساخكردنەو دى يەك وشەبووم،
لەگەن ئەومشا هەر خوا هەلە ناكا. - وەرگير -

جا که بهیانی ته‌واوی دا فه‌رمانی دا بانگ دراو قامه‌ت کراو نویژئی به‌یانیی کرد. ئینجا سواری قه‌صوا بووه‌و رۆیشت تا گه‌یشته مه‌شعه‌رولحه‌رام، جا رووی کرده رووگه‌و له‌خودا پارایه‌وه‌و ئه‌للاهو ئه‌کبه‌رو ته‌لیله‌ی کردو ناوی خودای تاک و ته‌نیای هی‌نا.

وه‌له‌وئ راوه‌ستا تا ته‌واو دنیا رووناک بووه‌وه، جا له‌پیش خۆرکه‌وتندا که‌وته ری بۆ مینا، وه‌فه‌ضلی کوپی عه‌بباسی خسته‌پاشکۆی خۆی، فه‌ضلیش پیایوئکی قزجوانی سپیلکه‌ی شوخ و قۆز بوو جا له‌و کاته‌دا که‌حه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌ربین) که‌وته ری تا‌قمی ژن له‌ناو که‌ژاوه‌دا، دایان به‌لایدا، فه‌ضلیش ده‌ستی کرد به‌ته‌ماشاکردنیان، پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌ستی نا به‌رووی فه‌ضله‌وه‌و به‌رچاوی گرت، فه‌ضلیش رووی وه‌رچه‌رخان به‌ولاداو له‌ولاوه‌ ته‌ماشای ده‌کرن.

پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌ستی له‌ولاوه‌ گواسته‌وه‌ بۆ لایه‌که‌ی ترو نایه‌وه‌ به‌رووی فه‌ضله‌وه‌ تا به‌رچاوی بگریته‌وه‌و ته‌ماشانه‌کا. ئیتر چه‌زهرت رۆیشت تا گه‌یشته‌ناو شیوی موحه‌سیر له‌وئ توژی خیرا لیی خوپی و ریگه‌ی ناوه‌پراستی گرت که‌ده‌چی به‌سه‌ر کوگای گه‌وره‌دا، جا رۆیشت تا گه‌یشته‌لای کوگا به‌رده‌که‌، که‌له‌لای ده‌رخته‌که‌دایه‌، وه‌حه‌وت به‌ردی بۆ فری دا، به‌رده‌کان وه‌ک به‌ردی وابوون که‌به‌په‌له‌پیتکه‌ده‌هاوئژئی، گشت جارئ که‌به‌ردیکی تی ده‌گرت ئه‌للاهو ئه‌کبه‌ری ده‌کرد، له‌ناو شیوه‌که‌وه‌ به‌رده‌کانی تی ده‌گرت.

ئینجا رۆیشت بۆ کوشتنگا (مه‌نهر: کوشتارگه‌) که‌و له‌وئ به‌ده‌ستی خۆی شه‌ست و سئ و شتری سه‌ربری، ئینجا چه‌قۆکه‌ی دا به‌عه‌لی و عه‌لیش باقی مه‌نده‌ی و شتره‌دیارییه‌کانی چه‌زهرتی سه‌ربری، وه‌پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) عه‌لی کرد به‌هاوبه‌شی خۆی له‌م و شتره‌دیارییه‌یانه‌دا، ئینجا فه‌رمانیدا له‌گوشتی هه‌ر و شتری پارچه‌یه‌کیان هی‌ناو خسته‌یانه‌ناو مه‌نجه‌لیکه‌وه‌ کولانیان و خۆی و عه‌لی له‌گوشته‌کیان خواردو له‌ناوی

مەرگه که یان خوارده وه، ئینجا پیغه مبهەر (دروودی خودای له سهربن) سوار بوو، رۆیشت بو بهیت و تهوافل ئیفاضهی کرد، وه نویژی نیوه پووی له مهکه کرد. جا چوو بو لای بهنی عهبدولموطه لیب، که له سهر بیری زه مزه م ئاویان ده دا به حاجیان. فهرمووی: ئهی نه وهی عهبدولموطه لیب! ئاو هه لگوزن و بیده ن به حاجیان و به مه ردوم نه با دا خه لک وا تی بگه ن که ئاو هه لگوزینیش له کرداره کانی چه جه وه له م حاله دا زۆرتان بو بینن و ریگه تان نه دن که به ئاسایی ئاو بدن به حاجیان، نه با دا ئه مه روو بدا ئه گینا ئه م ئیشه ی ئیوه ئه وه نده کاریکی په سه نده منیش ئاوم هه ل ده گوست له گه لتانا جا ئه وانیش سه تلئ ئاویان بو برد، چه زره ت (دروودی خودای له سهربن) لی ئی خوارده وه (م/د).

(۱۱۷) باسی پینجه م: باسی عه مره

الباب الخامس: في العمرة

۱۶۲۶- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: إِثْنَا لَقَرِيَّتُهَا فِي كِتَابِ اللَّهِ (وَأَتَمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ)^(۱).

ئیبنو عه عباس (خوایان ئی رازی بن) ده لئ له نامه ی خودادا عه مره ها و تاو ها و پای چه جه که وابوو ئه میش وه که ئه و فره زه: خودای گه وره له قورئانی پیروژدا ده فهرموئ:

{وَأَتَمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ}.

ئهی موسولمانه کان! چه ج و عه مره تان که ده ست پیکرد ته وایان بکه ن، وه هه ر بو خودا بیکه ن (ب).

۱۶۲۷- وَقَالَ: ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) لَيْسَ أَحَدٌ إِلَّا وَعَلَيْهِ حَجَّةٌ وَعُمْرَةٌ. رواهما البخاري^(۲).

(۱) تعليق ذكره البخاري في الباب/ ۲۶ من كتاب العمرة، قبل الرقم: ۱۷۷۳.

ثیبنو عومهر (خودایان فی رازی بن) دهلی هه موو که سنی یه که حج و یه که
عمره‌ی له سهره (ب).

۱۶۲۸- عَنْ أَبِي رَزِينِ الْعَقِيلِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَبِي شَيْخٌ
كَبِيرٌ لَا يَسْتَطِيعُ الْحَجَّ وَلَا الْعُمْرَةَ وَلَا الظَّنَّ. قَالَ: اخْجُجْ عَنْ أَبِيكَ وَاعْتَمِرْ. رواه
أصحاب السنن^(۳).

ئه بو ره زینی عوقه یلی (خودای فی رازی بن) دهلی: گوتم: ئه ی ره وانه کراوی
خودا! باو کم پیریکی ئیختیاره و ته وانا ی حج و عمره و هاتوو چوی نه ماوه؟
فه رمووی: خوت حج و عمره ی بو بکه (د/ت/ن-س/ص).

۱۶۲۷- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سُئِلَ عَنِ الْعُمْرَةِ
أَوَاجِبَةٌ هِيَ؟ قَالَ: لَا وَأَنْ تَعْتَمِرُوا هُوَ أَفْضَلُ. رواه الترمذي وأحمد والبيهقي^(۴).

جابر (خودای فی رازی بن) گوتم: پرسیار کرا له پیغه مبهه (درویدی خودای له سهرین)
ئایا عمره فه ره یانا؟ فه رمووی: فه رزنیه، به لام عمره کردن بو ئیوه خیریکی
که فی مه زنه (ت/ئه حمه د/به یه قی).

۱۶۲۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَامْرَأَةٍ مِنَ
الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهَا أُمُّ سَيَّانٍ مَا مَنَعَكَ أَنْ تُكُونِي حَاجَةً مَعَنَا؟ قَالَتْ: نَاضِحَانِ كَانَا لِأَبِي
فُلَّانٍ حَجٌّ هُوَ وَابْنُهُ عَلَى أَحَدِهِمَا وَكَانَ الْآخَرُ يَسْقِي عَلَيْهِ غُلَامُنَا. قَالَ: فَعُمْرَةٌ فِي
رَمَضَانَ تَقْضِي حَجَّةً. أَوْ حَجَّةً مَعِيَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَلَفْظُ الْبُخَارِيِّ: فَإِذَا كَانَ رَمَضَانُ
اعْتَمِرِي فِيهِ فَإِنَّ عُمْرَةً فِي رَمَضَانَ حَجَّةٌ^(۵).

ثیبنو عه عباس (خودایان فی رازی بن) گوتم: ژنیکی ئه نصاری هه بوو، ناوی ئوم
سینان بوو، پیغه مبهه (درویدی خودای له سهرین) که له حج گه رایه وه پیی فه رموو: بو
نه هاتیت بو حج له گه لمانا؟ ژنه که یش گوتم: باو کی مناله کان دوو و لاخی ئاو

(۳) تعلیق مذکور فی الباب/ ۳۶ من کتاب العُمرة قبل الرقم: ۱۷۷۳.

(۴) بسند صحیح (شرحه).

(۵) رواه الترمذي وقال صحيح ولكن الحفاظ اتفقوا على ضعفه (شرحه).

(۵) بخاری. عُمرة: ۱۷۸۲، ۱۸۱۳. مسلم. حج: ۳۰۲۸، ۳۰۲۹. نسائی. صوم: ۲۱۰۹.

کیشی هه‌بوو، خۆی و کۆره‌که‌ی به‌سواری یه‌کیکیان چوون بۆ حج، نه‌وێتیشیان خولامه‌که‌مان ئاوی پێ ده‌کیشا له‌به‌ر ئه‌وه پێم نه‌کرا بێم بۆ حج فهرمووی: ده‌ی عمره یه‌که له ره‌مه‌زانا خۆی ده‌دا له‌ هه‌جیک یا فهرمووی: خۆی ده‌دا له‌ هه‌جیک له‌ گه‌ڵ مندا! (ش/د/ت/ن) گه‌ته‌ی (ب=بوخاری) ئاویه: کاتی ره‌مه‌زان بوو، عه‌مه‌یه‌ی بکه، چونکه عه‌مه‌یه‌ی له ره‌مه‌زانا به‌ هه‌جیکه!

۱۶۲۹- راجع رقم: ۱۴۷۱/۲ من هذا المجلد^(۱).

۱۶۳۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لِيَهْلُنَّ ابْنُ مَرْيَمَ يَفْجُ الرُّوحَاءِ حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا أَوْ لَيْثِيْنَهُمَا. رواه مسلم والله أعلم^(۷).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بێ) گوته‌ی: پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) ده‌فهرمووی: به‌و که‌سه که گیانی منی به‌ده‌سته دیاره که خودای گه‌وره‌یه له فه‌ججوره‌و حاوه عیسی‌ای کۆری مه‌ریه‌م ئیحرامی حج یا ئیحرامی عمره، یا ئیحرامی هه‌ردوکیان پێکه‌وه ده‌به‌ستێ و ده‌یان کات وه فه‌زی حج و فه‌زی عمره تاجیهان به‌میانی ئه‌وانیش ده‌مینن (م).

۱۱۸) پێغه‌مبه‌ر ^{دروودی خودای له‌سه‌ر} چه‌ند عه‌مه‌یه‌ی کردوووه: (کم اعتمر النبي ﷺ)

۱۶۳۱- عَنْ قَتَادَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَأَلْتُ أَسَا كَمَ حَجَّ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: حَجَّةٌ وَاحِدَةٌ وَاعْتَمَرُ أَرْبَعٍ عُمَرٍ. كُلُّهُنَّ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، إِلَّا الَّتِي كَانَتْ مَعَ حَجَّتِهِ. عُمَرَةٌ مِنَ الْحُدَيْبِيَّةِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، وَعُمَرَةٌ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، وَعُمَرَةٌ مِنَ الْجَعْفَرَانَةِ حَيْثُ قَسَمَ غَنَائِمَ حُنَيْنٍ فِي ذِي الْقَعْدَةِ، وَعُمَرَةٌ مَعَ حَجَّتِهِ. رواه الثلاثة والله أعلم^(۱).

(۱) تقدم برقم: ۱۴۷۱/۲ في تسلسل / ۷۸ مجلد ۲.

(۷) مسلم. حج: ۳۰۲۰ - ۳۰۲۲.

(۱) بخاري. حج: ۱۷۷۸، ۱۷۷۹، ۱۷۸۰، ۲۰۶۶، ۴۱۴۸. مسلم. حج: ۲۰۲۲. أبو داود. حج: ۱۹۹۴. ترمذی. حج: ۸۱۵.

قه تاده (خودای ئی رازی بن) گوتی: له ئه‌نه‌سم پرسی (خودای ئی رازی بن) پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) چهند چه‌جی کردوو؟ گوتی: له‌پاش فهرز بوونی چه‌ج یه‌ك چه‌ج وه‌ له‌پیش فهرز بوونیشا، به‌ر له‌ کوچکردنی دوو چه‌ج، وه‌ چوار عه‌مره‌شی کردوو، وه‌ ههر چوارییانی له‌ مانگی ناو جه‌ژناندا کردوو، ئه‌وه‌یان نه‌بئی که له‌گه‌ل چه‌جه (فه‌رزه) که‌ی کردی: عه‌مره‌یه‌کیان له‌ کاتی ریکه‌وتنه‌که‌ی حوده‌بییه‌دا بوو، له‌ مانگی ناو جه‌ژناندا بو ههر چهند کافره‌کان ریکه‌یان نه‌دان که ته‌واوی بکه‌ن به‌لام داده‌نری به‌ عه‌مره‌یی، ئه‌مه‌یان له‌ سائی شەشی کوچیدا بوو عه‌مره‌یه‌کی تریان له‌ سائی ئایینه‌دا بوو ئه‌مه‌ عه‌مره‌ی دووه‌می بوو، وه‌ له‌ سائی هه‌وته‌می کوچیدا بوو، وه‌پیی ده‌گوتری: عه‌مره‌تول قه‌ضا، وه‌ ئه‌ویش ههر له‌ مانگی ناو جه‌ژناندا بوو، عه‌مره‌یه‌کی تریان له‌ کاتی غه‌زای حونه‌یندا بوو، له‌ جیعرانه‌وه‌ ئیحرامی به‌ست بۆی، ئه‌میش ههر له‌ مانگی ناو جه‌ژناندا بوو، له‌وکاته‌دا کردی که تالانه‌که‌ی غه‌زای حونه‌ینی دابه‌شکرد ئه‌م عه‌مره‌ی سییه‌مه‌ له‌ سائی هه‌شته‌ما بوو که سائی فه‌تحی مه‌ککه‌ بوو عه‌مره‌که‌یتیشیان که چواره‌مه‌ ئه‌وه‌ بوو که له‌گه‌ل چه‌جه‌ فه‌رزه‌که‌یدا کردی ئه‌مه‌ ههر چوار عه‌مره‌که (ش/د).

۱۱۹) کرداره‌کانی عه‌مره (ئه‌عمالی عه‌مره): (أعمال العمرة)

۱۶۳۲- عَنْ مَرْوَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنَ الْمَدِينَةِ زَمَنَ الْخُدَيْيَةِ فِي بَضْعِ عَشْرَةِ مِائَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، حَتَّى إِذَا كَانُوا بِذِي الْحُلَيْفَةِ قُلِدَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْهَدْيَ وَأَشْعَرَ وَأَحْرَمَ بِالْعُمْرَةِ. رواه البخاري وأبو داود وأحمد^(۱).

مه‌پوان (خودای ئی رازی بن) گوتی: له‌کاتی رووداوی حوده‌بییه‌دا، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) خو‌ی و نزیکه‌ی هه‌زارو چوار سه‌ده‌کس له‌ یارانی، له‌ مه‌دینه‌وه‌ رویشتن بۆ مه‌ککه‌، جارویشتن تا گه‌یشتنه‌ ذولحوله‌یفه‌ له‌وئ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) وشتره‌ دیارییه‌کانی به‌یتی دیاری کردو یه‌کی

(۱) بخاری. حج: ۱۶۹۴، ۱۸۱۱، ۲۷۱۲، ۲۷۳۱، ۴۱۵۸، ۴۱۷۸ — ۴۱۸۱ + ۱۶۹۵، ۲۷۱۱، ۲۷۳۲، ۴۱۵۷، ۴۱۷۹، ۴۱۸۰.

جووتی سوئی کردہ ملیان و تیفی دا لہ دووگیان تا نیشانہ بین کہ ئہمانہ دیاری مالی خودان با کہس دەستیان بۆ نہبا، وہ لہ میقاتہوہ ئیحرامی عمرہی بہست (ت/د/ئہحمہد).

۱۶۳۳- تقدم برقم: ۱۵۰۱/۲ من تسلسل/۸۳^(۲).

۱۶۳۴- سَأَلَنَا ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ رَجُلٍ طَافَ بِالْبَيْتِ فِي عُمْرَةٍ، وَلَمْ يَطْفُ بِبَيْنِ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ أَيَّامِي امْرَأَتِهِ فَقَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا، وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ، فَطَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ سَبْعًا (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ). رواه البخاري^(۳).

پرسیار کرا لہ ئیبینو عومەر (خودیان فی رازی بن): پیایوی (لہ کاتی کردنی عمرہ کہیدا) تہوافی بہیت بکا، بہ لام ہیشتا تہوافی بہینی صفاو مہرہی نہ کردبئی ئایا دروستہ بہواتہ لای ژنی خوئی؟ گوتی: پیغہمبەر (دروودی خودای لہسربین) کہ چوو بۆ عمرہ، حہوت جار مہلسوورا بہدہوری بہیتاو لہ پشتی مہقامی ئیبراہیمہوہ دوو رکات نویژئی سوننہتی تہوافی کردو حہوت جاریش تہوافی بہینی صفاو مہرہی کرد، وہ بیگومان کہ پیغہمبەر (دروودی خودای لہسربین) رہہبرو سہرمہ شقیکی گہئی جوانہ بۆ ئیوہ، وہکی خودا لہم ئایہ تہدا دہفہرموی:

(لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ):

۱۶۳۵- وَقَالَ: ابْنُ أَبِي أَوْفَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): اعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَاعْتَمَرْنَا مَعَهُ فَلَمَّا دَخَلَ مَكَّةَ طَافَ وَطَفْنَا مَعَهُ، وَأَتَى الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ وَأَتَيْنَاهَا مَعَهُ، وَكُنَّا نَسْتُرُهُ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ أَنْ يَرْمِيَهُ أَحَدٌ. فَقَالَ: صَاحِبُ لِي: دَخَلَ الْكَعْبَةَ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ: فَحَدَّثْنَا مَا قَالَ: لِخَدِجَةَ. قَالَ: بَشَرُوا خَدِجَةَ بَيْتِي فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ لَا صَخَبَ فِيهِ وَلَا نَصَبَ. رواه البخاري وأبو داود والنسائي^(۴).

(۲) راجع رقم: ۱۵۰۱/۲ من هذا الجلد تسلسل/ ۸۳.

(۳) بخاري. حج: ۱۶۴۵.

(۴) ۲۸۱۹، ۱۷۹۲.

عبداللہ کو پوری ٹہبو ٹہوفا (خودای فی رازی بن) گوتی: لہ گہل پیغہ مبردا (درویدی خودای لہ سہرین) عمرہ مانکرد، کہ گہیشته مهککہ تہوفا فی خانہی خودای کرد نیمہیش لہ گہلیدا تہوفا مانکرد، نینجا چوو بو کردنی صہ فاومہ پورہ، نیمہیش لہ گہلیدا صہ فاومہ پورہ مان کرد، وہک تہیمان دہورہیشمان فی دابوو لہ ترسی خہلکی مهککہ، نہ بادا ناحہزی شتیکی تی گری.

عبداللہ (خودای فی رازی بن) گوتی: برادرہی گوتی پیم: ئایا پیغہ مبر (درویدی خودای لہ سہرین) چووہ ناو مالی کہ عہوہ؟ گوتم: نہ، گوتی: دہ بو مان بگریوہ کہ چی بہ خہدیجہ فہرموو؟ گوتی: گوتم: فہرمووی: مزڈہ بدن بہ خہدیجہ کہ لہ بہہشتا کوشکیکی بوہیہ، دارو پہردووہ کہی لہ لوولہ قامیشی مرواری ہہلؤلہ، زلزلو ہہراو ہوریاو شہکەتی و ماندوویی تیا نیہ! (ب/د/ن - خودایان فی رازی بن).

۱۶۳۶ - تقدم برقم: ۱/ ۱۵۹۶ فی تسلسل / ۱۰۹ (۵).

۱۲۰) کردنی عمرہ کاتی بونیہ: (لا وقت للعمرة)

۱۶۳۸ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: إِنَّ قُرَيْشًا وَمَنْ دَانَ دِينَهُمْ كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّ الْعُمْرَةَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ مِنْ أَفْجَرِ الْفُجُورِ فِي الْأَرْضِ، وَيَجْعَلُونَ الْمُحَرَّمَ صَفْرًا وَيَقُولُونَ إِذَا بَرَأَ الذَّبَرُ، وَعَفَا الْأَثَرُ، وَالسَّلَخُ صَفْرًا، حَلَّتِ الْعُمْرَةُ لِمَنْ اعْتَمَرَ. قَدِمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَصْحَابُهُ صَبِيحَةَ رَابِعَةِ مُهَلِّينَ بِالْحَجِّ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً فَتَعَاظَمَ ذَلِكَ عِنْدَهُمْ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْحِلِّ؟ قَالَ: الْحِلُّ كُلُّهُ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ (۱).

ئیبنو عبباس (خودایان فی رازی بن) گوتی: لہ سہر دہمی نہ زانیدا قورہیش و ئہوانہی کہ لہ سہر ئایینہ پووچہ کہی قورہیش بوون وایان دانابوو کہ کردنی عمرہ (لہ مانگہ کانی حہجدا) لہ گوناہہ ہہرہ گہورہ کانہو لہ وہ خراپتر رووی

(۵) سبق فی رقم: ۱/ ۱۵۹۶.

(۱) بخاری. حج: ۱۵۶۴، ۲۸۳۲. مسلم. حج: ۲۹۹۹. نسائی. مناسک: ۲۸۱۲.

ندهاوه له‌سه‌ر رووی زه‌وی! وه له‌باتی مانگی موچه‌په‌م سه‌فه‌ریان ده‌کرد به مانگی چه‌رام.

وه ده‌یانگوت: که‌زام و ناوکه‌ریژی پشتی و لاخی ژیر حاجیان ساریژبوو، وه شوینه‌واری کاروانی حاجیان کویره‌وه بوو، وه مانگی موچه‌په‌م ته‌واو بوو، شه‌وه‌له‌که‌سی بیه‌وی عه‌مه‌ر بکا عه‌مه‌ری بو دروست بوو!

جا کاتی له‌چه‌جی مالئاوااییدا که پیغه‌مبه‌رو هاوړپکانی (دروودی خودای له‌خوی و ره‌زای خودا له‌هاوړپکانی بن) له‌به‌یانی رۆژی چواره‌می مانگی نو‌مینده‌دا هاتن بو مه‌که‌که ئیحرامی چه‌جیان به‌ستبوو، ئیتیر پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ری بن) فه‌رمانی پیکردن که چه‌که‌که‌یان بکه‌ن به‌عه‌مه‌رو له‌پاشا ئیحرام بشکینن له‌پاش ته‌واوکردنی کرداره‌کانی عه‌مه‌ر به‌لام له‌شه‌وان شه‌م کاره زور گه‌وره‌و گران بوو له‌سه‌رشانیان چونکه شه‌وان له‌وه‌و پیش کردنی عه‌مه‌ریان له‌مانگه‌کانی چه‌جدا به‌گوناهیکی گه‌لی گه‌وره‌دا ده‌نا ئینجا که باش له‌باسه‌که تی گه‌یشتن گوتیان: شه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! به‌م ئیحرام شکاندنه چیمان بو چه‌لال ده‌بیته‌وه له‌و شتانه‌ی که به‌هوی ئیحرام به‌ستنه‌وه لی‌مان قه‌ده‌غه بوو بوون؟ فه‌رمووی: هه‌موو شتیکتان بو چه‌لال ده‌بیته‌وه (ش/د، خودایان ئی رازی بن).

۱۶۳۹- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: هَذِهِ عُمْرَةٌ اسْتَمْتَعْنَا بِهَا فَمَنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ الْهَدْيُ فَلْيَجِلْ الْجِلُّ كُلُّهُ فَإِنَّ الْعُمْرَةَ قَدْ دَخَلَتْ فِي الْحَجِّ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. رواه مسلم والترمذی^(۲).

دیسان شه‌و (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ری بن) فه‌رمووی: به‌وانه که له‌سه‌ر فه‌رمانی خوی چه‌جه‌که‌یان کرد به‌عه‌مه‌ر: شه‌مه‌ عه‌مه‌ریه‌ک بوو کردمان بو خو‌مان، جا هه‌رکه‌سی دیاری به‌یتی پی نیه‌ با به‌ئیجگاری ئیحرام بشکینن وه له‌م ماوه‌یه‌دا تا ئیحرامی چه‌ج ده‌به‌ستیته‌وه هه‌موو شتیکی چه‌لالی بو چه‌لال ده‌بیته‌وه ئیتیر له‌م رۆژه شه‌وه، تا رۆژی

(۲) مسلم. حج: ۳۰۰۴. أبو داود. مناسک: ۱۷۹۰. نسائی. مناسک: ۲۸۱۴.

قیامت کردنی عمره له مانگه‌کانی چه‌جدا دروسته (م/ت - موسلیم و تیرمیزی، خدايان لى رازى بن).

۱۶۴۰ - عَنْ مُحَرَّشِ الْكُفَيْيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَرَجَ مِنَ الْجِعْرَانَةِ لَيْلًا مُعْتَمِرًا فَدَخَلَ مَكَّةَ لَيْلًا فَقَضَى عُمْرَتَهُ ثُمَّ خَرَجَ مِنْ لَيْلَتِهِ فَأَصْبَحَ بِالْجِعْرَانَةِ كَبَّائِتٍ بِهَا. رواه أصحاب السنن وحسنه الترمذي واللفظ له^(۳).

موحه‌پیشی نهل - که‌عبی (خودای لى رازى بن) گوتی: پیغه‌مبهر (دربودی خودای له‌سهرین) له جیعرانه‌وه به‌شه‌و رویشت بو عمره، جا هر نه‌و شه‌وه رویشته ناو مه‌که‌وه‌و عمره‌که‌ی ته‌واوکردو هر نه‌و شه‌وه‌یش گه‌رایه‌وه بو جیعرانه‌و ماوه‌ی شه‌و له‌وئ مایه‌وه تا به‌یانی (ت:ح - د/ن).

(۱۲۱) مانه‌وه له مه‌که‌له‌پاش ته‌واوکردنی حج و عمره، وه ته‌وافی

مال‌واویی: (الإقامة بمكة بعد النسك وطواف الوداع)

۱۶۴۱ - قَالَ: عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ لِلْسَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) هَلْ سَمِعْتَ فِي الْإِقَامَةِ بِمَكَّةَ شَيْئًا؟ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ الْحَضَرَمِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ: قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقِيمُ الْمُهَاجِرُ بِمَكَّةَ بَعْدَ قَضَاءِ نُسُكِهِ ثَلَاثًا. رواه الخمسة^(۴).

عومه‌ری کوپی عه‌بدله‌زیز به سائیپی کوپی یه‌زیدی گوت (خودا لییان خوش نووبین) له باره‌ی مانه‌وه وه له مه‌که‌دا له‌پاش ته‌واوکردنی حج و عمره شتیکت ژنه‌وتوو؟ گوتی: ژنه‌وتم له عه‌لای کوپی چه‌ضره‌می (خودای لى رازى بن) ده‌یگوت: پیغه‌مبهر (دربودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموی: لایه (واته: لاوه‌کی: که‌سی

(۳) حسن عند الترمذي وعده النسائي صحيحا (شرحه).

(۴) بخاري. مناقب الأنصار: ۳۹۳۳. مسلم. حج: ۳۲۸۴ - ۳۲۸۸. ترمذی حج: ۹۴۹. نسائي. تقصر

الصلاة في السفر: ۱۴۵۳.

که خه‌لکی مه‌ککه نه‌بی) له‌پاش ته‌واوکردنی کرداره‌کانی حج و عمره هه‌قی هه‌یه سئ شه‌وی تر له مه‌ککه بمینیتته‌وه (ش/د/ت/ن).

۱۶۴۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كَانَ النَّاسُ يَنْصَرِفُونَ فِي كُلِّ وَجْهِ فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا يَنْفِرُ أَحَدٌ حَتَّى يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِ بِالْبَيْتِ. رواه الخمسة إلا البخاري. ولفظ الترمذي: مَنْ حَجَّ هَذَا الْبَيْتِ أَوْ اعْتَمَرَ فَلْيَكُنْ آخِرُ عَهْدِهِ بِالْبَيْتِ. فَقَالَ: لَهُ عُمَرُ: خَرَرْتَ مِنْ يَدَيْكَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَمْ تُخَيِّرْنَا بِهِ^(۲).

ئیبنو عه‌عباس (خودایان ئی رازی بن) گوتی: جاران موسولمانان که حج و عمره‌یان ته‌واو ده‌کرد ئیتربه هه‌ر چوارلادا بلا‌وه‌یام ئی ده‌کرد تا پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سه‌ربن) فه‌رمووی: که‌س بلا‌وه‌ی ئی نه‌کا تا ته‌وافی به‌یت نه‌کا (م/د/ت/ن - خودایان ئی رازی بن) گفته‌ی (ت) ئاوایه: هه‌ر که‌س حجی مائی خودای کرد، یا عه‌مه‌ری به‌جئ هینا با له‌پاشدا ته‌وافی خوا حافیزی له به‌یت بکا! عومه‌ریش (خودای ئی رازی بن) پیی گوت: ته‌رییق بیتته‌وه ئه‌مه‌شت بیستوو له پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سه‌ربن) که‌چی پیشمان نالییت!

۱۶۴۳- وَعَنْهُ قَالَ: أَمَرَ النَّاسُ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِم بِالْبَيْتِ، إِلَّا أَنَّهُ خَفَّفَ عَنِ الْحَائِضِ. رواه الشيخان والنسائي^(۳).

دیسان هه‌ر ئه‌و گوتی: فه‌رمان کراوه به‌ موسولمانه‌کان که له‌پاش حج و عمره دواکاریان ته‌وافی مائی خودا بی، به‌لام بو ئافه‌رتی بینویر یا زه‌یستان چاو پۆشی له‌م ته‌وافه ده‌کری (ش/ن - خودایان ئی رازی بن).

(۲) بخاری. طهارة: ۳۲۹، ۱۷۶۱، ۱۷۶۰، ۱۷۵۵. مسلم. حج: ۳۲۰۶، ۳۰۲۷. أبو داود. مناسک: ۲۰۰۲.

(۳) بخاری. حج: ۱۷۶۱. مسلم. حج: ۳۲۰۷.

۱۲۲) باسی شه شه: باسی نیحصار، واته: قه دهغه کردنی حاجی و
عه مره که ره له ته واکردنی حج و عه مره، وه باسی کیرانه وهی حج و عه مره،
وه باسی فیدیه دان، باسی نیحصار له حج:

الباب السادس: في الاحصار والقضاء والفدية الاحصار في الحج

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَخْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ.} {صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ}.

خودای گه وره ده فهرموی: نهی موسولمانه کان! حج و عه مره له سهر
یاسای نایین ته واکردنی، ساخ بۆ ره زای خودای گه وره، جا نه گهر قه دهغه
کران (له پاش نیحرام به ستن) له ته واکردنیان، له لایه نی دورمه وه، یا به هوئی
نه خوشینه وه، نه وه نیحرامه که تان بشکینن به وه که چیتان بۆ هه ل ده سووپی
له نازله لی دیاری سهری بپرن له ویدا که ری حج و عه مره که تان لی ده گیری، وه
سهرتان مه تاشن (که نیشانه ی نیحرام شکاندنه) تا نازله دیارییه که ده کا
به جیی خوی. واته: سهری ده بپرن له و شوینه دا که گیرتان خواردوه.

۱۶۴۴- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: أَلَيْسَ حَسْبُكُمْ سُنَّةَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، إِنْ حُسِّ أَحَدُكُمْ عَنِ الْحَجِّ طَافَ بِالْبَيْتِ وَالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ، ثُمَّ حَلَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، حَتَّى يَحُجَّ عَامًا قَابِلًا، فَيَهْدِي أَوْ يَصُومُ، إِنْ لَمْ يَجِدْ هَدْيًا. رواه البخاري^(۱).

نیبنو عومهر (خودایان لی رازی بن) گوئی: نایا سوننه تی پیغه مبهرتان به س
نیه؟ نه گهر که سی له نیوه ته واکردنی حج لی قه دهغه کرا له لایه ن
دوشمنه وه، یا له هوئی ناساگییه وه نه واته وافی به بیت بکا و صفا و مره بکا،
نینجا نیحرامی ته واکردنی له هه مو شتی، وه له سالی نایینه دا
حه جه که ی بکاته وه، به لام نه گهر هه یبوو ده شی قوربانیه ک سهر بپری، نه گینا
ده رۆژ به رۆژوویی (ب= بوخاری - خودای لی رازی بن - نه م حه دیته ی رایوایه ت
کردوه).

(۱) بخاری. کتاب المحصر: ۸۱۰.

۱۶۴۵- عَنْ الْحَجَّاجِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، قَالَ: مَنْ كُسِرَ أَوْ عَرَجَ فَقَدْ حَلَّ وَعَلَيْهِ حَجَّةٌ مَنِ قَابِلٍ. قَالَ: عِكْرِمَةُ: فَسَأَلْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ وَأَبَا هُرَيْرَةَ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَا صَدَقَ. رواه أصحاب السنن^(۲).

حججاجی کوپری عمر (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغہمبہر (دیودی خودای لہسہین) دہفہرموی: کہستی پہکی بکہوی یا لہنگ ببی، ئەوہ ئیحرامہکەہی دہشکی و ئازەلی دیاری سەر دہبری، وہ لہ سالی ئاییندەدا حجی لہسەرہ، عەکرەمە گوتی: بۆ ئەم قەسەہ لہ ئیبنو عەبباس و ئەبو ہورەیرەم پرسی، گوتیان: حججاج راست دہکا (د/ت/ن - س/ص).

۱۶۴۶- عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ هَبَّارَ بْنَ الْأَسْوَدِ جَاءَ يَوْمَ التَّحْرِ وَعَمَرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَنْحَرُ هَدْيَهُ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَخْطَأْنَا الْعِدَّةَ كُنَّا نُرَى أَنَّ هَذَا الْيَوْمَ يَوْمُ عَرَفَةَ. فَقَالَ: عَمْرُ اذْهَبْ إِلَى مَكَّةَ فَطُفْ أَنتَ وَمَنْ مَعَكَ وَالْحَرُوا هَذِيًا إِنْ كَانَ مَعَكُمْ ثُمَّ احْلِقُوا أَوْ قَصُّوْا وَارْجِعُوا فَإِذَا كَانَ عَامَ قَابِلٍ فَحُجُّوا وَأَهْدُوا فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعَ^(۳).

سولہیمان ی کوپری یەسار (خودای فی رازی بن) گوتی: روژی جەژن بوو، عومەر (خودای فی رازی بن) خەریکی سەربەڕینی ئازەلی دیاری بەیت بوو، لەو کاتەدا هەبباری کوپری ئەسوەد هات گوتی: ئەه ی فەرمانەرەوای موسولمانان!! ئیئە ژمارەه ی روژەکانمان فی تیک چوو بوو، ئیئە ئەمڕۆمان بە روژی عەرەفە دەزان ی جا لەم حالەتەدا چی بکەین؟ عومەریش (خودای فی رازی بن) گوتی: خۆت و ئەوانەه ی لەگەڵتان بچن بۆ مەککە لەوێ تەوافی مالی خودا بکەن و ئەگەر ئازەلی دیاریتان هیئاوە سەری بچن، ئینجا سەرتان بتاشن یا کورتی بکەنەو، وە بگەرێنەو بۆ ولاتی خۆتان، جا لە سالی ئاییندەدا حج بکەنەو و دیاریش

(۲) بسند صحیح (شرحه).

(۳) سکت عن درجته الشارح.

بیّنن، ئەوەشی نییەتی لەکاتی حەجەکەدا سێ رۆژ بەرۆژوو بێ ئەوکاتە
دەگەرپێتەوه بۆ ولاتی خوێشی حەوت رۆژ بەرۆژوو بێ (ئیمامی مالیک - خ)
۱۶۴۷- وَعَنْهُ أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيَّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) خَرَجَ حَاجًّا حَتَّى إِذَا كَانَ
بِالْبَادِيَةِ مِنْ طَرِيقِ مَكَّةَ أَضَلَّ رَوَاحِلَهُ فَقَدِمَ عَلَى عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَوْمَ النَّحْرِ فَذَكَرَ ذَلِكَ
لَهُ فَقَالَ: عُمَرُ: اصْنَعْ كَمَا يَصْنَعُ الْمُعْتَمِرُ ثُمَّ قَدْ حَلَلْتَ فَإِذَا أَدْرَكَكَ الْحَجُّ قَابِلًا فَاحْجُجْ
وَأَهْدِ مَا اسْتَسْرَ مِنَ الْهَدْيِ. رواهما الإمام مالك. وَقَالَ: وَمَنْ قَرَنَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لَمْ
فَأَتَهُ الْحَجُّ فَعَلَيْهِ أَنْ يَحْجَّ قَابِلًا وَيَقْرُنَ بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ وَيُهْدِيَ هَدْيَيْنِ هَدْيًا لِقَرَانِهِ
الْحَجَّ مَعَ الْعُمْرَةِ وَهَدْيًا لِمَا فَاتَهُ مِنَ الْحَجِّ. والله أعلم^(۴).

دیسان گوتی: ئەبو ئەییوبی ئەنصارى (خودای ئازادی بێ) دەچێ بۆ حج،
کە دەگاتە بیابانەکەى رێگەى مەککە لەوێ و لاخەکانى ئى بزر دەبێ وە بۆیان
دەگەرپێ تا رۆژى عەرەفاتى لەکىس دەچێ جا رۆژى جەژن دەچێ بۆلای
عومەرو ئەمەى بۆ دەگەرپێتەوه. عومەرىش دەلى: عەمرە بکەو ئىحرام
بشکێنە، وە لە سالى ئاییندەدا حج بکەرەوه ئەگەر مایە، وە چیت بۆ
هەلسووړا لە ئازەلى دیاریى مەککە سەرى بپەر (ئیمامى مالیک).

ئیمامى مالیک دەيشلى: هەر کەسێ ئىحرامى حج و عەمرەى بەیەکەوه
بەست، بەلام حجى بۆ نەکرا پێویستە لەسەرى لە سالى ئاییندەدا ئىحرامى
حج و عەمرە پێکەوه ببەستیتەوه، وە دەبێ دوو ئازەلى دیاریى مەککەیش
سەرپەرپى: یەکیکیان لە جیاتى ئەوه کە حج و عەمرەى بەقیران بەیەکەوه
کردوو، وە ئەویتريشیان لەباتى ئەوه کە حەجەکەى بۆ تەواو نەکراوه.

۱۲۳) باسى ئىحصار لە عەمرەدا:

۱۶۴۸- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)،
مُعْتَمِرِينَ، فَحَالَ كُفَّارُ قُرَيْشٍ دُونَ الْبَيْتِ، فَتَحَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، بُدْئَهُ،

(۴) سکت عنه الشارح.

وَحَلَقَ رَأْسَهُ. وَفِي رِوَايَةٍ: قَدْ أَخْصَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، فَحَلَقَ رَأْسَهُ وَجَامَعَ نِسَاءَهُ، وَنَحَرَ هَدْيَهُ، حَتَّى اعْتَمَرَ عَامًا قَابِلًا. رواه البخاری والله أعلم^(۱).

نَبینو عومره (خودایان لی رازی بن) گوئی: له خزمه تی پیغه مبهردا (درویدی خودای له سهرین) ده چووین بو عومره کردن، بی پرواکانی قوپه یش له حوده ییبیه ریگه ی به یتیان لی گرتین و له وی گیرمان خوارد، ئیتر پیغه مبهردا (درویدی خودای له سهرین) وشتره دیارییه کانی خوئی سهربری و سهری خوئی تاشی.. له گیرانه ویه کا: پیغه مبهردا (درویدی خودای له سهرین) قه ده غه کرا واته: مهنه کرا له ته واکردنی عومره له لایه نی دوشمنه وه ئیتر وشتره دیارییه کانی خوئی سهربری و سهری خوئی تاشی و دروست بوو له گه ل ژنه کانی، وه له سالی نایینده دا عومره ی کرده وه (ب).

۱۲۴) حوکمی چوونه لای ژن له کاتی کردنی حج و عومره دا:

حکم الوطء في النسك

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ}.

خودای گه وره ده فهرموئ: کاتی خه ریک بوون به ئادابی حه جه وه چه ند مانگیکی دیاری و ئاشکران، ده ی که سی له م مانگانه دا حه جی دابه ست، ئیتر نابئ بچیته لای ژن، وه نابئ ده رچی له یاسای ئایین و کاری به د بکا، یا ده رچی له یاسای دامه زراوی حج، وه نابئ له کاتی حه جدا ده مقالی و بگروه به رده به رپا بکا.

۱۶۴۹- سَيَّلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَعَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَأَبُو هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) عَنْ رَجُلٍ أَصَابَ أَهْلَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ بِالْحَجِّ فَقَالُوا يَنْفُذَانِ يَمْضِيَانِ لَوْجَهُمَا حَتَّى يَقْضِيَا حَجَّهُمَا ثُمَّ عَلَيْهِمَا حَجٌّ قَابِلٌ وَالْهَدْيُ. رواه الإمام مالك (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)^(۱).

(۱) بخاری. کتاب المحصر: ۱۸۰۷، ۱۸۰۸، ۱۸۰۹.

(۱) سکت عن درجته الشارح.

پرسیار کرا له عومہری کوپی خه طاب و له عہلی کوپی ئه بو طالیب و له ئه بو هورہیره (خودا نیان رازی بی): پیاوی حه جی دابه ستبی و له کاتی کردنی حه جدا بپواته لای خیزانی خوئی حوکمی چییه؟ گوتیان: ههردوکیان له سهر کاری خوئیان ده پوئن تا حه جه که یان ته و او ده کهن یا عه مره که یان ته و او ده کهن ئه گهر له کاتی کردنی عه مره دا ئه و ئیشه یان کردبوو وه له ئایینده شدا هه م قه زایان له سهره وه هه م ئازله دیاری! (ئیمامی مالیک - خودای ئی رازی بی).

(۱۲۵) هوکانی تۆله دان (فیدییه) وه تۆله ده بی چی بی:

أسباب الفدية وبيانها

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ}.

وَقَالَ تَعَالَى: {فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ}.

واته: خودای گه و ره ده فه رموی: ده ی ئه گهر که سئ له ئیوه نه خوش بوو، یا ئازاری له سه ریا بوو، وه به هوئی ئه و نه خوشینه وه یا به هوئی ئه و ئازاره وه به ناچاری سه ری تاشی ئه وه له سه ریه تی تۆله یی (فیدییه یی) بدا له باتی ئه و سه رتاشینه ی، که تۆله که بریتیی له روژووی سئ روژ یا خواردمه نی شه ش هه ژار یا ئازالی سه ربپی.

١٦٤٩- عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، مَرَّ بِهِ زَمَنَ الْحُدَيْيَةِ وَهُوَ يُوقِدُ تَحْتَ قِدْرِ لَهُ وَالْقَمَلُ يَتَنَاقَرُ عَلَى وَجْهِهِ فَقَالَ: آذَاكَ هَوَامٌ رَأْسُكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِخْلِقْ وَأَسْكُ ثُمَّ ادْبَحْ شَاةً نُسْكَ

أَوْصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ أَوْ أَطْعِمْ ثَلَاثَةَ أَصْعَ مَنْ تَمَرٍ عَلَى سِتَّةِ مَسَاكِينٍ رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَفِي رِوَايَةٍ: قَالَ: فِيْ خَاصَّةٍ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ (فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا). وَهِيَ لَكُمْ غَامَةً^(۱).

که عبی کوپی عوجره (خودای نازنی بن) گوتی: له کاتی حوده ییبیه دا ناگرم له ژیر مه نجه لیکا خوش ده کرد، نه سپی له سهرم هه لده وهری له به رزوری، لهو کاته دا پیغه مبه (دبودی خودای له سرین) هات بولام، فهرمووی پییم: نه م جروجانه وهرانه ی سهرت نازارت ددهن؟ گوتم: به لی: فهرمووی: سهرت بتاشه، له پاشا یا مه ری یا بزنیکی خیر سهربره، یا خود سی روژ به روژوو به یا خود سی مه ن خورما بده به شش هه ژار (ش/د/ت/ن) له گیرانه وهیه کا: که عب گوتی: نه م نایه ته {فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا} به هو ی منه وه هاته خواره وه من هو ی هاتنی بووم، به لام حوکه مه کی به تی کرای ی بو هه موواتانه.

(۱۲۶) تَوَلَّيْ نَهْ جِير: (جزاء الصيد)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: { - يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمَّدًا فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَفَا اللَّهُ عَنْمَا سَلَفٌ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو النِّقَامِ }.

خودای گه وره ده فهرمو ی: نه ی موسولمانه کان! له کاتیکا که نیوه له ئی حرامدا بن نه چیر مه کوژن، وه هر که سی له نیوه نه چیری بکوژی به قهستی و بزانی که نه وه حهرامه، نه وه له سهریه تی توله دانه وه به گیان له به ری که وه کوو نه وه نه چیره وایی، که دووپیاوی خاوه ن دادو عه داله ت دایب نی و حوکی پی

(۱) بخاری. محصر: ۱۸۱۴، ۱۸۱۵، ۱۸۱۶، ۱۸۱۷، ۱۸۱۸، ۴۱۵۹، ۴۱۹۰، ۴۱۹۱، ۵۶۶۵، ۵۷۰۳، ۶۷۰۸. مسلم. حج:

۲۸۶۹. ابو داود. مناسک: ۱۸۵۶، ۱۸۵۷. ترمذی. حج: ۹۵۳، ۲۹۷۳، ۲۹۷۴. نسائی. مناسک: ۲۸۵۱.

بکەن، وە دەبێ ئەو ئازەلە تۆلەیه بنیڕی بۆ حەرەمی مەککەو لەوێ سەرپەڕی بۆ ھەزارانی حەرەم، یا کە ففاردتێ بدا کە بریتییه لە بەھای ئەو ئازەلە تۆلەیه، وە دەبێ بەو بەھایە خۆراک و دانەویڵە بکڕی و بیدا بەھەزاران، یا خود بەئەندازەى ئەو خواردەمەنییە بەرۆژوو بێ، بەم شیۆیە لەباتی ھەموو مشتێ روژی بە روژووبی، ئەم تۆلەدانەوہیە بۆ ئەوہیە کە ئازاری ئەم کارە ناباری خۆیە بچێژی، خودا خۆش بوو لەوہی لەمەوپیش بوو، وە ھەرکەسێ پتر لە جارێ ئەم کارە ناپەرەوایە بکا ئەوہ دیارە گیرەشیۆینەو باکی لە نافەرمانیی خودا نیە، جا لەبەر ئەوہ بیجگە لەو سزایە کە دانراوہ بۆی خودا تۆلەى ئی دەستینێ، وە خودای گەورە زال و تەوانا و تۆلەسینە.

۱۶۵۱- عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ أَنَّ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَضَى فِي الصَّبْعِ بِكَبْشٍ وَفِي الْغَزَالِ بَعُزْرٍ وَفِي الْأَرْبَعِ بَعَنَاقٍ وَفِي الْيَرْبُوعِ بِجَفْرَةٍ^(۱).

ئەبو زوبەیر (خودای ئی رازی بێ) گووتی: عومەر (خودای ئی رازی بێ) بۆ تۆلەى کەمتیار بەرانیکی داناوہ، وە بۆ تۆلەى ئاسک بزنی، وە بۆ تۆلەى کەرویشک گیسکی، وە بۆ تۆلەى رزق کارژەلەیی (مالیک/ شافیعی، رمزای خودایان لیبێ).

۱۶۵۲- وَكَانَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ فِي حَمَامٍ مَكَّةَ إِذَا قُتِلَ شَاةٌ. رواهما مالك والشافعي. وزاد: وَفِي غَيْرِ حَمَامٍ مَكَّةَ وَغَيْرِهِ مِنَ الطَّائِرِ قِيمَتُهُ^(۲).

سەعیدی کوپی موسەییبیش دەیگوت: کەسێ، کوترێ لە کوترەکانی حەرەمی مەککە بکوژی دەبێ مەپێ لە تۆلەیدا بدا (مالیک/ شافیعی) شافیعی (خودای ئی رازی بێ) ئەمەیشی ئی پتر کردووە: بەلام لە جیاتی کوتری شوینانی ترو لە جیاتی بالندەى تر جگە لە کوتر، بەھاکی خۆیان چەند بێ ئەوہندە دەدا بە تۆلەیاندا.

(۱) سکت عنه الشارح.

(۲) سکت عنه الشارح.

۱۶۵۳- وَقَضَىٰ عُمَرُ وَعُثْمَانُ وَعَلِيٌّ وَزَيْدٌ وَابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) فِي النَّعَامَةِ بَيْدَةً. رَوَاهُ الشَّافِعِيُّ وَقَالَ: فِي بَقَرَةِ الْوَحْشِ أَوْ حِمَارِ الْوَحْشِ بَقَرَةٌ^(۳).

عومرو عوسمان و علی و زید و ثبین و عه‌بباس (خودای که‌ورده‌یان فی رازی بن) بریاریان داوه که له تۆله‌ی کوشتنی و شترمرغدا و شترئ دهرئ (شافعی) شافعی ده‌شلی: تۆله‌ی گاکئوی گایه‌که، هه‌روه‌ها تۆله‌ی که‌ره‌کئویش گایه‌که.

۱۶۵۴- وَزُرِيَ عَنْ عَطَاءٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فِي الثَّغْلِبِ شَاةٌ وَفِي الْوَبْرِ إِنْ كَانَ يُؤْكَلُ شَاةٌ وَفِي الصَّبِّ شَاةٌ. قَالَ: الشَّافِعِيُّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): إِنْ أَرَادَ شَاةٌ صَغِيرَةً فَبِذَلِكَ لَقَوْلُ وَإِنْ أَرَادَ مُسِنَّةً خَالَفَنَاهُ^(۴).

ده‌گئرنه‌وه له عه‌طاوه (خودای فی رازی بن) که بو تۆله‌ی ریوی مه‌رئ یا بزنیکی داناوه، وه بو تۆله‌ی چاله‌که‌یش (که گوشتی ده‌خوری) هه‌ر مه‌رئ یا بزنیکی داناوه، وه هه‌روه‌ها بو تۆله‌ی بزمره‌یش مه‌رئ یا بزنیکی داناوه شافعی (خودای فی رازی بن) ده‌لی: نه‌گه‌ر مه‌به‌ستی مه‌رو بزنی گچکه بی ئیمه‌ش راما له‌سه‌ر رای نه‌وه، به‌لام نه‌گه‌ر مه‌به‌ستی مه‌رو بزنی سه‌ره بی ئیمه‌ راما له‌سه‌ری نیه.

۱۲۷) نازه‌لی دیاری به‌ست (هه‌ره‌م) ی پیروزی مه‌که

الهدى الى الحرم الشريف

{قَالَ: اللَّهُ تَعَالَى - وَالْبُذْنُ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِّنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ}.

(۳) سکت عنه الشارح.

(۴) سکت عنه الشارح.

خودای گه‌وره ده‌فهرموی: ئیمه سهربرینی وشتی سهره‌مان گپراوه به دروشم و نیشانه‌ی ئایینی ئیسلام که ئایینی ئیوه‌یه، وه کردوومانه بهو عیبادتانه که خودای گه‌وره دایمه‌زاندوون و کردوونی به یاسای حج، ئهم وشرانه مایه‌ی خیری دین و دنیان بو ئیوه، ده‌ی کاتی ویستتان بیانکه‌ن به قوربانی یا بیانکه‌ن به دیاری بهستی مه‌ککه ئه‌وا ده‌ست و پییان به‌ستو له‌سهر سئ قاچ رایان وه‌ستینن به پیوه له‌کاتی سهربریندا ناوی خودایان له‌سهر ببه‌ن، جا کاتی که‌وتن به‌لاداو سارده‌وه بوون ئه‌وا هم خوتان له‌گوشته‌کیان بخوون و هم به‌شی هه‌ژاری به‌قنیاتی ئی بده‌ن و هم به‌شی ئه‌وانه‌یشی ئی بده‌ن که خویان داوا ده‌که‌ن و ویره‌ویر ده‌که‌ن له‌سهرکه‌می به‌شه‌که‌یان، ئیمه بهو جوړه که ده‌بینن و وا به بهر چاوتانه‌وه ئهم وشره زل و به‌هیزانه‌مان بو رام کردوون و ئاوا به ئاسانی قاچیان ده‌به‌ستن و سهریان ده‌پرن و ییخیان ده‌ده‌ن و سواریان ده‌بن و باریان ده‌که‌ن، سابه‌لکوو ئیوه بیرئ بکه‌نه‌وه و سوپاسی نازو نیعمه‌ته‌کانی خودای گه‌وره بکه‌ن!

۱۶۵۴- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: تَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ، وَأَهْدَى فَسَاقَ مَعَهُ الْهَدْيَ مِنْ ذِي الْخُلَيْفَةِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۱).

ئیبنو عومەر (خودایان ئی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌حه‌جی مائئاواییدا ئاسایشی وهرگرت و خویشی وهرگرت و ئیقتصادی کرد له‌کرداره‌کانا، چونکه عه‌مره و حه‌جی به‌یه‌که‌وه کرد، وه ئازده‌له‌ دیاریشی سهر بری، ئازده‌له‌ دیارییه‌که‌ی له‌ذولحوله‌یفه‌وه له‌گه‌ل خوی هیئابوو بو مه‌ککه (ش).

۱۶۵۵- وَقَالَ: عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَهْدَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِائَةَ بَدَكَةٍ، فَأَمَرَنِي بِلُحُومِهَا فَقَسَمْتُهَا، ثُمَّ أَمَرَنِي بِجَلَالِهَا فَقَسَمْتُهَا، ثُمَّ بَجُلُودِهَا فَقَسَمْتُهَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۲).

(۱) بخاری. حج: ۱۶۹۱. مسلم. حج: ۲۹۷۲.

(۲) بخاری. حج: ۱۷۰۷، ۱۷۱۶، ۱۷۱۸، ۱۷۱۹.

عہلی (خودای گمرہی فی خوش نوودین) دہلئی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) سہد وشتری کرد بہ دیاری و بردنی بؤ ہہزارانی بہست (حہرہم) وہ فرمانی بہمن کرد کہ گوشت و کویان و کہولیان ہہموو دابہش بکہم وہ منیش وام کرد. (ب/۲ ز/۱۱۰ ف/۱ (ب-خ) (بوخاری ئەم حەدیتە ی رێوایەت کردووە، خودایانی رازی بن).

۱۶۵۶- سبق فی رقم: ۱/۱۶۳۲ تسلسل / ۱۱۹. (۳).

۱۶۵۸- وَصَلَّى النَّبِيُّ (مَتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الظَّهْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ ثُمَّ دَعَا بِنَاقِيَةٍ فَأَشْعَرَهَا فِي صَفْحَةِ سَنَامِهَا الْأَيْمَنِ ثُمَّ سَلَتَ الدَّمَ عَنْهَا، وَقَلَّدَهَا نَعْلَيْنِ عُلُقْنَمًا فِي عُنُقِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ (۴).

پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) نویژنی نیوہرؤی لہ بیرى عہلی کرد، ئینجا داوای کرد وشتری لہ وشتہ دیارییہکانی مائی خودایان بؤ ہینا، لہسہر ئەم شیوہیہ نیشانہی کرد: بہتیغ لای راستی دووگی تہرہکاندہوہو خوینہکەہی ہہلسوی لہ لا دووگی، وہ جووتنی سؤلی کرد بہ گہردن بہند بؤی و ہہلی واسین بہگہردنیاو ئەمەیش بؤ ئەوہیہ تا خەلک بزانی کہ ئەوہ دیاری بہستہو دەستی بۆنہبەن! (د/ت:ص).

۱۶۵۹- وَقَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَتَلْتُ فَلَانِدَ بُذْنِ النَّبِيِّ (مَتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِذِي، ثُمَّ قَلَّدَهَا وَأَشْعَرَهَا وَأَهْدَاهَا، فَمَا حَرُمَ عَلَيْهِ شَيْءٌ كَانَ أَحِلَّ لَهُ. وَفِي رِوَايَةٍ: كُنْتُ أَقْتُلُ فَلَانِدَ الْغَنَمِ لِلنَّبِيِّ (مَتَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَيَنْعَثُ بِهَا، ثُمَّ يَمُكْتُ حَلَالًا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ (۵).

(۳) راجع رقم: ۱/۱۶۳۲.

(۴) صحيح عند الترمذی.

(۵) بخاري. حج: ۱۷۰۰، ۱۶۹۶، ۱۶۹۸، ۱۶۹۹، ۱۷۰۱، ۱۷۰۲، ۱۷۰۲، ۱۷۰۴، ۱۷۰۵، ۲۳۱۷، ۵۵۶۶. مسلم. حج: ۳۸۱

— ۳۱۹۴. نسائی. مناسك الحج: ۲۷۹۲. أبو داود. مناسك: ۱۷۵۵. ترمذی. حج: ۹۰۹.

عائیشہ (خودای فی رازی بن) گوتی: خۆم (بە دەستی خۆم) گەردن بەندی
 حەیانە دیارییەکانی حەزەرەم دەهۆندەو، ئینجا پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین)
 بە دەستی خۆی دەیکردە ملیان و بە تەرەکاندەنەوی لادووگیان: بەخۆینەکە
 نیشانەیی هەکردن، ئینجا دەیناردن بە دیاری بۆ هەزارانی مەککە، لەگەڵ ئەمیشە
 هیچ شتیکی ئی قەدەغە نەدەبوو بەهۆی ئەمەو لەو شتانەیی کە لەو و بەر بۆی
 حەلال بووبی! لە گێرانیەوێکە: جاران خۆم گۆلەنگم دەهۆنییەو بۆ حەزەرە
 (دروودی خودای لەسەربین) جا دەیکردە ملی مەرو بزن و بە دیاری دەیناردن بۆ
 هەزارانی بەست (حەرەم)ی مەککە، وە خۆی لە مەدینە دەمایەو، بەبی
 ئیحرام، وە لەو ماوەدا هەموو شتیکی حەلالی بۆ حەلال بوو. (ش/د/ت/ن =
 بوخاری، موسلیم، ئەبو داوود، تیرمیزی، نەسائی. خودایان فی رازی بن).

۱۲۸) لەکاتی پێویستیدا سواربوونی و لاخی قوربانی و دیاریی بەیت

دروسته: (لا بأس بركوب البدن عند الحاجة)

۱۷۰۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَأَى رَجُلًا
 يَسُوقُ بَدَنَةً، قَالَ: ارْكَبْهَا. قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ. قَالَ: ارْكَبْهَا. قَالَ: فَلَقَدْ رَأَيْتُهُ رَاكِبًا يُسَافِرُ
 النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَالنَّعْلُ فِي عُنُقِهَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

ئەبو ھورەیرە (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) دی
 پیاوی و شتریکی دیاری ئی دەخوپی، فەرمووی: (سواری بە) گوتی: ئاخەر
 چۆن سواری بە ئەمە و شتری دیاریی مەککە. فەرمووی: سواری بە گوتی:
 جا خۆم دیم کە پیاوێکە سواری بوو بوو وە لەتک پیغەمبەردا (دروودی خودای
 لەسەربین) دەرویشت و بە دەم رێو دەمەتەقیی لەگەڵدا دەکرد وەسوێش لەملی
 و شترەکەدا بوو کە نیشانەیی ئەوێکە ئەم و شترە دیاری بەستە (ش/د/ت/ن).

(۱) بخاری. حج: ۱۶۸۹، ۱۷۰۶، ۲۷۵۵، ۶۱۶۰. مسلم. حج: ۲۱۹۵ - ۲۲۰۲. أبو داود. مناسک: ۱۷۶۰. نسائی: حج: ۲۷۹۸.

۱۷۰۱- قَالَ: أَبُو الزُّبَيْرِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): سَأَلْتُ جَابِرَ عَنْ رُكُوبِ الْهَدْيِ فَقَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: ارْكَبْهَا بِالْمَعْرُوفِ حَتَّى تَجِدَ ظَهْرًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ^(۲).

ئەبو زوبەیر (خودای ئی رازی بێ) گوئی: بۆ سواربوونی و لاخی دیاریی خانەیی خودا لە جابیرم پرسی گوئی: گویم ئی بوو لە حەزەرت خوێ دەیفەرموو (دروودی خودای لەسەربێ): تا و لاخیکی سواری تەرت دەست دەکەوی بەشیوەیەکی پەسەند سواری بە (م/د- خودایان ئی رازی بێ).

۱۲۹) نازەلی دیاری ئەگەر لەرێ پەکی کەوت سەر دەبرێ بۆ خەڵک إن عطف الهدى في الطريق يذبح للناس

۱۷۰۲- عَنْ دُرَيْبِ أَبِي قَبِيصَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَبْعَثُ مَعَهُ بِالْبُذْنِ ثُمَّ يَقُولُ: إِنْ عَطِبَ مِنْهَا شَيْءٌ فَخَشِيتَ عَلَيْهِ مَوْتًا فَأَلْحَرْهَا ثُمَّ اغْمِسْ نَعْلَهَا فِي دَمِهَا ثُمَّ اضْرِبْ بِهَ صَفْحَتَهَا وَلَا تَطْعَمَهَا أَلْتَ وَلَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ رُفْقَتِكَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۱).

نوێیەب، واتە: ئەبو قەبیسە (خودای ئی رازی بێ) گوئی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) وشتی دیاری بەیتی بەمنا دەنارد، وە دەیفەرموو: ئەگەر لەرێ لییان پەکی کەوت و مەترسی مردنت لێی کرد لەوێ سەری بپەرە سوڵەکەیی گەردزی بەخوینەکەیی رەنگ بکەو بیدە لە لادوگی هەتا بزانی کە ئەو دیاریی بەیتەو مائی هەژارانە وە خۆت و هاوڕیکانت کە لە کاروانەکەدا لەگەڵتان لێی مەخۆن (م/د/ن).

(۲) مسلم. حج: ۳۲۰۱. أبو داود. مناسك: ۱۷۶۱. نسائي. حج: ۲۸۰۱.

(۱) مسلم. حج: ۳۲۰۲ - ۳۲۰۵. أبو داود. مناسك: ۱۷۶۲، ۱۷۶۱. نسائي. مناسك الحج: ۲۸۰۱.

باسی جهوتهم: باسی ریزو گه وریی دوو بهسته پیروزه کان، که مه ککهی به ریزو مه دینهی نازدارن، (ئهم باسه پینج بهش و پاشه کییه که):

(۱۳۰) بهشی یه کهم: باسی گه وریی بهست (جهرم) ی مه ککهی به ریز:

الباب السابع: فی الحرمین الشریفین و فیه خمسة فصول وخاتمة:

الفصل الأول: فی فضل الحرم المکی:

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَإِذْ قَالَ: إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ}.

خودای گه وری ده فهرموئ: باسی ئه وه بکه که ئیبراهیم فهرمووی: خودایه! ئه شوینه که مه ککهی، که من ئه خانهی تۆم تیا دروست کردوه بیکه به شاریکی هیمن و پرئاسایش و پاریزراو، وه بهش و باره و رزق و روژی دانیشتوانی بدهو له میوه هات و خوارده مانی بهشیان بده، هی ئه وانیهان که باوهریان ههیه به خوداو به روژی پاشه روژ.

وَقَالَ تَعَالَى: {إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلَدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ}.

خودای گه وری ده فهرموئ: ئه ی موحه ممه د! ئه ی پیغه مبهری خوشه ویستی من! تۆ ئه وه ی پیویستی سهرشان ت بوو کردت و به بی دریغی و کوتهای ئهرکی سهرشانی خۆت به جئ هیئا، ئه مجار بلئ: من هه فهرمانی ئه وهم پیکراوه که بهنده یی بکه م بۆ خوداو پهروه ردگاری ئه م شاری مه ککهی، ئه وه پهروه ردگاره کردگاره جوانکاره ی که دهستی قه درو ریزی له م شاره ناوه و پیروزو به ریزی کردوه و هه ندئ شتی به تایبه تی تیا حهرام و قه دهغه کردوه، وهك خوین رژان و راوکردن و رووهك و دارپین، وه دهستی دهستدریژان و پیاوخرپانی لی بریوه، وه ئه و خاوه نی هه موو شتی که هه موو شتی له راستیدا مال و مولکی ئه وه و خۆی دروستی کردوه له نه بوون! وه من بهش به حالی خۆم وهك فهرمانم پئ کراوه له لایه نی خوداو به رده وام دهیم له سهر ئایینی ئیسلام.

وَقَالَ تَعَالَى: {أَوَلَمْ لِمَكَّنْ لَهُمْ حَرَمًا آمِنًا يُجَبَّى إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِن لَدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ}.

له نایه تیکی تردا ده فهرموئ: نایا ئیمه ولاتیکی واما بۆ ئهوان دانه مه زاندوو که حه رامه له سه ر خاوه ن دهسته لاته کان دهستیان بۆ بۆ ببه ن و هیمنه له دهستدریژی به دکاران، سه ره رای ئه وه له هه موو لایه که وه میوه و به رووبوومی هه موو شتی گرداوهری ده کری و ده بری بۆیان و خو م کردوو مه به روژی ئه وان، به لام زۆربه ی ئه وانه که و ده ن و نه قامو نه زانن به م نیعه تانه نازانن.

۱۷۰۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: إِنَّ خُرَاعَةَ قَتَلُوا رَجُلًا عَامَ فَتْحِ مَكَّةَ بِقَتِيلٍ مِنْهُمْ قَتَلُوهُ، فَأَخْبَرَ بِذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَرَكِبَ رَاحِلَتَهُ فَخَطَبَ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ وَسَلَّطَ عَلَيْهَا رَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنِينَ أَلَا وَإِنَّهَا لَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي وَلَنْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ بَعْدِي أَلَا وَإِنَّهَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ أَلَا وَإِنَّهَا سَاعَتِي هَذِهِ حَرَامٌ لَا يُحْبَطُ شَوْكُهَا وَلَا يُغْضَدُ شَجَرُهَا زَادَ فِي رِوَايَةٍ: وَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهَا، وَلَا تُلْتَقَطُ سَاقِطَتُهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ، وَمَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ إِمَّا أَنْ يُعْقَلَ، وَإِمَّا أَنْ يُقَادَ فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ يُقَالُ لَهُ أَبُو شَاهٍ فَقَالَ: أَكْتُبْ لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ: اكْتُبُوا لِأَبِي شَاهٍ. فَقَالَ: رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا الْإِذْخِرَ فَإِنَّا نَجْعَلُهُ فِي بُيُوتِنَا وَقُبُورِنَا. فَقَالَ: النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَّا الْإِذْخِرَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

ئهبو هورهیره (خودای نازای بێ) گوئی: سالی گرتنی مه کهه، هوژی خوزاعه پیاویکیان کوشت له هوژی به نی له یث، له جیاتی کوژراویکی خو یان که به نی له یث له وه وپیش کوشتبوو یان، جا که ئه مه عهرزی چه زهت (دیودی خودای له سه ربین) کرا، سواری ولاخه که ی بوو، وه وتاریکی دا، فهرمووی: خودای گه ورو سه ره ور مه کهه ی پاراست له دهسدریژی خاوه ن فیله کان، که ئه بره هه و

(۱) بخاری. لقطة: ۲۴۳۴. مسلم. حج: ۲۲۹۲. أبو داود. مناسک: ۲۰۱۷. ترمذی. کتاب السیر: ۱۴۰۵.

لہ شکرہ کہی بوو، وہ به پشتیوانی خودا پیغہمبہری خوداو موسولمانہکان لہ روژی نازادکردنی (فہتج)ی مہککہدا زالبوون به سہرگرتنی ئەم شارہدا بەلام باش باش بزائن کہ ئەم شارہ نہ لہپیش مندا، وہ نہ لہپاش من بو کہس رەوانہبہنراوہو رەوانابینری کہ ریژی بشکینئی و شەپو شوپی تیا بکا، ناگاداربن تەنانەت بو منیش بو ماوہیہکی کہم لہو روژہدا کوشتاری تیا حەلال بوو، باش ناگاداربن نا ئیستا لہم دەمەدا شاریکی بەریزو قەدەغەیہ، کەوابوو نہدپکی پاکو دہدری وہ نہ داروودرہختی دادەپاچری وہ نہکوشتارو شەپو شوپی تیا دہکری لہم حەلەوہ تا روژی قیامەت ئەم شتانہی تیا قەدەغەیہ، لہ گیرانہوہیہکی تردا ئەمەیشی ئی پتر کردوہ: وہ نہ نہچیری دەرہوینریتەوہ، وہ نہشتی داکەوتووی ھەلەدەگیریتەوہ، مەگەر بو کہسی کہ ناوینشانی ھەلەدا ھەتا خاوەنەکە ی پەیدا ببی و بیباتەوہ.

وہ ھەر کہس کہسیکی کوژا، ئەوا خوئی لہ یەکی لہم دوو بریارہ سەرپشکە: یا خوین وەرگیری، یاخود تۆلە ی بو بسەندری و بکوژەکە بکوژیتەوہ.

جا پیاویکی یەمەنی کہ پییان دہگوت ئەبو شاہ، ھەلسا گوتی: ئەی پیغہمبہری خودا! فەرمان بفەرموو کہ ئەم وتارەم بو بنووسنەوہ. حەزرتیش (دروودی خودای لەسەرب) فەرمووی: بینووسنەوہ بو ئەبو شاہ!

جا پیاویکی قورەیشیش گوتی: ئەی پیغہمبہری خودا! تەنیا گیای سوپناتک (اذخر: زوپناتک) ی ئی دەرچی، چونکہ بو سووتەمەنی ناوماڵ و بو سەرگرتنی سەری گوڤ بەکاری دینن "حەزرتیش (دروودی خودای لەسەرب) فەرمووی: باشە تەنیا گیای سوپناتیکی ئی دەرچی (ش/د/ت/ن = شەیخان، ئەبو داوود، تیرمیزی، نەسائی. خودایان ئی رازی بێ).

١٧٠٤- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ. لَا هِجْرَةَ وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ، وَإِذَا اسْتَفْرِغْتُمْ فَأَنْقِرُوا فَإِنَّ هَذَا الْبَلَدَ حَرَمُ اللَّهِ يَوْمَ

خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ، فَهُوَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَفِي رِوَايَةٍ: لَا يَحِلُّ لِأَحَدِكُمْ أَنْ يَحْمِلَ بِمَكَّةَ السَّلَاحَ^(۱).

ثیبینو عه‌بباس (خودایان نازکی بن) گوئی: روژی گرتن (فہتج)ی مہککہ، پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہربن) فہرمووی: ئیتر کوچکردن لہ مہککہوہ بو مہدینہ نہما چونکہ مہککہیش وەکی مہدینہ بوو بہ ولاتی ئیسلام بہ لام تیکوشان و خہباتگیران و غہزاکردن لہ پیناوی ئیسلاما ہہردہمیئن ہہتا روژی رہستاخیز، وہ ہہروہا کوچکردن لہ ولاتی کرفرہوہ بو ولاتی ئیسلام ہہردہمیئن ہہتا روژی قیامت وہ ہہروہا نیازی پاکیش دہمیئن وہ لہم ریگہیہوہ دہتوانن بہ پایہی پاداشی کوچ کردن بگہن وہ ہہرکاتیکیش داواکران بو غہزاکردن برون بوئی، وہ ئەم شاری مہککہیہ خودا قہدہغہو حہرامی کردوہ لہو روژہوہ کە ئاسمانہکان و زہوی دروست کردوہ، ئیتر ہہتا روژی قیامت ہہروا بہ حہرامی و بہریزداري دہمیئیتہوہ بہ فرمانی خودای گہورہ (ش) لہ گیرانہوہیہکا: دروست نیہ بو کہستان لہ مہککہدا چہک ہہلبگرن.

۱۷۰۵- عَنْ أَبِي شَرِيحٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ قَالَ: لِعَمْرٍو بْنِ سَعِيدٍ وَهُوَ يَبْعَثُ الْبُعُوثَ إِلَى مَكَّةَ الْإِذْنَ لِي أَتِيهَا الْأَمِيرُ أَحَدْتُكَ قَوْلًا قَامَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْغَدَ مِنْ يَوْمِ الْفَتْحِ سَمِعْتُهُ أَذْنًا وَوَعَاةَ قَلْبِي وَأَبْصَرْتُهُ عَيْنًا حِينَ تَكَلَّمَ بِهِ أَنَّهُ حَمِدَ اللَّهَ وَأَتْنِي عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ: إِنَّ مَكَّةَ حَرَّمَهَا اللَّهُ وَلَمْ يُحَرِّمْهَا النَّاسُ فَلَا يَحِلُّ لِأَمْرِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَسْفِكَ بِهَا دَمًا وَلَا يَغْضِدَ بِهَا شَجَرَةً فَإِنْ أَحَدٌ تَرَخَّصَ بِقِتَالِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِيهَا فَقُولُوا لَهُ إِنَّ اللَّهَ أَذِنَ لِرَسُولِهِ وَلَمْ يَأْذَنْ لَكُمْ وَإِنَّمَا أَذِنَ لِي فِيهَا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ وَقَدْ عَادَتْ حُرْمَتُهَا الْيَوْمَ كَحُرْمَتِهَا بِالْأَمْسِ وَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ . فَقِيلَ لِأَبِي شَرِيحٍ مَا قَالَ: لَكَ عَمْرٍو قَالَ: أَنَا أَغْلَمُ بِذَلِكَ مِنْكَ يَا أَبَا شَرِيحٍ إِنَّ الْحَرَمَ لَا يُعِيدُ غَاصِيًا وَلَا فَارًّا بِدَمٍ وَلَا فَارًّا بِخَرَبَةٍ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۲).

(۱) بخاری. جنانز: ۱۳۴۹، ۱۵۸۷، ۱۸۳۳، ۱۸۳۴، ۲۰۹۰، ۲۴۳۳، ۲۷۸۳، ۲۸۲۵، ۳۰۷۷، ۳۱۸۹، ۴۳۱۳. مسلم. حج: ۲۲۸۹ - ۲۲۹۲.

(۲) بخاری. علم: ۱۰۴، ۱۸۳۲، ۴۳۹۵. مسلم. حج: ۲۳۹۱. ترمذی. حج: ۸۰۹، ۱۴۰۶. نسائی. حج: ۲۸۷۱.

عەمری کوپی سەعید خەریک بوو لەشکری دەنارد بۆ سەر ئیبنو زوبەیر لە مەککە، ئەبو شۆرەیحی ئەل-عەدەوی پێی گوت: رێگەم بدە ئەی میر! ئەی فەرمانرەوا! تا فەرموودەیهکت بۆ بگێرمەوه که لەپاش فەتحتی مەککە بەدوورۆژ، پیغەمبەر خۆی (دروودی خودای لەسەربێ) لە وتاردا ئەو فەرموودەیهی فەرموو، بە هەردوو گوێی خۆم گویم لێی بوو، وه بەدڵ دڵم لەلای بوو، وه بە چاوی خۆم سەیریم دەکرد، لەوکاتەدا که ئەم فەرموودەیهی دەفەرموو، که سوپاس و ستایشی خودای کردو ئینجا فەرمووی: مەککە خودای گەوره خۆی حەرامی کردوووه کردوویهتی بە حەرەم و بەست، وه خەلک لە خۆیانەوه حەرامیان نەکردوووه نەیانکردوووه بە بەست و حەرەم! جا که وابوو دروست نیه بۆ کهسێ که باوەرو ئیمانی به خداو بەروژی پاشه روژ ههبن که خوینی به ناههق تیا برێژی، وه یا دارو درهختی داپاچیی، وه ئەگەر دنیا بوو یهکێ کوشتارهکهی روژی فەتحتی مەککە پیغەمبەری کرد بە بهانه بۆ ئەوهی شەپرو شۆپی تیا بکا، رێگە ی مەدەن و بلین: کهوا خودا رێگە ی پیغەمبەری خۆی دابوو بۆ ئەوه، بەلام رێگە ی ئیوهی نەداوه بۆ ئەمه، تەنانەت بۆ منیش بۆ ماوهیهکی زۆر کهم رێگە ی دابوو لهو روژەداو بهس، که لهبهیانەکییهوه بوو تا عەصر، وهلی ئیستا وهک سەردەمی پیشوو مەککە قەدەغەو حەرام بوووهتهوه جا ئەوهی لیڕهیهو حازرهو بهدیارهوهیهو بهگوێی خۆی ئەم فەرمايشتانە ی من دەبیستێ بارایان بگهیهنێ بهو کهسانه ی که ئیستا لیڕهنین!

جا گوترا به ئەبو شۆرەیح: ئەدی وهلامی عەمر چی بوو؟ گوتی: عەمریش گوتی: من ئەوه لهتۆ باشتەر دەزانم ئەی ئەبو شۆرەیح! بەلام بەست (حەرەم) ی مەککە پەنای پیاوی یاخی و پەنای پیاوی خوین رێژی هەلھاتوو پەنای پیاوی گزیکاری راکردوو نادات! (ش/ت - خودایان ئی رازی بێ).

۱۷۰۵- وَقَالَ: عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ بْنِ حَمْرَاءَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَاقِفًا عَلَى الْحَزْوَرَةِ فَقَالَ: وَاللَّهِ إِنْكَ لَخَيْرُ أَرْضِ اللَّهِ وَأَحَبُّ أَرْضِ اللَّهِ إِلَيَّ اللَّهُ وَلَوْلَا أَنِّي أَخْرَجْتُ مِنْكَ مَا خَرَجْتُ^(۴).

(۴) صحیح عند الترمذی (شرحه).

عبداللّای کوری عه‌دی کوری حه‌مراء (خودای ئی رازی بئ) گوتی: چاوم ئی بوو حه‌زرت (درویدی خودای له‌سهرین) له‌سهر حه‌زوه‌را (له‌ مه‌ککه) راوه‌ستابوو، ده‌یفه‌رموو: سویند به‌یه‌زدانی پاک ئه‌ی خاکی مه‌ککه! تو‌خۆشه‌ویستترین و باشت‌ترین ولّاتی خودای له‌لای خودا! من به‌زۆر له‌تو‌ده‌ریان په‌راند‌م ئه‌گینا به‌خواه‌یشتی خۆم به‌جیم نه‌ده‌هیشی! (ت:ص).

۱۷۰۶- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لِمَكَّةَ مَا أَطْيَلُكَ مِنْ بَلَدٍ وَأَحَبُّكَ إِلَيَّ وَلَوْلَا أَنَّ قَوْمِي أَخْرَجُونِي مِنْكَ مَا سَكَنْتُ غَيْرَكَ. رواهما الترمذي^(۵).

ئیب‌نو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) به‌مه‌ککه‌ی فه‌رموو: چه‌نده‌شاریکی دل‌گیرو سازگارو خۆشه‌ویستیت له‌لام، خزم‌انم به‌زۆر له‌تو‌ده‌ریان په‌راند‌م، ئه‌گینا له‌شوینانی تر دانه‌ده‌نیشت‌م (ت:ح = واته: تیرمیزی ریوایه‌تی کردووه‌و به‌حه‌سه‌نی داناوه).

۱۲۱) چوون بو مه‌ککه به‌بئ نیحرام به‌ستن دروسته:

يجوز دخول مكة بغير احرام

۱۷۰۸- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دَخَلَ مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ وَعَلَى رَأْسِهِ مِقْفَرٌ فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: ابْنُ خَطْلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ. فَقَالَ: اقْتُلُوهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بئ) گوتی: له‌سالی گرتنی مه‌ککه‌دا، کاتئ حه‌زرت (درویدی خودای له‌سهرین) هاته‌ناو شاری مه‌ککه‌وه‌کل‌وزییه‌کی له‌سه‌ردابوو، که‌کل‌وزییه‌که‌ی داکه‌ند له‌وکاته‌دا پیاوئ هات گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا!

(۵) حسن عند الترمذي (شرحه).

(۱) بخاري. جزاء الصيد: ۱۸۴۶، ۳۰۴۴، ۴۲۸۶، ۵۸۰۸. مسلم. حج: ۲۲۹۵. أبو داود. جهاد: ۲۶۸۵. الترمذي

جهاد: ۱۶۹۳. نسائي. مناسك حج: ۲۸۶۷.

نیبنو خه طهل ئەو دوشمنه پیسه دامینی که عبهی گرتوو و پهنای بردۆته بهر بهیت له ترسانا، جا تۆفه رمانت به چیه؟ فهرمووی: بیکوژن ئامانی مه دهن، جا نه ضله و سه عیدی کوپی حوره یث کوشتیان، چونکه کاتی خۆی له نیسلام وهرگه رابوو، وه موسولمانیکی کوشتبوو، وه خوسپ (غه یبهت و ههجو) ی هه زه تیشی ده کرد (ش/د/ت/ن).

۱۷۰۹ - عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دَخَلَ مَكَّةَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ بِغَيْرِ إِحْرَامٍ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ^(۲).

جایبر (خودای ئی رازی بن) گوئی: پیغه مبهه (دروودی خودای له سه رین) که هاته ناو شاری مه که وه میزه ریکی رهشی به سه ره وه بوو، چونکه له و کاته دا له ئی حرامدا نه بوو (م/د/ت/ن).

۱۳۲) لیبردن و خواردنه وهی ناوی بیری زه مزه م: (شرب ماء زمزم ونقله)

۱۷۱۰ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: سَقَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ زَمْزَمَ فَشَرِبَ وَهُوَ قَائِمٌ. قَالَ: عَاصِمٌ: فَحَلَفَ عِكْرِمَةُ مَا كَانَ يَوْمَئِذٍ إِلَّا عَلَى بَعِيرٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ وَلَفْظُهُ: شَرِبَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ زَمْزَمَ مِنْ دَلْوٍ مِنْهَا وَهُوَ قَائِمٌ^(۱).

نیبنو عه عباس (خودایان ئی رازی بن) گوئی: له زه مزه م ئاوم دا به پیغه مبهه (دروودی خودای له سه رین) به راوه ستانه وه خواردیه وه. عاصیم گوئی: عه کره مه سویندی خوارد: که پیغه مبهه (دروودی خودای له سه رین) له و کاته دا به سواری و شتر بووه (ب/م) گفته ی (م) ئاوايه: پیغه مبهه (دروودی خودای له سه رین) به راوه ستانه وه به دۆلچه یی له ناوی زه مزه می خوارد وه.

(۲) مسلم. حج: ۳۲۹۶. نسائی. حج: ۲۸۹۶. ترمذی. جهاد: ۱۶۷۹م.

(۱) بخاری. حج: ۱۶۳۷، ۵۶۱۷. مسلم. أشربة: ۵۲۴۸ - ۵۲۵۲. ترمذی. أشربة: ۸۸۲. نسائی. حج: ۲۹۶۴.

۱۷۱۱- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّهَا كَانَتْ تَحْمِلُ مِنْ مَاءٍ زَمَزَمَ وَتُخْبِرُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَحْمِلُهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۲).

عائیشه (خودای فی رازی بن) له ئاوی زه مزه می ده برده وه، وه ده شی گوت: جاران پیغهمبه ریش (درویدی خودای له سرین) لیئی ده برده وه بۆ مه دینه بۆ مووفه پک! (ت:ص).

۱۷۱۰- عَنْ جَابِرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَاءُ زَمَزَمَ لِمَا شَرِبَ لَهُ. رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه وَابْنُ حَبَانَ وَصَحَّحَهُ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۳).

له جابیره وه (خودای فی رازی بن) له پیغهمبه ره وه ده فه رموی (درویدی خودای له سرین): ئاوی زه مزه به چی نیازی بخوړیتته وه ده بی (ئیبنو ماجه/ئه حمده/ئیبنو حه بیان:ص) وه خودا بۆ خوی باشی ده زانی.

۱۷۱۲- وَلِلدَّارِقُطِيِّ وَالْحَاكِمِ: مَاءُ زَمَزَمَ لِمَا شَرِبَ لَهُ إِنْ شَرِبْتَهُ تَسْتَشْفِي بِهِ شَفَاكَ اللَّهُ وَإِنْ شَرِبْتَهُ مُسْتَعِيدًا أَعَاذَكَ اللَّهُ وَإِنْ شَرِبْتَهُ لِشَبْعِكَ أَشْبَعَكَ اللَّهُ بِهِ وَإِنْ شَرِبْتَهُ لِقَطْعِ ظِمْنِكَ قَطَعَهُ اللَّهُ وَهِيَ هَزْمَةُ جِبْرِيلَ (أَيْ غَمَزَةً بِيَدِهِ) وَسُقْيَا اللَّهِ إِسْمَاعِيلَ. وَفِي رِوَايَةٍ: مَنْ شَرِبَهُ لِمَرَضٍ شَفَاهُ اللَّهُ، أَوْ جُوعٍ أَشْبَعَهُ اللَّهُ، أَوْ لِحَاجَةٍ قَضَاهَا اللَّهُ^(۴).

له شه ره كه دا دانه ر (خودای فی رازی بن) ده لی: داره قوتنی و حاكم (خودایان فی رازی بن) له پیغهمبه ره وه (درویدی خودای له سرین) ده گپرنه وه ده فه رموی: خواردنه وهی ئاوی زه مزه به هه موو نیازیکی پاک ده بی و به هه رچی نیازی بخوړیتته وه سه ر ده گری، ئه گه ر به نیازی ده رمان و چابوونه وه و شیفا بیخوړیتته وه، خودا ده یكا به شیفا و ده رمان بۆت، وه ئه گه ر به نیازی ئه وه بیخوړیتته وه كه توونیتیت بشکینئی خودا توونیتیه كه ت ده شکینئی، وه ئه گه ر

(۲) صحیح عند الترمذی.

(۳) صحیح عند ابن حبان.

(۴) سکت عن درجته الشارح.

به نیازی تیرخواردن بیخویتیته وه بریتی نیان و ئاو ده که وئ و خودا تیروته سەلت دهکا زه مزه م چالاوی نوقورچی جوبرائیله و خیراوی پیغه مبه ر ئیسماعیله (دروودی خودایان له سهرین) له گیرانه وه یه کا: که سئ به نیازی چابونه وه له نه خوشین بیخواته وه خودا چاکی دهکاته وه، یا له بهر برسیتی بیخواته وه خودا تیروته سەلی دهکا، یا بۆ ههر مه به سستی و به ههر نیازی بیخواته وه خودا بۆی جیبه جی دهکا!

۱۲۲) خیری ناودان به حاجیان: (فضل سقایه الحاج)

۱۷۱۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) جَاءَ إِلَى السَّقَايَةِ، فَاسْتَسْقَى، فَقَالَ: الْعَبَّاسُ يَا فَضْلُ اذْهَبْ إِلَى أُمِّكَ، فَأَتِ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِشَرَابٍ مِنْ عِنْدِهَا. فَقَالَ: اسْقِنِي. قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُمْ يَجْعَلُونَ أَيْدِيَهُمْ فِيهِ. قَالَ: اسْقِنِي. فَشَرِبَ مِنْهُ، ثُمَّ أَتَى زَمْزَمَ، وَهُمْ يَسْقُونَ وَيَعْمَلُونَ فِيهَا، فَقَالَ: اغْمُلُوا، فَإِنِّكُمْ عَلَى عَمَلٍ صَالِحٍ ثُمَّ قَالَ: لَوْلَا أَنْ تُغْلَبُوا لَنَزَلْتُ حَتَّى أَضَعَ الْحَبْلَ عَلَى هَذِهِ يَغْنِي عَاتِقَهُ وَأَشَارَ إِلَى عَاتِقِهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱).

ئیبنو عەبباس (خودایان ئی رازی بن) گوئی: پیغه مبه ر (دروودی خودای له سهرین) هات بۆ سه ر سه رچاوه که و داوای ئاوی خواردنه وه ی کرد، عه بباسیش گوئی: ئه ی فهضل! بپۆ له لای دایکت خواردنه وه ی باش بیته بۆ پیغه مبه ر.

پیغه مبه ریش (دروودی خودای له سهرین) فهرمووی: ئاوم بدهرئ له م ئاوه ی دهیده ی به م خه لکه عه بباسیش گوئی: ئه ی پیغه مبه ری خودا! ئاخه ر دهستی تی دخه ن؟ فهرمووی: به م دهرئ قه یناکا، من پاشاو ئاغانیم تا خوّم له یه که یه که ی نه ته وه جیا بکه مه وه.

(۱) بخاری. حج: ۱۶۳۷، ۵۶۱۷ (تجرید/ ۲ - ل - ۲۰۱ + ریاض/ ۲ - ل - ۲۶۲ ز/ ۶۲۲/ ۱۱۱۱).

ئینجا لئی خواردهوهو چوو بۆ سهر زهمزم، له وکاته دا ئاویان هه لده گوست و ده یاندا به خه لک، فهرمووی: ئاو هه لگۆزن، به راستی ئیشه که تان ئیشیکی گه لێ چاکه له پاشا فهرمووی: نه بادا خه لکه که ی تریش چاو له من بکه ن و که له که تان لێ بکه ن و له نه نجاما زۆرتان بۆینن و مه ودا تان نه دن، ئه گینا منیش داده به زیم و گوریسی سه ته که م ده نایه سهر ئیره م و خوشم ئاوم له گه لتان هه لده گۆزی و ده مدا به حاجیان! وه ئیشه ره تی بۆ سهر شانی خوێ کرد که فهرمووی: گوریسی سه ته که م ده نایه سهر ئیره م (ب- خودای لێ رازی بن).

۱۷۱۴- وَكَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) جَالِسًا عِنْدَ الْكَعْبَةِ فَأَتَاهُ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: مَا لِي أَرَى بَنِي عَمِّكُمْ يَسْقُونَ الْعَسَلَ وَاللَّبَنَ وَأَنْتُمْ تَسْقُونَ النَّبِيَّةَ أَمِنْ حَاجَةٍ بِكُمْ أَمْ مِنْ بُخْلِ فَقَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ الْحَمْدُ لِلَّهِ مَا بِنَا مِنْ حَاجَةٍ وَلَا بُخْلِ قَدِمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى رَاحِلَتِهِ وَخَلْفَهُ أَسَامَةُ فَاسْتَسْقَى فَأَتَيْنَاهُ بِإِنَاءٍ مِنْ نَبِيذٍ فَشَرِبَ وَسَقَى فَضَلُّهُ أَسَامَةُ وَقَالَ: أَحْسَنْتُمْ وَأَجْمَلْتُمْ كَذَا فَاصْنَعُوا. فَلَا تُرِيدُ تَغْيِيرَ مَا أَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَابُو دَاوُدَ^(۲).

جاری ئیبنو عه عباس (خودایان لێ رازی بن) له لای که عبه دا دانیشتیوو، عه ره بیکی ده شته کی هات گوتی: ئه وه بۆ ده بینم ئاموزا کانتان شه ره ته ی هه نگوین و شیر ده دن به خه لک که چی ئیوه خوشاو ده دن به خه لک ئایا ئه مه له بهر نه بوو نیتانه، یا له بهر پیسکه ییتانه؟ ئیبنو عه عباسیش گوتی: له سایه ی خودا وه نه نه بووین و نه پیسکه و ره زیلین، به لام پیغه مبه ر (دروودی خودای له سه ربین) به سواری و لا خه که ی ته شریفی هات، وه ئوسامه ی له پاشکۆ دا بوو، وه داوای خوارده وه ی کرد، ئیمه ش جامی خوشاومان بۆ هیئا، جا خوێ لئی خوارده وه و بهرما وه که ی خوێ دا به ئوسامه، وه فهرمووی: ئافه رین بۆ خو تان، باش ده که ن هه روا بکه ن.

(۲) مسلم. حج: ۳۱۶۶. أبو داود. مناسک: ۲۰۲۱.

جا ئیمه‌یش نامانه‌وئی له قسه‌ی پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سه‌ریی) ده‌رچین،
یا هرمانه‌که‌ی بگۆرین! (م/د).

(۱۳۴) به‌شی دووهم: باسی که‌عه، خودا بی پاریزی:

الفصل الثاني: في الكعبة حفظها الله تعالى

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى
لِّلْعَالَمِينَ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا}.

خودای گه‌وره ده‌فه‌رموئی: به‌راستی یه‌که‌م هۆده‌یی دانرابی له‌سه‌ر
زه‌ویدا بۆ خودا په‌رستی ئه‌و هۆده‌یه‌ته‌که‌ له‌ شاری مه‌که‌دایه، که
هۆده‌یه‌کی خاوه‌ن پیت و به‌ره‌که‌ته‌و هۆی شاره‌زابوون و هیدایه‌ته‌ بۆ هه‌موو
که‌سێ، چه‌ند به‌لگه‌و نیشانه‌یه‌کی گه‌وره‌ی ئاشکرای تیا‌یه، وه‌ک مه‌قامی
ئیه‌راهیم و جه‌ه‌رول ئه‌سوود، وه‌ هه‌ر که‌سێ بجیته‌ ناوی له‌ دۆزه‌خ رزگاری
ده‌بی و له‌ جیهانی‌شا ئاسووده‌ ده‌بی.

وَقَالَ سُبْحَانَهُ: {وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ
مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ}.

خودای پا‌کو بی‌گه‌رد ده‌فه‌رموئی: وه‌ باسی ئه‌وه‌ بکه‌ که‌ ئیه‌راهیم به‌
یارمه‌تی ئیسماعیلی کو‌پی، بنا‌غه‌ی خانووی کابه‌یان له‌ عه‌رز به‌رزوه‌کرد،
که‌ ده‌پارانه‌وه‌ له‌ خوداو ده‌یان گوت: خودایه‌! ئه‌م کرده‌وه‌و ئه‌م ئه‌رکه‌مان ئی
قه‌بوول بکه‌، ئه‌ی خودا! به‌ راستی ئه‌تۆ شنه‌وای وتارو زانای په‌نامه‌کیی دلی
ئیمه‌ی.

وَقَالَ تَعَالَى: {جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِّلنَّاسِ}.

خودای گه‌وره ده‌فه‌رموئی: خودای گه‌وره ئه‌و کابه‌یه‌ی کردووه‌ به‌هۆی
راویستاوی مه‌ردوم و مه‌ردوم به‌هۆی ئه‌وه‌وه‌ کاروباری هه‌ردوو جیهانیان

دهروا بهرپوه، نهو کابهیه که حالی وایه خانهیه کی خاوهن پایه و شان و شهره فیه، وه ناره وایی تیادا زور زور بی نه ده بی و بی جایه.

۱۷۱۶- عَنْ جَابِرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا بُنِيَتِ الْكَعْبَةُ ذَهَبَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَعَبَّاسٌ يَنْقُلَانِ الْحِجَارَةَ فَقَالَ: الْعَبَّاسُ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اجْعَلْ إِزَارَكَ عَلَى رَقَبَتِكَ. فَخَرَّ إِلَى الْأَرْضِ، وَطَمَحَتْ عَيْنَاهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ: أَرْنِي إِزَارِي. فَشَدَّهُ عَلَيْهِ. زاد في رواية: فَمَا رَأَيْتُ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمَ عُرْيَانًا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۱).

جابر (خودای نازی بن) گوتی: که که عبهیان دروست ده کرده وه، پیغه مبهرو عه بیاسی مامهی بهیه که وه بهردیان بو دهینا، عه بیاس به پیغه مبهرو دهلی: شهرواله که ت بخهره سهرشانت با بهرد سهرشانت نه با، که چه زرت وای کرد شهرمگای ده رکوت ئیتر له شهرمانا بوورایه وه خرپ به ربووه و که و ته سهر زهوی وه چاوی له ترسی خودا بهرو ئاسمان نه بله ق بوو.

وه فهرمووی: کوانی ده ریپیکه م ئینجا کردیه وه بهری. له گیرانه وه به کا نه مه شی پتر کردو وه: ئیتر له و روزه به دوا وه به رو تی نه بینرا وه^(۱) (ش).

(۱) بخاری. حج: ۱۵۸۲. مسلم. حیض: ۷۶۹.

(۱) وهك له (عهینی) دا ده فهرموئ: نه وگاته ته مه نی چه زرت (۲۵) ساڵ بووه، نه مرؤ له خودا به زیاد بی عومده متولقاری مه شهوور به عهینیم دهست کهوت، تا ئیستا بو عهینی سوودم له نوسخه کهی نامه خانه کهی مزگهوتی حاجی ئیبراهیم بهگ ته کریتی له کهرکووک و مرده گرت، به هوئی جهنابی مامؤستا مه لا خهلیل سه عید مه حمووده وه، که نیمامو خه طیبی نه وپییه، که برادر پکی گیانی به گیانیمه، خودا دهست به عه مری بگری. به راستی فه زلی نه م مزگه و ته وه نه م نامه خانه یه وه نه م مامؤستایه له سهر من زوره. بوون به نارامگای گیانم، جا به م بو نه یه وه ده لیم:

نه ی گیان! ههر چه نده دوورس له ماده

له گه ل نه ویشا وه ک بووکس په رده،

که به زوری دار په لکیش کرابن

له ناو جه سته دا دیلی وه ک به نده!

(۱۳۵) نویت کردن له ناو مالی که عبه دا دروسته وه هيجريش به شيكه له كه عبه:

تجوز الصلاة في الكعبة والحجر منها

۱۷۱۷- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَمَّا قَدِمَ مَكَّةَ أَبِي أَنْ يَدْخُلَ الْبَيْتَ وَفِيهِ الْإِلَهَةُ فَأَمَرَ بِهَا فَأُخْرِجَتْ قَالَ: فَأَخْرَجُوا صُورَةَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَفِي أَيْدِيهِمَا الْأَزْلَامُ فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَاتِلَهُمُ اللَّهُ أَمَا وَاللَّهِ

که کی یوس خه مان هه ره سی هیئا
که دل وهک مه نجه ل ژهنگی هه له یئا
که دنیا وهک گو ی تهنگ و تارک بوو
کاتی مزگه وته، هه نکاو هه له یئا
نه ی خانه ی خودا! یانه ی موسو لمان!
گیانم میوانه له خاکو پاتان،
هه ی دی ی لئ مه که ن له بهر ناوانی
غریبه قه در ی بگرن له لاتان!
سلو له ته تو بن نه ی نامه خانه!
هه ر کتیبیکت روژی به یانه
سلو له خو تو و خاوه نی خاست
خوایه! نه ی بر ی نه م چراخانه
برای تا قانه م ماموستا خه لیل
داناو زانایه له دین به ده لیل
له سه نه شر ی دین، خزه تی نی سلام
فرسه تی بده ی نه ی خودای جه لیل

نوری فارس ۱۳۸۷/۱۰/۲۰

(کاتی روونوو سکردنی نه م کتیبه پیروژه بو له چاپدان. خوا چه زکا.

که رکوک نه خوشخانه ی عه سکه ری که رکوک)

لَقَدْ عَلِمُوا أَنَّهُمَا لَمْ يَسْتَقْسِمَا بِهَا قَطُّ. فَدَخَلَ الْبَيْتَ فَكَبَّرَ فِي نَوَاحِيهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِ وَأَبُو دَاوُدَ^(۱).

ثیبنو عه‌یباس (خودایان فی رازی بن) گوتی: پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سربین) که ته‌شریفی هات بو مه‌ککه هتا بته‌کان له‌ناو به‌یتا بوون قاییل نه‌بوو که بجیته ناوی، جا فرمانی کرد بته‌کانیان لی هینایه دهره‌وه، که په‌یکهری ثیبراهیم و ئیسماعیلیان له‌به‌یت هینایه دهره‌وه نه‌لامیان له‌ده‌ستابوو، پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سربین) فرموی: دهک خودا بجی به‌گژیانا! ده‌سا به‌زاتی خودا خو‌یان زوریاش ده‌زانن که نه‌و دووزاته ههرگیزاو ههرگیز به‌مانه به‌خت و فالیان نه‌گرتوته‌وه.

جا که خوا دروینه‌کانیان له‌به‌یت دهره‌یتا نه‌وسا چه‌زهرت (درویدی خودای له‌سربین) چووہ ناوی و له‌ناویا ده‌ستی کرد به‌نه‌للا‌هو نه‌کبر کردن (ب/د).

۱۷۱۸- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْبَيْتَ هُوَ وَأَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، وَبِلَالٌ، وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ، فَأَغْلَقُوا عَلَيْهِمْ فَلَمَّا فَتَحُوا، كُنْتُ أَوَّلَ مَنْ وَلَجَ، فَلَقِيتُ بِلَالًا فَسَأَلْتُهُ هَلْ صَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؟ قَالَ: نَعَمْ، بَيْنَ الْعُمُودَيْنِ الْيَمَانِيِّينَ. وَفِي رِوَايَةٍ: جَعَلَ عُمُودًا عَنْ يَسَارِهِ وَعُمُودَيْنِ عَنْ يَمِينِهِ وَكَلَاكَةً أَعْمِدَةً وَرَاءَهُ، وَكَانَ الْبَيْتُ يَوْمَئِذٍ عَلَى سِتَّةِ أَعْمِدَةٍ، ثُمَّ صَلَّى. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۲).

ثیبنو عومهر (خودایان فی رازی بن) گوتی: پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سربین) خو‌ی و ئوسامه و بیلال و عوسمانی کوپی طه‌لحه چوونه ناو مالی کابه‌وه، وه دهرگیان له‌سه‌ر خو‌یان داخست، جا که دهرگاکیان کرده‌وه یه‌که‌م که‌س که‌چووہ ژووره‌وه من بووم، به‌بیلال گه‌یشتم لی‌م پرسى: ئایا پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سربین) نو‌یژی تیا‌کرد؟ گوتی: ئا، له‌به‌ینی دوو کو‌له‌که یه‌مه‌نییه‌کاندا. له‌گیرانه‌وه‌یه‌کا:

(۱) بخاری. حج: ۱۶۰۱.

(۲) بخاری. صلاة: ۳۹۷، ۴۶۸، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۱۱۶۷، ۱۵۹۸، ۱۵۹۹، ۲۹۸۸، ۴۲۸۹، ۴۴۰۰. مسلم. حج: ۳۲۱۷.

کۆله که یه کی خسته لای چه پیه وه دوو کۆله که ی خسته لای راستیه وه و سئ کۆله که یشی خسته پشت خۆیه وه، ئینجا دوو رکات نویژی کرد، ئه و سه رده مه ییش به یت له سه ر شه ش ئه ستوون بوو. (ش/د/ت/ن - خودایان ئی رازی بئ).

۱۷۱۹- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ خَرَجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ عِنْدِي وَهُوَ مَسْرُورٌ ثُمَّ رَجَعَ إِلَيَّ وَهُوَ كَيِّبٌ فَقَالَ: إِنِّي دَخَلْتُ الْكَعْبَةَ وَلَوْ اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِى مَا اسْتَدْبَرْتُ مَا دَخَلْتُهَا إِنِّي أَخَافُ أَنْ أَكُونَ قَدْ شَقَقْتُ عَلَى أُمِّى. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ (۳).

عائیشه (خودای ئی رازی بئ) گوئی: جارێ چه زه رت (دروودی خودای له سه ر بئ) له لای من بوو که ده رچوو که یفی هه بوو، به لام که هاته وه بۆلام په ست بوو، جا فه رمووی: رویشتمه ناو مالى کابه وه، له ده ستم چوو نه ده بوو بچوو مایه ته ناوی ده ترسم ئومه تم تووشی ئه رک و مه ینه ت کردبئ له بهر ئه وه ی و ابزانن که چوونه ناوی فه رزه (د/ت/ص).

۱۷۲۰- وَعَنْهَا قَالَتْ: كُنْتُ أَحِبُّ أَنْ أَدْخُلَ الْبَيْتَ فَأُصَلِّيَ فِيهِ فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدِي فَأَدْخَلَنِي فِي الْحِجْرِ فَقَالَ: صَلِّ فِي الْحِجْرِ إِنْ أَرَدْتَ دُخُولَ الْبَيْتِ فَإِنَّمَا هُوَ قِطْعَةٌ مِنَ الْبَيْتِ وَلَكِنَّ قَوْمَكَ اسْتَقْصَرُوا حِينَ بَنَوْا الْكَعْبَةَ فَأَخْرَجُوهُ مِنَ الْبَيْتِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ وَصَحَّحَهُ التِّرْمِذِيُّ (۴).

ديسان عائیشه (خودای ئی رازی بئ) گوئی: هه زم ئی بوو که بچه ناو به یته وه نوێژی تیا بکه م، جا پیغه مبه ر (دروودی خودای له سه ر بئ) ده سستی گرتم و بر دمی ه ناو حيجره وه فه رمووی: له حيجرا نوێژ بکه ئه گه ر هه زده که ی بچیته ناو به یته وه. چونکه حيجریش پارچه یه که له به یت، به لام له کاتى خویا که هوژی تو و یستیان که عبه دروست بکه نه وه کورتیان کرده وه و حيجریان نه خسته وه سه ری له بهر ده ست کورتی (د/ن/ت/ص).

(۳) صحيح عند الترمذی.

(۴) صحيح عند الترمذی.

۱۷۲۱- وَعَنْهَا قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ الْجَذْرِ أَمِنَ الْبَيْتَ هُوَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: فَلِمَ لَمْ يُدْخِلُوهُ فِي الْبَيْتِ؟ قَالَ: إِنَّ قَوْمَكَ قَصَرَتْ بِهِمُ النَّفَقَةُ. قُلْتُ: فَمَا شَأْنُ بَابِهِ مُرْتَفِعًا؟ قَالَ: فَعَلَ ذَلِكَ قَوْمُكَ لِيُدْخِلُوا مَنْ شَاءُوا وَيَمْتَنِعُوا مَنْ شَاءُوا وَلَوْلَا أَنَّ قَوْمَكَ حَدِيثُ عَهْدِهِمْ بِالْجَاهِلِيَّةِ فَأَخَافُ أَنْ تُنْكَرَ قُلُوبُهُمْ لَنَظَرْتُ أَنْ أُدْخِلَ الْجَذَرَ فِي الْبَيْتِ وَأَنْ أُلْزِقَ بَابَهُ بِالْأَرْضِ. وَفِي رِوَايَةٍ: لَوْلَا أَنَّ قَوْمَكَ حَدِيثُ عَهْدٍ بِشِرْكِهِ لَهَدَمْتُ الْكَعْبَةَ فَأَلْزَقْتُهَا بِالْأَرْضِ وَجَعَلْتُ لَهَا بَابَيْنِ بَابًا شَرْقِيًّا وَبَابًا غَرْبِيًّا بَابٌ يَدْخُلُونَ مِنْهُ وَبَابٌ يَخْرُجُونَ مِنْهُ وَزِدْتُ فِيهَا سِتَّةَ أَذْرُعٍ مِنَ الْحِجْرِ فَإِنَّ قُرَيْشًا اقْتَصَرَتْهَا حَيْثُ بَنَتْ الْكَعْبَةَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ التِّرْمِذِيُّ (۵).

ديسان گوتی: پرسیارم کرد له سه زرهت (درویدی خودای له سهرین): ئایا حیجری ئیسماعیل له بهیته یانا؟ فهرمووی: ئا، عهرزیم کرد: ئهی بو نه یاخستوته سهر بهیت؟ فهرمووی: چونکی گه لی تو کاتی که کابه یان دروست کرده وه دهستیان کورت بوو گوتم: ئهی بوچی ده رگای بهیت بهرزه؟ فهرمووی: گه له کهت بویه وا له بهرزی ده رگاکه یان دروست کردو وه تا به ئاره زووی خو یان کییان ویست که بجیته ناوی ریگهی بدهن و کییان نه ویست نه یه لن بجیته ناوی، گه لی تو هیشتا نو موسولمانن و ده ترسم له دله وه پییان ناخوش بی ئه گینا حیجرم ده خسته وه سهر بهیت و ده رگاکه یشم له سه رزه وییه که داده نا.

له گیرانه وه یه کا: هوژی تو نو موسولمانن له بهر ئه وه ده ترسم که له دله وه پییان ناخوش بی ئه گینا که عبهم ده رووخان و له ئاستی زهوی مزگه وته که ته ختی بنه که یم داده نا و ده رگه که یشم له سه ر ته ختی زه وییه که داده نا، وه دوو ده رگایشم بو دروست ده کرد: ده رگایی له خور هه لاته وه و ده رگایی له خور نشینه وه، تا له ده رگایه کیانه وه خه لک بچنه ژووره وه و له و ده رگاکه ی تریانه وه برؤنه ده ره وه، وه شهش بالیشم له حیجری ئیسماعیل

١٣٦) کهنج (کهنه کهي که عبه: (کنز الکعبه)

(۲) بخاری. حج: ۱۵۹۴، ۷۳۷۵.

شه قیق (خودای ئی رازی بئ) گوتی: جارئ له لای شه یبهی کوری عوسمان (خودای ئی رازی بئ) دانیشتبوو له سهر کورسییهک له ناو کابه دا گوتی: له شوینهی تۆدا عومه ر دانیشتبوو گوتی: ناڤۆمه دهره وه ههتا ئه م ماله ی وا له ناو کابه دا دابه شی نه که م گوتم: نایکه ی، گوتی: با ده یکه م گوتم: نایکه ی، گوتی: بۆ؟ گوتم: چونکه پیغه مبه ر (درودی خودای له سهر بئ) و ئه بو به کریش وه کی تۆ به م مال و سامانه یان دهرانی و له تۆیش پتر هه وه جییان پیی هه بو له گه ل ئه وه یشا ده ستیان ئی نه دا، جا عومه ر هه لسا رویششت (د/ب - خودایان ئی رازی بئ). گفته ی (ب): عومه ر (خودای ئی رازی بئ) گوتی: نیازم وایه هه رچی زیرو زیوی له کابه دایه هه مووی دابه ش بکه م، منیش گوتم: پیغه مبه رو ئه بو به کری هاوریانی تۆ ئه مه یان نه کردوه، گوتی ئه و دوانه که له پیاو بوون، منیش چاو له وان ده که م و ره وشتی به رزی ئه و دوو مه رده ده که م به سهر مه شق!

۱۳۷) له شکری شالو دینن بۆ سه رکه عبه، وه له ری رۆده چن به ناخی زه ویدا:

يُخَسَفُ بَيْنَ يَغْزُو الْكَعْبَةِ

۱۷۲۴ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَغْزُو جَيْشُ الْكَعْبَةِ، فَإِذَا كَانُوا بَيْدَاءَ مِنَ الْأَرْضِ يُخَسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يُخَسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ، وَفِيهِمْ أَسْوَاقُهُمْ وَمَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ؟ قَالَ: يُخَسَفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ، ثُمَّ يُعْتَوْنَ عَلَى نِيَابَتِهِمْ. رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ^(۱).

عائیشه (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه مبه ر (درودی خودای له سهر بئ) فه رمووی: له شکری دین بده ن به سهر کابه دا، جا که ده گه نه بهیدا که ناوی شوینیکی تایبه تییه له ناوه ندی مه که و مه دینه دا له وی هه موویان رۆ ده چن به ناخی

(۱) بخاری. بیوع: ۲۱۸. مسلم. فتن: ۷۱۶۹ - ۷۱۷۳. أبو داود. مهدي: ۴۲۸۹. نسائي. مناسك: ۲۸۷۹.

زهویدا منیش گوتم: ئەى رهوانه کراوى خودا! چۆن و بۆ هه موویان چونیەك رۆ دهچن، خو هه یانه بۆ شهڕ نه هاتوو هه ته نیا بازاریان بۆ ساز دهکا، وه ههشیانه لهوان نیه و به زۆر هیئاویانه؟

فهرمووی (دروودی خودای لهسهرین): هه موویان وهك یهك رۆ دهچن به ناخی زهویدا به لām له پاشا هه ر كه سه یان له سه ر نیازی خو ی زیندوو ده کریته وه چاکیان به چاك پاداشی ده دریتته وه و خراپیان به خراپ (ش/د/ت/ن).

۱۷۲۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يُخْرَبُ الْكُفَّةَ ذُو السُّوَيْفَتَيْنِ مِنَ الْحَبَشَةِ. وَفِي رِوَايَةٍ: كَأَنِّي بِهِ أَسْوَدٌ أَفْحَجٌ، يَقْلَعُهَا حَجْرًا حَجْرًا. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۲).

ئه بو هورهیره (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیغه مبه ر (دروودی خودای لهسهرین) فهرمووی: پیاویکی دوو لاق باریکی هه به شهیی كه عبه دهرووخینی! له گیرانه وهیه کا: ده لئی ئیستا وا له به ر چاوم ئەو قوله ره شه په یزه نه كه لاوگه لهی كه كابه به رد به به رد هه لده ته کینی! (ش = بوخاری و موسلیم - خودایان ئی رازی بێ).

۱۳۸) به شی سییه م: باسی كه وه یی مه دینه سلاوو دروودی خودا له سه ر ئەو پیغه مبه رو موسولمانانه بێ كه نارامکایان له و خاكه پاك و پیروژهیه:

الفصل الثالث: في فضل المدينة. على سكانها أفضل الصلاة والسلام

۱۷۲۶- عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى سَمَّى الْمَدِينَةَ طَابَةً^(۱).

(۲) بخاري. حج: ۱۵۹۱، ۱۵۹۶، ۱۵۹۵. مسلم. فتن: ۷۲۲۴ - ۷۲۲۶. نسائي. مناسك: ۲۹۰۴.

(۱) بخاري. فضائل المدينة: ۱۷۷۲. مسلم. حج: ۳۲۴۴.

جایری کوپی سہ موورہ (خودای لی رازی بن) گوتی: پیغہ مبر (درویدی خودای لہ سرین)
 فہرموی: خودای گہورہ خوی مہ دینہی ناوانوہ طابہ واتہ: شاریکی خوش و
 باش و سازگارو خاوندی دانیشتوانی باش و خاس (ش — خودای لی رازی بن).

۱۷۲۷- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَمِرْتُ
 بِقَرِيَّةٍ تَأْكُلُ الْقُرَى يَقُولُونَ: يَثْرِبُ. وَهِيَ الْمَدِينَةُ، تَنْفِي النَّاسَ كَمَا يَنْفِي الْكَبِيرُ خَبَثَ
 الْحَدِيدِ. رواهما الشيخان^(۲).

لہ ثہبو ہورہیرہوہ (خودای لی رازی بن) لہ پیغہ مبرہوہ دہ فہرموی (درویدی
 خودای لہ سرین): فہرمانم پی کرارہ کہ کوچ بکہم بو گوندی، کہ گوندان
 دہبہ زینئی، نا پاکان پیی دہلین: یہ ثریب واتہ: لومہو سہر زہ نشت بہ لام ہر
 خوی سہر گولی شارانہو ناوی مہ دینہیہ، گہندہکانی مہردوم رہہنہ دہکا
 وہک چون مووشہ دہمہو کوورہ چلک و ژہنگی ناسن لا دہبہن! (ش).

۱۷۲۸- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ أَغْرَابِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَبَايَعَهُ
 عَلَى الْإِسْلَامِ، فَجَاءَ مِنَ الْغَدِ مَحْمُومًا، فَقَالَ: أَقْلِنِي، فَأَبَى ثَلَاثَ مِرَارٍ، فَخَرَجَ الْأَغْرَابِيُّ.
 فَقَالَ: رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمَدِينَةُ كَالْكَبِيرِ، تَنْفِي خَبَثَهَا، وَيَنْصَعُ طَبَّهَا^(۳).

جایری (خودای لی رازی بن) گوتی: عہرہ بیکی دہشتہکی ہاتہ خزمہتی
 حہ زہرت (درویدی خودای لہ سرین) بہیعت و پہیمانی دایہ لہ سہر ئیسلامہتی، وہ بو
 سبہینئی ہاتہوہ تاداربوو، گوتی: پہیمانہ کہم ہلہوہ شینہرہوہ و ریگہم بدہ
 بگہریمہوہ بو ولاتی خوّم ناوو ہوا ی ئیرہم پی ناکہوئی، وہسئی جارئہم
 داوا یہی لہ پیغہ مبر (درویدی خودای لہ سرین) داواکرد، وہ ہہرسئی جارہ کہ
 پیغہ مبر (درویدی خودای لہ سرین) داواکہی قہبوول نہ کرد، لہ گہلئہوہیشا کابرای
 دہشتہکی شاری بہجئی ہیشت و پہیمانہ کہی شکاند.

(۲) بخاری. فضائل المدينة: ۱۸۷۱. مسام. حج: ۳۲۴۰.

(۳) بخاری. فضائل المدينة: ۱۸۸۳، ۷۲۰۹، ۷۲۱۱، ۷۲۱۶، ۷۲۲۲. مسلم. حج: ۲۳۴۲. ترمذی. مناقب: ۲۹۲۰.

جا حہ زہرت (درویدی خودای لہ سرین) فہ رموی: مہ دینہ وہک مووشہ دہمہ وایہ چنک و ژہنگہ کھی لادہ باو جہ وہرہ کھی دہردہ خاو شہوقی پی ہلدینئی (ش/ت).

۱۷۲۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ الْإِيمَانَ لِيَأْرِزُ إِلَى الْمَدِينَةِ كَمَا تَأْرِزُ الْحَيَّةُ إِلَى جُحْرِهَا. رواهما الشيخان والترمذي^(۴).

ئہ بو ہورہ یرہ (خودای فی رازی بن) لہ پیغہ مبہرہ وہ (درویدی خودای لہ سرین) دہ فہ رموی: وہکی چون مار کہ زوری بوات دہ خزیتہ وہ ناو کوئی خوئی پیکھی تیا د خوات، ئیسلامہ تیش ناوہا دہ کشیتہ وہ بوناو مہ دینہ و گرمولہی تیا دہکا! (ش/ت).

۱۷۳۰ - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: آخِرُ قَرِيَةٍ مِنْ قُرَى الْإِسْلَامِ خَرَابًا الْمَدِينَةُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَحَسَنَهُ وَتَقَدَّمَ فِي بَابِ الْمَسَاجِدِ فَضْلُ الْمَسَاجِدِ الثَّلَاثَةِ^(۵).

دیسان گوتی: پیغہ مبہر (درویدی خودای لہ سرین) فہ رموی: دواترین ولاتی ئیسلام کہ ویران دہبی شاری مہ دینہ یہ (ت:ح).

۱۷۳۱ - قال المؤلف (رحمہ اللہ تعالیٰ) وتقدم فی باب المساجد فضل المساجد الثلاثة^(۶).

تہ ماشای ئہم باسہ بکہ: (ب-۱ ز-۱۱۵ = بہرگی یہ کہم زنجیرہ سہ دو پازدہ).

(۱۳۹) بهشی چوارہم: باسی بہست (ہرہم)ی مہ دینہ:

الفصل الرابع: فی حرمہا

۱۷۳۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ بْنِ عَاصِمٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ وَدَعَا لِأَهْلِهَا وَإِلَى حَرَمَتِ الْمَدِينَةِ كَمَا حَرَّمَ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ

(۴) بخاری. فضائل المدينة: ۸۷۶. مسلم. ایمان: ۳۷۲.

(۵) حسن عند الترمذی.

(۶) راجع المجلد الأول، تسلسل / ۱۱۵ وتسلسل / ۱۶.

وَإِنِّي دَعَوْتُ فِي صَاعِيهَا وَمُدَّهَا بِمِثْلِي مَا دَعَا بِهِ إِبْرَاهِيمُ لِأَهْلِ مَكَّةَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ
وَالرَّمْذِيُّ^(۱).

عبداللّٰی کوپی زهیدی کوپی عاصیم (خودایان فی رازی بن) گوئی: پیغهمبه
(درویدی خودای لهسربین) فهرمووی: ئیبراهیم به فرمانی خودا مهککهی کردووه به
حهرهم و بهستیکی ئهمین و هیمن و منهعی کاری نا موناسبی لی کردووه، وه
دوعاو نزای کردووه بو دانیشتونانی، وه منیش دیسان به فرمانی خودا
مه‌دینه‌م حهرام کردووه و کردوومه به بهست و حهرهم، ههر وهك چۆن ئیبراهیم
مه‌ککهی حهرام کردووه و کردوویه‌تی به بهست و حهرهم، وه من دوعای پیت و
به‌ره‌که‌تم کردووه بو مه‌ن و مشتی مه‌دینه‌ دوو قاتی ئهو دوعاو نزایه‌ی که
ئیبراهیم کردوویه‌تی بو خه‌لکی مه‌ککه (م/ت).

۱۷۳۳ - عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَنْ زَعَمَ أَنَّ عِنْدَنَا شَيْئًا نَقَرَاهُ إِلَّا كِتَابَ اللَّهِ
وَهَذِهِ الصَّحِيفَةُ فَقَدْ كَذَبَ فِيهَا أَسْتَاثُ الْإِبِلِ وَأَشْيَاءُ مِنَ الْجَرَاحَاتِ وَفِيهَا قَالَ: النَّبِيُّ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمَدِينَةُ حَرَمٌ مَا بَيْنَ غَيْرِ إِلَى ثَوْرٍ فَمَنْ أَخَذَتْ فِيهَا حَدًّا أَوْ آوَى مُحَدِّثًا
فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا
وَذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ يَسْعَى بِهَا أَذْنَاهُمْ. زَادَ فِي رِوَايَةٍ: فَمَنْ أَخْفَرَ مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ
اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يَقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ، وَمَنْ ادَّعَى إِلَى
غَيْرِ أَبِيهِ أَوْ انْتَمَى إِلَى مَوَالِيهِ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفٌ وَلَا عَدْلًا رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ^(۲).

عه‌لی (خودای فی رازی بن) گوئی: ههر که‌سێ گومان بکا که ئیمه‌ که‌س و
کاری پیغهمبه‌رین نامه‌یه‌کی تایبه‌ تیمان له‌لا هه‌یه، که ههر بو ئیمه‌یه‌و بو
خۆمان ده‌یخوینین، زیاد له‌ قورئان ههر که‌سێ گومانی وابی، درۆ ده‌کا، به‌س

(۱) بخاری. بیوع: ۲۱۲۹. تجرید: ۹۶۵. مسلم. حج: ۳۳۰۰.

(۲) بخاری. فضائل المدينة: ۸۷۰، ۳۱۷۲، ۳۱۷۹، ۶۷۵۵، ۷۳۰۰. مسلم. حج: ۳۳۱۴، ۳۷۳۷. أبو داود.

ئەمەى ئى دەرچىي كە لەم تۆمارەدايە كە لوولدراوو و لەناو كىلانى ئەم شمشىرەما.

لەم تۆمارەدا باسى تەمەنى ئەو وشترانەى تىادايە كە دەدرين بە تۆلەى خویندا. وە ھەوھە باسى چەند بابەتیکى زام و زامکاریى (جیراحات)ى تىايە، وە ئەمەشى تىايە كە پیغەمبەر (درودى خودای لەسەرىن) دەفەر موی: مەدینە بەست و ھەرەمە، لە نیوانى كیوى عەیرەو ھەتا كیوى ئەور، جا ھەر كەسى كاریكى نارەوای تیا بكا، یا پیاو خراپیكى تیا پەنا بدا لەعەت و نەفرینی خودا و فریشتەكان و ئەو خەلكەى ھەموو لەسەربىي لە رۆژى قیامەتیشا خودا نەفەرزو نەسوننەتى ئى قەبوول ناكە.

موسولمانان بۆ پەیمانى ئامان دان بە كافران، ھەموویان چون یەكن و ھەرە خوارینەكەیان مافى ئامان دانى ھەيە بەھەر كافرئ دەیەوى.

لە گیرانەو ھەيەكا: ئەمەشى پتر كردوو: جا ھەر كەس پەیمانى ئامانى موسولمانئ تىك بدا، لەعەت و نەفرینی خودا و فریشتەو ئەو خەلكەى ھەموو لەسەربىي، لە رۆژى قیامەتا خودا نەسوننەت و نەفەرزىلى گیرا ناكە، وە نەفرین و لەعەتى خودا و فریشتەو ئادەمیزاد ھەموو لەسەر ئەو كەسەبى كە حاشا لە باوكى خۆى دەكاو خۆى دەكا بە نەتەو ھەي پیاویكى تر، وە یا بەندەو كەنیزبى و ئاغای ئازادى كردبى و كەچى حاشا لە ئاغای خۆى بكاو یەككى تر بكا بە ئاغای خۆى، ئەم جوړە كەسە لە رۆژى قیامەتا خودا نەفەرزو نەسوننەتیا ئى گیرا ناكە (ش/د).

١٧٣٤- وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَا بَيْنَ لَابَتِي الْمَدِينَةِ. فَلَوْ وَجَدْتُ الطَّبَاءَ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا مَا دَعَرْتُهَا. وَجَعَلَ اثْنَيْ عَشَرَ مِيلًا حَوْلَ الْمَدِينَةِ حِمًى. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: اللَّهُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ فَجَعَلَهَا حَرَمًا وَإِنِّي حَرَّمْتُ الْمَدِينَةَ حَرَامًا مَا بَيْنَ مَا زَمَيْهَا أَنْ لَا يُهْرَاقَ فِيهَا دَمٌ وَلَا يُحْمَلَ فِيهَا سِلَاحٌ لِقِتَالٍ وَلَا تَحْبُطُ فِيهَا شَجَرَةٌ إِلَّا لِعَلْفٍ^(٦).

(٦) بخاري. حج: ١٨٧٢. مسلم. حج: ٢٣١٩، ٢٣٢٢. ترمذی. مناقب: ٣٩٢١.

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بێ) دەلئی پیغەمبەر (دیوودی خودای لەسەربێ) لەم پەر مەدینەو تا ئەو پەری مەدینەى حەرام کردوو و لە خەر بەرداوییه کەى ئەم پەری تا خەر بەرداوییه کەى ئەو پەری کردوو بە بەست و حەرەم، جا من بەش بە حالى حۆم ئەگەر لە ناوەندی ئەم دوو شوینەدا ناسک ببینم ناپرەوینمەو داینا چەلەکیئم، وە کورت و پوخت حەزرت (دیوودی خودای لەسەربێ) دوانزە میلی بەدەوری شاری مەدینەدا داناو بە قەدەغەو بەست و حەرەم، حالى وەکی حالى حەرەمی مەککە وایە (ش/ت).

لە گیرانەو یەکی موسلیما: ئەى خودایە! ئیبراھیم لەسەر ئەمرو فەرمانی تۆ کە لە رۆژی دروستکردنی ئاسمان و زەمیندا بریار ت داو مەککەى حەرام کردوو و کردوویەتی بە قەدەغەو بەست و حەرەم، وە منیش دیسان بە فەرمانی تۆ مەدینەم حەرام کردوو و ئەو ماو یەى کە دەکەوێتە نێوانی کێوی عەیرۆ کێوی ئەورەو کردوومە بە بەست و قەدەغە: کە نەخوینی تیا برێژری وە نەچەکی تیا هەلبگیرى بۆ شەپرو شوڤر، وە نەدارو درەخت و رووەکی تیا داپاچری مەگەر بۆ ئالف و ئالیک!

۱۷۳۴- ولأبی داود: لَا يُخْتَلَى خَلَاهَا، وَلَا يُتَقَرُّ صِيْدُهَا، وَلَا تُلْقَطُ لُقَطَتُهَا إِلَّا لِمَنْ أَلْشَدَّهَا^(۴).

ئەبو داوود (خودای ئی رازی بێ) دەگیریتەو بە سەنەدێکی صەحیح دەلئی: حەزرت (دیوودی خودای لەسەربێ) دەفەرموئ: گیای مەدینە درەوناکری و نەچیری دانا چەلەکینری و راوناکری و شتی داکەوتووی هەلناگیری، مەگەر بۆ کەسێ کە ناو نیشانی هەلبدا تا خاوەنەکەى پەیدا دەبێ.

(۴) راجع رقم واحد من تسلسل / ۷۵ من هذا المجلد (مترجم).

۱۴۰) کہ سنی دہس دریژی له دارو دره ختو نه چیری حهره م بکا روت
ده کریته وه و جله کانی لی ده سینری:

من تعرض لشجر الحرم أو صیده تسلب ملبسه

۱۷۳۵- رَكِبَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) إِلَى قَصْرِهِ بِالْعَقِيقِ فَوَجَدَ عَبْدًا يَقْطَعُ شَجَرًا أَوْ يَخْطُطُهُ فَسَلَبَهُ فَلَمَّا رَجَعَ سَعْدٌ جَاءَهُ أَهْلُ الْعَبْدِ فَكَلَّمُوهُ أَنْ يَرُدَّ عَلَى غُلَامِهِمْ أَوْ عَلَيْهِمْ مَا أَخَذَ مِنْ غُلَامِهِمْ فَقَالَ: مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ أَرُدَّ شَيْئًا تَقْلِبِيهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبَى أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهِمْ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَلَفْظُهُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: مَنْ يَقْطَعُ مِنْ شَجَرِ الْمَدِينَةِ شَيْئًا فَلِمَنْ أَخَذَهُ سَلَبُهُ^(۱).

سه عدی کوری نه بووه ققاص (خودای فی رازی بن) سوار بوو، چوو بو کوشکه که ی له عه قیق، ته ماشای کرد که وا خولامی دارده بری، جا سه عد روتی ده کاته وه، له پاشا خاوه نی خولامه که هاته لای سه عدو داوای لی کرد که جلك و بهرگی خولامه که بداته وه پیی، نهو جلك و بهرگی که بردبووی بو خوی، سه عدیش گوتی: په نا ده گرم به خودا له وه که هه له ی وا بکه م: نهو تالانییه ی که پیغه مبه ر (درودی خودای له سرین) رهوای دیوه بو من، من نه مهوئی و بچم بیده مه وه! وه هیچی پی نه دانه وه (م/د) گفته ی نه بو داود) ناوایه: سه عد گوتی: له پیغه مبه ر ژنه وت ده یفه رموو (درودی خودای له سرین): هه ر که سنی شتی له دارو دره ختی مه دینه بری که سنی گرتی روتی بکاته وه بو خوی!

۱۷۳۷- وَعَنْهُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَرَّمَ هَذَا الْحَرَمَ وَقَالَ: مَنْ وَجَدَ أَحَدًا يَصِيدُ فِيهِ فَلْيَسْلُبْهُ ثِيَابَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۲).

دیسان سه عد (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغه مبه ر (درودی خودای له سرین) نه م حهره می مه دینه یه ی قه ده غه کردو وه و فهرموویه تی: هه ر که سنی یه کیکی دی راوی تیا ده کرد با روتی بکاته وه و جله کانی به تالانی ببا بو خوی (د).

(۱) مسلم. حج: ۳۳۰۷.

(۲) سکت عنه الشارح.

۱۴۱) له سایه‌ی خودای گه‌وره‌وه مه‌دینه شاریکی پارێزراره‌وه پاسه‌وان و نیشکچی به دیاره‌وه‌یه: (المدينة محروسة بعناية الله تعالى)

۱۷۳۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: عَلَى أَلْقَابِ الْمَدِينَةِ مَلَائِكَةٌ، لَا يَدْخُلُهَا الطَّاغُوتُ وَلَا الدَّجَالُ. وَفِي رَوَايَةٍ: لَا يَدْخُلُ الْمَدِينَةَ رُغْبُ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، لَهَا يَوْمَئِذٍ سَبْعَةُ أَبْوَابٍ، عَلَى كُلِّ بَابٍ مَلَكَانٌ^(۱).

ئه‌بو هورهیره (خودای ئی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سه‌ربن) فه‌رمووی: له‌سه‌ر هه‌موو كوچه‌و شه‌قامیکی مه‌دینه فریشته راوه‌ستاون نیشکی ده‌گرن ئیتر نه‌ تا‌عوون و نه‌ جه‌جال ناچنه ناوی له‌ گێرانه‌وه‌یه‌کا: ئه‌و سام و ترس و توو‌قینه‌ که جه‌جالی جادوو‌گهر به‌ریای ده‌کا نایه‌ته‌ ناو مه‌دینه‌وه‌، له‌و رۆژگاره‌دا مه‌دینه‌ جه‌وت ده‌رگای هه‌یه‌، هه‌ر ده‌رگایه‌کی دوو فریشته‌ی به‌ دیاره‌وه‌یه (ش — خودایان ئی رازی بن).

۱۷۳۸- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَيْسَ مِنْ بَلَدٍ إِلَّا سَيْطَرُهُ الدَّجَالُ، إِلَّا مَكَّةَ وَالْمَدِينَةَ، لَيْسَ لَهُ مِنْ نِقَابِهَا نَقَبٌ إِلَّا عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ صَافِينَ، يَخْرُسُونَهَا، ثُمَّ تُرْجَفُ الْمَدِينَةُ بِأَهْلِهَا ثَلَاثَ رَجَفَاتٍ، فَيُخْرِجُ اللَّهُ كُلَّ كَافِرٍ وَمُنَافِقٍ. رواهما الشيخان^(۲).

ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سه‌ربن) فه‌رمووی: جه‌جال ده‌جینه‌ ناو هه‌موو ولاتی، مه‌که‌و مه‌دینه‌ی ئی ده‌رچی، هه‌موو ری و بانه‌کانی مه‌دینه‌ فریشته له‌سه‌ریان ریزبوون نیشکیان ده‌گرن، له‌پاشا شاری مه‌دینه‌ سی جار ده‌هه‌ژئی و دانیش‌توو‌ه‌کانی راده‌وه‌شینی و سی له‌رزه‌ ده‌کا، جا له‌سه‌ری له‌رزه‌ی سیه‌ه‌ما ئیتر هه‌رچی کافرو مونافیقه‌ له‌ مه‌دینه‌ ده‌رده‌چن و ده‌چن بۆ لای جه‌جال (ش).

(۱) بخاری. فضائل المدينة: ۱۸۸۰، ۵۷۳۱، ۷۱۳۳ مسلم. حج: ۳۳۲۷.

(۲) بخاری. فضائل المدينة: ۱۸۸۱، ۷۱۲۴، ۱۱۳۴، ۷۴۷۳ مسلم. فتن: ۷۳۱۶.

۱۷۴۰- وَلِمُسْلِمٍ: يَأْتِي الْمَسِيحُ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ هِمَّتُهُ الْمَدِينَةُ حَتَّى يَنْزِلَ دُبُرَ أُخْدٍ ثُمَّ تَصْرِفُ الْمَلَائِكَةُ وَجْهَهُ قِبَلَ الشَّامِ وَهَذَا لَكَ يَهْلِكَ^(۳).

ثیمامی موسلیم (خودای فی رازی بن) ریوایهت دهکا دهلی: حهزرت (درویدی خودای له سهرین) دهفه رموی: جه جاله کویره مووشه‌ی (سهگی پی سووتاو)^(۱) له لای خوره لاتوه پهیدا ده بی و دی، نیازی مه‌دینه‌ی ده بی، دی هتا ده‌گاته پشتی کیوی ثوحد، له وی داده‌به‌زی، به‌لام فریشته‌کان به‌ره و ولاتی شام پیچی پی ده‌که‌نه‌وه، وه له وی له‌سهر دهستی حهزرتی عیسادا (درویدی خودای له سهرین) له‌ناو ده‌چی (م - خودای فی رازی بن).

۱۷۴۱- عَنْ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَكِيدُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ أَحَدٌ إِلَّا الْمَاعَ كَمَا يَنْمَاحُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَمُسْلِمٌ. وَلَفْظُهُ: مَنْ أَرَادَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ سُوءَ أَذَابِهِ اللَّهُ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۴).

سه‌عد (خودای فی رازی بن) گوته: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له سهرین) دهفه رموی نه‌وه‌ی فروفیل له خه‌لکی مه‌دینه بکا وه‌ک خوی ناو ئاو ده‌تویته‌وه (ب/م) گفته‌ی (لفظی) (م): نه‌وه‌ی بیه‌وی بو دانیش‌تووانی مه‌دینه خراپ بی، خودا (وه‌ک خوی ناو ئاو) ده‌توینیت‌وه خودا بو خوی باشی ده‌زانی.

۱۴۲) به‌شی بیتجه‌م: دووعاوا نرای پیغه‌مبه‌ر ^{درویدی خودای له سهر} بو مه‌دینه‌و بو

دانیش‌تووانی: (الفصل الخامس: في دعاء النبي ﷺ للمدينة وأهلها)

۱۷۴۲- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ كَحُبِّنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ، اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا، وَفِي مُدَّنَا، وَصَحْحَهَا لَنَا

(۳) مسلم. حج: ۳۳۳۸.

(۱) مه‌سیح که بو جه‌جال به‌کار به‌ینری یا به‌مه‌عنا مه‌مسووحه واته: چاویکی کویره و سافو لووسه له‌گه‌ل روومه‌تیا، واته: کویره‌مووشه یا به‌مه‌عنا گه‌رؤک و شارانگه‌ره وه‌ک سه‌گی پی سووتاو، که بو ئه‌م مه‌عنای دووه‌مه‌یشی له‌ناو که‌وانه‌که‌دا نیشاره‌مان کردووه. - وهرگیر -

(۴) بخاری. فضائل المدينة: ۱۸۷۷. مسلم. حج: ۳۳۴۵ - ۳۳۴۸.

وَأَقْلُ حُمَاهَا إِلَى الْجُحْفَةِ. قَالَتْ وَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ، وَهِيَ أَوْبًا أَرْضِ اللَّهِ. قَالَتْ فَكَانَ بَطْحَانٌ يَجْرِي تَجْلًا قَالَتْ: لَمَّا قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمَدِينَةَ وَعِكَ أَبُو بَكْرٍ وَبِلَالٌ، فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ إِذَا أَخَذَتْهُ الْحُمَى يَقُولُ:

كُلُّ امْرِئٍ مُصَبِّحٌ فِي أَهْلِهِ وَالْمَوْتُ أَذَى مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ
وَكَانَ بِلَالٌ إِذَا أَقْلَعَ عَنْهُ الْحُمَى يَرْفَعُ عَقِيرَتَهُ يَقُولُ:
أَلَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَبِئِنَّ لَيْلَةً بِوَادٍ وَحَوْلِي إِذْ خِرَّ وَجَلِيلُ
وَهَلْ أَرِدَنْ يَوْمًا مِإَاهَ مَجْنُونٍ وَهَلْ يَنْدُونُ لِي شَامَةً وَطَفِيلُ

رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَلَفْظُ مُسْلِمٍ قَالَتْ: قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ، وَهِيَ وَبَيْتَةٌ فَاشْتَكَى أَبُو بَكْرٍ وَاشْتَكَى بِلَالٌ فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شَكْوَى أَصْحَابِهِ قَالَ: اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ كَمَا حَبَبْتَ مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ وَصَحِّحْهَا وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِيهَا وَمُدَّهَا وَحَوْلِ حُمَاهَا إِلَى الْجُحْفَةِ. وَفِي رِوَايَةٍ: اللَّهُمَّ اجْعَلْ بِالْمَدِينَةِ ضِعْفِي مَا جَعَلْتَ بِمَكَّةَ مِنَ الْبَرَكَاتِ^(۱).

عائیشہ (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہ سہرین) فہرمووی:
اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ كَحُبِّنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ، اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا، وَفِي مُدَّنَا، وَصَحِّحْهَا لَنَا وَأَقْلُ حُمَاهَا إِلَى الْجُحْفَةِ:

تھی خودایہ! مہدینہیشمان لہ لا خوْشہویست کہ وہک مہککہ، یاخود
خوْشہویستریش، تھی خودایہ! پیت و فہرو بہرہکەت برپڑہ بہسہر مہن و
مشت و میوہ دانہ ویلہ ماندا، وہ تہندروستی و لہشی ساغ بدہ بہ دانیشتوانی
وبیکہ بہ شاریکی ساخلہم سازگر بوْمان، وہ ناسازی و ناساگیبہکەشی
بگویزہرہوہ بوْ جوحفہ.

عائیشہ دہلی: کہ کوْچمان کرد بوْ مہدینہ، تہوساکہ ناسازترین ولاتی
خودا تہوئی بوو، شیوی بوطحان جمہی دہہات، لہ سییانو وچلکاوا!

(۱) بخاری. فضائل المدينة: ۱۸۸۹، ۲۹۲۶، ۵۶۵۴، ۵۶۷۷، ۶۲۷۲. مسلم. حج: ۳۲۲۹.

گویشی: که پیغمبر (درویدی خودای لهسه ربی) کۆچی کرد بو مەدینه، ئەبو بەکرو بیلال نهخۆش کهوتن و تووشی پهتا بوون و ئاوو هه‌وای ئەویان پێ نهکهوت جا ئەبو بەکر که له‌رزووتاکه ده‌یگرت ده‌یگوت:

كُلُّ امْرِئٍ مُصَبِّحٌ فِي أَهْلِهِ وَالْمَوْتُ أَذًى مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ

گەر تۆ له‌ناو کهسو کارس گەر له‌لادین، گەر له‌شارس
که مردن هات نبیه‌چارس سه‌رچاوانه دیارس بارس!

گوئی: بیلالیش که تاکه به‌ری ده‌دا ده‌ستی ده‌کرد به‌ لۆره‌لۆرو سوژ کردن و ده‌یگوت:

أَلَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَبِيتَ لَيْلَةَ بَوَادٍ وَحَوْلِي إِذْ خِرٌ وَجَلِيلٌ
وَهَلْ أَرِدَنْ يَوْمًا مِائَةً مَجْنُونٌ وَهَلْ يَنْدُونُ لِي شَامَةً وَطَفِيلٌ

ناس نه‌مردایه شه‌وین له شه‌وان

شه‌واره‌م ده‌گرت له گ‌ردی سه‌یوان

مه‌ست ده‌بووم له بو‌ی گ‌و‌لی نه‌رخه‌وان

له‌من ده‌رده‌که‌وت چ‌یای به‌رانان! ^(۱) (ش)

^(۱) هەر چەند نامەوێ پەراویزەکان زۆربێ، بە‌لام گە‌ڵی جار چار نیه، شیعەرەکه‌ی ئیمامی ئەبو بەکر (خودای ئی رازی بێ) واتە: هه‌موو که‌سێ که له ناوکه‌سو کاری خۆیا بێ سه‌ر له‌به‌یانی به‌یانی باش و رۆش باشی ئی ده‌کری، وه‌ک ئاگای له‌ مردن نه‌بێ، به‌لام چونکه مه‌رگ کاتی بۆنیه، له‌وانه‌یه‌ مردن له‌په‌نا گو‌ی دابی، شیعەرەکانی ئیمامی بیلالیش (خودای ئی رازی بێ) واتای وایه:

خۆزگه‌م شه‌وئ له شه‌وان له‌ یه‌کێ له‌ شیوه‌کانی ده‌ورو به‌ری مه‌که‌دا، وه‌ک جاری جاران شه‌وم ده‌کرده‌وه، وه‌ بۆن و به‌رامه‌ی گ‌یای (اذخر) و (جه‌لیل)ی شیوه‌کانی مه‌که‌که‌ ده‌هات به‌سه‌رما، وه‌ ده‌بێ جاریکی تر رێم بکه‌ویتته‌وه سه‌ر سه‌رچاوه‌ی مه‌جینه‌، وه‌ یا چاوم بکه‌ویتته‌وه به‌ شاخی شامه‌و به‌ج‌یای گو‌فه‌یل. جا هه‌رچه‌نده هۆنراوه‌کان به‌ مه‌عنا ته‌رجه‌مه‌کراون (نه‌وه‌ک بیت به‌

بیت) بہ لّام رُوح و نہ صلّہ کہ لہ یہ کہوہ گہ لّٰی نزیکن. منیش چاوم لہ پیغہ مہر (دروودی خودای
لہ سہریب) و یارانہی (خودایان لّٰی رازی بئ) کردوود، وہ لہووی خوشہ ویستی نیشتمان و بیرکردنی
زیدہوہ گوتوومہو ہمیشہ دہ لّیم:

ناہی نہ سردہایہ شہوین لہ شہوان
شہوارہم دہ گرت لہ گردنی سہیوان
مہست دہ بووم لہ بوئی گولّی نہرخہوان
لہ من دہر دہ کہوت چہیای بہرانا!
تو دیدہی منی نہی زیّدی نازدار!
نہ گہر بہ خۆم بہن ناتدہم بہ ہزار
ولّاتی تہری پپ خیر و خوشی
چونکہ یہ کہم پیّک نہ شقی توّم نوّشی
نہی سلیمان! نہی قوپی قہراخ!
پپ لہ داری چپ، لہ باخ و بولّاخ!
کزہم لّٰی وەدی بو شہنہی شہمال
بدا بہ گویمہا ناوازہی شمشال!
لہ بناری گویتزہ لہ کلکہی سہیوان
نامیتہی بوّنی گولّی نہرخہوان
چہریکہی مہلی مہستی سہرچلان
یہ کتر بانگ دہ کہن بو کوپی خویان
دہ لّی دہرویشن یادی شیخ دہ کہن
بہ زمانی حال سۆزی خو دہ کہن
قیلہم! لہ پاش نویتز دّوعات بو دہ کہم
یادی مزگہوت و شوینانت دہ کہم
چاو لہ بینایی چاوی خوّم دہ کہم
حہزہتی نہحمہ د بہ سہر مہشق دہ کہم
دروودو سہلام بو گیانی بالّی
نہتوّش دہخہمہ پہناہی خاکو پای!

گفتہی (م) ئاوايه: عائيشه (خودای ئی رازی بنی) گوتی: که کوچمان کرد بو
مەدینه شاریکی پەتاوی و ناساز بوو، لەبەر ئەوە ئەبو بەکرو بیلال نەخۆش
کەوتن، پیغەمبەریش (دروودی خودای لەسەربین) که چاوی کەوت بە حال و سکالای
هاوڕیانی فەرمووی:

نەس خۆشەوێستمان نەحمەدی کاکس!
تۆ بو شارەکم بەستیکی چاکس
سلۆ و لە خۆتو دڵسۆزانی لات
بێمە نۆشتان بێ دێدارس ولات
کاکا! هێمەتێ. کاتس هیمەتە
کاتس تەنگانە و روژی سەخەتە
بو نەسڕۆ نەبێ هیمەت بو کەیه
هەموو بەتەمان هیمەتس تەیه
دەستس تەخەڕووع بەرزکە بو ناسمان
دەستس شەفاعەت بەرزکە بو ناسمان
میهرێن دەنوێنێن خودای میهرەبان
رەحمەت دەنوێنێن خودای میهرەبان
تا ولات پێ بێ لە خۆشی و لە خێر
دەستس ماندوو بێ لەسەر سکی تێر!
مەزگەوتە کانمان وەک جاری جارن
پێ لە نوێژ کەری کوردی موسوڵمان
مەلا بە کوردی حەدیس بخوێنی
حەدیس وەک گەوهەر و رشە بنوێنێن
هەم خودا رازی هەم بەندە رازی
چقل بە چاوی قازی بە رازی
مەلێن: مەکوڕدین. بێ کەس و نازین
کەسمان خودایە مەبە و دەنازین

اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ كَمَا حَبَّيْتَ مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ وَصَحِّحْهَا وَبَارِكْ لَنَا فِي صَاعِهَا
وَمُدَّهَا وَحَوْلِ حُمَاهَا إِلَى الْجُحْفَةِ:

له گنیرانه وهیه کی تری موسلیمدا:

اللَّهُمَّ اجْعَلْ بِالْمَدِينَةِ ضِعْفِي مَا جَعَلْتَ بِمَكَّةَ مِنَ الْبَرَكَةِ:

خودایه! دوو قاتی مه ککه پیت و فهرو بهرکهت بریزه به سهر مه دینه دا.

۱۷۴۳- ولسلم: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا، اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا، اللَّهُمَّ
بَارِكْ لَنَا فِي مُدَّنَا، اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَعَ الْبَرَكَةِ بَرَكَتَيْنِ^(۲):

ئیمامی موسلیم (خودای ئی رازی بن) ده گنیریتته وهو ده لئ: حه زهت (درویدی
خودای له سهرین) ده فهرموی:

اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي مَدِينَتِنَا، اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي صَاعِنَا، اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي مُدَّنَا،
اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَعَ الْبَرَكَةِ بَرَكَتَيْنِ:

خوایه! پیت و فهرو خیرو خوشیمان بو بخهره شارکه مانه وهو بیکه به
شاریکی موباره و پیرۆزا! خودایه! پیت و بهرکهت بخهره من و مستمانه وهو
رزق و رۆژیمان پیرۆزو بهرکهتدار که، وه جار له گهال جارا زیاتر بهرکهت
تیخه.

۱۷۴۴- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ،
فَنَظَرَ إِلَى جُدُرَاتِ الْمَدِينَةِ أَوْضَعَ رَاحِلَتَهُ، وَإِنْ كَانَ عَلَى دَابَّةٍ، حَرَّكَهَا مِنْ حُبِّهَا. رَوَاهُ
البخاري^(۳).

ئهنهس (خودای ئی رازی بن) ده لئ: جاران پیغه مبهه (درویدی خودای له سهرین)
که له سهر فهر ده هاته وه که چاوی ده کهوت به مه دینه له خوشه ویستی مه دینه
و شتره که ی خیرا ئی ده خوپی، ئه گهر به سواری و لاخی تریش بوایه

^(۲) مسلم: حج: ۳۳۲۴.

^(۳) بخاری. فضائل المدينة: ۷۸۶.

ولأخذه كهي تير في دهخوری، نه وهندهی مه دینه خوش دهویست (ب) = بوخاری. خودای فی رازی بن).

۱۷۴۵- وَعَنْهُ قَالَ: نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى أَحَدٍ فَقَالَ: إِنَّ أَحَدًا جَبَلٌ يُجَبَّنَا وَنُجَبُّهُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۴).

دیسان گوتی: (خودای فی رازی بن): پیغهمبهر (دروودی خودای لهسربین) سه رنجی کیوی ثوحودی دا که شاخیکه له سهرووی شاری مه دینه وه، (صلوات و سلام و دروودی خودای گه وره لهسره وه پیغهمبهره نازداره بن). که نارامگای پیروزی لهوییه جا فهرمووی (دروودی خودای لهسربین): نه م کیوی ثوحوده ئیمه ی خوش دهوی و ئیمهیش نهومان خوش دهوی (ش = شهیخان که مه بست بوخاری و موسلیمه. خودایان فی رازی بن) وه خودا بو خوی باشی دهزانی.

۱۴۳) پاشهکی: واته: پایانی، باسی هاندان و شیتگیرکردنی موسولمانان لهسه ر دانیشتنو نیشتهجی بوون له شاری مه دینه دا (دروودی خودا لهسه ر نه وه پیغهمبهره نازداره بن، که نیشتهجی نهوییه):

خاتمة: في الترغيب في سكنى المدينة على صاحبها أفضل (الصلاة والسلام)

۱۷۴۶- عَنْ سُفْيَانَ بْنِ أَبِي زُهَيْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: تُفْتَحُ الْيَمَنُ فَيَأْتِي قَوْمٌ يُسُونُ، فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، وَتُفْتَحُ الشَّامُ، فَيَأْتِي قَوْمٌ يُسُونُ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ، وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ، وَتُفْتَحُ الْعِرَاقُ، فَيَأْتِي قَوْمٌ يُسُونُ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ. وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالنَّسَائِيُّ^(۱).

سوفیانی کوپی نه بو زوهیر (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغهمبهر (دروودی خودای لهسربین) دهفه رموی: یه مهن فه تح دهکری و دهبی به ولاتی ئیسلام جا گه لی کهس به

(۴) بخاری. مغازی: ۴۰۸۳. مسلم. حج: ۳۳۵۹.

(۱) بخاری. فضائل المدينة: ۱۸۷۵. مسلم. حج: ۳۳۵۲، ۳۳۵۱.

کورجی دینهوه بۆ مه‌دینه‌و کهس و کاری خۆیان و ئه‌وانه‌ی که به‌گوێیان بکه‌ن هه‌لیان ده‌گرن ده‌یانبه‌ن بۆ یه‌مه‌ن له‌به‌ر زۆری رزق و رۆژی و ژێواری خۆشی ئه‌وێ، به‌لام ئه‌گه‌ر بزانه‌ن مه‌دینه‌یان گه‌لی باشته‌، وه‌شامیش فه‌تح ده‌کری و ئه‌ویش هه‌روه‌ها، وه‌ عێراقیش فه‌تح ده‌کری و ئه‌ویش هه‌روه‌ها (ش/ن).

١٧٤٩- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَتْرُكُونَ الْمَدِينَةَ عَلَى خَيْرِ مَا كَانَتْ، لَا يَغْشَاهَا إِلَّا الْأَعْوَابُ (يُرِيدُ عَوَافِي السَّبَاعِ وَالطَّيْرِ) وَآخِرُ مَنْ يُخْشَرُ رَاعِيَانِ مِنْ مُزَيْنَةَ، يُرِيدَانِ الْمَدِينَةَ يَنْعَقَانِ بَعْضُهُمَا، فَيَجِدَانِهَا وَخَشًا، حَتَّى إِذَا بَلَغَا ثِيَّةَ الْوَدَاعِ خَرَا عَلَى وَجْهِهِمَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(٢).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ن رازی بن) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) ده‌فه‌رموێ: مه‌دینه‌ له‌وپه‌ری خۆشی و باشیدا ده‌بی، که دانیشتوه‌کانی به‌ جیی ده‌هیلن، واچۆل ده‌بی کهس سه‌ری پیا‌ناکا، مه‌گه‌ر مه‌ل و مۆرو جانه‌وه‌ری مووشه‌که‌ر که بۆ ملۆمووش و مووشه‌کردن ده‌چن بۆ هه‌واره‌کۆن و شوینی چۆل بوو! وه‌ دواترین که‌سیش که له‌ ولات ده‌رده‌کری و ده‌برین دوو شوانی موزه‌ینه‌یی ده‌بن، ده‌یان‌ه‌وێ که بچن بۆ مه‌دینه‌، ده‌نگ له‌ رانه‌که‌یان ده‌که‌ن و پێکه‌ ده‌که‌ن به‌ ناویا جا که ده‌چن ته‌ماشای ده‌که‌ن مه‌دینه‌ چۆل و هۆل و سامناک و چۆله‌که‌ بکوژی تیا‌نییه‌ جا له‌ مه‌دینه‌ ده‌ر ده‌چن و ده‌پۆن ده‌گه‌نه‌ ئه‌نییه‌تولویداع له‌وێ به‌سه‌ر ده‌ها ده‌که‌ون و خه‌پ ده‌مرن! (ش).

١٧٥٠- وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَذْغُو الرَّجُلُ ابْنَ عَمِّهِ وَقَرِيبَهُ هَلُمَّ إِلَى الرُّخَاءِ هَلُمَّ إِلَى الرُّخَاءِ وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يَخْرُجُ مِنْهُمْ أَحَدٌ رَغْبَةً عَنْهَا إِلَّا أَخْلَفَ اللَّهُ فِيهَا خَيْرًا مِنْهُ أَلَا إِنَّ الْمَدِينَةَ كَالْكَبِيرِ تُخْرَجُ الْخَبِيثُ. لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَنْفِيَ الْمَدِينَةُ شِرَارَهَا كَمَا يَنْفِي الْكَبِيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ^(٣).

(٢) بخاري. فضائل المدينة: ١٧٤. مسلم. حج: ٢٢٥٤.

(٣) مسلم. حج: ٢٢٢٩.

ديسان گوتى: پيغەمبەر (دروى خوداي لەسەربىن) فەرمووى: مەردوم دەكەونە چەرخىكەو، پياو دەبى كە ئامۆزاو خزمى خۆى گاز دەكاو پيى دەلى: وەرە بابروين بۆ فيسارە ولات لەوئى ھەرزانيه! بەلام ئەگەر بزائن مەدينە لە ھەموو شوينىكى تر باشترە بۆيان چونكە ھەرەمى ھەزەرەتەو جىگەى خوروشانى رەحمەتى خودايە، كەسى ھوشى تەواو بى چۆن ھاوسايى ھەزەرەت (دروى خوداي لەسەربىن) دەگوپیتەو بە پرۆپىتى دنيا؟ بەو كەسە كە گيانى منى بەدەسە، ئەوھى ئارەزووى لە دانىشتنى مەدينە نەمىنى و لەبەر ئەوھ لىى دەرچى و بپوا بۆ شوينىكى تر، خوداي گەرە بەيەكىكى وا كەلەو گەلى باشتر بى شوينەكەى لە مەدينەدا پەر دەكاتەو!

بزائن! مەدينە وەك كوورە وايە، ئەوھى پاك و ساخ نەبى لەكل دەر ناچى و توور دەدرى!

قيامەتیش ھەلناسى ھەتا مەدينە بەدكاروپياو خراپەكانى ناوى دەرئەپەينى و رەھەنەيان نەكا، وەك چۆن مووشەدەمە چلك و ژەنگى ئاسن لادەبات (م- خوداي ئى رازى بى).

۱۷۵۱- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ مَوْلَاةً لَهُ أَتَتْهُ فَقَالَتْ: اشْتَدَّ عَلَى الزَّمَانِ وَإِلَى أُرِيدُ أَنْ أَخْرُجَ إِلَى الْعِرَاقِ. قَالَ: فَهَلَّا إِلَى الشَّامِ أَرْضِ الْمَنْشَرِ اصْبِرِي لَكَاعِ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: مَنْ صَبَرَ عَلَى شِدَّتِهَا وَلَأْوَانِهَا كُنْتُ لَهُ شَهِيدًا أَوْ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَمُسْلِمٌ. وَفِي رِوَايَةٍ: لَا يَصْبِرُ عَلَى لَأْوَاءِ الْمَدِينَةِ وَشِدَّتِهَا أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِي إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَهِيدًا أَوْ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ^(۴).

كارەكەريكى ئازادكراوى ئىبنو عومەر (خوداي ئى رازى بى) ھات بۆلاى و پيى گوت: رۆژگارى ناھەموار تەنگى پى ھەلچنىوم و زۆرى بۆ ھىناوم و دەستم

کورتە، دەمەوی بېرۆم بۆ عێراق. ئەویش گوتی: ئەی بۆچی ناچی بۆ شام کە خاکی مەحشەرەو دەشتی کۆ بوونەویە. ئەی گێلە! ئارام بگرەو مەدینە بەجێ مەهێڵە چونکە من لە پیڤەمبەرەم (درودی خودای لەسەری) بیستوو دەیفەرموو: هەر کەسێ خۆی رابگرێ، لەبەر زەبرو زەحمەتی مەدینەدا، لە رۆژی قیامەتا خۆم دەبم بە شایەت بۆی یا فەرمووی: دەبم بە تەکاار بۆی (ت/م) لە گێرانهویەکا: هەر کەسێ (لە ئۆمەت) خۆی رابگرێ لەبەر زەبرو سەختی مەدینەدا، لە رۆژی قیامەتا خۆم دەبم بە تەکااری.

۱۷۴۹ - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَمُوتَ بِالْمَدِينَةِ فَلَيَمُتْ بِهَا فَإِنِّي أَشْفَعُ لِمَنْ يَمُوتُ بِهَا^(۵).

دیسان لە ئیبنو عومەرەو (خودای ئی رازی بێ) لە پیڤەمبەرەو (درودی خودای لەسەری) دەفەرمووی: هەر کەسێ بۆی دەلوێ لە مەدینە بمری، با لەوی بمری، چونکە ئەوێ لەوی بمری من تەکاای بۆ دەکەم (ش - س/ح).

۱۷۵۰ - عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ أَوْحَى إِلَيَّ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ نَزَلَتْ فِيهِ دَارُ هِجْرَتِكَ الْمَدِينَةُ أَوِ الْبَحْرَيْنِ أَوْ قَسْرَيْنِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ^(۶).

جەریری کوری عەبدوللّ (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیڤەمبەر (درودی خودای لەسەری) دەفەرمووی: خودا سرووشی بۆ ناردووم کە لەهەر کامێ لەم سێ شوێنە، دادەنیشیت، ئەوێ خانەێ کۆچتەو هەواری نوێی ئیسلامەو دەبێ بە یەکەم پایەتەختی دەولەتی ئیسلام: واتە: لە مەدینەو بەحرین و قینەسرین! (ت - سەند غریب).

۱۷۵۱ - وَقَالَ عُمَرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي شَهَادَةً فِي سَبِيلِكَ، وَاجْعَلْ مَوْتِي فِي بَلَدٍ رَسُولِكَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۷).

(۵) زوآة الترمذی بسند حسن (شرحه).

(۶) زوآة الترمذی بسند غریب (شرحه).

عومہ ریش (خودای فی رازی بن) دہیگوت: ئہی خودایہ! شہیدبوونی کہ لہ
پیٹناوی تودا بی بیکہ بہبہش و بارہم، وہ لہ شارہکھی پیٹغمبرکہشتا مردنم
بکہ بہ نہصیب! (ب).

۱۴۴) سہردان لہ کوڑی پیٹغمبر ^{درودی} خودای لہسر : (زیارة قبر النبي ﷺ)

۱۷۵۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا مِنْ أَحَدٍ
يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللَّهُ عَلَيَّ رُوحِي حَتَّى أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابِيهَقِي^(۱).

ئہبو ہورہیرہ (خودای فی رازی بن) گوتی: پیٹغمبر (درودی خودای لہسرین)
دہفرموی: ہر کہسی سہلام لیبکا خودا گیانم دہکاتہوہ بہبہردا، تا
سہلامہکھی دہسہندمہوہ (د- سند صالح - بہیہقی).

۱۷۵۶- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا وَلَا
تَجْعَلُوا قُبُورِي عِيدًا وَصَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي حَيْثُ كُنْتُمْ. رَأَى أَبُو دَاوُدَ وَالضَّيَاءَ^(۲).

دیسان گوتی: پیٹغمبر (درودی خودای لہسرین) دہفرموی: مالہکانتان
مہکن بہ گوڑستان و ئہندازہیی لہ عیبادت و پہرستشتان دانین بو مالہوہ وہ
گوڑی منیش مہکن بہ دیوہخانی روژی جہزن، وہ لہہر کوئی بوون
صہلاواتم لہسر بدہن، چونکہ صہلاواتہکەتان پیٹ دہکاتہوہ (د- سند حسن
- الضیاء).

۱۷۵۷- عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ زَارَ
قُبْرِي وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِي^(۳).

(۱) بخاری. فضائل المدينة: ۱۸۹۰.

(۲) رواہ أبو داود بسند صالح (شرحہ).

(۳) رواہ أبو داود حسن (شرحہ).

(۴) سکت عنه الشارح.

ثیبنو عومہر (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہ سہرین) دہفہرموی: کہسی دینیی گۆرہکہم بکا، دہبی منیش لہ رۆژی قیامہتا شہفاعہتی بۆ بکہم! (قاضی عیاض - لہ شیفادا - ریوایہتی کردوہ).

۱۷۵۵- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ زَارَنِي فِي الْمَدِينَةِ مُحْتَسِبًا كَانَ فِي جَوَارِي وَكُنْتُ لَهُ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَمَةِ. وَفِي رِوَايَةٍ: مَنْ زَارَنِي بَعْدَ مَوْتِي فَكَأَنَّمَا زَارَنِي فِي حَيَاتِي. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةُ الْقَاضِي عِيَاضُ فِي الشِّفَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ^(۴).

ئەنەس (خودای فی رازی بن) گوتی: حەزەرەت (درویدی خودای لە سەرین) دەفەرەمۆی: هەر کەسێ (لەبەر رەزای خودا) بێ بۆ دینیی من لە مەدینە ئەو لە بەهەشتا لە پەنای مندا دەبی، وە لە رۆژی قیامەتیشدا دەبم بە تەکاڕ بۆی! یاخو! نۆشی گیانی بێ هاوسایەتی پیغەمبەر و تەکا پیغەمبەر، خودا بە فەضلی خۆی هەم دینیی گۆری حەزەرەت و هەم پەناو تەکا ئەومان بە نەصیب بکا، لە گێڕانەووەیە کدا: هەر کەسێ (لە پاش مردن) بێ بۆ دینیم وەکوو لە حاڵی ژیا نەما هاتبێ بۆ سەردانم وەهایە! (قازی عیاز (خودای فی رازی بن) لە کتیبی شیفادا ریوایەتی کردوہ).

قال المؤلف (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَسْأَلُ اللَّهَ أَنْ يَشْفِيَ صَدُورَنَا وَقُلُوبَنَا بِالْإِيمَانِ وَالْعِلْمِ، وَأَنْ ثَلَاثَهُمَا بِالْيَقِينِ وَالْحِلْمِ آمِينَ، آمِينَ، آمِينَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ أَتَمَّتْ بِتَوْفِيقِ اللَّهِ قِسْمَ الْعِبَادَاتِ فِي ۲۹ شَهْرِ ذِي الْحِجَّةِ سَنَةِ ۱۳۴۳ هَجْرِي.

عدد الأحاديث من أول الكتاب الى هنا ۱۷۳۵ خمسة وثلاثون وسبعمائه والـف. انتهى قسم العبادات وبليہ قسم المعاملات. واوله كتاب البيوع والزروع ان شاء الله:

مامۆستای بەرپۆز مەزن دانەری ئەم نامە پیرۆزەییە لێرەدا دەفەرەمۆی

(خودای فی رازی بن): —

(۴) سکت عنه الشارح.

له خودای گه وره داوا ده کهم که سینه مان سافکاودلّمان به نووری
عیلم و ئیمان روشن بکاته وه، وه دلّ و دهر و نمان پر کا له باوه پری ساخ و له
حه و سه له و هیمنی. ئامین خودایه.. وه هه میشه و هه مووکاتی سوپاسی
جوان و ستایشی راست و دروست هر بۆ خودایه که خودا و پهروه ردگاری
هر دوو جیهانه.

له سایه ی خودا وه به شی عیبادات ته واو کرد له ۲۹ ی مانگی قوربانی
سالی ۱۳۴۳ ی کوچیدا.

وه ژماره ی فهرمووده کان له سه ره تای کتیبه که وه هه تا ئیره (۱۷۳۵)
هه زارو هه وت سه دو سیی و پینج فهرمووده ن.

تا ئیره به شی عیبادات ته واو، له لیږه به دوا وه به شی سه ودا و مامه له و
موعامه لات ده ست پی ده کا، سه ره تاکه ی به نامه ی کرین و فروشتن و
کشتوکال ده ست پی ده کا، خودا هه زکا.

نامه‌ی کرین و فروشتن و کشتوکال و وهقف

نهم نامه‌یه دوازده باس و پاشه‌کیه‌که (کوتایی: پایانی)

کتاب البیع والزروع والوقف

(۱۴۵) باسی یه‌که‌م: باسی که‌ران به دواى کاسبی جه‌لآندا

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا}.

خودای گه‌وره له قورئانی پیروژدا ده‌فه‌رموی: واته: خودا کرین و فروشتنی ره‌وادیه، به‌لام مامه‌له‌ی سودی ره‌وا نه‌دیوه.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ}.

خودای گه‌وره ده‌فه‌رموی: جا کاتئ نویژئ هه‌ینی ته‌واو بوو، ئیتر بلاوه‌ی ئی بکه‌ن به زه‌ویداو روو بکه‌نه کاسبی و داواى روژئ له که‌ره‌می خودا بکه‌ن و ناوی خودا ببه‌ن و یادی خودا به‌زوری بکه‌ن، به هیواى ئه‌وه که له هه‌ردوو جیهاندا رزگارو سه‌رفرازبن.

۱۷۵۶ - عَنْ الثَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ الْحَلَالَ بَيْنَ وَالْحَرَامِ بَيْنَ وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ فَمَنْ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ كَالرَّاعِي حَوْلَ الْحِمَى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيهِ. أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمُهُ أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

نوعمانی کوپی به‌شیر (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سه‌ربن) ده‌فه‌رموی: شتی جه‌لآل دیارو ئاشکرایه، هه‌روه‌ها شتی جه‌رامیش

(۱) بخاری. ایمان: ۵۲، ۲۰۵۱. مسلم. مسافاة: ۴۰۷۰. أبو داود. بیوع: ۳۳۲۹، ۳۳۳۰. ترمذی. بیوع: ۱۲۰۵.

نسائی. بیوع: ۴۴۶۵، ۵۷۲۶ (ریاض/۲: ۶۸: ۱/۵۸۸).

دیارو ئاشکرایه، به‌لام له‌م به‌ینه‌دا هه‌ندی شت هه‌ن دوو به‌ینین و له‌هر دوو لا ده‌چن، له‌هر ئه‌وه گه‌ئێ که‌س حوکه‌مه‌که‌یان نازانن، به‌لام زانایانی ئایین له‌پاش په‌یجۆری و ئێ کۆلینه‌وه یه‌کی باش حوکه‌مه‌که‌یان ده‌دۆزنه‌وه و بریار ده‌ده‌ن که‌ هه‌لآن یا هه‌رامن، جا ئه‌وه‌ی که‌ خۆی په‌پاریزی له‌ شتی شو به‌دارو گومان لێکراو، ئه‌وه ئایین و نامووسی خۆی له‌نه‌نگو لکه‌ ده‌پاریزی.

به‌لام ئه‌وه‌ی که‌ توخنی شتی شو به‌دارو گومان لێکراو ده‌که‌وێ (خوا ناخوا) تووشی ده‌بی به‌ تووشی شتی هه‌رامیشه‌وه، وه‌ک چۆن شوان ئه‌گه‌ر ران له‌ ده‌ورو به‌ری پاکژو پاوه‌ند ب له‌وه‌رینێ به‌ره‌ به‌ره‌ رانه‌که‌ له‌ پاوه‌نده‌که‌یش ده‌له‌وه‌رێ.

باش ئاگاداربێ! که‌ هه‌موو پادشایی به‌ست و پاوه‌ندیکی تایبه‌تی خۆی هه‌یه، بزانی که‌ به‌ست و پاوه‌ندی خودایش ئه‌و شتانه‌یه که‌ هه‌رامی کردوون! باش ئاگاداربێ! که‌ گۆلمه‌یه‌ک گوشت هه‌یه له‌ناو جه‌سته‌دا ئه‌گه‌ر ئه‌و گۆلمه‌ گوشته‌ سازو باش بوو ئه‌وا جه‌سته‌یش هه‌موو سازو باش ده‌بی، به‌لام ئه‌گه‌ر ئه‌و گۆلمه‌یه خراپ بوو ئه‌وا جه‌سته‌یش هه‌موو خراپ ده‌بی، بزانی که‌ ئه‌و گۆلمه‌یه بریتییه له‌ دل، دلی پاک و له‌شی چاک، دلی پیس و له‌شی ناپاک (ش/د/ت/ن = بوخاری، موسلیم، ئه‌بو داوود، تیرمیزی، نه‌سائی - ره‌زای خودایان لێین).

۱۷۶۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالَى الْمَرْءُ بِمَا أَخَذَ الْمَالِ، أَمِنْ حَلَالٍ أَمْ مِنْ حَرَامٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ^(۲).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئێ رازی بێ) گوته‌ی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سه‌رین) ده‌فه‌رموێ: مه‌ردوم ده‌که‌ونه‌ چه‌رخیکه‌وه پیاو ده‌ربه‌ستی ئه‌وه نایه‌ت که‌ ئه‌و ماله‌ی په‌یدای ده‌کا هه‌لآ له‌ یا هه‌رامه‌ (ب/ن).

(۲) بخاری. بیوع: ۲۰۵۹، ۲۰۸۳.

۱۷۶۱ - (ب-۲/ز - ۲۰ / ف - ۳) (۳).

۱۷۶۲ - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (مَنْ لِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا رَعَى الْقَنَمَ. فَقَالَ: أَصْحَابُهُ: وَأَنْتَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيضَ لِأَهْلِ مَكَّةَ^(۴).

دیسان له ووهوه (خودای ن رازی بن) له پیغه مبه ره ووه (دروودی خودای له سرین) ده فهرموئ: خودا هر پیغه مبه ریکی ره وانه کردبئی شوانی رانی کردووه. یارانیشی عه رزیان کرد: تویش؟؟ فهرمووی: به لئی منیش شوانیم کردووه: منیش به چند قرانی گه له م ده له وهران بو خه لکی مه که! (ب).

۱۷۶۰ - عَنِ الْمُقْدَامِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (مَنْ لِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ. وَفِي رِوَايَةٍ: كَانَ لَا يَأْكُلُ إِلَّا مِنْ عَمَلِ يَدِهِ^(۵).

ميقدام (خودای ن رازی بن) گوتی: حه زره ت (دروودی خودای له سرین) ده فهرموئ: هیچ نانئ وهك نه وه باش نیه كه مروؤ له به ری ره نجه شانی خوئ بخوات، داوود كه پیغه مبه ری خودابوو، (دروودیس خودای له سرین) هر له به ری ره نجه شانی خوئی ده خوارد له گیرانه وه یه كا: هر له ده سته كه وتی ره نجی شانی خوئ ده خوارد (ب).

۱۷۶۱ - لَمَّا اسْتَخْلَفَ أَبُو بَكْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَقَدْ عَلِمَ قَوْمِي أَنَّ حِرْفَتِي لَمْ تَكُنْ تَعْجِزُ عَنْ مَثْوَى أَهْلِي، وَشَغِلْتُ بِأَمْرِ الْمُسْلِمِينَ، فَسَيَأْكُلُ آلُ أَبِي بَكْرٍ مِنْ هَذَا الْمَالِ أَحْتَرَفَ لِلْمُسْلِمِينَ فِيهِ. رَوَى الْبُخَارِيُّ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ^(۶).

(۲) سبق فی تسلسل / ۲۰ من هذا المجلد رقم / ۳ منه.

(۴) بخاري. إجازة: ۲۲۶۲ (رياض / ۵۹: ۲، ذ: ۵/۵۴۳).

(۵) بخاري. بيوع: ۲۰۷۲، ۲۰۷۳.

(۶) بخاري. بيوع: ۲۰۷۰ (رياض / ۵۹: ۵، ذ: ۵/۵۴۳).

کاتی که نه‌بو به‌کر کرا به جینشین، گوتی: خزمان خوتان باش ده‌زانش که پیشه‌که‌ی خوم ناته‌واویی نه‌بوو بو بژیویی و به خیوکردنی که‌س و کارم، به‌لام ئیستا که له‌به‌ر جیبه‌جیکردنی کاروباری موسولمانان ده‌ستم ناپه‌رئی که وه‌ک جاران کاسپی بکه‌م نه‌وا ناچارم که ده‌بی که‌سوزکاره‌که‌م له‌مالی خه‌زینه‌ی موسولمانان بخون و ده‌شی مه‌سره‌ف و خه‌رجی خوم و خی‌زانم له‌سه‌ر (به‌یتولمال): که‌نجینه‌ی موسولمانان بی وه له‌هه‌مان کاتدا من نه‌م ماله به‌پی توانا به‌ره‌م ده‌هینم بو به‌رژه‌وه‌ندی موسولمانان (ب).

۱۷۶۲- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: وَلَدُ الرَّجُلِ مِنْ كَسْبِهِ مِنْ أَطِيبِ كَسْبِهِ فَكُلُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ إِذَا احْتَجْتُمْ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۷).

عائیشه (خودای نازی بن) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموی: مندالی پیاو به‌شیکه له‌کاسپی نه‌و، له‌کاسپییه‌پاکه‌که‌یشی، جا که‌وابوو له‌کاتی پیویستدا له‌مالیان بخون (د/ت/ن-س/ح).

۱۷۶۳- وَجَاءَ رَجُلٌ يَأْتِي النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي مَالًا وَوَلَدًا وَإِنَّ الْوَلَدَ يَجْتَاحُ مَالِي. فَقَالَ: أَلْتَ وَمَالُكَ لَوَالِدِكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهَ^(۸).

پیاوی هاته‌لای هه‌زه‌ت (دیودی خودای له‌سهرین) گوتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! من به‌شی خوم مال و منالم هه‌یه، وه‌باوکیشم پیویستی به‌ماله‌که‌م ده‌بی، فه‌رموی: خوشت و ماله‌که‌شت مالی باوکت! (د-س/ح-ئیبنو‌ماجه).
۱۷۶۷- عَنْ صَخْرٍ الْغَامِدِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اللَّهُمَّ بَارِكْ لَأُمِّي فِي بُكُورِهَا. قَالَ: وَكَانَ إِذَا بَعَثَ سَرِيَّةً أَوْ جَيْشًا بَعَثَهُمْ فِي أَوَّلِ النَّهَارِ.

^(۷) بسند حسن (شرحه).

^(۸) رواه أبو داود بسند حسن (شرحه).

وَكَانَ صَخْرٌ رَجُلًا تَاجِرًا وَكَانَ إِذَا بَعَثَ تِجَارَةً بَعَثَ أَوَّلَ النَّهَارِ فَأَثَرَى وَكَثُرَ مَالُهُ. رَوَاهُ تَرْمِذِي وَحَسَنَهُ وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۹).

صه‌خری غامیدی (خودای فی رازی بن) ده‌لی: پیغه‌مبهر (دیوودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: ئه‌ی خودایه! کارو فرمانی سهر له‌به‌یانانی ئومه‌تم پیروژو فه‌پدارکه! گوتی: حه‌زرت (دیوودی خودای له‌سهرین) ده‌ستووری وابوو که ده‌سته‌یی، یا له‌شکریکی ده‌نارد به‌لایه‌کا، سهر له‌به‌یانی ده‌ناردن.

صه‌خر خوشی پیاویکی بازرگان بوو، ئه‌ویش ده‌ستووری وابوو که مائی بازرگانیی ده‌نارد بو‌شوینئ، سهرله‌به‌یانی ده‌نارد، ئیت‌ر زور ده‌وله‌م‌ند بوو بوو، وه سامانیکی زوری رژابوو به‌سهردا (ت-ح = تیرمیزی به‌سه‌ندیکی جوان گپ‌راویه‌ته‌وه).

۱۴۶) ده‌ستکه‌وتی که‌له‌شاخ‌گر هه‌رچه‌ند حه‌ل‌له‌ به‌لام ناپه‌سه‌ندو مه‌کروهه:

کسب الحجام مکروه

۱۷۶۵- عَنْ مُحِیْصَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهَا اسْتَأْذَنَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي إِجَارَةِ الْحَجَّامِ فَتَهَاةً عَنْهَا فَلَمْ يَزَلْ يَسْأَلُهَا وَيَسْتَأْذِنُهَا حَتَّى أَمَرَهُ أَنْ اغْلِفَهُ نَاصِحَكَ وَرَقِيقَكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۱).

موحه‌یصه (خودای فی رازی بن) گوتی: بو‌خواردنی کرینی که‌له‌شاخ‌گرتن له‌هه‌زرت‌م پرس‌ی (دیوودی خودای له‌سهرین) ریگه‌ی نه‌دام، به‌لام هه‌روازم ئی نه‌هیناو هه‌ر لیم ده‌پرس‌ی، تا فه‌رمووی: بیده به‌ئالیک و بیده به‌ولاخه‌که‌ت، یاخود ده‌رخواردی خولام و به‌نده‌کانتی بده‌و خوت لیی مه‌خو (د/ت: ص).

۱۷۶۶- وَقَالَ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) حَجَّمَ أَبُو طَيْبَةَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعٍ مِنْ تَمْرٍ، وَأَمَرَ أَهْلَهُ أَنْ يُخَفِّقُوا مِنْ خَرَاجِهِ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۲).

(۹) حسن عند الترمذی.

(۱) صحیح عند الترمذی.

ئهنه‌س (خودای ئی رازی بن) گوتی: ئه‌بو طه‌یبه که‌له‌شاخی گرت له‌حه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) جا که‌زهرت له‌باتی ئه‌وه مه‌نی خورمای پی دا، وه فه‌رمانیشی کرد به‌ئاغاکانی که له‌سه‌رانه‌که‌ی که‌م بکه‌نه‌وه (ش/د/ت).

۱۷۷۰- وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) اخْتَجَمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَعْطَى الَّذِي حَجَمَهُ، وَلَوْ كَانَ حَرَامًا لَمْ يُعْطِهِ. رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ^(۳).

ئیبینو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بن) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) که‌له‌شاخی له‌خوی گرت، وه به‌خششی دا به‌و پیاوه که که‌له‌شاخه‌که‌ی ئی گرت، دیاره ئه‌گه‌ر مزی که‌له‌شاخگر چه‌رام بوایه پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌یده‌دای (ش/د = شه‌یخان و ئه‌بو داوود. خودایان ئی رازی بن).

۱۴۷) باسی دووه‌م: باسی سه‌ر راستی و مامه‌له‌ خو‌شی

الباب الثاني: في الصدق والسماحة

۱۷۷۱- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَجُلًا ذَكَرَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهُ يُخَذَّعُ فِي الْبُيُوعِ، فَقَالَ: إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ لَا خِلَابَةَ. رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ وَالنَّسَائِيُّ. وَزَادَ مُسْلِمٌ: فَكَانَ إِذَا بَايَعَ يَقُولُ: لَا خِيَابَةَ^(۱).

ئیبینو عومه‌ر (خودایان ئی رازی بن) گوتی: پیاوی عه‌رزى پیغه‌مبه‌ری کرد، که له‌سه‌وداو مامه‌له‌دا ده‌خه‌له‌تی. فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سهرین): که سه‌ودای شتی ده‌که‌ی بلی: به‌بی فپو فیل و قول برین. (ش/د - خودایان ئی رازی بن) موسلیم (خودای ئی رازی بن) ئه‌مه‌یشی ئی پتر کردووه: جا کابراکه که‌شتیکی سه‌ودا ده‌کرد

(۲) بخاری. بیوع: ۲۱۰۲، ۲۲۱۰، ۲۲۷۷، ۲۲۸۰، ۲۲۸۱، ۵۶۹۱. مسلم. مسافاة: ۴۰۱۴. ترمذی. بیوع: ۱۲۷۸.

(۳) بخاری. بیوع: ۲۱۰۳، مسلم. مسافاة: ۴۰۱۷.

(۱) بخاری. بیوع: ۲۱۱۷، ۲۴۰۷، ۲۴۱۴، ۶۹۶۴. مسلم. بیوع: ۳۸۳۸. ترمذی. بیوع: ۱۲۴۶. أبو داود. بیوع:

۳۴۵۹. نسائی. بیوع: ۴۴۶۹ (ریاض/ ۴ ز: ۲۷۶ ز: ۴/ ۱۵۸۲).

دهیگوت: به‌بی فرو فیل و قول برین! چونکه پس بوو، زمانی دهگرت له قسه‌کردنا، پیتیکی دهکرد به پیتیکی تر.

۱۷۷۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْحَلِفُ مُنْفَقَةٌ لِلْسَّلْعَةِ مُنْحَقَةٌ لِلْبَرَكَةِ. رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ^(۱).

ئه‌بو هورهیره (خودای ئی رازی بئ) ده‌لئ: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فرموی: سویندی درو بره و به فروشتنی کالآ ده‌دا، به‌لام پیت و به‌ره‌که‌تی ده‌با (ش/د - خودایان ئی رازی بئ).

۱۷۷۳- ولمسلم: إِيَّاكُمْ وَكَثْرَةَ الْحَلِفِ فِي الْبَيْعِ فَإِنَّهُ يُنْفَقُ ثُمَّ يَمْحَقُ^(۲).

موسلیم (خودای ئی رازی بئ) ده‌گی‌ریت‌ه‌وه که حه‌زرت (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فرموی: له سه‌وداو مامه‌له‌دا دورین له سویند‌خواردنی زور، چونکه له پیشا بره و به کالآ ده‌دا، به‌لام له پاشدا پیت و به‌ره‌که‌تی ده‌با.

۱۷۷۴- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَجُلًا أَقَامَ سِلْعَةً، وَهُوَ فِي السُّوقِ، فَحَلَفَ بِاللَّهِ لَقَدْ أَغْطَى بِهَا مَا لَمْ يُعْطَ، لِيُوقَعَ فِيهَا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَتَزَلَتْ (إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا) الْآيَةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۳).

ع‌بدوللای کو‌ری ئه‌بو ئه‌وفا (خودای ئی رازی بئ) گو‌تی: پیاوئ، له بازار، کالایه‌کی دانابوو، سویندی ده‌خواردو دهیگوت: به خودا خو‌م زیاترم پی داوه له‌م نرخه‌ی که تو ده‌مه‌دیتئ، هه‌تا بی‌کا به کو‌لکی پیاوئکی موسولمانه‌وه. جا به‌م بو‌نه‌یه‌وه ئه‌م ئایه‌ته هاته خواره‌وه:

^(۱) بخاري. بیوع: ۲۰۸۷. مسلم. مساقاة: ۴۱۰۱. ابو داود بیوع: ۳۳۲۵. نسائی. بیوع: ۴۴۷۳.

^(۲) مسلم. مساقاة: ۴۱۰۲.

^(۳) بخاري. بیوع: ۲۰۸۸، ۳۶۷۵، ۴۵۵۱.

{إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي
الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ}
(۷۷/۳).

واته: نهو کهسانه که په‌یمانی خوداو سویندی خو‌یان به به‌هایه‌کی کهم
ده‌گوږنه‌وه نه‌وانه هیچ به‌شو و باره‌یان نیه له روژی قیامه‌تا، وه خودا به
میهره‌بانی قسه‌یان له‌گه‌لا ناکا، وه له روژی قیامه‌تا به چاوی مه‌رحمه‌ت
ته‌ماشایان ناکا، وه پاکیان ناکاته‌وه له توله‌ی تاوانه‌کانیان و هیچ تاریفی‌کیان
ناکا، وه سزایه‌کی زور سه‌خت و به‌سویشیان بو‌هیه له پاشه روژدا (ب) —
خودای فی رازی بن).

۱۷۷۵ — وَمَرَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِرَجُلٍ يَبِيعُ طَعَامًا فَسَأَلَهُ كَيْفَ تَبِيعُ فَأَخْبَرَهُ
فَأَوْحَى إِلَيْهِ أَنْ أَذْخِلْ يَدَكَ فِيهِ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهِ فَإِذَا هُوَ مَبْلُورٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَيْسَ مِنَّا مَنْ غَشَّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ وَلَفْظُهُمَا: فَقَالَ: مَا هَذَا يَا
صَاحِبَ الطَّعَامِ؟ قَالَ: أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَيْ يَرَاهُ
النَّاسُ مِنْ غَشٍّ فَلَيْسَ مِنِّي^(۵).

جاری هه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) چوو بو‌لای پیاوی خو‌راکی
ده‌فروشت، پرسپاری فی کرد چونی ده‌فروشی، پیاوه‌که‌یش گوتی: ناواو ناوا.

جا خودا نیگای نارد بو پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین): که ده‌ستی پیاکه، جا
که ده‌ستی پیاکرد خو‌راکه‌که له ناوه‌وه ته‌ربوو، جا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین)
فه‌رمووی: هه‌ر که‌سئ ساخته‌و گزیمان فی بکا له ئیمه‌ نیه (د/م/ت) گفته‌ی (م/ت)
ناوايه: فه‌رمووی: نه‌ی خاوه‌ن خو‌راک! نه‌م ته‌پرییه چیه؟ گوتی: نه‌وه بارانی فی
داوه، نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! فه‌رمووی: نه‌ی نه‌ده‌بوو بیخه‌یته سه‌ره‌وه تا خه‌ک
بیبینن؟ ئینجا فه‌رمووی: که‌سئ گزی و ساخته‌یی بکا له من نیه.

(۵) مسلم. ایمان: ۲۸۰. ترمذی. بیوع: ۱۳۶۵ (ریاض/ ۴ ز: ۲۷۶ ژ: ۱/۱۵۷۹).

۱۷۷۶- عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي عَرَزَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نُسَمِّي السَّمَاوَةَ فَمَرَّ بَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَمَّائًا بِاسْمِ هُوَ أَحْسَنُ مِنْهُ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ الثُّجَّارِ إِنَّ الْبَيْعَ يَحْضَرُهُ اللَّغْوُ وَالْحَلْفُ فَشُوبُوهُ بِالصَّدَقَةِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۶).

قه‌یسی کوپی نه‌بو غه‌رزه (خودای ئی رازی بن) گوئی: به سه‌رینی پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) به ئیمه‌یان ده‌گوت: ده‌لال، تا جاری پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) هات بو لامان و ناویکی جواتتری ئی ناین و فه‌رمووی: نه‌ی ده‌سته‌ی بازرگان! سه‌وداو مامه‌له‌ مشتومرو بگه‌رو به‌رده‌ی له‌سه‌ر ده‌کری و سویندی تیا ده‌خوری، جا که‌وابوو ئامیته‌ی خیرو سه‌ده‌قه‌ی بکه‌ن (د/ت/ن-س/ص).

۱۷۷۷- عَنْ رِفَاعَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ خَرَجَ مَعَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى الْمُصَلَّى فَرَأَى النَّاسَ يَتَبَايَعُونَ فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الثُّجَّارِ فَرَفَعُوا أَعْنَاقَهُمْ وَأَبْصَرَهُمْ إِلَيْهِ إِجَابَةً لَهُ فَقَالَ: إِنَّ الثُّجَّارَ يُبْعَثُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فُجَّارًا إِلَّا مَنْ اتَّقَى اللَّهَ وَبَرَّ وَصَدَّقَ. وَفِي رِوَايَةٍ: التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ مَعَ النَّبِيِّ وَالصَّدِيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ. رَوَاهُمَا التِّرْمِذِيُّ^(۷).

ریفاعه (خودای ئی رازی بن) گوئی: له خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا (درویدی خودای له‌سهرین) چووم بو نوێژگا که پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) ته‌ماشای کرد خه‌لکه‌که خه‌ریکی سه‌ودا کردن، فه‌رمووی: نه‌ی ده‌سته‌ی بازرگانان! خه‌لکه‌که‌یش سه‌ریان به‌رز کرده‌وه و روویان کرده‌هه‌زه‌ت و گوئیان راگرت، جا فه‌رمووی: له‌ روژی ره‌ستاخیز (قیامه‌ت) دا، بازرگانه‌کان که زیندوو ده‌کری نه‌وه هه‌موویان به‌دکارو ناهه‌موارن، مه‌گه‌ر نه‌وانه‌یان نه‌بی که له‌ خودا ده‌ترسن و چاکه‌ ده‌که‌ن و راست و سه‌ر راستن!

(۶) بسند صحیح (شرحه).

(۷) بسند صحیح (شرحه).

(۹) بخاری. بیوع: ۲۰۷۷، ۲۳۹۱، ۳۴۵۱. مسلم. مسافاة: ۳۹۶۹.

له گیرانه وهیه‌کا: به‌لام پیاویکی ده‌وله‌مهند بووم، قهرزم ددها به مهردوم، جا نه‌وه‌ی هه‌یبوو قهرزه‌که‌ی سه‌ری ددهامه‌وه نه‌وه‌یشی نه‌یبوو چاو پویشیم لی ده‌کرد جا خودایش فهرمووی: ئیوه‌یش چاوپویشی له‌م به‌نده‌یه‌ی من بکه‌ن! (ش/ت).

۱۷۸۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ أَنْظَرَ مُغْسِرًا أَوْ وَضَعَ لَهُ أَظْلَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۱۰).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای لی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ری) ده‌فهرمووی: که‌سی موله‌تی قهرزاریکی نه‌دارا بدا (یاشتی له‌ قهرزه‌که‌ی دابشکینی بوی) نه‌وه نه‌وه که‌سه له‌ روژی قیامه‌تا خودا دایده‌نی له‌ ژیر سایه‌ی ته‌خت و باره‌گای خویدا، نه‌و روژه روژیکی وایه که‌ جگه له‌ سیبه‌ری عهرشی خودا هه‌چ سیبه‌ریکی تر نه‌ی! (ت/ص).

۱۷۸۱- وَعَنْهُ عَنْ كَانَ لِرَجُلٍ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَقٌّ فَأَغْلَظَ لَهُ، فَهَمَّ بِهِ أَصْحَابُهُ، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): دَعُوهُ، فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا. وَاشْتَرَوْا لَهُ سِتًّا، فَأَعْطَوْهُ إِيَّاهُ. فَقَالُوا: لَا نَجِدُ إِلَّا أَفْضَلَ مِنْ سِتِّهِ. قَالَ: اشْتَرَوْهُ فَأَعْطَوْهُ إِيَّاهُ، فَإِنَّ خَيْرَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱۱).

دیسان گوئی: کابرای، ئازهلکی له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ر بوو (دروودی خودای له‌سه‌ری) که‌ داوای کرده‌وه قسه‌ی ره‌ق بوو له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ری). جا هاوړیان قرمیان لی خوش کرد که‌ په‌لاماری بده‌ن و ته‌می بکه‌ن، به‌لام پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ری) فهرمووی: وازی لی بینن، چونکه‌ خاوه‌ن ماف قسه‌ی ره‌وایه‌و هه‌قی قسه‌ی هه‌یه، ئازهلکی هاوته‌مه‌نی ئازهلکه‌ی خویی بو بکرن و بیده‌نی.

(۱۰) صحیح عند الترمذی.

(۱۱) بخاری. وكالة: ۲۳۰۵، ۲۳۹۰، ۲۳۹۲، ۲۳۹۳، ۲۴۰۱، ۲۶۰۶، ۲۶۰۹. مسلم. مساقاة: ۴۰۸۶. ترمذی. بیوع:

۱۳۱۶، ۱۳۱۷، نسائی. بیوع: ۴۶۳۲، ۴۷۰۷. (ریاض/ ۳: ۲۴۰ ز: ۱/۱۳۱۷).

گوتیان: ئازهلئ وانیه، مه‌گەر له هینه‌که‌ی خو‌ی باشت‌ری بۆ په‌یدا بکه‌ین؟ فه‌رمووی: ده‌بی‌کرن و بی‌ده‌نئ، چونکه له پیاو‌باشانی ئیوه ئه‌و که‌سانه‌تانن که قه‌رز زۆر به جوانی ده‌ده‌نه‌وه (ش/د/ت: ن. - خه‌دا به‌ان له‌ن رانه‌ی ۴۵).

۱۷۸۲- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ أَقَالَ مُسْلِمًا أَقَالَهُ اللَّهُ عَثْرَتَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهَ^(۱۲).

دیسان گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: هەر که‌سێ چاوپۆشی له هه‌له‌ی موسولمانێ بکاو هه‌له‌که‌ی بۆ راست بکاته‌وه و هه‌ک ئه‌وه یه‌کێ له‌سه‌ودایه‌کا خه‌له‌تابێ، یا په‌شیمان بێ و بیه‌وێ سودا‌که هه‌له‌وه‌شینیته‌وه به‌را به‌ره‌که‌یشی رازی بێ و سه‌ودا‌که تی‌ک بده‌نه‌وه، هەر که‌سێ ئاوابکا خودایش چاوپۆشی له‌و ده‌کاو با‌ری لاری بۆ راست ده‌کاته‌وه! (د- سند صالح - ئیبنو ماجه).

۱۴۸) باسی سینه‌م: باسی مه‌رجه‌کانی فروش‌راو

الباب الثالث: في شروط المبيع

۱۷۸۳- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: عَامَ الْفَتْحِ، وَهُوَ بِمَكَّةَ إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخَنْزِيرِ وَالْأَصْنَامِ. فَقِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَرَأَيْتَ شُحُومَ الْمَيْتَةِ فَإِنَّهَا يُطْلَى بِهَا السُّفُنُ، وَيُذْنَنُ بِهَا الْجُلُودُ، وَيَسْتَصْبَحُ بِهَا النَّاسُ. فَقَالَ: لَا، هُوَ حَرَامٌ. ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عِنْدَ ذَلِكَ: قَاتِلَ اللَّهُ الْيَهُودَ، إِنَّ اللَّهَ لَمَّا حَرَّمَ عَلَيْهِمْ شُحُومَهَا جَمَلُوهَا ثُمَّ بَاعُوهَا فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وَفِي رِوَايَةٍ: نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَمَهْرِ الْبَغِيِّ وَخُلُوانِ الْكَاهِنِ^(۱۳).

^(۱۲) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَالِحٍ (شَرْحَهُ).

^(۱۳) بخاري. بيوع: ۲۲۳۶، ۲۲۳۷، ۴۶۳۳، ۴۲۹۶. مسلم. مساقاة: ۴۰۲۴، ۳۹۸۵، أبو داود بيوع: ۳۴۸۶، ۳۴۸۷.

ترمذی. بیوع: ۱۲۹۷. نسائی. فرع وعتيرة: ۴۲۶۷، ۴۶۸۳.

جایبر (خودای ئی رازی بن) گوتی: سالی گرتنی مه‌ککه، له‌و‌ه‌له‌دا که هیشتا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌مه‌ککه بوو له‌خویم بیست ده‌یفه‌رموو (دروودی خودای له‌سهرین): خوداو پیغه‌مبه‌ری خودا کرین و فروشتنی مه‌ی و ئاره‌ق و مرداره‌وه‌بوو و به‌رازو بتیان حه‌رام کردوو و جا گوترا: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! پیما‌ن ب‌فه‌رموو ئه‌ی ئایا ئه‌وه‌ چۆنه که خه‌لک به‌زو پیوی مرداره‌وه‌ بوو که‌شتی و که‌ولی پی‌چه‌ورده‌که‌ن یا چ‌رای پی‌ده‌گرینن؟ فه‌رمووی: نابیی، ئه‌وه‌یش هه‌ر حه‌رامه‌ له‌هه‌مان کاتدا فه‌رمویشی: خودا بجی به‌گژی جووله‌که‌کاندا کاتی خودای گه‌وره‌و سه‌روه‌ر به‌زو پیوی مرداره‌وه‌ بووی ئی حه‌رام کردن، ده‌چوون بوختیان ده‌کردو ده‌یان پال‌اوت و به‌رونی ده‌یان فروشت و ئه‌و جا پاره‌که‌یان ده‌خوارد (ش/د/ت/ن - خودایان ئی رازی بن).

له‌گیرانه‌وه‌یه‌کا: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌هی کردوو له‌به‌های سه‌گ و له‌کرینی ژنی سه‌لیته (قه‌حبه) و له‌مز (مژدانه: سه‌ر قه‌له‌مانه: کرئ‌ی) گوله‌نانی (کاهین).

۱۷۸۱- وَعَنْهُ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ تَمَنِ الْكَلْبِ وَالسَّنَّورِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ^(۲).

دیسان گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌هی کردوو له‌به‌های سه‌گ و پشیله (م/د/ت/ن).

۱۷۸۲- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الْخَمْرِ عَشْرَةَ عَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَشَارِبَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا وَآكِلَ ثَمَنِهَا وَالْمُشْتَرِيَ لَهَا وَالْمُشْتَرَاةَ لَهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۳).

(۲) مسلم. مساقاة: ۳۹۹۱.

(۳) زوآه‌ الترمذی بسند غریب و لکن مؤید بالصحاح (شرحه).

ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بئ) ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌ باره‌ی
ناره‌قه‌وه نه‌فرینی له‌م ده‌ که‌سه‌یه کردووه: له‌و که‌سه ده‌یگوشئ و، له‌و که‌سه
بۆیده‌گوشئ و، له‌و که‌سه ده‌یخواته‌وه، له‌و که‌سه هه‌لئ ده‌گری و، له‌و که‌سه
بۆی ده‌به‌ن و، له‌و که‌سه ده‌یگی‌پڕئ و پی‌شکه‌شی ده‌کاو، له‌و که‌سه
ده‌یفرۆشئ و، له‌و که‌سه پاره‌که‌ی ده‌خواو، له‌و که‌سه ده‌یک‌پڕئ و، له‌و که‌سه
ده‌یک‌رن بۆی! (ت- سند غریب - خودایان ئی رازی بئ).

۱۷۸۳- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ ابْتَسَعَ
طَعَامًا فَلَا يَبْعُهُ حَتَّى يَسْتَوْفِيَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَزَادَ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ: قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ
اللَّهُ عَنْهُمَا) وَأَحْسِبُ كُلَّ شَيْءٍ مِثْلَ الطَّعَامِ^(۴).

ئیبینو عومه‌ر (خوایان ئی رازی بئ) گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین)
ده‌فه‌رمو‌ی: هه‌ر که‌س خۆراکیکی له‌یه‌کئ ک‌ری، تا به‌ ته‌واوی وه‌ری نه‌گری
نه‌یفرۆشیت‌ه‌وه به‌ یه‌کیکی تر (ش/د/ت/ن) موس‌لیم و تیرم‌یزئ - رم‌زئ خودایان
بئین) ئه‌مه‌شیان ئی پتر کردووه: ئیبینو عه‌بباس (خوایان ئی رازی بئ) ده‌یگو‌ت: وا
ده‌زانم هه‌موو شتئ له‌م باره‌یه‌وه وه‌ک خۆراک وایه‌.

۱۷۸۷- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْوَزْنُ وَزْنُ أَهْلِ مَكَّةَ وَالْمِكْيَالُ
مِكْيَالُ أَهْلِ الْمَدِينَةِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَابْنُ حَبَانَ^(۵).

دیس‌ان گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمو‌ی: بۆ ک‌یش‌ان
ک‌یش و سه‌نگی خه‌لکی مه‌که‌که په‌سه‌نده‌و بۆ پ‌یوان عه‌یاره‌ی خه‌لکی مه‌دینه
(د/ن/ماجه/ئیبینو حه‌بان - س/ص).

۱۷۸۸- عَنْ الْمُقْدَامِ بْنِ مَعْدِيكَرِبَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ:
كَيْلُوا طَعَامَكُمْ يُبَارَكْ لَكُمْ فِيهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۶).

(۴) بخاری. بیوع: ۲۱۳۲، ۲۱۳۵. مسلم. بیوع: ۲۸۱۵ - ۲۸۱۹. أبو داود. بیوع: ۳۴۹۷. ترمذی. بیوع: ۴۶۱۲.

(۵) بسند صحیح (شرحه).

میقدامی کوپی مه‌عدیکه‌یبه (خوای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: خوڤراکتان بییون پیت و فه‌پی تئ ده‌که‌وئ بو٤تان (ب).

۱۷۸۹- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّهُ قَالَ: لِأَصْحَابِ الْمِكْيَالِ وَالْمِيزَانِ: إِنَّكُمْ قَدْ وُلِّيتُمْ أَمْرَيْنِ هَلَكَتَ فِيهِمَا الْأُمَمُ السَّالِفَةُ قَبْلَكُمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۷).

ئیبنو عه‌بباس (خوایان ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) به ته‌رازو به ده‌ستان و به عه‌ریاره پیوانی فه‌رموو: ئیوه دوو شتتان پی سپی‌راوه له پی‌ش ئیوه‌دا نه‌ته‌وه‌کانی پی‌ش ئیوه به‌هوی ئه‌و دوو شته‌وه سه‌ریان تیا چوه جا که وابوو ئاگاتان له خو٤تان بی و ته‌رازو بازی مه‌که‌ن و له کرین و فروشتندا گزی و فزی مه‌که‌ن (ت:ص).

۱۷۹۰- وَقَالَ سُؤَيْدُ بْنُ قَيْسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): جَلَبْتُ أَنَا وَمَخْرَمَةُ الْعَبْدِيِّ بَرًّا مِنْ هَجَرَ فَأَتَيْنَا بِهِ مَكَّةَ فَجَاءَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَمْشِي فَسَاوَمَنَا بِسَرَاوِيلَ فَبَعَثَهُ وَكَمْ رَجُلٌ يَزِنُ بِالْأَجْرِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) زِنْ وَأَرْجِحْ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۸).

سووه‌یدی کوپی قه‌یس (خوای ئی رازی بن) گوتی: من و مه‌خره‌فه‌ی عه‌بدی له هه‌جه‌ره‌وه کووتالمان هینابوو، بردمان بو مه‌که‌ه، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) به پی هات بو لامان، سه‌ودای ده‌رپی‌یککی ئی کردین، پیمان فروشت، پیاوئ له‌وئ بوو به‌هاکه‌ی ده‌کی‌شا، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) پیی فه‌رموو: بیکی‌شه‌و سل‌ووی بده‌ره‌وه (د/ت/ن-س/ص).

(۶) بخاري. بیوع: ۲۱۲۸.

(۷) صحيح عند الترمذی.

(۸) بسند صحيح (شرحه).

۱۷۹۱- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ عَسْبِ الْفَحْلِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا^(۹).

ئیبنو عومەر (خوایان فی رازی بن) گوتی: پیغهمبەر (دروودی خودای لهسهرین) نههیی کردوو له کرئی په‌رینی نیر له می (ب/د/ت/ن).

۱۷۹۲- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ بَيْعِ الْحَصَاةِ وَعَنْ بَيْعِ الْفَرَرِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبَخَارِي^(۱۰).

ئەبو هورەیره (خوای فی رازی بن) گوتی: پیغهمبەر (دروودی خودای لهسهرین) نههیی کردوو له فروشتنی به‌رده‌هاوینژ (بیع الحصاه) و له فروشتنی شتی نه‌زانراو و دهس نه‌داو، وهک مه‌ل به‌حه‌واوه، یا ماسی له ئاوا، یا شتی بزربوو (م/د/ت/ن - خودایان فی رازی بن).

۱۷۹۳- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: قَالَ اللَّهُ ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، رَجُلٌ أَغْطَى بِي ثَمَّ غَدَرٌ، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ، وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَحِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ، وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ. رَوَاهُ الْبَخَارِي^(۱۱).

دیسان گوتی: پیغهمبەر (دروودی خودای لهسهرین) فهرمووی: خودای گه‌وره‌و مه‌زن ده‌فهرموئ: ئەم سئ که‌سه‌یه له روژی قیامه‌تا خۆم داواچیم له‌سه‌ریان: یه‌که‌م: ئەو که‌سه‌ی که به‌هۆی ناوی منه‌وه په‌یمان ده‌دا به‌که‌سیک و به‌وه هیمنی ده‌کاته‌وه، یا ته‌ماداری ده‌کا که‌چی له پاشا ده‌سخه‌پوئ ده‌کا و په‌یمان‌که‌ی ناباته‌سه‌رو ناپاک ده‌رده‌چی.

دووهم: پیاوئ ئاده‌میزادیکی ئازاد بفروشن و به‌هاکه‌ی بخوا.

(۹) بخاری. إجازة: ۲۲۸۴.

(۱۰) مسلم. بیوع: ۳۷۸۷. أبو داود. بیوع: ۳۳۷۶. ترمذی. بیوع: ۱۲۲۰. نسائی. بیوع: ۴۵۳۰.

(۱۱) بخاری. بیوع: ۲۲۲۷، ۲۲۷۰ (ریاض/ ۴ ز: ۲۷۷ ز: ۴ / ۱۵۸۷).

(^۱) بخاری. بیوع: تعلیق ذکره البخاری فی الباب المرقم: ۱۹ من کتاب البیوع. قبل رقم: ۲۰۷۹ فتح الباری (مترجم).

ئه‌ویش ئه‌م نامه‌یه‌ی بۆ ده‌ره‌ینام: عه‌ددای کوپری خالیدی کوپری هووزه ئه‌مه‌ی کپریوه له موحه‌مه‌د که پیغه‌مبه‌ری خوایه: به‌نده‌یه‌کی ئی کپریوه یا که‌نیزه‌کیکی ئی کپریوه که بئی ده‌رده‌و بئی فیئل و ته‌له‌که‌یه‌و بئی گه‌ره‌و گه‌ری که‌سی تری به‌سه‌ره‌وه نیه، وه‌ک چۆن باوه که موسوڵمانی شتی ده‌فروشی به موسوڵمانی به‌بی فروفیئل پیی ده‌فروشی ئاوا (ت/ب) بوخاری (خوای ئی رازی بئی) ئه‌مه‌یشی ئی پتر کردووه: مه‌به‌ست: له فیئل و ته‌له‌که‌ حیزی و دزی و هه‌له‌اته‌نه.

۱۷۹۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْمُسْلِمُونَ عَلَى شُرُوطِهِمْ. رَأَى أَبُو دَاوُدَ وَالزَّمَذِيُّ وَالْحَاكِمُ^(۲).

ئه‌بو هوره‌یره (خوای ئی رازی بئی) گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌فه‌رموئ: موسوڵمانان له‌سه‌ر مه‌رجی خو‌یانن و هه‌ر مه‌رجیکی ره‌وا داب‌نین ده‌بی جی به‌جیی بکه‌ن (د/ت/حا‌کم-س/ص).

۱۷۹۷- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّهَا أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِيَ بَرِيرَةَ حِينَمَا طَلَبَتْ مِنْهَا الْمُسَاعَدَةَ عَلَى مَا كَاتَبَهَا عَلَيْهِ أَهْلُهَا فَأَمْتَنُوا إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْوَلَاءُ لَهُمْ فَسَمِعَ بِذَلِكَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: اشْتَرِيهَا وَاشْتَرِطِي لَهُمُ الْوَلَاءَ فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ. فَفَعَلْتُ عَائِشَةُ وَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي النَّاسِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَتْنِي عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ فَمَا بَالُ رَجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ مَا كَانَ مِنْ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَهُوَ بَاطِلٌ وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ قَضَاءُ اللَّهِ أَحَقُّ وَشَرْطُ اللَّهِ أَوْثَقُ وَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ^(۳).

عائیشه (خوای ئی رازی بئی) گو‌تی: به‌ریره له‌گه‌ل خاوه‌نه‌کانیا ری‌که‌وتبوو که له‌سه‌ر به‌ری پاره‌ی دیاری‌کراو ئازادی بکه‌ن که له شه‌ریعه‌تا به‌م جو‌ره مامه‌له‌یه ده‌گو‌تری موکاته‌به جا‌هات بۆلام بۆ باربوویی. منیش ویستم که

(۲) بسند صحیح (شرحه).

(۳) بخاری. مکاتب: ۲۵۶۰، ۲۵۶۱، ۲۵۶۲، ۲۱۶۹، ۲۷۵۷، ۲۷۵۲، ۲۷۵۷، ۲۷۵۹، ۲۵۶۱، ۲۵۶۲، ۲۵۶۵. مسلم. عتق:

به‌ریره بکرم، به‌لام خاوه‌نه‌کانی رازی نه‌بوون، مه‌گهر به‌مهرجی ئه‌وه که هه‌قداری (وه‌لاء)ه‌که‌ی بۆ خۆیان بمینیتته‌وه.

جا که پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) به‌مه‌ی زانی فهرمووی: تۆ بیکه‌رو مهرجی ئه‌وه‌یان له‌گه‌ل بکه که هه‌قدارییه‌که‌ی بۆ ئه‌وان بئ ئه‌و مهرجه سوودی نیه بۆ ئه‌وان چونکه ئه‌و کهسه ده‌بئ به هه‌قداری به‌نده‌ی ئازادکراو که ئازادی ده‌کا.

جا منیش وامکردو پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) هه‌ستایه‌وه دوانیکی دا بۆ جه‌ماوه‌رو سوپاس و ستایشیکی جوانی خودای کردو فهرمووی: له‌پاش سوپاس و ستایشی خودا، ئه‌وه هه‌ندی کهس له‌سه‌رچ بیرو باوه‌رئ هه‌ندی شت ده‌گرن به مهرج، که مهرجی وا له شه‌ریعه‌تی خودادا نیه و نابئ! هه‌ر مهرجئ که له شه‌ریعه‌تی خودادا نه‌بئ ئه‌وه پووچ و به‌تال و بۆشه، ئه‌گه‌رچی سه‌د مهرجیش بئ، فرمان و حوکمی خودا راسته‌رو مهرجی خودا مه‌حکه‌مترو له‌بارتره“ ئه‌و کهسه‌یش ده‌بئ به هه‌قداری به‌نده‌ی ئازادکراو که ئازادی ده‌کا (ش/د/ت/ن — خودایان ئی رازی بئ).

۱۷۹۵- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ بَاَعَ مِنَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعِيرًا وَاشْتَرَطَ ظَهْرَهُ إِلَى أَهْلِهِ. رواهما الخمسة^(۴).

جایبر (خوای ئی رازی بئ) ده‌لئ: له‌سه‌فه‌ریکا و شتریکم فروشت به پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) به‌و مهرجه له‌و سه‌فه‌ره‌دا هه‌تا ماله‌وه خۆم سواری بجم (ش/د/ت/ن — خودایان ئی رازی بئ).

۱۷۹۶- عَنْ حَكِيمِ بْنِ حَزَامٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا فَإِنْ صَدَقَا وَبَيْنَا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا، وَإِنْ كَتَمَا وَكَدَبَا مُحِقَتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا^(۵).

(۴) بخاری. شروط: ۲۷۸. مسلم. مساقاة: ۴۰۷۷. نسائی. بیوع: ۴۶۵۲.

حه‌کیمی کوپی حیزام (خوای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: کرپارو فروشیار ه‌ردوو لایان خو‌یان سه‌رپشکن و ده‌توانن په‌شیمان بب‌نه‌وه ه‌تا له یه‌کتری جیا ده‌بنه‌وه، جا ئه‌گهر له‌گه‌ل یه‌کتریدا راست و دروست بن و شت له یه‌کتری نه‌شارنه‌وه و نه‌نگی شاراو‌هی سه‌وداکه ه‌شار نه‌دن ئه‌وه ئه‌و سه‌ودایه‌یان پیت و فه‌ری تئ ده‌که‌وی بو‌یان!

به‌لام ئه‌گهر له‌گه‌ل یه‌ک ناراست بن و شت له یه‌کتری ه‌شارب‌دن، ئه‌وا پیتی سه‌وداکه‌یان ده‌چئ به‌حه‌وادا (ش/د/ت/ن — خودایان ئی رازی بن).

۱۷۹۷- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: كُلُّ يَبْعِينَ لَا يَبْعَ بَيْنَهُمَا حَتَّى يَتَفَرَّقَا، إِلَّا بَيْعُ الْخِيَارِ. رواهما الخمسة^(۶).

ئیب‌نو عومهر (خودایان ئی خو‌ش نوود بن) ده‌لئ پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمووی: گشت فروشیارو کرپاری سه‌وداکه‌یان دانا‌مه‌زری ه‌تا له یه‌کتری جیا ده‌بنه‌وه، ئه‌و سه‌ودایه نه‌بن که مافی په‌شیمان بو‌نه‌وه و سه‌رپشکیان به‌ مه‌رج گرت‌بی ئه‌وه تاماو‌هی ناوبراو مافی په‌شیمان بو‌نه‌وه‌یان بو‌ه‌یه (ش/د/ت/ن = ئیمامی بوخاری و ئیمامی موس‌لیم و ئیمامی ئه‌بو داوود و ئیمامی تیرمی‌زی و ئیمامی نه‌سائی، (خودای که‌ره لایان رازی بن) له‌به‌ر خاتری ئه‌وان له ئیمه‌یش خو‌ش بی. ئامین).

۱۷۹۸- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا تَبَايَعَ الرَّجُلَانِ فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ، مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا، وَكَانَا جَمِيعًا، أَوْ يُخَيَّرُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ فَبَايَعَا عَلَى ذَلِكَ، فَقَدْ وَجَبَ التَّبْيُعُ، رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۷).

(۵) بخاری بیوع: ۲۱۱۱. مسلم. بیوع: ۲۸۳۱. أبو داود. بیوع: ۳۴۵۴. نسائی. بیوع: ۴۴۷۷.

(۶) بخاری. بیوع: ۲۱۱۱. مسلم. بیوع: ۲۸۳۱.

(۷) بخاری. بیوع: ۲۱۱۲. مسلم. بیوع: ۲۸۳۴. نسائی. بیوع: ۴۴۸۳، ۴۴۸۴.

ديسان دهلی: چه زرت (درویدی خودای لهسهرین) دهفه رموی: کاتی پیاوی شتیکی به پیاویکی تر فروشت، نه وه هردو لایان سه پریشکن و ههقی په شیمان بوونه دیان هیه ههتا به یه که وه بن تا نه و ده می که له یه کتری جوی ده بنه وه، به لام نه گهر یه کیکیان نه وهی تریانی کرد به سه پریشک که مافی په شیمان بوونه وهی هه بی ههتا سی روژ یا که متر، نه وه نه و مافی بو هیه، یا کردی به سه پریشک که سه ودا که هه لگری و قوبوولی بکا وه له سه نه وه ری که و تن نه وه سه ودا که داده مازی و فروشتنه که سه ده گری (ش/د).

۱۸۰۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَفْتَرِقَنَّ اثْنَانِ إِلَّا عَنْ تَرَاضٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۸).

نه بو هورهیره (خوای ئی رازی بن) دهلی: چه زرت (درویدی خودای لهسهرین) دهفه رموی: هردو لایان واته: کریارو فروشیار له یه کتری جیانه بنه وه ههتا له یه کتری رازی نه بن! (د-سند صالح-ت).

۱۵۰ به سه ردا دانه وهی مالی عهیدار: (الرد بالعيب)

۱۸۰۳ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ اشْتَرَى شَاةَ مُصْرَاةٍ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ بَعْدَ أَنْ يَخْلُبَهَا إِنْ شَاءَ أَمْسَكَهَا وَإِنْ شَاءَ وَدَّهَا وَصَاعًا مِنْ تَمْرٍ لَا سَمْرَاءَ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۹).

نه بو هورهیره (خوای ئی رازی بن) دهلی: چه زرت (صلوات و سلام و درودی خودای که وری لهسهرین) دهفه رموی: نه گهر که سی مه پریشکی کپی بو فیل چهند روژی نه دوشرابوو، تا کریار پیی بخله تی و وازانی که به شیر نه وه له پاش دوشینی کریار خوئی سه پریشکه له یه کی له م دووه: نه گهر چه زکا مه ره که هه لده گری و،

(۸) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

(۹) بخاری. بیوع: ۲۱۴۸. مسلم. بیوع: ۲۸۰۹ - ۲۸۱۲. نسائی. بیوع: ۴۵۰۱.

ئه‌گەر چه‌زکا ده‌یداته‌وه به سه‌رخاوه‌نه‌که‌یدا، به‌لام ده‌بی مه‌نی خورما (نه‌ک گه‌نم) بدا له جیاتیی شیره‌که‌ی (ش/د/ت).

۱۸۰۴ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ قَالَ: الْخَرَجُ بِالضَّمَانِ^(۲).

عائیشه (خوای ئی رازی بئ) ده‌لی: چه‌زرت (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموی: ده‌ست که‌وتی فروشتراو بو کپیاره‌ له‌و ماوه‌یه‌دا که له‌لایه‌تی له‌پیش په‌شیمان بوونه‌وه‌دا له جیاتی ده‌سته‌به‌ریی چونکه کپیار له‌و ماوه‌یه‌دا زامن و ده‌سته‌به‌ره (د/ت/ن-سر/ح).

۱۸۰۲ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا اخْتَلَفَ الْبَيْعَانِ وَلَيْسَ بَيْنَهُمَا بَيِّنَةٌ فَهُوَ مَا يَقُولُ رَبُّ السَّلْعَةِ أَوْ يَتَّارَكَانِ أَيْ يَتَفَاسَخَانِ الْعَقْدَ. رواهما أصحاب السنن - والله أعلى وأعلم^(۳).

عه‌بدو‌ل‌لا (خوای ئی رازی بئ) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموی: ئه‌گەر کپیارو فروشیار قسه‌یان یه‌ک نه‌بوو، وه که‌سیشیان به‌لگه‌یان نه‌بوو، ئه‌وه یا قسه‌ی فروشیار ده‌خوا، یا هه‌ردوولا واز له‌و سه‌ودایه‌ دینن! واته: سه‌وداکه هه‌لده‌وه‌شینه‌وه (د/ت/ن-سند صالح).

۱۵۱) نرخ دانان و شت شاردنه‌وه بو کاتی گرانی دروست نین

لا يجوز التسعير ولا الاحتكار:

۱۸۰۳ - عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ النَّاسُ يَا رَسُولَ اللَّهِ غَلَا السَّعْرُ فَسَعَّرْنَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمُسَعِّرُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ الرَّازِقُ وَإِنِّي لأَرْجُو أَنْ أَلْقَى اللَّهَ وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنْكُمْ يُطَالِبُنِي بِمَظْلَمَةٍ فِي دَمٍ وَلَا مَالٍ. رواه أصحاب السنن^(۱).

(۲) بسند حسن (شرحه).

(۳) بسند صالح (شرحه).

(۱) بسند صحيح (شرحه).

نه‌نه‌س (خوای ئی رازی بن) گوتی: مه‌ردوم گوتیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! نرخی شت ته‌واو گران بووه، نرخی شت دانئ بو‌مان، پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: خودا هه‌ر خوئی نرخدانه‌وه‌و نرخی شت ده‌بهرئ وه هه‌ر خوئی روژیده‌ره‌و رزق و روژی ده‌دا، وه هه‌ر خوئی رزق و روژی وه‌موو شتئ ده‌گریته‌وه، یا گوشادو زۆری ده‌کا، وه من ئومید ده‌که‌م که هه‌تا ده‌چمه‌وه دیوانی خودا که‌س له ئیوه داواچی نه‌بئ له‌سهرم، که داوای هه‌قی خویم ئی بکا، ئیتر ئه‌و هه‌قه چ خوین بئ، چ مال! (د/ت/ن-س/ص).

۱۸۰۷ - عَنْ مَعْمَرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ احْتَكَرَ فَهُوَ خَاطِئٌ. فَقِيلَ لِسَعِيدٍ: فَإِنَّكَ تَحْتَكِرُ قَالَ سَعِيدٌ إِنَّ مَعْمَرًا الَّذِي كَانَ يُحَدِّثُ هَذَا الْحَدِيثَ كَانَ يَحْتَكِرُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۲).

مه‌عمه‌ر (خوای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: هه‌ر که‌سئ شت بکریئ وه‌لئ بگریئ بو کاتی گرانی تا به‌کران بیفروشیته‌وه ئه‌و که‌سه تاوانباره، جا به‌سه‌عیدی کوپی موسه‌یه‌یه‌یان گوت: خو تو خوشت ئه‌مه ده‌که‌یت ئه‌ی ئه‌مه چه‌نی به‌چه‌ن! گوتی: مه‌عمه‌ر خوشی که راوی ئه‌م هه‌دیته‌یه ئه‌ویش ئه‌مه‌ی ده‌کرد! (م/د/ت - خودایان ئی رازی بن).

۱۵۲) باسی چواره‌م: باسی ئه‌و سه‌ودایانه که ناپه‌سه‌ندو ناشایسته‌ن

الباب الرابع: في البيوع المنهي عنها

۱۸۰۸ - عَنْ بَنِي عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَهَى عَنْ بَيْعِ حَبْلِ الْحَبَلَةِ، وَكَانَ بَيْنَا بَيْنَايَعُهُ أَهْلُ الْأَجَاهِلِيَّةِ، كَانَ الرَّجُلُ يَتَاغُ الْجَزُورَ إِلَى أَنْ تُنْتَجِ النَّاقَةُ، ثُمَّ تُنْتَجِ الْإِثْيَ فِي بَطْنِهَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۳).

(۲) مسلم. مسافاة: ۴۰۸۹. أبو داود. بیوع: ۳۴۴۷. ترمذی. بیوع: ۱۳۶۷.

(۳) بخاری. مناقب الأنصار: ۳۷۴۳. مسلم. بیوع: ۲۷۸۹. أبو داود. بیوع: ۲۳۸۱. نسائی. بیوع: ۴۶۲۸.

ئیبینو عومەر (خوایان ئی رازی بن) ده‌لئ: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌هی کردوو له‌و فروشتنه‌ی که ببه‌ستری به‌زاینی به‌چکه‌ی ناوسکی وشتی ناوسه‌وه! ئەم جوړه فروشتنه‌یش (له‌سه‌رده‌می نه‌زانیدا) خه‌لک ده‌یانکرد، له‌سه‌ر ئەم شیوه‌یه: پیاوی وشتیکی ده‌کړی، به‌به‌هایه‌کی دیاری کراوی نه‌دراوی دواخراو، به‌واده‌ی ئه‌وه‌نده که ئه‌و وشته‌ی بزئ و سکه‌که‌شی بزیته‌وه، ئه‌وسا به‌هاکه‌ی بدا! (ش/د/ت/ن).

۱۸۰۶- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ بَيْعَتَيْنِ، نَهَى عَنِ الْمَلَامَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ فِي الْبَيْعِ، وَالْمَلَامَسَةُ لَمَسُ الرَّجُلِ ثَوْبَ الْآخَرِ يَدِيهِ بِاللَّيْلِ أَوْ بِالنَّهَارِ، وَلَا يُقْبَلُهُ إِلَّا بِذَلِكَ، وَالْمُنَابَذَةُ أَنْ يَنْبِذَ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ ثَوْبَهُ، وَيَنْبِذَ الْآخَرُ إِلَيْهِ ثَوْبَهُ، وَيَكُونُ ذَلِكَ بَيْنَهُمَا، عَنْ غَيْرِ نَظَرٍ وَلَا تَرَاضٍ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ وَلَفْظُ أَبِي دَاوُدَ: وَالْمُنَابَذَةُ أَنْ يَقُولَ إِذَا بَذَلْتُ إِلَيْكَ هَذَا الثَّوْبَ فَقَدْ وَجَبَ الْبَيْعُ وَالْمَلَامَسَةُ أَنْ يَمَسَّهُ يَدِيهِ وَلَا يَنْشُرُهُ وَلَا يُقْبَلُهُ فَإِذَا مَسَّهُ وَجَبَ الْبَيْعُ^(۲).

ئهبو سه‌عید (خوای ئی رازی بن) ده‌لئ پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌هی ئی کردین له‌م دوو جوړه فروشتنه: له‌فروشتن به‌ده‌ست ئی دان (مولامه‌سه). وه له‌فروشتن به‌هه‌لدان بۆ یه‌کتري، فروشتن به‌ده‌ست لی‌دان ئاوايه: فروشیار به‌کړیار ده‌لئ: هه‌رکاتئ ده‌ستت دا له‌م جله‌ ئه‌وه به‌یعی هاتبئ و ئیتر ئه‌وه له‌باتی ته‌ماشا‌کردنی و ئەم دیوه‌و ئه‌و دیو‌کردنی! وه ئەم ده‌ست ئی دانه‌یش خوا به‌شه‌وی تاریک بئ، خوا به‌روژی روناک بئ.

فروشتن به‌هه‌لدان بۆ یه‌کتريش ئاوايه: ئەم جله‌که‌ی خو‌ی هه‌لبدا بۆ ئه‌وو ئه‌ویش جله‌که‌ی خو‌ی هه‌لبدا بۆ ئەم، وه ئەمه‌ له‌جیاتى گوته (صیغه‌ی فروشتن، ئیتر به‌بئ سه‌رنجدان و دل‌گرتن (ش/د/ن) گفته‌ی (د) ئاوايه: فروشتن به‌هه‌لدان بۆ یه‌کتري ئاوايه: وه‌ک ئه‌وه پی‌ی بلئ: که ئەم جله‌یه‌م بۆ ف‌ره‌دايت ئه‌وه فروشتنه‌که‌ی داده‌مه‌زئ و به‌یعی هاتوو: فروشتن

(۲) بخاری. صوم: ۱۹۹۳. مسلم. بیوع: ۳۷۸۴.

به دهست کوتانیش ئه‌وه تانی که به دهست دهستی لییدا به بی ئه‌وه‌ی که ئه‌م دیوو دیوی بکا، یا سهرنجی بدا، واته: هه‌ر کاتی دهستی به‌ری که‌وت ئیتر به‌یعی هاتی!

۱۸۱۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ بَاَعَ بَيْعَتَيْنِ فِي بَيْعَةٍ فَلَهُ أَوْ كَسُهُمَا أَوْ الرَّبَّاءُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۳).

ئه‌بو هورهیره (خوای ئی رازی بی) گوئی: هه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهری) ده‌فه‌رموئ: که‌سی دوو فروشتن له‌یه‌ک فروشتندا ئه‌نجام بدا وه‌ک ئه‌وه بلئ: من ئه‌م خانووت پی ده‌فروشم به‌ ئه‌وه‌نده به‌و مه‌رجه تویش ئه‌سپه‌که‌ی خوتم پی بفروشی به‌ ئه‌وه‌نده ئه‌و که‌سه‌ی ئه‌مه‌ بکا یا ه‌بی سه‌ودا‌که‌ر که‌مه‌تره‌که‌یان هه‌لبگرئ، یاخو تووشی سوود خواردن ده‌بی (د/ت/ص).

۱۸۱۱- ولأصحاب السنن: لَا يَحِلُّ سَلْفٌ وَبَيْعٌ وَلَا شَرْطَانِ فِي بَيْعٍ وَلَا رِبْحٌ مَا لَمْ يَضْمَنْ وَلَا يَبْعُ مَا لَيْسَ عِنْدَكَ^(۴).

ئه‌بو داوودو تیرمیذی و نه‌سائی (خودایان ئی رازی بی) گپراویانه‌ته‌وه به‌رشته‌یه‌کی ساغ: به‌ سه‌نه‌دیکی سه‌حیح: به‌رشته‌یه‌کی راست که پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهری) ده‌فه‌رموئ: دروست نیه‌ قه‌رزو فروشتن بیه‌سترین به‌ یه‌که‌وه وه‌ک ئه‌وه شتی (ده) دینار بیئئ، خاوه‌نه‌که‌ی به‌کریان بلئ: ئه‌مه‌ت پی ده‌فروشم به‌ (نو) دینار به‌مه‌رجئ په‌نجا دینارم به‌ قه‌رز بده‌یتئ، چونکه ئه‌مه به‌ر ئه‌و فه‌رمووده‌یه ده‌که‌وئ که ده‌فه‌رموئ: هه‌ر قه‌رزئ سوودی راکیشئ ده‌بی به‌سوود هه‌روه‌ک دروست نیه‌ که له‌ یه‌ک فروشتندا دوو مه‌رج دابنرئ وه‌ک ئه‌وه فروشیار به‌ کریار بلئ: ئه‌م جله‌ت پی ده‌فروشم به‌م دوو مه‌رجه:

یه‌که‌م: خوتم بو‌ت ده‌ درووم.

(۳) صحیح عند الترمذی.

(۴) بسند صحیح.

دووهم: خوم گازی دهکم بۆت! ههروهه قازانجی فروشرای که هیشتا دهسته‌به‌نه‌کرابی وه‌ک شتی بکری و پیش نه‌وه‌ی وه‌ری بگری بیفروشیته‌وه به قازانج به کهسیکی تر ههروهه دروست نیه فروشتنی شتی که هی تو نه‌بی.

۱۸۱۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَلْقُوا الرُّكْبَانَ وَلَا يَبِيعَ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ وَلَا تَنَاجَشُوا وَلَا يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَفِي رِوَايَةٍ: فَإِنْ تَلَقَّاهُ إِنْ سَانَ فَابْتَاغَهُ فَصَاحِبُ السَّلْعَةِ فِيهَا بِالْخِيَارِ إِذَا وَرَدَ السُّوقُ^(۵).

ئیبینو عه‌بباس (خوایان ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌فه‌رموی: مه‌چن به پیری کاروانییه‌وه تا پیش نه‌وه‌ی که بگه‌نه بازار کالاکه‌یان به هه‌رزان ئی بکرن و خوتان به‌گران بیفروشنه‌وه وه (شاری)یش شت بۆ لادیی نه‌فروشی و نه‌بی به ده‌لالی (ش/د/ت/ن) له‌گیرانه‌وه‌یه‌کا: جا نه‌گه‌ر که‌سی چوو به‌پیر که‌سیکه‌وه‌و شتیکی ئی کری نه‌وه‌و خاوه‌ن کالاکه‌ خوی له‌و سه‌ودایه‌دا سه‌رپشکه‌ کاتی چوو بازار بۆی هه‌یه‌ په‌شیمان بییته‌وه.

۱۸۱۳- ولمسلم والترمذی: لَا يَبِيعُ حَاضِرٌ لِبَادٍ دَعَا النَّاسَ يَرْزُقُ اللَّهُ بَعْضَهُمْ مِنْ بَعْضٍ^(۶).

موسلیم و تیرمیزی (خوایان ئی رازی بن) ریوایه‌ت ده‌که‌ن: چه‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌فه‌رموی: شاری شت بۆ لادیی نه‌فروشی و نه‌بی به ده‌لالی وان له‌و خه‌لکه‌ بینن، سا به‌شکوو خودا بیانکا به‌هوی روژی ناردن بۆ یه‌کتری!

۱۸۱۴- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَبِيعُ الرَّجُلُ عَلَى أَخِيهِ وَلَا يَخْطُبُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ إِلَّا أَنْ يَأْذَنَ لَهُ. وَفِي رِوَايَةٍ: لَا يَسْمُ الْمُسْلِمُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ^(۷).

(۵) بخاری. بیوع: ۲۱۵۸، ۲۱۶۳، ۲۲۷۴. مسلم. بیوع: ۳۷۹۸، ۳۸۰۲، ۳۸۰۴. نسائی. بیوع: ۴۵۱۳، ۴۵۱۰.

(۶) مسلم. بیوع: ۳۷۰۵. أبو داود. بیوع: ۳۴۴۲.

ثیبینو عومهر (خوایان ن رازی بن) ده‌لئ: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فرموی: سه‌ودا له‌سهر سه‌ودای برای ئایینی خوتان مه‌کهن، هه‌روه‌ها خوازینیش له‌سهر خوازینیی برای ئایینی خوتان مه‌کهن، مه‌گهر به‌مه‌رجی ئه‌و برایه‌تان ریگه‌تان بدا. له‌گیرانه‌وه‌یه‌کا: ناشی موسولمان سه‌ودا به‌سهر سه‌ودای برای ئایینی خویدا بکا (ش/د/ت/ن).

۱۸۱۵- وَعَنْهُ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ النَّجْشِ^(۸).

دیسان ده‌لئ: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) جله‌و گیریی کردووه له‌کوسته‌کوسته و زه‌می درو بو ته‌فره‌دانی کریار (ش/د/ت/ن).

۱۸۱۶- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلاَحُهَا، وَعَنِ النَّخْلِ حَتَّى يَزْهُوَ. قِيلَ: وَمَا يَزْهُو؟ قَالَ: يَحْمَارٌ أَوْ يَصْفَارٌ^(۹).

ئه‌نه‌س (خوای ن رازی بن) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌هی کردووه له‌فروشتنی به‌ری دره‌خت و شینایی تا پی ده‌گا و به‌که‌لکی خواردن دی و نه‌هی کردووه له‌فروشتنی خورمایش تا ماته‌ده‌دا گوترا: ماته‌ده‌دا یانی چی؟ گوتی: یانی سوور ببی، یا زه‌رد هه‌لگه‌ری واته: نیشانه‌ی گه‌ییانی ده‌رکه‌وتبی (ش/د/ت/ن) = بوخاری و موسلیم و ئه‌بو داوود و تیرمیذی و نه‌سائی. خودای گهره‌ن رازی بن).

۱۸۱۷- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَهَى عَنِ بَيْعِ النَّخْلِ حَتَّى يَزْهُوَ وَعَنِ السُّنْبُلِ حَتَّى يَبْيَضَ وَيَأْمَنَ الْعَاهَةُ نَهَى الْبَائِعَ وَالْمُشْتَرِيَ. وَفِي رِوَايَةٍ: نَهَى عَنِ بَيْعِ الْعَنْبِ حَتَّى يَسْوَدَ وَعَنِ بَيْعِ الْحَبِّ حَتَّى يَشْتَدَّ. رَوَى هَذِهِ الْأَرْبَعَةُ الْخَمْسَةَ^(۱۰).

(۷) بخاری. بیوع: ۲۱۴۰، ۲۱۴۸، ۲۱۵۰، ۲۱۶۰، ۲۱۶۲، ۲۷۲۲، ۲۷۲۷، ۵۱۴۴، ۵۱۵۲، ۶۶۰۱. مسلم. نکاح: ۳۴۴۱، ۳۷۹۱، ۳۷۹۲.

(۸) بخاری. بیوع: ۲۱۴۲، ۶۶۶۲. مسلم. بیوع: ۳۷۹۷. نسائی. بیوع: ۴۵۱۷ (ریاض/ ۴ ز- ۲۷۶ ز - ۱۵۸۰/۲).

(۹) بخاری. بیوع: ۲۱۹۶، ۲۱۹۸. مسلم. مساقاة: ۳۹۹۵. نسائی. بیوع: ۴۵۳۹.

(۱۰) مسلم. بیوع: ۳۸۴۲. أبو داود. بیوع: ۲۳۶۸. ترمذی. بیوع: ۱۲۲۷. نسائی. بیوع: ۴۵۶۵.

ئیبینو عومەر (خوایان ئی رازی بئ) ده‌لئ: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌هی کردوو له فروشتنی خورما به داره‌وه، به‌ر له‌وه که زهره‌ی سوور بی، وه له فروشتنی دانه‌ویله له‌ناو گوئه‌که‌یدا به‌ر له‌وه که سپی هه‌لگه‌پئی و له‌ده‌ردو به‌لای ئاسمانی رزگاری بی، نه‌هی کردوو له‌م جوړه سه‌ودایه‌ی چ بۆ فروشیار چ بۆ کپیار له‌گێڕانه‌وه‌یه‌کا: نه‌هی کردوو له‌ فروشتنی تری تا ره‌ش ده‌بی، وه له‌ فروشتنی دانه‌ویله به‌ سه‌وزی تا ده‌نگه‌که‌ی ته‌واو ره‌ق ده‌بی (ش/د/ت/ن — خودایان ئی رازی بئ).

۱۸۱۹- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَتَبَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ الْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةِ وَالْمُعَاوَمَةِ وَالْمُخَابَرَةِ وَعَنِ الثَّنْيَا وَرَخَّصَ فِي الْغَرَايَا. وَفَسَّرَ بَعْضُ الرُّوَاةِ الْمُحَاقَلَةَ بِأَنَّهَا بَيْعُ الزَّرْعِ بِالْحِنْطَةِ كَيْلًا، وَالْمُزَابَنَةَ بِأَنَّهَا بَيْعُ الرُّطْبِ وَالْعَنْبِ بِالتَّمْرِ وَالزُّبَيْبِ كَيْلًا، وَالْمُعَاوَمَةَ بِأَنَّهَا بَيْعُ الشَّجَرِ سَنِينَ، وَالْمُخَابَرَةَ بِأَنَّهَا دَفْعُ الْأَرْضِ إِلَى شَخْصٍ لِيَعْمَلَ وَيَزْرَعَهَا مَنْ عِنْدَهُ بِبَعْضِ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۱).

جابر (خوای ئی رازی بئ) ده‌لئ: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌هی کردوو له موخاقه‌له و موزابه‌نه و موعاومه و موخابه‌ره و له ئیستیتنا، وه ریگه‌ی عه‌رایای داوه. هه‌ندئ له‌و راویانه‌ی که ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌یان گێڕاوه‌ته‌وه راقه‌ی ئه‌م وشانه به‌م شیوه‌یه ده‌که‌ن، ده‌لئ: موخاقه‌له با به‌کوودی ناوی بنیین: قه‌رسیلکاریی بریتییه له‌ فروشتنی قه‌رسیل و شینایی نه‌دووراوه به‌گه‌نم یا به‌ دانه‌ویله‌ی تر به‌ پیوانه‌یه‌کی دیاریکراو، وه‌ک ئه‌مه‌ی فروشیار بلئ: ئه‌م په‌له‌ قه‌رسیله‌ت پئ ده‌فروشم به‌ سئ ته‌غار گه‌نمی سوور جا ئه‌گه‌ر زیاتری تیا‌بوو زیاده‌که بۆ خۆم، ئه‌گه‌ر که‌می تیا‌بوو که‌مه‌که‌یت بۆ ته‌واو ده‌که‌م!

(۱) بخاری. بیوع: ۲۲۰۷، ۲۸۱۶، ۲۸۱۷، مسلم. بیوع: ۲۸۸۶، ۲۸۸۸ — ۲۸۹۰. نسائی. ایمان: ۲۸۸۸.

وه دهلین: موزابه‌نه با به کوردی ناوی بنین: به‌رسیله‌کایی بریتیه له فروشتنی روتاب و تری به‌سهر داره‌وه به خورماو میوژ به پیوانه‌یه‌کی دیاریکراو.

وه دهلین: موعاوه‌مه با له کوردی خو‌ماندا زاراوی سالکاری بو داتاشین بریتیه له فروشتنی درخت به‌واده‌ی چهن سالی که واده‌که ته‌واو بوو دهره‌خته‌که بیته‌وه به‌هی خاوه‌نه پیشووه‌که‌ی.

وه دهلین: موخابه‌ره ملکانه‌کاری = موزاره‌عه بریتیه له‌وه که یه‌کی پارچه‌یی زه‌وی بدا به که‌سی که خوشی بکاو، دایچینی به ملکانه به نیوه‌کاری، یا به که‌متر یا به‌زیاتر، وه ئیستیثنا (چه‌رتکردن) یش بریتیه له‌وه که شتی بفروشری و به‌شیکی نه‌زانراوی لی جیابکریته‌وه، وه‌ک نه‌وه بلئ: ئەوا ئەم کۆمەڵە گەنەم پێ فروشتیت هەندیکێ نەبێ (ش/د/ت).

۱۸۲۰- وَسَّيْلَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ شَتْرَاءِ التَّمْرِ بِالرُّطْبِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَيْنَقَصُ الرُّطْبُ إِذَا يَسَ؟ قَالُوا: نَعَمْ. فَتُهِى عَنْ ذَلِكَ. رَوَاهُ اصحاب السنن^(۱۲).

پرسیارکرا له پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) له باره‌ی کرینی خورما به روتاب فهرمووی: ئایا روتاب که وشک بوو کهم ده‌کا یانا؟ گوتیان: ئا کهم ده‌کا پیغه‌مبهریش (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌هی لی‌کرد (د/ت/ن-س/ص).

۱۸۲۱- عَنْ سَمُرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) تَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ بَيْعِ الْحَيَوَانِ بِالْحَيَوَانِ نَسِيئَةً. وَفِي رَوَايَةٍ: الْحَيَوَانُ اثْنَانِ بَوَاحِدٍ لَا يَصْلُحُ نَسِيئًا وَلَا بَأْسَ بِهِ يَدًا يَدًا. رَوَاهُ اصحاب السنن^(۱۳).

سه‌مووره (خوای لی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌هی کردووه له فروشتنی زینده‌مال به زینده‌مال، نه‌گهر ده‌ست به ده‌ست نه‌بی له گیرانه‌وه‌یه‌کا: گیانله‌به‌ر یه‌ک به دوو دروست نیه نه‌گهر دوا بخری، به‌لام

(۱۲) بسند صحیح (شرحه).

(۱۳) بسند صحیح (شرحه).

ئه‌گەر ده‌ست به ده‌ست بی قه‌یناکا. (د/ت/ن = ئه‌بو داوود و تیرمیزی و نه‌سائی. خودایان فی رازی بن).

۱۸۲۲- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ عَبْدٌ فَبَايَعَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَى الْهَجْرَةِ وَلَمْ يَشْفَرْ لَهُ عَبْدٌ فَجَاءَ سَيِّدُهُ يَطْلُبُهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِغِيهِ. فَاشْتَرَاهُ بِعَبْدَيْنِ أَسْوَدَيْنِ ثُمَّ لَمْ يُبَايِعْ أَحَدًا بَعْدَ حَتَّى يَسْأَلَهُ أَعْبَدُ هُوَ^(۱۴).

جایبر (خوای فی رازی بن) گوئی: به‌نده‌یی هاته خزمه‌تی چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) په‌یمانی دایی له‌سهر کوچکردن، چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌یزانی که ئه‌وه کوپله‌یه له‌پاشا خاوه‌نه‌که‌ی هات داوای کرده‌وه، پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: پیم بیفروشه.

جا له خاوه‌نه‌که‌ی کپی به دوو کوپله‌ی ره‌ش. ئیت له‌وه پاش په‌یمانی نه‌ده‌دا به‌که‌س هه‌تا لیی ده‌پرسی: خو‌تۆ به‌نده‌ نیت؟ (م/د/ت/ن - خودایان فی رازی بن).
۱۸۲۳- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ ابْتِاعَ نَخْلًا بَعْدَ أَنْ تُؤْبَرَ فْتَمْرُهَا لِلَّذِي بَاعَهَا إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ وَمَنْ ابْتِاعَ عَبْدًا فَمَالُهُ لِلَّذِي بَاعَهُ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱۵).

ئیبینو عومه‌ر (خوایان فی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: که‌سی دار خورم‌ای متووربه‌گراوی کپی ئه‌وه به‌ره‌ موتوربه‌کراوه‌شی بو فروشیاره‌که‌یه، مه‌گەر کپی‌ار مه‌رجی ئه‌وه‌ی کردبی که بو خو‌ی بی، وه که‌سی به‌نده‌یی بکپی، مائی به‌نده‌که بو فروشیاره، مه‌گەر کپی‌ار مه‌رجی کردبی که بو خو‌ی بی! (ش/د/ت/ن - خودایان فی رازی بن).

۱۸۲۴- وَقَالَ عَلِيُّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): سَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ عَضُوضٌ يَعْضُ الْمُسِيرُ عَلَى مَا فِي يَدَيْهِ وَلَمْ يُؤْمَرْ بِذَلِكَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى (وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ) وَيُبَايِعُ الْمُضْطَرُّونَ وَقَدْ نَهَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ بَيْعِ الْمُضْطَرِّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۱۶).

(۱۴) مسلم. مساقاة: ۴۰۸۹. ترمذی. بیوع: ۱۲۳۹، ۱۵۹۶. أبو داود. بیوع: ۳۳۵۸. نسائی. بیعة: ۴۱۹۵، ۴۶۳۵.

(۱۵) بخاری. بیوع: ۲۳۷۹. مسلم. بیوع: ۳۸۸۲. ترمذی بیوع: ۱۲۴۴. أبو داود. بیوع: ۲۴۳۳، ۴۶۵۰.

عهلی (خوای ئی رازی بئی) گوتی: مه‌ردوم ده‌که‌ونه چهرخیکی رژدو چرووک و ده‌ست قووچاوی واوه، ته‌واو رژدو چرووک ده‌بن و پیسکه‌و پاره‌ پهرست ده‌رده‌چن، وه‌ که‌سیش پیی نه‌گوتوون که‌ واین، نه‌وه‌تانی به‌ پیچه‌وانه‌وه خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموی:

{وَلَا تَسْأُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ / ۲۳۷}.

واته: هه‌رگیز پیاوه‌تی و به‌خشش له‌ناو خو‌تانا فه‌راموش مه‌که‌ن.

جا له‌و زه‌مانه‌یه‌دا شت له‌ پیاوی ناچاری داماو ده‌کپن به‌ هه‌رزاتر له‌ نرخ‌ی خو‌ی وه‌لحال پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ری) نه‌هی کردووه له‌ کپینی شت له‌و که‌سانه‌ی که‌ له‌به‌ر ناچاری و لیقه‌وماویی مالی خو‌یان تالان فروش ده‌که‌ن!^(۱) (د-سند ضعیف).

۱۸۲۵- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الْوَالِدَةِ وَوَلَدِهَا فَرَّقَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَحِبَّتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ^(۱۷).

ئه‌بو ئه‌یوب (خوای ئی رازی بئی) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ری) ده‌فه‌رموی: هه‌ر که‌سێ له‌ دنیا‌دا دایک و به‌چه‌که‌ له‌یه‌کتر دابری و له‌یه‌ک دوور بخاته‌وه، خوداش له‌ روژی قیامه‌تا ئه‌و دوور ده‌خاته‌وه له‌ دو‌ست و خو‌شه‌ویستان‌ی خو‌ی! (ت-س/ح).

(۱۶) بسند ضعیف ولكن للترهيب (شرحه).

(۱)

به‌ چاوی خو‌م دیم نه‌ک به‌قه‌سی خه‌لک

مه‌پیکیان ده‌دا به‌ بارن به‌له‌ک

تاباره‌ بو‌ریش تالانی نه‌یبات

کردی به‌ په‌ردووی داره‌ رای ده‌سته‌ک

(۱۷) بسند حسن (شرحه).

۱۸۲۶- وَقَالَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) وَهَبَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) غُلَامَيْنِ أَخَوَيْنِ فَبَعْتُ أَحَدَهُمَا فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): يَا عَلِيُّ مَا فَعَلَ غُلَامُكَ. فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ: رُدُّهُ رُدُّهُ^(۱۸).

ععلی (خوای ن رازی بن) گوئی: پیغهمبهر (دروودی خودای لهسربن) دوو بهندهی به خهلات پیدام، ههردووکیان برابرئون، منیش یه کیکیانم فروشت، پیغهمبهر (دروودی خودای لهسربن) فهرمووی پییم: نهی ععلی! خو لامه کهی ترت چی لی هات؟ منیش عهرزیم کرد: فروشتم. فهرمووی: سهوداکه هه لوه شینه ره وه سهوداکه هه لوه شینه ره وه (ت-س/ح).

۱۸۲۹- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَبِيعُوا الْمُغْنِيَّاتِ وَلَا تَسْتَرَوْهُنَّ وَلَا تُعَلِّمُوهُنَّ وَلَا خَيْرَ، تِجَارَةٌ فِيْهِنَّ وَأَكْلُ أَثْمَانِهِنَّ حَرَامٌ فِيْ مِثْلِهِ نَزَلَتْ (وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ) الْآيَةُ. روى الثلاثة الرمذی^(۱۹).

ئه بو ئومامه (خوای ن رازی بن) گوئی: پیغهمبهر (دروودی خودای لهسربن) ده فهرموئ: نه که نهیزه کی گورانی بیژ بفروشن و نه بیان کرن و نه فیتری خوینده وارییان بکه و نه بازرگاننریان پیوه بکه و نه به هاشیان هه رامه، له شانی ئه جو ره شته دا ئه م ئایه ته دابه زیوه:

(وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ غُلْمٍ وَيتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ).

هه ندئ کهس قسه ی پرو پووچ و به تال ده کرن و دهی خویندنه وه به سهه خه لکدا بو ئه وه له ریگه ی راست دووریان بخه نه وه و ئایه ته کانی خوداو ریگه ی راستی دین بکه و به گالته جارپی، به بی ئه وه ی که بزائن مامه له ی وا

(۱۸) بسند حسن (شرحه).

(۱۹) بسند ضعیف (شرحه).

پیاوی زاناو دانا نایکا، جا ئه م جوړه که سانه له پاشه روژدا سزایه کی ریسواکه ریان بو هه یه (ت- سند ضعیف).

۱۸۳۰- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) حَمَلْتُ عَلَى فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَرَأَيْتُهُ يُبَاعُ، فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: لَا تَشْتَرِهِ، وَلَا تُعْذِ فِي صَدَقَتِكَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۲۰).

عومه ر (خوای ئی رازی بن) گوته: ئه سپینکم به خیر دا به پیاوی له غه زادا سواری ده بوو روژئی دیم ده یفروشت، ویستم لیی بکرمه وه له پیغه مبه رم پرسى فهرمووی (دروودی خودای له سه رین): مه یکره ره وه و شتت که به خشی چاوت له دووی نه بی! (ش = بوخاری و موسلیم).

۱۸۳۱- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا تَبَايَعْتُمْ بِالْعَيْنَةِ وَأَخَذْتُمْ أَذْنَابَ الْبَقَرِ وَرَضِيْتُمْ بِالزَّرْعِ وَتَرَكْتُمُ الْجِهَادَ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ ذُلًّا لَا يَنْزِعُهُ حَتَّى تَرْجِعُوا إِلَى دِينِكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَسَكَتَ عَنْهُ وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۲۱).

ئیبینو عومه ر (خوایان ئی رازی بن) گوته: پیغه مبه ر (دروودی خودای له سه رین) ده فهرمووی: هه رکاتئ شتتان کپی به قه رزو ده ست به جئ فروشتتانه وه به فروشیاره که به نه ختی به لام به هه رزانت، وه که وتنه شوین کلکی گاو گو تال و ده ستتان دایه کشتوکال و مالداریی و وازتان هیئا له غه زاکردن و خه باتگی پران واته: هه ر کاتئ ده ستتان کرد به فروقیل و ته له که بازی و له پیناوی کو کردنه وه ی ریته و پیته و پروپاتالی جیهاندا له شه قامه ریئ شه ریعت لاتان داو په لاماری خیله شه رعی کو لکه مه لایانتان داو وازتان له کو شش و تی کو شان بو بلا و کردنه وه ی ئیسلام هیئا، هه ر کاتئ ئه مه حالتان بو،

^(۲۰) بخاری. زکاة: ۱۴۹۰، ۲۶۲۳، ۲۶۲۶، ۲۹۷۰، ۳۰۰۳. مسلم. هبة: ۴۱۳۹ - ۴۱۴۵.

^(۲۱) سکت عنه ابو داود. ولكن قال المؤلف شرحه على التاج الجامع للأصول: (لكنه ضعيف لوجود إسحاق الخراساني وعطاء الخراساني في سنده (شرحه).

ئه‌وکاته خودا دووچاری که‌ساسی و ژێرده‌سته‌ییتان ده‌کا، جا هه‌تا نه‌گه‌رینه‌وه بو باوه‌شی ئیسلام خودا ئه‌و به‌رگی که‌ساسی و ژێر ده‌سته‌یه‌یه که وه‌ک کالاً به به‌رتان ب‌راوه له به‌رتانی دانا‌که‌نی! (ئه‌بو داوود (خودای ئی‌رازی بێ) ئه‌م چه‌دیته‌ی ریوایه‌ت کردووه، وه له ب‌اره‌ی سه‌نه‌ده‌که‌یه‌وه بێ ده‌نگ بووه).

۱۸۳۲- وللمذی: (کَمَا هُوَ مَذْكُورٌ فِي الشَّرْحِ) إِذَا رَأَيْتُمْ مَنْ يَبِيعُ أَوْ يَتَاغَى فِي الْمَسْجِدِ فَقُولُوا: لَا أَرْبَحَ اللَّهُ تِجَارَتَكَ فَظَاهِرُهُ: أَنَّ الْبَيْعَ وَالشِّرَاءَ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَبَاطِلٌ وَعَلَيْهِ بَعْضُهُمْ لِأَنَّ الْمَسْجِدَ بَنَى لِلْعِبَادَةِ فَقَطُّ - شرحه^(۲۲).

له شه‌رحه‌که‌دا ده‌لی: تیرمیذی ریوایه‌ت ده‌کا چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌رین) ده‌فه‌رموی: ئه‌گه‌ر دیتان که‌سێ له‌ناو مزگه‌وتی ده‌فروشت یا شتی ده‌کری پێی بلێن: خودا سه‌ودا‌که‌ت مایه پوچ‌کا‌بو‌ت. شاریح که هه‌ر مام‌وستای دانه‌ر خۆیه‌تی له شه‌رحه‌که‌دا ده‌لی: وا ده‌رده‌که‌وی به‌پێی ئه‌مه که کرین و فروشتن له‌ناو مزگه‌وتدا حه‌رام و پوچ بێ چونکه مزگه‌وت ته‌نیا بو خودا په‌رستی دروست کراوه و به‌س.

۱۵۳) باسی به‌یعو‌لعه‌رایا (فروشتنی د‌اره‌ دۆخه‌) و باسی شت هه‌را‌ج‌کردن (مه‌زات): (بیع‌ العرایا و‌المزایده‌)

۱۸۳۳- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ بَيْعِ الثَّمَرِ حَتَّى يَطِيبَ، وَلَا يُبَاغَ شَيْءٌ مِنْهُ إِلَّا بِالْذِّبْنِ وَالذَّرْهَمِ إِلَّا الْغَرَايَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۱).

ج‌ابیر (خوای ئی‌رازی بێ) گو‌تی: پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) نه‌هی کردووه له فروشتنی به‌ری دارو دره‌خت تا خو‌ش نه‌بێ و به‌که‌لکی خو‌اردن نه‌ی، وه

(۲۲) سکت عنه.

(۱) بخاری. بیوع: ۲۷۸۹. مسلم. بیوع: ۲۸۴۹.

هیچی ئی نافرۆشری مه‌گهر به‌پاره، جگه له عه‌رایا به‌لام عه‌رایا (واته: داره دو‌خه) دروسته به‌ره‌که‌ی بفرۆشری به خورما، عه‌رایا نه‌وه‌یه که ده‌وله‌مندی داری، دوان ده‌دا به هه‌ژاری، تا به‌ره‌که‌ی بخاوه له پاشا داره‌که هی خۆیه‌تی، جا له پاشا بو بارسووکی به‌ره‌که‌ی ئی ده‌کپیته‌وه به خورما نه‌گهر هه‌ردوو لا هه‌وه‌سیان هه‌بوو (ب/د).

١٨٣٤- عَنْ سَهْلُ بْنُ أَبِي حَظْمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَهَى عَنْ بَيْعِ التَّمْرِ بِالتَّمْرِ وَقَالَ ذَلِكَ الرَّبَا بِلِكَ الْمُزَابَنَةِ. إِلَّا أَنَّهُ رَخَّصَ فِي بَيْعِ الْعَرَبِيَةِ النَّخْلَةِ وَالنَّخْلَتَيْنِ يَأْخُذْهَا أَهْلُ الْبَيْتِ يَخْرِصُهَا تَمْرًا يَأْكُلُونَهَا رُطْبًا^(٢).

سه‌هلی کوپی نه‌بو چه‌شمه (خوای ئی رازی بن) گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌سهرین) نه‌هی کردوو له فروشتنی به‌ر به دار خورماوه به خورمای وشک، وه فه‌رمووی: نه‌وه سووده، وه به‌م جو‌ره سه‌ودایه ده‌گوتری موزابه‌نه، به‌لام چه‌زهره (دیودی خودای له‌سهرین) ریگه‌ی به‌یعو له‌رایای داوه، که بریتییه له یه‌ک دوو دارخورما ده‌وله‌مندی ده‌یدا به مالیکی هه‌ژار به‌ره‌که‌ی بخون، له پاشا بو بارسووکی هه‌ر دوولا، خاوه‌نه‌که‌ی ده‌یخه‌ملیننی به خورماو لیی ده‌کپیته‌وه وه به‌قه‌د خه‌مله‌که خورمای ده‌داتنی جا خوی به رووتابی ده‌یخوا (ش/د/ت/ن - خودایان ئی رازی بن).

١٨٣٥- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَخَّصَ فِي بَيْعِ الْعَرَايَا فِي خُمْسَةِ أَوْسُقٍ أَوْ دُونَ خُمْسَةِ أَوْسُقٍ. رواهما الخمسة^(٣).

(٢) بخاری. بیوع: ٢١٩١، ٢٢٨٤. مسلم. بیوع: ٢٨٦٤. أبو داود. بیوع: ٢٣٦٢. ترمذی. بیوع: ١٣٠٣.

نسائی. بیوع: ٤٥٥٦، ٤٥٥٧، ٤٥٥٨.

(٣) بخاری. بیوع: ٢١٩٠، ٢٢٨٢. مسلم. بیوع: ٢٨٦٩. أبو داود. بیوع: ٢٣٦٤. ترمذی. بیوع: ١٣٠١.

نسائی. بیوع: ٤٥٥٥.

نه‌بو هوره‌یره (خوای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) ریگهی فروشتنی داره به‌دوخه (عه‌رییه) ی داوه، به مهرجی له پینج ویسقی تی نه‌په‌پی (ش/د/ت/ن).

۱۸۳۶ - عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: بَاَعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) جَلَسًا وَقَدَحًا قَالَ: مَنْ يَشْتَرِي هَذَا الْجَلْسَ وَالْقَدَحَ؟ فَقَالَ رَجُلٌ: أَخَذْتُهُمَا بِدِرْهَمٍ. فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَنْ يَزِيدُ؟ فَأَضْغَطَاهُ رَجُلٌ دِرْهَمَيْنِ فَبَاعَهُمَا مِنْهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَحَسَنَهُ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۴).

نه‌نه‌س (خوای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبهر خوای (دروودی خودای له‌سهرین) ژیر کوپانیکی و جامیکی هه‌راج کردو فه‌رمووی: کئ ئەم ژیر کوپان و جامه‌یه ده‌کړئ؟ پیاوئ گوتی: من دهمه‌وین به درهمی، پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: کئ زیاتر ده‌دا جا پیاوئکی تر دوو درهمی دایه، پیغه‌مبهریش به‌وی فروشتن (ت/ح).

۱۵۴) باسی پینجه‌م: باسی سوود (ریبا) و باسی پاره‌گۆرینه‌وه

الباب الخامس: في الربا والصرف

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ}.
خودا سود بئ پیت و به‌ره‌که‌ت ده‌کا و مائی سوود له خوداوه خیرناداته‌وه، به‌لام مائی که خیر و خیراتی ئی بکړئ و زه‌کاتی ئی بدرئ خودای گه‌وره زۆری ده‌کا و نه‌شو نمای پی ده‌کا، وه‌شتیکی دیار و ئاشکرایه که خودا خوشی نایئ له‌وانه‌ی که بئ باوه‌رو تاوانبارن و له‌سهر کوفرو تاوانی خوین به‌رده‌وام ده‌بن و ته‌وبه‌ی ئی ناکهن.

(۴) حسن عند الترمذی.

۱۸۳۷ - عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ، وَثَمَنِ الدِّمِّ، وَنَهَى عَنْ ثَمَنِ الْوَأْشِمَةِ وَالْمَوْشُومَةِ، وَآكِلِ الرَّبَا، وَمُوكِلِهِ، وَلَعْنِ الْمُصَوِّرَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱).

ئه‌بو جوحه‌یفه (خوای فی رازی بن) گوتی: پیغهمبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) ریگه‌ی نه‌داوه به‌های سه‌گو و به‌های خوین و کرین خالکوت وهر‌بگیری، وه ریگه‌ی نه‌داوه ژن خال بکوتی بو خوئی، هه‌روه‌ها ریگه‌ی سوود خوړو سوودده‌ری نه‌داوه، وه نه‌فرین و له‌عنه‌تیشی کردووه له وینه‌گر (ب = بوخاری - خوای گه‌رده‌ی فی رازی بن).

۱۸۳۹ - عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) لَعَنَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) آكِلَ الرَّبَا وَمُوكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيهِ وَقَالَ هُمْ سَوَاءٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۲).

جابیر (خوای فی رازی بن) گوتی: پیغهمبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) نه‌فرینی کردووه له‌مانه: له سوود خوړو له سوود وهر‌گرو له و کهسه ده‌ینووسی و له و کهسه‌ش ده‌بی به‌شایه‌تی، وه فه‌رمووی: ئه‌مانه هه‌موویان له تاوانباریدا چون یه‌کن (م/د/ت).

۱۸۴۰ - عَنْ مَالِكِ بْنِ أَوْسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: اِلْتَمَسْتُ صَرَفًا بِمِائَةِ دِينَارٍ، فَدَعَانِي طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدٍ اللَّهُ فَرَأَوْضَنَا، حَتَّى اصْطَرَفَ مِنِّي، فَأَخَذَ الذَّهَبَ يَقْلِبُهَا فِي يَدِهِ، ثُمَّ قَالَ: حَتَّى يَأْتِيَ خَازِنِي مِنَ الْعَابَةِ، وَعَمْرُ يَسْمَعُ ذَلِكَ، فَقَالَ وَاللَّهِ لَا تُفَارِقُهُ حَتَّى تَأْخُذَ مِنْهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ رَبًّا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ. رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ^(۳).

(۱) بخاری. بیوع: ۲۲۳۸.

(۲) مسلم. مساقاة: ۴۰۶۹. (ریاض/ ۴: ۲۸۷ ز: ۱۶۱۵).

(۳) بخاری. بیوع: ۲۱۳۴، ۲۱۷۰، ۲۱۷۴. مسلم. مساقاة: ۴۰۳۵. أبو داود. بیوع: ۳۳۴۸. ترمذی. بیوع:

مالیکی کوپی شهوس (خوای ئی رازی بن) گوتی: ویسم سهد دیناری زیپر بگوژمه‌وه به دره‌می زیو، طه‌لحه‌ی کوپی عه‌بدوللا بانگی کردم و سه‌ودامان برییه‌وه ریکه‌وتین له‌سه‌ر گوژینه‌وه، جا طه‌لحه زیپره‌که‌ی له من وهرگرت و له ده‌ستیانه‌م دیوو شه‌و دیوی پی ده‌کرد، ئینجا گوتی: باکلیداره‌که‌م له جه‌نگه‌له‌که بیته‌وه زیوه‌که‌ت ده‌داتی، عومه‌ریش گوئی لیبوو، گوتی: به‌خودا لیی جیا نابیته‌وه تا زیوه‌که‌ی ئی وهرنه‌گریت. پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) ده‌فه‌رموی: زیپر به زیپر ده‌ست به ده‌ست نه‌بی سووده، گه‌نم به گه‌نم ده‌ست به ده‌ست نه‌بی سووده، جو به جو ده‌ست به ده‌ست نه‌بی سووده، خورما به خورما ده‌ست به ده‌ست نه‌بی سووده. (ش/د/ت/ن).

۱۸۴۱- عَنْ عَبْدِ بْنِ الصَّامِتِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: **الدَّهَبُ بِالدَّهَبِ وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ** مِثْلًا بِمِثْلِ سَوَاءٍ بِسَوَاءٍ يَدًا بِيَدٍ فَإِذَا اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الْأَصْنَافُ فَيُعْطَى كَيْفَ شِئْتُمْ إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ. وَزَادَ فِي رِوَايَةٍ: فَمَنْ زَادَ أَوْ اسْتَزَادَ فَقَدْ أَرَبَى الْآخِذَ وَالْمُعْطَى فِيهِ سَوَاءٌ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وَلَفْظُ أَبِي دَاوُدَ: **الدَّهَبُ بِالدَّهَبِ تَبْرُهَا وَعَيْنُهَا وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ تَبْرُهَا وَعَيْنُهَا** ^(۴).

عوباده‌ی کوپی صامیت (خوای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) ده‌فه‌رموی: زیپر به زیپرو زیو به زیوو گه‌نم به گه‌نم و جو به جو و خورما به خورما و خوئی به خوئی ده‌بی ده‌ق به ده‌ق یه‌ک بن و ده‌ست به ده‌ست بن، نه‌گینا نه‌گه‌ر وانه‌بوو وه‌ک که‌م به زور یا حازر به نا حازر شه‌وه ده‌بی به سوود، به‌لام نه‌گه‌ر هه‌ردوو شته‌که له چه‌شنی یه‌ک نه‌بوون وه‌ک گه‌نم به جو، یا زیپر به زیو چون ئاره‌زوو ده‌که‌ن ئاوا بیفروشن، به مه‌رجی ده‌ست به ده‌ست بی، له گیپرانه‌وه‌یه‌کا شه‌می پتر کردوو: ئیتر شه‌وه‌ی زیاتر بدا یا زیاتر وهرگری شه‌وه سوود خوړه، وه له تاواندا سوود خوړو سوودده‌ر چون یه‌کن

(۴) مسلم. مساقاة: ۴۰۲۷. أبو داود. بیوع: ۳۲۴۹. ترمذی. بیوع: ۱۲۴۰.

(ش/د/ت/ن) گفته‌ی (د) ثاوايه: زېږ به زېږ، چ زېږی خاوبی چ سکه لی دراو، وه زیو به زیو چ زیوی خاوبی چ سکه لی دراو.

۱۸۴۲- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ بَيْعِ الصُّبْرَةِ مِنَ التَّمْرِ لَا يُعْلَمُ مَكِيلُهَا بِالْكَيْلِ الْمُسَمَّى مِنَ التَّمْرِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ^(۵).

جابر (خوای لی رازی بن) گوئی: پیغهمبهر (درویدی خودای لهسربین) جله وگیری (نه‌هی) ی کردووه له فروشتنی کومه‌لی خورما له گوتره به نه‌ندازه‌یی خورمای تر که پیوانه‌ی زانراوی بی وهک شه وه گه‌لی کهس ده‌لین: شه کومه‌له گهنمه که هیشتا نه پیوراوه له‌سهر من به به بیست ربه (م/ن).

۱۸۴۳- عَنْ أَبِي الْمِنْهَالٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَأَلْتُ الْبَرَاءَ الصَّرْفِيَّ فَقَالَ: سَلْ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ فَهُوَ أَعْلَمُ. فَسَأَلْتُ زَيْدًا فَقَالَ: سَلِ الْبَرَاءَ فَإِنَّهُ أَعْلَمُ ثُمَّ قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ بَيْعِ الْوَرَقِ بِالذَّهَبِ دَيْنًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَابْنُ خَرَّابٍ. وَلَفْظُهُ: إِنْ كَانَ يَدًا بِيَدٍ فَلَا بَأْسَ، وَإِنْ كَانَ نَسِيئَةً فَلَا^(۶).

شهبو مینهل (خوای لی رازی بن) گوئی: له باره‌ی پاره‌گوپینه‌وه به پاره‌ی تر له به‌پرائم پرسسی، گوئی: له زهیدی کوپی نه‌رقهم پیرسه شهو باشتی لی ده‌زانی، که له زهیدم پرسسی شهویش گوئی: له به‌راء پیرسه، شهو باشی لی ده‌زانی، له پاشا ه‌ردووکیان گوتیان: پیغهمبهر (درویدی خودای لهسربین) نه‌هی کردووه له فروشتنی زیو به زېږ به قهرز (م/ب) گفته‌ی (ب): شه‌گر ده‌ست به ده‌ست بی قه‌یناکا، به‌لام شه‌گر ده‌ست به ده‌ست نه‌بوو نابی.

۱۸۴۴- وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) كُنْتُ أبيعُ الإِبِلَ بِالْبَقِيعِ فَأبيعُ بِالذَّنَائِرِ فَأأخذُ مَكَائِلَهَا الْوَرَقَ وَأبيعُ بِالْوَرَقِ فَأأخذُ مَكَائِلَهَا الذَّنَائِرَ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَوَجَدْتُهُ خَارِجًا مِنْ بَيْتِ حَفْصَةَ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: لَا بَأْسَ بِالْقِيمَةِ. رَوَاهُ

(۵) مسلم. بیوع: ۳۸۲۹. نسائی. بیوع: ۴۵۶۱.

(۶) بخاری بیوع: ۲۰۶۱، ۲۰۶۰، ۲۱۸۰، ۲۴۹۷، ۲۱۳۹، ۲۱۸۱، ۲۴۹۸، ۲۹۴۰. مسلم. مسافاة: ۴۰۴۷. نسائی.

أصحاب السنن ولفظ أبي داود: لَا بَأْسَ أَنْ تَأْخُذَهَا بِسَعْرِ يَوْمِهَا مَا لَمْ تَقْتَرِفَا وَبَيْنَكُمَا شَيْءٌ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۷).

ثیبنو عومەر (خوایان ن رازی بن) گوئی: جاران له به قیغ و شترم ده فروشت ری ده کهوت ده فروشت به دیناری زیږ به لام دره می زیوم له جیاتیی وهر ده گرت، وه ری ده کهوت به پیچه وانه وه، جا چووم بو لای پیغه مبهه (دروودی خودای له سرین) روانیم له مالی حه فسه وه هاته ده ری جا که ئه مه م لی پرسى، فهرمووی: ئه مه قهینا که به لام هه رشته به نرخى خوئی (د/ت/ن - حدیث ضعیف) گفته ی (د) ئاوايه: قهینا که ئه گهر به نرخى روژ وه ری بگری، به وه مهرجه ی که له پیش ئه وه دا که له یه که جیا ده بنه وه هیچیان له نیواندا نه مینى.

(۱۵۵) فروشتن به قهرز دروسته: (يجوز البيع إلى أجل)

۱۸۴۵ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اشْتَرَى طَعَامًا مِنْ يَهُودِيٍّ إِلَى أَجَلٍ، وَرَهْنَهُ دِرْعًا مِنْ حَدِيدٍ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالنَّسَائِيُّ^(۸).

له عائیشه وه (خوای ن رازی بن) ده لی: پیغه مبهه (دروودی خودای له سرین) هه ندی جوئی به قهرز له پیاویکی جووله که کپی بو ماوه یه کی ناوبراو، وه زریه یه کی ئاسنینی به بارمه له لا دانا تا پاره که ده دات! (ش/ن).

۱۸۴۶ - وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثَوْبَانِ قِطْرِيَّانِ غَلِيظَانِ فَكَانَ إِذَا بَعَدَ فَعَرَقَ ثَقُلَا عَلَيْهِ فَقَدِمَ بَرٌّ مِنَ الشَّامِ لِفُلَانٍ الْيَهُودِيٍّ. فَقُلْتُ: لَوْ بَعَثْتُ إِلَيْهِ فَاشْتَرَيْتُ مِنْهُ ثَوْبَيْنِ إِلَى الْمَيْسَرَةِ. فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَقَالَ: قَدْ عَلِمْتُ مَا تُرِيدُ إِنْمَا

^(۷) حدیث ضعیف (شرحه).

^(۸) بخاری. بیوع: ۲۰۶۸، ۲۰۹۹۰، ۲۲۵۱، ۲۲۵۲، ۲۲۸۶، ۲۵۰۹، ۲۵۱۳، ۲۹۱۶، ۴۴۶۷. مسلم. مساقاة: ۴۰۹۰،

۴۰۹۱. نسائی. بیوع: ۴۶۲۳، ۴۶۶۴.

ثُرَيْدُ أَنْ تَذْهَبَ بِمَالِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَذَبَ قَدْ عَلِمَ أَنِّي مِنْ أَتْقَاهُمْ لِلَّهِ وَأَذَاهُمْ لِلْأَمَانَةِ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۲).

دیسان عائیشه (خوای ن رازی بن) گوئی: پیغهمبهر (درویدی خودای لهسهرین) دوو بهرگی شائی نهستوری هه‌بوون، که ده‌چوون به لایه‌کا، که ئاره‌قی ده‌کرد قورس ده‌بوون له به‌ریدا.

تا روژئی له شامه‌وه فیساره جوو کووتائی هیئا، منیش عه‌رزیم کرد، بو نانی‌ریت بو لای‌ده‌ستی جلی به قه‌رز ئی بک‌ریت، تا کاتی ده‌ست روین!

پیغهمبهریش (درویدی خودای لهسهرین) ناردی بو لای، که چی جووه گوته‌بوی: ده‌زانم چیت ده‌وی: ده‌ته‌وی مال‌که‌م به‌یت و نه‌یده‌یت‌ه‌وه.

پیغهمبهریش (درویدی خودای لهسهرین) فهرمووی: درو ده‌کا، باش باش ده‌زانئ که من له هه‌موو که‌س باشت‌له خودا ده‌ترسم و له هه‌موو که‌سیش باشت‌ر سپارده (ئه‌مانه‌ت) ده‌ده‌مه‌وه (د/ت: ص= نه‌سائی و تیرمی‌زی ریوایه‌تیان کردووه وه تیرمی‌زی به‌صه‌حیحی داناوه).

۱۵۶) باسی شه‌شه‌م: باسی سه‌له‌م: (الباب السادس: في السلم)

١٨٤٧- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمَدِينَةَ وَهُمْ يُسَلِّفُونَ فِي الثَّمَارِ السَّنَةَ وَالسَّنَتَيْنِ فَقَالَ: مَنْ أَسْلَفَ فِي تَمْرٍ. وَفِي رِوَايَةٍ: فِي شَيْءٍ فَلْيُسْلِفْ فِي كَيْلٍ مَلُومٍ وَوَزْنٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

ئیب‌نو عه‌بباس (خوایان ن رازی بن) گوئی: کاتی پیغهمبهر (درویدی خودای لهسهرین) کوچی کرد بو مه‌دینه خه‌ک به سه‌ره‌ری دارو دره‌خت و شینایی سه‌له‌میان ده‌کرد بو ماوه‌ی یه‌ک دوو سال.

(۲) صحیح عند الترمذی.

(۱) بخاری. ملم: ۲۲۳۹، ۲۲۴۰، ۲۲۴۱، ۲۲۵۳، ۲۲۴۰. مسلم. مسافاة: ۴۰۹۵ - ۴۰۹۷. أبو داود. بیوع: ۲۴۶۳.

ترمذی. بیوع: ۱۳۱۱. نسائی. بیوع: ۴۶۳۰.

جا فهرمووی: هەر کهسێ سه‌له‌م به‌سه‌ر خورما ده‌کا له‌ گێڕانه‌وه‌یه‌کا:
هەر کهسێ سه‌له‌م به‌سه‌ر شتی ده‌کا با نه‌دازه‌ی شته‌ سه‌له‌م به‌سه‌ر کراوه‌که
دیاریبێ یا کێشانه‌ی بزانه‌ی، هه‌روه‌ها بۆ ماوه‌ی چه‌ندیشه‌ ناوبیری
(ش/د/ن - خودایان ئی رازی بێ).

۱۸۴۸- قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي الْمُجَالِدِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) بَعَثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَّادٍ وَ أَبُو
بُرْدَةَ إِلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) فَقَالَا: سَلُهُ هَلْ كَانَ أَصْحَابُ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي عَهْدِهِ يُسْلِفُونَ فِي الْحِنْطَةِ؟ قَالَ: عَبْدُ اللَّهِ كُنَّا نُسْلِفُ نَبِيطَ أَهْلِ الشَّامِ فِي
الْحِنْطَةِ، وَالشَّعِيرِ، وَالزَّيْتِ، فِي كَيْلٍ مَغْلُومٍ، إِلَى أَجَلٍ مَغْلُومٍ. قُلْتُ إِلَى مَنْ كَانَ أَصْلُهُ
عِنْدَهُ؟ قَالَ: مَا كُنَّا نَسْأَلُهُمْ عَنْ ذَلِكَ، ثُمَّ بَعَثَانِي إِلَى ابْنِ أَهْزَى فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ: نَعَمْ وَمَا كُنَّا
نَسْأَلُهُمْ أَلَهُمْ حَرْثٌ أَمْ لَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۲).

موحه‌مه‌دی کوپی نه‌بو موجالید (خوای ئی رازی بێ) گوتی: عه‌بدوللای
کوپی شه‌ددادو نه‌بو بورده‌ ناردمیان بۆ لای عه‌بدوللای کوپی نه‌بو نه‌وفا،
گوتیان لێی بپرسه‌ ئایا جاران یارانی چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌ر خۆی و رمزای خودا
له‌ یارانی) به‌سه‌رینی چه‌زهرت خۆی (دروودی خودای له‌سه‌رین) سه‌له‌میان به‌سه‌ر گه‌نم دا
ده‌دا یا نا؟ گوتی: به‌لێ جاران پارهمان به‌ سه‌له‌م ده‌دا به‌ جووتیاره‌کانی شام
به‌ سه‌رگه‌نم و جوو روون و زه‌یتوون، به‌ پێوانه‌یه‌کی دیاری تا ماوه‌یه‌کی
دیاری.

گوتم: باشه‌ پاره‌که‌تان ده‌دا به‌و که‌سانه‌ که‌ بنک و بنه‌تووی
نه‌وشتانه‌یان هه‌بوو؟ گوتی: پرسیا‌ری نه‌وه‌مان ئی نه‌ده‌کردن.

له‌ پاشا ناردمیشیان بۆ لای ئیبنو نه‌بزا له‌ویشم پرسی ئه‌ویش گوتی:
ئا سه‌له‌مان داده‌دا وه‌ نه‌شمان ده‌پرسی لێیان: ئایا کشتوکالتان هه‌یه‌ یا نا؟
(ب/د/ن).

(۲) بخاری. سلم: ۲۲۴۲، ۲۲۴۴، ۲۲۵۵، ۲۲۴۳، ۲۲۴۵، ۲۲۵۴.

۱۸۴۹- ولأبی داود وابن ماجه: مَنْ أَسْلَفَ فِي شَيْءٍ فَلَا يَصْرِفُهُ إِلَّا غَيْرُهُ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۳).

ئەبو داوود و ئیبنو ماجه (خوای ن رازی بن) ریوایهت دهکهن: چه زرهت (دیودی خودای لهسهرین) فه رموویهتی: ههر که سنی سه له می دادا به سه ر شتی نه یدا به که سیکی تر تا خوئی وه ری نه گری.

(۱۵۷) باسی بارمته (رههن): (الرهن)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ}.

{ضَرَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ}

ئەگەر له کاتی مامه له کردنتاندا (له سه ر قیمه تی که حازر نه بوو) له سه فهدا بوون، میرزاتان ده ست نه که وت، ئەوه به رژه وهندی ئیوه گره وئی وه بارمته یه که وه ری بگرن و له ده ستتانا بمیئیتته وه هه تا هه قه که تان ده ده نی.

۱۸۵۰- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: تُوْفِيَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَدِرْعُهُ مَرْهُونَةٌ بِعِشْرِينَ صَاعًا مِنْ طَعَامٍ أَخَذَهُ لِأَهْلِهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۱).

ئیبنو عه بباس (خوایان ن رازی بن) گو تی: پیغه مبه ر (دیودی خودای لهسهرین) کاتی وه فاتی کرد زرییه کی هه بوو، داینا بوو له بارمته دا، له جیاتی بیست مه ن خوراک که وه ری گرتبوو بو بژیوی خیزانه که ی (ت:ص).

۱۸۵۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الظُّهْرُ يُرَكَّبُ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا وَلَكِنْ الدَّرِيْشْرَبُ إِذَا كَانَ مَرْهُونًا وَعَلَى الَّذِي يَرْكَبُ وَيَخْلِبُ التَّفَقُّهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ الْبَخَارِ وَأَبُو دَاوُدَ^(۲).

(۲) سکت عنه الشارح

(۱) صحيح عند الترمذی: (ریاض / ۲: ۵۶ ز: ۵۰۴/۴).

ئه‌بو هورهیره (خوای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: ولاحی سواری (ئه‌گهر له بامته‌دا دانرابی) دروسته سواری ببی، وه ئازهلێ شیرداریش (ئه‌گهر له بارمته‌دا دانرابی) دروسته بارمته وهرگر شیره‌که‌ی بخواته‌وه، وه مه‌سره‌فیش له‌سهر ئه‌و کهسه‌یه که سوار ده‌بی یا شیره‌که ده‌خواته‌وه! (ت/ب/د- خودایان ئی رازی بئ).

(۱۵۸) به‌ش هه‌لگرتنه‌وه (شوفعه): (الشفعة)

۱۸۵۲- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَضَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ مَالٍ لَمْ يُقَسِّمْ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِّفَتِ الطَّرِيقُ فَلَا شُفْعَةَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَلَفْظُ مُسْلِمٍ: قَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ شِرْكَةٍ لَمْ تُقَسِّمْ رُبْعَةً أَوْ حَائِطًا. لَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَبِيعَ حَتَّى يُؤْذِنَ شَرِيكُهُ فَإِنْ شَاءَ أَخَذَ وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ فَإِذَا بَاعَ وَلَمْ يُؤْذِنْهُ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ^(۱).

جابر (خوای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) شوفعه (به‌شی هاوبه‌ش و هاوسا هه‌لگرتنه‌وه)ی داناوه، له هه‌موو شتی‌کا که هاوبه‌شی بی و هیشتا دابه‌ش نه‌کرابی، به‌لام ئه‌گهر شته‌که جیاکرایه‌وه و سنوور دانراو توخوب نیشانه‌ی کراو ریگه‌وبان دیاری کرا ئیتره‌قی شوفعه‌ی به‌سهره‌وه نامینئ (ش/د/ت/ن) گه‌ته‌ی (م): پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) شوفعه‌ی داناوه له هه‌موو شتی‌کی هاوبه‌شی به‌ش نه‌کراودا، چ خانوو بی، چ باخ، دروست نیه هاوبه‌ش بی‌فروشی تا هاوبه‌شه‌که‌ی ئاگادار نه‌کاته‌وه، جا هاوبه‌شه‌که‌ی به‌ئاره‌زووی خویه‌تی چه‌زکا به‌شه‌که‌ی ئه‌ویش هه‌لده‌گریتنه‌وه چه‌زیش کا نایه‌وی، به‌لام ئه‌گهر به‌بی ئاگاداریی ئه‌و فروشتی ئه‌وه بو ئه‌و له پیشتره!

(۱) بخاری. رهن: ۲۵۱۱، ۲۵۱۲.

(۱) بخاری. شفعة: ۲۲۵۷. مسلم. شفعة: ۴۱۰۴. أبو داود. بیوع: ۲۵۱۳. نسائی. بیوع: ۴۶۶۰.

۱۸۵۳- عَنْ أَبِي رَافِعٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: الْجَارُ أَحَقُّ بِسَقْفِهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا. وَلَفْظُ النِّسَائِيِّ: جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرْضِي لَيْسَ لِأَحَدٍ فِيهَا شَرِكَةٌ وَلَا قِسْمَةٌ إِلَّا الْجَوَارُ. فَقَالَ: الْجَارُ أَحَقُّ بِسَقْفِهِ^(۲).

ئه‌بو رافیع (خودای ئی رازی بئی) گوئی: له پیغه‌مبه‌رم بیست ده‌یفه‌رموو (دروودی خودای له‌سهرین): دراوسێ شایافته‌وه له پیشته‌ره به لاتهنیشتی خوی! (ب/د/ت/ن) گفته‌ی (ن): پیاوێ هات گوئی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! زه‌وییه‌کم هه‌یه نه‌ هاوبه‌شی که‌سی پێوه‌یه نه‌ به‌شی که‌سی تێدایه‌، جگه‌ له‌ دراوسێتی، مافی که‌سی تری پێوه‌ نیه‌، فه‌رمووی: دراوسێ له‌ پیشته‌ره بو لاتهنیشتی خوی تا که‌سیکی ترا!

۱۸۵۴- عَنْ سَمُرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: جَارُ الدَّارِ أَحَقُّ بِدَارِ الْجَارِ أَوْ الْأَرْضِ^(۳).

سه‌مووره‌ (خودای ئی رازی بئی) ده‌لی: پێغه‌مبه‌ره‌ (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمووی: دراوسێی خانوو به‌ خانووی دراوسێ له‌ به‌رت‌ره‌، وه‌ هه‌روه‌ها‌ هاوسای زه‌ویش له‌به‌رت‌ره‌ به‌ زه‌وی هاوسا (د/ت/ن-ح/ص).

۱۸۵۵- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْجَارُ أَحَقُّ بِشَفْعَةِ جَارِهِ يُنْتَظَرُ بِهَا وَإِنْ كَانَ غَائِبًا إِذَا كَانَ طَرِيقُهُمَا وَاحِدًا. رَوَاهُمَا أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۴).

جایبر (خودای ئی رازی بئی) ده‌لی: پێغه‌مبه‌ره‌ (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمووی: دراوسێ له‌ پیشته‌ره به‌ هه‌لگرتنه‌وه‌ی زه‌وی دراوسێ، به‌ مه‌رجێ رێگه‌ی هه‌ردوولا یه‌ك بئی، ئه‌گه‌ر دراوسێ حازریش نه‌بێ ده‌بێ چاوه‌نواری بکری تا حازر ده‌بێ (د/ت/ن-ح/ح).

(۲) بخاری. شفعة: ۲۲۵۸، ۶۹۷۷، ۶۹۷۸، ۶۹۸۰، ۶۹۸۱.

(۳) بسند صحیح (شرحه).

(۴) بسند حسن (شرحه).

۱۸۵۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَمْنَعُ جَارَ جَارِهِ أَنْ يَغْرِزَ خَشْبَهُ فِي جِدَارِهِ. ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ: مَا لِي أَرَاكُمْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ وَاللَّهِ لَأَرْمِينَ بِهَا بَيْنَ أَكْتَافِكُمْ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَى وَأَعْلَمُ.^(۵)

ئه‌بو هورهیره (خودای ئی رازی بئی) له چه‌زده‌ته‌وه (دیوودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموئ: ریگه‌ی دراوسئ بدهن که سه‌ری ده‌سته‌ک و گوئسه‌وانه له‌سه‌ر دیوارتان دابنئ له پاشا ئه‌بو هورهیره گوتی: ئه‌وه بوچی ده‌تانبینم لووته‌لان له‌م فه‌رمایشته! ده‌سا به‌یه‌زدانی پاک خو‌شیتان بئ و ترشیتان بئ، من ئه‌رکی سه‌رشانی خو‌م به‌جئ ده‌ینم و ئه‌م فه‌رمایشتت و راسپی‌رییانه وه‌ک گولمئخ ده‌یکوتم به‌ناوشانتانا (ش/د).

(۱۵۹) باسی چه‌وته‌م: باسی به‌کریدان: (الباب السابع: فی الإجارة)

{قَالَ: اللَّهُ تَعَالَى - يَحْكِي قَوْلَ شُعَيْبٍ لِمُوسَى عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: - إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِي حِجَجٍ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ}.

خودای گه‌وره گوفتوگۆکه‌ی نیوانی پیغه‌مبه‌ر شوعه‌یب و پیغه‌مبه‌ر موسا (دیوودی خوا له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌ری خو‌مان و نه‌وانیش بئ) ده‌گی‌ری‌ته‌وه‌و ده‌فه‌رموئ: شوعه‌یب پیغه‌مبه‌ر فه‌رمووی به‌موسا: ئه‌ی موسا! ده‌مه‌وئ یه‌کئ له‌م دوو کچه‌ی خو‌مت ئی ماره‌ بکه‌م، به‌مه‌رجئ ئه‌وه هه‌شت سال کارم بو بکه‌یت و ئه‌رکی ئازهل و ماله‌که‌م به‌پێوه به‌ری، ئه‌گه‌ر هه‌شته‌که‌یشت کرد به‌ده، ئه‌وه پیاوه‌تی خو‌ته‌و کاریکی مرو‌فانه‌یه ده‌یکه‌ی له‌گه‌لماو من زو‌رت ئی ناکه‌م و نامه‌وئ زه‌حمه‌تت بده‌م به‌ته‌واوکردنی ده‌سال و خودا چه‌زکا ده‌مبینی که یه‌کی له‌پیاوچاکان ده‌بم له‌گه‌لتا.

(۵) بخاری. مظالم: ۲۴۶۳، ۵۶۲۷، ۵۶۲۸. مسلم. مسافاة: ۴۱۰۶ - ۴۱۰۷. أبو داود. أفضیة: ۳۶۳۴. ترمذی.

۱۸۵۷- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أَمَرَ بِهِ طَيِّبَةً نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ^(۱).

ئەبو موسسا (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) دەفەرموی: کلیل بە دەستی دەستپاک کاتی بە فەرمانی خاوەن مال ئەرکی سەرشارنی خۆی بەجێ دێنی، کە بە دلیکی پاک و روویەکی خوشەووە شتی دەدا بە کەسی، ئەووە ئەویش بەقەد ماله‌کە خیری دەگا و ئەویش خیرکەرێکە وەک خاوەن مال (ب).

۱۸۵۸- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: اسْتَأْجَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبُو بَكْرٍ رَجُلًا مِنْ بَنِي الدَّيْلِ، هَادِيًا خَرِيَّتًا وَهُوَ عَلَى دِينِ كُفَّارِ قُرَيْشٍ، فَدَفَعَا إِلَيْهِ رَاحِلَتَيْهِمَا، وَوَعَدَاهُ غَارَ ثَوْرٍ بَعْدَ ثَلَاثِ لَيَالٍ فَأَتَاهُمَا بِرَاحِلَتَيْهِمَا صُبْحَ ثَلَاثٍ فَأَخَذَ بِهِمَا طَرِيقَ السَّاحِلِ. رواهما البخاري^(۲).

عائیشە (خودای ئی رازی بێ) دەلی: پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) و ئەبو بەکر کە کۆچیان کرد بۆ مەدینە پیاویکی بەنی دیلی رێ زانی شارەزای رێگەوبانیان لە کافەرەکانی قورەیش بەکری گرت، کە رێگەکەیان نیشان بدا، وە هەردوو وشترەکانی خویان دایە و بەلێنیان دایە کە لە پاش سێ شەو لە ئەشکەوتی ئەو رێگە بەگرن.

جا پیاووەکە لە شەوی سێهەما لەکاتی بەیانیدا وشترەکانی بۆ بردن و لە رێگە‌ی پێ دەشتەووە بردنی بۆ مەدینە (ب).

۱۸۵۹- (ب ۲ - ز ۱۴۶ - ف ۳)^(۳):

۱۸۶۰- (ب ۲ - ز ۱۴۵ - ف ۴)^(۴):

(۱) بخاری. زکاة: ۱۴۲۸، ۱۴۲۵، ۲۲۶۰، ۲۳۱۹. مسلم. زکاة: ۲۳۶۰. أبو داود. زکاة: ۱۶۸۴. نسائی. زکاة: ۲۵۵۹.

(۲) بخاری. إجارة: ۲۲۶۳، ۲۸۹۵، ۲۹۰۵، ۲۱۳۸، ۲۲۶۴، ۲۲۹۷، ۴۰۹۳، ۵۸۰۷، ۶۰۷۹.

(۳) تقدم برقم: ۱۷۶۷.

۱۸۶۱- (ب - ز ۲۳ - ف ۴ - ل ۴۶) ^(۵):

۱۶۰. وهگرئنی کرئ له‌سه‌ر خوئندن و فترکردنی قورئانی پیروژ،

وه له‌سه‌ر ده‌لآلی: (الإجرة على القرآن والسمره)

۱۸۶۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَحَقُّ مَا أَخَذْتُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللَّهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ ^(۱).

ئیبنو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بن) ده‌لآی: چه‌زهرت (درویدی خودای له‌سه‌رین) ده‌فه‌رموئ: ره‌وا ترین شت که کرئی له‌سه‌ر وه‌ر بگرن قورئانی پیروژه که نامه‌ی خودای که‌وره‌یه (ش/د/ت/ن).

۱۸۶۲- وَلَمْ يَرِ ابْنُ سِيرِينَ وَعَطَاءٌ وَإِبْرَاهِيمُ وَالْحَسَنُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) بِأَجْرِ السُّنَّارِ بَأْسًا ^(۲).

ئیبنو سیرین و عه‌طاو ئیبراهیم و چه‌سه‌ن (خودایان ئی رازی بن). ده‌لآین: کرئی ده‌لآل واته: ده‌لآله‌نه‌ قه‌یدی نیه (ب - خودای ئی رازی بن).

۱۸۶۴- وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) لَا بَأْسَ أَنْ يَقُولَ: بَعِ هَذَا الثُّوبَ فَمَا زَادَ عَلَيَّ كَدًا وَكَدًا فَهُوَ لَكَ ^(۳).

ئیبنو عه‌بباسیش (خودایان ئی رازی بن) ده‌لآی: قه‌یناکا ئه‌گهر بلآی: ئه‌م جله‌ یا ئه‌م شته‌ بفروشه‌ به‌ ئه‌وه‌نده‌، ئه‌گهر زیاتری کرد زیاده‌که‌ی بو خوت (ب- خودای ئی رازی بن).

^(۴) تقدم برقم: ۱۷۶۰.

^(۵) تقدم برقم: ۱۲۶۸/۴. مجلد/۲.

^(۱) بخاری. إجارة: تعليق قبل رقم: ۲۲۷۶ راجع مسلم. سلام. رقم: ۵۶۹۷.

^(۲) بخاری. إجارة: تعليق قبل رقم: ۲۲۷۴.

^(۳) بخاری. إجارة: تعليق قبل رقم: ۲۲۷۴.

۱۸۶۵- وَقَالَ ابْنُ سِيرِينَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): إِذَا قَالَ بَعُهُ بِكَذَا فَمَا كَانَ مِنْ رِنِحٍ فَهُوَ لَكَ، أَوْ بَيْنِي وَبَيْنَكَ، فَلَا بَأْسَ بِهِ. رَوَى هَذِهِ الثَّلَاثَةُ الْبُخَارِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۴).

ثیبنو سیرینیش (خودای لئ رازی بن) دهلی: قهیدی نیه نه‌گهر بلی: بیفروشه به نه‌وهنده، ئیتر چی قازانجه بو خوت، یاناو کویمیمان بی (بوخاری - خودای لئ رازی بن).

(۱۶۱) هاوبه‌شی و سه‌رکاری (وه‌کاله‌ت): (الشركة والوكالة)

۱۸۶۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَإِذَا خَانَهُ خَرَجْتُ مِنْ بَيْنَهُمَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ^(۱).

ئهبو هورهیره (خودای لئ خوش نووبین) دهلی: چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سیرین) ده‌فهرموئ: خودای گه‌وره ده‌فهرموئ: هه‌موو دوو هاوبه‌شی من که‌سی سیئه‌میانم واته: له پشتیانم، به‌و مهرجه که‌گزی و ده‌ستپیس‌ی له یه‌کتری نه‌که‌ن، به‌لام هه‌رکاتئ گزییان له یه‌ک کردو له‌گه‌ل یه‌کا ناپاک بوون ئیتر من له به‌ینیان دهرده‌چم و شه‌یتان ده‌بی به‌ هاوبه‌شیان (د-س/ص).

۱۸۶۷- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: أَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَيْرَ الْيَهُودِ أَنْ يَعْمَلُوهَا وَيَزْرَعُوهَا، وَلَهُمْ شَطْرُ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۲).

ثیبنو عومهر (خودایان لئ رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سیرین) که‌ خه‌یبه‌ری گرت دایه‌وه به‌ جووله‌که‌کان که‌ ئیشی تیا بکه‌ن و دایچیئن به‌ نیوه‌یی (ش/د/ت).

(۴) بخاری. إجازة: تعليق قبل رقم: ۲۲۷۴.

(۱) بسند صحيح.

(۲) بخاری. حرث ومزارعة: ۲۲۲۹، ۲۳۳۱. مسلم. مساقاة: ۲۹۴۰، ۲۹۲۹. أبو داود. بیوع: ۲۴۰۸ ترمذی. أحكام: ۱۲۸۲.

۱۸۶۸- وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): اشْتَرَكْتُ أَنَا وَعَمَّارٌ وَسَعْدٌ فِيمَا نُصِيبُ يَوْمَ بَذَرٍ قَالَ: فَجَاءَ سَعْدٌ بِأَسِيرَيْنِ وَلَمْ أَجِئْ أَنَا وَعَمَّارٌ بِشَيْءٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۳).

ثیبنو مه‌سعوود (خودای فی رازی بئی) گوتی: من و عه‌عمارو سه‌عد بووین به هاوبه‌شو و قه‌ولمانکرد هه‌رچی‌مان ده‌ست که‌وت له روژی غه‌زای به‌دردا بو هه‌موومان بی.

ئه‌وه بوو سه‌عد دوو دیلی گرت و هی‌نانی، به‌لام من و عه‌عمار هی‌چمان ده‌ست نه‌که‌وت ئیت‌ر ئه‌و دوو دیله‌مان به‌شکرد بو هه‌رسی‌کمان (د-سند منقطع-ن).

۱۸۶۹- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: وَكَلَّنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِحِفْظِ زَكَاةِ رَمَضَانَ^(۴).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای فی رازی بئی) گوتی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهر‌بئی) کردم‌ی به‌ سه‌رکاری سه‌رف‌تره‌ی ره‌مه‌زان که‌ ناگاداری بکه‌م (ب).

۱۸۷۰- وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اسْتَعْمَلَ رَجُلًا عَلَى خَيْرٍ، فَجَاءَهُمْ بِثَمَرٍ جَنِيبٍ فَقَالَ: أَكُلُوا ثَمَرِ خَيْرٍ هَكَذَا؟ فَقَالَ: إِنَّا لَنَأْخُذُ الصَّاعَ مِنْ هَذَا بِالصَّاعَيْنِ، وَالصَّاعَيْنِ بِالثَّلَاثَةِ. فَقَالَ: لَا تَفْعَلْ، بَعِ الْجَمْعَ بِالدَّرَاهِمِ، ثُمَّ ابْتَغِ بِالدَّرَاهِمِ جَنِيْبًا^(۵).

دیسان گوتی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهر‌بئی) پیاویکی کرد به‌ سه‌رکاری سه‌ر خه‌یبه‌ر، که‌ هاته‌وه خورمایه‌کی نایابی بو هی‌نان، پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای

^(۳) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ مُنْقَطِعٍ (شرح‌ه).

^(۴) بخاری. فضائل القرآن: ۵۰۱۰، ۵۰۴۱، ۲۳۱۱، ۳۲۷۵.

^(۵) بخاری. وكالة: ۲۳۰۲، ۲۳۰۳.

لهسربین) فهرمووی: ئایا خورمای خه‌یبه‌ر هه‌مووی ئاوایه؟ پیاوه‌که گوتی: نه‌ه، به‌لام مه‌نی له‌مه له‌باتی دوو مه‌ن وهردگرین و دوو مه‌ن له‌باتی سی مه‌ن!

فهرمووی: واه‌که، خورما ئایه‌خه‌که‌ی بفروشه به‌پاره‌و له‌پاشا به‌و پاره‌یه چه‌ندی کرد خورمای نایاب بکړه (ب).

۱۸۷۱- (ب ۲- ز ۱۱۰- ف ۱) = ژ: ۱/۱۷۶۰۰^(۱).

۱۸۷۲- وَقَالَ جَابِرٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَرَدْتُ الْخُرُوجَ إِلَى خَيْبَرَ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَقُلْتُ لَهُ إِنِّي أَرَدْتُ الْخُرُوجَ إِلَى خَيْبَرَ. فَقَالَ: إِذَا أَتَيْتَ وَكَيْلِي فَخُذْ مِنْهُ خَمْسَةَ عَشَرَ وَسَقًا فَإِنْ ابْتَغَى مِنْكَ آيَةً فَضَعْ يَدَكَ عَلَى تَرْفُوتِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالدَّارِقُطْنِيُّ^(۷).

جایبر (خودای ئی رازی بن) گوتی: ویستم بچم بو خه‌یبه‌ر، چووم بو لای پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) سلّوم ئی کردو عه‌رزیم کرد: نیازم هه‌یه بچم بو خه‌یبه‌ر، فهرمووی: که چوویته لای سه‌رکاره‌که‌م پازده وه‌سقی ئی وهربگره، نه‌گه‌ر داوای نیشانه‌ی ئی کردیت ده‌ستت دانئ له‌سه‌ر ددانه‌ی سینه‌ی (د- س/ح- داره قوطنی).

۱۸۷۳- عَنْ عُرْوَةَ الْبَارِقِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَأَعْطَاهُ دِينَارًا يَشْتَرِي بِهِ أَضْحِيَّةً أَوْ شَاةً فَاشْتَرَى شَاتَيْنِ فَبَاعَ إِحْدَاهُمَا بِدِينَارٍ فَأَتَاهُ بِشَاةٍ وَدِينَارٍ فَدَعَا لَهُ بِالْبَرَكَةِ فِي بَيْعِهِ فَكَانَ لَوْ اشْتَرَى ثَرَابًا لَرَبِحَ فِيهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَابْنُ خَالٍ فِي بَدْءِ الْخَلْقِ وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَى وَأَعْلَم.

عورو‌ی باریقی (خوای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) دیناریکی دامئ که قوربانیه‌کی (یا مه‌ریکی) پی بکړم بوئ، منیش به‌و دیناره دوو مه‌رم کړی، یه‌کیکیانم فروشته‌وه به‌دیناره‌که‌و دیناریک و

(۱) تقدم برقم: ۱/۱۶۰۷.

(۷) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بَسْنَدَ حَسَنٍ (شرحه).

مه‌ریکشم بۆی برده‌وه، ئه‌ویش نزای بۆ کردم که خودای گه‌وره پیت و فه‌ر بخاته مامه‌له‌و سه‌ودامه‌وه، ئیترا له‌وه دوا ئه‌گه‌ر خوئی ئاساییم بکریبایه قازانج ده‌کرد (د/ت/ب- ره‌زای خودایان لێین).

(۱۶۲) ریکه‌وتن (سولج - صلح): (الصلح)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَالصُّلْحُ خَيْرٌ}.

خودای گه‌وره ده‌فرمووی: سولج و ریکه‌وتن زۆر باشه!

۱۸۷۴- عَنْ عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ الْمُزَنِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الصُّلْحُ جَائِزٌ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا صُلْحًا حَرَّمَ حَلَالًا أَوْ أَحَلَّ حَرَامًا وَالْمُسْلِمُونَ عَلَى شُرُوطِهِمْ إِلَّا شَرْطًا حَرَّمَ حَلَالًا أَوْ أَحَلَّ حَرَامًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَابْنُ خَرَّازٍ^(۱).

عه‌مری کوپی عه‌وفی موزه‌نی (خوای ئا‌ رازی بێ) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: له‌ناو موسو‌لمانانا ریک که‌وتن دروسته‌و ره‌وایه جگه له‌و ریکه‌وته‌نی که ره‌وا بکا به نا‌ره‌وا یا نا‌ره‌وا بکا به ره‌وا، وه موسو‌لمانان له‌سه‌ر مه‌رجی خو‌یانن، مه‌گه‌ر مه‌رجی که حه‌لال حه‌رام بکا، یا حه‌رام حه‌لال بکا (ت/د/ب).

۱۸۷۵- عَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنُ أَبِي حَذَرٍ دَيْنًا كَانَ لَهُ عَلَيْهِ فِي الْمَسْجِدِ، فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا حَتَّى سَمِعَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ فِي بَيْتِهِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ فَنَادَى يَا كَعْبُ. قَالَ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: ضَعْ مِنْ دَيْنِكَ هَذَا. وَأَوْمَأَ إِلَى الشُّطْرِ قَالَ لَقَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: قُمْ فَأَقْضِهِ. رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ وَالنَّسَائِيُّ^(۲).

(۱) بخاری. صالح: ۲۶۹۰.

(۲) بخاری. صلاة: ۵۵۷، ۴۷۱، ۲۴۲۴، ۲۷۰۶، ۲۷۱۰. مسلم. مسافاة: ۲۹۶۱. أبو داود. أقضية: ۳۵۹۵.

نشانی. قضاة: ۵۴۲۳، ۵۴۲۹. (ریاض/ ز- ۳۱- ژ- ۲۵۰/۲۵۰).

که عبی کوری مالیک (خوای ئی رازی بئ) گوتی: قهرزیکم له سهر ئیبینو ئه بی
 حه ده د بوو، له مزگهوت داوام ئی کرده وه بوو به قره قزمان، پیغه مبه (دروودی
 خودای له سهر بئ) له ماله وه بوو، گوئی له دهنگمان بوو هات بو لاما، جا په رده ی
 ده رگای هو ده که ی خو ی که له سهر مزگهوت بوو کلا کردو بانگی کرد: ئه ی
 که عب! گوتم: بهرموو ئه ی پیغه مبه ری خودا! بهرموو ی: ئه وه نده له
 قهرزه که ت دابشکینه وه ئیشاره تی بو نیوه ی قهرزه که کرد که دایشکینم،
 منیش گوتم: ئه وا کردم ئه ی پیغه مبه ری خودا! جا بهرموو ی: ده توش هه لسه
 نیوه که ی تری بهروه (ش/د/ن - خودایان ئی رازی بئ).

۱۶۲) باسی هه شتم: باسی خواسته مه نی (عاریه) مالخواز ده سته به ره تاده یباته وه: (الباب الثامن: فی العاریه و ضمانها)

۱۸۷۶- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ فَزَعٌ بِالْمَدِينَةِ فَاسْتَعَارَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَرَسًا مِنْ أَبِي طَلْحَةَ يُقَالُ لَهُ الْمُنْدُوبُ فَرَكِبَهُ فَلَمَّا رَجَعَ قَالَ: مَا رَأَيْتَا مِنْ
 شَيْءٍ وَإِنْ وَجَدْتَاهُ لَبَحْرًا^(۱).

ئه نه س (خوای ئی رازی بئ) گوتی: جار ی مه دینه شه له ژاو خه لکه که تو قین،
 پیغه مبه ریش (دروودی خودای له سهر بئ) ئه سپیک ی خواست له ئه بو طه لحه ناوی
 مه ندووب بوو که می ته مبه ل و گرانه پو بوو جا به زه ت (دروودی خودای له سهر بئ)
 سواری بوو، وه چوو به سو راخی ئه و ده نگوباسه یه وه که گوا یه دو شمن
 شالاوی هی ناوه بو سهر شاری مه دینه کات ی به زه ت (دروودی خودای له سهر بئ)
 گه پرایه وه بهرموو ی: هی چمان نه دی، ئه م ئه سپه یش زور زور خیرابوو!
 (ئیمامی بوخاری - خودای ئی رازی بئ).

۱۸۷۷- قَالَ أَيْمَنَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) وَعَلَيْهَا دِرْعُ
 قِطْرِ تَمْنُ خَمْسَةِ دَرَاهِمٍ، فَقَالَتْ انْظُرِي إِلَى جَارِيتِي، فَإِنَّهَا تُزْهِي أَنْ تَلْبَسَهُ فِي الْبَيْتِ، وَقَدْ

(۱) بخاری. عمری: ۲۶۲۷، ۲۸۲۰، ۲۸۵۷، ۲۸۶۲، ۲۸۶۶، ۲۸۶۷، ۲۹۰۸، ۲۹۶۸، ۲۹۶۹، ۳۰۴۰، ۶۰۳۳، ۶۲۱۲.

كَانَ لِي مِنْهُنَّ دِرْعٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَمَا كَانَتْ امْرَأَةً تُقَيِّنُ بِالْمَدِينَةِ إِلَّا أُرْسِلَتْ إِلَيَّ تَسْتَعِيرُهُ. رواهما البخاري في العمري^(۲).

ئهيمهن (خوای ئی رازی بن) دهلئ: چووم بۆ دیدهنی عائیشه (خوای ئی رازی بن) کراسیکی شالی زبری ئهستووری لهبهردا بوو، که له یهمن بهو جوړه شاله دهلئ: قیطر، کراسهکه بایی پینج درهم دهبوو، عائیشه گوتی: سهیرکه! کهنیزهکهکه له ماله وهیش بیژی نایه وه دهعیه نایه نهی که ئه مه له بهربکا، له سه رده می پیغه مبه ریشدا (دروودی خودای له سه ربین) کراسیکم له مانه هه بوو، هه ر ئافره تی له مه دینه دا که ده چوو به بووکی و خوئی ده پازانده وه بۆ زاوا دهینارد بۆ لام و ئه و کراسه ی ئی ده خواستم، که چی ئیستا دهعیه وازل بووه کاره که ریش بیژی نایی له بهری بکا (ب).

۱۸۷۸ - عَنْ أَبِي أُمَامَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَعْطَى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ فَلَا وَصِيَّةَ لِرِثٍ وَلَا تُنْفِقُ الْمَرْأَةُ شَيْئًا مِنْ بَيْتِهَا إِلَّا بِإِذْنِ زَوْجِهَا. فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا الطَّعَامُ؟ قَالَ: ذَلِكَ أَفْضَلُ أَمْوَالِنَا. ثُمَّ قَالَ: الْعَارِيَةُ مُؤَدَّاةٌ وَالْمِنْحَةُ مَرْدُودَةٌ وَالِدَيْنُ مَقْضِيٌّ وَالزَّعِيمُ غَارِمٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۳).

ئه بو ئومامه (خوای ئی خوش نوودبن) گوتی: پیغه مبه ر (دروودی خودای له سه ربین) فه رمووی: هه موو خاوه ن مافی خودا مافی خوئی داوه تی وه گشت خاوه ن پشکی خودای گه وه پشکی خوئی بۆ داناوه له که له پووری مردووه که ی ئیتر له بهر ئه وه راسپییری و وه سییه ت دروست نیه بۆ میراتبه ر، وه دروستیش نیه که ئافره ت هه یج شتی له مالی میرد ببه خشی مه گه ر به فه رمانی خوئی، گوترا: ئه ی پیغه مبه ری خودا! نابی خوارده مه نیش ببه خشی؟ فه رمووی: بۆ ئیوه

(۲) بخاری عمري: ۲۶۲۸.

(۳) صحيح عند الترمذی.

خوارددمه‌نی به‌چی ده‌زاندن خوارددمه‌نی باشت‌ترینی مائی ئیمه‌یه که‌واته
ئه‌ویش به‌بی ره‌زا لی‌بوونی می‌رد ژن نابیی له‌ خو‌یه‌وه بی به‌خشئی.

له‌ پاشدا فه‌رمووی (دروودی خودای له‌س‌ربین): شتی خوازراو ده‌دری‌ته‌وه به‌
خاوه‌نی، وه‌ شتی دو‌خه‌ ده‌بری‌ته‌وه بو‌ خاوه‌نی، وه‌ قه‌رزیش ده‌بی
ببژی‌ردری‌ته‌وه، وه‌ ده‌سته‌به‌ر (زامن) یش بژاردنی له‌سه‌ره‌ هه‌ر کاتی قه‌رزاره‌که
خوی نه‌یبوو ده‌بی که‌فیله‌که‌ی شته‌که ببژی‌ری (د/ت:ص).

۱۸۷۹- عَنْ سَمُرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: عَلَى الْيَدِ مَا
أَخَذْتُ حَتَّى تُؤَدَّى. ثُمَّ إِنَّ الْحَسَنَ نَسِيَ فَقَالَ هُوَ أَمِينُكَ لَا ضَمَانَ عَلَيْهِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ
السَّنَنِ^(۴).

سه‌مووره (خوای ئا‌ رازی بن) گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌س‌ربین) فه‌رمووی:
ده‌ست ده‌ست ده‌ناسئی و که‌سئی شتیکی وه‌رگرت ئه‌و شته‌یه له‌ ئه‌ستویه‌تی
هه‌تا ده‌یداته‌وه به‌ خاوه‌نه‌که‌ی.

که‌چی له‌ دو‌اییدا هه‌سه‌ن که‌ راوی ئه‌م فه‌رمووده‌یه بوو له‌ سه‌مووره‌وه
ئه‌مه‌ی له‌بیر نه‌مابو، بو‌یه ده‌یگوت: ئه‌و که‌سه‌ی که‌ تو‌ شتی خو‌تی ده‌ده‌یتئی،
چ به‌کری، چ به‌ خواستن، چ به‌شتیکی تر ئه‌وه ئه‌و که‌سه‌ ئه‌مینداری تو‌یه،
ده‌سته‌به‌ر نه‌وه ده‌سته‌به‌ری له‌سه‌ر نیه‌ (د/ت/ن-س/ح = ئه‌بو داوود و
تیرمیذی و نه‌سائی به‌رشته‌یه‌کی جوان، واته‌ به‌ سه‌نه‌دیکی هه‌سه‌ن، ئه‌م
فه‌رمووده‌یان گێ‌راوه‌ته‌وه).

۱۸۸۰- عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَتَيْتَ رُسُلِي فَأَعْطِهِمْ ثَلَاثِينَ دِرْعًا وَثَلَاثِينَ بَعِيرًا. فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ
أَعَارِيَّةٌ مَضْمُونَةٌ أَوْ عَارِيَّةٌ مُؤَدَّاءُ؟ قَالَ: بَلْ مُؤَدَّاءُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۵).

(۴) بسند حسن (شرحه).

(۵) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

صه‌فوانی کوپری یه‌علا (خوای نِ رازی بن) گوتی: باوکم گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی پیم: نوینه‌ری خوُم ده‌نیَرم بۆ لات، که هاتن سیی زریه و سیی وشتریان بده‌ری.

منیش عه‌رزیم کرد: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئایا ئه‌مه ته‌نیا خواسته‌مه‌نییه و نه‌گه‌ر ما و نه‌فه‌وتا له‌پاش جیبه‌جی کردنی کاری خۆت پیی پیم ده‌یده‌یته‌وه، یا خود هه‌ر چه‌ند خواسته‌مه‌نییه به‌لام نه‌گه‌ر له‌لای تو فه‌وتا بۆم ده‌بژیریته‌وه؟

فهرمووی: ئه‌مه خواسته‌مه‌نییه نه‌گه‌ر ما ده‌یده‌مه‌وه پیت خۆ نه‌گه‌ر فه‌وتایش ئه‌وا هیچ! (د-سند صالح-ن).

۱۸۸۱- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ عِنْدَ بَعْضِ نِسَائِهِ فَأَرْسَلَتْ إِحْدَى أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ مَعَ خَادِمِهَا بِقِصْعَةٍ فِيهَا طَعَامٌ قَالَ فَضَرَبَتْ بِيَدِهَا فَكَسَرَتْ الْقِصْعَةَ فَضَمَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِحْدَى الْكِسْرَتَيْنِ إِلَى الْأُخْرَى فَجَعَلَ يَجْمَعُ فِيهَا الطَّعَامَ وَيَقُولُ: غَارَتْ أُمُكُمْ كُلُوا فَأَكَلُوا حَتَّى جَاءَتْ قِصْعَتُهَا قَالَ: كُلُوا وَحَبَسَ الرَّسُولَ وَالْقِصْعَةَ الْمَكْسُورَةَ حَتَّى فَرَعُوا فَدَفَعَ الْقِصْعَةَ الصَّحِيحَةَ إِلَى الرَّسُولِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا وَلَفْظُهُ لِأَبِي دَاوُدَ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۱).

ئه‌نه‌س (خوای نِ رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌مالی ژنی له‌ژنه‌کانی بوو، ژنیکی تری به‌کاره‌که‌ریکی خویا له‌گه‌نن خواردمه‌نی بۆ نارد، ژنه‌که‌ی ته‌نگه‌گرتی و ده‌ستی کیشا به‌له‌گه‌نه‌که‌داو شکاندی.

جا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) هه‌ردوو له‌تی له‌گه‌نه‌که‌ی نووساندنه‌وه به‌یه‌که‌وه خواردمه‌نییه‌که‌ی تی کرده‌وه و فهرمووی: دایکتان ته‌نگه‌ده‌یگرئ و دلّی پرپووه، ئیوه بخۆن.

(۱) بخاری. مظلالم: ۲۴۸۱، ۵۲۲۵.

ئهوانیش خواردیان. جا که له‌گه‌نی ژنه‌که‌ی تریشی هات دیسان
 فهرمووی: بخۆن. رابهر و له‌گه‌نه شکاوه‌که‌یشی گل دایه‌وه تا ئی بوونه‌وه
 ئه‌وسا له‌گه‌نه ساغه‌که‌ی دا به کاره‌که‌ره‌که‌و له‌گه‌نه شکاوه‌که‌ی گل دایه‌وه
 (د/ب/ت/ن).

١٦٤) باسی نوهم: باسی قه‌رزکردن

الباب التاسع: في الاستقراض والاستدانة

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِذَيْنِ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوا
 وَلْيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ
 الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَنْخَسِ مِنْهُ شَيْئًا }.

خودای گه‌وره ده‌فه‌رمووی: ئه‌ی که‌سانێ که باوه‌رتان هه‌یه به ئایینی
 ئیسلام! هه‌رکاتێ شتتان دا به قه‌رز به یه‌کرتی هه‌تا واده‌یه‌کی دیاریکراو،
 ئه‌و قه‌رزه بنووسن، وه با نووسه‌ری له نیوانی ئیوه‌دا ئه‌و مامه‌له بنووسی
 له‌سه‌ر شیوه‌یه‌کی راست و دروست، نابێ ئه‌و نووسه‌ره له نووسینی ئه‌و
 قه‌رزه‌دا له ریگه‌ی راست لابدا، ده‌شێ وه‌ک خودا فه‌رموویه‌تی و فی‌ری کردووه
 ئاوا بینووسی، وه با ئه‌و که‌سه قسه‌ دا بنێ بۆ نووسه‌ره‌که که هه‌قه‌که‌ی له
 سه‌ره، وه با له‌و خودایه‌ بترسی که په‌روه‌ردگاری ئه‌وه، وه له‌و هه‌قه‌ وا به
 سه‌ریه‌وه هه‌یج که‌م نه‌کا.

١٨٨٢- عَنْ أَبِي رَافِعٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اسْتَسْلَفَ مِنْ
 رَجُلٍ بَكْرًا فَقَدِمَتْ عَلَيْهِ إِبِلٌ مِنْ إِبِلِ الصَّدَقَةِ فَأَمَرَنِي أَنْ يَقْضِيَ الرَّجُلُ بَكْرَهُ فَقُلْتُ: لَمْ
 أَجِدْ فِيهَا إِلَّا خِيَارًا رَبَاعِيًّا. فَقَالَ: أَعْطِهِ إِيَّاهُ إِنَّ خِيَارَ النَّاسِ أَحْسَنُهُمْ قَضَاءً. رَوَاهُ
 الخمسة^(١).

(١) تقدم برقم: ١٧٤٥/١١.

ئه‌بو رافیع (خوای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) نۆبه‌نه وشتریکی قهرز کرد له پیاوئ، جا که وشتری زه‌کاتی بۆ هات فهرمووی به‌من که نۆبه‌نه وشته‌که‌ی پیاوه‌که بده‌مه‌وه“ منیش عهرزیم کرد: وشتری نۆبه‌نیان تیا نیه، مه‌گهر وشتریکی سه‌ره‌ی چاکی بده‌ینئ، فهرمووی: بیده پیی، له راستیدا مروقی باش قهرزی خه‌لک به جوانی ده‌بژیریته‌وه (ش/د/ت/ن- خودایان ئی رازی بئ).

۱۸۸۳- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: اسْتَقْرَضَ مِنِّي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَرْبَعِينَ أَلْفًا فَجَاءَهُ مَالٌ فَدَفَعَهُ إِلَيَّ وَقَالَ: بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِي أَهْلِكَ وَمَالِكَ إِنَّمَا جَزَاءُ السَّلَفِ الْحَمْدُ وَالْأَدَاءُ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ^(۲).

عه‌بدوللای کوپی ئه‌بو ره‌بیعه (خوای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) چل هه‌زار دره‌می ئی قهرز کردم له پاشا که مالی بۆ هات قهرزه‌که‌ی دایه‌وه پییم و فهرمووی: خودا مال و منالت ئی پیروزکا و پیت و به‌ره‌که‌ت بپژینئ به‌سه‌ریاندا، پاداشی قهرزیش بریتییه له دانه‌وه‌ی قهرزه‌که به‌سه‌ر راستی و سوپاسکردنی خاوه‌نه‌که‌ی و به‌س (ن).

۱۸۸۴- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ، وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِثْلَافَهَا أَثْلَفَهُ اللَّهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۳).

ئه‌بو هوره‌یره (خوای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: که‌سئ مالی که‌سئ وهر‌بگری و له دلّه‌وه نیازی دانه‌وه‌ی هه‌بی ئه‌وه خودا بۆی هه‌لده‌سووپینئ و ده‌یداته‌وه، به‌لام ئه‌وه‌ی که ده‌یه‌وئ بیبا بۆ ئه‌وه‌ی لرفی ئی بدا ئه‌وه خودا خۆی له‌ناو ده‌بات (بوخاری، خودای ئی رازی بئ).

(۲) سکت عنه الشارح.

(۳) بخاری. استقراض: ۲۲۸۷.

۱۸۸۵- عَنْ الْمُغِيرَةِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الْأُمّهَاتِ، وَوَادَّ الْبَنَاتِ، وَمَنْعَ وَهَاتِ، وَكَرِهَ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ، وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ، وَإِضَاعَةَ الْمَالِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۴).

موغیره (خوای فی رازی بن) گوئی: پیغهمبهر (دیودی خودای لهسهرین) دهفهرموی: خودا چهرامی کردوو له سهرتان: دل رهنجانندی باوکان و دایکان، وه زینده بهچالکردنی کچان، وه نه دانی مافی سهرتان، وه زهوتکردنی ههقی خه لکان، وه چهزیش ناکا له رهفتاران بهوتان: له وتی و وتی و له پرسپاری زورو له سوالکردنی زور، وه له زایهکردنی مال به خوڤایی (ش).

۱۸۸۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۵).

ئه بو هورهیره (خوای فی رازی بن) گوئی: پیغهمبهر (دیودی خودای لهسهرین) دهفهرموی: قهرز کویری پیاوی دهوله مهند گه فی سته مه (ش/د/ت/ن).

۱۸۸۹- وللبخاری وأحمد والنسائی: لَيْلُ الْوَاكِدِ يُجِلُّ عِرْضَهُ وَعُقُوبَتُهُ^(۶).

چه زرهت (دیودی خودای لهسهرین) دهفهرموی: سه رچه وتی دارا ههه ئابرووی ده باو ههه سزادانی چه لال دهکا (بوخاری و ئه حمه دو نه سائی ریوایه تیان کردوو. خودایان فی رازی بن).

۱۸۹۰- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ أَكْظَمَ الدُّنُوبِ عِنْدَ اللَّهِ أَنْ يَلْقَاهُ بِهَا عَبْدٌ - بَعْدَ الْكِبَائِرِ الَّتِي نَهَى اللَّهُ عَنْهَا - أَنْ يَمُوتَ رَجُلٌ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ لَا يَدْعُ لَهُ قَضَاءً. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۷).

(۴) بخاری. زکاة: ۱۴۷۷. مسلم. اقضية: ۴۴۵۶ - ۴۴۶۱.

(۵) بخاری. حواله: ۲۲۸۷، ۲۲۸۸، ۲۴۰۰. مسلم. مسافات: ۲۹۷۸. ابو داود. بیوع: ۳۲۴۵. نسائی. بیوع:

۴۷۰۵. (ریاض/ ۴/ ز/ ۲۸۴ ژ: ۱/ ۱۶۱۱).

(۶) تعلیق ذکره البخاری قبل رقم: ۲۴۰۱ فی المسافاة (مترجم).

(۷) بسند صالح (شرحه).

ئه‌بو مووسا (خوای ئی رازی بئ) ده‌لئی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئی: له پاش گوناوه ههره گه‌وره‌کان که خودا نه‌هی ئی کردوون زلتیرین گوناوه‌ی که به‌نده پییه‌وه بجیته دیوانی خودا گوناوه‌ی ئه‌و پیاوه‌یه که کاتی ده‌مری به قهرزاری ده‌مری، وه ئه‌وه‌نده‌ش مال له پاش خوئی به‌جی نه‌یه‌ئی که به‌شی بژاردنه‌وه‌ی قهرزه‌که‌ی سه‌ری بکا! (د-سند صالح).

۱۸۹۱- وللنساء: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أُخِيَّ ثُمَّ قُتِلَ ثُمَّ أُخِيَّ ثُمَّ قُتِلَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ دَيْنُهُ^(۸).

حه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئی: به‌و که‌سه که گیانی منی به ده‌سه ئه‌گهر پیاوئ له ریگه‌ی خودادا بکوژئی و له پاشا زندو بکریته‌وه، دیسان بکوژریته‌وه و دیسانه‌وه زیندو بکریته‌وه و هه‌مدیس بکوژریته‌وه، ئه‌گهر پیاوئ له‌م ره‌نگه‌و له‌م حاله قهرزیکی له‌سهری ناچیته به‌هه‌شت، تا قهرزه‌که‌ی بو نه‌دریته‌وه! (ن).

۱۸۹۲- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا يُصَلِّي عَلَى رَجُلٍ مَاتَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ فَأَتَى بِمِيتٍ فَقَالَ: أَعَلَيْهِ دَيْنٌ؟ قَالُوا: نَعَمْ دَيْنَارَانِ. قَالَ: صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ. فَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيُّ هُمَا عَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: فَصَلَّى عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَنَا أَوْلَى بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ فَمَنْ تَرَكَ دَيْنًا فَعَلَى قِصَاؤُهُ وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۹).

جابر (خوای ئی رازی بئ) گوئی: جاران که پیاوئ ده‌مرد ئه‌گهر قهرزی له‌سه‌ر بوايه، پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) نوێژئی له‌سه‌ر نه‌ده‌کرد، تا جارئ مردوویه‌کیان بو هیئا، فه‌رمووی: ئایا قهرزی له‌سه‌ره یانا؟ گوئیان: ئا دوو لیره‌ی له‌سه‌ره. فه‌رمووی: ده‌ خوۆتان نوێژ له‌سه‌ر مردووه‌که‌تان بکه‌ن! ئه‌بو

(۸) سکت عنه الشارح.

(۹) بخاری. استقراض: ۲۳۹۹، ۲۲۹۸، ۴۷۸۱، ۵۳۷۱، ۶۷۳۱، ۶۷۴۵، ۶۷۶۳. مسلم. فرائض: ۴۱۳۳.

قه‌تاده (خوای ئا رازی بئ) گوئی: ئه‌و دوو لیڤه قه‌رزه له سه‌رم، من ده‌یاندەمه‌وه ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا!!

ئه‌و جا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) نوێژی له‌سه‌ر کرد، به‌لام له‌وه‌ودوا که خودا ده‌رووی دارایی له‌حه‌زرت کرده‌وه فه‌رمووی: من دلسۆزترم بۆ هه‌موو موسولمانی له‌هه‌موو که‌سی هه‌تا له‌خوێشی، جا ئه‌گه‌ر موسولمانی مردو قه‌رزی له‌سه‌ر بوو ئه‌وه قه‌رزه‌که‌ی له‌سه‌ر من، من قه‌رزه‌که‌ی بۆ ده‌ده‌مه‌وه، به‌لام ئه‌گه‌ر مالی له‌پاش به‌جیما ئه‌وه بۆ میراتبه‌ره‌کانیه‌تی (ش/د/ت/ن).

۱۸۹۳- وَعَنْهُ قَالَ: قِيلَ يَوْمَ أُحُدٍ شَهِدًا، وَعَلَيْهِ دَيْنٌ فَاشْتَدَّ الْغُرْمَاءُ فِي حُقُوقِهِمْ، فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَكَلَّمْتُهُ فَسَأَلْتُهُمْ أَنْ يَقْبَلُوا تَمَرَ حَائِطِي وَيَحْلَلُوا أَبِي فَأَبَوْا، فَقَالَ: (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَتَعْدُو عَلَيْكَ فَعَدَّا عَلَيْنَا حِينَ أَصْبَحَ، فَطَافَ فِي النَّخْلِ، وَدَعَا فِي ثَمَرِهَا بِالْبَرَكَةِ، فَجَدَدْتُهَا فَقَضَيْتُهُمْ، وَبَقِيَ لَنَا مِنْ ثَمَرِهَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۱۰).

ديسان ئه‌و گوئی: له‌رۆژی غه‌زای ئوحوودا باوكم شه‌هید کرا، وه هه‌ندی قه‌رزی له‌سه‌ر بوو، جا خاوه‌ن قه‌رزه‌کان ته‌نگیان پێ هه‌لچنیم بۆ قه‌رزه‌کانیان، منیش چووم بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ئه‌مه‌م عه‌زیکرد، ئه‌ویش داوای لیکردن: که خورما باخه‌که‌م هه‌لبگرن و ئه‌گه‌ر شتیکیان ما له‌سه‌ر باوكم به‌پیاوه‌تی گه‌ردنی ئازاد بکه‌ن، به‌لام به‌وه قاییل نه‌بوون.

جا فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سه‌ربین): سبه‌ینێ سهرله‌به‌یانی دیین بۆ لات جا رۆژی دوایی سه‌ر له‌به‌یانی هات بۆ لامان و خولیکی خوراد به‌ناو دارخورماکاناو له‌خودا پارایه‌وه که پیت و به‌ره‌که‌ت بخاته خورماکه‌یه‌وه.

جا که خورماکه‌م رنی، قه‌رزه‌کانی ئه‌وانم هه‌موو به‌ته‌واوی دایه‌وه، وه له‌سایه‌ی خوداوه‌و به‌به‌ره‌که‌تی دوو‌عاکه‌ی هه‌زرت زیاده‌یشمان بۆ مایه‌وه (ب/د).

(۱۰) بخاری. استقراض: ۲۳۹۵.

۱۶۵) که‌سی مائی خوئی به‌سهر بگریته‌وه له‌لای که‌سی که نابوت که‌وتبی نه‌وه هی خوئیته‌ی: (من أدرك ماله عند مفلس فهو أحق به)

۱۸۹۴- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ أَذْرَكَ مَالَهُ بِعَيْنِهِ عِنْدَ رَجُلٍ أَوْ إِنْسَانٍ قَدْ أَفْلَسَ، فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْ غَيْرِهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَفِي رِوَايَةٍ لِأَبِي دَاوُدَ: فَإِنْ كَانَ قَضَاءُ مِنْ تَمَنِّيَا شَيْئًا فَمَا بَقِيَ فَهُوَ أَسْوَرَةُ الْغُرَمَاءِ وَأَيُّمَا امْرِئٍ هَلَكَ وَعِنْدَهُ مَتَاعٌ امْرِئٍ بِعَيْنِهِ اقْتَضَى مِنْهُ شَيْئًا أَوْ لَمْ يَقْتَضِ فَهُوَ أَسْوَرَةُ الْغُرَمَاءِ^(۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خوای ئی رازی بئ) ده‌لئ: چه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموئ: هه‌ر که‌سی ده‌ق مائی خوئی به‌سهر‌گریته‌وه له‌لای پیاوئکی لات که‌وتوو، ئه‌وه هی خوئیته‌ی و به‌و ره‌واتره‌ هه‌تا به‌ که‌سیکی تر (ش/د/ت/ن). خودایان ئی رازی بئ). له‌ گێڕانه‌وه‌یه‌کی ئه‌بو داووددا (خوای ئی رازی بئ) به‌ سه‌نه‌دیکی مورسه‌ل: به‌لام ئه‌گه‌ر کابرای نابوت شتیکی له‌ به‌های ئه‌و ماله‌ دابوو پیی ئه‌وه له‌م حاله‌ته‌دا ماله‌که ناوکویی خاوه‌ن قه‌رزه‌کانه‌و خاوه‌نی پێش‌شووی ماله‌که‌یش حالئ حالئ ئه‌وانه‌ وه‌ ئه‌گه‌ر که‌سی مرد، وه‌ پیاوئ ده‌ق مائی خوئی له‌لای به‌سهر‌گریته‌وه، ئه‌وه ناوکویی خاوه‌ن قه‌رزه‌کانه‌، خوا کابرای مردوو شتیکی له‌ به‌هاکه‌ی دابی پیی یانا.

۱۸۹۵- عَنْ سَمُرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ وَجَدَ عَيْنَ مَالِهِ عِنْدَ رَجُلٍ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ وَيَتَّبِعُ الْبَيْعَ مَنْ بَاعَهُ أَيْ يَرْجِعُ الْمُشْتَرِيَ عَلَى الْبَائِعِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۲).

سه‌مووره (خوای ئی رازی بئ) گوئ: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموئ: که‌سی ده‌ق مائی خوئی له‌لای کابرایئ به‌سهر‌گریته‌وه خوا ئه‌و کابرایه‌ دزیبوی، یا زه‌وتی کردبوو، یا کړیبووی و لات که‌وتبوو ئه‌وه ئه‌و ماله‌ هی

(۱) بخاری. استقراض: ۲۴۰۲. مسلم. مساقاة: ۲۹۶۲. أبو داود. بیوع: ۲۵۱۹، ۲۵۲۰، ۲۵۲۱، ۲۵۲۲. ترمذی

بیوع: ۱۲۶۲. نسائی. بیوع: ۴۶۹۰، ۴۶۹۱.

(۲) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

خویه‌تی و به‌خوی ره‌واتره له هه‌موو که‌س، وه کپیاریش ده‌چیته‌وه سه‌ر ئه‌و که‌سه که ئه‌وما‌له‌ی به‌ ساخته پی‌ فروشتوه، پارهی خوی له‌و ده‌سینیه‌وه (د-سند صالح-ن).

۱۸۹۶- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَعْتَقَ رَجُلٌ مِنَّا غُلَامًا لَهُ عَنْ ذُبُرٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): مَنْ يَشْتَرِهِ مِنِّي. فَاشْتَرَاهُ نَعِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بِكَدَا وَكَدَا، فَدَفَعَهُ إِلَيْهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۳).

جایبر (خوای ئی رازی بن) گوتی: پیاوی له‌ خو‌مان خو‌لامی‌کی هه‌بوو“ ئازادی کرد، به‌ مه‌رجی ئه‌وه که له‌ پاش مردنی خوی ئازاد ببی له‌ پاشا پیاوه‌که داما بو‌ مال پی‌غه‌مبه‌ریش (درویدی خودای له‌سه‌ربن) فه‌رمووی: کئ ئه‌م خو‌لامه‌م ئی ده‌کری؟ جا نوعه‌یمی کو‌پی عه‌بدو‌لا لی‌ی ک‌ری و به‌هاکه‌ی وه‌رگرت و دای به‌ خاوه‌نه‌که‌ی (ش/د/ت/ن، خودایان ئی رازی بن).

۱۶۶) به‌ره‌و روو کردنه‌وه (هه‌واله‌) و ده‌سته‌به‌ر (که‌فیل): (الحوالة والكفيل)
۱۸۹۷- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ وَإِذَا أَتَبَعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتَّبِعْ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۴).

له‌ ئه‌بو هوره‌یره‌وه (خوای ئی رازی بن) له‌ پی‌غه‌مبه‌ره‌وه (درویدی خودای له‌سه‌ربن) ده‌فه‌رموئ: قه‌رز کو‌یری پیاوی ده‌وله‌مه‌ند گه‌ ئی سته‌مه‌! ئه‌گه‌ر که‌سی‌کشتان له‌ لایه‌نی قه‌رزازه‌که‌ی خویه‌وه به‌ره‌و رووی پیاوی‌کی ده‌وله‌مه‌ند کرایه‌وه، که ئه‌و ده‌وله‌مه‌نده له‌ باتی ئه‌و قه‌رزه‌که‌ی پی‌ بداته‌وه، ئه‌وه با بجئ قه‌رزه‌که‌ی له‌و ده‌وله‌مه‌نده وه‌ر‌ب‌گریته‌وه (ش/د/ت/ن).

۱۸۹۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: لَزِمَ رَجُلٌ غَرِيمًا لَهُ بَعْشَرَةٌ ذَكَائِرَ فَقَالَ وَاللَّهِ لَا أَفَارُقُكَ حَتَّى تَقْضِيَنِي أَوْ تَاتِيَنِي بِحَمِيلٍ قَالَ: فَتَحَمَّلَ بِهَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: فَأَتَاهُ بِقَدْرٍ مَا وَعَدَهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ أَيْنَ أَصَبْتَ هَذَا الدَّهَبَ؟

(۳) بخاری. كفارات الأيمان: ۶۷۱۶. مسلم. أيمان: ۴۳۱۴ - ۴۳۱۷. ترمذی. بیوع: ۱۲۱۹.

(۴) تقدم تخريجه في رقم: ۸۴۶/۵ في تسلسل: ۱۶۴ من المجلد الثاني (مترجم).

قَالَ: مِنْ مَعْدِن. قَالَ: لَا حَاجَةَ لَنَا فِيهَا لَيْسَ فِيهَا خَيْرٌ فَقَضَاهَا عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهٗ^(۲).

ثیبنو عه‌بباس (خوایان ن رازی بن) ده‌لئ: پیاوی له‌سهر (ده) دیناری قهرز یه‌خه‌ی قهرزاریکی خو‌ی گرتبوو، ده‌یگوت: به‌خودا له‌کولکت نابمه‌وه، تا قهرزه‌که‌مم نه‌ده‌یته‌وه، یا ده‌سته‌به‌ر (که‌فیل) یکم نه‌ده‌یتئ. گوتئ: جا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) بوو به‌ده‌سته‌به‌ری.

گوتئ: جا له‌واده‌ی خو‌یا کابرا قهرزه‌که‌ی هیئا، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: ئهم زی‌هرت له‌کوی ده‌ست که‌وتوو؟ گوتئ: له‌کان، فهرمووی: کارمان پیئ نیهو خیری پیوه‌نیه‌وه پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) خو‌ی قهرزه‌که‌ی بژارده‌وه له‌جیاتئ ئهو (د/ثیبنو ماجه-سند صالح).

۱۸۹۹- (ب ۲- ز ۱۶۳- ف ۳). = رقم: ۱۸۷۱/۳ (۳).

۱۹۰۰- (ب ۲- ز ۱۶۳- ف ۴). رقم: ۱۸۳۹/۴ (۴).

۱۶۷) باسی ده‌هه‌م: باسی زه‌وی و دارناشتن و شت چاندن

الباب العاشر: فی الأرض والغرس والزرع

۱۹۰۱- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهِيَ أَحَقُّ، قَالَ: غُرُوبَةُ قُضِيَ بِهِ عُمَرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فِي خِلَافَتِهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَابْنُ دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ. وَفِي رِوَايَةٍ: مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ وَلَيْسَ لِعِرْقٍ ظَالِمٍ حَقٌّ^(۱).

(۲) بسند صالح (شرحه).

(۳) تقدم برقم: ۱۸۷۱/۳ تسلسل/ ۱۶۳.

(۴) تقدم برقم: ۱۸۳۹/۴ تسلسل/ ۱۶۳.

(۱) بخاری. إحياء الموات: ۲۲۳۵.

عائیشه (خوای ئی رازی بن) له پیغه مبهروه دهفهرموئ (دروودی خودای لهسهرین):
 کهسئ زهوییهک ئاوه‌دان بکاته‌وه، که هی کهسیکی تر نه‌بئ، ئه‌وه ده‌بئ به‌هی
 خوئی.

عوروه (خوای ئی رازی بن) ده‌لئ: عومهر (خوای ئی رازی بن) له‌کاتی جینشینیی
 خویدا به‌پئی ئه‌م فهرمووده‌یه حوکمی ده‌کرد (ب/د/ت) له گیرانه‌وه‌یه‌کا:
 کهسئ زهوییه‌کی بئ خاوه‌ن ئاوه‌دان بکاته‌وه ئه‌وه ئه‌بئ به‌هی خوئی، وه
 که‌ری زۆرداریش له‌و زهوییه‌دا هیچی ئی سه‌وز نابئ.

۱۹۰۲- عَنْ الصَّعْبِ بْنِ جَثَامَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا
 حِمَى إِلَّا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ وَحِمَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) التَّقِيعُ، وَأَنْ عُمَرَ حِمَى السَّرَفِ
 وَالرَّبْدَةِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۲).

صه‌عی کو‌ری جه‌ثامه (خوای ئی رازی بن) له پیغه مبهروه ده‌فهرموئ (دروودی خودای
 لهسهرین) ده‌فهرموئ: پاکژو پاوه‌ند به‌س بۆ خوداو بۆ پیغه مبه‌ری خودا هه‌یه.
 گو‌تی: پیغه مبه‌ر (دروودی خودای لهسهرین) نه‌قیعی کردبوو به‌ پاکژ، وه عومه‌ریش
 سه‌ره‌ف و ره‌به‌زه‌ی کردبوو به‌ پاوه‌ند (ب/د).

۱۹۰۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَضَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا
 تَسَاجَرُوا فِي الطَّرِيقِ سَبْعَةَ أَذْرُعَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ. وَلَفْظُهُ: إِذَا تَسَاجَرْتُمْ فِي
 الطَّرِيقِ فَاجْعَلُوهُ سَبْعَةَ أَذْرُعَ^(۳).

ئه‌بو هوره‌یره (خوای ئی رازی بن) گو‌تی: پیغه مبه‌ر (دروودی خودای لهسهرین) حه‌وت
 که‌زی بریارداوه بۆ (پانی ریگه‌ی گشتی، ئه‌گه‌ر له‌سه‌ری بوو به‌ هه‌رایان وه
 زه‌وییه‌که ئه‌وه‌ی له‌وه زیاتر بوو به‌ سه‌رهاوبه‌شانا دابه‌ش ده‌کری، وه ئه‌مه بۆ

(۲) بخاری. مسافاة: ۲۳۷۰، ۲۰۱۱۳.

(۳) مسلم. مسافاة: ۴۱۱۵.

ریگه‌ی تازه وایه ئه‌گینا ریگه‌ی کۆن لی نادرئ، وه ئه‌مه له کۆنا وابوو ئه‌گینا بو ئیستا به‌پیی قسه‌ی پسپران ئه‌ندازه‌ی ریگه‌ی بپیار دهرئ (ش/ت) گفته‌ی (ت): ئه‌گهر له‌سه‌ر ئه‌ندازه‌ی ریگه‌ی بوو به‌ ده‌مه‌قه‌رتان ئه‌وا حه‌وت گه‌ز دابنئ بو ریگه‌.

۱۹۰۴ - عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا، أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا، فَيَأْكُلُ مِنْهُ طَيْرٌ أَوْ إِنْسَانٌ أَوْ بَهِيمَةٌ، إِلَّا كَانَ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ. ر الشَّيْخَانِ وَالرَّمْذِيُّ^(۴).

ئه‌نه‌س (خوای لی رازی بن) له‌ هه‌زه‌ته‌وه‌ ده‌فه‌رموئ (دروودی خودای له‌سه‌رین): هه‌ر موسوڵمانئ نه‌مامئ بنیژئ، یا شتئ بچینئ، وه‌ بالنده‌یی، که‌سئ گیاندارئ لی بخواه‌ ئه‌وه‌ ده‌بن به‌خیرو به‌خشش بوئ (ش/ت).

۱۹۰۵ - عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا إِلَّا كَانَ مَا أَكَلَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ وَمَا سُرِقَ مِنْهُ لَهُ صَدَقَةٌ وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ مِنْهُ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ وَمَا أَكَلَتِ الطَّيْرُ فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ وَلَا يَزْرَعُهُ أَحَدٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ. وَفِي رِوَايَةٍ: لَا يَغْرِسُ الْمُسْلِمُ غَرْسًا فَيَأْكُلُ مِنْهُ إِنْسَانٌ وَلَا دَابَّةٌ وَلَا طَيْرٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۵).

جابر (خوای لی رازی بن) له‌ پیغه‌مه‌ره‌وه‌ (دروودی خودای له‌سه‌رین) ده‌فه‌رموئ: هه‌ر موسوڵمانئ شتئ بروینئ، یا نه‌مامئ بنیژئ، ئه‌وه‌ی لی بخوا، ئه‌وه‌ی لی بدزئ، ئه‌وه‌ی درنده‌و ده‌عبا بیخوا، ئه‌وه‌ی مه‌ل و موڕ بیخوا، ئه‌وه‌ی سوودی لی ببینئ، ئیتر هه‌ر سوودیک بن، ئه‌مانه‌ “هه‌مویان بوئ ده‌بن به‌ خیرو خیرات.

^(۴) بخاری. حرث ومزارعة: ۲۳۲۰، ۶۰۱۲. مسلم. مساقاة: ۳۹۵۱، ۳۹۵۰. ترمذی. احکام: ۱۲۸۲.

^(۵) مسلم. مساقاة: ۳۹۴۵ - ۳۹۵۱ (ریاض/ ز- ۱۳ ژ- ۱۳۵/۱۹ = بخاری: ۲۳۲۰ مسلم: ۱۵۵۲، ۱۵۵۳).

له گیرانه وه یه کا: هه‌ر موسولمانی نه‌مامی بنیژئی، که‌سی، گیانه‌وه‌ری، مه‌ل و موری لیی بخوا نه‌وه هه‌مووی ده‌بی به‌خیرو به‌خشش بوی هه‌تا رۆژی قیامه‌ت! (م).

۱۶۸) به‌کریدانی زه‌وی و زار به‌ملکانه، نیتر به‌نیوه‌یی بی یا که‌متر یا

به‌زیاتر: (الزراعة ببعض ما يخرج منها)

۱۹۰۶- عَنْ رَافِعٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا أَكْثَرَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ حَقْلًا، وَكَانَ أَحَدُنَا يُكْرِى أَرْضَهُ، فَيَقُولُ هَذِهِ الْقِطْعَةُ لِي وَهَذِهِ لَكَ، فَرُبَّمَا أَخْرَجَتْ ذُوهُ وَلَمْ تُخْرِجْ ذُوهُ، فَتَهَاكُمُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ^(۱).

رافیع (خوای ئی رازی بن) ده‌لی: جاران ئیمه‌ له مه‌دینه له هه‌موو که‌سی، زه‌وی و زارمان زۆرتربوو، جا وا ده‌بوو که یه‌کیکمان زه‌وی خو‌ی ده‌دا به‌کر‌ی به‌وه‌رزیره‌که‌ی ده‌گوت: ئه‌م پارچه‌یه‌ی بۆمن و ئه‌و پارچه‌یه‌ی بۆ تو. جا زۆر جاری وا ری ده‌که‌وت پاچه‌یه‌کیان باشی ده‌هینا به‌لام پارچه‌که‌ی تر باشی نه‌ده‌هینا جا له‌کاتی خهرمان هه‌لگرتن و کو کردنه‌وه‌ی به‌روبوو‌دا ده‌بوو به‌ناکوکییان، جا له به‌ره‌وه پیغه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌ربین) نه‌هی لی‌کردن هه‌تا ناخۆشی به‌ریا نه‌بی (ش/د/ن).

۱۹۰۷- عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ مَا كُنَّا نَرَى بِالْمُزَارَعَةِ بَأْسًا حَتَّى سَمِعْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ يَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَهَى عَنْهَا. فَذَكَرْتُهِ لَطَاوُسٍ فَقَالَ قَالَ لِي أَعْلَمُهُمْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَمْ يَنْهَ عَنْهَا وَلَكِنْ قَالَ لِأَنْ يَمْتَحَ أَحَدُكُمْ أَرْضَهُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهَا خَرَجًا مَعْلُومًا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۲).

(۱) بخاری. حرث ومزارعة: ۲۳۲۲، ۲۳۴۷، ۲۳۸۵، ۲۳۴۳، ۲۳۴۴. مسلم. بیوع: ۳۹۲۱. أبو داود. بیوع:

۳۳۹۴. نسائی. ایمان ونذور: ۳۹۲۰، ۳۹۲۱، ۳۹۲۴.

(۲) بخاری. حرث ومزارعة: ۲۳۳۰، ۲۳۴۲، ۲۳۲۴. مسلم. بیوع: ۳۹۳۴ - ۳۹۳۶. أبو داود. بیوع: ۳۳۸۹

ترمذی. احکام: ۱۳۸۵. نسائی. ایمان ونذور: ۳۸۸۲.

عه‌مری کوپری دینار (خوای ئی رازی بئ) گوتی: له ئیبینو عومه‌رم بیست ده‌یگوت: له پینشا زه‌وی و زارمان به‌ملکانه دهدا به‌کری و نه‌مه‌مان به‌خراپ دا نه‌ده‌نا، که‌چی له‌رافیع‌ی کوپری خه‌دیج‌م ژنه‌وت ده‌یگوت: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) جلۆگیری ئی کردووه، منیش نه‌مه‌م باسکرد بۆ طاووس که خوشی زه‌وی دهدا به‌ملکانه، گوتم: خوژیا وازت له‌مه‌ ده‌هینا چونکه‌ نه‌وانه به‌قسه‌ی خو‌یان ده‌لین: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌هی له‌شتی و کردووه، طاووس گوتی: زاناتریان که ئیبینو عه‌باسه‌ قسه‌ی بۆ کردووم گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) یاساخی نه‌کردووه، به‌لام فه‌رموویه‌تی: نه‌گهر زه‌وی و زارتان به‌پیاوه‌تی بده‌ن به‌یه‌کئ بۆ خو‌ی دایچینی له‌وه‌ باشتره که به‌ملکانه بیده‌نی (ش/د/ت/ن).

۱۹۰۸- وَقَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَغْفِرُ اللَّهُ لِرَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ أَنَا وَاللَّهُ أَغْلَمُ بِالْحَدِيثِ مِنْهُ إِمَّا جَاءَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ قَدْ اقْتَسَلَا فَقَالَ: إِنْ كَانَ هَذَا شَأْنُكُمْ فَلَا تُكْرُوا الْمَزَارِعَ فَسَمِعَ رَافِعٌ قَوْلَهُ فَلَا تُكْرُوا الْمَزَارِعَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۳).

زه‌یدی کوپری ثابت (خوای ئی رازی بئ) ده‌یگوت: خودا له‌رافیع‌ی کوپری خه‌دیج خوش بئ، به‌خودا بۆ نه‌و قسه‌یه‌ من له‌و باشتری ئی ده‌زانم، مه‌سه‌له‌که‌ خو‌ی ئاوابوو: دوو پیاو له‌ یارده‌ده‌ران (ئه‌نصار) هاتن بۆ لای چه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) له‌سه‌ر مه‌سه‌له‌یه‌کی وایان بوو به‌شه‌پ. پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: که ئیوه‌ حالتان وایه‌ زه‌وی و زار مه‌ده‌ن به‌کری.

جا رافیع (خوای ئی رازی بئ) ته‌نیا گوئی له‌م وشه‌یه‌ی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) بووه‌ که فه‌رمووی: زه‌وی و زار مه‌ده‌ن به‌کری و نه‌ئاگای له‌بنج و بنه‌وانی رووداوه‌که‌ نیه‌ (د/ن).

(۳) جميع ما فى المجتبى للنسائى صحيح على ما فى مقدمة شرح التاج (مترجم).

۱۹۰۹ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) كَانَ يُكْرَى مَزَارَعُهُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبَى بَكْرٍ وَعُمَرُ وَعُثْمَانُ وَصَدْرًا مِنْ إِمَارَةِ مُعَاوِيَةَ. فَلَمَّا سَمِعَ حَدِيثَ رَفِيعٍ تَرَكَ ذَلِكَ خَشْيَةً أَنْ يَكُونَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدْ أَحْدَثَ فِيهَا شَيْئًا. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۴).

جاران ئیبنو عومەر (خوایان ئی زازی بئ) له سه‌رده‌می پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) و ئه‌بو به‌کرو عومهر و عوسماندا (خوایان ئی زازی بئ) هه‌تا سه‌رده‌تای فه‌رمان‌پره‌وایی مو‌عارییه‌یش له‌م ماوه‌یه‌دا زه‌وی و زازی خۆی ده‌دا به‌کری.

به‌لام که فه‌رمووده‌که‌ی رافیعی ژنه‌وت ئیتر وازی ئی هی‌نا، له‌ ترسی ئه‌وه‌ی نه‌بادا پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) شتیکی نویی له‌م باره‌یه‌وه فه‌رمووبی و ئه‌و ناگای ئی نه‌بی، جا به‌پیی ده‌ستووری: تا بی ته‌شقه‌له‌ هه‌بی به‌لای ته‌شقه‌له‌دارا مه‌چۆ، وازی له‌م ئیشه‌ هی‌نا! (ش).

۱۹۱۰ - وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَمْ يُحْرَمْ الْمَزَارَعَةُ وَلَكِنْ أَمَرَ أَنْ يَرْفُقَ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ. يَقُولُهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرِعْهَا أَوْ لِيَمْنَحْهَا أَخَاهُ، فَإِنْ أَبَى فَلْيُمْسِكْ أَرْضَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۵).

ئیبنو عه‌باس (خو‌دایان ئی خۆش نو‌ود بئ) ده‌لی، پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) مل‌کانه‌ی هه‌رام نه‌کردوه‌، به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که له‌ناو خۆیانابه‌زه‌وییان به‌ خۆیانا بیته‌وه‌و ده‌ستی یه‌کتری بگرن پیی فه‌رموون: هه‌ر که‌سی زه‌وی هه‌یه با یا خۆی دایبچینی یا به‌ پیاوه‌تی بیدا به‌ براه‌کی ئایینی خۆی، خۆ ته‌گه‌ر هه‌چ کامی له‌م دوه‌ نا‌کا با زه‌وییه‌که‌ی بخه‌وینی (ش/د/ت/ن، خو‌دایان ئی زازی بئ).

۱۹۱۱ - وَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) مَا بِالْمَدِينَةِ أَهْلُ بَيْتِ هَجْرَةٍ إِلَّا يَزْرَعُونَ عَلَى الثَّلْثِ وَالرَّابِعِ. وَزَارَعَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) وَسَعْدُ بْنُ مَالِكٍ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ

^(۴) بخاری. إجارة: ۲۲۸۵، ۲۲۲۸، ۲۳۲۹، ۲۳۳۱، ۲۳۳۸، ۲۴۹۹، ۲۷۲۰، ۳۱۵۲، ۴۲۴۸. مسلم. بیوع: ۳۹۱۵ -

۱۹۲۰. أبو داود. بیوع: ۳۳۹۴. نسائی. إيمان ونذور: ۳۹۲۰، ۳۹۲۱، ۳۹۲۲، ۳۹۲۳، ۳۹۲۴.

^(۵) بخاری. حرث: ۲۳۴۰، ۲۳۲۲، ۲۳۴۱.

وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَالْقَاسِمُ وَغُرُورَةُ وَآلُ أَبِي بَكْرٍ وَآلُ عُمَرَ وَآلُ عَلِيٍّ وَابْنُ سِيرِينَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ). رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَاللَّهُ أَعْلَىٰ وَاعْلَمُ^(۱).

ئەبو جەعفەر (خوای ئی زازی بێ) گوتی: خێزانی کوچه‌ری نه‌بووه له مه‌دینه‌دا که به‌ملکانه‌ی سێ یه‌ک و چوار یه‌ک زه‌وی دانه‌چینی، ئەم زاتانه‌ هه‌موویان به‌ ملکانه‌ زه‌وییان داده‌چینا: عه‌لی (خوای ئی زازی بێ) سه‌عه‌دی کوپی مالیک، عه‌بدوللای کوپی مه‌سعوود، عومه‌ری کوپی عه‌بدولعه‌زیز، قاسم، عوروه، خانه‌واده‌ی ئەبو به‌کر، خانه‌واده‌ی عومه‌ر، خانه‌واده‌ی عه‌لی، ئیبنو سیرین – خودای گه‌وره‌ لییان زازی بێ – (ب).

۱۶۹) به‌کریدانی زه‌وی به‌ پاره‌و شتی تر: (کراء تالارض بالنقد وغيره)

۱۹۱۲- عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ قَيْسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَأَلْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ عَنْ كِرَاءِ الْأَرْضِ فَقَالَ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْهُ فَقُلْتُ: بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ فَقَالَ: أَمَّا بِالذَّهَبِ وَالْوَرِقِ فَلَا بَأْسَ بِهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ^(۱).

حه‌نظه‌له‌ی کوپی قه‌یس (خوای ئی زازی بێ) گوتی: له‌ رافیع‌ی کوپی خه‌دیج‌م پرس‌ی له‌ باب‌ه‌ت دان‌ی زه‌وییه‌وه به‌ ملکانه‌، گوت‌ی: پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خود‌ای له‌سه‌رین) نه‌ه‌ی ئی کردووه‌. گوتم ئە‌ی ئە‌گه‌ر به‌ زی‌رو زی‌وبی‌دات به‌کری چۆنه‌؟ گوت‌ی: به‌زی‌رو زی‌وو به‌ پاره‌یه‌کی دیاری کراو بی‌دات به‌کری قه‌یدی نیه‌ (ش/د/ت).

(۱) جملة من التعلیق والآثار ذکرها البخاری فی الباب/ ۸ من کتاب الحرث والمزارعة، قبل رقم:

۲۳۲۸ مباشرة (مترجم).

(۱) بخاری. بیوع: ۲۳۴۶، ۲۳۴۷، ۲۳۲۷. مسلم. بیوع: ۳۹۲۸. أبو داود. بیوع: ۳۳۹۲، ۳۳۹۳، نسائی. ایمان

ونذور: ۳۹۰۸ – ۳۹۱۱.

۱۹۱۳- وَقَالَ سَعْدٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كُنَّا نُكْرِي الْأَرْضَ بِمَا عَلَى السَّوَاقِ مِنَ الزَّرْعِ فَأَخْتَلَفُوا فَتَهَانَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ ذَلِكَ وَأَمَرَنَا أَنْ نُكْرِيَهَا بِدَهَبٍ أَوْ فِصَّةٍ^(۲).

سه‌عد (خوای فی رازی بن) گوئی: له پیئشدا زه‌ویمان ده‌دا به‌کری، له‌سه‌ر نه‌م شیوه‌یه: نه‌وه‌ی که له سه‌رماکاوو قه‌دو تیرو جوگه‌له‌کان ده‌پوی بو ئیمه‌ بی و نه‌وی تریشی بو وه‌رزیئر بی. جا گه‌لی جار ده‌بوو به‌ نا‌کوکیمان، له‌به‌ر نه‌م چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌رین) نه‌هی لی کردین له‌وه، وه‌ فه‌رمانی پی کردین که به‌زیرو زیو بیده‌ین به‌کری (د-سند صالح-ن).

۱۹۱۴- عَنْ رَافِعٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّمَا يَزْرَعُ ثَلَاثَةٌ رَجُلٌ لَهُ أَرْضٌ فَهُوَ يَزْرَعُهَا وَرَجُلٌ مُنِحَ أَرْضًا فَهُوَ يَزْرَعُهَا وَرَجُلٌ اسْتَكْرَى أَرْضًا بِدَهَبٍ أَوْ فِصَّةٍ. رواهما أبو داود والنسائي والله أعلى وأعلم^(۳).

رافیع (خوای فی رازی بن) له پیغه‌مبه‌ره‌وه ده‌فه‌رموی (دروودی خودای له‌سه‌رین): ته‌نیا نه‌م سی که‌سه کشتوکال ده‌که‌ن: که‌سی خو‌ی زه‌وی هه‌بی و بو خو‌ی دایچینی، که‌سی یه‌کیکی تر پارچه‌یی زه‌وی به‌ پیاوه‌تی بداتی و بو خو‌ی دایچینی، که‌سی‌کیش زه‌وی به‌زیرو زیوو به‌ پاه به‌کری بگری و بو خو‌ی دایچینی (د-سند صالح-ن) خودای گه‌وره بو خو‌ی باشی ده‌زانی.

۱۷۰) با‌خه‌وانی (موساقات) و خه‌رسکردن: (المساقاة والخرص)

۱۹۱۵- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: عَامَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خَيْرَ بِشْطَرٍ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ أَوْ زَرْعٍ. فَكَانَ يُعْطَى أَزْوَاجَهُ كُلَّ سَنَةٍ مِائَةَ وَسَقٍ ثَمَانِينَ وَسَقًا مِنْ ثَمَرٍ وَعَشْرِينَ وَسَقًا مِنْ شَعِيرٍ فَلَمَّا وَلِيَ عُمَرُو قَسَمَ خَيْرَ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ (صَلَّى

^(۲) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

^(۳) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، بَيْنَ الْأَرْضِ وَالْمَاءِ وَبَيْنَ الْأَوْسَاقِ كُلِّ عَامٍ فَمِنْهُنَّ مَنِ اخْتَارَ الْأَرْضَ وَالْمَاءَ وَمِنْهُنَّ مَنِ اخْتَارَ الْأَوْسَاقَ كُلِّ عَامٍ فَكَانَتْ عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ مِمَّنْ اخْتَارَا الْأَرْضَ وَالْمَاءَ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۱).

ثیبینو عومەر (خوایان ئی رازی بن) گوتی: پیغهمبەر (دروودی خودای لهسەربێ) که خەیبەری گرت: دایەو بە خەلکی خەیبەر، که بە نیوہیی بەرہەمی بیئن، چ بەرو بووم چ شینایی بە نیوہیی، جا ھەموو سائی لە دەرەمەتی خەیبەر سەد وەسقی دەدا بە ھاو سەرەکانی، ھەشتای خورماو بیستی جو.

جا کاتی عومەر بوو بە سەردارو خەیبەری دابەشکرد، ھاوسەرەکانی پیغهمبەری کرد بە سەرپشک: که یا زەوی و ئاو ھەلگیرن، یا لەسەر سالانەیی خوێان بن و سال بە سال چەند تەغاریان بو دەرەو وەری بگرن. ئیتر ئەو بو ھەندیکیان زەوی و ئاویان ھەلگرت و ھیندیکیان سالانەیان ھەلبرارد، عایشەو حەفصە لەو ھاوسەرەنە بوون کہ زەوی و ئاویان ھەلگرتبوو (ش/د/ت).

۱۹۱۶- وَقَالَتِ الْأَنْصَارُ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): اَقْسِمَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا النَّخِيلِ. قَالَ: لَا. فَقَالُوا تَكْفُرُونَ الْمَثْوَةَ وَتُشْرِكُكُمْ فِي الثَّمَرَةِ. قَالُوا: سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۲).

یاریدەدەرەن (خوایان ئی رازی بن) گوتیان بە پیغهمبەر (دروودی خودای لهسەربێ): قوربان! باخە خورماکانی ئیمە دابەش بکە لە نیوانی ئیمەو برا کوچەرەکانمانا، فەرمووی: نایکەم، بەکوچەرەکانیان گوت: دە ئیوہ لەجیاتنی ئیمە بەخیوی کەن و بەروبوومەکی بو ھەردوولامان، گوتیان: زۆر بەجییە بو ئەمەیان بەگویتان دەکەین! (ب).

(۱) بخاری. حرث: ۲۳۲۹. مسلم. مساقاة: ۳۹۲۹. أبو داود. بیوع: ۲۴۰۸. ترمذی. احکام: ۱۲۸۲.

(۲) بخاری. مزارعہ: ۲۳۲۵، ۲۷۱۹، ۳۷۸۲.

١٩١٧- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ خَيْرَ فَأَقْرَهُمُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَمَا كَانُوا وَجَعَلَهَا بَيْنَهُ وَبَيْنَهُمْ فَبَعَثَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ فَخَرَصَهَا عَلَيْهِمْ. وَفِي رِوَايَةٍ: خَرَصَهَا ابْنُ رَوَاحَةَ أَرْبَعِينَ أَلْفَ وَسِتِّ خَيْرِهِمْ ابْنُ رَوَاحَةَ أَخَذُوا الثَّمَرَ وَعَلَيْهِمْ عَشْرُونَ فَأَلْفَ وَسِتِّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(٣).

جاییز (خوای ئی رازی بئ) گوئی: که خودا ولاتی خه بیهری خه لات کرد به پیغه مبهەر (دروودی خودای له سهر بئ) پیغه مبهەر (دروودی خودای له سهر بئ) ههر که سهی دانایه وه له سهرمال و مه زرای خوئی، به مهرجی ئه وه که ده رامة ته که ی نیوهی بو ئه وو ئه و نیوه که ی تری بو ئه وان بئ، له دواییشا عه بدوللای کوپی ره و احه ی نارد، خه ملیکرد له سهریان له گێرانه وه یه کا: عه بدوللای کوپی ره و احه قه رساندی به چل هه زار وه سق، وه خویشیانی کرد به سههر پشک، ئه وانیش به وه رازی بوون و ده رامة ته که یان بو خویمان کو کرده وه و بیست هه زار وه سقیان ئی دا به هه زره ت (دروودی خودای له سهر بئ) (د - خوای ئی رازی بئ).

(۱۷۱) سەك بۆپاس ورەشە ولاخ بۆزەوی كیلان:

الكلب للحراسة والبقر للحرث

١٩١٨- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ اقْتَنَى كَلْبًا لَيْسَ بِكَلْبِ صَيْدٍ وَلَا مَاشِيَةٍ وَلَا أَرْضٍ فَإِنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِهِ قِيرَاطَانِ كُلِّ يَوْمٍ. رواه مسلم والبخاري ولفظه: مَنْ أَمْسَكَ كَلْبًا فَإِنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ عَمَلِهِ كُلِّ يَوْمٍ قِيرَاطٌ إِلَّا كَلْبَ غَنَمٍ أَوْ حَرْثٍ أَوْ ضَيْدٍ^(١).

(٢) سكت عنه الشارح.

(1) بخاری، ذبانج: ۵۴۸۲، ۵۴۸۰، ۵۴۸۱. مسلم، مساقاة: ۳۹۹۹-۴۰۱۳ (ریاض/ ۴: ۳۰۶ ذ- ۱/ ۱۶۸۸ وفی

رواية: ١٦٨٩/٢).

ئەبو هورەیره (خوای ئی رازی بێ) لە حەزەرەتەو دەفەرەمووی (دروودی خودای لەسەربێ): کەسێ سەگێ رابگری، کە سەگی راو و پاسی ئاژال و پاسی زهوی و زارو مەزرا نەبێ، هەموو روژێ دوو پارچە لە پاداشی کردەووی باشی کەم دەبیته‌وه (م/ب) گەتە ی (ب): هەر کەسێ سەگێ رابگری کە سەگی پاسی ران و کیلگەو راو نەبێ، هەموو روژێ پارچەیی لە پاداشی کردەووی باشی کەم دەبیته‌وه.

١٩١٩- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى بَقَرَةٍ التَّفَتَّ إِلَيْهِ. فَقَالَتْ لَمْ أُخْلَقْ لِهَذَا، خُلِقْتُ لِلْجِرَاءَةِ، قَالَ آمَنْتُ بِهِ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَأَخَذَ الدَّلْبُ شَاةً فَتَبِعَهَا الرَّاعِي، فَقَالَ الدَّلْبُ مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبْعِ، يَوْمَ لَا رَاعِيَ لَهَا غَيْرِي. قَالَ آمَنْتُ بِهِ أَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ. قَالَ: أَبُو سَلَمَةَ: وَمَا هُمَا يَوْمَئِذٍ فِي الْقَوْمِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(٢).

دیسان ئەبو هورەیره (خوای ئی رازی بێ) گوتی: پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) فەرەمووی: جاری پیاوی سواری رەشە و لاخی بوو بوو لە گێرانەو و یەکا: کابرایێ رەشە و لاخەکیکی بارکردبوو لێی دەخوپی لەو کاتەدا رەشە و لاخەکە ئاوپی ئی دایەو و گوتی: من بۆئەمە دروست نەکراوم، من بۆ جووتکردن دروست کراوم، جا خەلکەکە لەمە سەرسام بوون و هانایان بردە بەریادو زیکری خودا و گوتیان: سوبحانەللا، نامەخوا لە کاری خوا، رەشە و لاخ قسە دەکا! جا حەزەرەت (دروودی خودای لەسەربێ) فەرەمووی: ئەگەر هەندێ کەس سەرسام دەبن لە قسەکردنی ئاژەلی بێ زمان، بەلام من و ئەبو بەکرو عومەر باوەر دەکەین بەو سەرسام مەبن لەمە، بۆ خوا چی تێ دەچێ، ئەو کەسە ی ئادەمیزادی هیناو تە قسە دەتوانێ کە ئاژەلیش بەینیته قسە، فەرەمووی جاری گورگیش مەپێ دەفرینێ لە بەرشوانی، شوانەکە شوینی دەکەوێ و دەنیشیتە سەری تا لێی دسینیته‌وه جا گورگەکە پێی دەلی: ئەو ئەو روژە

(٢) بخاری. مزارعة: ٢٣٢٤.

که روژ روژی دپندهیه و جگه له من شوانی تری نیه کئی قوتاری دهکا له چنگم! مهردومه که گوتیان هه: سوبحانه لالا، هه زرت فهرموویه هه: من و نه بو به کرو عومهر باوه پ به مه دهکین. نه بو سه له مه که گپهره وهی ئهم فهرموودهیه له نه بو هورهیره وه (خوای ئی رازی بئ) گوتی: نه و کاتهی که پیغه مبه (درویدی خودای له سهرین) ئهم شایه تییه دهکا بو نه بو به کرو عومهر، خوین له وی حازر نابن وهی پشته سوور دهبی له ئیمان و باوه پری پتهویان، بویه له نادیار شایه تییان بو دهکا (ش/ت) خودای گه وه هه بو خوئی زور باشی ئی دهزانی^(۱).

^(۱) لیرانه دا شتی ههیه ده مه وی بیلیم که له میژوهه بیری ئی ده که مه وه ده مه وی بیدرکینم، نه ویش نه مهیه:

یه که م: نه و زیادانه ی که شه تل کراون له ناو دهقی فهرمووده پیرۆزه کاند و به دوو که وانه شووراکراون، له ناو دهقی نه صلّه عهرمبیه که دا جاروبار له ناو ته رج مه کوردیه که یشدا، نه وانه هه موویان یا له شهر که کی تاجول نوصول خوئی یا له سهر چاومیه کی باومر پیکرا و مرگراون. مه گهر چونه ها خۆم له خۆمه وه رافه ی شتی کم کردبی به پیی بیرو رای خۆم، نه ویش به پیی توانا هه وئم داوه که له چار چیوه ی تیکۆشانیک موسولمانانه ی دوور له هه وارو هه وه سه وه دمرنه چی، وه له سایه ی خوداوه ئهم ریبازم له سهرانسهری ته رج مه که دا ره چاو کردووه، وهی کم تا بیژی و دهبی که له ته رج مه که دا که وانه هه لده گرم، وه عیبارته ی کوردیه که به شیوه یه کی و که پوخته ی دهقه عهرمبیه که بگه یه نی به کوردیه کی په تی ریک و پیک دادهریژم، وه به مه خۆم دوور دهخمه وه له و مرگپران پیت به پیت، که گه نی چار دهبی به هوی رهونه ق بردنی گوشتوگوو ناخاوتن، وه سهرمنجام سهر دهکیشی بو پیچه وانه ی مه به ست.

نه مه ییش بویه و ده لیم تا مروی موسولمان ناگای له به رو دوا ی خوئی بی و سه رو بهری کارو باری خوئی باش بزانی؛ نه خوازه لا له شتی کا که په یوهندی به بیرو باومری ئاینیه وه هه بی. به تایبه تی له وینه ی ئهم کتیه پیرۆزه دا، که دادهنری به سهرچاومیه کی روشنی هه ره بالای ئایینی پیرۆزی ئیسلام!

نابینی زانایه کی پایه به رزی وهک ماموستا مه لا عه بدولکه ریمی بیاره یی (خودای مه زن ده ست به عه مر ی بگری و تیشکی خامه که ی هه میشه وهک نیستی هه تا به خپرو خوشی و به روو سووری

دمچېتهوه دیوانى خودا له ورشەدان و پرتهودابې) نابینى ئەم دەلیای زانستو تهقوايه چوڼ له
تهفسىرى نامى زېړپنا دمفهرموئ له بهرگى شهشەمدا له لاپهړه (۴۶۸)دا:
به (تاج الاصول) يا (فتح البارى). سەرهم نههينى بۆ زامى كارى
يا لههمان شویندا دمفهرموئ:

تاج نهلئ وایه عقیدهى جهههور! نيتر سهپرسه له بېرى ههجوړ

نەمە له لایى، له لایهكى تريشهوه گەل جار لهبەر كورتېرى نەو هەديشانەى كە مامۆستای
مەزەنم دانەرى ئەم نامە پېرۆزهيه (پېر گۆرە پېرۆزهكەى له نوورو رەحمەتى خودای مەزن بى)،
لهچەن شوینى، هەمان رىوايهت، به بهچەن رىوايهت، بۆ چەن بۆنهى، دووبارەى كردبېتهوه،
من ئەو هەديشهيه له يەك لا دنوووسم، وه له جېگەكانى تر هېما بۆ ئەوئ دەكەم.

جا لەم كۆششەدا ئەگەر سەرگهوتن و خودا رېگەى دروستى كرد به نصیبمان ئەوه له سایهى
خودای گەورەوهيه و نازيهتى منى تيا نيه، وه خوا حەزكا لەگەل خوینەرى بهرێزا به پاداشى
باشى خۆمان دەگەين.

خۆ ئەگەر هەلەيهكېشم هەبى، ئەوه جگە له يەزدانى پاك كى بى هەلەنهكا، وه له خودا داوا
دەكەين كە له هەلەو تاوانمان خۆش بى و نەنگ و عەيبمان بېۆش، به كردهوى خراپى
خۆمانمان لەگەل نەكاو به كەرم و بهخشى خۆى رەفتارمان لەگەل بكا.

زمانى حال و زمانى سەرمان دەلئ و دەلئتهوه: پەرورەدگار! نامان! من كردم تۆ نەيكەى، رووى
نوورى به ساجى رەش نەكەى، شەرمەزارى دیوانى خۆتم نەكەى، سەر شۆر و چاوخوارى لاى
دۆست و دوشمنم نەكەى! شەيتانمان پى خۆش نەكەى، روو زەردى هەر دوو جیهانمان نەكەى:
من و هەموو موسولمانى كە بههەرشۆمى سوودئ لەم نامە پېرۆزهيه و مردەگرئ له ژېر نالائى
پېغەمبەردا حەشرمان بكەى.

پەرورەدار! له خۆت دەپرسم نایا بوێرم وەك گەورەمان مەولهوى بههەشتى فەرموويهتى له
باسى بهروالائى لېشاوى رەحمەتى تۆدا منیش بلييم:

خەليل! نامانەن كى عادت كەردەن! تويشە وەدەرگاس كەريمان بەردەن!

ياخۆ لهبەر خراپى خۆم وەك خوا لى خۆش بوو مەحوى دمفهرموئ بلييم:

له روو سوورى عيبادەت لام و روزەردو خەجالت سام

بەناوى سېئى ناوم باغەبان و من بەهئ دەكەم!

(۱۷۲) ئافاتی شینایی ده‌بی به‌هۆی به‌تال بوونه‌وه‌ی ملکانه و کری و به‌ها:

وضع الحوانچ

۱۹۲۰- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَصِيبَ رَجُلٌ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي ثَمَارِ ابْتِاعَهَا فَكَثُرَ دَيْنُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَصَدَّقُوا عَلَيْهِ. فَتَصَدَّقَ النَّاسُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَبْلُغْ ذَلِكَ وَفَاءَ دَيْنِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِرُفَرَاءِهِ خُذُوا مَا وَجَدْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ إِلَّا ذَلِكَ^(۱).

ئەبو سەعید (خوای ئی زازی بن) گوئی: لە سەر دەمی پیغەمبەر دا (دروودی خودای لەسەربین) پیاوی بەری باخیکی کری، لە پاشا بەرەکه فەوتاو پیاوێکە تێ شکاو، بوو بە ژێر قەرزو قۆلەوه.

پیغەمبەریش (دروودی خودای لەسەربین) فەرمووی: خیری پێ بکەن و زەکاتی بدەن جا خەلکیش خێرو زەکاتیان دای، بەلام بەشی بژاردنی قەرزەکە ی نەکرد بە تەواوی.

جا حەزەرت (دروودی خودای لەسەربین) بە خاوەن قەرزەکانی فەرموو: چیتان دەست کەوتوو بێبەن، ئێتر هەر ئەوەتان دەکەوێ و بەس. (م/د- موسلیم و ئەبو داوود، خویان ئی زازی بن).

بەرەمەردگار! کورد و تەنی رادەم نیە کە تۆ بە شایەت بگرم بەلام تۆ بۆ خۆت دەزانی کە کەنیزی تۆ دایکی سەلاحەددین، زەکییە کچی مەلا کەریم عەل کە هاوسەری منە، دڵ و دەروون و چاوی بەنوورو تیشکی ئەم کتیبە پیرۆزە روژن بوته‌وه و مێشک و هەستی لە بۆن و بەرامە ی خۆش و خەستی مەست بوو، وە گەل یارمەتی داوم لەم رووه‌وه، سا تۆش بە کەرەم و گەورە ی خۆت (وەک خۆی بە تەمایە و ئومێدی گەورە ی بەلوتفی تۆیە) لە دووعای خیری چاکان ناهۆمیدی نەکە ی و رحمتی بە حالی هەر دووجیهانی بکە ی.

ئامین. یا رب العالمین و صلی الله تعالی علی سیدنا محمد و آله وصحبه اجمعین و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین. وەرگیرێ ئەم نامە پیرۆزە یە بۆ سەر زمانی شیرنی کوردی (نوری فارس حەمە خان).

^(۱) مسلم. مساقاة: ۳۹۵۸. أبو داود. بیوع: ۳۴۶۹. ترمذی. زکاة: ۶۵۵. نسائی. بیوع: ۴۵۴۳، ۴۶۹۲.

۱۹۲۱- عَنْ جَابِرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَوْ بَغْتُ مِنْ أَخِيكَ ثَمَرًا فَأَصَابَتْهُ جَائِحَةٌ فَلَا يَحِلُّ لَكَ أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئًا بِمِ تَأْخُذُ مَالُ أَخِيكَ بِغَيْرِ حَقٍّ. رواهما مسلم وأبو داود والله أعلى وأعلم^(۲).

جایبر (خوای ن رازی بن) گوئی: پیغهمبر (درویدی خودای لسهربن) دهفه رموی: شهگر بهری باخی بفروشی به برایه کی موسولمانت و له پاشا ثافات لیی داو فه وتانندی، دروست نیه بو ت که هیچی لی وه ربگری، ناخر له باتی جی مالی برای خو ت به نار هوا ده خویت! (م/د).

۱۷۳) باسی شینایی و ناودان و بیر: (فی الزرع والسقي والبئر)

۱۹۲۲- عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ زَرَعَ فِي أَرْضٍ قَوْمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ فَلَيْسَ لَهُ مِنَ الزَّرْعِ شَيْءٌ وَلَهُ نَفَقَتُهُ. رواه أبو داود والترمذی وحسنه^(۱).

رافعی کوری خه دیج (خوای ن رازی بن) گوئی: پیغهمبر (درویدی خودای لسهربن) دهفه رموی: که سی له زهوی که سیکی تردا شینایی یه که بکا به بی ریگه پیدانی خاوه نه که ی نه وه هیچی له و شیناییه ناکه وی، به لام مه سره فه که ی ده که ویته وه (د/ت: ح).

۱۹۲۳- وَكَانَ لِلْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) نَاقَةٌ صَارِيَةٌ فَدَخَلَتْ حَائِطًا فَأَفْسَدَتْ فِيهِ فُكْلَمَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِيهَا فَقَضَى أَنْ حِفْظَ الْحَوَائِطِ بِالنَّهَارِ عَلَى أَهْلِهَا وَأَنْ حِفْظَ الْمَاشِيَةِ بِاللَّيْلِ عَلَى أَهْلِهَا وَأَنْ عَلَى أَهْلِ الْمَاشِيَةِ مَا أَصَابَتْ مَاشِيَتُهُمْ بِاللَّيْلِ. رواه أبو داود والنسائي^(۲).

(۲) مسلم. مسافاة: ۳۹۵۲، أبو داود. بیوع: ۳۴۷۰. نسائی. بیوع: ۴۵۴۰، ۴۵۴۱.

(۱) حسن عند الترمذی.

(۲) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

به‌رائی کوپی عازیب (خوای فی رازی بن) وشتریکی چنۆکی ده‌بی، جاری ده‌چیته ناو باخیکه‌وهو زیانی فی دهدا، جا نه‌وه‌یان عهرزی چه‌زرت کرد، چه‌زرتیش (درویدی خودای له‌سهرین) بریاریدا: که ناگاداری باخ به روژ له‌سهر خاوه‌نیه‌تی، وه ناگاداری مال‌اتیش به‌شهو له‌سهر خاوه‌نیه‌تی! وه ههر زیانی که له شه‌ودا ئازهل بیدات له‌سهر خاوه‌نیه‌تی (د-سند صالح-ن).

۱۹۲۴- عَنْ عُرْوَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَاصِمَ الزُّبَيْرُ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَا زُبَيْرُ اسْقِ ثُمَّ أَرْسِلِ الْمَاءَ فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ: إِنَّهُ ابْنُ عَمَّتِكَ فَقَالَ: (عَلَيْهِ السَّلَامُ): اسْقِ يَا زُبَيْرُ حَتَّى يَبْلُغَ الْمَاءُ الْجَذْرَ، ثُمَّ أَمْسِكْ. فَقَالَ: الزُّبَيْرُ فَأَخْسِبُ هَذِهِ الْآيَاتِ إِلَّا نَزَلَتْ فِي ذَلِكَ (فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ). رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالْإِسْلَامِيُّ (۳).

عوروه (خوای فی رازی بن) گوئی: زوبه‌یرو پیاویکی نه‌نصاری بوو به هه‌رایان له‌سهر سه‌ره‌ی ناو، جا که بو ناوبژی و دادپرسی چوونه خزمه‌تی چه‌زرت (درویدی خودای له‌سهرین) چه‌زرت (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ئه‌ی زوبه‌یر! مه‌زراکه‌ت ناو بده‌و له پاشا ئاوه‌که به‌ره‌لا بکه بو ئه‌و، نه‌نصاریه‌که گوئی: ئه‌وه پوو‌رزای خۆته بو‌یه به‌لای ئه‌وا ده‌یبه‌ی! پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ئه‌ی زوبه‌یر! داره خورماکان ئاوبده تا دی‌راوه‌کانیان ته‌واو پر ده‌بی و ئاوه‌که دهدا له قه‌دیان ئینجا ئاوه‌که‌ش بگره‌وه! زوبه‌یر (خوای فی رازی بن) ده‌یگوت: وا ده‌زانم که ئه‌م ئایه‌ته له‌م باره‌یه‌وه هاته خواره‌وه، که ده‌فه‌رمووی:

{فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ}.

واته: روداو وانیه که وه‌ک ئه‌وان گومان ده‌بن، به‌و که‌سه‌ی که‌وا په‌روه‌ردگاری تو‌یه، ئه‌و ناپاکانه باوه‌ر ناهینن هه‌تا به ئاره‌زووی دل، تو ده‌که‌ن به‌هه‌که‌م و به‌فه‌رمانداری فرمان‌ه‌واله‌و کیشه‌و به‌رانه‌دا که روودن له

ناویانا وه له‌گه‌ل ئه‌وه‌یشا به‌وپریارو حوکمه که تو بیده‌یت به‌بی چه‌ن و چوون و پی ناخوشبوون رازی بین (ب/ت).

۱۹۲۵- (ب ۲- ۹ ز- ۵ ف) (۴).

۱۹۲۶- عَنْ الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فِي أُتْرِزْتُ هَذِهِ الْآيَةَ (إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ) كَانَتْ لِي بَثْرٌ فِي أَرْضِ ابْنِ عَمٍّ لِي، قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنْتُكَ أَوْ يَمِينُهُ فَقُلْتُ إِذَا يَخْلِفَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. وَفِي رِوَايَةٍ^(۵):

۱۹۲۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لَيَقْتَطَعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانٌ. رواهما الشيخان والترمذي والله أعلى وأعلم^(۶).

ئه‌شعه‌شی کوری قه‌یس (خوای ئی رازی بن) گو‌تی: ئه‌م ئایه‌ته له‌ شان‌ی مندا هاته‌ خواره‌وه! (إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ) بیریکم هه‌بوو له‌ناو زه‌وی ئه‌مۆزایه‌کی خۆما‌بوو ئامۆزاکه‌م بیره‌که‌ی ئی زه‌وت کردم، جا بو‌ دادخوایی چووینه‌ خزمه‌تی چه‌زهرت (دیودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی به‌من: یا به‌لگه‌ی تو، یا سویندی ئه‌و! گوتم: من به‌لگه‌و شایه‌تم نیه‌، چه‌زهرت فه‌رمووی: ده‌ سویندی بده‌ گوتم: هه‌والی سویند نازانی و ده‌ربه‌ستی سویند نایی سویند ده‌خوا، ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! له‌ گێرانه‌وه‌ی ئیره‌دا: عه‌بدوللا (خوای ئی رازی بن) گو‌تی: چه‌زهرت (دیودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: هه‌ر که‌سی به‌ درۆ سویندی ناهه‌ق بخوا له‌ گێرانه‌وه‌یه‌کا: سویندی مه‌حه‌که‌مه‌ بخوا بو‌ ئه‌وه‌ که‌ مائی پیاویکی موسولمانی پی بیچرێ و به‌ ناهه‌ق بیکا به‌ مائی خو‌ی ئه‌و که‌سه‌ که‌ ده‌چیته‌وه‌ به‌ر دیوانی خودا خودا رقی ئی ده‌گرێ و زۆری ئی نارازییه‌ (ش/ت).

(۴) تقدم برقم: ۵/ تسلسل/ ۹ من المجلد الثاني.

(۵) بخاری. تفسیر: ۴۵۵۰. مسلم. ایمان: ۳۵۲.

(۶) بخاری. مساهقة: ۲۳۵۶، ۲۴۱۶، ۲۵۱۵، ۲۶۶۶، ۲۶۷۳، ۲۶۷۶، ۴۵۴۹، ۶۶۵۹، ۶۶۷۶، ۷۸۸۲، ۷۴۴۵، ۲۳۵۷،

(۱۷۴) ناوو له‌وه‌ر قه‌ده‌غه‌یان دروست نیه: (منع الماء والکلا حرام)

۱۹۲۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَمْنَعُوا فَضْلَ الْمَاءِ لِمَنْعُوا بِهِ فَضْلَ الْكَلَالِ^(۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خوای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ئاوی زیاده قه‌ده‌غه مه‌که‌ن هه‌تا زیاده له‌وه‌ری پی قه‌ده‌غه بکه‌ن^(۱) (ش/د/ت/ن - خودایان ئی رازی بن).

۱۹۲۹- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ مَنَعَ ابْنَ السَّبِيلِ فَضْلَ مَاءٍ عِنْدَهُ وَرَجُلٌ حَلَفَ عَلَى سِلْعَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ - يَغْنِي كَاذِبًا - وَرَجُلٌ بَايَعَ إِمَامًا فَإِنْ أَعْطَاهُ وَفَى لَهُ وَإِنْ لَمْ يُعْطِهِ لَمْ يَفِ لَهُ. رواهما الخمسة^(۲).

دیسان له‌وه‌وه له‌هه‌زه‌ته‌وه ده‌فه‌رمووی: (درویدی خودای له‌سهرین) له‌ روژی قیامه‌تا ئه‌م سنی که‌سه خودا قسه‌یان له‌گه‌لا نا‌کا: پیاوێ که‌ زیاده ئاوی هه‌بی و له‌ ریبواری قه‌ده‌غه بکا، پیاوی‌کیش که‌ له‌پاش عه‌صر که‌ کاتی به‌رزه‌وه‌بوونی فریشته‌کانه له‌گه‌ل کرده‌وه‌ی روژی یه‌نده‌دا، ئه‌و له‌سه‌ر مامه‌له‌و سه‌ودا سویندی درۆ بخوا، پیاوی‌کیش په‌یمان بدا به‌ پیشه‌واو سه‌یری به‌رزه‌وه‌ندی خوێ بکا جا ئه‌گه‌ر پیشه‌وا به‌شی دا ئه‌ویش به‌ گوێی ده‌کا، به‌لام ئه‌گه‌ر ئه‌و به‌شی نه‌دا ئه‌ویش به‌ گوێی نا‌کا (ش/د/ت/ن. رم‌ای خ‌وایان لی‌بن).

^(۱) بخاری. مسافاة: ۲۵۵۳، ۲۴۵۴، ۶۹۶۳. مسلم. مسافاة: ۳۹۸۲ - ۳۹۸۳. ترمذی. بیوع: ۱۲۷۲.

^(۲) ئیمامی نه‌وه‌وی (په‌ر گۆره‌که‌ی له‌ نوور بن) ده‌فه‌رمووی: وه‌ك ئه‌وه كه‌سن بیرکی هه‌بی، وه‌ ئاوی بیرکه‌ له‌ خوێ زیاد بی وه‌ له‌ نزیکي ئه‌و بیر له‌وه‌ر هه‌بی، جا ئه‌گه‌ر خاوه‌ن بیرکه‌ بیرکه‌ی قه‌ده‌غه بکا له‌ مال‌ات و ئازهل، له‌به‌ر بی ئاوی که‌س ئازهل ناله‌وه‌رینێ له‌و له‌وه‌ر‌گایه‌!

۱۹۸۳/۸/۲۴ کاتی نووسینه‌وه‌ی پێشوو (م.د.ع) ۱۹۸۷/۱۱/۳۰ کاتی نووسینه‌وه‌ی ئیستا (م.ک.ع).

کاتی پاکنووس و هه‌لبژیری ئه‌م چاپی جواره‌مه. ۲۰۰۷/۲/۳۱ - وه‌رگێر -

^(۲) بخاری. مسافاة: ۲۳۶۹، ۷۰۰۸. مسلم. ایمان: ۲۹۵، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳. (ریاض/ ۴ ز: ۳۷ ز: ۲۸ / ۸۲۵).

۱۹۳۰- وَلَآبِی دَاوُدَ: الْمُسْلِمُونَ شُرَكَاءُ فِي ثَلَاثٍ فِي الْكَلْبِ وَالْمَاءِ وَالنَّارِ^(۳).

ئەبو داوود (خوای گورەیی ئی رازی بێ) دەگێڕێتەوه بە سەنەدێکی صالح:
بەپرشتەیه‌کی گونجاو دەڵێ: حەزەرەت (دروودی خودای لەسەربین) فەرموویەتی:
موسوڵمانان لەم سێ شتەدا هاوبەشتن: لە ئاو و لەوه‌رو ئاگردا.

(۱۷۵) زەوتکردن ناره‌وايه: (الغصب حرام)

۱۹۳۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرِبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرِبُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَنْتَهَبُ نَهْبَةً يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ أَبْصَارَهُمْ حِينَ يَنْتَهَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۱).

ئەبو ھورەیرە (خوای ئی رازی بێ) لە حەزەرەتەوه دەفەرمووی (دروودی خودای لەسەربین): داوین پێس لەو کاتەدا کە داوین پیسیه‌کە دەکا کموسوڵمان نیه، وە ئارەقخۆر لەو کاتەدا کە ئارەقه‌کە دەخواتەوه موسوڵمان نیه وە دز لەو کاتەدا کە دزییه‌کە دەکا موسوڵمان نیه، وە تالانکەر لەو کاتەدا کە لەبەرچاوی خەڵک تالانییه‌کی گرتە دەبا موسوڵمان نیه (ش) لە گێڕانەویه‌کی ئەم فەرموودەیدا لە ئیبنو عەبباسەوه: وە بەندە لەو کاتەدا کە بەناھەق کەسێ دەکوژێ موسوڵمان نیه لە گێڕانەویه‌کی تری ئەم فەرموودەیدا لە ئەبو ھورەیرەوه ئەمە‌ی پترە: بەلام لەوه بەدوا تا کاتی گیانەلا تەوبە‌ی پێ نیشان دەدرێ و تەوبە‌ی گیرایە (ش/د/ت/ن).

۱۹۳۲- وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قُتِلَ دُونَ دَمِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ دِينِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ وَمَنْ قُتِلَ دُونَ أَهْلِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالشَّيْخَانُ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۲).

(۳) بسند صالح (شرحه).

(۱) بخاری. الأشربة: ۵۵۷۸، ۲۴۷۵، ۶۷۷۲، ۶۸۱۰. مسلم. إيمان: ۲۰۰ - ۲۰۴.

(۲) بخاری مظالم: ۲۴۸۰. مسلم. إيمان: ۲۵۸. (رياض/ ۳ - ۱۲۵۶/۴ = أبو داود: ۴۷۷۲، ترمذی: ۱۴۲۱).

پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: که‌سئ له‌سه‌رمائی خوئی
بکوژرئ شه‌هیده، وه‌که‌سئ له‌سه‌ر خوئینی خوئی بکوژرئ شه‌هیده، وه‌که‌سئ
له‌سه‌ر ئایینی خوئی بکوژرئ شه‌هیده، وه‌که‌سئ له‌سه‌ر نامووس و
که‌سوکاری خوئی بکوژرئ شه‌هیده (ت/ش).

(۱۷۶) باسی یازدهه‌م: باسی شت به‌خشین، دیاریی سوننه‌ته:

الباب الحادي عشر: في الهبات الهدية

۱۹۳۳- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقْبَلُ
الْهَدِيَّةَ وَيُثِيبُ عَلَيْهَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۱).

عائیشه (خوای ئی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) دیاریی
وه‌رده‌گرت و پاداشیشی له‌سه‌ر ده‌دایه‌وه! (ب/د/ت).

۱۹۳۴- وَعَنْهَا قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ: إِنَّ لِي جَارَيْنِ، فِإِلَى أَيِّهِمَا أَهْدِي؟ قَالَ: إِلَى
أَقْرَبِهِمَا مِنْكَ بَابًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۲).

ديسان ئه‌و گوئی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! من دوو دراوسیم هه‌یه له‌پیشا
دیاری به‌کامیان بده‌م؟ فهرمووی: به‌وه‌یان که‌ده‌رگا‌که‌ی لیته‌وه‌ نزیک‌تره‌ (ب).

۱۹۳۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَوْ دُعِيتُ
إِلَى ذِرَاعٍ أَوْ كُرَاعٍ لَأَجَبْتُ، وَلَوْ أَهْدِيَ إِلَيَّ ذِرَاعٌ أَوْ كُرَاعٌ لَقَبِلْتُ^(۳).

ئه‌بو هوره‌یره‌ (خوای ئی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین)
ده‌فهرموئ: ئه‌گه‌ر خو‌لکم بکه‌ن بۆ سه‌ر پاچه‌ش دچم، یاخود سه‌روپیشم به‌
دیاری بۆ بی‌نن وه‌ری ده‌گرم! (ب/ت).

(۱) بخاری. هبة: ۲۵۸۵.

(۲) بخاری هبة: ۲۵۹۵.

(۳) (ریاض/ ۲: ز ۷۱ ژ: ۶۱۰/۹ = بخاری: ۲۵۶۸).

۱۹۳۶- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: تَهَادَوْا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تُذْهِبُ وَحَرَ الصَّدْرِ وَلَا تَحْفِرُنَّ جَارَةً لِجَارَتِهَا وَلَوْ شِقَّ فِرْسِنِ شَاةٍ. رواهما البخاري والرمذي^(۴).

دیسان گوتی: پیغه مبهەر (دروودی خودای لهسهرین) دهفهرموئ: دیاری پیشکهشی یه کتری بکه، چونکه دیاری دل ساف دهکاو دهغهزی سینگ دهکیشی، ئافرهت بو ئافهرتی دراوسی خوی هیچ دیاری و دهسهنهو کاسه ئاوسییهک بهکه نه زانی، با لاسمی مه پیکیش بی! (ب/ت).

(۱۷۷) دۆخه (مه نیجه): (المنیحة)

۱۹۳۷- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَلَا رَجُلٌ يَمْنَحُ أَهْلَ بَيْتٍ نَاقَةً تَغْدُو بِعُسٍّ وَتَرُوحُ بِعُسٍّ إِنَّ أَجْرَهَا لَعَظِيمٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ فِي الزَّكَاةِ^(۱).

ئه بو هورهیره (خوای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه مبهەر (دروودی خودای لهسهرین) دهفهرموئ: ئای بو پیاوی و شتره مینگهیی به دۆخه بدا به خیزانی، که تاقی بهیانی جامی شیرو تاقی ئیوهری جامی شیریان بداتی، به راستی ئه وه خیریکی که ئی گه ورهیه (م- خودای گهرهیی ئی رازی بئ).

۱۹۳۸- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: نِعَمَ الْمَنِيحَةِ اللَّقْحَةُ الصَّغْيُ مِنْحَةً، وَالشَّاةُ الصَّغْيُ تَغْدُو بِإِنَاءٍ وَتَرُوحُ بِإِنَاءٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۲).

دیسان گوتی: چه زهرهت (دروودی خودای لهسهرین) فهرمووی: و شتری شیرداری به شیرو مه پو بزنی شیرداری به شیر خیریکی گه ئی چاکن، بو که سنی که به دۆخه بیاندا به خیزانی، بهیانی قاپی شیرو ئیواره قاپی شیر دهسهنهیهکی گه ئی چاکه (ب).

(۴) بخاری. هبة: ۲۵۶۶، ۶۰۱۷.

(۱) مسلم. زکاة: ۲۳۵۴.

(۲) بخاری. هبة: ۲۶۲۹، ۵۶۰۸.

١٩٣٩ - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: بَيْنَا رَجُلٌ بِطَرِيقٍ، اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ فَوَجَدَ بِئْرًا فَنَزَلَ فِيهَا فَشَرِبَ، ثُمَّ خَرَجَ، فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ، فَقَالَ الرَّجُلُ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلُ الَّذِي كَانَ بَلَغَ مِنِّي، فَنَزَلَ الْبُئْرَ، فَمَلَأَ خُفَّهُ مَاءً، فَسَقَى الْكَلْبَ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ، فَغَفَرَ لَهُ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنَّا لَنَأْتِي الْبَهَائِمَ لِأَجْرٍ؟ فَقَالَ: فِي كُلِّ ذَاتِ كَبِدٍ رَطْبَةٌ أَجْرٌ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ (٣).

دیسان گوتی: پیغه مبه‌ر (دیودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: جاری پیاوی له چوئی به‌ریگه‌یه‌کا ده‌پویی، تووئیتی زوری بو هیئا، تا بیریکی دوزیه‌وه‌و چووه ناوی و ناوی خوارده‌وه، که هاته ده‌روه (روانی و سه‌گئی له توونیا نا زمانی ده‌رکیشاوه‌و هاسکه هاسکییتی و له تاوا ته‌پایی ده‌وری بیرکه‌که ده‌لیسیته‌وه، جا پیاوه‌که له‌به‌ر خو‌یه‌وه گوتی: ئه‌م سه‌گه‌یش له توونیا نا وه‌ک منی به‌سه‌ر هاتووه! جا دیسانه‌وه رویشته خواره‌وه بو ناویره‌که‌و کاله (خوفه‌که‌ی خوی پرکرد له ناو گرتی به‌ده‌میه‌وه‌و سه‌رکه‌وته‌وه سه‌ری و سه‌گه‌که‌ی ناودا، جا خودا له‌سه‌ر نه‌وه سوپاسی کردو توله‌ی بو کو‌ده‌وه‌و لیی خوش بوو.

یارانیش گوتیان: ئه‌ی ره‌وانه‌کراوی خودا! دیاره هه‌ر چاکه‌یی له‌گه‌ل گیانه‌به‌ری بی زما نا بکه‌ین خیره‌و پاداشی هیه؟ فهرمووی: به‌ئی هه‌ر چاکه‌یی له‌گه‌ل شتی بکری، که ته‌پایی ژیا نی تیابی خیریکی گه‌وره‌یه (ش).

(١٧٨) پاشکه‌زبوونه‌وه له ده‌سنه‌و به‌خشش دروست نیه:

يَحْرُمُ الرِّجْوَعُ فِي الْعَطِيَةِ

١٩٤٠ - عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْعَائِدُ فِي هَبْتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْنِهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَفِي رِوَايَةٍ: لَيْسَ لَنَا مَثَلُ السَّوءِ، الَّذِي يَعُودُ فِي هَبْتِهِ كَالْكَلْبِ يَرْجِعُ فِي قَيْنِهِ (١).

(٣) بخاری. مسافاة: ٢٣٦٣. مسلم. سلام: ٥٨٢٠ (رياض / ١ / ز: ١٣ / ١٠-١٢٦).

(١) بخاری. هبة: ٢٥٨٩، ٢٦٢١، ٢٦٢٢، ٦٩٧٥. مسلم. هبات: ٤١٤٦ - ٤١٥٢. أبو داود. بیوع: ٢٥٣٨. نسائی.

هبة: ٣٦٩٥، ٣٦٩٦، ٣٦٩٧، ٣٦٩٨، ٣٦٩٩ (رياض / ٤ / ز: ٢٨٥ / ١ / ١٦١٢).

ئیبینو عه‌بباس (خوایان ئی رازی بئ) گوتی: چه‌زهرت (درودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: که‌سئ ده‌سه‌نه‌ی خوئ دووباره‌هه‌لبگریته‌وه یا بی سه‌نیته‌وه له‌و که‌سه که پیئ به‌خشیوه وه‌ک نه‌وه وایه که سهر له‌نوئ رشانه‌وه‌ی خوئ دووباره بخواته‌وه! (ش/د/ت/ن) له‌گیرانه‌وه‌یه‌کا: ره‌فتاری ناشیرین له‌ ئیمه‌وه دووره، وه‌ک ره‌فتاری نه‌وه که‌سه‌ی که له‌ ده‌سه‌نه‌وه به‌خشی خوئ پاشگه‌ز ده‌بیته‌وه، نه‌وه وه‌کی سه‌گ وایه، که ده‌رشیته‌وه، که دووباره‌هه‌رشانه‌وه‌که‌ی خوئ ده‌خواته‌وه!

١٩٤١- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يُعْطَى عَطِيَّةٌ أَوْ يَهَبَ هِبَةً فَيَرْجِعَ فِيهَا إِلَّا الْوَالِدَ فِيمَا يُعْطَى وَلَدَهُ وَمَثَلُ الَّذِي يُعْطَى الْعَطِيَّةَ ثُمَّ يَرْجِعُ فِيهَا كَمَثَلِ الْكَلْبِ يَأْكُلُ فَإِذَا شَبِعَ قَاءَ ثُمَّ عَادَ فِي قَيْئِهِ. رَوَاهُ اصْحَابُ السَّنَنِ^(٢).

دیسان گوتی: پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: پیاو که شتیکی به‌خشی، یا به‌خشی‌شیکی دا به‌که‌سئ، ئیتر دروست نیه که لیئ په‌شیمان ببیته‌وه، مه‌گه‌ر باوک و دایک و باپیره‌و نه‌ک، دوورو نزیکیان به‌لام بو ئه‌مانه (ئه‌گه‌ر شتی ببه‌خشن به‌ منالی خویان) دروسته لیئ په‌شیمان ببنه‌وه چونکه منال خوئ و مالی هی بابیه‌تی! نه‌وه که‌سه‌یش که شتی ده‌به‌خشی و له‌ پاشا لیئ په‌شیمان ده‌بیته‌وه وه‌ک سه‌گ وایه، که هه‌ر ده‌خوات، که ته‌واو تی‌ریوو ده‌رشیته‌وه، له‌ پاشا کاتئ ویستی رشانه‌وه‌که‌ی خوئ ده‌خواته‌وه! (د/ت/ن-س/ص. خوایان ئی رازی بئ).

(١٧٩) عومراو روقبا: (العمری والرقبی)^(١)

(٢) بسند صحیح (شرحه).

(١) عمرا له‌ عومر و مرگراوه، که به‌مانا مان و ته‌مه‌ن و ژیانه، وه‌ک نه‌وه پیئ بلئ: نه‌م شته بو تو تاماویت، یا بلئ: نه‌مه‌م به‌خشی به‌تو تا خوئ ماویت بو خوئ، له‌پاش خوئ بو وه‌چه‌و نه‌ته‌ومت. روقباش له‌ مادده‌ی موراقه‌به‌ و مرگراوه، که به‌مانا (چاوه‌نوارپییه. وه‌ک نه‌وه پیئ بلئ: نه‌مه‌م دا به‌تو، وه‌ هه‌ردوو کمان چاوه‌روانی مردنی یه‌کتری ده‌که‌ین: نه‌گه‌ر من له‌ پاشا مردم نه‌وا به‌ یه‌کجاری ببئ به‌ی خوئ، وه‌ نه‌گه‌ر تویش له‌پیش مندا مردی نه‌وا ببیته‌وه به‌ی خوئ.

١٩٤٢ - عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَضَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْعُمَرَى أَنَّهَا لِمَنْ وَهَبَتْ لَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(١).

جابیر (خوای نازنی بن) گوئی: پیغهمبهر (درویدی خودای لهسهرین) بریاری داوه نه‌گهر کهسێ شتی ببه‌خشی به‌کهسێ، که تاماوه‌یی بو‌خو‌ی بی، نه‌وه ده‌بی به‌هی نه‌وه کهسه که پیی به‌خشراوه (ش/د/ت/ن).

١٩٤٣ - وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَيُّمَا رَجُلٍ أَعْمَرَ رَجُلًا عُمَرَى لَهُ وَلَعَقِبِهِ فَقَالَ: قَدْ أُعْطِيَكَهَا وَعَقِبُكَ مَا بَقِيَ مِنْكُمْ أَحَدٌ. فَإِنَّهَا لِمَنْ أُعْطِيَهَا. وَإِنَّهَا لَا تَرْجِعُ إِلَى صَاحِبِهَا مِنْ أَجْلِ اللَّهِ أُعْطِيَ عَطَاءً وَقَعَتْ فِيهِ الْمَوَارِثُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِي.

ديسان گوئی: پیغهمبهر (درویدی خودای لهسهرین) فهرمووی: نه‌گهر پیاوی شتیکی دا به‌پیاوی، که بو‌خو‌ی بی، یا بو‌وه‌چه‌ی بی له‌پاش خو‌ی، وه گوئی: نه‌مه‌م دا به‌توو به‌وه‌چه‌ی تو تا یه‌کیکتان بمینی، نه‌وه ده‌بی به‌هی نه‌وه کهسه‌ی که دراوه پیی، وه جاریکی تر نابیتته‌وه به‌هی خاوه‌نه پیشووه‌که‌ی، چونکه نه‌م جو‌ره ده‌سه‌نه‌وه به‌خشینه به‌شی که له‌پوور وه‌رگر (میراتبهر) ی تی ده‌که‌وی! (م/د/ت/ن).

١٩٤٤ - وَعَنْهُ قَالَ: إِنَّمَا الْعُمَرَى الَّتِي أَجَازَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ يَقُولَ هِيَ لَكَ وَلَعَقِبِكَ. فَأَمَّا إِذَا قَالَ هِيَ لَكَ مَا عِشْتَ. فَإِنَّهَا تَرْجِعُ إِلَى صَاحِبِهَا. قَالَ مَعْمَرٌ وَكَانَ الزُّهْرِيُّ يُفْتِي بِهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ^(٢).

من پیشنیار ده‌که‌م که زینه‌به‌خش بکری به‌زاراو بو‌عومرا یا ژینه به‌خش، وه هه‌روا ته‌ما به‌خش بکری به‌زاراو بو‌روقبه نه‌مه له‌مه‌رجیکا که نه‌م دووشته له‌کوریدیدا زاراویان نه‌بی، زمانی کوردی زور ده‌وله‌مه‌نده به‌لام بی که سو بی خزمه‌ته. - وه‌رگیر -

^(١) مسلم. هبات: ٤١٦٥، ٤١٦٦. بخاری. هبة: ٢٦٢٥. أبو داود. بیوع: ٣٥٥٠، ٣٥٥٤. ترمذی. احکام.

٣١٤٨. نسائی. عمری: ٣٧٤٤، ٣٧٤٥، ٣٧٤٧ - ٣٧٥٢.

^(٢) مسلم. هبات: ٤١٦٧ تقدم تخريجه بمثل الحديث الذي قبله (الحديث ١٩٠٠/٢).

دیسان گوتی: ئەو عومرایه‌ی که پیغه‌مبەر (درویدی خودای له‌سهرین) ریگه‌ی داوه‌ئه‌وه‌تا که بلی: ئەمه‌ بۆ خۆت و بۆ وه‌چه‌ت، به‌لام ئەگەر بلی: ئەمه‌ بۆ خۆت تاماویت، ئەوه‌ ده‌بیته‌وه‌ به‌هی خاوه‌نه‌که‌ی. جاران زوهری به‌م چه‌شنه‌ ره‌وا (فه‌توا)ی ده‌دا (م/د).

۱۹۴۵- وَعَنْهُ قَالَ: قَضَىٰ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي امْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ أَغْطَاهَا ابْنُهَا حَدِيقَةً مِنْ نَخْلٍ فَمَاتَتْ فَقَالَ ابْنُهَا إِنَّمَا أُعْطِيْتُهَا حَيَاتِهَا. وَلَهُ إِخْوَةٌ قَالُوا: نَحْنُ فِيهِ سَوَاءٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هِيَ لَهَا حَيَاتُهَا وَمَوْتُهَا. قَالَ: كُنْتُ نَصَدَقْتُ بِهَا عَلَيْهَا. قَالَ: ذَلِكَ أَبَعْدُ لَكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاحِدٌ وَاللَّهُ تَعَالَىٰ أَعْلَىٰ وَأَعْلَمُ^(۴).

دیسان گوتی: ئافره‌تیکی ئەنصار، کورپکی باخی خورمای دابووپی، که دایکه‌که‌ی مرد کوپه‌که‌ گوتی: من ته‌نیا بۆ ئەوه‌نده‌ داومه‌تی که تا خۆی ماوه‌، چه‌ن برایه‌کی تری هه‌بوون گوتیان: ئەم باخه‌ بۆ هه‌موومانه‌ وه‌ک یه‌ک چونکه‌ که‌له‌پووره‌وه‌ له‌ دایکه‌مانه‌وه‌ بۆمان به‌جیماوه‌ پیغه‌مبهریش (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی راسته‌ ئەمه‌ له‌ ژیان و مردندا هی خۆیه‌تی.

کوپه‌که‌ گوتی: خۆ من به‌ خیردابووم پیی، فه‌رمووی: ده‌سا ئەمه‌ باشتەر قسه‌ت ده‌بڕی! (د-س/ص-ئه‌حمه‌د).

۱۸۰) خه‌لاتی (قه‌طانیج): (القطنج)

۱۹۴۶- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: دَعَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْأَنْصَارَ لِيُقْطَعَ لَهُمْ بِالْبَحْرَيْنِ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ فَعَلْتَ فَاسْتَبْ لِي إِخْوَانَنَا مِنْ قُرَيْشٍ بِمِثْلِهَا، فَلَمْ يَكُنْ ذَلِكَ عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنَّكُمْ سَتَرُونَ بَعْدِي أَكْرَةً فَاصْبِرُوا حَتَّىٰ تَلْقَوْنِي. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱).

^(۴) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ (شرحه).

^(۱) بخاری جزیه: ۳۱۶۳.

ئه‌نه‌س (خوای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) یاریده‌ده‌رانی بانگکرد که له به‌هره‌ین به‌شه زه‌وییان بۆ جیا بکاته‌وه و به به‌خشیش به‌ره جوتیان بداتی.

ئه‌وانیش گوتیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئه‌گه‌ر زه‌وی ده‌ده‌ی به ئیمه ده‌بی به‌قه‌د ئیمه به‌شی برا کۆچه‌ره‌کانیشمان بده‌یت.

پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) ئه‌وه‌نده زه‌وی نه‌بوو که به‌شی هه‌ر دوولایان بکا له‌به‌ر ئه‌وه فه‌رمووی: له‌پاش خۆم خۆ خۆیی له ناوتان روو ده‌داو به چاوی خۆتان ده‌یدینن جا ددان به خۆتانا بگرن و سه‌بر بکه‌ن و به‌که‌مترین مه‌هانه ئاژاوه به‌ریا مه‌که‌ن هه‌تا له قیامه‌تا ده‌گه‌نه‌وه به خۆم، جا ئه‌و کاته پاداشی خۆتان به زیاده‌وه وه‌رده‌گرن (ب).

۱۹۴۷- عَنْ وَائِلٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَقْطَعَهُ أَرْضًا بِحَضْرَمَوْتَ وَبَعَثَ مَعَهُ مُعَاوِيَةَ لِيُقْطِعَهَا إِيَّاهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۲).

وائیل (خوای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له چه‌هرمه‌وت پارچه‌یی زه‌وی پئی به‌خشیم، وه موعاوییه‌ی له‌گه‌لدا ناردم تا بۆم جیا بکاته‌وه (د/ت:ص).

۱۹۴۸- وَقَالَ عَمْرُو بْنُ حُرَيْثٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) خَطُّ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دَارًا بِالْمَدِينَةِ بِقَوْسٍ وَقَالَ: أَزِيدُكَ أَزِيدُكَ^(۳).

عه‌مری کوپی حوره‌یث (خوای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له مه‌دینه به که‌وانی جیگه خانویه‌کی بۆ دیاری کردم و فه‌رمووی: پتری بکه‌م بۆت یا به‌سته؟ (د-سند صالح).

^(۲) صحیح عند الترمذی.

^(۳) بسند صالح (شرحه).

١٩٥٠- وَأَفْطَعَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِلَالَ بْنَ الْحَارِثِ الْمُزَنِيَّ مَعَادِنَ الْقَبْلِيَّةِ وَهِيَ مِنْ نَاحِيَةِ الْفُرْعِ فَبِتِلْكَ الْمَعَادِنِ لَا يُؤْخَذُ مِنْهَا إِلَّا الزُّكَاةُ إِلَى الْيَوْمِ. وَكُتِبَ لَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا مَا أَعْطَى مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِلَالَ بْنَ الْحَارِثِ الْمُزَنِيَّ أَعْطَاهُ مَعَادِنَ الْقَبْلِيَّةِ جَلْسِيَّهَا وَغَوْرَهَا وَحَيْثُ يَصْلُحُ الزُّرْعُ مِنْ قُدْسٍ وَلَمْ يُعْطِهِ حَقُّ مُسْلِمٍ. رواهما أبو داود والله أعلى وأعلم^(٤).

پیغه مبه‌ر (دروودی خودای له‌س‌ربین) کانه‌کانی قه‌به‌لییه‌ی به‌خه‌لات به‌خش‌ی به‌ بیلالی کو‌ری حاری‌شی موزه‌نی، وه‌ئه‌و‌کانه‌نه‌ه‌تا‌ئه‌مه‌رو (جگه‌له‌زه‌کات) به‌شی که‌سی تریان پی‌وه‌نیه‌.

پیغه مبه‌ر (دروودی خودای له‌س‌ربین) ئه‌م قه‌واله‌یه‌ی بو‌نووسی: به‌ناوی خودای به‌خشنده‌ی میهره‌بان، موحه‌مه‌د که‌ پیغه‌به‌ری خودایه‌ ئه‌م شوینانه‌ی به‌خه‌لاتی داوه‌ به‌ بیلالی کو‌ری حاری‌شی موزه‌نی، که‌ بریتین له‌ کانه‌کانی قه‌به‌لییه‌، چ‌ه‌ه‌ورازیان چ‌نه‌وییان، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی به‌که‌لکی کشتوو‌کال بی‌ له‌ چیای قودس که‌ له‌ نه‌جده‌، وه‌ه‌رچی له‌م شوینانه‌ مافی موسولمانیکی تری پی‌وه‌ بی‌ ئه‌وه‌ی نه‌داوه‌تی (د-سند صالح).

١٨١) باسی دوانزه‌هه‌م: باسی وهقف

الباب الثاني عشر: في الوقف

١٩٥١- (ب ١ - ز ١٩ - ف ٢)^(١).

١٨٢) باسی زه‌وی وهقف: (وقف الأرض)

١٩٥٢- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ أَنْصَارِي بِالْمَدِينَةِ مَالاً وَكَانَ أَحَبَّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرَاحِي وَكَانَتْ مُسْتَقْبَلَةَ الْمَسْجِدِ وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ. قَالَ أَنَسٌ فَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ (لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ

(٤) بسند صالح (شرحه).

(١) تقدم برقم: ٢/ من تسلسل/ ١٩ من المجلد الأول. (مترجم).

حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ) قَامَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ (لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ) وَإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرَحَى وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلَّهِ أَرْجُو بَرَّهَا وَذُخْرَهَا عِنْدَ اللَّهِ فَضَعَهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ حَيْثُ شِئْتَ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَخِ ذَلِكَ مَالٍ رَابِحٌ ذَلِكَ مَالٌ رَابِحٌ قَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ فِيهَا وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ. فَفَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَبَنِي عَمِّهِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالرَّمْذِيُّ (١).

ئەنەس (خوای ئی رازی بن) گوئی: لە مەدینە ئەبو طەلحە لەناو یاریدەدەرانا لە هەموویان دەولەمەندتر بوو، باخی خورمای هەبوو ناوی بەیرەحا بوو، بەرەبەر قیبلە ی مزگەوتەکە ی پیغەمبەر بوو، ئەم باخە خۆشەویستترین مائی بوو "کانیاویکی سازگاری تیاوو، گە ئی جار پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) تەشریفی دەچوو لە ئاوەکە ی دەخواردەوه.

جا کاتی ئەم ئایەتە هاتە خوارەوه: {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ} (٩٢/٣).

واتە: ناگەن بە پاداشی چاک و خیری تەواو هەتا سەرف دەکەن لە رێگە ی خودادا لە ماله نایاب و خۆشەویستەکانتان و لەو نازو نەعمەت و پایەو بەهرە باشانە ی کە خودا پێی داوێ ئەبو طەلحە هەلسا چوو بۆ لای پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) گوئی: قوربان! خودای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا کە نامە ی خۆیەتی دەفەرموێ: {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ} وە منیش باشتەین مالم بەلامەوه باخی بەیرەحایە، جا ئەوا کردم بەخیر، ساخ لەبەر رەزای خودا، ئومید دەکەم کە خودا بە چاکە بینوسی بۆم و پاشاکەوتی بکا بۆم بۆ روژێ دوایم جا تویش ئە ی پیغەمبەری خودا! خۆت سەرپشک بە چۆنی بەباش دەزانی ئاوی ئی بکە.

(١) بخاری. زکاة: ١٤٦١، ٢٣٨، ٢٧٥٢، ٢٧٥٨، ٢٧٦٩، ٤٥٥٤، ٤٥٥٥، ٥٦١١. مسلم. زکاة: ٢٣١٢. ابو داود. زکاة:

١٦٨٩. نسائی. إحباس: ٣٦٠٤. (ریاض/ ١ ز - ٣٧ ژ: ٢٩٧).

پیغهمبه‌ریش (درویدی خودای له‌سهرین) فهرمووی: بهه، بهه لهه خیره جوانه به‌راستی مالی به‌سوودو خیردار ناوا ده‌بی! تی گه‌یشتم ده‌لیی چی، من وا به باشی ده‌زانم که بیده‌ی به خزم و خویشانی خوت.

جا نه‌بو طه‌لحه دابه‌شی کرد به‌سهر خزم و ناموزاکانی خو‌ی دا (ش/ت، خودای گه‌وره لییان رازی بن).

۱۹۵۳- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ أَصَابَ عُمَرُ أَرْضًا بِخَيْرٍ، فَأَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَسْتَأْمِرُهُ فِيهَا، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَصَبْتُ أَرْضًا بِخَيْرٍ، لَمْ أَصِبْ مَالًا قَطُّ هُوَ أَلْفَسَ عِنْدِي مِنْهُ، فَمَا تَأْمُرُنِي بِهِ؟ قَالَ: إِنْ شِئْتَ حَسَبْتُ أَصْلَهَا، وَتَصَدَّقْتَ بِهَا. فَتَصَدَّقَ بِهَا عُمَرُ أَنَّهُ لَا يَبَاغُ أَصْلُهَا وَلَا يُتَبَاغُ وَلَا يُورَثُ، وَلَا يُوهَبُ. قَالَ: فَتَصَدَّقَ بِهَا عُمَرُ فِي الْفُقَرَاءِ وَفِي الْقُرْبَى، وَفِي الرِّقَابِ، وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَابْنِ السَّبِيلِ، وَالضَّيْفِ، لَا جُنَاحَ عَلَيَّ مَنْ وَلَّيَهَا أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا بِالْمَعْرُوفِ، أَوْ يُطْعِمَ صَدِيقًا غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ فِيهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۲).

ئیبینو عومهر (خوایان ئی رازی بن) گوتی: عومهر زه‌وییه‌کی ده‌ست که‌وت له خه‌یبه‌ر، چوو بۆلای پیغهمبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) که راویژی پی بکا، گوتی: ئه‌ی پیغهمبه‌ری خودا! پارچه‌یی زه‌ویم چنگ که‌وتوو له خه‌یبه‌ر، ئه‌وه‌تی هه‌م مالی وا نایابم نه‌بووه، ده‌مه‌وی بیکه‌م به‌خیر، تو ده‌فه‌رمووی بیکه‌م به‌چی؟ فهرمووی (درویدی خودای له‌سهرین): ئه‌گه‌ر چه‌زده‌که‌ی خو‌ی بکه به‌وه‌قف و ده‌رامه‌ته‌که‌ی بکه به‌خیر! جا عومه‌ریش (خوای ئی رازی بن) له‌سهر ئه‌م شیوه‌یه کردی به‌خیر: جی زه‌وییه‌که‌ی خو‌ی نه‌ده‌فروشری، نه‌ ده‌کپری، نه‌ به‌که‌له‌پوور ده‌بری، نه‌ ده‌به‌خشری. گوتی: عومهر ده‌رامه‌ته‌که‌ی وه‌قف کرد له‌سهر ئه‌م که‌سانه: له‌سهر هه‌ژاران و خزم و خویشان و له‌ریی ئازادکردنی به‌نده‌داو له‌ریگه‌ی خودا‌داو له‌سهر ری‌بوارو میوان، وه‌ ئه‌و که‌سه‌یشی که‌ سه‌ره‌رشتی

(۲) بخاری. شروط: ۲۷۳۷. مسلم. وصیه: ۴۲۰۰. ابو داود وصایا: ۲۸۷۸. ترمذی. احکام: ۱۳۷۵.

ئهو وهقفه دهكا گوناھى له سهر نيه ئه گهر به شيويهكى په سهند خوى لىى بخوا، يا دهرخواردى دؤست و برادهرى بدا، به مهرجى لىى نهىكا به مال و بىكا به ھى خوى (ش/د/ت/ن، رهزای خودای گهرهيان لىين).

١٩٥٤- وَعَنْهُ قَالَ: كَتَبَ مُعَيَّقِبٌ وَشَهِدَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْأَرْقَمِ بِسَمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا مَا أَوْصَى بِهِ عَبْدُ اللَّهِ عُمَرُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ إِنْ حَدَّثَ بِهِ حَدَّثَ أَنْ تُمْغَا وَصِرْمَةً ابْنُ الْأَكْوَعِ وَالْعَبْدُ الَّذِي فِيهِ وَالْمِائَةُ سَهْمٍ الَّتِي بِخَيْرٍ وَرَقِيقُهُ الَّذِي فِيهِ وَالْمِائَةُ الَّتِي أَطْعَمَهُ مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْوَادِي تَلِيهِ حَفْصَةُ مَا عَاشَتْ ثُمَّ يَلِيهِ ذُو الرُّأْيِ مِنْ أَهْلِهَا أَنْ لَا يُبَاعَ وَلَا يُشْتَرَى يُنْفَقُهُ حَيْثُ رَأَى مِنَ السَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ وَذِي الْقُرْبَى وَلَا حَرَجَ عَلَى مَنْ وَلِيَهُ إِنْ أَكَلَ أَوْ أَكَلَ أَوْ اشْتَرَى رَقِيقًا مِنْهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(٣).

ديسان گوتى: ئه مه راسپىرى (وهصيهت) هكهى عومه بوو، كه موعه يقيب نووسى و عهبدوللاى كوپى ئه رقه م بوو به شايهت: به ناوى خوداى به خشندهى ميهره بان، ئه مه راسپىرى عومه ره، كه به ندهى خودا به ئىستا فه رمانه وای موسولمانانه، ئه گهر خوى شتىكى ليها ت ئه واهوى شه مغ و ئه و به نده به ئىشى تيا دهكا و باخى صيرمه ي كوپى ئه كوه و ئه و سه د پشكه ي كه له خه به ره وه ئه و كويله به ي كارى تيا دهكا و ئه و سه د وه سقه سالانه يش كه موحه ممه د (درودى خوداى له سهرين) له ئه لوا دى داويه تى پى بى نانى سالى، ئه مانه هه موويان وهقف بن و حه فصه ي كچم تا ماوه سه رپه رشتيان دهكا، له پاش خوشى هوشيارانى كه سوكارى ئه و سه ره و كاريان دهكهن، به و مهرجه كه نه هيجى لى دهروشرى و نه هيجى لى دهكبرى، چؤن خوى به باشى دهزانى ئاوا بوگه داو هه ژارو بى نه واو خزم و خویش سهرفى بكا، وه ئه و كه سه شى كه سه ره و كارى دهكا قه يدى نيه ئه گهر خوى لىى بخوا، يا دهرخواردى يه كيكى ترى بدا، يا خود به نده و ئامپرو شتى واى لى بگرى بو به ره مه ينانى (د-سند صالح).

١٨٣) وهقفکردنی مزگه‌وت و بیر: (وقف المسجد والبئر)

١٩٥٥- (ب - ز ٢٢٣ - ف ٢) = ژماره: ١١٥٠/٢ (١).

١٩٥٦- عَنْ عُمَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ حَفَرَ بِئْرَ رُومَةٍ فَلَهُ الْجَنَّةُ فَحَفَرْتُهَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالنَّسَائِيُّ^(١).

عوسمان (خوای فی رازی بن) گوئی: چه زرهت (درویدی خودای له‌سربین) فهرمووی: هر که سی بیری رومه هه‌لکه‌نی به‌هشتییه منیش له‌سهر مه‌سره‌فی خوّم هه‌لم که‌ند (ب/ت/ن).

١٩٥٧- ولفظ الترمذی والنسائی: قَدِمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمَدِينَةَ وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ عَذْبَ إِلَّا بِئْرُ رُومَةٍ فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَنْ يَشْتَرِي بِئْرَ رُومَةٍ فَيَجْعَلُ ذُلُوهَ فِيهَا مَعَ دِلَاءِ الْمُسْلِمِينَ بِخَيْرٍ لَهُ مِنْهَا فِي الْجَنَّةِ فَاشْتَرَيْتَهَا مِنْ صُلْبِ مَالِي فَجَعَلْتُ ذُلُوهَ فِيهَا مَعَ دِلَاءِ الْمُسْلِمِينَ وَأَنْتُمْ الْيَوْمَ تَمْنَعُونِي أَنْ أَشْرَبَ مِنْهَا حَتَّى أَشْرَبَ مِنْ مَاءِ الْبَحْرِ. قَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ.

گفته‌ی تیرمیذی و نه‌سائی (خودایان فی رازی بن) به‌پیئی شه‌رحی غایه‌تولمه‌نموول ئاوايه: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سربین) که ته‌شریف هیئا بو مه‌دینه، جگه له بی‌ری (رومه) ئاوی شیرینی تری ئی نه‌بوو، جا چه‌زهرت (درویدی خودای له‌سربین) فهرمووی: هر که سی بی‌ری بک‌ری و بیکا به وهقف بو موسولمانان و خو‌شی وه‌ک یه‌کئ له‌وان سوودی ئی وه‌ربگری، ئه‌و که‌سه خودای گه‌وره له به‌هشتا له‌و بیره گه‌ئ باشتەر تۆله‌ی بو ده‌کاته‌وه.

عوسمان گوئی: جا منیش به‌پاره‌ی ساغی خوّم بی‌ری روومه‌م ک‌ری به بیست و پینج (یا گوئی: به‌سی و پینج) هزار دره‌م. ئه‌م بیره له پی‌شا کاریز بوو، هی کابرایه‌کی به‌نی غیفاری بوو، جا عوسمان کردی به‌بیرو سه‌ری

(١) تقدم برقم ١١٥٠/٢ فی تسلسل / ٢٢٣ من المجلد الأول (مترجم).

(٢) بخاری. وقف: ٢٧٧٨.

گرت و کردی به وهقفی موسولمانان و خوشی وهک یهکئ له موسولمانان سوودی ئی وهردهگرت و بهس. (رهزای خودای گهره‌ی لیبین).

١٩٥٨- عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أُمَّ سَعْدٍ مَاتَتْ فَأَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: الْمَاءُ. قَالَ: فَحَفَرَ بَيْتًا وَقَالَ هَذِهِ لَأُمِّ سَعْدٍ. رَوَاهُ ابْنُ دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ. وَزَادَ: فَبَلَغَ سَعْدٍ بِأَلْمَدِينَةِ. وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(٣).

سه‌عدی کوپی عوباده (خوای ئی رازی بئ) گوئی: ئه‌ی ره‌به‌ری خودا! دایکم مردوو ده‌مه‌وی خیری بۆ بکه‌م کام خیره زۆر که‌وره‌یه تا بۆی بکه‌م؟ فه‌رمووی: ئاو. ئه‌ویش بیریکئی ئی داو گوئی: ئه‌مه وهقف بئ و خیره‌که‌ی بۆ دایکم بئ. (د/ن) "ئه‌سائی ئه‌مه‌شی زیاتر کردوو: خیره‌وه‌که‌ی سه‌عد له مه‌دینه هی ئه‌مه‌یه که ئیستاش ماوه، هه‌ر وهک وهقفی سه‌حابه‌کانی تریش ماوه.

١٨٤) پاشه‌کی: باسی دۆزراوه: (خاتمه فی اللقطه)

١٩٥٩- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ آوَى ضَالَّةً فَهُوَ ضَالٌّ مَا لَمْ يُعْرِفْهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَاحِدٌ^(١).

زهیدی کوپی خالیدی جوه‌نی (خوای ئی رازی بئ) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (درووی خودای له‌سه‌ربئ) فه‌رمووی: هه‌ر که‌سئ گومبوویئ بدۆزیته‌وه چه‌شاری بداو ناوینیشانی وهک ئه‌شه‌ریعت ده‌فه‌رمووی: هه‌لنه‌دا ئه‌وه خوشی ئی گومبوو گومرایه (م/ئه‌حمه‌د).

١٩٦٠- وَعَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَأَلَهُ عَنِ اللَّقْطَةِ، فَقَالَ: اغْرِفْ عِفَاصَهَا وَوِكَاءَهَا، ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً، فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا وَإِلَّا فَشَأْنُكَ

^(٣) بخاری. وصایا: ٢٧٥٦، ٢٧٦٢، ٢٧٧٠ (ریاض/ ٣ ز: ١٦٢ ژ: ٩٤٨/١ = متفق علیه: بخاری: ١٢٨٨.

مسلم: ١٠٠٤).

^(١) مسلم. لقطه: ٤٤٨٥.

بِهَا. قَالَ: فَضَالَةُ الْغَنَمِ؟ قَالَ: هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلدُّبِّ. قَالَ: فَضَالَةُ الْإِبِلِ؟ قَالَ: مَا لَكَ وَلَهَا! مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحِدَاؤُهَا، تَرُدُّ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ، حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَالرَّمْذِيُّ^(۲).

دیسان نهو گوتی: پیاوی هاته لای چه زرهت (دروودی خودای لهسریین) عهرزی کرد: حوکمی مائی دۆزراوه چیه؟ فهرمووی (دروودی خودای لهسریین): پریاسکهو بوخچهو ده مبینه کهی نیشانه بکه، وه هتا سائی ناو نیشانی هه لبد، جا نه گهر لهو ماوه یه دا خاوه نه کهی په یدابوو نهو بیده ره وه پیی، نه گینا چی لی ده کهی بیکه.

گوتی: نهی حوکمی بزن و مه‌ری ونبوو چیه؟ فهرمووی: نه گهر تو نه یبهیت و خاوه نه کهی نه ید دۆزیته وه دیاره که گورگ ده یخوا! گوتی: نهی حوکمی و شتری بزر چیه؟ فهرمووی: ده خلت نه بی به سه‌ریه وه ده غلی مه که، نهو کوندهو پیلاوی خوی پییه، بو خوی ئاو ده خواته وه ده له وه‌ری هتا خاوه نه کهی ده ید دۆزیته وه (ش/ت).

۱۹۶۱- وَسَّيْلَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ اللَّقْطَةِ الذَّهَبِ أَوْ الْوَرِقِ فَقَالَ: اَعْرِفْ وَكَأَنَّهَا وَعِفَاصُهَا ثُمَّ عَرَفَهَا سَنَةً فَإِنْ لَمْ تَعْرِفْ فَاسْتَنْفِقْهَا وَلْتَكُنْ وَدِيعَةٌ عِنْدَكَ فَإِنْ جَاءَ طَالِبُهَا يَوْمًا مِنَ الذَّهْرِ فَأَدِّهَا إِلَيْهِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ^(۳).

پرسیار کرا له پیغه مبه‌ر (دروودی خودای لهسریین) حوکمی زی‌رو زیوی دۆزراوه چیه؟ فهرمووی: پریاسکهو ده مبینه کهی نیشانه بکه، وهتا سائی جاپی بو بده، جا نه گهر لهو ماوه دا خاوه نه کهی په یدابوو نهو بیده ره وه پیی، به لام نه گهر خاوه نه کهی په یدا نه بوو نهو سا خه‌رجی بکه وه له هه‌مان کاتدا

^(۲) بخاری. علم: ۹۱، ۲۳۷۲، ۲۴۲۷، ۲۴۲۸، ۲۴۳۶، ۲۴۳۸، ۵۲۹۲، ۶۱۱۲. مسلم. لقطه: ۴۴۷۳ - ۴۴۸۳. أبو

داود. لقطه: ۱۷۰۴. ترمذی. احکام: ۱۳۷۲.

^(۳) مسلم. لقطه: ۴۴۷۴.

دایبئی که سپارده (وه‌دیعه) یه له‌لات هه‌رکاتی خاوه‌نه‌که‌ی داوای کرده‌وه ده‌بی بیده‌یته‌وه پی‌ی! (موسلیم. خودای ئی رازی بن).

۱۹۶۲- وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَنْ التَّقَطَ لُقْطَةً يَسِيرَةً دِرْهَمًا أَوْ حَبْلًا أَوْ شِبْهَ ذَلِكَ فَلْيَعْرِفْهُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَإِنْ كَانَ فَوْقَ ذَلِكَ فَلْيَعْرِفْهُ سِتَّةَ أَيَّامٍ. فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا وَإِلَّا فَلْيَتَصَدَّقْ بِهَا. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالطَّبْرَانِيُّ وَالْبَيْهَقِيُّ^(۴).

پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموئ: نه‌گهر یه‌کئ شتیکی سووکه‌له‌ی که‌م نرخ‌ی دۆزییه‌وه (وه‌ک گوریسی یا دره‌من یا شتیکی وا) با تا سئ روژ جاری بو‌ه‌لدا، به‌لام نه‌گهر ئاوا شتی له‌وه زیاتر بوو، با تاشه‌ش روژ جاری بو‌ه‌لدا، جا نه‌گهر خاوه‌نه‌که‌ی په‌یدا بوو ئه‌وا باشه، نه‌گینا با بی‌کا به‌خیر! (ئه‌حمه‌د/ طه‌به‌رانی/ به‌یه‌ه‌قی-س/ح).

۱۹۶۳- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَخْلُبَنَّ أَحَدٌ مَاشِيَةً أَحَدٍ إِلَّا يَأْذِنَهُ أَيْحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تُؤْتَى مَشْرُبُهُ فَتُكْسَرَ خِزَانَتُهُ فَيَنْتَقِلَ طَعَامُهُ إِمَّا تَخْزُنُ لَهُمْ ضُرُوعٌ مَوَاشِيَهُمْ أَطْعَمَتْهُمْ فَلَا يَخْلُبَنَّ أَحَدٌ مَاشِيَةً أَحَدٍ إِلَّا يَأْذِنَهُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ. وَلَفْظُهُ: إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ عَلَى مَاشِيَةٍ فَإِنْ كَانَ فِيهَا صَاحِبُهَا فَلْيَسْتَأْذِنْهُ فَإِنْ أَذِنَ لَهُ فَلْيَخْلُبْ وَلْيَشْرَبْ وَلَا يَحْمِلْ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهَا أَحَدٌ فَلْيُصَوِّرْ ثَلَاثًا فَإِنْ أَجَابَهُ فَلْيَسْتَأْذِنْهُ وَإِلَّا فَلْيَخْتَلِبْ وَلْيَشْرَبْ وَلَا يَحْمِلْ^(۵).

ئیب‌نو عومه‌ر (خودایان ئی خو‌ش نوود بن) گوئی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموئ: که‌س ئاز‌ه‌لی که‌س نه‌دو‌شئ، مه‌گهر به‌ ره‌زای خو‌ی، کامتان پی‌تان خو‌شه‌ که‌ ره‌فه‌که‌تان بشکینن و خوار‌دنه‌که‌تان ببه‌ن دیاره‌ که‌س ئه‌مه‌ی پی‌ خو‌ش نیه‌ ده‌ ئه‌و خه‌لکه‌یش گوانی ئاز‌ه‌له‌کانیان دۆلابئ خوراکه‌که‌یانه‌! که‌واته‌ که‌س ئاز‌ه‌لی که‌س نه‌دو‌شئ مه‌گهر به‌ خواستی خو‌ی (ش/ت) گفته‌ی (ت): نه‌گهر که‌سئ چوو بو‌ ناو ئاز‌ه‌ل نه‌گهر خاوه‌نه‌که‌ی له‌وئ بوو باداوای

(۴) بسند حسن (شرحه).

(۵) بخاری. لقطة: ۲۴۳۵. مسلم. لقطة: ۴۴۸۶. أبو داود. جهاد: ۲۶۲۲.

شیری لی بکا، جا نه‌گهر ریگهی دا با نه‌وه‌نده شیر بدوشی که خوی بوی بخوریت‌هوه، وه نابئی لیی ببا، به‌لام نه‌گهر کهس له‌وی نه‌بوو باسی جار بانگه‌واز بکا، جا نه‌گهر کهسی وه‌لامی دایه‌وه، با روخصه‌تی لی بخوازی، نه‌گینا با نه‌وه‌نده شیر بدوشی که خوی بیخواته‌وه، وه نابئی لیی ببا.

(۱۸۵) داکه‌وته‌ی مه‌ککه‌و حاجی: (لقطة مكة والحاج)

۱۹۶۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّهُ فِي خُطْبَتِهِ فِي فَتْحِ مَكَّةَ: وَلَا تَحِلُّ لِقَطْعُهَا إِلَّا لِمُنْشِدٍ. رواه الشيخان^(۱).

ئیبنو عه‌بباس (خوایان لی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) (له) وتاره‌که‌ی رۆژی گرتنی شاری مه‌ککه‌دا) فه‌رمووی: هه‌لگرتنی شتی داکه‌وتووی ناو مککه دروست نیه، مه‌گهر بۆ که‌سی که ناو‌نیشانی هه‌ل‌دا وه‌ک نه‌وه له‌ده‌رگای مزگه‌وت و له‌ناو بازارداو له‌جیگه‌ی کۆبوونه‌وه‌ی مه‌ردم بانگه‌واز هه‌ل‌دا: کئی شتی بزبووه بابیت بۆ لای من، ناو‌نیشانی هه‌ل‌دا.

۱۹۶۵- عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُثْمَانَ التَّيْمِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَهَى عَنْ لِقَاطَةِ الْحَاجِّ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۲).

عه‌بدولره‌حمانی کۆری عوسمانی ته‌یمی (خوای لی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) نه‌هی کردووه له‌هه‌لگرتنی شتی داکه‌وتووی حاجی (م).

(۱) تقدم برقم: ۱۷۰۱ فی تسلسل / ۱۳۹ من هذا المجلد (مترجم).

(۲) مسلم. لقطة: ۴۴۸۴. أبو داود. لقطة: ۱۷۱۹.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نامه‌ی فهرائیزو راسپیتری (وه‌صیه‌ت) و بنده نازادکردن

(هه‌شت به‌ش و دوا و تاریکه)

(۱) به‌شی یه‌که‌م: هاندان له‌سه‌ر فی‌ریوونی فهرائیزو داد‌په‌روه‌ری له‌پشک داناندا:

کتاب الفرائض والوصایا والعنق. وفيه ثمانية فصول وخاتمة.

الفصل الأول: في الحث على تعليمه والعدل في القسمة

۱۹۵۶ - ➔ (ب-۱ / ز-۱۴ / ف-۵) (۱).

۲۹۵۷ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: تَعْلَمُوا الْقُرْآنَ وَالْفَرَائِضَ وَعَلِّمُوا النَّاسَ فَإِنِّي مَقْبُوضٌ. رواه الترمذي والحاكم (۲).

ئەبو هورەیره (خودای ئی زانی بێ) له‌حه‌زده‌ته‌وه ده‌فه‌رموی: (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ): هه‌م خو‌تان فی‌ری قورئان و زانستی فهرائیز بێن، وه‌هه‌م خه‌لکی تریش فی‌ریکه‌ن، چونکه‌ من له‌سه‌ر مرگ‌ن و کو‌چ کردن! (ت- سند ضعیف- حاکم).

۱۹۵۸ - عَنِ الثُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: انْطَلَقَ بِي أَبِي يَحْمِلُنِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ اشْهَدْ أَلَّنِي قَدْ نَحَلْتُ الثُّعْمَانَ كَذَا وَكَذَا مِنْ مَالِي. فَقَالَ: أَكُلْتُ بَيْتِكَ قَدْ نَحَلْتُ مِثْلَ هَذَا؟ قَالَ: لَا، قَالَ: فَأَشْهَدْ عَلَيَّ هَذَا غَيْرِي - ثُمَّ قَالَ - أَيْسُرُكَ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ فِي الْبَرِّ سَوَاءً؟ قَالَ: بَلَى. قَالَ: فَلَا إِذَا. بخاري: وَفِي رِوَايَةٍ: اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا فِي أَوْلَادِكُمْ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ (۳).

نوعمانی کو‌پی به‌شیر (خودایان ئی زانی بێ) گو‌تی: باو‌کم هه‌لی گرتم و بردمی بۆ‌لای پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) گو‌تی ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا تو‌ به‌شایه‌ت به‌که‌ ئه‌وا ئه‌وه‌و ئه‌وه‌م له‌ماله‌که‌م به‌خشی به‌نوعمانی کو‌پم. فه‌رمووی: ئایا

(۱) تقدم برقم: ۱۰۳ مجلد ۱ / تسلسل/ ۱۴.

(۲) رواه الترمذي بسند ضعيف (شرحه).

(۳) بخاري: (۲۵۸۷، ۲۵۸۶. ترمذي. احکام: ۱۳۶۷، مسلم. هبات: ۴۱۵۳ نسال. نحل: ۳۶۷۴، ۳۶۷۵، ۳۶۷۶، ۳۶۷۷.

ہموو کوپہکانی تریشت بہ قہد ئہمت پی بہخشیون؟ گوتی نہو، فہرمووی:
دہ کہسیکی تر بکہ بہ شایہتی ئہمہ، من شایہتی وا نادہم. لہ پاشا فہرموی:
ئہی حہزیش دہکھی کہ ہموویان وک یہک بوٹ باش بن؟ گوتی: بہئی.
فہرمووی: کہواتہ نابئی.

لہ گیرانہوہیہکا: لہ خودا بترسنو بیہک چاو تہماشای ہموو
منالہکانتان بکہن (ش/د/ت/ن - خودایان فی رازی ہی).

۱۹۵۹ - عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: اَقْسِمُوا
الْمَالَ بَيْنَ أَهْلِ الْفَرَائِضِ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ. وَاللَّهُ أَعْلَى
وَأَعْلَمُ^(۴).

ئیبنو عہباس (خودایان فی رازی ہی) گوتی: حہزہت (درویدی خودای لہسہرین)
دہفہرمووی: بہ پیی نامہی خودای گہورہ مائی کہ لہ مردوو بہجی دہمیئی
دابہشی بکہن بہسہر خاوہن بہشہکاندا (م/د).

۲) ھوی بیبہشبوون لہ کہلہپوور: (موانع الإرث)

۱۹۶۰ - عَنْ أَسَامَةَ بْنِ يَزِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا
يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ وَلَا يَرِثُ الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ^(۱).

ئوسامہی کوپی زہید (خودایان فی رازی ہی) گوتی: پیغہمبہر (درویدی خودای
لہسہرین) دہفہرموی: نہ موسولمان کہلہپوور لہ ناموسولمان وہردہگری وہ نہ
ناموسولمان کہلہپوور لہ موسولمان وہردہگری، ہیچیان کہلہپوور لہ ہیچ
کامیان ناگرن (ش/د/ت)

^(۴) بخاری. فرائض. ۶۷۳۲، ۶۷۳۵، ۶۷۳۷، ۶۷۴۶. مسلم. فرائض: ۴۱۱۹. أبو داؤد. فرائض: ۲۸۹۸.

ترمذی. فرائض: ۲۰۹۸.

^(۱) بخاری. فرائض: ۶۷۶۴. مسلم. ۴۱۱۶. أبو داؤد. فرائض: ۲۹۰۹. ترمذی. فرائض: ۲۱۰۷.

١٩٦١- ولأصحاب السنن: (لَا يَتَوَارَثُ أَهْلُ مِلَّتَيْنِ شَتَّى)^(٢).

ټه‌بو داوودو تیرمزی و نه‌سائی که له‌م کتیب‌ه‌دا ناسراون به‌ اصحاب السنن (خودایان لئ رازی بئ) ریوایه‌ت ده‌که‌ن: چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهریږ) ده‌فه‌رموئ: په‌پرهموانی دوو ټایینی جیا جیا له‌یه‌کتری که‌له‌پوور ناگرن!

١٩٦٢- ولأبي داود: اخْتَصَمَ أَخَوَانِ إِلَى يَحْيَى بْنِ يَعْمَرَ يَهُودِيٍّ وَمُسْلِمٍ فِي مِيرَاثَ ابْنَيْهِمَا فَوَرَّثَ الْمُسْلِمَ فَقَطْ وَقَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو الْأَسْوَدِ عَنْ رَجُلٍ عَنْ مُعَاذٍ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْإِسْلَامُ يَزِيدُ وَلَا يَنْقُصُ^(٣).

ټه‌بو داوود ده‌گپړټه‌وه: که‌ دوو برا (که‌یه‌کیکیان جووله‌که‌ بوو وه ټه‌ویتیږان موسولمان بوو) له‌سهر که‌له‌پووری باوکیان سکا‌لایان برده‌ لای یه‌حیای کوړی یه‌عمر، یه‌حیا که‌له‌پووری ته‌نیا بو موسولمانه‌کیان دانا، وه‌ گوټی: ټه‌بولنه‌سوه‌د بو‌ی گپړامه‌وه‌ له‌ پیاوړکی تره‌وه‌ له‌ موعاز‌ه‌وه‌ له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه‌ (دروودی خودای له‌سهریږ) ده‌فه‌رموئ: ئیسلام زور ده‌کاو که‌م نا‌کا (د).

١٩٦٣- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْقَاتِلُ لَا يَرِثُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ وَالْإِسْلَامُ قَطْنِي. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(٤).

ټه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بئ) ده‌لئ: چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهریږ) ده‌فه‌رموئ: بکوژ (پیاو کوژ= قاتل) له‌ کوژراوی ده‌ستی خو‌ی که‌له‌پوور ناگري (د/ت/ن-سند ضعیف- داره‌ قوطني). وه‌ خودای گه‌وره‌ بو‌خو‌ی هه‌موو شتئ زور باش ده‌زانئ.

(٢) ما في المجتبى للنسائي صحيح عنده (المقدمة).

(٣) يحيى بن يعمر كان ثقة (شرحه).

(٤) رواه أصحاب السنن بسند ضعيف (شرحه).

۳) به‌شی دووهه‌م: باسی به‌شه که‌له‌پووری منال

الفصل الثاني: في ميراث الأولاد

۱۹۶۴- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: عَادَنِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبُو بَكْرٍ فِي بَنِي سَلَمَةَ يَمْشِيَانِ فَوَجَدَانِي لَا أَغْقِلُ، فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ، ثُمَّ رَشَّ عَلَيَّ مِنْهُ، فَأَقْفَتُ فَقُلْتُ: كَيْفَ أَصْنَعُ فِي مَالِي يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَتَزَلْتُ {يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ}. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالرَّمْذِيُّ (۱).

جابر (خودای ئی رازی بن) گوئی: نه‌خۆش بووم پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) و ئه‌بو به‌کر (خودای ئی رازی بن) به‌پێ هاتن بو سهردانم، بو به‌نی سه‌له‌مه، که ده‌گه‌نه جی ده‌پروانن و من بی هوشم، جا چه‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) داوای ئاو ده‌کا و ده‌ستنوێژ ده‌گرێ و له ئاوی ده‌ستنوێژه‌که‌ی ده‌پرتی ئی لیم، ئه‌وسا هوشم دیته‌وه، گوتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! چی له‌ماله‌که‌م بکه‌م؟ جا ئه‌م ئایه‌ته دابه‌زی:

{يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ} (۱۱/۴).

واته: خودای مه‌زن ئامۆژگاریتێ ده‌کا و راتان ده‌سپییری و فه‌رمانتان پێ ده‌کا که به‌پێی ئه‌م یاسا ره‌سایه که‌له‌پوور به‌ش بکه‌ن بو منال و وه‌چه‌و نه‌ته‌وه‌ی خۆتان: له بو کوپێ دوو ئه‌وه‌نده‌ی به‌شی کچی هه‌یه، وه ئه‌گه‌ر وه‌چه‌کان هه‌ر کچی رووت بوون و زیاتریوون له دوو که‌س ئه‌وه دوو سییه‌ک ده‌به‌ن، وه ئه‌گه‌ر نه‌ته‌وه‌ی مردووه‌که یه‌ک کچ بوو ئه‌وه نیوه‌ی که‌له‌پووره‌که ده‌با (ش/ت): (ب-۱/ ز-۲۱/ ف-۱۳) = (به‌رگی ۱- / زنجیره ۲۱- / ژماره ۱۳ / ۱۵۹).

(۱) بخاری. تفسیر: ۴۵۷۷. مسلم. فرائض: ۴۱۲۲.

۱۹۶۵- وَعَنْهُ قَالَ: جَاءَتْ امْرَأَةٌ سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ بِابْنَتَيْهَا مِنْ سَعْدٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَاتَانِ ابْنَتَا سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ قُتِلَ أَبُوهُمَا مَعَكَ يَوْمَ أُحُدٍ شَهِيدًا وَإِنَّ عَمَّهُمَا أَخَذَ مَالَهُمَا فَلَمْ يَدَعْ لَهُمَا مَالًا وَلَا تُنْكَحَانِ إِلَّا وَلَهُمَا مَالٌ. قَالَ يَقْضِي اللَّهُ فِي ذَلِكَ. فَتَرَكْتُ آيَةَ الْمَوَارِيثِ {يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ} فَبَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى عَمَّهُمَا فَقَالَ: أَعْطِ ابْنَتَيْ سَعْدِ الثَّلَاثَيْنِ وَأَعْطِ أُمَّهُمَا الثَّمَنَ وَمَا بَقِيَ فَهُوَ لَكَ. رواه أبو داود والترمذي وصححه^(۲).

دیسان جابیر (خودای نازای بن) گوتی: ژنه‌که‌ی سه‌عدی کوپی ره‌بیع نه‌و دوو کچه‌ی که له سه‌عد بوون هینانی بو لای پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) گوتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! نه‌م دوو کچه کچی سه‌عدی کوپی ره‌بیعن باوکیان له غه‌زای ئوحووددا له‌گه‌ل تودا بوو که شه‌هیدکرا، ئیستاش مامه‌که‌یان هه‌رچی مالیان هه‌یه بردوو‌یه‌تی بو خو‌ی، وه هیچی بو نه‌مان نه‌هیشتوته‌وه، به‌بن مال و داراییش که‌س نایان خوازی، فه‌رمووی: خودا خو‌ی بو نه‌م بابته‌هه‌ر بربار ده‌دا، ئینجا ئایه‌تی دابه‌شکردنی که‌له‌پوور هاته خوازی که ده‌فه‌رمووی: {يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ}، ئینجا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) ناردی به‌شوین مامه‌که‌یان و فه‌رمووی: دوو سییه‌کی ماله‌که‌ بده به هه‌ردوو کچه‌که‌ی سه‌عد، وه هه‌شتیه‌کی بده به دایکیان، وه‌چی مایه‌وه له‌وان بو تو‌یه (د/ت-ص).

۱۹۶۶- عَنْ هُرَيْلَ بْنِ شَرَحْبِيلَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سُئِلَ أَبُو مُوسَى عَنِ ابْنَةِ وَائِنَةَ ابْنِ وَأَخْتِ فَقَالَ: لِلْإِنْتَةِ النَّصْفُ وَلِلْأَخْتِ النَّصْفُ، وَأَتِ ابْنُ مَسْنُودٍ فَسَيَّأُيُنِي. فَسُئِلَ ابْنُ مَسْنُودٍ وَأَخْبِرَ يَقُولُ أَبِي مُوسَى فَقَالَ لَقَدْ ضَلَلْتُ إِذَا وَمَا أَكَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ، وَلَكِنِّي أَقْضِي فِيهَا بِمَا قَضَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِلْإِنْتَةِ النَّصْفُ، وَلِلْأَبْنَةِ ابْنِ السُّدُسُ ثَكْمِلَةَ الثَّلَاثِينَ، وَمَا بَقِيَ فَلِلْأَخْتِ. فَأَتَيْنَا أَبَا مُوسَى فَأَخْبَرْتَاهُ يَقُولُ ابْنُ مَسْنُودٍ، فَقَالَ لَا تَسْأَلُونِي مَا دَامَ هَذَا الْحَبْرُ فِيكُمْ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا^(۳).

(۲) صححه الترمذي.

(۳) بخاري. فرائض: ۶۷۳۶، ۶۷۴۲.

ہوڈہیلی کوری شہرہ حبیل (خودای فی رازی بن) دہلی، پرسیار کرا لہ ئہ بوو
موسا: مردوویہک ھہیہ، کچی و کچی کوپیک و خوشکیکی ھہیہ میراتہکیان
چون فی بہش دہکری؟

گوتی: نیوہی لہ بو کچہکےہو نیوہی لہ بو خوشکہکےہو و کچی
کوپہکے ھچی ناکہوئی، وہ بشچو بو لای ئیبنو مہسعوود لہویش پیرسہ،
دہبینی ئہویش ھہر وک من دہلی، جا پرسیار کرا لہ ئیبنو مہسعوود، وہ
قسہکےہی ئہبو موساشیان بو گپرایہوہ، ئہویش گوتی: ئہگہر وائی دہبی من
ریگہم ھہلہکردبی و سہرم فی شیوائی، بہلام من لہم مہسہلہدا وک پیغہمبہر
(دروہی خودای لہسہرین) پریار دہدہم و حوکم دہکہم: بو کچہکے نیوہ ھہیہ، بو کچی
کوپہکےش شہش یہک ھہیہ، کبہ ھہردو لا دہکہنہ دوو سییہکی تہواو کہ
بہشہ پشکی دوو کچ و پترہ، وہ ھہرچیش لہوان مایہوہ بو خوشکہکےہو، جا
چوینہوہ بو لای ئہبو موسا و قسہکےہی ئیبنو مہسعوودمان بویگپرایہوہ،
گوتی: نیوہ کہ ئہم زانا گہورہیہتان لہناودایہ لہمن مہپرسن (ب/د/ت/ن)

۱۹۶۷- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَجُلًا لَاعَنَ امْرَأَتَهُ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَانْتَفَى مِنْ وَلَدِهَا فَفَرَّقَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَهُمَا، وَأَلْحَقَ الْوَلَدَ بِالْمَرْأَةِ.
رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ: وَلَفْظُهُ: جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِيرَاثَ ابْنِ الْمَلَأَعِنَةِ
لِأُمِّهِ وَلَوْ رَكِبَتْهَا مِنْ بَعْدِهَا^(۴).

ئیبنو عومہر (خودایان فی رازی بن) گوتی: لہسہر دہمی پیغہمبہردا (دروہی
خودای لہسہرین) پیاوئی لیعانی لہگہل ژنہکےیدا کردبوو، وہ حاشای کردبوو لہ
منالی ژنہکےہی و گوتی: ئہم منالہ لہمن نیہ. جا پیغہمبہر (دروہی خودای لہسہرین)
ژن و پیاوہکےہی لہیہک جیاکردہوہو تہلاقی خست و منالہکےہی بہست بہ ژنہکےہوہ
(ب/د) گفتہکےہی (د): پیغہمبہر (دروہی خودای لہسہرین) کہلہپووری منالی لیعانی دا
بہ دایکےکےہی وہ لہپاش مردنی دایکی کہلہپوورہکےہی دہدری بہ میراتہرانی
دایکی، ھہروک خوشی کہلہپوور لہ دایکی دہگری و لہ باوکی ناگری.

۱۹۶۸- وَلِلزَمْدِي: أَيُّمَا رَجُلٍ عَاهَرَ بِحُرَّةٍ أَوْ أَمَةٍ فَالْوَلَدُ وَلَدُ زِنَا لَا يَرِثُ وَلَا يُورَثُ^(۵).

تیرمیذی ریوایه ت دهکا: چه زره ت (درویدی خودای لهسریږن) فهرموویه تی: هر پیاوئ شه پووال پیسی بکا له گهل هر ئافره تیکا، چ ئافره تی نازاد بی، چ ئافره تی کویله، واته: که نیزه ک بی، نه وه نه وه مناله زوله، نه نه مناله که له پوور له و پیاووه ده گری و نه نه وه پیاووه که له پوور له و مناله ده گری.

۱۹۶۹- قَالَ أَبُو الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَتَانَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ بِالْيَمَنِ مُعَلِّمًا وَآمِيرًا، فَسَأَلْنَاهُ عَنْ رَجُلٍ تَوَفَّى وَتَرَكَ ابْنَتَهُ وَأَخْتَهُ، فَأَعْطَى الْإِبْنَةَ النِّصْفَ وَالْأَخْتَ النِّصْفَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ. وَزَادَ: (وَبَيَّ اللَّهُ يَوْمَئِذٍ حَيًّا)^(۶).

نه بولنه سوه دی کوپی یه زید (خوای ن رازی بی) گوتی: له یه مه ن موغازی کوپی جه بهل هات، وه بوو به ماموستاو به فرماندارمان، جا پرسیارمان لی کرد: پیاوئ مردووه کچیک و خوشکیکی له پاش به جیماوه چو ن ماله که یان ن دابه ش ده که ی؟ نه ویش ئاوا دابه شیکرد: نیوه ی که له پووره که ی دا به کچه که ی و نیوه شی دا به خوشکه که ی (ب/د) نه بو داوود نه مه ی پتر کردووه: نه وکاته هیشتا پیغه مبه ر (درویدی خودای لهسریږن) خو ی زیندوو بوو.

۱۹۷۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا اسْتَهَلَ الْمُؤَلُودُ وَرِثَ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ وَابْنُ حَبَانَ وَصَحَّحَهُ. وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۷).

نه بو هورهیره (خوای ن رازی بی) گوتی: پیغه مبه ر (درویدی خودای لهسریږن) ده فهرموئ: نه گه ر منال له کاتی له دایکبووندا دهنگی لیوه هات یا هر نیشانه یه کی تری ژیان ی پیوه بوو، وه که هه ناسه و پژه و شتی و نه وه که له پوور ده گری! (د/ت/ن ئیبنو حهبان: ص).

(۵) الحديث ضعيف ولكن عليه كافة العلماء (شرحه).

(۶) بخاري. فرائض: ۶۷۴، ۶۷۳.

(۷) صححه ابن حبان.

۴) به‌شه پشکی باوک و دایک و باوان (عه‌صه‌به): (میراث الأبوين والعصبة)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَّمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَةُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ} (۱۱/۴).

خودای گه‌وره و بالا ده‌ست ده‌فه‌مویی: بۆ ههر یه‌کێ له باوک و دایکی مردوو‌ه‌که شه‌ش یه‌ک هه‌یه، له که‌له‌پووری مردوو‌ه‌که، نه‌گهر نه‌ته‌وه‌ی که‌له‌پوورگری هه‌بی، به‌لام نه‌گهر مردوو‌ه‌که نه‌ته‌وه‌ی نه‌بوو، وه به‌س باوک و دایکی هه‌بوو وه هاوسه‌ریشی نه‌بوو نه‌وه دایکه‌که سییه‌کی ده‌با وه پاشماوه‌ی ماله‌که بۆ باوک‌ه‌که‌یه، وه‌لێ نه‌گهر مردوو‌ه‌که چه‌ن براو خوشکیکی هه‌بوو، نه‌وه دایکه‌که شه‌ش یه‌ک ده‌با.

۱۹۷۱- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): كَانَ الْمَالُ لِلْوَلَدِ، وَكَانَتْ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ، فَسَخَّ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ مَا أَحَبَّ، فَجَعَلَ لِلذَّكَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثَيْنِ، وَجَعَلَ لِلْأَبَوَيْنِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ، وَجَعَلَ لِلْمَرْأَةِ الثُّمْنُ وَالرُّبْعَ، وَلِلزَّوْجِ الشُّطْرَ وَالرُّبْعَ. رَوَاهُ الْبَخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۱).

ئیبنو عه‌باس (خودایان ئی رازی بن) ده‌لێ: له پێشدا له سه‌ره‌تای ئیسلامه‌وه مال بۆ منائی مردوو بوو، نه‌وه‌نده هه‌بوو مردوو‌ه‌که راسپییری ده‌کرد بۆ باوک و دایکی، جا خودا نه‌وه‌ی پێی خۆش بوو هه‌لێ وه‌شاندوه له‌م یاسایه، وه به‌ریاریدا: بۆ نێرینه دوو نه‌وه‌نده‌ی به‌شی مێینه هه‌یه وه بۆ ههر یه‌کێ له باوک و دایک شه‌ش یه‌ک هه‌یه وه هه‌شت یه‌ک و چوار یه‌کی دانا بۆ ئن، وه نیوه و چوار یه‌کی دانا بۆ مێرد (ب/د).

۱۹۷۲- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَلْحَقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا بَقِيَ فَهُوَ لِأَوَّلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ) وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَم.

(۱) بخاری. فرائض: ۶۷۳۹.

دیسان ئیبنو عہباس (خودایان لای رازی بی) گوتی: پیغہ مبہر (دیودی خودای
لہسربین) دہفہ رموی: ہہ موو خاوہن بہشی بہشی دیاری کراوی خوئی بدہنی بہ
پیئی دہقی قورئانہ کہ، ئینجا ہہرچی مایہ وہ لہوان ئوہ بو خزمترین کہسہ بہ
مہرجی کہ نیئرینہ بی! (ش/د/ت).

۵) بہشی سیہم: کہلہ پووری براو خوشک و باسی کہلالہ، واتہ مردوویی کہ
نہ وہ چہی مابی وہ نہ بنہ چہی مابی

الفصل الثالث: فی میراث الأخوات والأخوة والکلالہ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوْ امْرَأَةً وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ} (۴/۱۲) (۱).

واتہ: خودای گہورہو بالآ دہست دہفہ رموی: ئہ گہر کہسئی مرد، پیاو
بی یا زن، وہ وہچہو بنہ چہی نہ بوو، وہ میراتبہرہ کہی تہنیا برایہ کی دایکی
یا خوشکیکی دایکی بوو ئوہ بو ہہریہ کی لہو براو خوشکہ شہش یہک
ہیہ. وہ ئہ گہر ئوہ براو خوشکہ دایکیانہ زیاتر بوون لہ یہ کی ئوہ
ہہ موویان هاوبہشن لہ سییہ کی کہلہ پوورہ کہ داو جیاوازی نیہ لہ نیوانی
مییینہو نیئرینہ یاندا لہ بہشدا.

۱۹۷۳- ➡ (رقم: ۱۵۹ / جلد ۱ / تسلسل ۲۱) (۱).

۱۹۷۴- قَالَ عُمَرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) مَا رَاجَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي شَيْءٍ
مِّثْلَ الْكَلَالَةِ وَمَا أَغْلَظَ لِي فِي شَيْءٍ مَا أَغْلَظَ لِي فِيهِ حَتَّى طَعَنَ بِاصْبَعِهِ فِي صَدْرِي وَقَالَ:
يَا عُمَرُ أَلَا تَكْفِيكَ آيَةُ الصِّفِّ الْبَنِيِّ فِي سُورَةِ النَّسَاءِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ. (۲).

(۱) بخاری. فرائض: ۶۷۲۷.

(۲) تقدم برقم: ۱۵۹. مجلد ۱/ تسلسل ۲۱.

(۳) بخاری. طہارہ: ۱۹۴، ۴۵۷۷، ۵۶۵۱، ۵۶۵۱، ۵۶۵۴، ۵۶۵۷، ۶۷۲۳، ۶۷۴۳، ۷۳۰۹. مسلم. فرائض: ۴۱۲۶.

عومہر (خودای لآ رازی بئ) گوتی: بؤ ہیچ شتی وەك كه لاله چەندبار پرسیارم
 لە پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربئ) نەکردوو، وە پیغەمبەریش (دروودی خودای
 لەسەربئ) لەسەر ہیچ شتی وەك كه لاله لیڤ تون نەبوو، تەنانەت لە دواجارا
 پەنجە ی ژەند بە سینە ما و فەرمووی: ئە ی عومەر! ئە ی فارووق! تو زانا و
 دانای، ئەوەندە لەشت مەپرسە و ئەوەندە شت ورد مەکەرەو، ئوصولی
 مەسائیل و روئوسول ئەقلام لە قورئانی پیروژو سوننەتی مندا هەیه، جا
 کەواتە ئەوەندە ئیعتقاد لەسەر نەصصی صەریح لە هەموو مەسەلەیکە
 مەکەن، چونکە مەسئەلەکان زۆرو نوصوص کەم، کەواتە تیکۆشن و ئیجتیهاد
 بکەن و لە ئوصول و نوصوصەکان ئیستنباطی ئەحکامی تر بکەن، وە بزانن
 کە عیلمی ئیستینباط ئەرکی سەرەکی سەر شانی زاناکانە جا ئە ی عومەر!
 کە ئەمەت انی ئیتەر^(۱) نایەتەکە ی کە لە هاویندا هاتە خوارەو کە دەفەرموی:

{يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ} (۱۷۶/۴)

نایا ئەم نایەتەت بەس نیە کە لە سوورەتی (النساء) دایە (م).

۱۹۷۵- وَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ
 يَسْتَفْتُونَكَ فِي الْكَلَالَةِ فَمَا الْكَلَالَةُ؟ قَالَ: تُجْزِيكَ آيَةُ الصِّفِّ. قُلْتُ لِأَبِي إِسْحَاقَ: هُوَ
 مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَدَعْ وَلَدًا وَلَا وَلَدًا قَالَ: كَذَلِكَ ظَنُّوا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۳).

پیاوی هاتە لای پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربئ) گوتی: ئە ی
 پیغەمبەری خودا! لەم نایەتەدا کە خودا دەفەرموی: {يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ
 فِي الْكَلَالَةِ} کە لاله چیە؟ فەرمووی: نایەتەکە ی هاوینت بەسە، قسەبەر (راوی)
 دەلی: گوتم بە ئەبو ئیسحاق (کە لاله) ئەو کەسە یە کە مرد نە وەچە و نە
 بنەچە ی لەپاش بەجی نەمیئنی؟؟ گوتی: وا دەلین! (د).

(۱) ئەمە لەنەوہوی (خودای لآ رازی بئ) وەرگیراوە. - وەرگیر-

(۳) سکت عنه.

۱۹۷۶ - عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: إِيَّكُمْ تَقْرَأُونَ هَذِهِ الْآيَةَ: {مَنْ بَعَدَ وَصِيَّةً تَوْصُونَ بِهَا أَوْ دِينَ} وَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَضَى بِالذَّيْنِ قَبْلَ الْوَصِيَّةِ وَإِنَّ أَغْيَانَ بَنِي الْأُمِّ يَتَوَارَثُونَ دُونَ بَنِي الْعَلَاتِ الرَّجُلُ يَرِثُ أَخَاهُ لِأَبِيهِ وَأُمَّهُ دُونَ أَخِيهِ لِأَبِيهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَاحِدٌ وَالْحَاكِمُ. وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۴).

علی (رمزای خودای کمردهی نبین) گوئی: نیکوہ نہم نایہ تہ دہخویننہ وہ کہ دہفہ رموی:

{مَنْ بَعَدَ وَصِيَّةً تَوْصُونَ بِهَا أَوْ دِينَ} (۱۲/۴).

واتہ: ئەو بەش و پشکەیی بۆتان دیاری کراوە، کاتێ وەری دەگرن لە پاش جیبەجێ کردن (ئێجرا) ی راسپیڑی مردووہکە، وە لە پاش دانەوہی ئەو قەرزی کہ لە سەر یەتی، وە لە حال پنیغەمبەر خۆی (دروود و سەلات و سەلامی خودای کمرە و بالا دەستی لە سەرین) بپاری داوہ کہ لە پیش جیبەجێکردنی راسپیڑی مردوودا قەرز ی سەری دەدریتەوہ، وە برای باوک و دایکیش کہ لە پور لە یەکتەری دەگرن واتە ئەگەر برای باوکیان لە گەڵ بێت ئەو کہ لە پوور ناگرت (ت- سند ضعیف - ئەحمەد/حاکم. خودای کمرە لێیان خوش بێ).

۶ بەشی چوارەم: کہ لە پووری ژن و میرد

الفصل الرابع: في ميراث الزوجين

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دِينَ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تَوْصُونَ بِهَا أَوْ دِينَ} (۱۲/۴).

(۴) زوایہ الترمذی بسند ضعیف ولکن علیہ اهل العلم (شرحہ).

واته: خودای گه‌وره ده‌فهرموی: وه بو ئیوه هه‌یه نیوه‌ی ئه‌وه‌ی که هاوجوته‌کاننتان (واته: ژنه‌کاننتان) له‌پاش مردن به‌جیان هیشتووه، نه‌گه‌ر نه‌ته‌وه‌یان نه‌بی، به‌لام نه‌گه‌ر نه‌ته‌وه‌ی میراتگریان هه‌بی، ئه‌وه بو ئیوه‌ی می‌ردان هه‌یه چوار یه‌کی ئه‌وه‌ی ئه‌وان به‌جیان هیشتووه، ئه‌م به‌شه‌یش وهرده‌گرن له‌پاش به‌جیه‌ینانی وه‌صیه‌تی شه‌رعیان، نه‌گه‌ر وه‌صیه‌تیان کردبوو، وه هه‌روه‌ها له‌پاش دانه‌وه‌ی قهرزی سه‌ریان نه‌گه‌ر قه‌رزار بوون، وه بو ژنه‌کانیشتان (یه‌ک بن یان زیاتر) له هه‌ریه‌کی له‌م دوو حاله‌ته‌دا نیوه‌ی به‌شی ئیوه‌یان هه‌یه، که ده‌کاته چاره‌یه‌ک له حاله‌تی یه‌که‌مدا، وه هه‌شت یه‌ک له حاله‌تی دووه‌مدا، دیسان ئه‌ویش له‌پاش رابواردنی راسپیږی و دانه‌وه‌ی قهرزی سه‌رتان.

۱۹۷۷- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي جَنِّ امْرَأَةٍ مِنْ بَنِي لَحْيَانَ سَقَطَ مِثْلًا بِغُرَّةٍ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ. ثُمَّ إِنَّ الْمَرْأَةَ الَّتِي قَضَى عَلَيْهَا بِالْغُرَّةِ تَوَقَّيْتُ، فَقَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِأَنَّ مِيرَاثَهَا لِنِيبِهَا وَزَوْجِهَا، وَأَنَّ الْعَقْلَ عَلَى عَصَبَتِهَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بن) گوتی: ژنیکی به‌نی له‌حیانی مندالیکی به‌مردوویی له‌بارچوو به‌به‌رده ده‌ستی ژنیکی تر. پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سه‌ربن) داینا که خوینی ئه‌و سکه له‌بارچوو ده‌کاته سه‌ری، ئیتر ئه‌و سه‌ره به‌نده بی یا که‌نیزه‌ک بی قه‌یناکا، له‌پاشا ژنه سک له‌بارچوو که‌یش مرد، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربن) بپاریدا: که که‌له‌پووره‌که‌ی بو منداله‌کانی و بو می‌رده‌که‌یه‌تی، وه هه‌روه‌ها داینا که ده‌بی باوانی ژنه بکوژه‌که خوینباییه‌که بده‌ن (ش/ت. خویان ئی خوش نووبن).

۱۹۷۸- عَنْ سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ عُمَرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ: الدِّيَةُ لِلْعَاقِلَةِ وَلَا تَرِثُ الْمَرْأَةُ مِنْ دِيَةِ زَوْجِهَا شَيْئًا، حَتَّى قَالَ لَهُ الصُّحَّاحُ بْنُ سُفْيَانَ كَتَبَ إِلَيَّ رَسُولُ

(۱) بخاری. فرائض: ۶۷۴۰.

اللّٰهُ (مَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اَنْ وَرَثَ امْرَاةٍ اَشْتَمَ الضَّبَّائِيَّ مِنْ دِيَةِ زَوْجِهَا. فَرَجَعَ عُمَرُ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ). رَوَاهُ اصْحَابُ السَّنَنِ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ^(۲).

سہ عید (خودای فی رازی بن) گوتی: جاران عومہر (خودای فی رازی بن) دہیگوت: خوینبایی ہی خزمی باوکیہ (العاقلہ)، وہ ژن کہلہ پوور ناگریٰ لہ خوینبایی میردی، ہہتا ضہ حاکمی کوپی سوفیان پیی گوت: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) نامہی بو نووسیم: بہشہ کہلہ پوور دابنی بو ژنہ کہی ٹہشہیمی ضہ بابی لہ خوینبایی میردہ کہی ٹیتر عومہریش لہ قسہی خوٰی پہشیمان بووہ! (د/ت/ن-س/ص).

۷) بہشی پینجہم: کہلہ پووری باپیرہو نہنک

الفصل الخامس: في ميراث الجد والجدة

۱۹۷۹- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ) اَنَّ رَجُلًا اَتَى النَّبِيَّ (مَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنَّ ابْنِ ابْنِي مَاتَ فَمَا لِي مِنْ مِيرَاثِهِ؟ قَالَ: لَكَ السُّدُسُ. فَلَمَّا أَذْبَرَ دَعَاهُ فَقَالَ: لَكَ سُدُسٌ آخَرُ. فَلَمَّا أَذْبَرَ دَعَاهُ فَقَالَ: إِنَّ السُّدُسَ الْآخَرَ طُعْمَةٌ. رَوَاهُ اصْحَابُ السَّنَنِ^(۱).

عیمرانسی کوپی حوصہین (خودای فی رازی بن) گوتی: پیاوئی ہاتہ لای پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) عہرزی کرد: کوپی کوپم مردوہ، من چیم دہکہوئی لہ کہلہ پوورہ کہی؟ فہرمووی: بو تو شہش یہک ہہیہ جا کہ پیاوہ کہ ہلّسا پرا بانگی کردہوہ و فہرمووی: بو تو شہش یہکیکی تریش ہہیہ جا کہ پیاوہ کہ ویستی پرا حہزرت (درویدی خودای لہسہرین) پیی فہرمووی: شہش یہکہ کہی تر بہش نیہ، بہلام بہرماوہیہ چونکہ خاوہن بہشہکان کہمن و ٹہم شہش یہکہیش بہ تہعصیب- واتہ: بہ باوہنیٹی- بو تو ماوہتہوہ (د/ت/ن-س/ص).

^(۲) رَوَاهُ اصْحَابُ السَّنَنِ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ.

^(۱) بِسَنَدٍ صَحِيحٍ.

۱۹۸۰- عَنْ الْحَسَنِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ عُمَرَ قَالَ: أَيُّكُمْ يَعْلَمُ مَا وَرَثَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْجَدُّ، فَقَالَ: مَعْقِلُ بْنُ يَسَارٍ: أَنَا، وَرَثَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) السُّدُسُ. قَالَ: مَعَ مَنْ؟ قَالَ لَا أَذْرِي. قَالَ: لَا ذَرَيْتَ فَمَا تُغْنِي إِذَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ (۲).

حه‌سه‌ن (خودای ئی رازی بئ) گوتی: عومه‌ر (خودای ئی رازی بئ) ده‌لئ: کامتان ده‌زانن که پیغه‌مبه‌ر (دیروودی خودای له‌سه‌ربئ) چه‌نده‌ی که‌له‌پوور داوه به باپیره؟ مه‌عقیلی کوپی یه‌ساریش ده‌لئ: من ده‌زانم، پیغه‌مبه‌ر (دیروودی خودای له‌سه‌ربئ) شه‌شیه‌کی ده‌دا به باپیره. عومه‌ریش ده‌لئ: کیی تری له‌گه‌ل دابوو که حه‌زه‌ت شه‌ش یه‌کی پیی دا؟ مه‌عقیل ده‌لئ: نازانم، عومه‌ریش (خودای ئی رازی بئ) ده‌لئ: که‌واته هه‌ر نه‌تزانئ و به‌ده‌ردی ئیمه‌ت نه‌خوارد. (د-سند صالح-ن. خودایان ئی رازی بئ).

۱۹۸۱- وَقَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ فَرَضَ عُمَرُ وَعُثْمَانُ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) لِلْجَدِّ مَعَ الْإِخْوَةِ الثَّلَاثِ. رَوَاهُ مَالِكٌ (۳).

سوله‌یمانی کوپی یه‌سار ده‌لئ: عومه‌رو عوسمان و زهیدی کوپی ثابیت (خودایان ئی رازی بئ) سییه‌کیان دانا بو باپیره، له‌حالیکا که چه‌ند برایه‌کی مردوو‌ه‌که‌ی له‌گه‌ل دابی (مالیک).

۱۹۸۲- عَنْ قَبِيصَةَ بْنِ ذُوَيْبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَتِ الْجَدَّةُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا فَقَالَ: مَا لَكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى شَيْءٌ وَمَا عَلِمْتُ لَكَ فِي سُنَّةِ نَبِيِّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شَيْئًا فَارْجِعِي حَتَّى أَسْأَلَ النَّاسَ. فَسَأَلَ النَّاسَ فَقَالَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ: حَضَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَعْطَاهَا السُّدُسَ. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: هَلْ مَعَكَ غَيْرُكَ فَقَامَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ فَقَالَ: مِثْلَ مَا قَالَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ فَأَلْفَدَهُ لَهَا أَبُو بَكْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) ثُمَّ جَاءَتِ الْجَدَّةُ الْأُخْرَى إِلَى عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا فَقَالَ: مَا

(۲) بسند صالح (شرحه).

(۳) سکت عنه الشارح.

لَكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى شَيْءٌ وَمَا كَانَ الْقَضَاءُ الَّذِي قُضِيَ بِهِ إِلَّا لِعَمَلِكَ وَمَا أَنَا بِزَائِدٍ فِي الْفَرَائِضِ وَلَكِنْ هُوَ ذَلِكَ السُّدُسُ فَإِنْ اجْتَمَعْتُمْ فِيهِ فَهُوَ بَيْنَكُمَا وَأَيُّكُمَا خَلَّتْ بِهِ فَهُوَ لَهَا. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ^(۴).

قہ بیصہ‌ی کوپی ذوئہیب (خودای فی رازی بن) گوتی: نہنکیک کہ دایکی باوکی مردووه کہ بوو، ہاتہ لای ئہبو بہ کرو داوای بہ شہ کہلہ پووری خوئی لی کرد، ئہویش گوتی: لہ قورئانی نامہ‌ی خوادا ہیچت بو نیہو بہ دہقی ئایہت (بہ نہصصی ئایہت) بہشت بو دیاری نہکراوہ، وہ لہ سوننہتی پیغہمبہریشدا (دروودی خودای لہ سہربئی) ئہگہر بہشت بو دانرابئی ئہوہ من ئاگام لیئی نیہ، کہواتہ بچورہوہ با لہ یاران بپرسم تا بزائم پشکی تو چییہ.

جا کہ پرسیاری کرد موغہیرہی کوپی شوعبہ گوتی: لہ خزمہتی حہزہتدا بووم شہشیہکی دا بہنہنک، ئہبو بہکریش گوتی: بو ئہم شایہتیہ کہسی ترت لہ گہل دایہ؟

جا موحہممہدی کوپی مہسلہمہ ہہلسا ہہمان شایہتی دا ئینجا ئہبو بہکر شہش یہکی پییدا، لہ پاشا نہنکہکہی تریش (کہ دایکی دایکی مردووه کہیہ) ہات بو لای عومہر، داوای بہ شہ کہلہ پووری لی کرد، عومہریش (خودای فی رازی بن) گوتی: لہ نامہ‌ی خوادا ہیچت بو نیہ، وہ ئہو حوکمہیش کہ کراوہ لہ سہردہمی ئہبو بہ کردا بو نہنکیکی تربوو، وہ منیش لہ خوئمہوہ بہبئی بہلگہیہکی روشن پشکہکان پترناکہم. بہلام خوئی یہک شہش یہکہ، ئہگہر ہہردووکتان لہ سہری حازربن ئہوا نیوہیبتانہ، وہ ہہرکامیکتان لہ پیئشہوہ بو خوئی بردی ئہوہ تیئہپہری و دہبئی بہ ہی خوئی (د/ت/ن-س/ص).

۱۹۸۳ - عَنْ بُرَيْدَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) جَعَلَ لِلْجَدَّةِ السُّدُسَ إِذَا لَمْ تَكُنْ ذُوئِهَا أُمَّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۵).

بوریده (خودای ئی رازی بی) گوتی: چه‌زرت (دروودی خودای له‌سربین) شه‌ش یه‌کی دانا بۆ نه‌نک له‌ حالیکه‌ که‌ دایکی مردوو‌ه‌ که‌ نه‌ما بی! (د-سند صالح-ن).

۸) به‌شی شه‌شه‌م: که‌له‌ پوو‌رگرتن به‌هوی نازادکردنی که‌ سیکه‌وه‌ واته‌:
به‌هوی وه‌لانه‌وه‌: (الفصل السادس: في الأثر بالولاء)

۱۹۸۴- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْوَلَاءُ لِمَنْ أُعْطِيَ الْوَرَقَ، وَوَلِيَ النَّعْمَةَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

له‌ گێڕانه‌وه‌ی ئێره‌دا به‌م شیوه‌یه‌:

عائیشه‌ (خودای ئی رازی بی) گوتی: چه‌زرت (خودای ئی رازی بی) ده‌فه‌رموی: هه‌قداری -یا سه‌رداری: وه‌لاء: ئه‌و هه‌قه‌ی که‌ به‌هوی نازادکردنی به‌نده‌وه‌ په‌یدا ده‌بی بۆ خاوه‌نه‌ نازادکه‌ره‌که‌ی - بۆ ئه‌و که‌سه‌یه‌ که‌ پارهی ره‌قی له‌سه‌ر ده‌ژمی‌ری و خه‌لاتی نازادی ده‌به‌خشی پیی! (ش/د/ت/ن-خودایان ئی رازی بی).

۱۹۸۵- وللبخاري: مَوْلَى الْقَوْمِ مِنَ الْفُسَيْهِمْ. أَوْ كَمَا قَالَ^(۲).

بوخاری (خودای ئی رازی بی) ده‌گێڕێته‌وه‌: چه‌زرت (دروودی خودای له‌سربین) ده‌فه‌رموی: نازادکراوی هه‌ر هۆزی به‌ یه‌کێک له‌ خویان حلیب ده‌کرێ یا وه‌ک ئه‌وه‌ی که‌ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) خۆی فه‌رمووی: واته‌: چه‌زرت (دروودی خودای له‌سربین) یا ئاوا‌ی فه‌رموو، یا شتیکی ئاوا‌ی فه‌رموو.

۱۹۸۶- عَنْ وَائِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْمَرْأَةُ تَحُوزُ ثَلَاثَةَ مَوَارِيثَ عَتِيقَهَا وَلَقِيطَهَا وَوَلَدَهَا الَّذِي لَا عَتَّ عَنْهُ^(۳).

(۵) بسند صالح.

(۱) تقدم برقم: ۱۷۶۱/۳ مجلد ۲/ تسلسل/ ۱۴۹.

(۲) بخاري. فرائض. ۷۶۱، تعليق ذكره البخاري قبل الرقم: ۲۵۲۸ مباشرة.

واٹیلہی کوپی ٹہسقع (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغہمبہر (درویدی خودای
لہسہرین) دہفہرموی: کہلہپووری ٹہم سی کہسہ بو ژنہ:

یہکہم: نازاد کراوی خوی.

دووم: منالی دوزراوی خوی کہ لہ لاکولان دہیدوزیتہوہو بہخیوی دہکا.
سییہم: ٹہو مندالہی کہ بہہوی شہرہ نہفرینہوہ (مولاعنہ: لیعان)ہوہ
بووہ بہ مندالی خوی (د/ت/ن-س/ص).

۱۹۸۷- وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): مَاتَ رَجُلٌ وَلَمْ يَتْرُكْ وَارِثًا إِلَّا
غُلَامًا كَانَ أَعْتَقَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): هَلْ لَهُ أَحَدٌ؟ قَالُوا: لَا إِلَّا غُلَامًا لَهُ
كَانَ أَعْتَقَهُ. فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِيرَاثَهُ لَهُ. رَوَاهُمَا أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۴).

ٹیبنو عہبباس (خودایان فی رازی بن) گوتی: پیاوئی مرد، کہلہپوور گری نہبوو
جگہ لہ خولامی کہ لہوہو پیش نازادی کردبوو، جا پیغہمبہر (درویدی خودای
لہسہرین) فہرموی: ٹایا کہسی ہہیہ؟ گوتیان: خہیر کہسی نیہ تہنیا
خولامیکی ہہیہ ٹہویش لہپیش مردنیدا نازادی کردبوو جا پیغہمبہر (درویدی
خودای لہسہرین) کہلہپوورہکہی دا بہ خولامہکہی. (د/ت/ن-س/ح= ٹہبو داوود،

تیرمذی، نہسائی، بہ سہنہدیکی حہسہن ریوایہتیان کردوہو، خویان فی رازی بن)
۱۹۸۸- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) أَنَّ رَسُولَ
اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَرِثُ الْوَلَاءُ مَنْ يَرِثُ الْمَالُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ.
وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۵).

لہ عہمری کوپی شوہیہوہ، لہ باوکیہوہ، لہ باپیڑیہوہ (خودایان فی رازی
بن) لہ پیغہمبہرہوہ (درویدی خودای لہسہرین) دہفہرموی: کی مالی مردو بہ

^(۲) رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ بِسَنَدٍ حَسَنٍ (شرحہ).

^(۴) رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ بِسَنَدٍ حَسَنٍ (شرحہ).

^(۵) بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ کَمَا هُوَ مَذْکُورٌ أَعْلَاهُ فِي ذِیلِ الْحَدِیْثِ.

که له پوور دهگری هه ئه ویش هه قدری (واته: وه لائی) بهنده‌ی نازاد کراوی خو‌ی به که له پوور دهگری! (ت- سند ضعیف).

۹) دانی که له پوور به خالوان (زه ویلنه رهام): (توریت ذوی الارحام)

۱۹۸۹- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَأَتَوْهُمْ نَصِيْبُهُمْ كَانَ الرَّجُلُ يُحَالِفُ الرَّجُلَ لَيْسَ بَيْنَهُمَا نَسَبٌ فَيَرِثُ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ فَنُسِخَ ذَلِكَ بِقَوْلِهِ: وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ. فَتَوَارَثُوا بِالنَّسَبِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالدَّارِ قُطَنِي^(۱).

له ته فسیرو راقه‌ی ئەم ئایه ته دا:

{ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَأَتَوْهُمْ نَصِيْبُهُمْ } (۳۳/۴)^(۱).

ئیبینو عه بباس (خودایان ئی رازی بئ) ده‌لئ: له پی‌شدا دوو پیاو ده‌بوون به سوینخو‌ری یه‌کتری، به‌بئ ئەوه که خزمی یه‌کتری بن، ئیتر به‌هوی به‌ستنی ئەو په‌یمان‌ه‌وه که له پووریان له یه‌کتری ده‌گرت، تا له پاش دا ئەم ده‌ستووره به‌م ئایه ته هه‌لوه‌شایه‌وه: که ده‌فه‌رموی:

{ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ }^(۲).

^(۱) سکت عنه الشارح.

^(۲) واته‌ی ته‌واوی ئایه ته‌که ناویه: بۆ هه‌موو که‌سێ برپاری چه‌ن میراته‌به‌ریکمان داوه، ئەو مال‌و ما‌فانه به میرات ده‌گرن که له بابو دا‌کو خزم و خو‌یشی زۆر نێ‌زیک به‌جێ ده‌می‌نێ، جا که‌واته هه‌ر که‌سێ له‌مانه به‌شی خو‌یان له‌میرات پێ بدەن. -و‌مرگێ‌ر-

^(۳) ئە‌نه‌فال/ ۷۵ واته: ئە‌وانه‌ی که خزم و خو‌یشی یه‌ک‌ترین ورشته‌ی خو‌یشایه‌تی هه‌یه له نێ‌وانیان ئه‌وانه له پێ‌شتر بۆ یه‌ک‌تری، به‌پێی یاسا ده‌ستوری قورنان، هه‌تا که‌سیکی بێ‌گانه.

-و‌مرگێ‌ر-

نیتړ له وه و دوا به هوۍ رشته‌ی خزمایه تییه وه که له پووریان له یه کتری ده گرت و که له پوورگرتن به هوۍ سویند خوږییه وه پووچ بووه. (د/داره قوطني).

۱۹۹۰ - عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: ابْنُ أُخْتِ الْقَوْمِ مِنْهُمْ أَوْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۲).

نه نه س (خودای فی رازی بن) گوټی: پیغه مېهر (دروودی خودای له سرېن) فهرمووی: خوشکه زای پیاو یه کیکه له که سوکاره که ی، یا فهرمووی: یه کیکه له خوږیان (ش/د/ت/ن - خودایان فی رازی بن).

۱۹۹۱ - عَنْ الْمُقَدَّامِ الْكِنْدِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَنَا أَوْلَى بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ فَمَنْ تَرَكَ دَيْنًا أَوْ ضَيْعَةً فَإِلَيَّ (أَيُّ فَعَلِيَّ سَدَادٌ دِينُهُ وَمُؤْنَةُ عِيَالِهِ) وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ وَأَنَا مَوْلَى مَنْ لَا مَوْلَى لَهُ أَرِثُ مَالَهُ وَأَفُكُّ عَائَتَهُ (أَيُّ أُسِرَهُ) وَالْخَالُ مَوْلَى مَنْ لَا مَوْلَى لَهُ يَرِثُ مَالَهُ وَيَفُكُّ عَائَتَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالشَّيْخَانُ وَالرَّمْذِيُّ. وَلَفْظُهُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ مَوْلَى مَنْ لَا مَوْلَى لَهُ وَالْخَالُ وَارِثُ مَنْ لَا وَارِثَ لَهُ^(۳).

ميقدامی که نه دی (خودای فی رازی بن) گوټی: پیغه مېهر (دروودی خودای له سرېن) فهرمووی: من له بهرترم به هه موو موسولمانن، له هه موو که سیکی تر، ته نانه ت له بهرترم به خوشی له خودی خوشی! جا له بهر نه وه نه گهر موسولمانن مردو قهرزی له سهر بوو نه وه قهرزه که ی له سهر خو مه و من بویده بڅیرمه وه، وه نه گهر خیزانی بڅ دالده ی له پاش به جئ ما نه وه گوزهرانیان له سهر منه، به لام نه گهر مائی له پاش به جئ ما نه وه بو میراتبه راکانیه تی، وه من خاوه نی نه وه که سهر که که سوکاری نیه، مائی به که له پوور ده گرم چونکه مائی من هه مووی هی به یتولماله وه دیلی بهر نه دهم، لاله یش خاوه نی نه وه که سهریه که خاوه نی تری له باوانی نیه، هه مائی به

(۲) بخاری. فرائض: ۶۷۶۲، ۲۵۲۸.

(۳) بخاری. فرائض: ۶۷۳۱. مسلم. فرائض: ۴۱۳۳، ترمذی. جنائز: ۱۰۷۰.

که له پوور دېبا، هم ديلي له ديلي رزگار دهکا (د/ش/ت). گفته‌ی (ت): خوداو پیغه مبهري خودا خاوه‌نی نه و که سه‌ن که خاوه‌نی تری نه له خرم و که سوکار لاله‌یش میراتبه‌ری نه و که سه‌یه که میراتبه‌ری تری نه.

۱۹۹۲- عَنْ تَمِيمِ الدَّارِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا السُّنَّةُ فِي الرَّجُلِ يُسَلِّمُ عَلَى يَدَيِ الرَّجُلِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ؟ قَالَ: هُوَ أَوْلَى النَّاسِ بِمَحْيَاةٍ وَمَمَاتِهِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۴).

ته میمی داری (خودای فی رازی بن) گوته: نه‌ی پیغه مبهري خودا! نه‌گه‌ر پیاوئ له سهر دهستی موسولمانیکی تردا موسولمان بوو چی هه‌قیکی له سهری هه‌یه؟ فهرمووی: له ژیان و له مردنیا له پیشتیرین که سه پیی! (د/ت/ن).

۱۹۹۳- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ مَوْلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَاتَ وَتَرَكَ شَيْئًا وَلَمْ يَدَعْ وَلَدًا وَلَا حَمِيمًا فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هَا هُنَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ أَرْضِهِ؟ قَالُوا: نَعَمْ. قَالَ: فَأَعْطُوهُ مِيرَاثَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَحَسَنُهُ^(۵).

عائیشه (خودای فی رازی بن) گوته: نوکه‌ریکی پیغه مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) مرد، هه‌ندی مالی هه‌بوو، به‌لام نه منال و نه خرمی نه‌بوو، پیغه مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) فهرمووی: که‌س هه‌یه لی‌ره که خه‌لکی ولاتی نه‌و بی؟ گوته‌یان: به‌لئ هه‌یه: فهرمووی: (دروودی خودای له‌سربین): ده‌که‌له پووره‌که‌ی بده‌ن به‌و (د/ت/ح).

۱۹۹۴- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: كُلُّ قَسَمٍ قُسِمَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَهُوَ عَلَى مَا قُسِمَ لَهُ وَكُلُّ قَسَمٍ أَذْرَكَهُ الْإِسْلَامُ فَهُوَ عَلَى قَسَمِ الْإِسْلَامِ رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهَ^(۶).

(۴) سکت عنه الشارح.

(۵) حسن‌عند الترمذی.

(۶) رواه أبو داود بسند صالح (شرحه).

ئیبنو عه‌بباس (خودایان فی رازی بن) ده‌لئ: هر مائئ که له سه‌رده‌می نه‌زانیدا به‌شکرایی وه‌ک خوی ده‌مینیت‌ه‌وه و نه‌حکامی سه‌رده‌می نه‌زانی له‌گه‌لئ شتا دیانی پیا ده‌نری، وه‌ک مال و رشته‌ی که‌سایه‌تی و ژن و ژنخوازی و نه‌مانه وه‌ک خویان ده‌میننه‌وه. به‌لام هر مائئ که‌وتبیت‌ه سه‌رده‌می ئیسلامه‌وه نه‌وه به‌پیئ حوکمی ئیسلام دابه‌ش ده‌کری (د-سند صالح-ئیبنو ماجه).

۱۰) مالی پیغه‌مبهر ^{درویدی} ^{خوئک لسه‌ر} بۆ نه‌ته‌وه‌که‌یه‌تی: (مال النبي ﷺ لامته)

۱۹۹۵- عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عِنْدَ مَوْتِهِ دِرْهَمًا وَلَا دِينَارًا وَلَا عَبْدًا وَلَا أَمَةً وَلَا شَاةً، إِلَّا بَغْلَتُهُ الْبَيْضَاءُ وَسِلَاحُهُ وَأَرْضًا جَعَلَهَا صَدَقَةً. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ وَالنَّسَائِي.

عه‌مری کوپی حاریث (خودای فی رازی بن) گو‌تی: که پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) مرد نه‌ پوول و پاره‌وه نه‌زیوو زیرو نه‌ به‌نده‌وه که‌ نیزه‌ک و نه‌ رانه‌مه‌پی له‌پاش به‌جئ نه‌ما، ته‌نیا هی‌ستریکی سپی هه‌بوو، له‌گه‌ل چه‌که‌که‌ی، پارچه‌یی زه‌ویشی هه‌بوو کردبووی به‌وه‌قف (ش/د/ن- خودایان فی رازی بن).

۱۹۹۶- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ فَاطِمَةَ وَالْعَبَّاسَ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) أَتَيَا أَبَا بَكْرٍ يَلْتَمِسَانِ مِيرَاثَهُمَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَطْلُبَانِ أَرْضَيْنِهِمَا مِنْ فَدَكٍ، وَسَهْمَهُمَا مِنْ خَيْبَرٍ. فَقَالَ لَهُمَا أَبُو بَكْرٍ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: لَا تُورَثُ، مَا تَرَكَنَا صَدَقَةً، إِنَّمَا يَأْكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ مِنْ هَذَا الْمَالِ. وَاللَّهِ لَا أَدْعُ أَمْرًا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَصْنَعُهُ فِيهِ إِلَّا صَنَعْتُهُ. قَالَ: فَهَجَرْتُهُ فَاطِمَةُ، فَلَمْ تُكَلِّمْنِي حَتَّى مَاتْتُ. وَفِي رِوَايَةٍ: لَا يَفْتَسِمُ وَرَثَتِي دِينَارًا، مَا تَرَكَتُ بَعْدَ نَفَقَةِ نِسَائِي وَمَثْوَةِ عَامِلِي فَهُوَ صَدَقَةٌ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ.^(۲)

(۲) بخاری. فرائض: ۶۷۳۰، ۶۷۲۹، ۶۷۲۸، ۶۷۲۷، ۳۰۹۴، ۶۷۲۹. مسلم. جهاد: ۴۵۵۲، ۴۵۵۵، ۴۵۵۶، ۴۵۵۸،

أبو داود. خراج: ۲۹۷۴، ۲۹۶۳، ۲۹۶۴. ترمذی. السیر: ۱۶۱۰. نسائی. قسم الفین: ۴۱۵۹.

عائیشہ (خودای فی رازی بن) گوتی: فاطیمہ و عہباس (درویدیان لیبی) چون بو لای ئہبو بہکر، داوای بہشہ کہلہ پووری خویانیان لیکرد، لہ کہلہ پووری پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین): داوای پیشکی خویانیان لیکرد لہ دوو پارچہ زہویہ کہی فہدہک و لہ زہویہ کہی خہیہر. ئہبو بہکریش پیی گوتن: بو خوّم لہ پیغہمبہرم ژنہوت دہیفہرموو (درویدی خودای لہسہرین): میرات و کہلہ پووری لہ ئیمہ ناگیرئی، کہ دہستہی پیغہمبہرانین، ہہرچیمان لہ پاش بہجئ ما خیرو خیراتہ، بہ لام گوزہرانی کہ سوکاری موحممد لہ سہر بہیتولمالہ.

ئینجا ئہبو بہکر گوتی: بہخودا خوّم چیم دیوہ لہ پیغہمبہر خوئی (درویدی خودای لہسہرین) کہ کردوویہتی لہم مالہ منیش ہہروای فی دہکہم.

گوتی: ئیتیر فاطیمہ ہامووشوئی ئہبو بکری نہ کردہوہ، وہ ہہتا مردیش قسہی لہ گہلدا نہ کرد (ش/د/ت/ن).

لہ گیرانہ و ہیکہا: کہ سوکاری من (لہ پاش مردنی من) پارہو پول دابہش ناکہن، ہہرچیم لہ پاش بہجئ ما خیرو خیراتہ تہنیا ژئواری ژنہکانم و نازوخہی سہرکارہ کہمی لی دہرچئ! (ش/د/ت/ن).

۱۱) بہشی حہوتہم: باسی راسپیتری (وہ صیہت):

الفصل السابع: فی الوصیة:

۱۹۹۷ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ النَّبِيِّ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ، يُرِيدُ أَنْ يُوصِيَ فِيهِ نَيْتٌ لِّثَنَيْنِ، إِلَّا وَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

ئیبینو عومہر (خودایان فی رازی بن) گوتی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) فہرمووی: ہہر موسولمانئی شتیکی ہہبن کہ بیہوئی راسپیتری (وہ صیہت)

(۱) بخاری. وصایا: ۲۷۲۸. مسلم. وصیة: ۴۱۸۰. أبو داؤد. وصایا: ۲۸۶۲. ترمذی. جنائز: ۹۷۴، ۲۱۸.

نسائی. وصایا: ۳۶۲۱.

بؤ بکا هه ق وایه دوو شهوی به سهردا تی نه په پړی هه تا وه صییه تنامه که ی به نووسراوه یی له لای خوئی داده نی (ش/د/ت/ن - خودایان فی رازی بڼ).

۱۹۹۸ - وَقَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا): مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا وَلَا شَاةً وَلَا بَعِيرًا وَلَا أَوْصَى بِشَيْءٍ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۲).

عائیشه (خودای فی رازی بڼ) گوئی: پیغه مېهر (دروودی خودای له سېرېن) که گیانی پاکي سپارد هیچی له پاش خوئی به جی نه هیشت، نه دینار، نه درهم، نه مېر نه وشر، ته نانه ت هیچ راسپیږیه کیشی نه کرد (م/د/ن).

۱۹۹۹ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ أَوْ الْمَرْأَةُ بِطَاعَةِ اللَّهِ تَعَالَى سِتِّينَ سَنَةً ثُمَّ يَحْضُرُهُمَا الْمَوْتُ فَيُضَارَّانِ فِي الْوَصِيَّةِ فَتَجِبُ لَهُمَا النَّارُ. وَقَرَأَ أَبُو هُرَيْرَةَ (مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةِ يُوصَى بِهَا أَوْ ذَيْنِ غَيْرِ مُضَارٍّ). رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ^(۳).

ئېبو هورهیره (خودای فی رازی بڼ) ده لی: حه زړه ت (دروودی خودای له سېرېن) ده فهرموئ: ری ده که وئ، پیاوئ، یا ژنئ، شه ست سالی ره به ق فهرمان به ری (طاعت) ی خودای که وړه ده کا، که چی له کاتی سهره مەرگا له راسپیږی (وه صییه ت) دا ناهه قی ده کا، جا شایسته ی ناگری دۆزه خ ده بی ئینجا ئېبو هورهیره بؤ پشتیوانی ئم فهرمووده ی ئم ئایه ته ی خوینده وه:

{ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةِ يُوصَى بِهَا أَوْ ذَيْنِ غَيْرِ مُضَارٍّ } (۱۲/۴).

واته: ئم به شه که هیه بویان له پاش رابواردنی راسپیږیه که که کرابئ، یا له پاش دانه وئ قهرزئ که واهه سهر مردووه که وه، به مەرچئ که ئو وه صییه ت و قهرزه نه کرابن به مه هانه ی زیان که یاندن به میراتبه ره کان. (د/ت-س/ص).

(۲) مسلم. وصیة: ۴۲۰۵، أبو داود. وصایا: ۲۸۶۲. نسائي. وصایا: ۳۶۲۳، ۳۶۲۴.

(۳) رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ.

(۱۲) وه‌صییه‌تکردن به‌سییه‌کی مال: (الوصیة بالثلث)

۲۰۰۰- عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَرَضْتُ عَامَ الْفَتْحِ مَرَضًا أَشْفَيْتُ مِنْهُ عَلَى الْمَوْتِ فَأَتَانِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَغُودُنِي فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّ لِي مَالًا كَثِيرًا لَا يَرْتَبِي إِلَّا ابْنَتِي أَفَأُوصِي بِمَالِي كُلِّهِ؟ قَالَ: لَا. قُلْتُ: فَثُلْثِي مَالِي؟ قَالَ: لَا. قُلْتُ: فَالْشَّطْرُ؟ قَالَ: لَا. قُلْتُ: فَالْثُلْثُ؟ قَالَ: الْثُلْثُ وَالْثُلْثُ كَثِيرٌ إِنَّكَ أَنْ تَدْعَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدْعَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ، وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً إِلَّا أُجِرْتَ فِيهَا حَتَّى اللَّقْمَةُ تَرْفَعُهَا إِلَى فِي (فم) امْرَأَتِكَ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أُخْلَفُ عَنْ هِجْرَتِي؟ قَالَ: إِنَّكَ لَنْ تُخْلَفَ بَعْدِي فَتَعْمَلْ عَمَلًا تُرِيدُ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ إِلَّا أَزْدَدْتَ بِهِ رِفْعَةً وَدَرَجَةً، وَلَعَلَّكَ أَنْ تُخْلَفَ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ، اللَّهُمَّ أَمْضِ لِأَصْحَابِي هِجْرَتَهُمْ، وَلَا تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

سه‌عدی کوپی نه‌بو وه‌ققاص (خودای نازای بن) گوئی: سالی فه‌تھی مه‌ککه له مه‌ککه زور نه‌خوش بووم، که‌شه‌نگ بووم، خه‌ریکبووم بمرم، پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) هات بو لام، بو سهر لی‌دانم، عه‌رزیمکرد: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! من مالیکی زورم هه‌یه، نه‌وه‌یشی پیی بگوترئ میراتبه‌ر ته‌نیا تاقه کچیکم هه‌یه، جا ئایا دروسته که وه‌صییته بکه‌م که هه‌موو ماله‌که‌م له‌پاش خووم بکه‌م به‌خیرو خیرات؟ فه‌رمووی: (نه‌ه) عه‌رزیم کرد: نه‌ی دووبه‌شی؟ فه‌رمووی: (نه‌ه) عه‌رزیم کرد نه‌ی نیوه‌ی؟ فه‌رمووی: (نه‌ه) عه‌رزیم کرد: نه‌ی سییه‌کی؟ فه‌رمووی: سییه‌ک ده‌بی، وه‌ئی سییه‌کیش هه‌ر زوره له سییه‌کیش که‌متر بی باشتره چونکه تو میراتبه‌ره‌کانت به ده‌وله‌مه‌ندیی به‌جئ به‌یلتیت که‌ئی له‌وه باشتره که به هه‌ژاری به‌جییان بیلی، که له‌پ له‌مو له‌و پان بکه‌نه‌وه، هه‌رچیش خه‌رج بکه‌ی له‌به‌ر ره‌زای خودای که‌وره نه‌وه پاداشتی که‌وره‌ی له‌سهر وه‌رده‌گریت، تنانه‌ت نه‌و پاروه نانه‌یش که ده‌یده‌یت به‌ژنی خووت نه‌ویش هه‌ر خییریکی که‌وره‌یه.

(۱) بخاری. ایمان: ۵۶، ۱۲۹۵، ۲۹۳۶، ۴۴۰۹، ۵۶۶۸، ۶۲۷۳، ۶۷۳۳. مسلم. وصیة: ۴۱۸۵-۴۱۹۴. أبو داؤد.

عەرزیمکرد: قوربان! ئەه‌ی پیغه‌مبەری خودا! دەترسم لەگەڵ (لە کۆمەڵی یارانم) بەجێ بمینم و زیانی هەبێ بۆ کۆچکردنم؟ فەرمووی: چەندە لەپاش من بمینی و کردەوه‌ی باش بکە‌ی ساخ بۆ ره‌زای خودا به‌وه پایە و پلەت پینی به‌رز دەبیته‌وه، ئومیدیش دەکەم که تەمەنت درێژبێ و لەپاش ئیমে بمینی و ببی به‌مایه‌ی خێرو خوشی بۆ گە‌لی موسوڵمان، وه‌ هه‌روه‌ها ببی به‌مایه‌ی زه‌ه‌رو زیان بۆ ه‌ۆ‌زی کافران! ئەه‌ی خودایه‌! کۆچی یارانم تاسه‌ربێ و قه‌بوول و گیرایی، وه‌پاشگه‌زیان نه‌که‌یته‌وه‌ لێی (ش/د/ت/ن).

۲۰۰۱- عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَجُلًا أَعْتَقَ سِتَّةَ مَمْلُوكِينَ لَهُ عِنْدَ مَوْتِهِ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُمْ فَدَعَا بِهِمْ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَجَزَّاهُمْ أَثْلًا ثُمَّ أَقْرَعَ بَيْنَهُمْ فَأَعْتَقَ اثْنَيْنِ وَأَرَقَّ أَرْبَعَةً وَقَالَ لَهُ قَوْلًا شَدِيدًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۱).

عیمپران‌ی کوپی حوصه‌ین (خودای ئا‌ رازی بێ) گوتی: پیاوێ هه‌موو ماله‌که‌ی ته‌نیا شه‌ش به‌نده‌ بوو، له‌سه‌ره‌مه‌رگا هه‌ر شه‌شیانی ئازاد کرد، پیغه‌مبەریش (دروودی خودای له‌سەربێ) بانگی کردن و کردنی به‌ سیبه‌ش و ده‌و (قورعه‌)ی له‌ نیوانا کردن و دوانیانی ئازاد کرد که ده‌وه‌که‌یان بۆ ده‌رچوو‌بوو وه‌چواریشیانی به‌ به‌ندی هیلایه‌وه‌، وه‌چه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سەربێ) قسه‌ی ناخوشیشی به‌ پیاوه‌که‌ گوت له‌سه‌ر ئه‌و کاره‌ ناشیرینه‌ (م/د/ن).

۱۲) راسپیری بۆ میراتبه‌ر دروست نیه‌: (لا وصیه‌ لوارث)

۲۰۰۲- عَنْ أَبِي أُمَامَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ فِي خُطْبَتِهِ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعْطَى لِكُلِّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ فَلَا وَصِيَّةَ لَوَارِثٍ أَلَوْكَ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَايِرِ الْحَجَرُ وَحَسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ وَمَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ أَوْ اتَّمَى إِلَى غَيْرِ مَوَالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ الثَّابِتَةُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا تُنْفِقُ امْرَأَةٌ مِنْ بَيْتِ زَوْجِهَا

(۱) مسلم. کتاب الایمان: ۴۳۱۱ - ۴۳۱۳. ابو داود. عتق: ۲۹۶۱، ۲۹۵۸، ۲۹۵۹، ۲۹۶۰. ترمذی. احکام: ۱۳۶۴.

إِلَّا بِإِذْنِ زَوْجِهَا. قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا الطَّعَامَ؟ قَالَ: ذَلِكَ أَفْضَلُ أَمْوَالِنَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَاحِبَاهُ^(۱).

ئەبو ئوما مە (خودای ئازادی بێ) گوتی: بە گوێی خۆم گویم لێبوو، لە وتارەکی سالی حەجی مال ئاوا بیدا پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەرین) دەیفەرموو: هەموو خاوەن مافی خودا مافی خۆی داوەتی، کەوابوو ئیتر وەصییەت و راسپیتری دروست نیە بۆ میراتبەر، منالیش هی میرده، شەڕوالپیسیش ئەگەر داواى منالی ژنێ بکا کە میردی هەبێ و بلی منالە کە لەو و لە میرده کە نیە شەڕوالپیسیش لەم حالەتەدا بەر دەبارانی بۆ دەمینێتەو و لەسەر پێ لێنانی خۆی رەجم دەکری، لەو دنیايش حساب و ئی پرسینە و هیان لەسەر خودایە، هەر کەسیکیش حاشا لە باوکی خۆی بکا و یەکیکی تر بکا بە بابی خۆی، یا حاشا لە خاوەن (مەولا)ی خۆی بکا و کەسیکی تر بکا بە سەرداری خۆی، ئەو و نەفرین و لەعنەتی خودای لێبێ، پەیتا پەیتا هەتا رۆژی قیامەت. نابێ ژن - لە مالی میردی - هیچ ببەخشێ مەگەر بە رەزای میرد خۆی، بیژرا (گوترا): ئەو پیغەمبەری خودا! هەتا خواردەمەنیش نابێ ببەخشێ؟ فەرمووی: بۆ ئێو خواردەمەنی بە چی دەزانن خواردەمەنی باشتەین مالی ئێمە (ت/د/ن-س/ص).

۱۴) سەرپەرشت (وەصی)ی هەتیو بە شێوەیەکی پەسەند دروستە لە مالی هەتیو کە بخوات: (يَاكُلُ الْوَصَى مِنْ مَالِ الْيَتِيمِ بِالْمَعْرُوفِ)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا} (۱۰/۴).

(۱) بسند صحیح (شرحه).

واته: خودای گه‌وره ده‌فهرموئ: ئەو که‌سانه که مالی هه‌تیوان به‌ناهه‌ق ده‌خۆن ئەوه به‌راستی پڕ به‌سکی خۆیان ئاگری دۆزه‌خ ده‌خۆن، وه به‌زوویی ده‌چنه ناو ئاگری بلیسه‌داری دۆزه‌خه‌وه!

۲۰۰۳ - قَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا): {وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَغْفِرْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ}. أُنْزِلَتْ فِي وَالِي الْيَتِيمِ أَنْ يُصِيبَ مِنْ مَالِهِ إِذَا كَانَ مُحْتَاجًا بِقَدْرِ مَالِهِ بِالْمَعْرُوفِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱).

عائیشه (خودای ئی رازی بئ) گوئی: ئەم ئایه‌ته:

{وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَغْفِرْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ} (۶/۴).

واته: هەر که‌سێ له ئیوه ده‌وله‌مەندبێ، با خۆی دوور بگرێ له مالی ئەو هه‌تیوانه وه هەر که‌سی‌کیش که ئاتاج و گه‌دایه با له و ماله بخوا به‌شیوه‌یه‌کی په‌سه‌ند، گوئی: ئەم ئایه‌ته: له شانی کاربه‌ده‌ستی هه‌تیودا هاته خواره‌وه: ئەگەر ئاتاج و نیازمه‌ندبوو ئەوه دروسته که به‌قه‌ی خزمه‌تی ماله‌که به‌پێی شه‌رع لێی بخوا (بوخاری - خودای ئی رازی بئ).

۲۰۰۴ - عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنِّي فَقِيرٌ لَيْسَ لِي شَيْءٌ وَلِي يَتِيمٌ. قَالَ فَقَالَ كُلْ مِنْ مَالِ يَتِيمِكَ غَيْرَ مُسْرِفٍ وَلَا مُبَادِرٍ وَلَا مُتَأَكِّلٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۲).

عه‌مری کوپی شوعه‌یب له باوکیه‌وه، له باپیریه‌وه (خودایان ئی رازی بئ) گوئی: پیاوێ هاته خزمه‌تی چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌ربێ) گوئی: من هه‌ژارم هیچم نیه، کاربه‌ده‌ستی هه‌تیویشم؟ فهرمووی (دروودی خودای له‌سه‌ربێ): به‌م سێ مه‌رجه له مالی هه‌تیوه‌که‌ی لات بخۆ:

یه‌که‌م: به‌بێ ئیسراف و ده‌ست‌بلای.

^(۱) بخاری. وصایا: ۲۷۶۵.

^(۲) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. بسند صالح (شرحه).

دووهم: به په‌له ماله‌که‌ی ته‌واو مه‌که.

سینه‌م: مالی ئی پیکه‌وه‌مه‌نی بو خۆت! (د-سند صالح-ن).

٢٠٠٥- عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَا أَبَا ذَرٍّ إِنِّي أَرَاكَ ضَعِيفًا وَإِنِّي أَحِبُّ لَكَ مَا أَحِبُّ لِنَفْسِي فَلَا تَأْمُرَنَّ عَلَى اثْنَيْنِ وَلَا تَوَكِّلَنَّ مَالَ يَتِيمٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ.^(٣)

ئه‌بو زهر (خودای ئی رازی بێ) گوئی: هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌رین) پی‌ی
فه‌رمووم: ئه‌ی ئه‌بو زه‌ر! ده‌تبینم زه‌بوون و بێ هی‌زیت، له‌به‌ره‌وه‌ی که‌ چیم
بو خۆم پی‌ خوش بێ بو تویش پی‌م خوشه‌ له‌به‌ره‌وه‌ ئامۆژگاریت ده‌که‌م که‌
نه‌بیته‌ فه‌رماندار، با له‌سه‌ر تاقه‌ دوو که‌سیش بێ، وه‌ نه‌یشبی به‌ سه‌ره‌وکاری
مالی هه‌تیو (د/م).

١٥) له‌پاش ره‌سیده‌ بوون هه‌تیوی نامینی: (لا یتیم بعد بلوغ)

٢٠٠٦- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: حَفِظْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا يُتِمُّ بَعْدَ اخْتِلَامٍ وَلَا صُمَاتٍ يَوْمَ إِلَى اللَّيْلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ.^(١)

عه‌لی (خودای ئی رازی بێ) گوئی: له‌ فه‌رمووده‌ی پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین)
له‌ ده‌می خو‌ی ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌م له‌به‌ر کردووه‌: له‌پاش شه‌یتانی بوون
هه‌تیوی نامینی، قسه‌نه‌کردن و ده‌مگرتنیش له‌ قسه‌ به‌یانی هه‌تا ئیواری
به‌هیچ دانانری (د-سند صالح).

٢٠٠٧- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: عُرِضْتُ عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الْجَيْشِ وَأَنَا ابْنُ أَرْبَعٍ عَشْرَةَ سَنَةً فَلَمْ يَقْبَلْنِي فَعُرِضْتُ عَلَيْهِ مِنْ قَابِلٍ فِي جَيْشٍ وَأَنَا ابْنُ

(٣) مسلم. إمارة: ٤٦٩٦. أبو داود. وصايا: ٢٨٦٨. نسائي. وصايا: ٣٦٦٩.

(١) بسند صحيح (شرحه).

خَمْسَ عَشْرَةَ فَقِيلَنِي. قَالَ نَافِعٌ: وَحَدَّثْتُ بِهِذَا الْحَدِيثَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَقَالَ: هَذَا حَدُّ مَا بَيْنَ الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ. وَفِي رِوَايَةٍ: هَذَا حَدُّ مَا بَيْنَ الثَّرِيَّةِ وَالْمُقَاتِلَةِ. رَوَاهُ الْخُمَسَةُ^(٢).

له گيړانه‌وه‌یه‌کی ئیږده‌دا ئاوايه: ئیبنو عومەر (خودایان فی رازی بن) گوتی: روژنی غه‌زای ئوحوود چوارده سال بووم، له‌ناو سوپادا رانوین‌رام به‌سه‌ر چه‌ره‌تدا (دروودی خودای له‌سهرین) هه‌تا بزانی که به‌جه‌نگاوهر ده‌گیږیم یانا جا په‌سه‌ندی نه‌کردم و ریگه‌ی شه‌پرکردنی نه‌دام، به‌لام له‌سالی ئاینده‌دا که پانزه سال بووم له‌ناو سوپایه‌کا رانوین‌رام به‌سه‌ریا په‌سه‌ندی کردم و قه‌بوولی کردم به‌شه‌پرکه‌ر. نافع ده‌ئی: که ئهم فهرمووده‌یه‌م گيړایه‌وه بو عومهری کوپی عه‌بدولعه‌زیز له‌کاتی فهرمان‌ره‌وایی خویدا گوتی: ئهم سه‌رگوزوشته‌یه راده‌ی جیاکردنه‌وه‌ی بچووک و گه‌وره‌یه له‌یه‌کتری. له‌گيړانه‌وه‌یه‌کا: ئهمه راده‌ی جیایی (حه‌ددی فاصیلی) نیوانی مندا‌لانه له‌جه‌نگاوهران (ش/د/ت/ن).

٢٠٠٨- عَنْ عَطِيَّةَ الْقُرْطِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: عَرْضْنَا عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَوْمَ قُرَيْظَةَ فَكَانَ مَنْ أَلْبَسَ قِتْلَ وَمَنْ لَمْ يُنْبِتْ خُلَى سَبِيلُهُ فَكُنْتُ مِمَّنْ لَمْ يُنْبِتْ فَخُلِيَ سَبِيلِي. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ فِي السَّيَرِ وَالنَّسَائِيُّ فِي طَلَاقِ الصَّبِيِّ بِلَفْظٍ: فَمَنْ كَانَ مُحْتَلِمًا أَوْ نَبَتَتْ عَائَتُهُ قِتْلَ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مُحْتَلِمًا أَوْ لَمْ تَنْبِتْ عَائَتُهُ تَرَكَ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(٣).

عطییه‌ی قورطی (خودای فی رازی بن) گوتی: روژنی غه‌زای به‌نی قوره‌یظه، ئیمه که ئه‌وسا جووله‌که بووین یه‌که یه‌که نیشانی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ئه‌دراین هه‌تا منال له‌پیاو جیا‌بکریته‌وه جا ئهو که‌سه‌ی که به‌ری مووی ئی هاتبوو ده‌کوژرا، ئه‌وه‌شی که به‌ری مووی لسی نه‌هاتبوو به‌ره‌للا ده‌کرا، من خۆم یه‌کیک بووم له‌وانه که هیشتا موویان ئی نه‌هاتبوو، بۆیه به‌ره‌للا کرام (ت-س/ص-ن) گفته‌ی (ن): ئیتر، ئه‌وه‌ی که شه‌یتانی بوو بوو، یا به‌ری مووی ئی هاتبوو ده‌کوژرا وه ئه‌وه‌یشی که وه‌هانه‌بوو وازی ئی ده‌هینرا.

(٢) تقدم برقم: ٢٨٨ فی المجلد الأول. تسلسل: ٥١.

(٣) رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ صَحِيحٍ (شرحه).

١٦) به‌شی هه‌شته‌م: باسی به‌نده (واته: کۆيله) نازادکردن:

الفصل الثامن: العتق

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ، وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ، فَكُ رَقَبَةً، أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ، يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ، أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ} (٩٠/١١-١٦).

واته: خودای گه‌وره ده‌فهرموئ: هیشتا ئاده‌میزاد به ته‌واوی په‌لاماری پله‌ی سه‌ختی نه‌داوه و هه‌ورازه سه‌خته‌که‌ی نه‌برپوه، تو چووژانیت ئه‌و پله سه‌خته کامه‌یه که خودا پیی خوشه ئاده‌میزاد په‌لاماری بداو ته‌ختی بکا؟ ئه‌و هه‌ورازو پله‌یه گه‌ئ پاپیلکه‌ی هه‌یه: یه‌کئ له‌وانه کۆيله‌یی و به‌نده‌یی، ته‌خت ده‌کری به نازادکردنی به‌نده‌کان و به هه‌لکردنی ئالای نازادی بو هه‌موو که‌سئ و بو هه‌موو گه‌ئ، که ئه‌مه‌یش به‌راستی کۆسپیککی گه‌ئ گه‌وره‌یه و به‌هه‌موو که‌سئ نا‌کری، یه‌کیکی تر له‌وانه ده‌سگیرویی مه‌ردومه، به تایبه‌تی له‌ روژی برسییتی و گرانی‌دا نان و ئاو بدا به‌هه‌ژاران و به ئاتا‌جان و به هه‌تیوان و به خزم و خویشان و به هه‌ژاری که‌فته‌کاری.

٢٠٠٩- عن سَعِيدِ ابْنِ مَرْجَانَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ لِي أَبُو هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَيُّمَا رَجُلٍ أَعْتَقَ امْرَأً مُسْلِمًا اسْتَنْقَذَ اللَّهُ بِكُلِّ عَضْوٍ مِنْهُ عَضْوًا مِنَ النَّارِ. قَالَ سَعِيدٌ: فَأَنْطَلَقْتُ إِلَى عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) فَأَخْبَرْتُهُ فَعَمَدَ إِلَيَّ عَبْدٌ لَهُ قَدْ أَعْطَاهُ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ عَشْرَةَ آلَافٍ دِرْهَمٍ أَوْ أَلْفَ دِينَارٍ فَأَعْتَقَهُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(١).

سه‌عیدی کوپی مه‌رجانه (خودای ئی رازی بن) گوئی: ئه‌بو هوریره (خودای ئی رازی بن) پیی گوتم: پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: هه‌ر پیاوی پیاویکی به‌نده‌ی موسولمان نازاد بکا، خودا له‌جیاتی هه‌ر ئه‌ندامیکی ئه‌و به‌نده‌یه، ئه‌ندامیکی ئه‌و نازادکه‌ره له‌ ئاگری دۆزه‌خ نازاد ده‌کا. سه‌عید گوئی: چووم بو لای عه‌لی کوپی حوسه‌ین (خودای ئی رازی بن) که ئه‌م باسه‌م بو باسکرد په‌لاماریدا، به‌نده‌یه‌کی هه‌بوو نازادیکرد، عه‌بدو‌ل‌لای کوپی جه‌غه‌ر

(١) بخاری: عتق: ٢٥١٧، ٦٧١٥. مسلم: عتق: ٣٧٧٥. ترمذی: نذورو ایمان: ١٥٤١.

به‌و بهنده‌یه دهه‌زار درهم، یا هه‌زار دیناری دابوو پیی نه‌یدابوو پیی، به‌لام به‌ئومیدی شادبوون به‌م به‌هریه که‌ئم فهرمووده‌یه مژده‌ی پی داوه نازادی کرد (ش/ت).

۲۰۱۰- و لمسلم والترمذی: مَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مُؤْمِنَةً أَعْتَقَ اللَّهُ بِكُلِّ عَصْرِ مِنْهُ عَصْرًا مِنَ النَّارِ حَتَّى يُعْتِقَ فَرْجَهُ بِفَرْجِهِ^(۲).

موسلیم و تیرمیزی غیریقی به‌حری ره‌حمه‌تی خودای گه‌وره بن و نه‌یه‌نه ده‌روه لیی، ده‌گیپ‌نه‌وه له‌هه‌زه‌ته‌وه (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموی: هه‌رکه‌سی به‌نده‌یه‌کی خاوه‌ن باوه‌پو خاوه‌ن ئیمان نازاد بکا، خودای گه‌وره‌یش له‌جیاتی هه‌ر ئەندامی‌کی ئەو به‌نده‌یه ئەندامی‌کی ئەو که‌سه له‌ئاگری دۆزه‌خ نازاد ده‌کا، ته‌نانه‌ت دامه‌ن و شه‌رمگای له‌جیاتی دامه‌ن و شه‌رمگای نازاد ده‌کا! (م/ت).

۲۰۱۱- عَنْ أَبِي ذَرٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: إِيْمَانٌ بِاللَّهِ، وَجِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ. قُلْتُ: فَأَيُّ الرِّقَابِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: أَغْلَاهَا ثَمَنًا، وَأَنْفَسَهَا عِنْدَ أَهْلِهَا. قُلْتُ: فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ؟ قَالَ: تُعِينُ صَانِعًا أَوْ تَصْنَعُ لِأَخْرَقَ. قُلْتُ: فَإِنْ لَمْ أَفْعَلْ؟ قَالَ: تَدْعُ النَّاسَ مِنَ الشَّرِّ، فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۳).

ئەو دەر (خودای ئی‌رازی بێ) گو‌تی: پرسیم له‌هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سهرین): کام کاره زۆر په‌سه‌ندو گه‌وره‌یه؟ فه‌رموی: ئیمان و باوه‌پ به‌خودا و خه‌بات و تیکۆشان له‌پینگه‌ی ئەودا، گو‌تم: ئە‌ی کام به‌نده‌یه نازاد بکری پاداشی گه‌وره‌تره؟ فه‌رموی: ئەوه‌ی که‌به‌به‌ها گرانه‌و له‌لای خاوه‌نه‌که‌ی گه‌لی چاک و نایابه‌هه‌رزیم کرد: ئەگه‌ر ئەوه‌م بۆ نه‌کرا؟ فه‌رموی: یاریده‌ی پیشه‌سازی بده، یا ده‌ستی ناشی و کۆلییه‌ک بگه‌رو فی‌ری کاری، پیشه‌یه‌کی بکه، هه‌رزیم کرد: ئەگه‌ر ئەوه‌یشم بۆ نه‌کرا؟ فه‌رموی: شه‌پی خۆت له‌مه‌ردووم لاده، ئەوه‌یش هه‌ر خیره (ش).

(۲) مسلم. عتق: ۳۷۷۴ - ۳۷۷۷. ترمی. ندور: ۱۵۴۱.

(۳) بخاری. عتق: ۲۵۱۸. نسائی. جهاد: ۳۱۲۹. مسلم. ایمان: ۲۴۶، ۲۴۷.

۲۰۱۲- و لأبي داوود والرمذي: أَيُّمَا رَجُلٍ مُسْلِمٍ أَعْتَقَ رَجُلًا مُسْلِمًا فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَاعِلٌ وَقَاءَ كُلِّ عَظْمٍ مِنْ عِظَامِهِ عَظْمًا مِنْ عِظَامِ مُحَرَّرِهِ مِنَ النَّارِ وَأَيُّمَا امْرَأَةً أَعْتَقَتْ امْرَأَةً مُسْلِمَةً فَإِنَّ اللَّهَ جَاعِلٌ وَقَاءَ كُلِّ عَظْمٍ مِنْ عِظَامِهَا عَظْمًا مِنْ عِظَامِ مُحَرَّرِهَا مِنَ النَّارِ^(۴).

له‌سه‌ر ریوایه‌تی شه‌بو داوود و تیرمیذی (خودایان فی رازی بن) پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌ربن) ده‌فه‌رموی: هر پیاویکی موسولمان پیاویکی موسولمان نازاد بکا خودا یه‌ک به‌یه‌ک نیسکی نازادکراوه‌که ده‌کا به‌هوی سوپه‌ری له‌ ناگری دوزخ، بوی‌ک به‌یه‌کی نیسکی نازادکهره‌که، هر شافره‌تیکیش شافره‌تیکی موسولمان نازاد بکا هه‌روه‌ها (د/ت-س/ص).

۲۰۱۳- و لأصحاب السنن: مَثَلُ الَّذِي يُعْتِقُ عِنْدَ الْمَوْتِ كَمَثَلِ الَّذِي يُهْدِي إِذَا شِيعَ^(۵).

حه‌زده‌ت (درویدی خودای له‌س‌ربن) - له‌سه‌ر گپ‌رانه‌وه‌ی پی‌شه‌وایان: شه‌بو داوود و تیرمیذی نه‌سائی به‌ سه‌نه‌دیکی صه‌حیح - ده‌فه‌رموی: شه‌وه‌ی که له‌سه‌ره‌مه‌رگا به‌نده نازاد ده‌کا مانه‌ندی که‌سیکه که تا خوی تیر نه‌خواو له‌ لووتی نه‌یه‌ته‌وه دیاری و ده‌سه‌نه به‌که‌س نادا وه هه‌تا خوی له‌به‌ری نه‌مینیتته‌وه به‌شی که‌س نادا.

۲۰۱۴- عَنْ ابْنِ عُمرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ أَعْتَقَ عَبْدًا وَلَهُ مَالٌ فَمَالَ الْعَبْدِ لَهُ إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَهُ السَّيِّدُ^(۶).

ئیبنو عومه‌ر (خودایان فی رازی بن) گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌ربن) ده‌فه‌رموی: هر که‌سێ به‌نده‌یی نازاد بکا، نه‌گه‌ر به‌نده‌که مالی هه‌بێ شه‌وه ماله‌که بوی خویه‌تی و مافی ناغا‌که‌یی پیوه نیه مه‌گه‌ر له‌ حاله‌تی‌کا که ناغا‌که‌ی

(۴) بسند صحیح (شرحه).

(۵) بسند صحیح (شرحه).

(۶) زواید ابو داود بیسند صالح (شرحه).

مه‌رجی کردبئی که ماله‌که بو خوی بی، نه‌وه ده‌بئی به‌هی خوی (د-سند صالح-ن).

۲۰۱۵- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَدُ الزُّكَا شَرُّ الثَّلَاثَةِ. قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: لَأَنْ أُمْتَعَ بِسَوْطٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُغْتِقَ وَلَدُ زَيْتَةٍ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ.^(۷)

نه‌بو هورهیره (خودای فی رازی بی) گوتی: حه‌زهدت (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموی: منالی زؤل خراپترینی سی که‌سه‌که‌یه که خوی و باوکی و دایکین، هه‌رچه‌ند بیژووه‌که به‌شدارنییه له تاوانه‌که‌ی باوک و دایکیا، وه‌لی به‌زوری واپیده‌که‌وی که مرویه‌کی زور خراپی لی په‌یدا ده‌بی، چونکه له توخمیکی پیسه نه‌بو هورهیره (خودای فی رازی بی) ده‌یگوت: من به‌ش به‌حالی خوم نه‌وه‌م که‌لی پی باشتره که قه‌مچییه‌ک بکه‌م به‌خیر له ریگه‌ی خودادا تا نه‌وه‌ی که به‌نده‌یه‌کی زؤل نازاد بکه‌م (د-سند صالح-ن).

۱۷) به‌نده‌ی خزم که‌بوو به‌مالی خزم نیتر نازاد ده‌بی، نه‌گه‌ر که‌سیکی دارا هه‌ندیکی له به‌نده‌یی نازادکرد، ده‌بی باقی مه‌نده‌که‌شی نازاد بکا:

القريب يعتق بالملكية كما يعتق الباقي على الميسور

۲۰۱۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا يَجْزِي وَلَدُ وَالِدًا إِلَّا أَنْ يَجِدَهُ مَمْلُوكًا فَيَشْتَرِيَهُ فَيُعْتِقَهُ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيُّ.^(۸)

نه‌بو هورهیره (خودای فی رازی بی) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموی: که‌س له‌چاکه‌ی باوک و دایک و باپیره و نه‌نکی خوی دهرناچی، مه‌گه‌ر نه‌مانه به‌نده‌بن و نه‌و بیانکری و نازادیان بکا (م/د/ت/ن- خودایان فی رازی بی).

۲۰۱۷- عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ مَلَكَ ذَا رَحِمٍ مَحْرَمٍ فَهُوَ حُرٌّ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ.^(۹)

(۷) رواف أبو داود بیسند صالح (شرحه).

(۸) مسلم. عتق: ۳۷۷۸. ترمذی. بروصلة: ۱۹۰۶. أبو داود. ادب: ۵۱۳۷.

سہ موورہی کوڙی جوندوب (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغہ مہر (درویدی خودای لہ سہرین) فہرموی: ہرکہ سئی ببئی بہ خواہنی بہندہیہ کی خرمی خوئی (مہرہم) ئیتر یہ کسہر ئہو بہندہیہ نازاد دہبئی چونکہ کہ سایہ تی و ناغایی و نوکہ رییان نہ گوتووہ و ئہم دوو وشہ لہ یہ کہ وہ دوورن. (د/ت/ن/حاکم-حاکم بہ صہ حیچی داناوہ).

۲۰۱۸- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ أَعْتَقَ شِرْكَاً لَهُ فِي مَمْلُوكٍ فَعَلَيْهِ عِتْقُهُ كُلُّهُ، إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ يَبْلُغُ ثَمَنَهُ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ عَتَقَ عَلَيْهِ مَا عَتَقَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۳).

ئیبنو عومہر (خودایان ئی رازی بن) گوتی: پیغہ مہر (درویدی خودای لہ سہرین) فہرموی: ئہوہی بہشی خوئی لہ بہندہیہ ک نازاد بکا، لہ سہریہ تی کہ ہہ مووی نازاد بکا، ئہ گہر ئہوہندی مال ہہ بوو کہ بہشی ئہوہ بکا، بہ لام ئہ گہر ئہوہندی مال نہ بوو ئہوہ ہہر ئہو بہشی نازاد دہبئی کہ نازاد کراوہ. (ش/د/ت/ن).

۱۸) بہندہی کاغز پیدراو (موکاتہب): (المکاتبہ: (نامہ نووسی))

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا} (۳۳/۲۴).

یہزدانی پاک خودای گہورہ و مہزن لہ قورٹانی پیوژدا دہ فہرموی: وہ ئہو، بہندانہ تان کہ دہیانہ وی موکاتہبہ یان لہ گہ لدا بکری موکاتہبہ یان لہ گہ لدا بکھن، بہ مہرجئی کہ بزائن خیریان ئی دہوہ شیئہ وہ.

۲۰۱۹- ⇒ (ب - ۲ - ز - ۱۴۹ - ف - ۳): وَفِي هَذِهِ الرَّوَايَةِ: عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى بَرِيرَةَ فَقَالَتْ: إِنَّ أَهْلِي كَاتِبُونِي عَلَى بَسْعِ

(۳) صحیح عند الصالح.

(۳) بخاری. عتق: ۲۵۲۲، ۲۴۹۲، ۲۵۲۱، ۲۵۲۳، ۲۵۲۴، ۲۵۲۵. مسلم. عتق: ۳۷۴۹، ۴۳۰۱. ابو داؤد. عتق: ۳۹۴۰.

أَوَاقٍ فِي تِسْعِ سِنِينَ فِي كُلِّ سَنَةٍ أَوْقِيَّةٌ. فَأَعِينَنِي. فَقُلْتُ لَهَا: إِنْ شَاءَ أَهْلُكَ أَنْ أَعِدَّهَا لَهُمْ عِدَّةً وَاحِدَةً وَأَغْتِقَكَ وَيَكُونَ الْوَلَاءُ لِي فَعَلْتُ. فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِأَهْلِهَا فَأَبَوْا إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْوَلَاءُ لَهُمْ فَأَتَيْتَنِي فَذَكَرْتُ ذَلِكَ فَأَتَهَرَّتْهَا (أي أنكرت عليها ما ذكرته) فَقَالَتْ: لَاهَا اللَّهُ إِذَا (أي لا والله هذا ما أقسم به) قَالَتْ: فَسَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَأَلَنِي فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ: اشْتَرِيهَا وَأَغْتِقِهَا وَاشْتَرِطِي لَهُمُ الْوَلَاءَ فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ. فَفَعَلْتُ. قَالَتْ: ثُمَّ خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَشِيَّةَ فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَتْنِي عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ. ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ فَمَا بَالُ أَقْوَامٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللَّهِ! مَا كَانَ مِنْ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ وَإِنْ كَانَ مِائَةً شَرْطٍ كِتَابُ اللَّهِ أَحَقُّ وَشَرَّطَ اللَّهُ أَوْتَقُ، وَفِي رَوَايَةٍ: فَفَعَلْتُ وَكَانَ زَوْجُهَا عَبْدًا فَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَخْتَارَتْ نَفْسَهَا وَلَوْ كَانَ حُرًّا لَمْ يُخَيَّرَهَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

عائیشه (خودای نازای بی) گوتی: بهریر هات بۆلام گوتی: خاوه نه گانم نامه نووسی (موکاته به) یان له گه لدا کردووم له سهر نو ئوقیه، بۆ ماوهی نوو سال، که ههر ساله ی ئوقیه به بدهم جا هاتووم که تویش یاریده یه کم بدهی. منیش پیم گوت: نه گهر ئاغا کانت ئاره زوویان هیه نه وا من نهو پارهی یان به نهختی بۆ ده ژمیروم و به کسه نازادیشته ده کم. به لام به مهرجی که سهررداری (وه لاء) یه کهت بۆ من بی و من بجم به هه قدارت جا نهویش ئهم باسه ده گیریت هه بۆ ئاغا کانی به لام ئاغا کانی رازی نابن و ده لئین: سهررداری هه قدار ی هی خو مانه و نایده ی به کهس. جا دیسانه وه هاته وه بۆ لام و ئهم که یین و به یینه ی بۆ گیرامه وه، منیش پیا هه لشاخام، نهویش گوتی: سا به خودا ههر نهو هیه.

عائیشه (خودای نازای بی) گوتی: جا چه زهت (درووی خودای له سهرین) ئهم باسه ده بیسیت وه له منی پرسی، بۆیم گیرایه وه. فهرمووی: تو بیکره و نازادی بکه و مهرجیش دابنی که سهررداری بۆ نهوان بی نهو مهرجه بایهختی نه به لام له راستیدا سهررداری بۆ نهو کهسه یه که بهنده که نازاد دهکا منیش وامکرد.

(۱) تقدم تخرجه برقم: ۱۷۹۴/۲ فی مجلد ۲ تسلسل: ۱۴۹.

جا سەر له ئیواره‌یی، پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) وتاریکی داو سوپاس و ستایشی خودای کردو ئینجا فهرمووی: له‌پاش ئەمه ئەوه گەڵا کەس بوچی هەندئ مەرجی وا به‌ مەرج دەگرن کە شتی وا له‌ نامه‌ی خودادا نیه! هەر مەرجئ کە له‌ نامه‌و شەریعه‌تی خودادا نه‌بئ ئەوه پووچ و به‌تاله، ئەگەر چی سه‌ده‌مەرجیش بئ، فهرمان و بپاری خودا راستترو مەرجی خودا مه‌حکه‌مترو له‌بارترو. له‌ گپرانه‌وه‌یه‌کا: ئیتر کە من کپیم و نازادم کرد به‌ریره نازاد بوو، می‌رده‌که‌یشی به‌نده بوو، ناوی موغیث بوو.

جا پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) به‌ریره خویی کرد به‌ سه‌رپشک کە یا بمینیت‌ه‌وه له‌ ژیر رکیفی می‌رده‌که‌یدا یا شووه‌که‌ی هه‌لبوو شینیت‌ه‌وه به‌ریره‌یش خویی هه‌لبژاردو ده‌ستی له‌ می‌رده‌که‌ی هه‌لگرت، به‌لام ئەگەر می‌رده‌که‌ی نازاد بوایه‌و به‌نده نه‌بوایه‌و هه‌زرت (دروودی خودای له‌سهرین) به‌ریره‌ی نه‌ده‌کرد به‌ سه‌رپشک و خوا ناخوا به‌ژنی می‌رده‌که‌ی ده‌مایه‌وه (ش/د/ت/ن).

۲۰۲۰- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ) عَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَيُّمَا عَبْدٍ كَاتَبَ عَلَى مِائَةِ دِينَارٍ فَأَدَّاهَا إِلَّا عَشْرَةَ أَوَاقٍ فَهُوَ عَبْدٌ وَأَيُّمَا عَبْدٍ كَاتَبَ عَلَى مِائَةِ دِينَارٍ فَأَدَّاهَا إِلَّا عَشْرَةَ دَنَانِيرَ فَهُوَ عَبْدٌ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۲).

عه‌مری کوپی شوعه‌یب له‌ باوکیه‌وه له‌ باپی‌یه‌وه (خودایان ئی‌زازی بئ) له‌ پیغه‌مبەر‌ه‌وه (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: هەر به‌نده‌یی له‌سەر سه‌ده‌ ئوقیه‌ نامه‌ نویسی (کیتابه‌ت) بکا وه‌ پاره‌که‌ گشتی بدا ته‌نیا ئوقیه‌ی نه‌بئ ئەوه هیشتا هەر به‌نده‌یه‌ هه‌تا هەر سه‌ده‌که‌ به‌ته‌واوی ده‌دا، وه‌ هەر به‌نده‌یی له‌سەر سه‌ده‌ لیره‌ نامه‌نوسی بکا، وه‌ گشتی بدا ته‌نیا دیناری نه‌بئ ئەوه هیشتا هەر به‌نده‌یه‌! (د/ت/ن/حاکم:ص).

(۲) صحیح عنه‌ الحاکم.

۲۰۲۱- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا كَانَ لِإِحْدَاكُنَّ مَكَاتِبَ فَكَانَ عِنْدَهُ مَا يُؤَدِّي فَلْتَحْتَجِبْ مِنْهُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ (بِسند صحيح). والله أعلى وأعلم^(۳).

شوم سه‌له‌مه (خودای ن‌ رازی بئ) گوتی: پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سهرین) فهرمووی به نییمه: نه‌گهر ئافره‌تی له نیووه به‌نده‌یه‌کی نامه‌نووس (موکاته‌ب: کاغز پی‌دراوی هه‌بوو، وه له هه‌مان کاتدا به‌نده‌که نه‌وه‌نده‌ی مال هه‌بوو که به‌شی خه‌رجه‌که‌ی بکاو بتوانی قیسته‌که‌ی سه‌ری پی‌بدا، نیتر با نه‌و ئافره‌ته چارشینوو په‌چه بگریته‌وه له‌و به‌نده‌یه (د/ت/ن-س/ص).

۱۹) به‌نده‌ی مودبهر (پاشه مهرگه) فروشتنی دروسته: (يجوز بيع المذبر)

۲۰۲۲- => (ب-۲- ز- ۱۶۵ - ف- ۳). وَفِي رِوَايَةٍ: عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ أَعْتَقَ غُلَامًا لَهُ عَنْ دُبُرٍ، لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُ قَبْلَ ذَلِكَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنِّي؟ فَاشْتَرَاهُ نَعِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بِثَمَانِمِائَةٍ دِرْهَمٍ فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ. وَزَادَ أَبُو دَاوُدَ: إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ فَقِيرًا فَلْيَبْدَأْ بِنَفْسِهِ فَإِنْ كَانَ فِيهَا فَضْلٌ فَعَلَى عِيَالِهِ فَإِنْ كَانَ فِيهَا فَضْلٌ فَعَلَى ذِي قَرَابَتِهِ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۱).

جابیر (خودای ن‌ رازی بئ) ده‌لی: پیاوی- له یاریده ده‌رانی هه‌زه‌ت- خولامیکی هه‌بوو، ئازادیکرد به مهرجی که له‌پاش مردنی خو‌ی ئازاد ببی، پیاوه‌که هیچ مالیکی تری وای نه‌بوو، جا که نه‌م باسه‌گه‌یشته‌وه به‌هه‌زه‌ت (درویدی خودای له‌سهرین) فهرمووی: کئ نه‌م به‌نده‌یه‌م ئی ده‌کری؟ جا نوعه‌یمی کو‌ری عه‌بدوللا لینی ک‌ری به‌هه‌شت سه‌د دره‌م و پاره‌که‌ی وه‌رگرت و دای به‌ خاوه‌نه‌که‌ی (ش/د/ت/ن) نه‌بو داوود نه‌مه‌ی پتر کردووه: نه‌گهر یه‌کئ له نیووه هه‌ژار بوو با له پیش پیشا خیره‌که‌ی بو خو‌ی بئ، جا نه‌گهر له‌خو‌ی مایه‌وه نه‌وه با بو خاوه‌خیزانی بئ، نه‌گهر له‌وانیش مایه‌وه و له‌وانیش زیادبوو نه‌وسا بو خرم و خویش. خودا هه‌ر بو خو‌ی باش باشی ئی ده‌زانی.

(۳) بسند صحيح.

(۱) تقدم برقم/ ۱۸۸۷ فی المجلد الثاني. تسلسل/ ۱۶۵.

۲۰) نه سهرداریی به‌نده ده‌فرۆشری و نه دایکی مندال (ام الولد):

لا يجوز بيع الولد ولا أم الولد

۲۰۲۳ - عن ابن عمر رضي الله عنهما قال: نهى رسول الله (صلى الله عليه وسلم) عن بيع الأولاد، وعن هبته. رواه الخمسة^(۱).

ئیبنو عومەر (خودایان ئی رازی بئ) گوئی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌هی کردوو له‌ فرۆشتنی سهرداریی و له‌ به‌خشینی به‌ یه‌کیکی تر. (ش/د/ت/ن). خودایان ئی رازی بئ).

۲۰۲۴ - عن جابر (رضي الله عنه) قال: بعنا أمهات الأولاد على عهد رسول الله (صلى الله عليه وسلم) وأبي بكر فلما كان عمر نهاراً فالتھينا. رواه أبو داود والنسائي. ولفظه: كُنَّا بَيْعَ سَرَارِينَا أُمَّهَاتِ الْأَوْلَادِ وَالنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى مَا يَرَى بَاسًا^(۲).

جابر (خودای ئی رازی بئ) ده‌ئی: به‌سهرینی پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) و نه‌بو به‌کریش که‌نیزه‌کی دایکی مندالی خو‌مانمان ده‌فرۆشت، به‌لام که‌ عومەر بوو به‌ جینشین نه‌هی لی‌کردین له‌وه، ئیتر ئیمه‌یش فه‌رمانه‌که‌یمان نه‌شکاندو وازمان ئی هینا (د/ن-س/ح) گفته‌ی (ن): له‌پیشدا نه‌و که‌نیزه‌کانه‌مان که‌ دایکی مندالمان بوون ده‌مان فرۆشتن، نه‌وسا پیغه‌مبەر خو‌ی (دروودی خودای له‌سهرین) له‌ژیان دابوو، وه‌نه‌وه‌ی به‌خراب نه‌ده‌زانئ.

۲۰۲۵ - وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَيْمًا امْرَأَةً وَلَدَتْ مِنْ سَيِّدِهَا فَهِيَ مُعْتَقَةٌ عَنْ ذُبْرِ مَنْهُ. رواه أحمد وابن ماجه. والله أعلى وأعلم^(۳).

(۱) مسلم. عتق: ۲۷۱۷، ترمذی. ولاء: ۲۱۲۶، ۱۲۳۶. بخاری. فرائض: ۶۷۵۶. نسائی. بیوع: ۴۶۷۱. أبو داود.

فرائض: ۲۹۱۹.

(۲) بسند حسن (شرحه).

(۳) سكت عنه الشارح.

پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) دہفہرموی: ہر ٹافرہتی لہ ٹاگاکہی مندائی ببئی لہ پاش مردنی ٹاگاکہی دہس بہجی نازاد دہبی! (ٹہحمہد/ ٹیبینو ماجہ).

۲۱) پاشہکی: باسی مافی ناغاو نوکہری

۲۰۲۶- عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَيُّمَا عَبْدٍ أَبْقَى مِنْ مَوَالِيهِ فَقَدْ كَفَّرَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْهِمْ. وفي رواية: إِذَا أَبْقَى الْعَبْدُ لَمْ يُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ. وفي أخرى: مَنْ تَوَلَّى قَوْمًا بَغْيَ إِذْنِ مَوَالِيهِ فَقَلْبُهُ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذْلٌ وَلَا صَرْفٌ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ هَذِهِ الثَّلَاثَةُ^(۱).

جہریری کوپی عہدوللا (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) دہفہرموی: ہر بہندہیہک لہدہست خاوندہکانی ہلبی ٹہوہ کفری نیعمہتی کردوہ تا دہگہریتہوہ ژیر رکیفیان!

لہ گیرانہوہیہکا: ٹہگہر بہندہ ہلبی و رابکا لہ دہست ٹاگاکانی نویژی قہبوول نابئی! لہ یہکیکی تردا: ہر بہندہی (بہبی ریدانی ٹاگاکانی) کہسیکی تربکا بہ ٹاگای خوئی لہعنہت و نہفرینی خوداو فریشٹہکان و ٹہو خہلکہی ہموو لہسہر بی، لہ روژی قیامہتا نہفہرزو نہ سوونہتی پہسہند ناکری! (م).

۲۰۲۷- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْعَبْدُ إِذَا نَصَحَ سَيِّدَهُ وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ كَانَ لَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۲).

ٹیبینو عومہر (خودایان فی رازی بن) گوئی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) فہرموی: ٹہو بہندہیہی دلسوزبی بو ٹاگاکہی و ساغبی لہگہلی و لہ ہمان کاتدا بہجوانی پہروردگاری خوئی پہرستی ٹہو دوو چہندان پاداشتی گہورہی بو ہہیہ (ش/د- خودایان فی رازی بن).

(۱) مسلم. ایمان: ۲۲۵، ۲۲۷، ۳۷۷۰.

(۲) بخاری. عتق: ۲۵۴۶، ۲۵۵۰.

۲۰۲۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لِلْعَبْدِ الْمَمْلُوكِ الصَّالِحِ أَجْرَانِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْحَجُّ وَبِرُّ أُمِّي، لَأَخْبَيْتُ أَنْ أَمُوتَ وَأَنَا مَمْلُوكٌ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۳).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بن) له حەزەرەتەو دەفەر موئی (درویدی خودای لەسەری): بەندە ی زەرخریدە ی باش دوو پاداشتی بو ھە یە ئەبو ھورەیرە دەلی: بەو کەسە کە گیانی منی بە دەستە لەبەر خاتری خەبات و تیکۆشان لە رینگە ی خواداو لەبەر حەجکردن و خزمەتکردنی دایکە نەبی حەز دەکەم کە بە بەندەیی بمەرم (ش).

۲۰۲۹- عَنْ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَرَرْنَا بِأَبِي ذَرٍّ بِالرَّبَذَةِ وَعَلَيْهِ بُرْدٌ وَعَلَى غُلَامِهِ مِثْلُهُ فَقُلْنَا يَا أَبَا ذَرٍّ لَوْ جَمَعْتَ بَيْنَهُمَا كَانَتْ حُلَّةً. فَقَالَ: إِنَّهُ كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ مِنْ إِخْوَانِي كَلَامٌ وَكَانَتْ أُمُّهُ أَعْجَمِيَّةً فَعَيَّرَتْهُ بِأُمِّهِ فَشَكَانِي إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَقِيْتُهُ فَقَالَ: يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّكَ أَمْرٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ سَبَّ الرَّجَالَ سَبُّوا آبَاءَهُ وَأُمَّهُ. قَالَ: يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّكَ أَمْرٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ. هُمْ إِخْوَانُكُمْ جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ فَأَطْعِمُوهُمْ مِمَّا تَأْكُلُونَ وَأَلْبَسُوهُمْ مِمَّا تَلْبَسُونَ وَلَا تُكَلِّفُوهُمْ مَا يَغْلِبُهُمْ فَإِنْ كَلَّفْتُمُوهُمْ فَأَعِينُوهُمْ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ. وَلَفْظُ أَبِي دَاوُدَ: إِنَّهُمْ إِخْوَانُكُمْ فَضَلَّكُمْ اللَّهُ عَلَيْهِمْ فَمَنْ لَمْ يَلَايْمَكُمْ فَيَعُوهُ وَلَا تُعَذِّبُوا خَلَقَ اللَّهُ تَعَالَى^(۴).

مەعرووری کوپی سووید (خودای ئی رازی بن) گوتی: جاری لە رەبەندە چووین بۆلای ئەبو زەر، پارچەیی شالی لەبەردابوو، خولامەکەشی لە ھەمان شال پارچە یەکی لەبەردا بوو، وەھ ی ھیچیان قاتی تەواو نەبوو جا گوتمان: ئە ی ئەبو زەر! ئەگەر ئەم دوو پارچە شالەت بو خۆت لەبەر بکردایە جلەکەت دەبوو بە قاتی تەواو. گوتی: جاری پیاویکی برادەرم ھەبوو، دایکی بەرانی بوو واتە: دایکی عەرەب نەبوو لەسەر قسەیی توانجەم لە دایکیدا پێم گوت:

(۳) بخاری. عتق: ۲۵۴۸. مسلم. ایمان: ۴۲۹۶.

(۴) بخاری. ایمان: ۳۰، ۲۵۴۵، ۷۰۸۲. مسلم. ایمان: ۴۲۸۹ - ۴۲۹۱. أبو داود. أدب: ۵۱۵۷، ۵۱۵۸. ترمذی.

کوپری ژنہ قولہ رہشہ کہ! ئہویش چوو لہ لای حہزرت (دروودی خودای لہسہرین)
سکالای لہ دہستمکرد، جا کہ چووم بؤ خزمہتی حہزرت (دروودی خودای لہسہرین)
فہرمووی: ئہی ئہبو زہر! ہیشتا وہکونئی رہگی سہردہمی نہزانیٹ تیا ماوہ
گوتم: ئہی پیغہمبہری خودا! کہسئی جنیو بہ خہلک بدا خہلکیش جنیو بہ
باوک و دایکی دہدہنہوہ!

فہرمووی: ئہی ئہبو زہر! تو چوون پیاویکی؟ ہیشتا رہگی سہردہمی
نہزانیٹ تیا ماوہ، ئہمانہ براتانن خودا کردوونی بہژیر دہستہی ئیوہ، کہواتہ
لہ خواردن و جلو بہرگا لہ خوٹانیان جیا مہکہنہوہ، وہ کارو فرمانی گرانہ
وایان مہدہن بہسہردا کہ لہ کیشتیانان نہبی، ئہگہر دنیاوو داوای کارو
فرمانیکی ئاواشتان ئی کردن خوشتان یارمہتیان بدن (ش/د- خودایان ئی رازی
بی). گفتہی (د): ئہوانہ براتانن، ئہوہندہ ہہیہ کہ خودا باوو فہزلی ئیوہی
داوہ بہسہر ئہواندا، جا ئہوہی لہوان بہدہردتان ناخوا بیفروشن، وہ نازارو
ئہشکہنجہی دروستکراوانی یہزدانی مہزن مہدہن^(۱).

۲۰۳۰- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ آخِرُ كَلَامِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)
الصَّلَاةَ الصَّلَاةَ اتَّقُوا اللَّهَ فِيمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَأَحْمَدُ^(۵).

علی (خودای ئی رازی بی) دہلئی: دوا فہرمایشتی حہزرت (دروودی خودای لہسہرین)
لہسہرہمہرگا ئہمہبوو دہیفہرموو: ئاگاتان لہ نویژہکان بی، ئاگاتان لہ
نویژہکان بی، ہہمیشہ لہ خودا بترسن و ترسی خوداتان لہدلدا بی، کہواتہ بؤ

^(۱) ہزار رحمت لہ شیخ سہلام و خہیام بی کہ دہلین:

دل نازار مہبہ، کہس دل مہشکینہ

بہ ناکری رق، کہس مہسووتینہ

گہر ناسوودہگی یہ کجاریٹ دہوین

خوٹ برہنجینہ و خہلک سہرہنجینہ (وہرگیپ)

^(۵) سکت عنہ الشارح.

به‌نده و که‌نیزه‌ک و ژیرده‌سته‌ی خوٚتان باش بن و ناهه‌قییان لی مه‌که‌ن ته‌نانه‌ت ناهه‌قی له ئازده‌لیش مه‌که‌ن! (د/ن/ئه‌حمه‌د).

٢٠٣١- عن أبي هريرة (رضي الله عنه) عن النبي (صلى الله عليه وسلم) قال: إذا أتى أحدكم خادمه بطعامه، فإن لم يجلسه معه، فليأوله لقمة أو لقمتين أو أكلة أو أكلتين، فإنه ولي علاجه. رواه الشيخان والترمذي^(٦).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای لی رازی بئ) گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) فه‌رمووی: ئه‌گه‌ر که‌سیکتان نو‌که‌ره‌که‌ی نانی بو‌ دانا- ئه‌گه‌ر له‌گه‌ل خو‌شی داینه‌نیشینئ- با پاروویه دوو پاروو، یا تیکه‌یی دوو تیکه‌ی بداتی، چونکه ئه‌و خو‌ی دروستی کردوو‌ه و ئه‌رکی پی‌وه کی‌شاوه، بئ ویزدانیه‌ی که‌ خو‌ی لی‌ نه‌خوا (ش/ت).

٢٠٣٢- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صلى الله عليه وسلم) قَالَ: إِذَا قَاتَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْتَنِبِ الْوَجْهَ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ (وهم البخاري ومسلم وأبو داود) رضوان الله تعالى عليهم أجمعين^(٧).

دیسان گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌فه‌رموئ: ئه‌گه‌ر بوو به شه‌رتان له‌ ده‌م و چاوی یه‌کتری مه‌ده‌ن! (ش/د- خودایان لی رازی بئ).

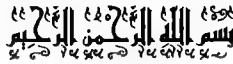
٢٠٣٣- و لمسلم وأبي داود: مَنْ لَطَمَ مَمْلُوكَهُ أَوْ ضَرَبَهُ فَكَفَّارَتُهُ أَنْ يُعْتَقَ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(٨).

حه‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌فه‌رموئ: که‌سئ شه‌پازله له‌ به‌نده‌ی خو‌ی بدا یا به‌ هه‌ر شتیکی تر‌ای‌ی بدا بریتئ (کفاره) ته‌که‌ی ئه‌وه‌یه که‌ نازادی بکا (م/د).

(٦) بخاری. عتق: ٢٥٥٧، ٥٤٦٠.

(٧) بخاری. عتق: ٢٥٥٩.

(٨) مسلم. ایمان: ٤٢٧٤. أبو داود. أدب: ٥١٦٨.

نامه‌ی ژنهینان و ته‌لاقدان و عیدده‌ی ژن

((نه‌م نامه‌یه ده‌باس و پاشه‌کییه که (پاشه‌کی - پایان))

(۲۲) باسی یه‌که‌م: هاندان له‌سه‌ر ژنهینان

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: { فَأَنكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً } (۳/۴).

واته: خودای مه‌زن ده‌فهرموئ: ژنی پاک و ته‌میز بیئن که به دلتان بن وه له‌سه‌ر شه‌ریعه‌تی ئیسلام ماره‌یان بپن له خوتان، ئیتر ژماره‌یان دوو بی، یا سی بی، یا چوار بی ده‌بی، نه‌گهر مه‌ترسی نه‌وه‌تان هه‌بوو که له به‌ینیانا ناهه‌قی و ناروه‌ی ده‌که‌ن و ناتوانن له‌نگه‌ری ته‌رازووی دادو عه‌داله‌ت له نیوانیاندا رابگرن نه‌وه تاقه یه‌ک ژن بیئن.

وَقَالَ تَعَالَى: { وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ } (۳۲/۲۴).

واته: خودای گه‌وره ده‌فهرموئ: نه‌و پیاوانه‌تان که بی ژنن ژنیان بو بیئن و نه‌و ژنانه‌تان که بی می‌ردن بیانده‌ن به شوو، وه هه‌روه‌ها به‌نده‌ی باش و که‌نیزه‌کی باشیشتان، گریمان هه‌ژاریش بن خودا ده‌وله‌مه‌ندیان ده‌کا له فه‌زل و میهره‌بانی خویه‌وه، وه خودا دارایی و گوشاده‌و زانایشه به حالی ئیوه.

وَقَالَ تَعَالَى: { وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمُ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً } (۳۸/۱۳).

له ئایه‌تیکی ترده ده‌فهرموئ: له پیش تۆشه‌وه ره‌هه‌ران و پیغه‌مبه‌رانی ترمان ره‌وانه کردوه وه ژنان و هاوسه‌ران و منال و نه‌وه وه چه‌مان پی داوون.

۲۰۳۴- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغْنَىٰ لِلْبَصَرِ وَأَخْشَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ. رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ^(۱).

عه‌بدوللا (خودای ئی زانی بن) گوئی: له حه‌زده‌ت خویم ژنه‌وت ده‌یفه‌رموو (دروودی خودای له‌سهرین): شه‌ی ده‌سته‌ی لاوان! شه‌ی گه‌لی جوانان! هه‌ر که‌سه‌تان ته‌وانایی سه‌رجییی و ژنداریی هه‌یه‌ به‌ ژن به‌ینن، چونکه‌ شه‌وه‌ چاوی تی‌ر ده‌گا و داوینی له‌ تاوان ده‌پاریزی.

شه‌وه‌ که‌سه‌یشی که‌له‌ کی‌شیا نیه‌ ژن به‌ینن به‌ره‌ژوو بن، چونکه‌ ره‌ژوو ده‌یخه‌سی‌نن واته‌: ئاره‌زووی که‌م ده‌کاته‌وه‌، تا خودا ده‌رووی ئی ده‌کاته‌وه‌ (ش/د/ت/ن).

۲۰۳۵- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَسْأَلُونَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَالَهُمْ تَقَالُوهَا فَسَالُوا وَأَيْنَ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ. قَالَ أَحَدُهُمْ أَمَا أَنَا فَإِنِّي أَصَلَّى اللَّيْلَ أَبَدًا. وَقَالَ آخَرُ أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ. وَقَالَ آخَرُ أَنَا أَغْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا. فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: أَأَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذًا وَكَذَا أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتَقَاكُمْ لَهُ، لَكِنِّي أَصُومُ وَأَفْطِرُ، وَأَصَلِّي وَأَرْقُدُ وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالنَّسَائِيُّ^(۲).

ئه‌نه‌س (خودای ئی زانی بن) گوئی: سێ که‌س چوون بو‌ مالی هاوسه‌ره‌کانی پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌ باره‌ی په‌رسته‌یش و عیبا‌ده‌تی هه‌زه‌ته‌وه‌ په‌رسیاریان هه‌بوو، که‌ پێیان گو‌ترا عیبا‌ده‌تی پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) چۆنه‌ وه‌ک بلیی به‌که‌می بزاندن وابوو، جا گو‌تیان: ئیمه‌ له‌ کو‌ی و پی‌غه‌مبه‌ر

(۱) بخاری. صوم: ۱۹۰۵، ۵۰۶۵، ۵۰۶۶. مسلم. نکاح: ۲۳۸۴. ترمذی. نکاح: ۱۰۸۱. نسائی. صیام: ۲۲۲۹

— ۲۲۴۱، ۲۲۰۷، ۲۲۰۸، ۳۲۱۱. ابوداؤد. نکاح: ۲۰۴۶.

(۲) بخاری. نکاح: ۵۰۶۳. مسلم. نکاح: ۲۳۸۹.

(دروودی خودای له‌سهرین) له کوی، ئەو خودا به صهریچی ئایهت له گونا‌های به‌رو
دوای خۆش بووه ئەوه‌تانی یه‌زدانی گه‌وره مژده‌ی ده‌داتی و پیتی ده‌فه‌رموی:
{إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا، لِيُغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ-۸/۴۱-۲}.

جا یه‌کیکیان گوتی: من به‌شهو هه‌ر شه‌و نوێژ ده‌که‌م هه‌تا هه‌تایه،
یه‌کیکی تریشیان گوتی: منیش ساڵ دوانزه مانگه هه‌ر به‌روژوو ده‌بم و یه‌ک
روژی ئی ناخۆم، ئەو‌یتیشیان گوتی: منیش کلا ده‌بم له‌ژن و هه‌تا هه‌تایه ژن
نایه‌نم و توخنی ژن ناکه‌وم. جا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) هات بۆلایان و
فه‌رمووی: ئەوه ئیوه وها وها ده‌لین و ئەم قسانه ده‌که‌ن! ده‌سا به‌و خودایه
من له‌ئیوه زیاتر له‌ خودا ده‌ترسم و له‌ ئیوه زیاتر ته‌قوای ده‌که‌م، به‌لام له‌گه‌ل
ئوه‌یشدا من به‌ش به‌ حالی خۆم روژووش ده‌گرم و روژووش ناگرم و شه‌و
نوێژیش ده‌که‌م و به‌شی خۆیشم ده‌خه‌وم و سه‌ره‌پای ئەمانه‌یش ژنیش
ده‌هینم، جا ئەمه ریگه‌و ره‌وشت و ره‌فتاری منه ئەوه‌ی لی لا بدا ئەوه له‌ من
نیه (ش/ن).

۲۰۳۶- عَنْ أَبِي أَيُّوبَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَرْبَعٌ مِنْ سُنَنِ
الْمُرْسَلِينَ الْحَيَاءُ وَالْتَّعَطُّ وَالسَّوَاكُ وَالنَّكَاحُ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ حَسَنٍ^(۳).

ئەبو ئەییوب (خودای ئی رازی بی) گوتی: سه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سهرین)
ده‌فه‌رموی: ئەم چواره له‌ ره‌وشت و سونه‌تی پیغه‌مبه‌ران و ره‌به‌ران:

یه‌که‌م: شه‌رم و شکۆ.

دووهم: خۆ بۆنخۆشکردن.

سییه‌م: سیواک.

چواره‌م: ژن هینان. (ئه‌حمه‌د/ت-س/ح).

٢٠٣٧- وللمزدي والنسائي والحاكم: ثَلَاثَةٌ حَقٌّ عَلَى اللَّهِ عَوْنُهُمُ الْمُكَائِبُ الَّذِي يُرِيدُ الْأَذَاءَ وَالْثَاكِحُ الَّذِي يُرِيدُ الْعَفَاةَ وَالْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ^(٤).

حه‌زرت (درویدی خودای له‌سربین) ده‌فه‌رمووی: ئەم سێ کەسه‌ سايشته‌ی یاریده‌و کۆمه‌کی خودای گه‌وره‌ن: ئەو به‌نده‌ نامه‌ نووس (موکاته‌ب)ه‌ی که‌ ده‌یه‌وێ پاره‌ی ئاگاهه‌ی بداو خوێ ئازاد بکا، ئەو ژنخوازه‌یش که‌ له‌ ژنهیانه‌که‌ی مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی داوینپاک‌ی بێ، ئەو خه‌باتگێره‌یش که‌ له‌ رێگه‌ی خودادا تێ ده‌کوشتی (ت/ن/حاکم/داره‌ قوطنی:ص).

٢٠٣٨- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: حُبِّبَ إِلَيَّ مِنَ الدُّنْيَا النِّسَاءُ وَالطِّيبُ وَجُعِلَ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَأَحْمَدُ وَالْحَاكِمُ^(٥).

ئه‌نه‌س (خودای ئێ پازی بێ) گوتی: هه‌زرت (درویدی خودای له‌سربین) فه‌رمووی: له‌م جیهانه‌ ئەم دوو شته‌م له‌ لا خو‌شه‌ویست کراون: ئافه‌رت و بو‌نی خو‌ش، وه‌له‌ نوێژیشدا چاوو دلم رو‌شن ده‌بنه‌وه‌! (ن/ئه‌حمه‌د/حاکم).

٢٠٣٩- عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَرَادَ عُثْمَانُ بْنُ مِظْعُونٍ أَنْ يَتَّبِلَ فَتَهَاةَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَوْ أَجَازَ لَهُ ذَلِكَ لَأَخْطَصَيْنَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَأَبَا دَاوُدَ^(٦).

سه‌عه‌دی کوپی وه‌ققاص (خودای ئێ پازی بێ) گوتی: عوسمانی کوپی مه‌ظعوون ویستی ئی بپری بو‌ خوداو واز له‌ جیهان بێنی، پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سربین) رێگه‌ی نه‌دا، ئەگه‌ر رێگه‌ی ئەوی بدایه‌ ئیمه‌یش خو‌مان ده‌خه‌سان! (ش/ت/ن).

(٤) رَوَاهُ الدَّارِقُطْنِيُّ وَصَحَّحَهُ.

(٥) كُلُّ مَا فِي النَّسَائِيِّ صَحِيحٌ عِنْدَهُ عَلَى مَا جَاءَ فِي مُقَدِّمَةِ شَرْحِ التَّاجِ.

(٦) بخاری. نکاح: ٥٠٧٣، ٥٠٧٤. مسلم. نکاح: ٣٣٩٠. ترمذی. نکاح: ١٠٨٣. نسائی. نکاح: ٣٢١٢.

۲۰۴۰ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي رَجُلٌ شَابٌ وَإِنِّي أَخَافُ عَلَى نَفْسِي الْعَنَتَ وَلَا أَحَدٌ مَا أَتَزَوَّجُ بِهِ النِّسَاءَ فَأَذِنَ لِي أَخْتَصِمَ قَالَ فَسَكَتَ عَنِّي ثُمَّ قُلْتُ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ فَسَكَتَ عَنِّي ثُمَّ قُلْتُ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ فَقَالَ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ قَدْ جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا أَنتَ لَاقٍ فَاخْتَصِمِ عَلَى ذَلِكَ أَوْ دَعْ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ^(۷).

شهبو هوره‌یره (خودای لادازی بن) گوئی: گوتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! من پیسایوئکی گه‌نچ و جه‌هینم و نیمه ژن بینم و له خوشم ده‌ترسم که تووشی ناره‌وایی و بن شهرعی بیم که‌وابوو ریگهم بده با خوم بخه‌سینم! حه‌زده‌تیش خاموش بوو، وه هیچ ده‌نگی نه‌کرد له گه‌لم، تا سئ جار نه‌مهم لئ دووباره کرده‌وه هه‌ر ده‌نگی نه‌کرد، تا له جاری چواره‌ما فه‌رمووی: ئه‌ی شهبو هوره‌یره! ئه‌وه‌ی دیته ریئت تازه تیپه‌ری و رت بوونه‌وه‌ی بو‌نیو کار له‌کار ته‌رازاه‌وه له چاره‌ت نووسراوه و کاغه‌زو قه‌لم پیچراونه‌ته‌وه و هه‌لگیراون و هیچ له‌گه‌ل چاره‌نووس ناکری! له‌گه‌ل ئه‌میشه که‌یفی خوته حه‌ز ده‌که‌ی خوت بخه‌سینه‌و حه‌ز ده‌که‌ی واز بینو خوت مه‌خه‌سینه له حاستی چاره‌نووسی له‌و‌حوله‌حفوظ هیچ سوودی نیه (ب/ن).

۲۰۴۱ - وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) لَأَطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ بِمَاءِ امْرَأَةٍ، تِلْدُ كُلِّ امْرَأَةٍ غَلَامًا، يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَقَالَ لَهُ الْمَلِكُ قُلْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. فَلَمْ يَقُلْ وَنَسِيَ، فَطَافَ بِهِنَّ، وَلَمْ تِلْدُ مِنْهُنَّ إِلَّا امْرَأَةً نِصْفَ إِنْسَانٍ. قَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَوْ قَالَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمْ يَحْثُثْ، وَكَانَ أَرْجَى لِحَاجَتِهِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالرَّمْذِيُّ (رَضَوَانِ اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِمْ) وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۸).

دیسان گوئی: حه‌زده‌ت (درویدی خودای لئ‌بن) فه‌رمووی: سوله‌یمانی کوپی داوود (درویدی خودایان له‌سهرین) فه‌رمووی: سویندبی ئه‌مشه‌و ده‌چمه لای سه‌د ژن له ژنه‌کانم هه‌ر ژنه‌ی کوپیکی ده‌بی له ریگه‌ی خودادا خه‌بات ده‌گیرئی و

(۷) بخاری. نکاح: ۵۰۷۶.

(۸) بخاری. نکاح: ۵۲۴۲، ۶۷۲۰. مسلم. ایمان و نذور: ۴۲۶۴، ۴۲۶۵، ۴۲۶۲. نسائی. ایمان و نذور: ۲۸۶۵.

جهنگ ده‌کا، جو‌برائیلیش پی‌ی فهرموو: بفهرموو: خودا بی‌کا و حه‌زی خودای له‌سه‌ری، نه‌ویش له‌یادی چوو نه‌وه‌ی نه‌گوت! جا کاتئ رویشته لای هه‌موویان که‌سیان مندالیان نه‌بوو تا‌قه ژنیکیان نه‌بی، نه‌ویش نیوه مندالیکی بوو!

پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سه‌ری) فهرمووی: نه‌گهر بی‌گوتبا: خوا حه‌زکا (ان شاء الله) سوینده‌که‌ی سه‌ری ده‌گرت و ئاواته‌که‌ی ده‌هاته دی! (ش/ت).

۲۰۴۲- ول‌احمد و ابن ماجه: (كما هو في الشرح): كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَأْمُرُ بِالْبَاءَةِ وَيَنْهَى عَنِ التَّبَلِّ نَهْيًا شَدِيدًا وَيَقُولُ تَزَوَّجُوا الْوُلُودَ فَإِنِّي مُكَاثِّرٌ بِكُمْ الْأَنْبِيَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ^(۹).

وه‌ک له‌شه‌رحه‌که‌دا ده‌لئ: گوتئ: حه‌زه‌ت (درویدی خودای له‌سه‌ری) فهرمانئ ده‌کرد به‌هاوسه‌ری و به‌هیچ جو‌رئ ری‌گه‌ی ره‌به‌نی و شوونه‌کردن و ژن نه‌هیئانی نه‌ده‌دا، وه‌ده‌یفه‌رموو (درویدی خودای له‌سه‌ری): ژئئ می‌رد په‌روه‌ری بزۆکی سکوزاکه‌ر بیئن، چونکه‌ من له‌ روژئ قیامه‌تدا له‌ئاو پیغه‌مبه‌ره‌کاندا خو‌م ده‌نویئم پیئانه‌وه‌ جا ئیوه‌ هه‌تا زۆرترو له‌ئاو خو‌تانا ری‌ک و پی‌کتر بن بو‌ من زیاتر مایه‌ی شانازییه (ئه‌حمه‌د/ ئیبنو ماجه - خودایان ئی رازی بن).

۲۰۴۳- ول‌ابن ماجه (كما هو في الشرح أيضا): التَّكَاحُ مِنْ سُتْنِي فَمَنْ لَمْ يَعْمَلْ بِسُتْنِي فَلَيْسَ مِنِّي وَتَزَوَّجُوا فَإِنِّي مُكَاثِّرٌ بِكُمْ الْأُمَمَ وَمَنْ كَانَ ذَا طَوْلٍ فَلْيُنْكحْ^(۱۰).

له‌شه‌رحه‌که‌دا دیسان ده‌لئ: ئیبنو ماجه (خودای ئی رازی بن) ری‌وایه‌ت ده‌کا: حه‌زه‌ت (درویدی خودای له‌سه‌ری) فهرموویه‌تی: هاوسه‌ری و ژنه‌پان ره‌وشتی منه، نه‌وه‌یشی ره‌فتار به‌ره‌وشت و سونه‌تی من نه‌کا له‌من نیه، وه‌ ژن بیئن چونکه‌ من له‌ئاو نه‌ته‌وه‌کانئ تر‌دا شانازیتان پی‌وه‌ ده‌که‌م ئیوه‌ هه‌تا زۆرت‌ر بن زیات‌ر خودا ده‌په‌رستن و ده‌بن به‌مایه‌ی رووسووری و سه‌ره‌ری بۆ من له‌ئاو گه‌له‌ خودا ناسه‌کانئ تر‌دا! وه‌ نه‌وه‌ی هه‌یه‌تی و خاوه‌ن داراییه‌ به‌ ژن بیئن.

(۹) سکت عن درجته الشارح.

(۱۰) سکت عنه الشارح.

۲۰۴۴- وللیهقی (کما هو فی الشرح أيضاً): تَزَوَّجُوا فَإِنِّي مُكَاثِّرٌ بِكُمْ الْأُمَمَ وَلَا تَكُونُوا كَرَهْبَانِيَّةِ النَّصَارَى^(۱۱).

له شهرحه که‌دا دیسان ده‌لئ: به‌یه‌قی (خودای ئی رازی بن) ده‌گی‌ری‌ته‌وه له چه‌زره‌ته‌وه (دیرودی خودای له‌س‌رین) فه‌رموویه‌تی: ژن بینن، چونکه من له‌نا و گه‌لانا خو‌متان پی‌وه ده‌نوینم، وه ئی‌وه ره‌فتارو ره‌وشتی من بکه‌ن به سه‌رمه‌شق بو‌ خو‌تان و چاو له ره‌هبانییه‌تی نه‌صرانییان مه‌که‌ن که به خه‌یالی خاوی خو‌یان بو‌زیاده به‌نده‌یی کردن ره‌هبانییه‌تیان دامه‌زراندبوو، که گوايه بریتیه له گو‌شه‌گیری و ره‌به‌نی و بی ژن و مالی.

۲۰۴۵- وللدیلمی (کما هو فی الشرح أيضاً): حُجُّوا تَسْتَغْنُوا وَسَافِرُوا تَصِحُّوا وَتَنَاجَّحُوا تَكْثُرُوا فَإِنِّي أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَمَ^(۱۲).

دیسان له شهرحه که‌دا ده‌لئ: ده‌یله‌می (خودای ئی رازی بن) ریوایه‌ت ده‌کا چه‌زهره‌ت (دیرودی خودای له‌س‌رین) فه‌رموویه‌تی: چه‌ج بکه‌ن چونکه چه‌ج نه‌گه‌ر ساخ بو‌ره‌زای خودا بی پی‌ی ده‌وله‌مه‌ند ده‌بن، وه سه‌فه‌ر بکه‌ن سه‌فه‌رو گه‌شت و گه‌ران ده‌بی به‌هوی ساخی و ته‌ندروستی، وه ژن بینن زور ده‌بن، چونکه من له‌نا و گه‌لانا شانازی‌تان پی‌وه ده‌که‌م.

۲۰۴۶- وللدار قطنی (کما هو فی الشرح أيضاً): امْرَأَةٌ وَلَوْ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ امْرَأَةٍ حَسَنَاءَ لَا تَلِدُ إِنِّي مُكَاثِّرٌ بِكُمْ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ^(۱۳).

داره قوطنی (خودای ئی رازی بن) ده‌گی‌ری‌ته‌وه له چه‌زره‌ته‌وه (دیرودی خودای له‌س‌رین) فه‌رموویه‌تی: ژنی سکوزاکه‌ر باشته‌ره له‌لای خودا له شهرحه که‌دا دیسان ده‌لئ: ژنی نه‌زۆکی جوان، من له روژی قیامه‌تدا له‌نا و نه‌ته‌وه‌کانا خو‌متان پی‌وه ده‌نوینم.

^(۱۱) سکت عنه الشارح.

^(۱۲) سکت عنه الشارح.

^(۱۳) سکت عنه الشارح.

۲۳) نه‌وه‌ی بو پیغه‌مبه‌ر ره‌وا بووه له‌بابه‌ت ژنه‌پئانه‌وه

ما ابیح للنبی ﷺ من النساء

۲۰۴۷- (ب- ۱- ز- ۳۲- ف- ۱۰) (۱).

۲۰۴۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: تُوْفِّي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَعِنْدَهُ تِسْعُ نِسْوَةٍ (۲).

ئیب‌نو عه‌بباس (خودای ئی رازی بئ) گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌س‌ر‌ب‌ئ) کات‌ئ کوچی دوا‌یی کرد نو ژنی هه‌بوو (ن).

۲۰۴۹- وَقَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا): مَا تُوْفِّي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حَتَّى أَحَلَّ اللَّهُ لَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ مِنَ النِّسَاءِ مَا شَاءَ. رَوَاهُمَا النَّسَائِيُّ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ (۳).

عائیشه (خودای ئی رازی بئ) گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌س‌ر‌ب‌ئ) له‌پیش مه‌رگیا خوا بو‌ی ره‌وا کردبوو که چه‌ن ژن ئاره‌زوو ده‌کا بیه‌ئنی (ن).

۲۴) باسی دووه‌م: ژنی په‌سه‌ند

الباب الثاني: في الزوجة المحموده

۲۰۵۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَجَمَالِهَا وَلِدِينِهَا، فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ (۱).

ئهبو هوره‌یره (خودای ئی رازی بئ) گو‌تی: حه‌زه‌رت (دروودی خودای له‌س‌ر‌ب‌ئ) ده‌فه‌رموئ: وا باوه له‌ناو خه‌لکا که ژن له‌به‌ر ئه‌م چوار شته‌ ماره‌ ده‌کرئ و ده‌خوازئ: له‌به‌رئوه‌ که مائی هه‌یه، یا له‌به‌رئوه‌ که خانه‌دانه، یا له‌به‌رئوه‌

(۱) تقدم في المجلد الأول برقم: ۲۸۷/۱۰ تسلسل/۳۲.

(۲) جميع ما في النسائي صحيح عنده على ما في المقدم.

(۳) جميع ما في النسائي صحيح عنده على ما في المقدم.

(۱) تقدم في المجلد الأول برقم: ۲۸۷/۱۰ تسلسل/۲۲.

کە جوانە، یا لەبەرئەو کە بە ئایینە و خاوەن دینە، جا ئەى ژنخوای
هۆشمەندا! تۆ ئافرەتى ئاییندارى بە دین لە کيس خۆت مەدە، تا دەستە
شکین نەبیت! (ش/د/ت/ن-خودایان ئى رازى بى).

٢٠٥١- وللنسائي ومسلم: إِنَّ الدُّلْيَا كُلَّهَا مَتَاعٌ وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّلْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ^(١).

نەسائى و موسلىم (خودایان ئى رازى بى) رىوايەت دەکەن: حەزەرەت (درودى
خودای لەسەرىن) فەرموویەتى: ئەم جیهانە هەمووى هەر رابواردنە و خۆشییەکەى
نیوەچلەو پینچ و دوو رۆژیکە باشتەین هۆى رابواردن و خۆشگوزەرانیشت لەم
جیهانەدا ئافرەتى باشە!

٢٠٥٢- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ الْإِبِلَ صَالِحُو نِسَاءٍ
قَرِيْشٍ، أَحْتَاةٌ عَلَى وَلَدٍ فِي صِغَرِهِ وَأَرْعَاةٌ عَلَى زَوْجٍ لِي ذَاتِ يَدِهِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(٢).

دیسان ئەبو هورەیرە (خودای ئى رازى بى) گوتى: حەزەرەت (درودى خودای لەسەرىن)
فەرمووی: ئافرەتى باشى قورەیش باشتەین ئافرەتى عەرەب زۆر دلسۆزە بۆ
مندالى ساوا، وە گەلى دلیان بە مالى مێرد دەسووتى! (ش).

٢٠٥٣- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: تَزَوَّجْتُ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ) مَا تَزَوَّجْتُ؟ فَقُلْتُ نَيْبًا، فَقَالَ مَا لَكَ وَلِلْعَذَارَى وَلِعَابِهَا قُلْتُ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَبْدَ
اللَّهِ مَاتَ وَكَرَّكَ سَبْعَ بَنَاتٍ أَوْ نِسَاءً فَجِئْتُ بِمَنْ يَقُومُ عَلَيْهِنَّ. قَالَ: فَدَعَا لِي. رَوَاهُ
الْحَمْسَةُ (رِضْوَانُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ)^(٣).

جابر (خودای ئى رازى بى) گوتى: کە ژنم هینا پینغەمبەر (درودى خودای لەسەرىن)
فەرمووی: پیم: چیت هیناوە کچ یا بیوهرن؟ عەرەزیم کرد: بیوهرن فەرمووی:
ئەى لۆ کچیکت نەهینا بۆ یاری و دەسبازی و لیوهرین!

(١) مسلم. رضاء: ٣٦٢٨. نسائي. نکاح: ٢٢٢٢.

(٢) بخاری. نکاح ٣٤٢٤، ٥٠٨٢، ٥٣٦٥. مسلم. فضائل: ٦٤٠٧، ٦٤٠٢، ٦٤٠٨.

(٣) بخاری. استتقراض: ٢٢٨٥، ٢٧٨، ٢٩٦٧. أبو داود. بیوع: ٣٥٠٥. ترمذی. بیوع: ١٢٥٣. نسائي.

عه‌رمکرد! ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! عه‌بدوللای باوکم که مرد جهوت کچ یا نو کچی به‌سه‌ردا به‌جئ هیشتم له‌به‌رنه‌وه بیوه‌ژنیکم هینا که کارامه‌بی مال و می‌ردی دیبی و وه‌ک خو‌یان کو‌لی و ده‌سه‌وسان نه‌بی هه‌تا سه‌ره‌رشتییان بکا. گو‌تی: جا پیغه‌مبه‌ریش (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) دووعا و نزای باشی بو‌مکرد و راکه‌ی په‌سه‌ند کردم (ش/د/ت/ن).

۲۰۵۴- وَقَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا): يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ لَوْ تَزَلْتُ وَادِيًا وَفِيهِ شَجَرَةٌ قَدْ أَكَلَ مِنْهَا، وَشَجَرَةٌ لَمْ يُؤْكَلْ مِنْهَا، فِي أَيِّهَا كُنْتُ تُرْبَعُ بَعِيرُكَ؟ قَالَ: فِي الَّتِي لَمْ يُرْبَعْ مِنْهَا. تَعْنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَمْ يَتَزَوَّجْ بِكَرًا غَيْرَهَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۵).

عائیشه (خودای ئی رازی بئ) گو‌تی: ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! پیم بفه‌رموو ئە‌گه‌ر له‌ شو‌ینتی دابه‌زیت، له‌وه‌ری ئی بوو لی‌ی خورابوو له‌وه‌ری تریشتی ئی بوو لی‌ی نه‌خورابوو، تو له کامیانا وشته‌که‌ت ده‌له‌وه‌ری‌نی؟ فه‌رموو‌ی: له‌وه‌ره‌دا که ده‌می بو نه‌براه‌وه لی‌ی نه‌خوراه‌وه!

عائیشه مه‌به‌ستی ئە‌وه‌بوو که پیغه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) بیجگه له‌خوی کچی تری نه‌هینابوو جا له‌به‌رنه‌وه پیغه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) زیاتر نازی ده‌گرت (ب).

۲۰۵۵- عَنْ مَقْلَبِ بْنِ يَسَارٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَصَبْتُ امْرَأَةً ذَاتَ حَسَبٍ وَجَمَالَ وَإِنَّهَا لَا تَلِدُ أَفَاتَزَوُّجُهَا؟ قَالَ: لَا، ثُمَّ أَتَاهُ الثَّانِيَةُ فَهَهَا ثُمَّ أَتَاهُ الثَّالِثَةُ فَقَالَ: تَزَوَّجُوا الْوُدُودَ الْوُلُودَ فَإِنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمْ الْأَمَمَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۶).

مه‌عقیلی کو‌ری یه‌سه‌ر (خودای ئی رازی بئ) گو‌تی: پیاو‌ی هاته‌ لای جه‌زه‌ت (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) گو‌تی: ئە‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئافره‌تیکی خانه‌دانی خانوما‌نم دۆزیوه‌ته‌وه به‌لام سکوزا نا‌کا، ئایا بیخوا‌زم؟ فه‌رموو‌ی: نه‌ه له‌پاشا جاریکی تریش هاته‌وه پیغه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) هه‌ر ریگه‌ی نه‌دا، جا له‌سه‌ری جاری سییه‌مدا که پیاوه‌که هاته‌وه جه‌زه‌ت (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) پی‌ی

(۵) بخاری. نکاح: ۵۰۷۷.

(۶) صحیح عندد الحاکم.

فهرموو: ژنی می‌رد په‌روه‌ی بزۆکی سکوزاکه‌ر بی‌نن! چونکه من له‌ناو نه‌ته‌وه‌کاندا خو‌متان پی‌وه ده‌نوینم! (د/ن/حاکم:ص).

۲۰۵۶- وَقِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَيُّ النَّسَاءِ خَيْرٌ؟ قَالَ: الَّتِي تُسْرُهُ إِذَا نَظَرَ وَطِيعُهُ إِذَا أَمَرَ وَلَا تُخَالِفُهُ فِي نَفْسِهَا وَمَالِهَا بِمَا يَكْرَهُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ) ^(۷).

وترا: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا! کام چه‌شنه ژنه باشه و کام ژن چاکه بو پیاو که بیخوای؟ فهرمووی: ژنی که ته‌ماشکردنی و دیمه‌نی مایه‌ی چاوو دل روشنایی می‌رده‌که‌ی بی و فهرمانی نه‌شکینن و گوپ‌رایه‌لی بی، وه به سه‌رو به‌مال دريخی ئی نه‌کاو نازاری دلی نه‌دا! (د/ت/ن-س/ص).

۲۰۵۷- وللشيخين والترمذي: مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضُرَّ عَلَى الرَّجَالِ مِنَ النَّسَاءِ ^(۸).

حه‌زهره‌ت (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموی: له‌پاش خو‌مه‌وه هیچ نازاوه‌و فیتنه‌یه‌کم له‌ناو ئۆمه‌تما به‌جی نه‌هیشتوووه که وه‌ک نازاوه‌و فیتنه‌ی ژنان زیان به‌خش بی بو پیاوان (ش/ت).

۲۰۵۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنَّ امْرَأَتِي لَا تَمْنَعُ يَدَ لَامِسٍ. قَالَ: غَرَبَهَا. قَالَ: أَخَافُ أَنْ تَتَّبَعَهَا نَفْسِي. قَالَ: فَاسْتَمْنَعِ بِهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ ^(۹).

ئیب‌نو عه‌بباس (خودای ئی‌رازی بی) گو‌تی: پیاوی هات بو خزمه‌تی هه‌زهره‌ت (درویدی خودای له‌سهرین) عه‌رزی کرد: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا! ژنه‌که‌م ده‌ست به‌پرووی که‌سه‌وه نانی؟! فهرمووی: به‌ره‌لایکه: ته‌لاقی بده! گو‌تی: ده‌ترسم دوا‌یی دلم بو‌ی لی‌بدا، فهرمووی: رابویره له‌گه‌لی تا دلت لی‌ی هه‌لده‌که‌وی (د/ن-س/ص).

^(۷) بسند صحیح (شرحه).

^(۸) بخاری نکاح: ۵۰۹۶. مسلم. ذکر و دعاء: ۶۸۸۱، ۶۸۸۰.

^(۹) بسند صحیح (شرحه).

(۲۵) میردی په‌سه‌ند: (الزوج المحمود)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ} (۱۳/۴۹).

خودای گه‌وره ده‌فه‌رموئ: به‌قه‌درو به‌ریژترینی ئیوه ئه‌و که‌سه‌تانه که زیاتر ترسی خودای له‌دل دابی و پتر شه‌رمو شکوی لی‌بکا!

۲۰۵۹ - عَنْ سَهْلٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: مَا تَقُولُونَ فِي هَذَا؟ قَالُوا: رَجُلٌ مِنْ أَشْرَافِ النَّاسِ، هَذَا وَاللَّهِ حَرِيٌّ إِنْ خُطِبَ أَنْ يُنْكَحَ، وَإِنْ شَفَعَ أَنْ يُشَفَّعَ، وَإِنْ قَالَ أَنْ يُسْتَمَعَ. قَالَ ثُمَّ سَكَتَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَمَرَّ رَجُلٌ مِنْ فَقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ: مَا تَقُولُونَ فِي هَذَا؟ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا الرَّجُلُ مِنْ فَقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ حَرِيٌّ إِنْ خُطِبَ أَنْ لَا يُنْكَحَ وَإِنْ شَفَعَ أَنْ لَا يُشَفَّعَ، وَإِنْ قَالَ أَنْ لَا يُسْتَمَعَ (لِقَوْلِهِ) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): هَذَا خَيْرٌ مِنْ مِلْءِ الْأَرْضِ (مَنْ) مِثْلَ هَذَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) ^(۱).

سه‌هل (خودای لی‌رازی بن) گوئی: پیاویکی ده‌وله‌مه‌ند له‌لای پیغه‌مبه‌ره‌وه (دروودی خودای له‌سهرین) ره‌ت بوو: فه‌رمووی: ئه‌م پیاوه چۆنه به‌لاتانه‌وه؟ گوئیان: ئه‌مه پیاویکی خانه‌دانه به‌خودا ئه‌مه شایسته‌ی ئه‌وه‌یه ئه‌گه‌ر داوای ژن بکا ژنی پی بدری، ئه‌گه‌ر تکایی بکا تکای بگیری، ئه‌گه‌ر قسه‌یی بکا گوئی بو قسه‌که‌ی شل بکری.

پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) بی‌ده‌نگ بوو، تا پیاویکی هه‌ژار له موسو‌ل‌مانان له‌ویوه ره‌ت بوو، جا فه‌رمووی: ئه‌دی ئه‌م پیاوه چۆنه به لاتانه‌وه؟ گوئیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئه‌مه پیاویکه له‌هه‌ژارانی موسو‌ل‌مانان ئه‌مه مه‌قی وایه ژنی پی نه‌دری، تکای نه‌گیری، گوئی له‌قسه‌ی نه‌گیری! پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ده‌سا ئه‌مه‌یان باشت‌ره له‌په‌زه‌وی له‌وینه‌ی ئه‌وپه‌تریان قه‌درو ری‌زو چاکی له‌لای خودای گه‌وره به‌دلی پاکه به‌مالی زۆر نییه بوخاری. (په‌گۆبه‌ پی‌ژه‌که‌ی له‌نووری خودای مه‌زن بن).

(۱) بخاری. نکاح: ۵۰۹۱، ۶۴۴۷.

۲۰۶۰ - عَنْ أَبِي حَاتِمٍ الْمُرْنِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا جَاءَكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَأَلْكِحُوهُ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنْ كَانَ فِيهِ؟ قَالَ: إِذَا جَاءَكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَأَلْكِحُوهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَحَسَنَهُ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۲).

ئه‌بو حاته‌می موزه‌نی (خودای ئی رازی بئ) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لسه‌رین) فه‌رمووی: ئه‌گه‌ر پیاویکی وا که هه‌م ئایینی و هه‌م ره‌فتاریتان به‌دل بوو هاته‌ سه‌ر به‌ره‌تان بو خوازیبینی ئه‌وا ژنی پی بده‌ن، ئه‌گینا ئاژاوه‌و ئاشووب له‌ زه‌ویدا به‌ریا ده‌بی، گوئیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئه‌ی ئه‌گه‌ر له‌ لایه‌کی تروه‌و ناته‌واویی هه‌بوو وه‌ک ئه‌وه‌ هه‌ژاربوو یا خانه‌دان نه‌بوو ئه‌وه‌ چو‌ن؟ پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای لسه‌رین) سئ جار له‌سه‌ر یه‌ک فه‌رمووی: ئه‌گه‌ر پیاویکی وا هاته‌ سه‌ر به‌ره‌تان بو خوازیبینی که ئایین و ره‌وشتیتان به‌دل بوو ژنی پی بده‌ن (ت:ح).

۲۶) باش وایه که مروه‌ له‌ پێشدا ته‌ماشای ده‌سگیرانی خوی بکا

ينبغي النظر إلى المخطوبة

۲۰۶۱ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَرِيْتُكَ فِي الْمَنَامِ مَرَّتَيْنِ، إِذَا رَجُلٌ يَحْمِلُكَ فِي سَرَقَةٍ حَرِيرٍ يَقُولُ هَذِهِ أَمْرَأَتُكَ، فَأَكْشِفُهَا فَإِذَا هِيَ أُنْتِ، فَأَقُولُ إِنْ يَكُنْ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ يُمْضِهِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۱).

عائیشه (خودای ئی رازی بئ) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای لسه‌رین) فه‌رمووی: له‌ خه‌وما دوو جار تو‌م نیشان درا، پیاوی له‌ناو پارچه‌یی هه‌وریشما تو‌ی هه‌لگرتبوو ده‌یه‌ینایت بو‌لای من و ده‌یفه‌رموو: ئه‌مه‌ ژنی تو‌یه‌. که‌سه‌ریم هه‌لده‌دایه‌وه‌ ده‌روانم وا وینه‌ی تو‌یه‌! جا ده‌مگوت: ئه‌مه‌ ئه‌گه‌ر له‌خوداوه‌ بئ ده‌یه‌ینیته‌دی. (ش- بوخاری و موسلیم، رمزای خودایان لیبین).

(۲) حسن عند الترمذی.

(۱) بخاری. نکاح: ۲۸۹۵، ۵۰۷۸، ۵۱۲۵. مسلم. فضائل: ۶۲۳۳.

۲۰۶۲- قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ تَزَوَّجَ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْظَرْتُ إِلَيْهَا؟ قَالَ: لَا. قَالَ: فَادْهَبْ فَأَنْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّ فِي أَعْيُنِ الْأَنْصَارِ شَيْئًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ^(۲).

ئەبو ھورەیرە (خودای ئی رازی بن) گوئی: لە خزمەتی پیغەمبەردا بووم (سروودی خودای لەسەربین) پیاوی ھاتە خزمەتی گوئی: ژنیکی ئەنصاریم خواستوو، فەرمووی (سروودی خودای لەسەربین): ئایا تەماشایت کردوو؟ گوئی: نەو فەرمووی: دەبرۆ تەماشای بکە، چونکە لە چاوی ئەنصار (یاریدەدەران) دا شتێ ھەیە چاویان کەمێ پچووکە، یا توژی شینە (م/ن).

۲۰۶۳- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا خَطَبَ أَحَدُكُمْ الْمَرْأَةَ فَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَا يَدْعُوهُ إِلَى نِكَاحِهَا فَلْيَفْعَلْ (فَخَطَبْتُ جَارِيَةً فَكُنْتُ أَتَخَبَّأُ لَهَا حَتَّى رَأَيْتُ مِنْهَا مَا دَعَانِي إِلَى نِكَاحِهَا وَتَزَوَّجْتُهَا). رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالشَّافِعِيُّ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۳).

جایبر (خودای ئی رازی بن) گوئی: پیغەمبەر (سروودی خودای لەسەربین) فەرمووی: ئەگەر یەکیکتان ویستی ژنی داوا بکە، ئەگەر دەتوانی و بۆی لویا با خۆی تەماشای ئەو شوینانە بکە کە دەبێ بەهۆی خواستنی ئەگەر خۆی بۆی نەکرا با ئافەرەتی بنیڕی لە باتی خۆی تەماشای بکە، وە ژنیشت ئەم دوو مافە بۆ ھەیە. جایبر گوئی: جا خوازی بێ کچیکمکرد، لەپەناوێ خۆم مەڵاس دەدا، ھەتا تەماشای ئەو شوینانەم کرد کە بوو بە هۆی خواستنی، وە لەدواییدا مارەمکرد (د/شافیعی/حاکم، حاکم بەصەحیحی داناو).

۲۰۶۴- عَنِ الْمُغِيرَةِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ خَطَبَ امْرَأَةً فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) انْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهُ أُخْرَى أَنْ يُؤَدَمَ بَيْنَكُمَا. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَحَسَنَهُ^(۴).

(۲) مسلم. نکاح: ۳۴۷۰. نسائی. نکاح: ۳۲۴۶.

(۳) صحیح عند الحاکم.

(۴) حسن عند الترمذی.

موغیره (خودای لی رازی بی) گوتی: داخوازی ژنیکمکرد بۆ خۆم، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ته‌ماشای بکه تا ببی به هه‌وینی ئه‌قینی له نیوانی هه‌ردوولاتاندا، وه ببی به مایه‌ی پایه‌ی داریی خوشه‌ویستی تاسه‌ر له نیوانتاندا (ن/ت:ح).

۲۰۶۵- عن ابنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَخْطُبُ الرَّجُلُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ، حَتَّى يَتْرُكَ الْخَاطِبُ قَبْلَهُ، أَوْ يَأْذَنَ لَهُ. رَوَاهُ الْحَمْسَةُ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۵).

ئیسو عمه‌ر (خودایان لی رازی بآ) طوتی: ئیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهریآ) فه‌رمووی: نابآ ئیاو خوازی بی له‌سهر خوازی بی برای ئایینی خوی بکا، مه‌طهر خوازی بی کهری ئیشو واز بینآ یا ئه‌و ریطه‌ی بدا (ش/د/ت/ن).

(۲۷) هاوتایی (هاوکوفی = که‌فانه‌ت): (الکفاءة)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَأَمَّةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ} (۲/۲۲۱).

واته: خودای گه‌وره له‌ قورئانی پیروژدا ده‌فه‌رمووی: ژنی هاوبه‌شپه‌یدا که‌ر بۆ خودا ماره‌ مه‌که‌ن، هه‌تا باوه‌ر دینن و موسولمان ده‌بن، به‌راستی که‌نیزه‌کی موسولمان بۆ ئیوه‌ باشتره له ژنیکی ئازادی هاوبه‌شپه‌یدا که‌ر، با ئه‌وه‌نده‌یش جوان بی که‌ دلتان بیگرئ، یا ئه‌وه‌نده‌ داراو مالداری بی که‌ به‌دلتان بی، وه ژن ماره‌ مه‌بن له‌ پیای بی باوه‌ری هاوبه‌شپه‌یدا که‌ر بۆ خودا هه‌تا باوه‌ر دینن و موسولمان ده‌بن، به‌ راستی

(۵) بخاری. بیوع: ۲۱۳۹، ۲۱۴۰، ۲۱۴۸، ۲۱۵۰، ۲۱۵۱، ۲۱۶۰، ۲۱۶۲، ۲۷۲۳، ۲۷۲۷، ۵۱۴۴، ۵۱۵۲، ۶۶۰۶. مسلم.

نکاح: ۳۴۴۱، ۳۷۹۱. أبو داؤد. نکاح: ۲۰۸۰. ترمذی. نکاح: ۱۱۳۴. نسائی. نکاح: ۱۸۶۷.

به‌نده‌یه‌کی موسولمان زور باشتره له پیاویکی ئازاد (حوپ‌ی) هاوبه‌شپه‌یدا‌که‌ر بو خودا، نه‌گهرچی له به‌رمال، یا له‌به‌ر جوانی، یا له‌به‌ر هه‌ره‌وییه‌کی تر به‌دلتان بی.

۲۰۶۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ أَبَا هِنْدٍ حَجَّمَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي الْيَافُورِ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَا بَنِي بَيَاضَةَ اَلْكُحُوا أَبَا هِنْدٍ وَالْكُحُوا لَهُ وَقَالَ: إِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ مِمَّا تَدَاوُونَ بِهِ خَيْرٌ فَالْحِجَامَةُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْحَاكِمُ^(۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئازادی بی) گوتی: ئه‌بو هیند که ناوی یه‌سار بوو، وه به‌نده‌ی ئازاد‌کراوی خیل‌ی به‌نی به‌یاضه‌بوو" وه ئیشی که‌له‌شاخ‌گرتن بوو جاری که‌له‌شاخی له فریشکی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) گرت، فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سه‌ربین): ئه‌ی به‌نی به‌یاضه! ژن به‌دن به ئه‌بو هیند نه‌گهر داوای ژنی لیکردن وه ژنیشی لی بخوازن و مه‌لین: ئیمه چون بین به هاوشانی به‌نده‌یه‌کی که‌له‌شاخ‌گر!

پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) فه‌رمووشی: ئه‌م شتانه‌ی که ئیوه تیمارو داوو ده‌رمانی نه‌خو‌شیان پی ده‌که‌ن نه‌گهر باشیان تیابی، یه‌کیکیان که‌له‌شاخ‌گرتنه! (د/حاکم/حافظ: ح).

۲۰۶۷- قَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَزَوَّجَهَا وَهِيَ بِنْتُ سِتِّ سِنِينَ، وَأَدْخَلَتْ عَلَيْهِ وَهِيَ بِنْتُ تِسْعٍ، وَمَكَثَتْ عِنْدَهُ تِسْعًا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وزاد مسلم: وَمَاتَ عَنْهَا وَهِيَ بِنْتُ ثَمَانٍ عَشْرَةَ سَنَةً. وفي رواية: تَزَوَّجَنِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي شَوَّالٍ وَبَنَى بِي فِي شَوَّالٍ فَأَيُّ نِسَاءِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ أَحْظَى عِنْدَهُ مِنِّي. قَالَ وَكَانَتْ عَائِشَةُ تُسْتَجَبُ أَنْ تُدْخَلَ نِسَاءَهَا فِي شَوَّالٍ^(۲).

(۱) حسنه الحافظ في التلخيص (شرحه).

(۲) بخاری. مناقب الأنصار: ۲۸۶۹. مسلم. نکاح: ۲۴۶۶. نسائی. نکاح: ۲۲۵۸. ترمذی. نکاح: ۱۰۹۳.

نسائی. نکاح: ۲۲۳۶.

عائیشه (خودای ئی رازی بن) گوتی: کاتئ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) منی ماره‌کرد شه‌ش سالانه‌بووم، کاتئ گواستمیه‌وه نو سال بووم چه‌زهرت نه‌وکاته ته‌منی په‌نجاو پینج سال بوو وه ته‌نیا نو‌سالی‌ش له‌لای مامه‌وه ئیتر چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) گیانی سپارد (ش/د/ت/ن) موسلیم (خودای ئی رازی بن) نه‌مه‌شی پتر کردووه: جا که پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) کوچی دوایی کردوو منی به‌جئ هیشت هه‌ژده سال بووم له‌گیرانه‌ویه‌کا: گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌مانگی شه‌شه‌لاندنا منی ماره‌کردو، وه هه‌ر له‌مانگی شه‌شه‌لانی‌شدا گواستمیه‌وه، جا پیم بلین ئایا ژنه‌کانی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) کامیان وه‌کوو من له‌لای نازی هه‌بوو؟ جا له‌به‌رئه‌وه عائیشه پیی خوش بوو که ژنی که‌سوکاری خوئی له‌مانگی شه‌شه‌لاندنا به‌بووکی بیرین!

۲۰۶۸- عَنْ بُرَيْدَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَطَبَ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) فَاطِمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهَا) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنَّهَا صَغِيرَةٌ. فَخَطَبَهَا عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) فَزَوَّجَهَا مِنْهُ. رَوَاهُ النَّسَائِي. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۳).

بوره‌یده (خودای ئی رازی بن) گوتی: ئه‌بو به‌کرو عومه‌ر (خودایان ئی رازی بن) خوازینی فاطیمه‌یان کرد بو خویان، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ئاخ‌ر مناله. به‌لام زوری پی نه‌چوو عه‌لی داخوایی کرد بو خوئی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) لیی ماره‌کرد چونکه هه‌ردوولایان له‌عه‌مریکا بوون، عه‌لی شه‌ش سال له‌فاتیمه‌گه‌وره‌تربوو (ن).

۲۸) دروسته ژن پیشکەش بکری به پیاوی باش

يجوز العرض على أهل الفضل

۲۰۶۹- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: تَأَيَّمْتُ حَفْصَةَ مِنْ خُنَيْسِ بْنِ حَذَافَةَ السَّهْمِيِّ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تُوفِّيَ بِالْمَدِينَةِ فَقَالَ عُمَرُ: عَرَضْتُ

^(۳) سکت عنه الشارح. جميع ما في المجتنى للنسائي صحيح عنده (مقدمة)

حَفْصَةَ عَلَى عَثْمَانَ فَقَالَ سَأُنْظُرُ فِي أَمْرِي. فَلَبِثْتُ لَيْالِي ثُمَّ لَقِيتُنِي فَقَالَ: قَدْ بَدَأَ لِي أَنْ لَا أَتَزَوَّجَ يَوْمِي هَذَا فَلَقِيتُ أَبَا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ فَقُلْتُ: إِنْ شِئْتَ زَوَّجْتُكَ حَفْصَةَ. فَصَمَتَ أَبُو بَكْرٍ وَكُنْتُ أَوْجَدُ مِنِّي عَلَى عَثْمَانَ، فَلَبِثْتُ لَيْالِي ثُمَّ خَطَبَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَلْكَحَتْهَا إِيَّاهُ، فَلَقِيتُنِي أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ: لَعَلَّكَ وَجَدْتَ عَلِيَّ حِينَ عَرَّضْتَ عَلِيَّ حَفْصَةَ فَلَمْ أَرْجِعْ إِلَيْكَ شَيْئًا؟ قَالَ عُمَرُ: قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: فَإِنَّهُ لَمْ يَمْتَنِعْنِي أَنْ أَرْجِعَ إِلَيْكَ فِيمَا عَرَّضْتَ عَلِيَّ إِلَّا أَنِّي قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَدْ ذَكَرَهَا، فَلَمْ أَكُنْ لِأَفْشِي سِرَّ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَلَوْ تَرَكَهَا لَقِيلَتْهَا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱).

ژنپینو عومەر (خودایان ئی رازی بن) گوتی: خونه‌یسی کوپی خودافه‌ی ئه‌ل-سه‌هه‌می، که یه‌کیک بوو له یاران‌ی پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) له مه‌دینه‌ی مرد، وه‌ جه‌فصه‌ی ژنی که کچی عومەر بوو بی‌وه ژن کهوت، عومەر (خودای ئی رازی بن) ده‌یگوت: جه‌فصه‌ی پیشکه‌شی عوسمان کرد، عوسمان گوتی: با بیرئ له کاری خۆم بکه‌مه‌وه ئه‌وسا وه‌لامت ده‌ده‌مه‌وه، جا له‌پاش چه‌ند شه‌وی عوسمان تووشم بوو گوتی: وا به‌باش ده‌زانم که ئیستا ژن نه‌هینم. جا تووشی ئه‌بو به‌کری صدیق بووم، گوتم: ئه‌گەر ئاره‌زوو ده‌که‌ی جه‌فصه‌ی ئی ماره‌ ده‌که‌م. ئه‌بو به‌کر بی‌ده‌نگ بوو قسه‌ی نه‌کرد، جا منیش له‌دلی خۆمه‌وه له‌ ئه‌بو به‌کر زیاتر دلگیر بووم تا عوسمان، هه‌تا چه‌ند رۆژیک‌ی پی چوو ئه‌وجا پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) داخوازی جه‌فصه‌ی کرد بو‌ خۆی وه‌ منیش ماره‌م بپری لی، ئینجا ئه‌بو به‌کر تووش بوو گوتی: ره‌نگه‌ دلگیربووبیت لیم له‌سهر ئه‌وه که جه‌فصه‌ی پیشکه‌ش کرد پیم و من وه‌لام نه‌دایته‌وه؟ منیش گوتم: به‌ئێ وایه، گوتی: ده‌سا من له‌به‌ره‌ئه‌وه وه‌لام نه‌دایته‌وه بو‌ ئه‌وکاره‌ چونکه‌ ده‌زانی که پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) به‌ ته‌مایه‌تی، خۆ نه‌یش ده‌بوو که نه‌ینی پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) ئاشکرا بکه‌م، ئه‌گینا من له‌ دلی خۆمه‌وه به‌ته‌ما بووم ئه‌گەر ئه‌و نه‌یه‌وی من بو‌ خۆم بیخوایم (ب).

(۱) بخاری. نکاح: ۵۱۲۲، ۴۰۰۵، ۵۱۲۹، ۵۱۴۵.

۲۰۷۰- عن سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) جُلُوسًا فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ تَعْرِضُ نَفْسَهَا عَلَيْهِ فَخَفَضَ فِيهَا النَّظَرَ وَرَفَعَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَفِي رِوَايَةٍ: قَالَ أَنَسٌ: أَنَّ امْرَأَةً عَرَضَتْ نَفْسَهَا عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَضَحِكَ ابْنَةُ أَنَسٍ فَقَالَتْ: مَا كَانَ أَقْلَ حَيَاءَهَا. فَقَالَ أَنَسٌ هِيَ خَيْرٌ مِنْكَ عَرَضَتْ نَفْسَهَا عَلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).^(۲)

سه‌هلی کوپی سه‌عد (خودای ئی رازی بئ) گوتی: له خزمه‌تی چه‌زده‌تدا بووین (دروودی خودای له‌سهرین) ئافره‌تی هات بو خزمه‌تی خوئی پی‌شکه‌شی پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) کرد که شووی پی‌بکا، پی‌غه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) سه‌رتاپا سه‌رنجیداو لیی ورد بووه (ب).

له گیرانه‌وه‌یه‌کا: ئه‌نه‌س گوتی: ژنی خوئی پی‌شکه‌شی پی‌غه‌مبه‌ر کرد که شووی پی‌بکا، کچیکی ئه‌نه‌س‌یش پی‌که‌نی و گوتی: چه‌نده بئ شهرم بووه! ئه‌نه‌س‌یش گوتی: ئه‌و له تو باش‌تر بوو، خوئی پی‌شکه‌شی پی‌غه‌مبه‌ر کردووه له تو وایه هاوسه‌ری‌تیی چه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) هر واشتیکی ئاسایی که‌مه، ئه‌وه مایه‌ی سه‌ره‌ری دین و دنیا‌یه، ئه‌وه به‌هره‌یه‌کی گه‌لی گه‌وره‌یه، ده‌ست هه‌موو ئافره‌تی ناکه‌وئ!

۲۹) باسی سینه‌م: ژنی خوویی (واته: ژنی مه‌هره‌م) کی‌یه

الباب الثالث: في المحرمات

قال الله تعالى: {حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمْ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ مِّنَ الرِّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمْ اللَّائِي فِي حُجُورِكُمْ مِّنْ نِّسَائِكُمُ اللَّائِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَّمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَخَالَاتُكُمْ اللَّائِي أَبْنَاءُكُمْ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ

^(۲) بخاری. نکاح: ۵۱۲۱، ۲۳۱۰، ۵۰۲۹، ۵۰۸۷، ۵۱۳۶، ۵۱۳۲، ۵۱۳۵، ۵۱۴۱، ۵۱۴۹، ۵۱۵۰، ۵۸۷۱، ۷۴۱۷. مسلم.

الْأَخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا، وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ. ۴/۲۳-۲۴.

واته: خودای گه‌وره ده‌فهرموئ: له‌لایه‌نی خوداوه حه‌رام کراوه له‌سه‌ر ئیوه ماره‌کردنی دایک و کچ و خوشک و میمک و پووری خۆتان، وه هه‌روه‌ها ماره‌کردنی دایک و خوشکی شیریتان، وه ماره‌کردنی دایکی ژنه‌کانتان، وه ماره‌کردنی ئه‌و هه‌نه‌زاو کۆله به‌ستانه که هان له باوه‌شتاناو به‌خیویان ده‌که‌ن، به‌م مه‌رجه که له‌و ژنانه‌تان بن که ئیوه چوونه‌ته لایان و به‌ده‌ستتان گرتوون، به‌لام ئه‌گه‌ر هیشتا نه‌چووبوونه لایان به‌س ماره‌تان بریپوون ئه‌وه دروسته خۆیان ته‌لاق بده‌ن و ئه‌وجا کچه‌کانیان ماره‌ بکه‌ن وه حه‌رامکراوه له‌سه‌رتان ماره‌کردنی بووکی خۆتان، واته: ژنی ئه‌و کوپارانه‌تان که له‌پشتی خۆتان، وه حه‌رام کراوه له‌سه‌رتان که دوو خوشک یا زیاتر له‌دوو خوشک پیکه‌وه ماره‌بکه‌ن، به‌لام ئه‌وه‌ی رابووردوو ئه‌وه قه‌یناکا چونکه ئه‌وه له‌سه‌رده‌می نه‌زانیدا بووه، ئیمه قسه‌مان له‌سه‌ر ده‌می ئیسلامه، به‌راستی یه‌زدانی پاک تاوانپۆش و میهره‌بانه. وه هه‌روه‌ها حه‌رام کراوه لی‌تان ماره‌کردنی ژنی می‌رددار، مه‌گه‌ر ئه‌و ژنه می‌ردداران‌ه‌ی که ئیوه ده‌بن به‌خاوه‌نیان و دیلیان ده‌که‌ن و له‌شه‌ری کافرانا ده‌یان گرن، ئه‌مه حوکم و بریاری خودایه هه‌مووی نووسیوه له‌سه‌رتان به‌نووسین!

وَقَالَ تَعَالَى: {وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا} (۴/۲۲)

واته: ماره‌مه‌که‌ن ئه‌و ژنانه‌ی که باوکه‌کانتان ماره‌یان کردوون واته: باوه‌ژن له‌جیی دایکه وه ئه‌گه‌ر شتی وه‌ها نا هه‌موارو بئ شه‌ری بکه‌ن شایسته‌ی تۆله‌ی سزای سه‌ختی خودایی ده‌بن، چونکه به‌راستی ئه‌وه ئیشیکی گه‌لی ناشرین و شه‌رم ناوه‌ره‌و خودا قه‌ت شتی وای پئ خوش نییه‌و زۆر رقی لییه‌تی، وه‌لی ئه‌و حاله‌تانه‌ی که له‌کۆنیدا رووی داوه‌و

خاوه‌نه‌کانیان مردوون ئه‌وه هه‌ر چه‌ند خودای گه‌وره به‌ره‌وای نه‌دیوه به‌لام به‌نیکاح داده‌نرین.

۲۰۷۱- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يُحْرَمُ مِنَ الرُّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ الْوِلَادَةِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

عائیشه (خودای ئی رازی بن) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموی: هه‌رچی به‌هوی خزمایه‌تی و زاوژی هه‌رام ببی به‌هوی مه‌مکخواردنیشه‌وه هه‌رام ده‌بی (ش/د/ت/ن).

۲۰۷۲- وَرَغِبَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي نِكَاحِ بِنْتِ عَمِّهِ حَمْزَةَ فَقَالَ: إِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِي إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنَ الرُّضَاعَةِ وَيَحْرُمُ مِنَ الرُّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ الرَّجْمِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۲).

عه‌رزی پیغه‌مبه‌ریان کرد (دروودی خودای له‌سهرین) که کچه‌که‌ی هه‌مزه‌ی مامه‌ی ماره بکا بو خوی، فه‌رموی: پیم ناشی، چونکه کچی برای شیریمه. وه هه‌رچی به‌هوی سکوزاو که‌سایه‌تییه‌وه قه‌ده‌غه بی به‌هوی شیرخواردنیشه‌وه قه‌ده‌غه ده‌بی (ش).

۲۰۷۳- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا، وَلَا بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۳).

ئهبو هوره‌یره (خودای ئی رازی بن) گوتی: هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموی: ژن به‌سه‌ر پووو میمکی خوی ماره ناکری، وه هه‌روه‌ها پووو میمکیش به‌سه‌ر برازاو خوارزای خویان ماره ناکرین (ش/د/ت/ن).

۲۰۷۴- عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ الْكِحُّ أُخْتِي بِنْتُ أَبِي سُفْيَانَ فَقَالَ: أَوْثَجِبِينَ ذَلِكَ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، لَسْتُ لَكَ بِمُخْلِيةٍ، وَأَحَبُّ مَنْ شَارَكَنِي

(۱) بخاری. شهادات: ۲۶۴۶، ۳۱۰۵، ۵۰۹۹. مسلم. رضاع: ۳۵۵۴، ۳۵۵۳. نسائی. نکاح: ۳۳۱۳، ۳۳۰۲.

(۲) بخاری. شهادات: ۲۶۴۵، ۵۱۰۰. مسلم. رضاع: ۳۵۶۸. نسائی. نکاح: ۳۳۰۵، ۳۳۰۶.

(۳) بخاری. رضاع: ۵۱۰۸. مسلم. نکاح: ۳۴۲۲. نسائی. نکاح: ۳۲۸۸.

فِي خَيْرٍ أُخْتِي. فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنَّ ذَلِكَ لَا يَحِلُّ لِي. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَوَاللَّهِ إِنَّا لَنَتَحَدَّثُ أَتَّكَ تُرِيدُ أَنْ تَنْكِحَ ذُرَّةَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ. قَالَ: بِنْتُ أُمِّ سَلَمَةَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: فَوَاللَّهِ لَوْ لَمْ تَكُنْ فِي حَجْرِي مَا حَلَّتْ لِي إِلَيْهَا لِأَنَّهُ أُخْتِي مِنَ الرِّضَاعَةِ، أَرْضَعْتَنِي وَأَبَا سَلَمَةَ ثَوْبَةً فَلَا تَغْرِضَنَ عَلَيَّ بَنَاتِكُنَّ وَلَا أَخَوَاتِكُنَّ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۴).

نوممو حه‌بیبه (خودای نازنی بن) گوتی: ئە‌هی پێغه‌مبهری خودا! خوشکه‌که‌م ماره‌به‌که‌ له‌ خۆت، ئە‌و خوشکه‌م که‌ کچی ئە‌بو سوفیانه‌ فه‌رمووی: جا پێت خۆشه‌؟ گوتم: به‌لێ چونکه‌ ئە‌وه‌ نه‌بی که‌تۆ به‌ته‌نیا هه‌ر بۆ من بیت، خۆشه‌و‌یستترین که‌سیش که‌ هاو‌به‌شم بی له‌ به‌هره‌ی هاوسه‌ریتی تۆدا ئە‌و خوشکه‌مه‌ که‌ وابوو هه‌ز ده‌که‌م ماره‌ی به‌کی تا ئە‌و سه‌ربه‌رزیه‌ به‌ویش به‌ری حه‌زه‌رت (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: ده‌سا ئە‌وه‌ بۆ من دروست نیه‌! گوتم: ئە‌هی پێغه‌مبهری خودا! سا ئی‌مه‌ له‌ناو خۆمانا مقوم‌قوی ئە‌وه‌مانه‌ که‌ تۆ ده‌ته‌وی دو‌ره‌ی کچی ئە‌بو سه‌له‌مه‌ ماره‌به‌کی، فه‌رمووی: هه‌نه‌زا‌که‌ی خۆم که‌ کچی نوممو سه‌له‌مه‌ی ژنمه‌؟ گوتم: به‌لێ ئە‌و! فه‌رمووی: ده‌سا به‌خودا ئە‌وه‌ گریمان ئە‌گه‌ر زپ کچیشم نه‌بی و له‌ باوه‌شی خۆشما به‌خیوی نه‌که‌م هه‌ر پیم ناشی، چونکه‌ ئە‌و کچی برای شیریمه‌: له‌کاتی خۆیدا شووه‌یبه‌ مه‌کی داوه‌ هه‌م به‌من و هه‌م به‌ ئە‌بو سه‌له‌مه‌ی باوکی جا نه‌ کچی خۆتان و نه‌ خوشکی خۆتانم بۆ هه‌ل مه‌ده‌ن و ئە‌وانه‌م پێشکه‌ش مه‌که‌ن (ش/د/ت).

۲۰۷۵ - عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَيُّمَا رَجُلٍ نَكَحَ امْرَأَةً فَدَخَلَ بِهَا فَلَا يَحِلُّ لَهُ نِكَاحُ ابْنَتِهَا فَإِنْ لَمْ يَكُنْ دَخَلَ بِهَا فَلْيَنْكِحْ ابْنَتَهَا (إِنْ أَرَادَ ذَلِكَ، وَذَلِكَ بَعْدَ الْإِفْرَاقِ مِنْ أُمِّهَا بِمَوْتِ أَوْ طَلَاقٍ). رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ^(۵).

(۴) بخاری. رضاع: ۵۱۰۱، ۵۱۰۶، ۵۱۰۷، ۵۱۲۳، ۵۳۷۲. مسلم. رضاع: ۲۵۷۱. نسائی. نکاح: ۲۲۸۴، ۲۲۸۵، ۲۲۸۶.

(۵) بسند ضعیف (شرحه).

له عه‌مری کو‌پی شو‌عه‌یبه‌وه له باوکیه‌وه له با‌پیری‌ه‌وه (خودایان ئی رازی بن) له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه (دی‌ودی خودای له‌س‌ربن) ده‌فه‌رمو‌ی: ه‌هر پی‌او‌ی ژنی ماره‌ به‌ری له‌خو‌ی له‌گه‌ل چو‌وه لای و به‌ ده‌ستی گرت ئیت‌ر دروست نیه‌ بو‌ی که کچی ئه‌و ژنه‌ ماره‌ بکا، به‌لام له‌پیش ئه‌وه‌دا که به‌رواته‌ لای ئه‌گه‌ر ژنه‌که ته‌لاق بدا ده‌توان‌ی کچه‌که‌ی ماره‌ بکا له‌ خو‌ی. به‌لام ه‌هر پی‌او‌ی ژنی ماره‌ بکا، وه‌ چ به‌رواته‌ لای و چ نه‌رواته‌ لای ئیت‌ر دایکی ئه‌و ژنه‌ پی‌ی ناش‌ی که ده‌کاته‌ خه‌سو‌وی خو‌ی (ش-س/ص).

۳۰ با‌سی مه‌مک‌خواردن و شیردان

۲۰۷۶- عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تُحَرِّمِ الرُّضْعَةَ أَوْ الرُّضْعَتَانِ أَوْ الْمَصَّةَ أَوْ الْمَصَّتَانِ^(۱).

ئومو‌فه‌فضل (خودای ئی رازی بن) گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (دی‌ودی خودای له‌س‌ربن) فه‌رمو‌ی: به‌ ژه‌می یا به‌ دوو ژه‌م شیر خواردن یا فه‌رمو‌ی: به‌ مژ‌ی یا به‌ دوو مژ‌ مه‌مک‌خواردن ژن و پی‌او له‌یه‌که حه‌رام نابن (م/د/ت/ن. ره‌حه‌تی خودای گه‌ره‌یان لیب‌ن).

۲۰۷۷- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَ فِيمَا أُنْزِلَ مِنَ الْقُرْآنِ عَشْرُ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ يُحَرِّمْنَ. ثُمَّ لُسِخْنَ بِخَمْسِ مَعْلُومَاتٍ فُتُوْلَى رَسُولُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُنَّ فِيمَا يُقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ. رواهما الخمسة إلا البخاري^(۲).

عائیشه (خودای ئی رازی بن) گو‌تی: له‌ پی‌شدا ئه‌مه‌ ئایه‌تی قورئان بوو: (عشر رضعات معلومات يحرمن) ده‌ژه‌م مه‌مک‌خواردنی دی‌اری کراو ژن و پی‌او له‌یه‌که حه‌رام ده‌که‌ن له‌ پاش ئه‌م ده‌یه‌ هه‌لو‌ه‌شایه‌وه‌و بوو به‌: (خمس رضعات

(۱) مسلم. رضاع: ۲۵۷۵ - ۲۵۸۰. أبو داؤد. نکاح: ۲۰۶۲. ترمذی. رضاع: ۱۱۵۰. نسائی. نکاح: ۳۳۱۰.

(۲) مسلم. رضاع: ۲۵۸۲ - ۲۵۸۴. أبو داؤد. نکاح: ۲۰۶۲. ترمذی. رضاع: ۱۱۵۰. نسائی. نکاح: ۳۳۰۷.

معلومات یحرمین): پینج ژهم شیر خواردنی دیاریکراو ژن و پیاو له‌یه‌ک حه‌رام ده‌کهن. له دواییدا ئەمه‌یش له تیلاوه‌تا نه‌سخ بووه، ته‌نانه‌ت که پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای له‌سهرین) وه‌فاتی کرد هیشتا هه‌ندی که‌س به‌م نه‌سخ بوونه‌وه‌یان نه‌زانیبوو، وه‌له‌به‌ره‌وه‌ تاماوه‌یه‌کیش ئەمه‌یان به‌ قورئان ده‌زانی و له‌کاتی ده‌وری قورئاناده‌وریان ده‌کرده‌وه (م/د/ت/ن).

۲۰۷۸- وَعَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَعِنْدِي رَجُلٌ قَاعِدٌ فَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ وَرَأَيْتُ الْقَضْبَ فِي وَجْهِهِ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُ أَخِي مِنَ الرُّضَاعَةِ. قَالَتْ: فَقَالَ: انْظُرْنِي إِخْوَتُكُنَّ مِنَ الرُّضَاعَةِ فَإِنَّمَا الرُّضَاعَةُ مِنَ الْمَجَاعَةِ. رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ^(۳).

دیسان عانیشه (خودای ئی رازی بن) گوئی: جاری پیاوی له‌لام دانیشتبوو حه‌زهرت (درویدی خودای له‌سهرین) له‌وکاته‌دا هات بو‌لام، که ئەمه‌ی دی له‌به‌ری گران بوو، ته‌ماشای ده‌مووچاویم کرد تووره‌بوو، جا عه‌رزیم کرد: ئەه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئەوه‌ برای شیریمه‌ بیگانه‌ نییه‌ پی‌ت ناخوش نه‌بی. فه‌رمووی: باش سه‌رنج بده‌ن له‌ براو خوشکی شیریتان، چونکه‌ مه‌مکخواردن کاتی حه‌له‌ که له‌کاتی ساوااییدا بی‌و له‌به‌ر برسیتی بی‌ (ش/د- خودایان ئی رازی بن).

۲۰۷۹- وَقَالَ عُقْبَةُ بْنُ الْحَارِثِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً، فَجَاءَتْنَا امْرَأَةٌ سَوْدَاءُ فَقَالَتْ أَرْضَعْتُكُمَا. فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَخْبَرْتُهُ وَقُلْتُ: إِنَّ الْمَرْأَةَ كَاذِبَةٌ فَأَعْرَضَ، فَأَتَيْتُهُ مِنْ قَبْلِ وَجْهِهِ، قُلْتُ إِنَّهَا كَاذِبَةٌ. قَالَ: كَيْفَ بِهَا وَقَدْ زَعَمْتَ أَنَّهَا قَدْ أَرْضَعْتُكُمَا؟ دَعَهَا عَنْكَ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۴).

عوقبه‌ی کوپی حاریث (خودای ئی رازی بن) گوئی: ژنی‌کم ماره‌کرد، ئافره‌تیکی ره‌شمان ئی په‌یدا بوو ده‌یگووت: مه‌مکم داوه‌ به‌ هه‌ردووکتان

(۳) بخاری. شهادات: ۲۶۴۷، ۵۱۰۲. أبو داود. نکاح: ۲۰۵۸. نسائی. نکاح: ۲۳۱۲.

(۴) بخاری. علم: ۸۸، ۲۰۵۲، ۲۶۴۰، ۲۶۵۹، ۲۶۶۰، ۵۱۰۴.

منیش چووم بۆ لای چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) و ئەمهم عهرزی کردو گوتم: ئەم ژنه درۆده‌کا، که‌چی پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) رووی کرد به‌ولاو، منیش له‌ولاو چوومه‌وه به‌رده‌می و عهرزیم کرده‌وه: ئەم ژنه درۆده‌کا. جا فهرمووی: چی لی ده‌که‌ی ئەو به‌ قسه‌ی خۆی ده‌لی گوايه مه‌مکی داوه به‌هەر دووکتان واز له‌و ئیشه‌ بی‌نه (ب/ت).

۲۰۸۰- وَ سَئِلَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنْ امْرَأَتَيْنِ فِي عِصْمَةِ رَجُلٍ أَرْضَعَتْ إِحْدَاهُمَا جَارِيَةً وَالْأُخْرَى غُلَامًا أَتَحِلُّ الْجَارِيَةُ لِلْغُلَامِ؟ فَقَالَ: لَا إِنَّ اللَّفَّاحَ وَاحِدٌ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۵).

پرسیار کرا له ئیبنو عەبباس (خوایان فی رازی بن): دوو هه‌وی که ژنی یه‌ک پیاو بن، ئەگەر یه‌کیکیان مه‌مک بدا به‌ کچی‌ک و ئەوی تریان مه‌مک بدا به‌ کوپ‌یک، ئایا ئەو کچه به‌و کوپه ده‌شی یا نا؟ گوتی: نه‌ء. چونکه هه‌ردوو هه‌وی‌کان به‌ ئاوی یه‌ک پیاو متوور به‌کراون (ن).

۳۱) باسی چواره‌م: پرسکردن به‌ژن و بنیات (روکن) ده‌کانی ژن ماره‌ برین

الباب الرابع: في الاستئذان وأركان النكاح

۲۰۸۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تُنْكَحُ الْأَيِّمُ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ وَلَا تُنْكَحُ الْبُكَرُ حَتَّى تُسْتَأْذَنَ. قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ إِذْنُهَا قَالَ: أَنْ تَسْكُتَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وَفِي رِوَايَةٍ: الثَّيِّبُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبُكَرُ يُسْتَأْذَنُ وَإِذْنُهَا سَكُوتُهَا^(۶).

ئەبو هورەیره (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموی: بی‌وه‌ژن نادری به‌شوو تا رای وهرنه‌گیرئ، کچیش نادری به‌شوو تا

^(۵) قَالَ التِّرْمِذِيُّ: عَلَيْهِ أَحْمَدُ وَإِسْحَاقُ (شرحه).

^(۶) بخاری. نکاح: ۵۱۳۶، ۶۹۶۸، ۶۹۷۰، ۵۱۳۷، ۶۹۴۶، ۶۹۷۱. مسلم. نکاح: ۳۴۵۸ - ۳۴۶۳. نسائی. نکاح:

۳۲۶۶، ۳۲۶۷. ترمذی. نکاح: ۱۱۰۷. أبو داود. نکاح: ۲۰۹۸، ۲۰۹۹.

پرسی پی نه‌کری! گوتیان: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! جا چۆن بزانی که قایيله یانا؟ فهرمووی: که قسه‌ی نه‌کرد مانای وایه که رازییه! (ش/د/ت/ن- خودایان فی رازی بن). له گیرانه‌وه‌یه‌کا: بیوه‌ژن- بۆ ماره‌برینی خوی- خوی زیاتر مافی هه‌یه تا هه‌قدار (وه‌لی)یه‌که‌ی، کچیش پرسسی پی ده‌کری، جا نه‌گهر قسه‌ی نه‌کرد ئه‌وه مانای وایه که رازییه.

۲۰۸۲- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: تُسْتَأْمَرُ الْيَتِيمَةُ فِي نَفْسِهَا فَإِنْ سَكَتَتْ فَهُوَ إِذْنُهَا وَإِنْ أَبَتْ فَلَا جَوَازَ عَلَيْهَا. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ (۲).

دیسان گوتی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌فهرمووی: چه‌تیو- له پیش ماره‌برینیا- پرسسی پی ده‌کری، جا نه‌گهر قسه‌ی نه‌کرد ئه‌وه رازییه، به‌لام نه‌گهر ریگه‌ی نه‌دا ئه‌وا به‌زۆر ماره‌ناکری (د/ت/ن- خودایان فی رازی بن).

۲۰۸۳- عَنْ خَنْسَاءَ بِنْتِ خِدَامِ الْأَنْصَارِيَّةِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ أَبَاهَا زَوَّجَهَا وَهِيَ ثَيِّبٌ، فَكْرِهَتْ ذَلِكَ فَأَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَرَدَّ نِكَاحَهُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ (۳).

خه‌نسای کچی خیدام (که ئافره‌تیکی ئه‌نصاری بوو) گوتی: بیوه‌ژن بووم، باوکم دامی به‌شوو، منیش پیم ناخۆش بوو، چووم بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) شووه‌که‌ی هه‌لوه‌شاندمه‌وه (ب/د).

۲۰۸۴- وَجَاءَتْ جَارِيَةٌ بِكُرٍّ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَذَكَرَتْ أَنَّ أَبَاهَا زَوَّجَهَا وَهِيَ كَارِهَةٌ فَخَيَّرَهَا النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاحْمَدُ (۴).

که‌نیشکیکی کچ هاته‌ خزمه‌تی چه‌زهرت (درویدی خودای له‌سهرین) گوتی: قوربان! باوکم داومی به‌مێرد، به‌لام من خۆم پیم ناخۆشه‌و ئه‌و شووه‌م به‌دل

(۲) بسند حسن (شرحه).

(۳) بخاری. نکاح: ۵۱۳۸، ۲۱۳۹، ۶۹۴۵، ۶۹۶۹.

(۴) ورواه ابن ماجه وابن أبي شيبه بسند موثق (شرحه).

نیه. پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای له‌سهرین) کچه‌که خو‌ی کرد به سه‌ریشک نه‌گهر
حه‌زده‌کا به گوی‌ی باوکی بکاو نه‌گهر هه‌زیش نا‌کا شووه‌که‌ی هه‌لوه‌شینیتته‌وه
(د/ئه‌حمه‌د - خودایان فی رازی بن).

۲۰۸۵ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ
لَكَحَتْ بِغَيْرِ إِذْنِ مَوْلَاهَا فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ. ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَإِنْ دَخَلَ بِهَا فَالْمَهْرُ لَهَا بِمَا
أَصَابَ مِنْهَا فَإِنْ تَشَاجَرُوا فَالسُّلْطَانُ وَلِيُّ مَنْ لَا وَلِيَ لَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۵).

عائیشه (خودای فی رازی بن) ده‌لئ: هه‌زده‌ت (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمو‌ی:
هه‌ر ژنئ به‌بی راسپی‌ری له‌سه‌ر بوونی هه‌قداره‌کانی شوو بکا شووه‌که‌ی
پووچ و به‌تاله. هه‌زده‌ت (درویدی خودای له‌سهرین) سئ جار له سه‌ریه‌ک (بو ته‌ئکید)
فه‌رمو‌ی: شووه‌که‌ی به‌تاله، شووه‌که‌ی به‌تاله، شووه‌که‌ی به‌تاله! ئینجا
فه‌رمو‌ی: جا نه‌گهر پیاوه‌که به ده‌ستی بگری نه‌وه ماره‌یی ده‌که‌وی له‌باتی
نه‌وه که به ده‌ستی گرتوو وه ژنه‌که‌یش نابئ به‌ژنی.

هه‌قدارانئ ژنیش نه‌گهر له‌ناو خو‌یاندا ری‌ک نه‌ده‌که‌وتن نه‌وا فه‌رمانه‌وا
(سو‌لتان: گه‌وره‌ی موسو‌لمان) هه‌قداری نه‌و که‌سه‌یه که هه‌قداری
(بایه‌خداری) نیه (د/ت - خودایان فی رازی بن).

۲۰۸۶ - وَعَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيٍّ. رَوَاهُ أَبُو
دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ (بِسند حسن) وَأَحْمَدُ وَابِيهَقِي، وَلَفْظُهُمَا: لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيٍّ وَشَاهِدَيْنِ
عَدْلٍ. وَمِنْهُ حَدِيثُ التِّرْمِذِيِّ: الْبَغَايَا اللَّائِي يُنْكَحْنَ أَلْفُسُهُنَّ بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ^(۶).

دیسان ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمو‌ی: به‌بی هه‌قداری
ژن، ژن ماره‌ی نایی (د/ت-س/ح-ئه‌حمه‌د/به‌یه‌قی) گفته‌ی ئه‌حمه‌د و
به‌یه‌قی ئاوایه: به‌بی هه‌قداری ژن و دوو شایه‌تی راست و دروستی

(۵) بسند حسن (شرحه).

(۶) رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسند حسن (شرحه).

دادپه‌روهر ژن ماره‌ی نایی! وه ههر له‌م بابته‌یه ئه‌و چه‌دیسه‌ی که تیرمی‌زی ریوایه‌تی کردوو، که ده‌فهرموئ: سوژانی (داوینپیس) ئه‌و ژنانه‌ن: که به‌بی به‌لگه‌و شایه‌ت خو‌یان ماره‌ ده‌پن له‌که‌سی.

۲۰۸۷- عَنْ سَمُرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَيْمًا امْرَأَةٌ زَوَّجَهَا وَلَيَّانٍ فَهِيَ لِلأَوَّلِ مِنْهُمَا وَأَيْمًا رَجُلٍ بَاعَ بَيْعًا مِنْ رَجُلَيْنِ فَهُوَ لِلأَوَّلِ مِنْهُمَا. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ^(۷).

سه‌مووره (خودای فی‌رازی بن) گوئی: ئه‌و ژنه‌ی دوو هه‌قدار بیده‌ن به‌شو و هه‌ خوشکی دوو برا بیده‌ن به‌ دوو که‌س ئه‌وه ماره‌ی دی له‌ می‌ردی یه‌که‌م، ئه‌گه‌ر پیاوی‌کی‌ش چشتی بفروشی به‌ دوو که‌س، ئه‌وه بو‌ که‌سی یه‌که‌م به‌یعی دی و ده‌بی به‌هی ئه‌و (د/ت/ن- خودایان فی‌رازی بن- سند حسن).

۲۰۸۸- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ أَحَقَّ الشَّرْطِ أَنْ يُوفَى بِهِ مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۸).

عوقبه‌ی کوپی عامر (خودای فی‌رازی بن) گوئی: پی‌غه‌مبه‌ر (برودی خودای له‌سیرین) ده‌فهرموئ: باشتین مه‌رجی که ئیوه‌ی موسولمان بیبه‌نه‌ سه‌ر: ئه‌و مه‌رجه‌یه که ژنی پی‌ چه‌لا‌ل ده‌که‌ن له‌ خو‌تان (ش/د/ت/ن).

۳۲) وتاری خوازی‌نی: (خطبة النکاح)

۲۰۸۹- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: عَلَّمَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) خُطْبَةَ الْحَاجَةِ فِي النِّكَاحِ وَغَيْرِهِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ نَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا

^(۷) بسند حسن (شرحه).

^(۸) بخاری. شروط: ۲۷۲۱، ۵۱۵۱. مسلم. نکاح: ۳۴۵۷. أبو داود: نکاح: ۲۱۳۹. ترمذی. نکاح: ۱۱۲۷.

نسائی. نکاح: ۳۲۸۱، ۳۲۸۲.

وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ. وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْإِزْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا. (رواه أصحاب السنن (بسنده حسن).

عه‌بدوللا (خودای ئی رازی بی) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌سیرین) وتاری پیداو‌یستی (خو‌طبه‌تول‌حاجه‌ی) فی‌ر ده‌کردین، که له سه‌ره‌تای هه‌موو کاریکی گرنگه‌وه بی‌لین، وه‌کوو مه‌سه‌له‌ی ژن‌خواستن و شتی وا نه‌مه‌یش نه‌و وتاره‌یه:

الْحَمْدُ لِلَّهِ نَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ} (۱۰۲/۳). {وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْإِزْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا} (۱/۴). {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا، يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا} (۷۱/۳۳).

سو‌پاس و ستایش بو‌ خودا، داوای یارمه‌تی و کو‌مه‌ک له‌و ده‌که‌ین، هه‌روه‌ها داوای لی‌خو‌شبوونی ئی ده‌که‌ین، په‌نا ده‌گرین به‌ خودا که په‌نامان بدا له‌وه‌ی و وه‌زن و به‌دی ده‌روونی خو‌مان، که‌سی خودا ری‌نموونی بکا به‌ که‌سی تر گوم‌ر نا‌کری، وه‌ که‌سی خودا گم‌رای بکا به‌ که‌سی تر نایه‌ته‌وه سه‌ری، وه‌ شایه‌تی ده‌ده‌م به‌ زمان و باوه‌ر ده‌که‌م به‌ دل که‌ هه‌ر خودا خودایه‌ و خودای تر نیه، وه‌ شایه‌تی ده‌ده‌م که مو‌حه‌مه‌د به‌نده‌و پیغه‌مبه‌ری خودایه‌ - نه‌ی که‌سانئ که باوه‌رتان هیناوه به‌ خودا! ته‌قوای خودا بکه‌ن و هه‌میشه له‌ خودا بترسن و خو‌تان بی‌اریژن له‌ قاری، ترس و پاریزو ته‌قوایی که‌ شایسته‌ی زاتی خودا بی، وه‌ هه‌میشه تی‌کو‌شن تا له‌سه‌ر ئی‌سلامه‌تی ده‌مرن (وه ته‌قوای خودا بکه‌ن و له‌ خودا بترسن، له‌و خودا نازداره که به‌ خاتری نه‌و داوای شت له‌یه‌کتری ده‌که‌ن، وه خو‌تان بی‌اریژن له‌ برینی رشته‌ی خرما‌یه‌تی و میهره‌بانی، به‌ راستی خودا به‌ هه‌موو شتی ئا‌گاداره‌و ته‌ماشا‌کاری و تارو کردارو ره‌فتارتانه‌) نه‌ی که‌سانئ که‌ خاوه‌ن باوه‌رن

شهرم و شکۆ له خودا بکه‌ن و له خودا بترسن و قسه‌ی هه‌ق بکه‌ن تا خودا کرده‌وه باشه‌کانتان په‌سه‌ندبکاو له گونا‌هه‌کانتان خوش ببی، وه هه‌ر که‌سی فه‌رمانی خودا و فه‌رمانی پیغه‌مبه‌ری خودا به‌جی بی‌نی و له قسه‌یان ده‌رنه‌چی نه‌وه به راستی شاد ده‌بی به به‌هره‌ی گه‌وره‌و ده‌گا به ئاواتی خو‌ی (د/ت/ن-س/ح).

۲۰۹ - عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ قَالَ: خَطَبْتُ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَمَامَةَ بِنْتِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَأَلْكَحَنِي مِنْ غَيْرِ أَنْ يَتَشَهَّدَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالبخاري في تاريخه^(۲).

پیاویکی به‌نی سوله‌یمی گوتی: خوازینی ئومامه‌ی کچی عه‌بدولمه‌طه‌لیبم له پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ری) کرد، به‌بی ئه‌وه‌ی که شایه‌تمان بی‌نی لی‌ی ماره‌پریم {د/بخاریش (خودای ئی رازی بن) له ته‌ئریخه‌که‌یدا ریوایه‌تی کردووه}.

۲۰۹۱ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: كُلُّ خُطْبَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَشَهُدٌ فَهِيَ كَالْيَدِ الْجَذْمَاءِ. رَوَاهُ الترمذي بسند صحيح^(۳).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بن) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (دروودی خودای له‌سه‌ری) ده‌فه‌رموی: هه‌ردوان و وتاری که شایه‌تمان و یادی خودای تیا نه‌بی، وه‌ک ده‌ستی گول وایه‌و بی پیت و به‌ره‌که‌ته (ت-س/ص).

۳۳) باسی ماره‌یی: (فصل في الصداق)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ لَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا} (۴/۴).

واته: خودای مه‌زن ده‌فه‌رموی: پیویسته ئیوه ماره‌یی بده‌ن به ژنه‌کانتان چونکه به‌شیکه خودا بو‌ی داناون، وه نه‌گه‌ر ژنان به خوشی دل و

^(۲) رَوَاهُ البخاري في تاريخه وهو كتاب له غير صحيح البخاري.

^(۳) صحيح عنه الترمذي.

ئاره‌زووی خویمان گهردنیا نازادکردن له شتی لهو ماره‌یییه ئه‌وه وه‌کوو
حه‌لواو گه‌زو بیخون!

۲۰۹۲- عَنْ أَبِي سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) سَأَلْتُ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) كَمْ كَانَ
صَدَاقُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)؟ قَالَتْ: كَانَ صَدَاقُهُ لِأَزْوَاجِهِ ثِنْتِي عَشْرَةَ أَوْقِيَّةَ
وَكَشًا. قَالَتْ؟ أَكْذَرِي مَا النَّشْ؟ قُلْتُ: لَا، قَالَتْ: نِصْفُ أَوْقِيَّةٍ. فَبَلَكَ خَمْسُمِائَةِ دِرْهَمٍ.
رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۱).

ئه‌بو سه‌له‌مه (خودای ئی رازی بئ) گوتی: له عایشه‌م پرسی (خودای ئی رازی بئ):
ماره‌یی پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌ربئ) چه‌ند بوو؟ گوتی: ماره‌یی ژنه‌کانی
دوانزه ئوقیه‌و نیم بوو، عایشه‌ گوتی: ده‌زانیت نیم چه‌نده؟ گوتم: نه‌ه،
گوتی: نیو ئوقیه‌یه، که هه‌مووی ده‌کاته پینج سه‌د دره‌می زیوینی ئه‌و
سه‌رده‌مه (م/د/ن).

۲۰۹۳- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَأَى عَلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ
بْنِ عَوْفٍ أَكْثَرَ صُفْرَةٍ فَقَالَ: مَا هَذَا؟ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً عَلَى وَزْنِ نَوَاقٍ
مِنْ ذَهَبٍ. قَالَ: فَبَارَكَ اللَّهُ لَكَ، أَوْلِمَ وَلَوْ بِشَاةٍ. رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ^(۲).

ئهنه‌س (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌ربئ) ئه‌ته‌ری
زه‌غفه‌رانی به‌ عه‌بدوره‌حمانی کوپی عه‌وفه‌وه دی فه‌رمووی: ئه‌م زه‌ردیه‌یه
چییه؟ گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئه‌وه ژنم هیئاوه، ماره‌یییه‌که‌ی ناوکه‌یی
زیره‌ که ده‌کاته پینج دره‌می زیر. فه‌رمووی: ده‌خودا پیروزی بکا لیت، ئه‌گه‌ر
مه‌ریکت سه‌ر بریوه نانی شایی دروستکه (ش/د/ت/ن).

۲۰۹۴- عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ جَحْشٍ
فَمَاتَ بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ فَرَوَّجَهَا النَّجَاشِيُّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَمَّهَرَهَا عَنْهُ أَرْبَعَةَ آلَافٍ

(۱) مسلم. نکاح: ۲۴۷۴. أبو داود. نکاح: ۲۱۰۵. نسائی. نکاح: ۳۲۴۷.

(۲) بخاری. نکاح: ۵۱۵۵، ۶۲۸۶. مسلم. نکاح: ۳۴۷۵. ترمذی. نکاح: ۱۰۹۴. نسائی. نکاح: ۳۲۷۲.

دِرْهَمِ وَبَعَثَ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَعَ شَرْخِيلَ ابْنِ حَسَنَةَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَأَحْمَدُ^(۳).

نوممو حه‌بیبه (خودای ن‌ی رازی بن) گوتی: ژنی عه‌بدوللای کوپی جه‌حش بووم، له ولاتی حه‌به‌شه ئه‌مری خودای کرد، جا نه‌جاشی شای حه‌به‌شه مارهی بریم له پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) وه خوی چوار هه‌زار درهم مارهی له باتی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) داپیم، ئینجا له‌گه‌ل شوره‌حبیلی کوپی حه‌سه‌نه‌دا ناردمی بو پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین). (د/ن/ئه‌حمه‌د).

۲۰۹۵ - عَنْ أَبِي الْعَجْفَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَطَبَنَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فَقَالَ: أَلَا لَا تُغَالُوا بِصُدُقِ النِّسَاءِ فَإِنَّهَا لَوْ كَانَتْ مَكْرُمَةً فِي الدُّنْيَا أَوْ تَقْوَى عِنْدَ اللَّهِ لَكَانَ أَوْلَاكُمْ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَا أَصْدَقَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) امْرَأَةً مِنْ نِسَائِهِ وَلَا أَصْدَقَتْ امْرَأَةً مِنْ بَنَاتِهِ أَكْثَرَ مِنْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أُوقِيَةً. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ (بِسْنَدٍ صَحِيحٍ)^(۴).

ئه‌بولعه‌جفاء (خودای ن‌ی رازی بن) گوتی: عومه‌ر وتاریکی بۆمان خوینده‌وه گوتی: ئاگادارین! پی هه‌لمه‌به‌رن له مارهی، چونکه ئه‌وه ئه‌گه‌ر هوی سهر به‌رزیی جیهان بویه، یا له‌لای خودا به ته‌قواو تاعه‌ت حل بویه پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) خوی له هه‌مووتان زیاتر شایسته‌ی ئه‌وه بوو که وابکا، به‌لام پیغه‌مبه‌ر خوی (دروودی خودای له‌سهرین) له دوانزه ئوقیه پتر مارهی نه‌داوه به هیچ که‌سی له ژنه‌کانی، وه هه‌روه‌ها که‌سیش له که‌جه‌کانی له‌وه پتر مارهییان وه‌رنه‌گرتووه (د/ت/ن-س/ص= ئه‌بو داوود، تیرمیذی، نه‌سائی - سند صحیح).

^(۳) جميع ما فى المجتبى للنسائى صحيح على ما جاء فى مقدمة شرح التاج الجامع للأصول،

المجلد الأول ص.

^(۴) بسند صحيح.

۲۰۹۶- وَتَزَوَّجَتْ امْرَأَةً مِنْ بَنِي فَرَازَةَ عَلَى نَعْلَيْنِ فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَرْضَيْتِ مِنْ نَفْسِكَ وَمَالِكَ بِنَعْلَيْنِ، قَالَتْ: نَعَمْ. فَأَجَازَهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۵).

شافره‌تیکی به‌نی فه‌رازه‌یی له سه‌رجووتی سوّل شووی کردبوو، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: له جیاتی خوټ و مالت به جووتی سوّل رازی بوویت؟ گوتی: به‌لئ. پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) ماره برینه‌که‌ی دامه‌زراند (ت:ص).

۲۰۹۷- عَنْ عَقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ لِرَجُلٍ: أَتَرْضَى أَنْ أَرْوِّجَكَ فُلَانَةً؟ قَالَ: نَعَمْ. وَقَالَ لِلْمَرْأَةِ: أَتَرْضَيْنِ أَنْ أَرْوِّجَكَ فُلَانًا؟ قَالَتْ: نَعَمْ. فَزَوَّجَ أَحَدَهُمَا صَاحِبَهُ فَدَخَلَ بِهَا الرَّجُلُ وَلَمْ يَفْرِضْ لَهَا صَدَاقًا وَلَمْ يُعْطِهَا شَيْئًا وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ الْحُدْنِيَّةَ وَكَانَ مَنْ شَهِدَ الْحُدْنِيَّةَ لَهُ سَهْمٌ بِخَيْرٍ فَلَمَّا حَضَرَتْهُ الْوُفَاةُ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) زَوَّجَنِي فُلَانَةً وَلَمْ أَفْرِضْ لَهَا صَدَاقًا وَلَمْ أُعْطِهَا شَيْئًا وَإِنِّي أَشْهَدُكُمْ أَنِّي أُعْطِيتُهَا مِنْ صَدَاقِهَا سَهْمِي بِخَيْرٍ فَأَخَذْتُ سَهْمًا فَبَاعْتُهُ بِمِائَةِ أَلْفٍ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۶).

عوقبه‌ی کوپی عامیر (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) به پیاویتی فه‌رموو: قاییل ده‌بی فیساره ژنت ئی ماره بکه‌م؟ گوتی: به‌لئ به ژنه‌که‌یشی فه‌رموو: قاییل ده‌بی له فیساره پیاوت ماره بپریم؟ گوتی: به‌لئ، ئینجا هر خوی له یه‌کی ماره‌کردن، پیاوه‌که گواستیه‌وه و چووه لای و هیچ ماره‌یی بو دیاری نه‌کردو هیچی نه‌دایئ، نه‌و پیاوه له‌کاتی خویدا هاوبه‌شی کردبوو له رووداوی حوده‌یبیبیه‌دا نه‌وانه‌شی که هاوبه‌شی رووداوی حوده‌یبیبیه‌یان کردبوو له خه‌یبه‌ردا پشکیان هه‌بوو، جا له‌کاتی سه‌ره مه‌رگا گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) که ئەم ژنه‌ی ئی ماره‌کردم نه‌ماره‌ییم بو

(۵) صحیح عنه الترمذی.

(۶) بسند صالح (شرحه).

دیاری کرد و او نه هیچ داوره‌تی، جا نیوه به شایه‌ت بن ئه‌وا ئه‌و پیشکه‌م که‌وا له خه‌یبه‌ر، له‌باتی ماره‌یی ده‌یده‌م به‌م ژنه‌م، ژنه‌که‌یش پیشکه‌که‌ی وهرگرت و فروشتی به‌سه‌ده‌زار درهم (د-سند صالح).

۲۰۹۸- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ عَلِيًّا قَالَ: تَزَوَّجْتُ فَاطِمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أُعْطِيَهَا شَيْئًا. قَالَ: مَا عِنْدِي مِنْ شَيْءٍ. قَالَ: فَأَيْنَ دِرْعُكَ الْخَطْمِيَّةُ؟ قَالَ: هِيَ عِنْدِي. قَالَ: فَأَعْطِيَهَا إِيَّاهُ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ.^(۷)

ئیبنو عه‌یباس (خودایان فی‌رازی بن) گوتی: که‌عه‌لی فاطیمه‌ی ماره‌کرد، چه‌زهدت (درویدی خودای له‌سهرین) فهرمووی: شتیکی بده‌ری. عه‌لی گوتی: هیچم نییه! فهرمووی: ئه‌ی کوا زریه‌ حوطة‌مییه‌که‌ت؟ گوتی: له‌لای خو‌مه‌ فهرمووی: ئه‌وه‌ی بده‌ری (ن/د/حاکم. حاکم به‌سه‌حیحی داناه‌).

۳۴) نیشکردن له‌باتی ماره‌یی ده‌بی: (قد يكون الصداق عملاً)

۲۰۹۹- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ جِئْتُ لَأَهَبَ لَكَ نَفْسِي، فَنَظَرَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَصَعَّدَ النَّظَرَ إِلَيْهَا وَصَوَّبَهُ، ثُمَّ طَاطَأَ رَأْسَهُ، فَلَمَّا رَأَتْ الْمَرْأَةُ أَنَّهُ لَمْ يَقْضِ فِيهَا شَيْئًا جَلَسَتْ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكَ بِهَا حَاجَةٌ فَرُوحْنِيهَا. فَقَالَ: هَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ؟ قَالَ: لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: أَذْهَبَ إِلَى أَهْلِكَ فَانْظُرْ هَلْ تَجِدُ شَيْئًا.. فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ: لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا وَجَدْتُ شَيْئًا. قَالَ: انْظُرْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ. ثُمَّ رَجَعَ فَقَالَ لَا وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ، وَلَكِنْ هَذَا إِزَارِي فَلَهَا نِصْفُهُ. فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): مَا تَصْنَعُ بِإِزَارِكَ إِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا مِنْهُ شَيْءٌ، وَإِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ شَيْءٌ. فَجَلَسَ الرَّجُلُ حَتَّى طَالَ مَجْلِسُهُ ثُمَّ قَامَ فَرَأَاهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مُوَلِّيًا فَأَمَرَ بِهِ فِدُعِيَ

(۷) صحیح عنه‌ الحاکم.

فَلَمَّا جَاءَ قَالَ: مَاذَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ؟ قَالَ: مَعِيَ سُورَةٌ كَذَا وَسُورَةٌ كَذَا عِدَّةُهَا. قَالَ: أَتَقْرَأُ عَنْ ظَهْرِ قَلْبِكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: اذْهَبْ فَقَدْ مَلَكْتُكَهَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ. وَفِي رِوَايَةٍ: زَوَّجْتُكَهَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(١).

سەھلى كۆپى سەعد (خودای ئى رازى بى) گوتى: ئافرهتتەك ھاتە لای پىغەمبەر (دروودى خودای لەسەرىن) گوتى: ئەى پىغەمبەرى خودا! ھاتووم تا خووم ببەخشم بەتۆ، پىغەمبەرىش (دروودى خودای لەسەرىن) سەرتاپا تەماشای کردو ئىنجا سەرى دانەواندو ھىچ قسەى نەکرد.

ژنەكەيش كە روانى پىغەمبەر (دروودى خودای لەسەرىن) ھىچى نەگوت لە بارەى ھەو دانىشت. جا پياوئى (كە لە يارانى ھەزەت بوو) ھەلسا گوتى: ئەى پىغەمبەرى خودا! ئەگەر خۆت ناتەوئى لە منى مارەبکە؟ فەرمووى: ئاىا ھىچت ھەيە كەبىكەى بە مارەيى؟ گوتى: نە بەخوا ئەى پىغەمبەرى خودا! فەرمووى: دەبرۆ بۆ مائەو ھەو بۆلای كەسو كارت بزانە ھىچت دەست دەكەوئى. پياو ھەو كە روشت و ھاتەو گوتى: بەخودا ھىچم دەست نەكەوت ئەى پىغەمبەرى خودا! فەرمووى: شتتەك پەيدا بكە ئەگەر ئەنگوستىلەيەكى ئاسنىش بى. پياو ھەو كە ديسان روشتەو ھەو ھاتەو گوتى: بەخودا ئەى پىغەمبەرى خودا! ئەنگوستىلەى ئاسنىشم دەست نەكەوت، بەلام ئەم لۆجلكەم ھەيە نىو ھەو بۆ من و نىو ھەو بۆ ئەو. پىغەمبەر (دروودى خودای لەسەرىن) فەرمووى: ئەو ھەو چى، جلكەت خۆى يەك پارچەيە ئەگەر لەبەر تۆدا بى ھىچى بەر ئەو ناكەوئى، ئەگەر لەبەر ئەودا بى ھىچى بەر تۆ ناكەوئى.

جا پياو ھەو كە تاوئىكى باش دانىشت، لە پاشا ھەلسا روشت، پىغەمبەر (دروودى خودای لەسەرىن) چاوى لى بوو، ناردى بە شوئىنيا بانگى كردهو، كە ھات پىي فەرموو: چىت لە قورئان لەبەرە؟ گوتى: ئەو سوورەتەو ئەو سوورەتەم لەبەرە، ھە سوورەتەكانى ژمارد، فەرمووى: ئاىا ھەمويان بە باشى دەخوئىنى؟ گوتى: بەلى. فەرمووى: دەبرۆ ئەو لەسەر ئەو قورئانەى كە

(١) تقدم تخريجه فى الرقم: ٢٠٣٥ من هذا المجلد تسلسل / ٢٨.

له‌به‌رته ئهم ژنهم کرد به هی تو. له گێرانه‌وه‌یه‌کا: ئه‌وا له‌سه‌ر ئه‌وه که‌فی‌ری
ئهو قورئانه‌ی بکه‌ی که خووت ئیستا له‌به‌رته ئهم ژنهم ماره‌کرد له‌تو!
(ش/د/ت/ن).

۲۱۰۰- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَعْتَقَ صَفِيَّةَ،
وَجَعَلَ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا^(۲).

ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بئ) گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربئ) سه‌فییه‌ی
ئازاد کرد، وه ئازادکردنه‌که‌ی دانا به ماره‌یی بو‌ی و ماره‌ی کرد له‌خو‌ی.
(ش/د/ت/ن).

۲۱۰۱- عَنْ أَبِي مُوسَى (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: ثَلَاثَةٌ يُؤْتَوْنَ
أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ عَبْدٌ أَدَّى حَقَّ اللَّهِ وَحَقَّ مَوَالِيهِ فَذَلِكَ يُؤْتَى أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ وَرَجُلٌ كَانَتْ
عِنْدَهُ جَارِيَةٌ وَضِيئَةٌ فَأَذْبَهَا فَأَحْسَنَ أَذْبَهَا ثُمَّ أَعْتَقَهَا ثُمَّ تَزَوَّجَهَا يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ
فَذَلِكَ يُؤْتَى أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ وَرَجُلٌ آمَنَ بِالْكِتَابِ الْأَوَّلِ ثُمَّ جَاءَ الْكِتَابُ الْآخِرُ فَأَمَّنَ بِهِ
فَذَلِكَ يُؤْتَى أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۳).

ئه‌بو مووسا (خودای ئی رازی بئ) گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربئ)
فه‌رمووی: سێ که‌س دوو پاداشتیان بو‌ه‌یه:

یه‌که‌م: به‌نده‌یی که مافی خوداو مافی خاوه‌نه‌کانی به‌جئ بئنی.

دووهم: پیاوئ که‌نیزه‌کیکی جوانی هه‌بئ و به جوانی ته‌میئ بکاو فی‌ری
وێل و ره‌وشتی به‌رزی بکا، ئینجا ئازادی بکاو ماره‌ی بکا بو‌ خو‌ی، وه
مه‌به‌ستی له‌م کاره‌یش ساخ ره‌زامه‌ندی خودا بئ.

^(۲) بخاری. صلاة: ۳۷۱، ۶۱۰، ۶۴۷، ۲۲۲۸، ۲۲۳۵، ۲۸۸۹، ۲۹۴۳، ۲۹۴۵، ۲۹۹۱، ۳۰۸۵، ۳۰۸۶، ۳۳۶۷، ۳۶۴۷.

۴۲۱۳، ۵۰۸۵، ۵۱۵۹، ۵۱۶۹، ۵۲۸۷، ۵۴۳۵، ۵۵۲۸، ۵۹۶۸، ۶۱۸۵، ۶۲۶۳، ۶۳۶۹، ۷۲۳۳. مسلم. نکاح: ۳۴۸۳.

نسائی. نکاح: ۳۳۴۲. ابن ماجه: نکاح: ۱۹۵۷.

^(۳) بخاری. علم: ۹۷، ۲۵۴۴، ۲۵۴۷، ۲۵۵۱، ۳۰۱۱، ۳۴۶۴، ۵۰۸۳. مسلم. ایمان: ۲۸۵. ترمذی. نکاح: ۱۱۱۶.

نسائی. نکاح: ۳۳۴۴.

۳۵) ماره‌یی به‌یه‌کئی لَه‌م دوو شته: ده‌بئی به‌مالّ، یا به‌مردن، یا به‌ده‌ست کرتن و چوونه‌لا: (يجب الصداق بالوفاة أو بالدخول)

پرسیار کړا له ئیبنو مهسعوود (خودای ئی رازی بڼ) نه گهر پیاوړی ژنی ماره بکاو مارهیی بو دیاری نه کاو به دهستیښی نه گړی تا خوۍ دهری مارهیی ئه م ژنه چییهو چی نیه؟ گوتی: مانندی مارهیی که سوکاری خوۍ مارهیی بو دادهری وه دایکی، یا خوشکی، یا پووری بهی کهم و ژور، وه به شه کهله پووریښ ده گړی، وه عیددهی مردن (وهفات) یشی له سهره.

٢١٠٣- عَنْ بَصْرَةَ بْنِ أَكْثَمِ الْأَصَارِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّهُ قَالَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً بِكَرًا فِي سِرِّهَا فَدَخَلْتُ عَلَيْهَا فَإِذَا هِيَ حُبْلَى فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ...

(۱) بسند صحیح (شرحہ).

وَسَلَّمَ: لَهَا الصَّدَاقُ بِمَا اسْتَحْلَلَتْ مِنْ فَرْجِهَا وَالْوَلَدُ عَبْدٌ لَكَ فَإِذَا وَلَدَتْ فَاجْلِدْهَا أَوْ فَاجْلِدُوهَا أَوْ فَحْدُوْهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ. نَسَأَ اللَّهُ السِّرَّ التَّوْفِيقَ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۲).

به‌صره‌ی کوپی نه‌کته‌می نه‌نصاری (خودای ئی رازی بی) گوتی: به پیغه‌مبه‌ر (دیو‌دی خودای له‌سهرین): ژنیکی کچم هی‌ناوه که‌چی که له‌په‌رده‌دا چوومه‌لای ده‌روانم سکی پره؟!

حه‌زهره‌ت (دیو‌دی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: له‌باتی ئه‌وه که به‌هه‌لانی به‌ده‌ستت گرتوو‌ه ماره‌یی ده‌که‌وی، من‌داله‌که‌ی که بوو من‌داله‌که‌ده‌بی به‌نده‌ی تو، هه‌رکاتی که من‌داله‌که‌ی بوو داری هه‌ددی ئی ده، یا فه‌رمووی: داری هه‌ددی ئی بدن یا فه‌رمووی: هه‌ددی ئی بدن (د-سند صالح) له‌خودا داوا ده‌که‌ین سرمان بی‌پوشی و راستمان بو بکا خودای گه‌وره هه‌ر خوی باشی ئی ده‌زانی.

۳۶) جیازیی بووک: (الجهان)

۲۱۰۴- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَهَّزَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاطِمَةَ فِي خَمِيلٍ وَقِرْبَةٍ وَوِسَادَةٍ حَشَنُوهَا إِذْخِرٌ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ. نَسَأَ اللَّهُ التَّوْفِيقَ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۱).

عه‌لی (خودای ئی رازی بی) گوتی: جیازییه‌که‌ی فاتیمه که پیغه‌مبه‌ر (دیو‌دی خودای له‌سهرین) بو‌ی کردبوو، بریتی بوو له پارچه‌یی قه‌یفه‌و کونده‌یه‌ک و پشتییه‌ک که ناواخه‌که‌ی پووشی ئی‌دخه‌ر^(۱) بوو (ن-س/ص).

(۲) بسند صالح (شرحه).

(۱) بسند صحیح (شرحه).

(۱) ماموستا مه‌لا ره‌شید به‌گی بابان (په‌ر گۆزی په‌روزی له ره‌حه‌تی خودا بی) له (اقتران النیرین) دا. ئی‌زخه‌ری به‌سو‌پنا‌تک ته‌رجه‌مه کردوو‌ه.

۳۷) سوننه‌ته ژنهینان به ناشکرا بی، وه شایی بو بکری

إعلان النکاح واللہوفیة

۲۱۰۵- عن الرُّبِيعِ بِنْتِ مُعَوِّذٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: جَاءَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَدَخَلَ حِينَ بُنِيَ عَلَيَّ، فَجَلَسَ عَلَيَّ فِرَاشِي كَمَا جَلَسَ هَذَا، فَجَعَلْتُ جُورِيَّاتٍ لَنَا يَضْرِبْنَ بِالْأُفِّ وَيَنْدُبْنَ مَنْ قُتِلَ مِنْ آبَائِي يَوْمَ بَدْرٍ، إِذْ قَالَتْ إِحْدَاهُنَّ: وَفِينَا نَبِيُّ يَغْلُمُ مَا فِي غَدِي. فَقَالَ: دَعِيَ هَذِهِ، وَقُولِي بِالَّذِي كُنْتَ تَقُولِينَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۱).

روبه‌یعی کچی موعه‌وویند (خودای فی رازی بن) گوتی: که چووم به بووکی، به‌یانی شه‌وی بووکی‌نینم، پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌رین) هات بو لام، وه له‌م جیگه‌ی تو‌دا له‌سه‌ر نوینه‌که‌ی من دانیش‌ت، چه‌ند که‌نیزه‌کی‌کمان هه‌بوون، ده‌ستیان‌کرد به‌ ده‌ف لی‌دان و نه‌وانه‌ی له‌ باوانم له‌ روژی به‌دردا کوژرابوون نه‌وانه‌یان ده‌لاوانده‌وه، تا یه‌کی‌کیان گوتی: پیغه‌مبه‌ریکی وامان تیا هه‌لکه‌وتوو ده‌زان‌ی که‌ سبه‌ی چی ده‌قه‌ومی!

پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌رین) فه‌رمووی: وامه‌لی، له‌ پیش‌دا چیت ده‌وت له‌و باب‌ه‌ته‌ بلی (ب/د/ت).

۲۱۰۶- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَلَّهَا زَفَّتْ امْرَأَةً إِلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): يَا عَائِشَةُ مَا كَانَ مَعَكُمْ لَهْوٌ فَإِنَّ الْأَنْصَارَ يُعْجِبُهُمُ اللَّهْوُ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَاحْمَدُ^(۲).

عائیشه (خودای فی رازی بن) گوتی: ژنی‌کم گواسته‌وه بو پیاویکی نه‌نصار‌ی، پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌رین) فه‌رمووی: نه‌ی عائیشه! ئایا هیچ به‌زم و شادی‌یه‌کتان نه‌گی‌را؟ چونکه‌ یاری‌ده‌ده‌ران (نه‌نصار) حزیان له‌به‌زم و شادی‌ی هه‌یه (ب/نه‌حمه‌د).

(۱) بخاری. غزوة بدر: ۴۰۱، ۵۱۴۷.

(۲) بخاری. نکاح: ۵۱۶۲.

۲۱۰۷- عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَاطِبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: فَصْلُ مَا بَيْنَ الْحَرَامِ وَالْحَلَالِ الدُّفُّ وَالصَّوْتُ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ وَحَسَنُهُ^(۳).

موحممهدی کوپی حاطیب (خودای فی رازی بنی) گوتی: پیغهمبهر (دیوودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: جیاوازی ژنهینان که ره‌واو حه‌لآله له‌گه‌ل داوین پیسیدا که ناره‌واو حه‌رامه به‌هوی ناشکرا کردنه‌وهیه، که زورت‌ر به‌هوی ده‌نگی ده‌فو گوتنی گورانییه‌وه ده‌بی! (ن/ت:ح).

۲۱۰۸- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَعْلِنُوا هَذَا النِّكَاحَ وَاجْعَلُوهُ فِي الْمَسَاجِدِ وَاضْرِبُوا عَلَيْهِ بِالْأُفُوفِ. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالتِّرْمِذِيُّ وَحَسَنُهُ^(۴).

عائیشه (خودای فی رازی بنی) گوتی: پیغهمبهر (دیوودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: که ژن ماره‌ده‌بن ناشکرای بکه‌ن و له مزگه‌وتا ماره‌ی بېرن و (ته‌پل و ده‌فی بو لی‌ده‌ن). (ئه‌حمه‌د/ت:ح).

۲۱۰۹- عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى قَرْظَةَ بْنِ كَعْبٍ وَأَبَى مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ فِي عُرْسٍ وَإِذَا جَوَارٍ يُغْنَيْنَ فَقُلْتُ: أَتُمَا صَاحِبَا رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَمِنْ أَهْلِ بَدْرٍ يُفْعَلُ هَذَا عِنْدَكُمْ؟ فَقَالَا: اجْلِسْ إِنْ شِئْتَ فَاسْمَعْ مَعَنَا وَإِنْ شِئْتَ فَادْهَبْ قَدْ رُخِّصَ لَنَا فِي اللَّهْوِ عِنْدَ الْعُرْسِ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۵).

عامیری کوپی سه‌عد (خودای فی رازی بنی) گوتی: چووم بو لای قوره‌ظه‌ی کوپی که‌عب و نه‌بو مه‌سعوودی نه‌نصارى، که چووم له شایى بوون، که ته‌ماشامکرد و اچه‌ن که‌نیزه‌کئی گورانی ده‌لین! جا پییانم گوت: ئیوه له‌کن خوتان هاوړی پیغهمبهر بوون و له ده‌سته‌ی غه‌زای به‌درن، که‌چی ئه‌م به‌زم و شادییه ده‌کړی له پالتاناو هیچ ده‌نگ ناکه‌ن ئه‌مه چه‌نی به‌چه‌نه؟! گوتیان: ئه‌گه‌ر حه‌زده‌که‌ی دانیشه له‌گه‌لمان و بو خوت وه‌ک ئیمه گوی بگره، ئه‌گه‌ر

(۳) حسن عند الترمذی.

(۴) حسن عند الترمذی.

(۵) صحيح عند الحاكم.

حه‌زیش ناکه‌ی بړو چونکه ئیمه له‌کاتی شاییدا ریگه‌ی به‌زمگپران و خوشی کردنمان دراوه (ن/حا:ص).

۳۸) نزاکردن بو بووک و زاوا: (الدعاء للعروسین)

۲۱۱۰- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا رَفَأَ الْإِنْسَانَ إِذَا تَزَوَّجَ قَالَ: بَارَكَ اللَّهُ لَكَ وَبَارَكَ عَلَيْكَ وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي خَيْرٍ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السَّنَنِ^(۱).

ئهبو هورهیره (خودای ئی رازی بن) گوته: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سربین) که پیروزبایی ده‌کرد له‌یه‌کئ که ژن بینئ، ده‌یفه‌رموو: بارک الله وبارک عليك وجمع بینکما فی خیر: خودا پیروزی کا لیئت و پیروزی کا بوئت و له‌سه‌ر خیرو خوشی یه‌کتان بخا (د/ت/ن-س/ص).

۲۱۱۱- عَنْ الْحَسَنِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: تَزَوَّجَ عَقِيلُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ امْرَأَةً مِنْ بَنِي جُشَمٍ فَقِيلَ: لَهُ بِالرِّفَاءِ وَالْبَيْنِ. قَالَ: قُولُوا كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَارَكَ اللَّهُ فِيكُمْ وَبَارَكَ لَكُمْ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ.

حه‌سه‌ن (خودای ئی رازی بن) گوته: عه‌قیلی کوپی ئهبو طالیب ژنی هیئا ژنه‌که‌ی به‌نی جوشه‌می بوو، پییان گووت: به‌دلئ خوش و به‌ کوپو کچ بی و هه‌تا سه‌ربئ و پیکتانه‌وه بی. ئه‌ویش گوته: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سربین) به‌م بوئه‌وه ده‌یفه‌رموو: بارک الله فیکم وبارک لکم: خودا پیروزی کا لیئت و پیروزی کا بوئت. جا ئیوه‌یش هه‌روا بلین باشته‌ر (ن- خودای ئی رازی بن).

۲۱۱۲- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: تَزَوَّجَنِي النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَتَيْتَنِي أُمِّي فَأَذْخَلَنِي الدَّارَ، فَإِذَا نِسْوَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فِي الْبَيْتِ فَقُلْنَ عَلَى الْخَيْرِ وَالْبَرَكَةِ، وَعَلَى خَيْرٍ طَائِرٍ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ هُنَا وَأَبُو دَاوُدَ فِي الْأَدَبِ^(۳).

^(۱) بسند صحیح (شرحه).

عائیشه (خودای ئی رازی بئ) گوتی: که پیغهمبەر (دیودی خودای له‌سەربێ) هاره‌ی کردم تەمەنم شەش سال بوو، ئەوکاتە مالمان له‌ مه‌ککه‌ بوو، له‌ پاشا کۆچمان کردو چووین بۆ مه‌دینه‌، که تەمەنم بوو به‌ نوو سال روژێ دایکم هات بۆلام له‌وکاتەدا له‌ نه‌خۆشین هەلسابوومه‌وه‌، قژه‌که‌م رووتابوووه‌، به‌لام به‌شی په‌لکیکی ئی په‌یدا بوو بوو، که دایکم هات من له‌گه‌ل چەن ده‌سته‌ خوشکیکما جۆلانیم ده‌کرد جا په‌لی گرتم و به‌ بووکی بردمی بۆ هه‌زه‌ت (دیودی خودای له‌سەربێ) که چوومه‌ ژووره‌وه‌ ته‌ماشام کرد وا ده‌سته‌یی ژن له‌ یاریده‌ده‌ران له‌ناو هۆده‌که‌دا بوون جا کاتێ چوومه‌ ژووره‌وه‌ گوتیان: (علی الخیر والبرکة وعلی خیر طائر): له‌سه‌ر خێرو پیت و فه‌رو به‌ره‌که‌ت، وه‌ له‌سه‌ر به‌ختی باش (ب/د).

٢١١٣- ولأبی داود والنسائي: إِذَا تَزَوَّجَ أَحَدُكُمْ امْرَأَةً أَوْ اشْتَرَى خَادِمًا فَلْيَقُلْ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا وَمِنْ شَرِّ مَا جَبَلْتَهَا عَلَيْهِ وَإِذَا اشْتَرَى بَعِيرًا فَلْيَأْخُذْ بِذُرْوَةِ سَنَامِهِ وَلْيَقُلْ مِثْلَ ذَلِكَ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(١).

له‌سه‌ر گێڕانه‌وه‌ی ئەبو داوود و نه‌سائی (خودایان ئی رازی بئ) هه‌زه‌ت (دیودی خودای له‌سەربێ) ده‌فه‌رموی: کاتێ یه‌کێ له‌ ئیوه‌ ژن ده‌هیئێ، یا نوکه‌ری یا کاره‌که‌ری ده‌کړی بابلی: اللهم انی اسالك خیرها وخیر ما جبلتها علیه واعوذ بك من شرها ما جبلتها علیه: خودایه‌! داوات ئی ده‌که‌م له‌ خێری ئەمه‌ و له‌ خێری خوو ره‌وشتی باشی، وه‌ په‌نات پێ ده‌گرم له‌ شه‌پری ئەمه‌ خووی و له‌ شه‌پری خوو ره‌وشتی به‌دی، وه‌ فه‌رمووی: وه‌ کاتیکیش که وشتری ده‌کړی با ده‌ست بگړی به‌ نووچکه‌ی کۆ پاره‌که‌یه‌وه‌ و هه‌مان دووعا بکا (د/ن) - خودایان ئی رازی بئ).

(١) بخاری. نکاح: ٥١٥٦.

(٢) سکت عنه الشارح.

۳۹) باسی پینجه‌م: باسی نانی شایی و شیرینی خواردنه‌وه و شتی له‌م بابته: (الباب الخامس: في الوليمة)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {إِذَا دُعِيتُمْ فَأَدْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا} (۵۳/۳۳).

واته: یه‌زدانی پاک ده‌فهرموئ: کاتی بانگ ده‌کرین بچنه ژووره‌وه جا که نانتان خواردو له ناخواردن بوونه‌وه بلاوه‌ی ئی بکه‌ن.

۲۱۱۴- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْوَلِيمَةِ فَلْيَأْتِهَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

ئیبینو عومهر (خودایان ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: نه‌گهر خولک‌کران بو سهرنانی شایی بچن بوئ (ش/د/ت/ن)- خودایان ئی رازی بئ).

۲۱۱۵- وللبخاري: فُكِّرُوا الْغَائِي، وَأَجِيبُوا الدَّاعِيَ، وَعُودُوا الْمَرَضَى^(۲).

بوخاری (خودای ئی رازی بئ) ده‌گپ‌ریته‌وه: چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رموویه‌تی: دیل رزگار بکه‌ن و که‌سئ بانگ‌یشتنی لی‌کردن بچن بو سهر بانگ‌یشتنه‌که‌ی، وه سهر له نه‌خووش بده‌ن (ب).

۲۱۱۶- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُمْنَعُهَا مَنْ يَأْتِيهَا وَيُدْعَى إِلَيْهَا مَنْ يَأْبَاهَا وَمَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ^(۳).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: به‌دترین نان نانی شایی و شیرینییه، ئه‌وه‌ی که خوئ ده‌یه‌وئ بچن بوئ ریگه‌ی ناده‌ن، ئه‌وه‌ی ده‌عیه‌ی نایبا خولکی ده‌که‌ن بو سهری، ئه‌و که‌سه‌شی خولک بکری و نه‌چی ئه‌وه له خوداو له پیغه‌مبه‌ری خودا یاخی ده‌بی (ش/د).

^(۱) بخاری. نکاح: ۵۱۷۳، ۵۱۷۹. مسلم. نکاح: ۲۴۹۵. أبُو دَاوُد. اطعمة: ۳۷۳۶.

^(۲) بخاری. نکاح: ۵۱۷۳، ۵۱۷۹.

^(۳) بخاری. نکاح: ۵۱۷۶ (۵۱۷۷) أبُو دَاوُد. اطعمة: ۳۷۴۲.

۲۱۱۷- وَكَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَقُولُ: شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُدْعَى لَهَا الْأَغْنِيَاءُ، وَيُتْرَكَ الْفُقَرَاءُ، وَمَنْ تَرَكَ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رواهما الثلاثة^(۴).

ئه‌بو هورهیره (خودای نازای بئ) گوتی: خراپترین نان نانی شاییی و شیرینی و شتی وایه، ده‌وله‌مه‌ندان بانگ ده‌کریئن بوئی و هه‌ژاران بانگ نا‌کریئن، ئه‌و که‌سه‌شی خولک بکریئ و نه‌چیئ ئه‌وه له خوداو له پیغه‌مبه‌ری خودا یاخی ده‌بی (ش/د).

۲۱۱۸- وَلَأَبَى دَاوُدَ: مَنْ دُعِيَ فَلَمْ يُجِبْ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ دَخَلَ عَلَى غَيْرِ دَعْوَةٍ دَخَلَ سَارِقًا وَخَرَجَ مُغِيرًا^(۵).

ئه‌بو داوود ده‌گیڕیته‌وه هه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ریئن) ده‌فه‌رموئ: ئه‌گه‌ر که‌سئ بانگیشتنی لی بکریئ و نه‌چیئ ئه‌وه له خوداو له پیغه‌مبه‌ری خودا یاخی ده‌بی و له فه‌رمانی ئه‌وان ده‌رده‌چیئ وه ئه‌گه‌ر که‌سئ له خوئی‌ه‌وه، به‌بی بانگیشتن بچیئ ئه‌وه وه‌ک دز به‌ دزییه‌وه ده‌چیته ژووره‌وه و وه‌ک تالان‌که‌ر به‌ ناشکرا ده‌رواته ده‌ره‌وه.

۲۱۱۹- وَجَاءَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أَبُو شُعَيْبٍ إِلَى غُلَامٍ لَهُ لَحْمٌ (أَيِ يَبِيعُ اللَّحْمَ) فَقَالَ: اصْنَعْ لِي طَعَامًا يَكْفِي خَمْسَةَ فِائِي رَأَيْتُ فِي وَجْهِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْجُوعَ. قَالَ فَصَنَعَ طَعَامًا ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَدَعَاهُ وَجُلَسَاءَهُ الَّذِينَ مَعَهُ فَلَمَّا قَامَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اتَّبَعَهُمْ رَجُلٌ لَمْ يَكُنْ مَعَهُمْ حِينَ دُعُوا، فَلَمَّا انْتَهَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى الْبَابِ قَالَ لِصَاحِبِ الْمَنْزِلِ: إِنَّهُ اتَّبَعَنَا رَجُلٌ لَمْ يَكُنْ مَعَنَا حِينَ دَعَوْتَنَا فَإِنْ أَذِنْتَ لَهُ دَخَلَ. قَالَ فَقَدْ أَذِنَّا لَهُ فَلْيَدْخُلْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالشَّيْخَانُ^(۶).

(۴) تقدم تخريجه في: ۲۰۸۱/۳.

(۵) سكت عنه الشارح.

(۶) بخارى: بيوع: ۲۰۸۱، ۲۴۵۶، ۵۴۳۴، ۵۴۶۰. مسلم: أشربة: ۵۲۷۷. ترمذی: نكاح: ۱۰۹۹.

پیاوئ ناوی ئەبو شوعەیب بوو، خولامیکی گوشت فروشی هەبوو، چوو بۆلای پئی گوت: نانی پینج کهسم بۆ دروست بکه، پیغه‌مبەرم دی (دروودی خودای لەسەربین) رەنگی برسیتی ئی نیشتبوو. جا که نوکه‌ره‌که‌ی نانه‌که‌ی دوستکرد ناردی به‌شوین پیغه‌مبەرو ئەوانه‌ی که له‌خزمه‌تیا دانیشتبوون، جا که کهوتنه‌پڕی پیاوئ شوینیان کهوت بانگ نه‌کراوو، جا که پیغه‌مبەرم (دروودی خودای لەسەربین) گه‌یشته به‌رده‌رگای مال‌که به‌خاوه‌ن مال‌که‌ی فهرموو: پیاوئ شوینمان کهوتوو که تو خولکت کردین ئەومان له‌گه‌ڵ نه‌بوو، ئەگەر ریگه‌ی ده‌ده‌یت ئەوا دیته ژووره‌وه. خانه‌خوێکه‌ش گوتی: ریگه‌ی ده‌ده‌م بابیته ژووره‌وه (ت/ش).

۲۱۲۰- ولأصحاب السنن: طَعَامُ أَوَّلِ يَوْمٍ حَقٌّ وَطَعَامُ يَوْمِ الثَّانِي سُنَّةٌ وَطَعَامُ يَوْمِ الثَّلَاثِ سُمْعَةٌ وَمَنْ سَمِعَ سَمَعَ اللَّهُ بِهِ^(۷).

ئیمامان ئەبو داوودو تیرمذی و نه‌سائی (ره‌زای خویان لیبین) ده‌گیرنه‌وه له‌حه‌زه‌ته‌وه (دروودی خودای لەسەربین) ده‌فه‌رموئ: نان دروستکردنی رۆژی یه‌که‌م شتیکی پێویسته، نان دروستکردنی رۆژی دووهم سوننه‌ته، نان دروستکردنی رۆژی سێیه‌م بۆ رواله‌تبا‌زی و ناوه، که‌سی‌کی‌ش شتی بکا بۆ رواله‌تبا‌زی خودا ده‌یکا به‌په‌ند!

۲۱۲۱- ولأبي داود وأحمد (بسند صالح): إِذَا اجْتَمَعَ الدَّاعِيَانِ فَأَجِبْ أَقْرَبَهُمَا أَبَا فَإِنَّ أَقْرَبَهُمَا أَبَا أَقْرَبَهُمَا جَوَارًا وَإِنْ سَبَقَ أَحَدُهُمَا فَأَجِبِ الَّذِي سَبَقَ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۸).

ئەبو داوودو ئەحمەد (خو‌دایان ئی رازی بێ) به‌سه‌نه‌دی‌کی صالح ده‌گیرنه‌وه: حه‌زه‌ت (دروودی خودای لەسەربین) ده‌فه‌رموئ: ئەگەر دوو‌که‌س به‌یه‌که‌وه بانگیشتنیا‌ن ئی کردیت بچۆ بۆ سه‌ر خولکی ئەوه‌یا‌ن که ده‌رگا‌که‌ی نزیک‌تره، چون‌که کامه‌یا‌ن ده‌رگا‌که‌ی نزیک‌تر‌بێ ئەوه‌یا‌ن دراوسی‌ی نزیکه، به‌لام ئەگەر یه‌کی‌کیان له‌پیش ئەویتریانا خولکی کردیت ئەوه بچۆ بۆ سه‌ر ده‌عوه‌تی ئەوه‌یا‌ن.

(۷) بسند صالح (شرحه).

(۸) بسند صالح (شرحه).

۴۰. باسی نانی شایی: (فی ولیمة العرس)

۲۱۲۲- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيَجِبْ عُرْسًا كَانَ أَوْ نَحْوَهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ.^(۱)

ئیبنو عومەر (خودایان فی رازی بن) گوئی: پیغهمبەر (درویدی خودای لسه‌رین) ده‌فهرموی: نه‌گهر یه‌کئی له ئیوه براده‌ریکی خوی خولک کرد بو شایی و شتی وا بابجیئت (م/د).

۲۱۲۳- عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ السَّاعِدِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ دَعَا النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فِي عُرْسِهِ، فَكَانَتْ امْرَأَتُهُ خَادِمَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَهِيَ الْعُرُوسُ، فَلَمَّا أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَقْتَهُ نَقِيعَ تَمْرٍ مِنَ اللَّيْلِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ فِي الْأَشْرِبَةِ.^(۲)

ئه‌بو ئوسه‌یدی ساعیدی (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغهمبهرم بانگکرد بو سه‌رشایی یه‌که‌م، ژنه‌که‌م (که بووک بوو) خوی خزمه‌تی ده‌کردین، که پیغهمبهر (درویدی خودای لسه‌رین) له ناخواردن بووه‌وه ژنه‌که‌م خو‌شاوی خورمای ده‌رخوارددا، که له شه‌وه‌وه خووساندبووی (ش).

۲۱۲۴- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَقَامَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَ خَيْبَرَ وَالْمَدِينَةِ ثَلَاثًا يُبْنَى عَلَيْهِ بِصَفِيَّةَ بِنْتُ حِزٍّ فَدَعَوْتُ الْمُسْلِمِينَ إِلَى وَلِيمَتِهِ فَمَا كَانَ فِيهَا مِنْ خُبْزٍ وَلَا لَحْمٍ، أَمَرَ بِالْأَنْطَاعِ فَأُلْقِيَ فِيهَا مِنَ التَّمْرِ وَالْأَقِطِ وَالسَّمْنِ فَكَانَتْ وَلِيمَتُهُ، فَقَالَ الْمُسْلِمُونَ: إِحْدَى أُمّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ أَوْ مِمَّا مَلَكَتْ يَمِينُهُ؟ فَقَالُوا: إِنْ حَجَبَهَا فَهِيَ مِنْ أُمّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ وَإِلَّا فَمَا مَلَكَتْ يَمِينُهُ، فَلَمَّا ارْتَحَلَ وَطَى لَهَا خَلْفَهُ وَمَدَّ الْحِجَابَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ النَّاسِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبَا دَاوُدَ.^(۳)

(۱) بخاری. نکاح: ۵۱۷۳، ۵۱۷۹. مسلم. نکاح: ۳۴۹۵ - ۳۴۹۹. أبُو دَاوُدَ. أطعمه: ۳۷۳۸.

(۲) بخاری. ایمان و نذور: ۵۱۷۶، ۶۶۸۵. مسلم. اشربة: ۲۵۰۱.

(۳) بخاری. صلاة: ۳۷۱، ۶۱۰، ۹۴۷، ۲۲۲۸، ۲۲۳۵، ۲۸۸۹، ۲۸۹۳، ۲۹۴۳، ۲۹۴۴، ۲۹۴۵، ۲۹۹۴، ۳۰۸۵، ۳۰۸۶، ۳۳۶۷،

۳۶۴۷، ۴۰۸۳، ۴۰۸۴، ۴۱۹۷، ۴۱۹۸، ۴۱۹۹، ۴۲۰۰، ۴۲۰۱، ۴۲۱۱، ۴۲۱۲، ۵۰۸۵، ۵۱۵۹، ۵۱۶۹، ۵۲۸۷، ۵۴۲۵، ۵۵۲۸، ۵۹۶۸،

۶۴۸۵، ۶۳۶۳، ۶۳۶۹، ۷۲۳۲. مسلم. نکاح: ۳۴۸۲، ۴۶۴۱. أبُو دَاوُدَ. خراج: ۳۰۰۹. نسائي. نکاح: ۳۲۸۰.

ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) سئ شه‌و مایه‌وه، له‌ نیوانی خه‌یبه‌رو مه‌دینه‌دا، سه‌فیه‌ی کچی حویه‌ییان بۆ گواسته‌وه، من خۆم خولکی موسولمانانم ده‌کرد بۆ سه‌ر نانی شاییه‌که‌ نان و گوشتی تیا‌نه‌بوو، ته‌نیا بریتی بوو له‌وه‌ که‌ هه‌زهرت (دروودی خودای له‌سه‌ربین) فه‌رمانی کرد سفره‌کانیان راخست و هه‌نئ خورما و که‌شک و رو‌نیان هه‌ل‌پرشته‌ سه‌ریان و ده‌ستیان‌کرد به‌ خواردنی! ئیتر ئه‌وه‌ نانی شاییه‌که‌ی بوو.

موسولمانانیش له‌ ناوخویانا که‌وتنه‌ مقومقۆ: ئایا سه‌فیه‌یه‌ که‌یک ده‌بئ له‌ دایکانی موسولمانان یا که‌نیزه‌کئ ده‌بئ له‌ که‌نیزه‌که‌کانی هه‌زهرت؟ ئینجا گوتیان: ئه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) په‌رده‌ی گرت‌وه‌ بۆی ئه‌وه‌ ژنیه‌تی و ده‌بئ به‌ دایکی موسولمانان، ئه‌گینا ئه‌وه‌ که‌نیزه‌کیه‌تی و نابئ به‌ دایکی موسولمانان، جا که‌ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) که‌وته‌ ری له‌ پاشکۆی خویه‌وه‌ جیگه‌ی بۆ خوش کردو خستیه‌ پاشکۆی خۆی و چارشۆی بۆ گرت‌وه‌ تا خه‌لک نه‌یبینن (ش/ت/ن).

۲۱۲۵- وَعَنْهُ قَالَ: مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَوْلَمَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ نِسَائِهِ مَا أَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبَ، أَوْلَمَ بِشَاةٍ. رَوَاهُ الثَّلاَثَةُ^(۴).

دیسان ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بئ) گوتی: نه‌مدیوه‌ که‌ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربین) بۆ که‌سی تر له‌ ژنه‌کانی نانی شایی دروست بکا وه‌ک ئه‌وانانه‌ی که‌ بۆ شاییه‌که‌ی زه‌ینه‌بی ژنی دروست کرد‌بوو، مه‌رئکی کوشته‌وه‌ و کردی به‌نانی شایی بۆی (ش/د).

۲۱۲۶- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَ أَبِيُّ بْنُ كَعْبٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) يَسْأَلُنِي عَنِ الْحِجَابِ وَكُنْتُ أَعْلَمُ النَّاسَ بِهِ أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَرُوسًا بِزَيْنَبَ ابْنَةِ جَحْشٍ وَكَانَ تَزَوُّجَهَا بِالْمَدِينَةِ، فَدَعَا النَّاسَ لِلطَّعَامِ بَعْدَ ارْتِفَاعِ النَّهَارِ، فَجَلَسَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَجَالٌ بَعْدَ مَا قَامَ الْقَوْمُ، حَتَّى قَامَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَمَشَى وَمَشِيَتْ مَعَهُ، حَتَّى بَلَغَ بَابَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ، ثُمَّ ظَنَّ أَنَّهُمْ قَدْ خَرَجُوا فَرَجَعَ فَرَجَعْتُ مَعَهُ، فَإِذَا هُمْ

(۴) بخاری. نکاح: ۵۱۶۸، ۵۱۷۱. أبُو دَاوُدَ. اطعمه: ۳۷۴۳. مسلم. نکاح: ۳۴۸۹.

جُلُوسَ مَكَانَهُمْ، فَرَجَعَ وَرَجَعْتُ مَعَهُ الثَّانِيَةَ، حَتَّى بَلَغَ بَابَ حُجْرَةِ عَائِشَةَ، فَرَجَعَ وَرَجَعْتُ مَعَهُ، فَإِذَا هُمْ قَامُوا، فَضْرَبَ بَنِي وَبَيْنَهُ سِتْرًا، وَأَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ الْحِجَابِ: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاطِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكَ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ}. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالرَّمْذِي.

دیسان گوتی: ثوبه‌یی کوپی که عب (خودای ئی زانی بن) له باره‌ی ثایه‌تی حیجاب‌ه‌ه لی‌ی پرسیم، که من له هه‌موو که‌س باشتری ئی ده‌زانم، پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له مه‌دینه زه‌ینه‌به‌ی هی‌نا، جا شه‌وی زاوایی بو‌به‌یانی که خور به‌رزوه‌بو بانگیشتنی له خه‌ل‌کرد بو‌نان خواردن.

جا کاتی خه‌ل‌که‌که بلاوه‌یان لی‌کرد چه‌ند پیاوی له خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ردا دانیشتن و نه‌روشتن و هه‌ر ده‌وریان چۆل نه‌کرد تا پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) هه‌لساو رویشت، منیش له خزمه‌تیا رویشتم، هه‌تا که‌یشته به‌رده‌رگای هۆده‌که‌ی عائیشه، ئینجا له‌ویوه گه‌پایه‌وه، منیش له‌گه‌لیا گه‌پامه‌وه، وه له پی‌غه‌مبه‌ر وابوو که ئیستا پیاوه‌کان رویشتوون، که‌چی ته‌ماشامان‌کرد هیشتا هه‌ر له‌شوینی خویان دانیشتوون.

دیسان پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) گه‌پایه‌وه و رویشت تا گه‌یشته‌وه به‌رده‌رگای هۆده‌که‌ی عائیشه، منیش دیسان له‌گه‌لیا چووم، که گه‌پایه‌وه منیش گه‌پامه‌وه نه‌مجاره که ته‌ماشامان‌کرد پیاوه‌کان هه‌لسابوون رویشتبوون.

ئینجا پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) په‌رده‌ی له‌نیوانی من و خویدا دادایه‌وه، وه خودای گه‌وره ثایه‌تی حیجابی نارده‌ خواره‌وه که ده‌فه‌رموی:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاطِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكَ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ}. (٥٣/٣٣).

واته: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! که‌سانێ که باوه‌رتان هی‌ناوه به خودا و به پیغه‌مبه‌ری خودا، خودسه‌ر خو‌تان مه‌که‌ن به‌نا و ماله‌کانی پیغه‌مبه‌ردا مه‌گه‌ر کاتێ که ریگه‌تان بدرێ بو‌ نان خواردن و شتی وا، له‌م حاله‌یشدا کاتێ بچن که نانه‌که پێ گه‌یشته‌بێ، نه‌وه‌ک له‌پیشا بچن و له‌وێ چاوه‌نوا‌ر بکه‌ن تا نان پێ ده‌گا، جا که بانگیشتنتان ئێ کرا به‌رۆن، کاتێ نانتان خوارد بلا‌وه‌ی ئێ بکه‌ن، وه‌ له‌وێ کو‌پی قسه‌ی ئێ دامه‌به‌ستن و زۆر مه‌میننه‌وه، چونکه شتی وا ئازاری پیغه‌مبه‌ر ده‌دا پیغه‌مبه‌ر شه‌رم‌تان لی‌ده‌کا، بو‌یه قسه‌ نا‌کا، به‌لام خودا له‌شتی هه‌ق شه‌رم نا‌کا، وه‌ هه‌رکاتێ دا‌وی شتی ده‌که‌ن له‌ هاوسه‌ره‌کانی پیغه‌مبه‌ر له‌ پشتی په‌رده‌وه دا‌ویان لی‌بکه‌ن، چونکه به‌م شی‌وه‌یه با‌شته‌ر بو‌ دلپاکی ئی‌وه‌یش و نه‌وانیش (ش/ت).

٤١) نان دروستکردن به‌ بو‌نه‌ی هاته‌نه‌وه‌وه له‌ ریب‌واری واته: له‌ (سه‌فه‌ر).

وليمة العودة من السفر

٢١٢٧- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمَدِينَةَ نَحَرَ جَزُورًا أَوْ بَقَرَةً. رَوَاهُ أَبُو ذَاوُدَ وَالبخاري في الجهاد. والله أعلى وأعلم^(١).

جایبر (خودای ئێ رازی بێ) گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌ر بێ) کاتێ هاته‌وه بو‌ مه‌دینه به‌م بو‌نه‌یه‌وه، و شتریکی کو‌شته‌وه، یا گایه‌کی سه‌ر بری (د/ب).

٤٢) نه‌گه‌ر له‌و شو‌ئنه‌ بی‌شه‌ره‌ی لی‌بو‌و چو‌ون بی‌ویست نی‌یه

لا إجابة إذا كان هناك منكر

٢١٢٨- كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) يَقُولُ: إِنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَهَى عَنْ طَعَامِ الْمُتَبَارِكِينَ أَنْ يُؤْكَلَ^(١).

^(١) بخاری. جهاد: ۲۰۸۹.

ئیبینو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ریگه نادا که نانی ئه‌و که‌سانه بخوری که بو چاو لیگه‌ری و شانازی نان دروست ده‌که‌ن (د-سند صالح).

۲۱۲۹- وَ أَصَافَ رَجُلٌ عَلِيًّا (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فَصَنَعَ لَهُ طَعَامًا فَقَالَتْ فَاطِمَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) لَوْ دَعَوْنَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَكَلْ مَعَنَا؟ فَدَعَا فَبَجَاءَ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى عِضَادَتِي الْبَابِ فَرَأَى الْقِرَامَ قَدْ ضُرِبَ بِهِ فِي نَاحِيَةِ الْبَيْتِ فَرَجَعَ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ الْحَقُّ فَأَلْظَرُ مَا أَرْجَعَهُ. فَتَبِعْتُهُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا رَدُّكَ؟ فَقَالَ: إِنَّهُ لَيْسَ لِي أَوْ لِنِسِيِّ أَنْ يَدْخُلَ بَيْتًا مُزَوَّقًا. رواهما أَبُو دَاوُدَ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۱).

پیاوی قاوه‌لتی بو‌عه‌لی دروست کردو بردی بو‌ماله‌وه بو‌ی، فاطیمه‌یش (خودای ئی رازی بئ) گوتی: با پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) بانگ بکه‌ین له‌گه‌لمانا بخوا، جا بانگیانکرد، کاتی ته‌شریفی هی‌نا که گه‌یشته به‌ره‌وه ده‌ستی گرت به‌م به‌رو به‌و به‌ری ده‌رگا‌که‌وه و هه‌ردوو ده‌ستی دانا له‌سه‌ر لاشیپانی ده‌رگا‌که ته‌ماشای کرد و پهرده‌یه‌کی نه‌خشین له‌سووچی‌کی ماله‌که‌وه دادراوه‌ته‌وه، ئیتر نه‌هاته ژووره‌وه و گه‌پرایه‌وه، جا فاطیمه به‌عه‌لی گوتی: فریایکه‌وه، بزانه له‌به‌رچی گه‌پرایه‌وه؟ عه‌لی گوتی: منیش شوینی که‌وتم گوتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! بو‌چی گه‌پرایته‌وه؟ فه‌رمووی: (دروودی خودای له‌سهرین) بو‌من نه‌هاتوو که به‌رومه ناومالی رازاوه‌وه. یان فه‌رمووی: بو‌پیغه‌مبه‌ران ناشی که بچه‌ناو خانه‌ی نه‌خشاووه‌وه. (د-سند صالح).

^(۱) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَالِحٍ (شرحه).

^(۲) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَالِحٍ (شرحه).

٤٣) باسی ده‌ستووری سه‌رجییی: (فصل فی آداب الوقاع)

٢١٣٠- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ قَالَ بِاسْمِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ، وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْنَا، فَإِنَّهُ إِنْ يُقَدَّرَ بَيْنَهُمَا وَلَدٌ فِي ذَلِكَ، لَمْ يَضُرَّهُ الشَّيْطَانُ أَبَدًا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(١).

ئیبنو عه‌بباس (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموی: کاتی یه‌کئ له‌ ئیوه‌ ده‌یه‌وی ب‌رواته لای خیزانی خوئی ته‌گهر بلئی: بِاسْمِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ، وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْنَا: به‌ناوی خودا، ئه‌ی خودا! شه‌یتانمان له‌کوژ ب‌که‌ره‌وه‌و شه‌یتان دوور ب‌خه‌ره‌وه‌ له‌م روژئی خوته‌ که‌ داوته‌ به‌ ئیمه‌. هه‌ر که‌ستان له‌و کاته‌دا ئاوا بلئی، ته‌گهر له‌و جاره‌دا منداڵ له‌ چاره‌یان نووسرابئی هه‌رگیز شه‌یتان زیانی بوئی نابئی^(١)! (ش/د/ت/ن).

٢١٣١- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِيَّاكُمْ وَالتَّعَرَّى فَإِنَّ مَعَكُمْ مَنْ لَا يُفَارِقُكُمْ إِلَّا عِنْدَ الْفَاطِطِ وَحِينَ يُفْضَى الرَّجُلُ إِلَى أَهْلِهِ فَاسْتَحْيُوهُمْ وَأَكْرَمُوهُمْ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ فِي الْأَدَبِ^(٢).

ئیبنو عومه‌ر (خودایان ئی رازی بئ) گوتی: هه‌زه‌ت (درویدی خودای گه‌ره‌ی له‌سهرین) ده‌فه‌رموی: به‌رووتی دامه‌نیشن، چونکه‌ ته‌و فریشتانه‌ی که‌ له‌گه‌لتانان لی‌تان جیا نابنه‌وه‌، مه‌گهر له‌کاتی پێشاوو له‌کاتی دروستبوونی پیاو له‌گه‌ل خیزانیا، ده‌ی ئیوه‌یش شه‌رمیان ئی ب‌که‌ن و قه‌دریان ب‌گرن! (ت-سند ضعیف).

^(١) بخاری. وضوء: ١٤١، ٣٢٧١، ٣٢٨٣، ٦٣٨٨، ٥١٦٥، ٧٣٩٦. مسلم. نکاح: ٣٥١٩. أبُو داوُد. نکاح: ٢١٦١.

ترمذی. نکاح: ١٩١٩.

^(٢) بۆیه‌ که‌ منال چه‌مووش و هارو هاج بئ ده‌لین: ئه‌لئی به‌چه‌کی شه‌یتانه‌، بیسمیلای ئی

نه‌کراوه‌. (وه‌رگێڕ)

^(٢) رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ ضَعِيفٍ (شرحه‌).

۲۱۳۲- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كَانَتْ الْيَهُودُ تَقُولُ: إِذَا أَتَى الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ مِنْ دُبْرِهَا فِي قُبْلِهَا كَانَ الْوَلَدُ أَحْوَلَ فَتَزَلَتْ {نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَتَى شِئْتُمْ}. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۳).

جابر (خودای فی رازی بن) گوتی: جووله‌که‌کان ده‌یانگووت: نه‌گهر پیاو له‌لای پشت‌ه‌و به‌جیت‌ه‌ لای ژنی خو‌ی به‌ پی‌شی، نه‌وه مناله‌که‌ی خیل ده‌بی. جا بو پوچ کردنه‌وه‌ی نه‌م بیروبا‌وه‌ره‌ چه‌وته نه‌م نایه‌ته هاته خواره‌وه: {نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَتَى شِئْتُمْ}. (۲/۲۲۳).

واته: ژنه‌کانتان کی‌لگه‌ن بو نی‌وه، وه‌کوو زه‌ویه‌کی له‌بار بو تو‌م تیا وه‌شان‌دن، ده‌ی کی‌لگه‌ی خو‌تان بکی‌لن هر چو‌ن ده‌تانه‌وی. له‌ لاوه‌ یا له‌ پی‌شه‌وه، یا له‌لای پشت‌ه‌وه، به‌مه‌رجی به‌پی‌ش بی، نه‌وه‌ک به‌ کو‌م، دیاره مه‌به‌ستی به‌یه‌ک گه‌ییشتنی ژن و می‌رده‌و راسته‌وخو نه‌ی گوتووه، به‌و شی‌وه ته‌عبیری فی داوه‌ته‌وه. (ش/د/ت).

۲۱۳۳- ولأصحاب السنن: مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي دُبْرِهَا^(۴).

نی‌مامان نه‌بو داوودو تیرمی‌زی و نه‌سائی (خودایان فی رازی بن) ده‌گی‌رنه‌وه له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه (درو‌دی خودای له‌سربن) ده‌فه‌رموی: نه‌فرین و له‌عنه‌ت له‌و پیاوه بی که به‌ پاش (واته: به‌ کو‌م) ده‌پواته لای ژن! (د/ت/ن-سند صالح).

۲۱۳۴- عَنْ عَلِيِّ بْنِ طَلْحٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَتَى أُعْرَابِيٌّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ الرَّجُلُ مِمَّا يَكُونُ فِي الْفَلَاةِ فَتَكُونُ مِنْهُ الرُّوَيْحَةُ وَيَكُونُ فِي الْمَاءِ قِلَّةٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِذَا فَسَا أَحَدُكُمْ فَلْيَتَوَضَّأْ وَلَا تَأْتُوا النِّسَاءَ فِي أَعْجَازِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ^(۵).

(۳) مسلم. نکاح: ۳۵۲۱. ترمذی. تفسیر: ۲۹۷۸. بخاری. تفسیر: ۴۵۲۷، ۴۵۲۸.

(۴) بسند صالح (شرحه).

(۵) رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ حَسَنٍ (شرحه).

عه‌لی کوپی طه‌لق (خودای ئی رازی بن) گوتی: عاره‌بیکی ده‌شته‌کی هاته‌لی
حه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ری ده‌که‌وی، پی‌او
له‌و چۆله‌ بایه‌کی ئی ده‌بیته‌وه‌و ئاویش که‌مه؟ فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سهرین):
ئه‌گه‌ر که‌سیکتان تسی که‌ند با ده‌سنوێژ بگریته‌وه‌و، وه‌ به‌ کو‌میش مه‌چنه‌ لی
ئافره‌ت، به‌ راستی خودا شه‌رم له‌ شتی هه‌ق و ره‌وا ناکا (ت-س/ح-ئه‌حمه‌د).

۲۱۳۵- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَنْظُرُ
اللَّهُ إِلَى رَجُلٍ أَتَى رَجُلًا أَوْ امْرَأَةً فِي الدُّبْرِ. رواهما الترمذي وأحمد^(۶).

ئیب‌نو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین)
فه‌رمووی: خودا به‌ چاوی ره‌حه‌مه‌ت ته‌ماشای ئه‌و پی‌اوه‌ ناکا که‌ به‌ کو‌م
سواری پی‌اوی ده‌بی، یا سواری ژنی ده‌بی (ت-س/ح-ئه‌حمه‌د).

۳۱۳۶- وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): كُلُّ مَا يَلْهُو بِهِ الرَّجُلُ الْمُسْلِمُ بَاطِلٌ
إِلَّا رَمِيَهُ بِقَوْسِهِ وَتَأْدِيبُهُ فَرَسَهُ وَمَلَأَعْبَتَهُ أَهْلُهُ فَإِنَّهُمْ مِنَ الْحَقِّ. رواه الترمذي وأبو
داود^(۷).

پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمووی: یاری و که‌مه‌و گالته‌ی پی‌اوی
موسو‌لمان هه‌مووی هیچ و پووچه‌، مه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی نه‌بی که‌ تیرو رمبازی بکاو
مه‌شق به‌ ئه‌سپ بکا، یا یاری و ده‌سبازی و که‌مه‌و گالته‌ له‌گه‌ل خیزانی
خویا بکا، ئه‌مانه‌ هه‌ر چه‌ن یاری و که‌مه‌ن به‌لام له‌گه‌ل ئه‌وه‌یشا هه‌موویان
هه‌ق و ره‌وان (ت:ص-د).

۲۱۳۷- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) غَزْوَةَ
بِالْمُصْطَلَقِ فَسَبَّيْنَا كَرَائِمَ الْعَرَبِ فَطَالَتْ عَلَيْنَا الْعُرْبُ وَرَغِبْنَا فِي الْفِدَاءِ فَأَرَدْنَا أَنْ نَسْتَمْتَعَ
وَنَعْرِزَ فَقُلْنَا نَفْعَلُ وَرَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَيْنَ أَظْهُرِنَا لَا نَسْأَلُهُ. فَسَأَلَنَاهُ فَقَالَ: لَا

(۶) رواه الترمذي بسند حسن (شرحه).

(۷) رواه الترمذي في فضل الجهاد وصححه (شرحه).

عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ خَلْقَ نَسَمَةٍ هِيَ كَائِنَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِلَّا سَتَكُونُ. رَوَاهُ
الْحَمْسَةُ^(۸).

ئه‌بو سه‌عید (خودای ئی رازی بئ) گوتی: له خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا (درویدی خودای
له‌سربین) غه‌زای به‌نی‌لموصطه‌لیقمان کردو ژنانی نازدارانی عه‌ره‌بمان به‌تالانی
گرت، وه بئی ژنی زۆری بو هیئا بووین، وه هه‌زیشمان له فروشتنی ئه‌و ژنه
تالانیانه هه‌بوو، جا ویستمان بچینه لایان به‌لام خو‌مان بکی‌شینه‌وه تا
ئاوه‌که نه‌گاته جیی خو‌ی و نه‌بئ به‌منال، ئه‌گینا ژنه‌کان ده‌بن به‌دایکی
منالمان و ئه‌وکاته نافرو‌شرین جا گوتمان: ئیمه ئیستا له خزمه‌تی
پیغه‌مبه‌رداین چۆن ده‌بئ به‌بئ پرسسی ئه‌و (درویدی خودای له‌سربین) شتی وابکه‌ین،
که لی‌مان پرسسی، فه‌رمووی: قه‌یناکه‌ن ئه‌گه‌ر وانه‌که‌ن! چونکه چاره‌نووسی
خودایی ره‌تبوونه‌وه‌ی نیه وه هه‌رکه‌سی (هه‌تا روژی قیامه‌ت) خودای گه‌وره
له‌چاره‌ی نووسی‌بئ که ده‌بئ دروست ببئ ئه‌وه ده‌بئ دروست ببئ
(ش/د/ت/ن).

۲۱۳۸- وَعَنْهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي جَارِيَةً عَنْهَا وَأَنَا أَعَزَلُ عَنْهَا
وَأَنَا أَكْرَهُ أَنْ تَحْمِلَ وَأُرِيدُ مِنْهَا مَا يُرِيدُ الرَّجُلُ، وَإِنَّ الْيَهُودَ تُحَدِّثُ أَنَّ الْعَزَلَ مَوْءُودَةٌ
الصُّغْرَى. فَقَالَ (مَثَلُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَذَبَتْ يَهُودُ لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَخْلُقَهُ مَا اسْتَطَعَتْ أَنْ
تَصْرِفَهُ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ^(۹).

ديسان گوتی: پیاوی گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! که‌نیزه‌کی‌کم هه‌یه،
که ده‌پۆمه لای خو‌م ده‌کی‌شمه‌وه، چونکه هه‌زناکه‌م که سکی پرپکه‌م.
جووله‌که‌کانیش ده‌لین: خو‌کی‌شانه‌وه (واته: عه‌زل) کچ زینده‌به‌چالکردنی
بچووکه و برا کوشتنی‌که؟ فه‌رمووی: جووله‌که درۆ ده‌که‌ن له‌وه‌دا که ده‌لین:
خو‌کی‌شانه‌وه به‌ری منال دروست بوون ده‌گری، بۆیه به‌ زینده‌به‌چالکردنی
بچووک داده‌نری چونکه ئه‌گه‌ر خودا بیه‌وی منالی دروست بکا تو ناتوانی
قه‌ده‌غه‌ی بکه‌ی (د/ت/ن-س/ص).

(۸) بخاری. بیوع: ۲۲۲۹، ۲۵۴۲، ۴۱۳۸، ۵۲۱۰، ۶۶۰۲، ۷۴۰۹. مسلم. نکاح: ۲۵۲۹. أبو داؤد. نکاح: ۲۱۷۲.

(۹) رواة اصحاب السنن بسند صحيح (شرحه).

۲۱۳۹- ولمسلم وأبي داود: أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنَّ عِنْدِي جَارِيَةً لِي وَأَنَا أُعْزِلُ عَنْهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنَّ ذَلِكَ لَنْ يَمْنَعَ شَيْئًا أَرَادَهُ اللَّهُ. فَجَاءَ الرَّجُلُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْجَارِيَةَ قَدْ حَمَلَتْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ^(۱۰).

گوئی: پیاوی پرسیاریکرد له پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین):
که‌نیزه‌کیکم هه‌یه که ده‌پومه لای خوم ده‌کیشمه‌وه تا تو‌ماوه‌که نه‌گاته جیی
خوی و نه‌بی به‌منال. فه‌رموی (دروودی خودای له‌سربین): نه‌و شته‌ی خواستی
خودای له‌سهربی به‌شتی واره‌ت نابیتته‌وه.

له‌پاش ماوه‌یی پیاوه‌که هاته‌وه گوئی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا!
که‌نیزه‌که‌که سکی پره. پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سربین) فه‌رموی: من هه‌م
پیغه‌مبه‌رم و هه‌م به‌نده‌ی خودام له‌به‌رئه‌وه قسه‌ی من هه‌میشه راست
ده‌رده‌چی (م/د).

۲۱۴۰- وَقَالَ جَابِرٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كُنَّا نَعْزِلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَلَمَّ بَلَغَهُ ذَلِكَ فَلَمْ يَنْهَتْنَا. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۱۱).

جایبر (خودای ئی رازی بین) گوئی: به‌سهرینی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) که
دروست ده‌بووین له‌گه‌ل ژن، گه‌ئی جارن خو‌مان ده‌کیشایه‌وه و ئاگربری
ئه‌وه‌مان ده‌کرد که نه‌بی به‌سک. جا که نه‌م باسه گه‌یشته‌وه به‌ پیغه‌مبه‌ر
(دروودی خودای له‌سربین) نه‌هی لینه‌کردین و قه‌ده‌غه‌ی نه‌کرد لی‌مان (ش/ت).

۲۱۴۱- قَالَ فِي الشَّرْحِ: لِمُسْلِمٍ وَأَحْمَدُ: أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سُئِلَ عَنِ الْعَزْلِ فَقَالَ: ذَلِكَ الْوَأْدُ الْخَفِيُّ^(۱۲).

^(۱۰) مسلم. نکاح: ۳۵۳۹ - ۳۵۴۲. أبو داود. نکاح: ۲۱۷۳.

^(۱۱) بخاری. نکاح: ۵۲۰۸. ترمذی. نکاح: ۱۱۳۷. مسلم. نکاح: ۳۵۴۳ - ۳۵۴۶.

^(۱۲) مسلم. نکاح: ۳۵۴۹، ۳۵۵۰. أبو داود. طب: ۳۸۸۲. ترمذی. طب: ۲۰۷۶. نسائی. نکاح: ۳۳۲۶.

له شه‌رحه‌که‌دا دانەر (پێگۆه‌که‌ی له‌ نووبین) ده‌لێ: موسلیم و ئەحمەد (خودایان ئی رازی بێ) رێوایەت ده‌کەن: پرسیار کرا له‌ پێغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سەربین) له‌ باره‌ی ئاگر بێ (عزل): خۆکی‌شانه‌وه‌ له‌کاتی جووتبوون له‌گەڵ هاوسه‌ردا تا تۆماوه‌که‌ نه‌بێ به‌ منال چۆنه‌؟ فه‌رمووی: ئەوه‌ زینده‌به‌چال‌کردنی په‌نامه‌کییه‌.

٢١٤٢- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ مِنْ أَشْرِّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الرَّجُلَ يُفْضِي إِلَى امْرَأَتِهِ وَتُفْضِي إِلَيْهِ ثُمَّ يَنْشُرُ سِرَّهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَاحِدٌ^(١٣).

ئەبو سه‌عید (خودای ئی رازی بێ) گوئی: پێغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سەربین) ده‌فه‌رمووی: رۆژی قیامەت له‌لای خودا که‌س وه‌ک ئەو پیاوه‌ جیگه‌ی خراپ نیه‌ که‌ له‌گەڵ ژنه‌که‌یدا سه‌رده‌که‌ن به‌یه‌ک‌داو له‌سه‌ر جێ باسی سه‌رجیی و شتی وا ده‌که‌ن که‌چی ده‌چێ ئەو باسوخواسه‌ بۆ خه‌لکی تر ده‌گیڕێته‌وه‌و رازو نه‌ینێ ژنه‌که‌ی په‌خش و بلاو ده‌کاته‌وه‌، (م/ئەحمەد- خودایان ئی رازی بێ).

٢١٤٣- أولأصحاب السنن: إِنَّمَا ذَلِكَ مَثَلُ شَيْطَانَةٍ لَقِيَتْ شَيْطَانًا فِي السَّكَّةِ فَقَضَى مِنْهَا حَاجَتَهُ وَالنَّاسُ يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ^(١٤).

حه‌زهره‌ت (دروودی خودای له‌سەربین) ده‌فه‌رمووی: ئەمه‌ وه‌ک ئەوه‌ وایه‌ که‌ ده‌له‌ دیوی له‌سه‌ر چه‌قی رێگه‌وبان تووشی گوڵه‌ دیوی بێ و به‌ به‌رچاوی ئەو خه‌لکه‌وه‌ لێ هه‌لێ! (د/ت/ن-س/ص).

٢١٤٤- ننقل هه‌نا شرح المصنف على الحديث الحادي عشر وذلك لأهميته ولعموم البُلُو بهذا الأمر في يومنا هذا، قال (رحمه الله تعالى ونور ضريحه): ففي هذا جواز العزل مطلقا، وعليه بعض الصحب، والتابعين والشافعي... وقال بعض العلماء: إنه حرام مطلقا لتلك الأحاديث.. ولكن الذي يظهر وينبغي التعويل عليه الفرق بين

^(١٣) مسلم، نکاح: ٣٥٢٧، ٣٥٢٨، أبُو داوُد، ادب: ٤٨٧٠.

^(١٤) لأصحاب السنن بسند صحيح (شرحه)

الجارية والحرّة، فالأولى يجوز العزل عنها مطلقاً لأن تلك النصوص وردت فيها، وأما الحرّة فلا يجوز العزل عنها إلا بإذنها، وعلى هذا جمهور السلف والخلف ومالك، وأبو حنيفة وأحمد (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ).

(فائدة) حكم العزل هذا يجري على استعمال دواء لمنع الحمل مؤقتاً، ويجري على إسقاط النطفة قبل نفخ الروح فيها فإن الحكمة في الكل واحدة وهي منع الحمل. والله أعلم.

أقول أنا المترجم: وقال الإمام النووي (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) في شرحه على صحيح مسلم لدى شرحه للحديث الوارد في بيان كيفية خلق الجنين في بطن أمه، الذي تقدم في هذا الكتاب المبارك بالرقم: ٤/ ١٤ في المجلد الأول في مبحث الإيمان بالقدر: قوله (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) في هذا الحديث (ثم يرسل الملك) ظاهره ان إرساله (لينفخ فيه الروح) يكون بعد مائة وعشرين يوماً. وقال (عليه الرضوان والرحمة) واتفق العلماء على ان نفخ الروح لا يكون إلا بعد أربعة أشهر. انتهى كلام النووي (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ).

وأقول: وبناء على ما تقدم ونظراً لأن بناء الدين على اليسر والرفقة بالإنسان، وأن القواعد الشرعية قد روعي فيها مصلحة البشر المشروعة عامة وفي المعاملات والأحوال الشخصية خاصة، مع الأخذ بنظر الاعتبار إحترام خالقية الخالق وإجلاله وإعشائه، أقول بناء على ما تقدم: لا بأس في ترجيح رأي العلماء الأجلاء الذين لا يرون بأساً بالعزل أو الذين يبيحون استعمال وسائل منع الحمل وإسقاط النطفة قبل إكمالها أربعة أشهر لاسيما إذا أوصى بها الطبيب الحاذق المسلم الأمين لاعتبارات صحية كتهديد حياة الأم بالخطر، أو دينية كمنع الحيض والعادة الشهرية مؤقتاً لأداء صوم رمضان كاملاً غير منقوص في شهره، أو أخلاقية كالسر على أهل السر بالتخلص من الحمل بوسائل منه قبل تَكُونِهِ أو بإجهاضه قبل إتمامه أربعة أشهر كما هو الحال في البغاء وفي المخلوقة من ماء الزنا، فَإِنَّ هَذَا أَسْتَرُ وَأَهْوَنُ شَرًّا، إِذْ عُرِفَ أَنَّ الشَّرَّ الْمَكْتُومَ يُقَلِّلُهُ السُّتْرُ، وَأَنَّ السَّرَّ الْخَفِيَّ يَفْحَلُهُ النُّشْرُ وَقَدْ يَنْكَمِشُ الْفَسَادُ وَيَتَقَلِّصُ ضَرَرَهُ وَهُوَ فِي قَيْدِ الْإِسْرَارِ وَطِي الْكُتْمَانِ حَتَّى إِذَا ذَاعَ وَشَاعَ فَتَفَاقَمَ أَمْرُهُ وَاسْتَفْحَلَ شَرُّهُ، وَلَيْسَ فِي قَوْلِي هَذَا شَيْءٌ مِنَ الدَّعَايَةِ لِلتَّغْطِيَةِ عَلَى الْجَرِيْمَةِ، فَإِنَّ سِرَّ الْعِيُوبِ وَرَتَقَ فَتَقَ الْمُؤْمِنِينَ

مأمور به شرعاً، وقال الله تعالى في هذا الباب: {لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ}. ومن الجهر بالسُّوءِ فتق رتق المسلمين.

أما تغطية الجريمة التي تُمِيعُ حقوق الناس وتضيعها فإنها من باب إخفاء الجريمة والإعانة عليها فلا تجوز مطلقاً تحت أي ستار كان، قال تعالى: {لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ} يعني إن الله تعالى كما يكره فضح الناس والتعدي عليهم بالقول المشين كذلك يحب كشف الجريمة وقول الحقيقة وأداء الشهادة على وجهها ومقاومة الظلم الذي هو مرتع الجريمة بالقلم واليد واللسان والجنان، ومن لاحظ بإخلاص حال المسلمين في يومهم هذا واهتمامهم الزائد بهذا الأمر وَبَلَّغَتْهُمْ الرُّوحِيَّةَ وذُذِبَتْهُمْ النفسية واستفْتَأَتْهُمْ بحرارة في هذا الشأن صوب تَطَرُّقِنَا إِلَيْهِ في هذه الأسطر المتقدِّمة ولم ير في ذلك خروجاً من الموضوع. والله أعلى وأعلم^(١٥). (المترجم)

واته: دانهر (پښتو په ټولنو) له شهرحه كه دا له كاتى راځه كړنى
فهرموده‌ى يازده‌ه‌مى هم باسه‌دا ده‌لى: له‌م ه‌ديته‌يه وه وا دهرده‌كه‌وى كه
ناگر بر (عزل) به‌بى به‌ندو مهرج دروسته، وه ه‌ندى له يارانى پيغه‌مبه‌ر
(دروى خودى له‌سره‌بن) وه ه‌ندى كه‌س له‌چينى دواى ياران (تابيعين) و ئيمامى
شافيى (ره‌زاي خودايان له‌سره‌بن) رايان له‌سهر هم رايه‌يه.

وه ه‌ندى زانايانيش گوتوويانه: ناگر بر (عزل) به‌ هيچ جوړى
ره‌وانييه، به‌لگه‌شيان هم فره‌مودانه‌ى تره كه له‌م باسه‌دا باسكراون.

وه‌لى نه‌وه‌ى كه روون و ناشكرايه وه به‌ كه‌لكى نه‌وه دى كه پشتمى پى
ببه‌ستري نه‌وه‌يه كه ده‌بى له‌م باسه‌دا كه‌نيزو ژنى نازاد له‌يه كه جيا بكري نه‌وه
له‌سهر هم شيوه‌يه: كه‌نيز له‌ه‌موو كاتيكدا دروسته ناگرپري لى بكري به‌لام
ژنى نازاد دروست نيه ناگرپري لى بكري مه‌گه‌ر به‌ ره‌زاي خوى.

وه جه‌ماوه‌رى زانايانى پيشين و پاشين و ئيمامى ماليك و نه‌بو ه‌نيغه‌و
نه‌حمه‌د (خودايان لى رازى بن) رايان له‌سهر هم رايه‌يه.

(١٥) هذا ليس حديث لا حاجة إلى تخريجه.

(مه‌سه‌له‌یه‌کی سوود به‌خش) ئەم حوکمه‌ی که بۆ عه‌زل واته: بۆ ئاگرېر هه‌یه، بۆ به‌کاره‌ینانی هه‌موو دهرمان و هۆیه‌ک هه‌یه که بۆ ماوه‌یه‌کی وه‌ختی ده‌بێ به‌هۆی ئاگرېر (مه‌نع) له‌سک پرېوون وه هه‌روه‌ها سک له‌باربردنیش هه‌مان حوکم و بریاری هه‌یه، به‌مه‌رجی ئەوه که هه‌شتا رۆحی نه‌کرا بێ به‌هه‌را چونکه مه‌به‌ست له‌مانه هه‌موو ئەوه‌یه که به‌رگری له‌سک پرېوون بکړی. وه خودای گه‌وره هه‌ر بۆ خۆی زۆر باشتري ئی ده‌زانئ قسه‌ی دانه‌ر (خودای ئی رازی بێ) لێره‌دا ته‌واو.

وه ئیمامی نه‌وه‌ویش له‌شه‌رحی سه‌حیحی موسلیمدا، له‌رافه‌کردنی ئەو حه‌دیثه‌دا که باسی چۆنیتی دروستبوونی ئاده‌میزاد ده‌کا له‌سکی دایکیا، ئەم حه‌دیثه له‌به‌رگی یه‌که‌می ئەم کتیبه‌دا له‌باسی باوه‌ر به‌قه‌زاو قه‌ده‌رو چاره‌نووسدا رۆشیت، ده‌لئ: فه‌رمووده‌ی حه‌زره‌ت (دروودی خودای له‌سه‌رین) که ده‌فه‌رموئ: ثم یرسل الملك لینیخ فی‌ه الروح: له‌پاش ئەوه خودا فه‌رمان ده‌کا به‌فریشته‌که که گیانی بکا به‌به‌ردا، وا ده‌رده‌که‌وئ که ئەمه له‌پاش سه‌دو بیست رۆژ ده‌بێ.. وه قسه‌ی زانایان له‌وه‌دایه که له‌پاش چوار مانگ گیان ده‌کړی به‌به‌رمانا له‌سکی دایکیا. قسه‌ی ئیمامی نه‌وه‌ویش (خودای ئی رازی بێ) ته‌واو.

منیش (که وه‌رگێرم) ده‌لیم: جا له‌به‌رئه‌وه‌ی که ئەم باسه ئەمه‌رۆ زۆر باوه، وه گه‌لێ گرنگه، وه بووه به‌کێشه‌یه‌کی گشتی، وه موسولمانان به‌ژن و پیاوه‌وه زۆر به‌په‌رۆشه‌وه له‌چاره‌سه‌ریکی ئەم دیارده‌یه ده‌پرسن، وه له‌به‌رئه‌وه‌ی که بناغه‌ی دین و ئایین له‌سه‌ر ئاسانکاری و ره‌حه‌مه‌ته، وه ده‌ستوورو یاساکانی شه‌ریعه‌ت به‌گشتی به‌رژه‌وه‌ندی ئاده‌میزاد ره‌چاو ده‌که‌ن، به‌تایبه‌تی له‌باسی باری که‌سایه‌تی و حاڵ و بارودۆخه خۆیه‌کاندا، وه له‌سه‌رو هه‌موو شتی‌که‌وه ریژی دروستکاری خودای دروستکه‌ری کردگار ره‌چاو ده‌که‌ن، جا له‌به‌ر ئەمانه هه‌موو، منی وه‌رگێریش ده‌لیم:

قه‌یدی نیه ئەگه‌ر رای ئەوزانا به‌پێزانه په‌سه‌ند بکړی، که ده‌فه‌رموون: عه‌زل و ئاگرېر قه‌یدی نیه، وه هه‌روه‌ها به‌کاره‌ینانی هۆیه‌کانی به‌رگرته‌ی منال‌بوون قه‌یدی نیه، وه سک له‌باربردن به‌ر له‌ته‌واوکردنی چوار مانگ قه‌یدی

نيە، نە خوازە لا ئەگەر لەسەر راوئژو ئاموژگارىي پزىشكىكى موسولمانى لىزانى ئەمىندار بى، ئىتر لەبەر ھۆى تەندروستى بى، وەك ئەوھى كە ئەو سەكە بىي بە ماىھى مەترسى بۆ دايكەكەى، يا لەبەر ھۆيەكى ئايىنى بى، وەك ئەوھى بە حەپ و دەرمان بەرى بىنوئىژى بگىرى بۆ ماوھىەك، تا ژنەكە لەو ماوھىەدا سى رۆژەى رەمەزان بەتەواوى بەرۆژوو بى، يا تەوافى مالى خودا بكا لەكاتى حەجدا، يا لەبەر ھۆيەكى رەوشتى بى وەك سەرپۆشىنى خىزانى بەنامووس و خاوەن سىترو پەردە، وەك لەباربردنى سەكى زۆل و بەكارھىنانى داودەرمانى سەك نەکردن لەكاتى جوتوبوونى بى شەرعىدا. چونكە وەكوو زانراو شەپو خراپە ھەتا لەژىر پەردەوھىن و بەدزىيەو بەكرىن باشترە، چونكە كە ئاشكراوون پەردەسىن و دەبن بە سەرمەشق بۆ خەلكى تىرىش، سەرەپاى ئەو گەلى خەلكى بى تاوانى بى ئاگا لە كەسوكارى ھەردوو لا تووشى شەرمەزارى و سەرشوڤرى دەبن بە بەلاش.

وہ خوداش خوى سەرپۆشە و سەرپۆشىنى پى خوشە، وە ئەوھەتانی دەفەرموى: {لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ}. واتە: خودا حەزى لەوھى نىە كە شتى خراپە ئاشكرا بكرى. چ خراپەيەكيش لەوھى خراپترە كە كەسى پەردەى خودا لەسەر بەندەى خوى ھەلبەتەوھى رىسوو تپۆى بكا تەنيا لەبەر ئابروو شكاندن و بەس.

وہلى ديارو ئاشكرايە كە مەبەست لە سەرپۆشى ئەوھى نىە كە تاوان بكرى بەژىر لىوھى خەلك پى بخشىنن لە تاوانى تاوانبارو چاو بپۆشن لە سەتمى سەتمكار.

نە ئەمە دروست نىەو ئەمە ناپەوايىھى ھارىكارىيە لەگەل تاوانكاردا، خودا دەفەرموى: لەم بارەيەوھى: {لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ}. واتە: خودا حەزى لەوھى نىە كە شتى خراپە ئاشكرا بكرى و بەبى ھۆيەكى رەوا قسەى لى بكرى، مەگەر بۆ كەسى كە پەردە لەسەر زۆرو سەتم و زولمى زۆردار لا بدات. لەمەيشەوھى دەردەكەوى كە خوداى گەورە وەكى پىي ناخۆشە خەلك بەناھەق تروو رىسوو بكرىن پىشى خوشە كە پەردە لە رووى تاوان لابدرى و ھەميشە قسەى ھەق و رەوا بكرى و شاىەتى بەھەق بدرى و

زولم و زور (که بۆگه‌ی تاوانبارییه) ریشه‌که‌ن بکری و به‌ده‌ست و ده‌م و زبان و دل پاکوبدری.

له‌و باوه‌په‌دام که ئەم لاباسه‌ خۆکه‌ر کردن نیه له باسه‌ سه‌ره‌کییه‌که، چونکه به‌راستی مه‌ردومه موسولمانه‌که ئەم‌پرو که زورتینوی ئەم باسه‌ن. وه خودای گه‌وره‌و مه‌زن هه‌ر بۆ خۆی زور باشی لی ده‌زانئ. (وه‌رگیڕ)

٤٤) چوونه لای ژنی سک پرو ژنی مه‌مکده‌ری منال به‌به‌ر دروسته

يجوز وطء الحامل والمرضع

٢١٤٥- عَنْ جُدَامَةَ بِنْتِ وَهْبٍ الْأَسَدِيَّةِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أُلْهِيَ عَنِ الْغِيلَةِ (وطء المرض خَوْفًا عَلَى الْوَلَدِ) حَتَّى ذَكَرْتُ أَنَّ الرُّومَ وَفَارِسَ يَصْنَعُونَ ذَلِكَ فَلَا يَضُرُّ أَوْلَادَهُمْ^(١).

جودامه‌ی کچی وه‌بی - ئەسه‌دییه (خودای ن رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دیوودی خودای له‌سه‌ربن) فه‌رمووی: نیازم وابوو ریگه‌ی شفته‌ی ژنی نه‌ده‌م واته: ریگه نه‌ده‌م که بچنه لای ژنی منال به‌به‌ر وه‌ئ که ته‌ماشاه ده‌که‌م رۆمه‌کان و فارسه‌کان شتی وه‌ها ده‌که‌ن و له‌گه‌ل ئەوه‌یشا زیان به‌ زاپۆله‌کانیان ناگه‌ا، له‌به‌ره‌وه‌ منیش ئەمه‌م قه‌ده‌غه نه‌کرد (م).

٢١٤٦- وَجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنِّي أُغْزِلُ عَنِ امْرَأَتِي. فَقَالَ: لِمَ؟ قَالَ: أَشْفِقُ عَلَى وَلَدِهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَوْ كَانَ ذَلِكَ ضَارًّا ضَرَّ فَارِسَ وَالرُّومَ. رواهما مسلم^(٢).

پیاوی هات گوتی: ئەی نی‌ردراوی خودا! من ئاگرېر (عه‌زل) له ژنه‌که‌م ده‌که‌م، فه‌رمووی: ئەوه ئەگه‌ر زیانی ببوایه زیانی بۆ فارسه‌کان و بۆ رۆمه‌کانیش ده‌بوو (م).

(١) مسلم. نکاح: ٣٥٤٩. أبُو داوُد. طب: ٣٨٨٢. ترمذی. طب: ٢٠٧٦، ٢٠٧٧. نسائی. نکاح: ٣٣٢٦.

(٢) مسلم. نکاح: ٣٥٥٢.

٤٥) دروست نیه که خاوه‌نی تازه‌ی که نیزه‌ک بجیته لای تا دهرده‌که‌وی که
له خاوه‌نی پیتشویی سکی نیه و منالذانی پاکه

لا توطا الملوکة حتی تستبرا

٢١٤٧- عَنْ أَبِي سَعِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بَعَثَ يَوْمَ حُنَيْنٍ بَعْثًا إِلَى أَوْطَاسٍ فَلَقُوا عَدُوَّهُمْ فَقَاتَلُوهُمْ فَظَهَرُوا عَلَيْهِمْ وَأَصَابُوا مِنْهُمْ سَبَايَا فَتَخَرَّجَ بَعْضُ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ غَشِيَانِهِمْ مِنْ أَجْلِ أَزْوَاجِهِنَّ الْمُشْرِكِينَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ {وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ} أَيْ فَهِنَّ لَكُمْ حَلَالٌ إِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهُنَّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ^(١).

ئه‌بو سه‌عید (خودای فی رازی بئ) گوئی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) روژی
غه‌زای حونه‌ین، له‌شکریکی نارد بو سهر ئه‌وطاس جا له‌شکره‌که سه‌رکه‌وتن
به‌سهر دوشمنداو هه‌ندی ژنپیان به‌دیل فی ده‌گرن.

جا هه‌ندی له‌هاوپیکان زات ناکه‌ن که جووت ببن له‌گه‌ل ئه‌و ژنه
دیلانده‌دا، گوايه ژنی می‌رد دارن و می‌ردی بپه‌رستیان هه‌یه.

جا خودای گه‌وره له‌م باره‌یه‌وه ئه‌م ئایه‌ته‌ی نارد: {وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ
النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ} واته: چه‌رام کراوه له‌سهرتان ژنانی می‌رددار که له
په‌نای شووی ره‌وادا نامووسی خو‌یان ده‌پاریزن ته‌نیا ئه‌و ژنه خاوه‌ن
می‌ردانه‌یان فی ده‌رچی که له‌جه‌نگا داگیریان ده‌که‌ن و له‌کافرانیان ده‌ستی‌ن
واته: ئه‌و ژنه دیلانده که عیدده‌ی شه‌رعییان ته‌واو بوو ئیتر دروسته بو
خاوه‌نه موسولمانه‌که‌ی به‌رواته لای. (د/م/ت).

٢١٤٨- وَامْرَأَتَيْهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ فِي غَزْوَةٍ بِامْرَأَةٍ مُجَحَّ عَلَى بَابِ فُسْطَاطٍ
فَقَالَ: لَعَلَّ صَاحِبَهَا أَلَمَ بِهَا، قَالُوا: نَعَمْ. فَقَالَ: لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَلْعَنَهُ لَعْنَةً يَدْخُلُ مَعَهُ فِي قَبْرِهِ
كَيْفَ يُورَثُهُ وَهُوَ لَا يَحِلُّ لَهُ وَكَيْفَ يَسْتَعْدِمُهُ وَهُوَ لَا يَحِلُّ لَهُ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ^(٢).

(١) مسلم. نکاح: ٣٥٩٣ - ٣٥٩٧. أبو داود. نکاح: ٢١٥٥. ترمذی. نکاح: ١١٣٢. نسائی. نکاح: ٣٢٣٣.

(٢) مسلم. نکاح: ٣٥٤٧. أبو داود. نکاح: ٢١٥٦.

پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) له غه‌زایه‌کا له‌به‌ر ده‌رگای ره‌شمالیکه‌وه رت بوو، ژنیکی سک پری دی، که پی و مانگی خوئی بوو، فه‌رمووی: ره‌نگه‌ خاوه‌نه‌که‌ی چووبیته‌ لای؟ گوتیان: به‌لئ، فه‌رمووی: خه‌ریکبووم له‌عنه‌ت و نه‌فرینیکی وای لی بکه‌م که پییه‌وه بلکی و له‌گه‌لیا بجیته‌ ناو گوږه‌که‌یه‌وه، ئه‌وه چوون ده‌بی، ئه‌گه‌ر ده‌یکا به‌ منالی میراتبه‌ری خوئی دروست نیه‌ چونکه‌ وا دیاره‌ که ئه‌م سکه‌ له‌و نیه‌و له‌ پیاوی پیشووه‌ خو ئه‌گه‌ر ده‌شیکا به‌ به‌نده‌و نوکه‌ری خوئی دیسان هه‌ر دروست نیه‌ چونکه‌ هه‌لده‌گرئ و ریئی تی ده‌چی که ئه‌م ژنه‌ تا شه‌ش مانگی تریش ئه‌م سکه‌ دانه‌ئ، له‌م حاله‌ته‌دا ریئی تی ده‌چی که له‌ خوئی بی که‌واته‌ ده‌بوو (بو ئه‌وه‌ی که تووشی یه‌کئ له‌م دوو ناره‌واییه‌ نه‌بی) چاوه‌پوانیی بکرده‌یه‌ تا کاتی پاکه‌وه‌بوونی منالان (م/د).

۲۱۴۹- وَعَنْ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تُوطَأُ حَامِلٌ حَتَّى تَضَعَ وَلَا غَيْرُ ذَاتِ حَمْلٍ حَتَّى تَحِيضَ حَيْضَةً^(۳).

دیسان ده‌لئ: هه‌زرت (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمووی: ژنی سک پر تا مناله‌که‌ی دانه‌ئ نابئ خاوه‌نه‌ تازه‌که‌ی پرواته‌ لای، ئه‌و که‌نیزه‌که‌یشی که‌ سکی نیه‌ هه‌تا نه‌که‌ویته‌ بی‌نوێژئ و پاک نه‌بیته‌وه‌ بو خاوه‌نه‌ تازه‌که‌ی دروست نیه‌ پرواته‌ لای (د/ت-سند صالح).

۲۱۵۰- عَنْ رُوَيْفِعِ بْنِ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَحِلُّ لِامْرَأٍ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَسْقَى مَاءَهُ زَرْعٍ غَيْرِهِ. وَلَا يَحِلُّ لِامْرَأٍ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَقَعَ عَلَى امْرَأَةٍ مِنَ السَّبْيِ حَتَّى يَسْتَبْرِئَهَا، بِحَيْضَةٍ. رَوَاهُمَا أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۴).

رووه‌یفیعی کوپی ثابیتی ئه‌نصاری (خودای لی رازی بی) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: هه‌ر پیاوی به‌راستی ئیمان و باوه‌ری به‌ خوداو

(۳) بسند صالح (شرحه).

(۴) بسند حسن (شرحه).

به روژی دواپی هه‌یه بو‌ی دروست نیه که به ئاوی خو‌ی نه‌مامی که‌سیکی تر ئاو بدا، هه‌روه‌ها ئه‌و پیاوه‌شی که به ته‌واوی ئیمان و باوه‌ری به خوداو به روژی دواپی هه‌یه بو‌ی دروست نیه که ب‌رواته لای ژنی تالانی جه‌نگی کافران (سه‌بایا) هه‌تا ئه‌و ژنه منالدانی پاک ده‌بیته‌وه و ده‌رده‌که‌وئ که مندالی تیا نیه له‌سه‌ر ئه‌م شیوه‌یه: ئه‌گه‌ر سکی هه‌بوو به دانانی سکه‌که، ئه‌گه‌ر له‌به‌ر پیری یا گچکه‌یی نه‌ده‌که‌وته سه‌ر بی‌نو‌یژی تا مانگی چاوه‌پوان بکا هه‌تا ئه‌و ژنه ده‌که‌ویته سه‌ر بی‌نو‌یژی و پاک ده‌بیته‌وه (د/ت-س/ح).

٤٦) باسی شه‌شه‌م: باسی مافی ژن و می‌تردایه‌تی. مافی می‌ترد له‌سه‌ر ژن:

الباب السادس: في الحقوق الزوجية. ما للزوج على امراته

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا}. (٣٤/٤).

واته: خودای گه‌وره ده‌فه‌رموئ: پیاوان (له خوداییه‌وه) سه‌رگه‌وره‌ی ژنانن و خودا کردوونی به گه‌وره و چاودیری سه‌ریان به‌هوی ئه‌وه‌وه که به فه‌زل و به‌خششی خو‌ی به‌هره‌ی باش باش و له‌شی ته‌وانا و هوشی به‌هیزو دینی ته‌واوی داونه‌تی، سه‌ره‌پای ئه‌مه‌یش پیاوان مه‌سره‌فی مال ده‌که‌ن و مال و دارایی خو‌یان خه‌رج ده‌که‌ن و به‌پرسیارن له مال و میوان و له ژیواری خیزان.

٢١٥١- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ، وَلَا تَأْذَنَ فِي بَيْتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(١).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئا‌وازی بن) گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمو‌ی: دروست نیه که ژن رو‌ژو‌وی سوننه‌ت بگرئ ئه‌گه‌ر می‌رده‌که‌ی

(١) بخاری. نکاح: ٥١٩٢، ٥١٩٥، ٢٠٦٦، ٥٣٦٠، ٥١٩٢. مسلم. نکاح: ٢٣٦٧. أبو داود. زکاة: ١٦٨٧.

له‌گه‌لیا بئی مه‌گهر به‌ره‌زای می‌رده‌که‌ی هه‌روه‌ها نابئی که ژن ریگه‌ی که‌س بدا که هاموشوئی بکاو بچی بۆ مائی مه‌گهر به‌ره‌زای می‌رده‌که‌ی (ش/د/ت).

۲۱۵۲- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ أَنْ تَجِيَّ، لَعَنَتْهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ. رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ^(۲).

دیسان ده‌لی: چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموئی: نه‌گهر پیاو داوای سه‌رجییی له‌ژنه‌که‌ی بکاو ژنه‌که‌ی ملی نه‌دایه، نه‌وه نه‌وشه‌وه تا به‌یانی فریشته‌کان له‌عنه‌ت و نه‌فرین له‌و ژنه ده‌که‌ن! (ش/د).

۲۱۵۳- عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَتَيْتُ الْحِيرَةَ فَرَأَيْتُهُمْ يَسْجُدُونَ لِمَرْزُبَانَ لَهُمْ فَقُلْتُ: رَسُولُ اللَّهِ أَحَقُّ بِذَلِكَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ لَهُ ذَلِكَ، فَقَالَ: أَرَأَيْتَ لَوْ مَرَرْتَ بِقَبْرِ أَكُنْتَ تَسْجُدُ لَهُ؟ قُلْتُ: لَا. قَالَ: فَلَا تَفْعَلُوا لَوْ كُنْتُ أَمِيرًا أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِأَحَدٍ لِأَمَرْتُ النِّسَاءَ أَنْ يَسْجُدْنَ لِأَزْوَاجِهِنَّ لِمَا جَعَلَ اللَّهُ لَهُمْ عَلَيْهِنَّ مِنَ الْحَقِّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالترمذی. ولفظه: لَوْ كُنْتُ أَمِيرًا أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِأَحَدٍ لِأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لَزَوْجِهَا^(۳).

قه‌یسی کوپی سه‌عد (خودای ئی رازی بئ) ده‌لی چووم بۆ حیره، ته‌ماشامکرد واکوړنووش ده‌به‌ن بۆ شاسواره‌که‌یان منیش گوتم: نه‌مه بۆ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) بکری گه‌ئی باشته‌جا که هاتمه‌وه بۆ لای پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) نه‌م پيش نیاره‌م عه‌رزکرد، فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سهرین): پیم بلی: نه‌گهر له‌لای گوپی‌که‌وه ره‌تبووی کوړنووشی بۆ ده‌به‌ی؟ گوتم: نه‌خیر. فه‌رمووی: ده‌شتی وا مه‌که‌ن. من نه‌گهر فه‌رمانم بکردایه به‌که‌سی که کوړنووش ببا بۆ که‌سیکی تر فه‌رمانم ده‌کرد به‌ژنان که کوړنووش به‌به‌ن بۆ می‌رده‌کانیان، چونکه خودا نه‌وه‌نده هه‌ق و ماف و قه‌درو ری‌زی بۆ پیاوان داناوه له‌سه‌ر ژنان (د/حاکم/ت- س/ح) گفته‌ی (ت): نه‌گهر من فه‌رمانم

(۲) بخاری. نکاح: ۳۲۲۷، ۵۱۹۴. مسلم. نکاح: ۳۵۲۴. أبو داود. نکاح: ۲۱۴۱.

(۳) بسند حسن (شرحه).

بکردایه به که‌سی که کوپ‌نووش ببا بو که‌سی ئه‌وا فه‌رمانم ده‌کرد به ژن که سو‌جده ببا بو می‌رده‌که‌ی.

۲۱۵۴- عَنْ ابْنِ عَمْرِو بْنِ الْأَخْوَصِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَلَا إِنَّ لَكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ حَقًّا وَلِنِسَائِكُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا فَأَمَّا حَقُّكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ فَلَا يُوطِئَنَّ فُرْشَكُمْ مَنْ تَكْرَهُونَ وَلَا يَأْذَنُ فِي بُيُوتِكُمْ لِمَنْ تَكْرَهُونَ أَلَا وَحَقُّهُنَّ عَلَيْكُمْ أَنْ تُخْسِنُوا إِلَيْهِنَّ فِي كِسْوَتِهِنَّ وَطَعَامِهِنَّ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۴).

عه‌مری کوپی ئه‌حوه‌ص (خودای ئی رازی بن) ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموی: بزائن که هه‌م ئیوه‌ ما‌فتان هه‌یه له‌سه‌ر ژنه‌کانتان، وه هه‌م ژنه‌کانتان ما‌فیان هه‌یه له‌سه‌ر ئیوه‌! ما‌فی ئیوه‌یه له‌سه‌ر ژنه‌کانتان که نه‌هیئن ئه‌و که‌سانه‌ی که ئیوه‌ چه‌زیان ئی نا‌که‌ن بی‌نه سه‌ر به‌ره‌تان یا بی‌ن بو‌ ما‌لتان.

بزائن که ما‌فی ئه‌وانیش له‌سه‌ر ئیوه‌ ئه‌وه‌یه که به جوانی جل و به‌رگیان بو‌ بکه‌ن و به جوانی به خ‌یویان بکه‌ن (تیرمی‌دی (خودای ئی رازی بن) ریوایه‌تی کردووه‌و به سه‌حیحی داناوه‌).

۲۱۵۵- عَنْ طَلْقِ بْنِ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا الرَّجُلُ دَعَا زَوْجَتَهُ لِحَاجَتِهِ فَلْتَأْتِهِ وَإِنْ كَانَتْ عَلَى الثُّورِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ (بِسْنَدٍ حَسَنٍ) وَالنَّسَائِيُّ^(۵).

طه‌لقی کوپی عه‌لی (خودای ئی رازی بن) گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رموی: ئه‌گه‌ر پیا‌وو کار‌یکی خو‌ی به ژنه‌که‌ی هه‌بوو، وه بانگی کرد بو‌ ئه‌و‌کاره با‌ج‌پی بو‌ کنی ئه‌گه‌ر‌چی له‌سه‌ر ته‌ندووریش بی (ت-س/ح-ن).

۲۱۵۶- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ مَاتَتْ وَزَوْجُهَا عَنْهَا رَاضٍ دَخَلَتْ الْجَنَّةَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَالْحَاكِمُ^(۶).

(۴) صحیح عند الترمذی.

(۵) بسند حسن.

ئومو سہلہمہ (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) فہرموی: ہەر ئافرہتی بمری و میردہکە ی لیی رازی بی دەچیئە بەہەشت (ت-س/ح-حاکم).

۲۱۵۷- عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تُؤْذِي امْرَأَةً زَوْجَهَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا قَالَتْ زَوْجَتُهُ مِنَ الْخُورِ الْعَيْنِ: لَا تُؤْذِيهِ قَاتِلُكَ اللَّهُ فَإِنَّمَا هُوَ عِنْدَكَ دَخِيلٌ يُوْشِكُ أَنْ يُفَارِقَكَ إِلَيْنَا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَحَسَنُهُ.^(۷)

موعازی کوپی جەبەل (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) دەفہرموی: ہەر ژنی لہ جیہاندا کہ ئازاری میردہکە ی دەدا، ژنہکە ی تری- ئەوہی کہ لہ پەرییہ نازدارەکانی بەہەشتە- لەویوہ دەلی: ئازاری مەدە، خوا بچیت بەگرتا، ئەوہ لای تو ریبارە، زۆری نەماوہ کہ تو بەجی بیلی و بی بۆ لای خۆمان! (ت:ح).

(۴۷) مافی ژن لہسەر میردی: (حقوق الزوجة علی زوجها)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ}. (۲۲۸/۲).

واتە: یەزدانی مەزن دەفہرموی: پیاوو ژن بەپیتی شەریعەت ھەق و مافیان چون یەک لہسەر یەکتی ھەیە، تەنیا ئەوہندە ھەیە کہ پیاوان یەک پلەیان ھەیە بەسەر ژنانەوہ.

۲۱۵۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِي جَارَهُ، وَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا، فَإِنَّهُنَّ خُلِقْنَ مِنْ صَلْبٍ، وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الصُّلْعِ أَغْلَاةُ، فَإِنْ دَهَبَتْ ثَقِيمُهُ كَسَرَتْهُ، وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ

(۱) زوآہ الترمذی بسند حسن (شرحہ).

(۷) حسن عند الترمذی.

أَعُوْجَ فَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ فِي رِوَايَةٍ: إِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ لَنْ تَسْتَقِيمَ لَكَ عَلَى طَرِيقَةٍ فَإِنْ اسْتَمْتَعْتَ بِهَا وَبِهَا عِوَجٌ وَإِنْ ذَهَبْتَ تُقِيمُهَا كَسَرْتَهَا وَكَسَرُهَا طَلَاقُهَا^(۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بن) له چه‌زهره‌ته‌وه ده‌فه‌رموئ (دروودی خودای له‌سهرین): ههر که‌سه‌ی به راستی باوه‌ری به خوداو به روژی دوایی هه‌یه نابئ نازاری دراوسیی خوی بدا ئاموژگاری بئ لیقان زۆر باش بن بۆ ژنان، چونکه ژنان له په‌راسووی ئاده‌م دروست کراون و له بنه‌په‌ته‌وه چه‌وتن وه لارترین شوینی په‌راسویش نووکه‌که‌یه‌تی، جا ئه‌گهر به‌ته‌وئ راستی بکه‌یته‌وه راست نابیته‌وه به‌لام ده‌شکئ، ئه‌گهر ده‌ستیشی ئی نه‌ده‌ی ئه‌وا به‌لاری ده‌مینیته‌وه هه‌چوئ بئ بوونی له نه‌بوونی باشته‌وه کوابوو وه‌صییته‌ بئ لیقان زۆر باش بن بۆ ئافره‌تان (ش/ت) له گێرانه‌وه‌یه‌کا: ژن له په‌راسوو دروست کراوه‌وه چه‌وتیه‌که‌ی به‌شیکه‌ له سروشتی و تیکلاوی خوین و بیرو هۆشی بووه، جا له‌به‌رئه‌وه تا سه‌ر له‌سه‌ر یه‌ک بار نامینئ و زوو زوو ده‌گوێرئ جا ئه‌گهر ده‌ته‌وئ رابوێری له‌گه‌لیا ئه‌وا ده‌بئ به‌لاری و خواری رابوێری له‌گه‌لیا، چونکه ئه‌گهر به‌ته‌وئ راستی بکه‌یته‌وه به‌تۆ راست نابیته‌وه، به‌لکوو له ده‌ستتا ده‌شکئ "شکاندنه‌که‌یشی بریتیه‌ له ته‌لاقدانئ!

۲۱۵۹- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَفْرَكُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ^(۲).

ديسان ئه‌و (خودای ئی رازی بن) له چه‌زهره‌ته‌وه ده‌فه‌رموئ (دروودی خودای له‌سهرین): پیاوی موسولمان نابئ بیزار ببئ له ژنی موسولمان چونکه ئه‌گهر خوویه‌کیشی به‌دلئ نه‌بئ خوویه‌کی تری به‌دلیه‌تی! (م).

(۱) بخاری. أحاديث الأنبياء: ۳۳۳۱، ۵۸۴، ۵۸۶ + ۵۸۵، ۶۰۱۸، ۶۳۳۶، ۶۱۳۸، ۶۴۷۵. مسلم. رضاء: ۳۶۳.

ترمذی. طلاق: ۱۸۸.

(۲) مسلم. رضاء: ۳۶۲۳.

۲۱۶۰- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَوْلَا بُنُو إِسْرَائِيلَ لَمْ يَخْبَثِ الطَّعَامُ وَلَمْ يَخْتَرْ اللَّحْمُ وَلَوْلَا حَوَاءُ لَمْ تَخُنْ أُنْتِ زَوْجَهَا الدَّهْرَ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۳).

دیسان ئه‌و له‌هه‌ره‌ته‌وه (دیوودی خودای له‌سه‌ربین) ده‌فه‌رمووی: ئه‌گه‌ر له‌ بنه‌ره‌تا به‌هۆی جووله‌که‌کانه‌وه نه‌بوایه هه‌رگیز خواردده‌مه‌نی نه‌ ده‌گه‌نی و گوشت بوگه‌ن نه‌ده‌بوو چونکه له‌کاتی خویا خودا گه‌زوو گوشتی شه‌لاقه‌ی بو ناردن و فه‌رمووی: له‌م گوشت و گه‌زویه بخۆن به‌لام لییان پاشه‌که‌وت مه‌که‌ن، که‌چی ئه‌وان فه‌رمانه‌که‌ی خودایان شکان و لییان هه‌لده‌گرتن بو له‌وه‌و پاش، ئیتر گوشت و گه‌زوکه‌ گه‌نین، وه‌ له‌وه‌وه‌ گه‌نین و ترشانی خۆراک داکه‌وت تا ئه‌مپۆ وه‌ ئه‌گه‌ر به‌هۆی هه‌واشه‌وه نه‌بوایه هه‌تا هه‌تایه هیچ ژنی گزی و ناپاکیی له‌ می‌ردی خۆی نه‌ده‌کرد چونکه هه‌وا له‌ به‌هه‌شتا ئاده‌می فریوداو له‌به‌ری دره‌خته قه‌ده‌غه‌که‌ی ده‌رخوارد داو بوو به‌هۆی ئه‌وه که له‌ به‌هه‌شت ده‌رکران (ش).

۲۱۶۱- عَنْ مُعَاوِيَةَ الْقُسَيْرِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا حَقُّ زَوْجَةٍ أَحَدِنَا عَلَيْهِ؟ قَالَ: أَنْ تُطْعِمَهَا إِذَا طَعِمْتَ وَتَكْسُوَهَا إِذَا اكْتَسَيْتَ وَلَا تَضْرِبَ الْوَجْهَ وَلَا تُقَبِّحَ وَلَا تَهْجُرَ إِلَّا فِي الْبَيْتِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۴).

موعاوییه‌ی ئه‌ل-قوشه‌ییری (خودای ئی‌رازی بئ) گوتی: عه‌رزى پیغه‌مبه‌رم کرد (دیوودی خودای له‌سه‌ربین) قوربان! ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! مافی ژن له‌سه‌ر می‌رد چیه؟ فه‌رمووی: وه‌ک خۆت نان و به‌رگی بو بکه‌و لیی مه‌ده‌و وه‌کوو ئاژهل دارکاری مه‌که، ئه‌گه‌ر دنیا‌بوو لیشت دا له‌ ده‌موچاوی مه‌ده‌و قسه‌ی ناشیرینی پی مه‌لئ، ئه‌گه‌ر جیگه‌یشت ئی جیاکرده‌وه له‌به‌ر هۆیه‌کی ره‌وا ئه‌وا له‌ هۆده‌یه‌کا به‌ته‌نیا دایمه‌نی (د-س/صالح-ن).

(۳) بخاری. احادیث الأنبياء: ۳۳۹۹. مسلم. رضاع: ۳۶۳۶.

(۴) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بَسْنَدَ صَالِحٍ (شرحه).

۲۱۶۲- عَنْ جَابِرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِذَا أَطَالَ أَحَدُكُمْ الْغَيْبَةَ فَلَا يَطْرُقُ أَهْلَهُ لَيْلًا^(۵).

جابر (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغهمبر (دروودی خودای لهسربین) ده‌فهرموی: نه‌گهر که‌سیکتان ماوه‌یه‌کی زور داپران له که‌سوکارقان به‌شهو له‌ناکاوا مه‌دهن به‌سهریانا (ش/د/ت/ن).

۲۱۶۳- وَكَانَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَكْرَهُ أَنْ يَأْتِيَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ طُرُوقًا^(۶).

پیغهمبر (دروودی خودای لهسربین) حزی له‌وه نه‌ده‌کرد که‌ پیاو له‌ناکاوا به‌شهو هه‌لکویتیته سهر خیزانی خوی (ش/د/ت/ن).

۲۱۶۴- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَمْهَلُوا حَتَّى تَدْخُلُوا لَيْلًا لِكَيْ تَمْتَشِطَ الشَّعْثَةَ وَتَسْتَحِدَّ الْمُغِيبَةَ. رَوَى الْأَصُولُ الْخَمْسَةَ هَذِهِ الثَّلَاثَةَ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۷).

دیسان جابر (خودای فی رازی بن) گوئی: هه‌زهرت (دروودی خودای لهسربین) فهرموی: کاتی له‌سه‌فهر ده‌گه‌پینه‌وه نه‌گهر به‌شهو ده‌گه‌یشتنه جی واکه‌ن که‌ له‌پیشدا ناگاداریان بکه‌نه‌وه، هه‌تا ژن سه‌ری خوی شانه‌ بکاو دهرمانی هه‌مام به‌کاربینی (ش/د/ت/ن).

۲۱۶۵- قَالَ فِي الشَّرْحِ: وَمِنْهُ حَدِيثُ مُسْلِمٍ: نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ يَطْرُقَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ لَيْلًا يَتَحَوَّلُهُمْ أَوْ يَلْتَمِسُ عَثَرَاتِهِمْ^(۸).

(۵) بخاری. نکاح: ۵۲۴۴، ۵۲۴۶. مسلم. إیمارة: ۴۹۴۴. أبو داؤد. جهاد: ۲۷۷۷.

(۶) بخاری. عمرة: ۱۸۰۰. مسلم. إیمارة: ۴۹۲۹. أبو داؤد. جهاد: ۲۷۷۶.

(۷) بخاری. نکاح: ۵۲۴۵، ۵۲۴۶، ۴۴۳، ۱۸۰۱، ۲۰۹۷، ۲۳۰۹، ۲۳۸۵، ۲۳۹۴، ۲۴۰۶، ۲۴۷۰، ۲۶۰۳، ۲۶۰۴، ۲۷۱۸، ۲۸۶۱، ۲۹۶۷، ۳۰۸۷، ۳۰۸۹، ۳۰۹۰، ۴۰۵۲، ۵۰۷۹، ۵۰۸۰، ۵۲۴۳، ۵۲۴۴، ۵۲۴۵، ۵۲۴۶، ۵۲۴۷، ۵۲۶۷، ۶۳۸. مسلم.

رضاع: ۳۶۲۵. أبو داؤد. جهاد: ۲۷۷۸.

(۸) مسلم. إیمارة: ۴۹۴۶، ۴۹۴۷.

له شه‌رحه‌که‌دا ده‌لئی (خودای ئی رازی بئ): هه‌ر له‌م باب‌ه‌ته‌یه ئه‌و چه‌دیشه‌ی موسلیم (خودای ئی رازی بئ) که ده‌لئی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) ریگه‌ی ئه‌وه‌ی نه‌داوه که پیاو به‌شه‌و له‌ناکاودا خوئی بکا به‌مالا، مه‌به‌ستی ئه‌وه‌ بئ که ژنه‌که‌ی تاقی بکاته‌وه، ئایا ناپاک‌ی ئی ده‌کا یا نا، یا له‌هه‌له‌و سه‌رسمی ژنه‌که‌ی بگه‌پئی.

(٤٨) ژن خزمه‌تی مالی خوئی ده‌کاو بو‌کاری خوئی (به‌قه‌درو ریزه‌وه) ده‌رواته ده‌ره‌وه: (الزوجة تخدم بيتها وتخرج للحاجة مع الإحتشام)

٢١٦٦- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: خَرَجْتُ سَوْدَةَ بِنْتُ زَمْعَةَ لَيْلًا فَرَأَاهَا عُمَرُ فَعَرَفَهَا فَقَالَ: إِنَّكَ وَاللَّهِ يَا سَوْدَةُ مَا تَخْفَيْنَ عَلَيْنَا، فَارْجِعِي إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهُوَ فِي حُجْرَتِي يَتَعَشَّى، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ، وَإِنَّ فِي يَدِهِ لَعَرْقًا، فَأُنْزِلَ عَلَيْهِ فَرُفِعَ عَنْهُ وَهُوَ يَقُولُ: قَدْ أَذِنَ لَكُنَّ أَنْ تَخْرُجْنَ لِحَوَائِجِكُنَّ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(١).

عائیشه (خودای ئی رازی بئ) گوئی: شه‌وئی سه‌وده‌ی کچی زه‌مه‌ه که هاوسه‌ری پیغه‌مبه‌ر بوو، بو‌کاریکی خوئی ده‌چیته ده‌ره‌وه، عومه‌ر ده‌یبینی و ده‌یناسی و ده‌لئی: به‌خودا ئه‌ی سه‌وده! ده‌تناسمه‌وه! سه‌وده‌یش هات بو‌لای پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) که له‌هه‌ده‌که‌ی من بوو، شیوی ده‌کرد، قسه‌که‌ی عومه‌ری بو‌گی‌پرایه‌وه، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌وکاته‌دا گرتکیکی به‌ده‌سته‌وه بوو، گرتکه‌که‌ی دانه‌نا که سه‌رووشی بو‌هات، که حاله‌تی سه‌روش بو‌هاتن به‌ری دا‌فه‌رمووی: ریگه‌تان پی‌ دراوه ئه‌ی هاوسه‌ره‌کانی پیغه‌مبه‌ر، وه‌هه‌روه‌ها ئه‌ی ژنانی موسولمانان! که بو‌کارو فرمانی خو‌تان له‌مال ده‌رچن (ش).

(١) بخاری. وضوء: ١٤٦، ١٤٧، ٤٧٩٥، ٥٢٣٧، ٦٢٤٠. مسلم. سلام: ٥٦٣٣.

۲۱۶۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: الْمَرْأَةُ عَوْرَةٌ فَإِذَا خَرَجَتْ اسْتَشْرَفَهَا الشَّيْطَانُ^(۲).

عه‌بدوللا (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ژن سه‌رتاپا شه‌رمگا و عه‌وره‌ته، که له‌مال دهرده‌چی شه‌یتان چاوی تی ده‌پرئ و ته‌کی ده‌که‌وی تا فرصه‌تی لی بیئی و له‌خشته‌ی به‌ری (ت-س/ص).

۲۱۶۸- عَنْ مَيْمُونَةَ بِنْتِ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَثَلُ الرَّائِلَةِ فِي الزَّيْنَةِ فِي غَيْرِ أَهْلِهَا كَمَثَلِ ظُلْمَةِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا نُورَ لَهَا. رواهما العرمذي^(۳).

مه‌یموونه‌ی کچی سه‌عد (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموئ: نه‌و ژنه‌ی که خوی دهرازینیته‌وه بو‌غه‌یری می‌رده‌که‌ی وه‌ک تاریکی روژی قیامت وایه ده‌نک رووناکی تیا نیه! (ت-سند ضعیف).

۲۱۶۹- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ فَاطِمَةَ (عَلَيْهَا السَّلَامُ) أَتَتْ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَشْكُو إِلَيْهِ مَا تَلَقَّى فِي يَدِهَا مِنَ الرَّحَى، وَبَلَغَهَا أَنَّهُ جَاءَهُ رَقِيقٌ فَلَمْ تُصَادِفْهُ، فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِعَائِشَةَ، فَلَمَّا جَاءَ أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ: فَجَاءَنَا وَقَدْ أَخَذْنَا مَضَاجِعَنَا، فَذَهَبْنَا نَقُومُ فَقَالَ: عَلَى مَكَانِكُمْ فَقَعَدَ بَيْنِي وَبَيْنَهَا حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَ قَدَمَيْهِ عَلَى بَطْنِي فَقَالَ: أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى خَيْرٍ مِمَّا سَأَلْتُمَا، إِذَا أَخَذْتُمَا مَضَاجِعَكُمْ فَسَبَّحَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَآخِذًا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمَا مِنْ خَادِمٍ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ. نَسَّالَ اللَّهُ التَّوْفِيقَ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۴).

عه‌لی (خودای فی رازی بن) گوئی: فاتیمه‌ ناشتی خودایان له‌سهر بی، بیستی که پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) به‌نده‌ی بو‌هاتووه، جا چوو بو‌لای تا سکا‌لای خوی له‌لا بکا که ناوله‌پی ده‌سکی ده‌ستار چو‌ن تلوقی پی کردووه

(۲) رواه الترمذی بسند حسن (شرحه).

(۳) رواه الترمذی بسند ضعیف (شرحه).

(۴) بخاری. فرض الخمس: ۳۱۱۳، ۳۷۰۵، ۵۳۶۱، ۵۳۶۲، ۶۳۸. مسلم. ذکر و دعاء: ۶۸۵۲. أبو داود. ادب: ۵۰۶۲.

ئه‌وه‌نده‌ی باداوه، سا به‌شک‌وو چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) به‌نده‌یه‌کی بداتی بو ئیشکردنی ناوماڵ له‌باتی ئه‌و، به‌لام فاتیمه که ده‌چی چه‌زهرت له‌مال نابێ فاتیمه‌یش باسه‌که له عایشه ده‌گیه‌نی و ده‌که‌پیته‌وه، جا که پیغه‌مبه‌ر دیته‌وه عایشه قسه‌ی بو ده‌کا عه‌لی گوتی: جا چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) شه‌وی هات بو لامان، که ته‌شریفی هات ئیمه له‌سه‌ر نوین پال‌که‌وتبووین ویستمان له‌به‌ری هه‌لسین، فه‌رمووی: له شوینی خوتان بن ئینجا له ناوه‌ندی هه‌ردوکه‌مانا دانیشته به‌شیوه‌یی که ساردی قاجی ده‌یدا له سک، ئینجا فه‌رمووی: باشتیکتان قیبرکه‌م که له‌وه باشتربی که ئیوه داوای ده‌که‌ن له‌من: کاتی که راده‌کشین له سه‌رجی سیی و سی (سبحان الله) و سیی و سی (الحمد لله) و سیی و چوار (الله اکبر) بکه‌ن، ئه‌مه بو ئیوه گه‌لی باشته‌ره له نوکه‌ر (ش/د/ت/ن).

٤٩) داستانی نوم زه‌رع: (حدیث أم زرع)

٢١٧٠- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: جَلَسَ إِحْدَى عَشْرَةَ امْرَأَةً، فَتَعَاهَدْنَ أَنْ لَا يَكْتُمْنَ مِنْ أَخْبَارِ أَزْوَاجِهِنَّ شَيْئًا. قَالَتِ الْأُولَى: زَوْجِي لَحْمٌ جَمَلٌ، عَثَّ عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ، وَغَرَّ لَا سَهْلَ فَيُرْتَقَى، وَلَا سَمِينٌ فَيُنْتَقَلُ. قَالَتِ الثَّانِيَةُ: زَوْجِي لَا أَبْتُ خَبْرَهُ، إِنِّي أَخَافُ أَنْ لَا أَذْرَهُ، إِنْ أَذْكَرَهُ أَذْكَرُ عَجْرَهُ وَبُجْرَهُ. قَالَتِ الثَّالِثَةُ: زَوْجِي الْعَشْتُقُ، إِنْ أُنْطِقَ أَطْلُقَ وَإِنْ أَسْكُتَ أُعَلِّقُ. قَالَتِ الرَّابِعَةُ: زَوْجِي كَلِيلُ تِهَامَةٍ، لَا حَرٌّ وَلَا قُرٌّ، وَلَا مَخَافَةٌ، وَلَا سَامَةٌ. قَالَتِ الْخَامِسَةُ: زَوْجِي إِنْ دَخَلَ فُهِدَ، وَإِنْ خَرَجَ أَسِيدَ، وَلَا يَسْأَلُ عَمَّا عَهْدَ. قَالَتِ السَّادِسَةُ: زَوْجِي إِنْ أَكَلَ كَفَّ، وَإِنْ شَرِبَ اشْتَفَّ، وَإِنْ اضْطَجَعَ انْتَفَّ، وَلَا يُوَلِّجُ الْكَفَّ لِيَعْلَمَ الْبَثُّ، قَالَتِ السَّابِعَةُ: زَوْجِي غَيَابَاءُ أَوْ غَيَابَاءُ طَبَّاقَاءَ، كُلُّ دَاءٍ لَهُ دَاءٌ، شَجُّكَ أَوْ فُلُكُ أَوْ جَمْعُ كُلِّ لَكَ. قَالَتِ الثَّامِنَةُ: زَوْجِي الْمَسُّ مَسُّ أَرْبَبٍ، وَالرَّيْحُ رِيحُ زَرْبٍ. قَالَتِ الثَّاسِعَةُ: زَوْجِي رَفِيعُ الْعِمَادِ، طَوِيلُ النَّجَادِ، عَظِيمُ الرَّمَادِ، قَرِيبُ الْبَيْتِ مِنَ النَّادِ. قَالَتِ الْعَاشِرَةُ: زَوْجِي مَالِكٌ وَمَا مَالِكٌ، مَالِكٌ خَيْرٌ مِنْ ذَلِكَ، لَهُ إِبِلٌ كَثِيرَاتُ الْمَبَارِكِ قَلِيلَاتُ الْمَسَارِحِ، وَإِذَا سَمِعْنَ صَوْتَ الْمِزْهَرِ أَتَقَنَّ أَتَقَنَّ هَوَالِكُ. قَالَتِ الْحَادِيَةُ عَشْرَةَ: زَوْجِي أَبُو زَرْعٍ فَمَا أَبُو زَرْعٍ أَنَاسٌ مِنْ

حُلِّیْ اُذْنِیْ، وَمَلَأْ مِنْ شَحْمِ عَضْدِیْ، وَبَجَحْنِیْ فَبَجَحَتْ اِلَیَّ نَفْسِیْ، وَجَدْنِیْ فِیْ اَهْلِ غُغْنِمَةِ بِشِیقْ، فَجَعَلَنِیْ فِیْ اَهْلِ صَهیلِ وَأَطِیْطِ وَدَائِسِ وَمَنْقْ، فَعِنْدَهُ أَقُولُ فَلَا أَقْبَحُ وَأَرْقُدُ فَأَنْصَحُ، وَأَشْرَبُ فَأَتَفَنِّحُ، أُمُّ أَبِي زَرْعٍ فَمَا أُمُّ أَبِي زَرْعٍ عُكُومُهَا رَدَاخٌ، وَبَيْتُهَا فَسَاخٌ، ابْنُ أَبِي زَرْعٍ، فَمَا ابْنُ أَبِي زَرْعٍ مَضْجَعُهُ كَمَسَلٌ شَطْبَةٌ، وَيُشْبِعُهُ ذِرَاعُ الْجَفْرَةِ، بِنْتُ أَبِي زَرْعٍ فَمَا بِنْتُ أَبِي زَرْعٍ طَوْرُغُ أَبِيهَا، وَطَوْرُغُ أُمِّهَا، وَمِلْءُ كِسَائِهَا، وَغِیْظُ جَارِیَّتِهَا، جَارِیَّةُ أَبِي زَرْعٍ، فَمَا جَارِیَّةُ أَبِي زَرْعٍ لَا تُبْتُ حَدِیْثَنَا ثَبِیْثًا، وَلَا تُنَقِّثُ مِیْرَتَنَا ثَنَفِیْثًا، وَلَا تُمَلِّأُ بَیْتَنَا نَعْشِیْثًا، قَالَتْ خَرَجَ أَبُو زَرْعٍ وَالْأَوْطَابُ تُنْخَضُ، فَلَقِیْ امْرَأَةً مَعَهَا وَلَدَانِ لَهَا كَالْفَهْدَنِیْنِ یَلْعَبَانِ مِنْ تَحْتِ خَصْرِهَا بِرُمَاتَیْنِ، فَطَلَّقَنِیْ وَتَكَحَّهَ، فَتَكَحَّتْ بَعْدَهُ رَجُلًا سَرِیًّا، رَكِبَ شَرِیًّا وَأَخَذَ خَطِیًّا وَأَرَاخَ عَلَیَّ نَعْمًا ثَرِیًّا، وَأَعْطَانِیْ مِنْ كُلِّ رَائِحَةٍ زَوْجًا. قَالَ كُلِّیْ أُمُّ زَرْعٍ، وَمِیْرِیْ أَهْلُكَ فَلَوْ جَمَعْتُ كُلَّ شَیْءٍ أَعْطَانِیْ مَا بَلَغَ أَصْغَرَ آئِیَةِ اِبْنِیْ زَرْعٍ. قَالَتْ عَائِشَةُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ): كُنْتُ لَكَ (فِی الْأَلْفَةِ وَالْوَفَاءِ لَا فِی الْفِرْقَةِ وَالْجَفَاءِ) كَأَبِیْ زَرْعٍ لَأُمِّ زَرْعٍ. رَوَاهُ الشَّیْخَانُ وَالنَّسَائِی. نَسَأَلَ اللَّهُ التَّوْفِیْقَ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۱).

عائیشه (خودای نازای بن) گوتی: یازده ژن کوپی قسه‌ی لی ده‌گرن، وه به‌لین دده‌ن به یه‌ک و په‌یمان ده‌به‌ستن که هیچ شتی له ده‌نگوباسی می‌رده‌کانیان نه‌شارنه‌وه. ژنی یه‌که‌میان ده‌لی: می‌رده‌که‌ی من گوشته له‌رکی وشتره، وابه‌سهر لووتکه‌ی شاخی‌که‌وه، نه‌شاخه‌که سهرکه‌وتنی ناسانه و نه‌گوشته‌که‌ش نه‌وه‌نده قه‌له‌وه تا که‌سی بچی بو‌ی و بی‌بات بو‌ خوی واته: هم‌رژدو چرووکه‌وه هم‌چه‌مووش و به‌دخووه. ژنی دووه‌میان ده‌لی: هه‌والی می‌رده‌که‌م بلاو ناکه‌مه‌وه چونکه ناویرم ناوی به‌رم نه‌گینا شه‌ن و که‌وی ده‌که‌م و ناوی ده‌زپینم! واته: نه‌نگ نییه‌ تیا نه‌بی. سییه‌میان ده‌لی: می‌رده‌که‌ی من قوچی‌کی نا‌قولای نه‌گریسه نه‌گهر نق بکه‌م ته‌لاقم دده‌ا، نه‌گهر نقه‌ش نه‌که‌م نه‌وا وه‌ک بی‌وه‌ژن به‌سراومه‌ته‌وه نه‌خوی به‌می‌رد ده‌چی و نه‌به‌ره‌لاشم ده‌کا تا بو‌خوم شوویه‌کی تر بکه‌م. چواره‌میان ده‌لی: می‌رده‌که‌ی من وه‌ک شه‌وی تیهامه‌ فینک و خو‌شه، نه‌سارده‌وه نه‌گهرمه، به‌بی‌ترس و به‌بی

(۱) بخاری. نکاح: ۵۱۸۹. مسلم. فضائل الصحابة: ۶۲۵۵.

بىزارى دوو بە دوو بۆ خۇمان رادەبويىرىن، ئىنجا پىنچەميان دەلى: مېردەكەى من لە مائەوە ويژه ھەر دەكا و دەخەوى و لە دەرەو شىرەو ئازايەو چاوتىرەو لەشتى ناومال ناپرسىتەو! شەشەميان دەلى: مېردەكەى من بۆ خواردن لرفەى دى و لە خواردنەو دا بەشى كەس ناداو كە دەخەوى خوى گرمۆلە دەداو دەس ناگىرئى تا لە پەژارەى دل تى بگا واتە: زۆر خۆرو بەدەپرو رژدو دژ كردنە! ژنى حەوتەم دەلى: مېردەكەى من دژىكى ئىسك قورسى دژپەرىنە، لاژگو گەوچ و گىلە، ھەموو دەردى بۆ ئەو دەرەو دەرەدارو دەغەزارەو دەرد نىە كە نىگرتبى! لەگەل ئەمەيشدا ھەروا بە ئاسانى لە دەستى رزگارت نابى، يا سەرت دەشكىنى، يا شويىنىكت دەقرنجىنى، يا تووشى چورتمىكى گەورەترت دەكا!

ژنى ھەشتەم دەلى: مېردەكەى من نەرم و نۆلە وەك كەرويشك، بۆن خۆشە وەك زەغفەران. ژنى نۆھەم دەلى: مېردەكەى من خانەدان و نانبدەو جەوانمەردو بالا بەرزو شوخ و شەنگەو ئالاي بەخشندەى لى ھەلكردووو خانەى نزيكى يانەيەو سەردارو ئازاو ميوان پەرەرو ھۆشمەندە!

ژنى دەھەم دەلى: مالىكى مېردى من چۆن مالىكىكە! گەلى لەم پياوانە باشترە، وشترو پەچە وشتى زۆرە بەلام پاوان و پاكرژى كەمە چونكە بۆ سەربېرىنى راگرتوون نەوەك بۆ بەخيوكردن كە وشتەكان دەنگى كەمانچە دەبىستن لىيان روون دەبى كەوا سەريان دەبىن بۆ ميوانى تازە.

ژنى يازدەھەم دەلى: ئەبو زەرعى مېردى من چۆن ئەبو زەرعىكە! ھەردوو گويچكەى پركردووم لە گوارەو خشل، وە بازوى پركردووم لە گوشت و بەز، ئەوئەندە نازى گرتووم ئەوئەندە نازى كيشاوم تا نازدارو نازەين بووم، لەناو خيزانىكى ھەژارى مەرداردا بووم لە پەنايەكا بووين، ئەو ھىناميە ناو خيزانىكى تىرو پرى دەولەمەندى داراوە، كە بە چەندان رەوگو رانە وشترو گاگەل و خەلەو خەرمانيان ھەبوو.

كە قسەم دەكرد لەگەلىا كەس نەيدەدايەو بە دەمما، بەشەو كە دەخەوتم تا بەياني لەخەو ھەلنەدەسام چونكە كارەكەرو نۆكەرى زۆرم ھەبوو

ئەوان ئىشى ناو مائىيان دەکرد وە تا دەمتوانى لە جورەها شەرابى ناياب دەمخواردەوہ.

دايکى ئەبو زەرە چۆن ژنىک بوو! چۆن خان و مانى بوو! خورجەکانى ھەمىشە پىربوون و ھەم قەبەو ھەم کەشخە بوون و ھەموو کاتى پىربوون لە گەوھەر و زىپو زىوو جلى ئالو والا وە مائەكەى پان و بۆپ بوو وە بۆ ھىچ شتى دانەدەما.

کۆپەكەى ئەبو زەرە چۆن کۆپىک بوو! کەلەگەت و قەدبارىک، پاکخۆرو کەمخۆر، بەژن و بالاي ئەوئەندە شووش و قەلەمى ئەوئەندە رىک بوو لە شوین تلىشى پەلکە خورمايەکا جىگەى دەبوو، لەبەر کەمخۆرى لە دەستى کارزەلەيى لەبەرى دەمايەوہ!

کچەكەى ئەبو زەرە چۆن کچىک بوو! گۆپرايەل و فەرمان بەربوو، لە فەرمانى باوک و دايکى دەرئەدەچوو، بۆ جوانى ويئەى نەبوو، خرپنەو خەپەتۆل بوو، خپو خەپان بوو، وە لەبەر شوخ و شەنگى و ناسک و نازدارى و داوینپاکى ھەويکەى رقى ئى دەکيشا.

کەنیزەكەكەى ئەبو زەرە چۆن کەنیزەكىک بوو!! نە قسەمانى دەبردە دەرەوہ و نە ئازووقەو دانەويئەى دەپژاندىن و نە ناومالى پىر دەکرد لە پووشکەو پەلاش زمان پاک و دلسۆزو پاک و تەمىزو ئىش جوان بوو، ئوممو زەرە گوتى: مەشکە دەرەندرا، رۆژى ئەبو زەرە دەرچوو بۆ دەرەوہ، تووشى ئافرەتى دەبى، دوو کۆپى خۆى بەبەرەوہ دەبى، وەك دوو بەچکە ويژ مەمکەکانى دايکيان دەمژن، کە وەك دوو ھەنار وا دەبن خپو پىر بەدەست دەبن ئيتىر منى تەلاقداو ئەوى مارەکرد بە ھىواى ئەوى منالى وەجاخزادەى لىيى بىي وەك ئەو دوو منالە ئىنجا منيش - لە دوا ئەو - شووم کرد بە پياويکى خانەدانى دارا، سواری ئەسپىکى نايابى خوشرەو بوو، وەرمىکى چاکى ھەلگرت، وە سەر لەئىوارى ئازەلىکى بى شومارى ھىنايەوہ بۆم، وە لە ھەموو چەشنى سەر و جوتى دامى، وە گوتى: ئەى ئوممو زەرە: لەھىچ دەست مەگرەوہ نە لە خۆت و نە لە کەسوکارت.

ئوممو زهرع گوتی: به‌لام ئەم هه‌موو نازو نیعمه‌ته‌ی ئەم نادا له گۆیچکه‌یی نانی ئەبو زهرع!! چ جای ئەو هه‌موو خێرو بی‌ره‌ی که هه‌ی بوو.

عائیشه (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربێ) فه‌رمووی پی‌ی: ئەه‌ی عائیشه! ئەبو زهرع چۆن بووه‌ بو ئوممو زهرع منیش بو تو وام به‌لام له نازگرتن و قه‌در زانیندا نه‌وه‌ك له جیا‌بوونه‌وه‌و ته‌لاق‌دانا (ش/ن).

۵۰) باسی هه‌وته‌م: باسی نۆره‌کاریی (قه‌سم) له نیوانی هاوسه‌رانا

الباب السابع: في القسم بين الزوجات

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ فَتَدْرُوا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا}

یه‌زدانی مه‌زن له قورنانی پی‌رۆزدا ده‌فه‌رموی: ئیوه هه‌رگیز ناتوانن که یه‌کسانی و هاوکی‌شی بکه‌ن له هه‌موو شتی‌کا له‌گه‌ل ژنه‌کان‌تانا، هه‌رچه‌ن ته‌واو هه‌ریص و سووری‌ش بن له‌سه‌ر ئەم کاره‌، به‌لام به‌پی‌ی توانا لا مه‌ده‌ن له ریه‌روی عه‌دل و دادگه‌ری له ناویانا، به‌لادانیکی ته‌واوی وا که هه‌ندی له ژنه‌کان‌تان وه‌کوو ژنی به‌ستراوه‌یان ئی بێ، به‌ناو می‌ردیان هه‌بی، به‌لام له راستیدا وه‌ك ژنی ته‌لاق دراو و ابن، جا ئەگه‌ر هه‌له‌ی خۆتان راست بکه‌نه‌وه‌و خۆتان له خراپه‌ بپزارین ئەوه‌ خودا تاوان پۆش و میه‌ره‌بانه‌.

۲۱۷۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ فَمَالَ إِلَى أَحَدَهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشَقَّ مَائِلٌ^(۱).

ئەبو هوره‌یره (خودای ئی رازی بێ) گوتی: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربێ) فه‌رمووی: که‌سێ دوو ژنی هه‌بی به‌لام یه‌کی‌کیانی پتر بو‌ی و لایه‌نی ئەو زیاتر بگر‌ی ئەوه‌ له‌ رۆژی قیامه‌تا که‌ دیت لایه‌کی له‌نگه‌ (وه‌ك پیاوی ئیفلیج) (د/ت/ن-سند صالح).

^(۱) بسند صالح (شرحه).

۲۱۷۲- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقْسِمُ بَيْنَ نِسَائِهِ، فَيَقُولُ اللَّهُمَّ هَذَا قَسْمِي فِيمَا أَمْلِكُ فَلَا تُلْمَنِي فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ. رواهما أصحاب السنن^(۱).

عائیشه (خودای ئی رازی بن) ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌سهرین) نۆره‌کاری و له‌نگه‌ری دادگه‌ریی راده‌گرت له‌ناو ژنه‌کانیا و وه‌ک یه‌ک نازی ده‌گرتن و وه‌ک یه‌ک جل و به‌رگی بو ده‌کردن و وه‌ک یه‌ک به‌شه‌و له‌لایان ده‌مایه‌وه، ئینجا ده‌یفه‌رموو: خودایا! ئەمه نۆره‌کاری منه‌و من هه‌ر ئەم دابه‌شکردنه‌م له‌ ده‌ست دئ، ئیتر له‌سه‌ر ئەوه‌ی که به‌ ده‌ستی تو‌یه‌و ده‌سته‌لاتی منی تیانیه‌ که چه‌زو مه‌یلی د‌له‌ سه‌رکو‌نه‌و سه‌رزە‌نیشتم مه‌که (د/ت/ن-سند صالح).

۲۱۷۳- وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَا يُفْضَلُ بَعْضَنَا عَلَى بَعْضٍ فِي الْقَسَمِ مِنْ مَكْنَاهِ عِنْدَنَا وَكَانَ قَلَّ يَوْمٌ إِلَّا وَهُوَ يَطُوفُ عَلَيْنَا جَمِيعًا فَيَذْثُو مِنْ كُلِّ امْرَأَةٍ مِنْ غَيْرِ مَسِيسٍ حَتَّى يَبْلُغَ إِلَيَّ الَّتِي هُوَ يَوْمُهَا فَيَبِيتُ عِنْدَهَا رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَأَحْمَدُ وَالبخاري. (ولفظه: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا انْصَرَفَ مِنَ الْعَصْرِ دَخَلَ عَلَى نِسَائِهِ، فَيَذْثُو مِنْ إِحْدَاهُنَّ)^(۲).

دیسان عائیشه ده‌لئ: پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌سهرین) له‌ نۆره‌شه‌وداو له‌ به‌شداندا جیاوازیی نه‌ده‌کرد له‌ ناومانا، وه‌ک یه‌ک ده‌مایه‌وه له‌لای هه‌موومان، مه‌گه‌ر چۆنه‌هایش نه‌گینا هه‌موو روژئ یه‌که یه‌که سه‌ری لیمان ده‌داو به‌سه‌ری ده‌کردینه‌وه‌و ده‌هات به‌ لمانه‌وه، به‌لام به‌ئ چوونه‌لاو جوتبوون، تا ده‌گه‌یشه‌ لای ئەو ژنه‌ی که ئەو روژه سه‌ره‌ی خو‌ی بوو، ئیتر شه‌و له‌لای ئەو ده‌مایه‌وه (د/ئه‌حمه‌د/بوخاری) گفته‌ی بوخاری - به‌پئی شه‌رحه‌که - ئاوايه: گه‌ئ جار چه‌زرت (دیودی خودای له‌سهرین) کاتئ له‌ نو‌یژئ عه‌صر ده‌بو‌وه، ده‌چوو سه‌ری له‌ ژنه‌کانی ده‌دا، وه‌ له‌ یه‌کیکیان ده‌چوو به‌یشه‌وه.

(۱) صححه ابن حبان (شرحه).

(۲) بخاری. نکاح: ۵۲۱۶، ۵۲۶۷، ۵۲۶۸.

۲۱۷۴- وَعَنْهَا قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَرَادَ سَفَرًا أَفْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ، فَأَيَّتُهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ، وَكَانَ يَقْسِمُ لِكُلِّ امْرَأَةٍ مِنْهُنَّ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا، غَيْرَ أَنَّ سَوْدَةَ بِنْتَ زَمْعَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) وَهَبَتْ يَوْمَهَا وَلَيْلَتَهَا، لِعَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا). رَوَاهُ الثَّلَاثَةُ وَالنَّسَائِيُّ^(۴).

دیسان گوتی: دہستووری پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) وابوو کاتی دہچوو بو سہفہری، دہو (قورعہ)ی دہکرد لہ نیوانی ژنہکانیا، جا ناوی ہہرکامیکیان دہردہچوو لہ دہوہکدا نہو ژنہیانی دہبرد لہگہل خویدا بو نہو سہفہرہ.

وہکوو دیکہیش بو ہہر ژنی لہ ژنہکانی شہوو روژیکئی بو تہرخان کردبوو، بہسہرہ لہ لایان دہبوو، بہلام سہودہی کچی زہمعہ (خودای فی رازی بی) نۆرہ روژہکہی خوئی بہخشیبوو بہمن (ش/د/ن).

۲۱۷۵- وَعَنْهَا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ امْرَأَةً أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أَكُونَ فِي مَسَاحِهَا مِنْ سَوْدَةَ لَمَّا كَبُرَتْ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ جَعَلْتُ يَوْمِي مِنْكَ لِعَائِشَةَ. فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقْسِمُ لِعَائِشَةَ يَوْمَيْنِ يَوْمَهَا وَيَوْمَ سَوْدَةَ. رَوَاهُ الشَّيْخَان.

دیسان گوتی: خوژگہم بہ ہیچ ژنی نہبردووہ کہ من لہ جیی نہویم بہ سہودہ نہبی چونکہ بہراستی ٹافرتیکی رہوشت بہرزو مہردو خودا پہرست بوو سہودہ (خودای فی رازی بی) کاتی پیربوو عہرزی پیغہمبہری کرد: نہی پیغہمبہری خودا! نۆرہ روژی خویم کہ تو دہمینیتہوہ لہلام دہیدہم بہ عائیشہ چونکہ من پیر بووم نہبادا دلّت گہرد بگری لہمن، ٹاواتی گہورہی من دلپراگرتنی توہیو نہوہیہ کہ لہ دنیاو قیامہتا ہاوسہری توبم!

جا پیغہمبہر (درویدی خودای لہسہرین) دوو روژی سہرہ دادہنا بو عائیشہ: روژہکہی عائیشہ خوئی و روژہکہی سہودہ (ش).

(۴) بخاری. ہبۃ وقضاء: ۲۵۹۳، ۲۶۳۷، ۲۶۶۱، ۲۶۸۸، ۲۸۷۹، ۴۰۲۵، ۴۱۴۱، ۴۶۹۰، ۴۷۴۹، ۴۷۵۰، ۴۷۵۷، ۵۲۱۲،

۶۶۶۲، ۶۶۷۹، ۷۳۶۹، ۷۳۷۰، ۷۵۰۰، ۷۵۴۵. مسلم. رضاء: ۳۶۱۴، ۳۶۱۵، ۶۹۵۱.

۲۱۷۶- عَنْ أَسْمَاءَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي ضَرَّةً، فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ إِنْ تَشَبَّعْتُ مِنْ زَوْجِي غَيْرَ الَّذِي يُعْطِينِي فَقَالَ: أَلَمْ تَشْبَعْ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلَّاسٌ ثَوْبِي زُورٍ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۱).

ئه‌سماء (خودای ئی رازی بن) گوتی: ژنی گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! من هه‌وێبارم، ئه‌گهر به‌ رواله‌ت خۆم وا نیشان بدهم که می‌رده‌که‌م تیرو پیرم ده‌کاو ئه‌وه‌و ئه‌وه‌م له‌گه‌ڵ ده‌کاو له‌ راستیشدا وا نه‌بی ئه‌مه‌ چۆنه‌؟ فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سه‌ربن): ئه‌وه‌ی گه‌زاف ئی بداو به‌شتیکه‌وه‌ بنازی که نه‌یبی ئه‌وه‌ وه‌ که‌سی وایه‌ که‌ جلی خه‌ڵک له‌به‌ر بکاو به‌درۆ بلی هی خۆمه‌ زوو یا دره‌نگ درۆکه‌ی ئاشکرا ده‌بی و ته‌ریق ده‌بیته‌وه‌ (ش/د/ت).

۵۱) بَوَّكَجْ حَهْوَتْ شَهْوَو بَوَّ بَيَّوَه ژن سَيَّ شَهْو: (للبكر سبع والثيب ثلاث)
۲۱۷۷- عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: مِنَ السَّنَةِ إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ الْبُكَرَ عَلَى الْثِيْبِ أَقَامَ عِنْدَهَا سَبْعًا وَقَسَمَ، وَإِذَا تَزَوَّجَ الْثِيْبَ عَلَى الْبُكَرِ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا ثُمَّ قَسَمَ. قَالَ أَبُو قِلَابَةَ: وَلَوْ شِئْتُ لَقُلْتُ رَفَعَهُ (أَنَسٌ) إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ). رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۱).

ئه‌نه‌س (خودای ئی رازی بن) گوتی: سوننه‌ت وایه‌ ئه‌گهر پیاو کچی هیئا به‌سه‌ر بیوه‌ژن حه‌وت شه‌و له‌لای بی ئینجا به‌سه‌ره‌ شه‌ویان وه‌ک یه‌ک بۆ دابنئ، به‌لام ئه‌گهر بیوه‌ژنی هیئا به‌سه‌ر کچ سئ شه‌و له‌لای بی ئینجا به‌ نۆره‌ وه‌ک یه‌ک شه‌ویان بۆ دابنئ. ئه‌بو قیلابه‌ گوتی: ئه‌گهر به‌هه‌وئ له‌ باتی ئه‌وه‌ی بلیم ئه‌نه‌س گوتی: سوننه‌ت وایه‌ ده‌لیم: ئه‌نه‌س گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربن) فه‌رمووی: ئه‌گهر پیاو کچی هیئا به‌سه‌ر.. تاد (ش/د/ت).

۲۱۷۸- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَمَّا تَزَوَّجَهَا أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَقَالَ: إِلَهٌ لَيْسَ بِكَ عَلَى أَهْلِكَ هَوَانٌ وَإِنْ شِئْتَ سَبَعْتُ لَكَ وَإِنْ سَبَعْتُ لَكَ سَبَعْتُ لِنِسَائِي. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ^(۲).

(۱) بخاری. نکاح: ۵۲۱۹. مسلم. ۵۵۴۸، ۵۵۵۰.

(۲) بخاری. نکاح: ۵۲۱۳، ۵۲۱۴. مسلم. نکاح: ۳۶۱۱، ۳۶۱۲. أبو داود. نکاح: ۲۱۲۴. ترمذی. نکاح: ۱۱۳۹.

ئوممو سه‌له‌مه (خودای ئی رازی بئ) گوتی: که پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سهرین) منی گواسته‌وه سئ شه‌و له‌لام مایه‌وه، ئینجا فه‌رمووی: وامه‌زانه که‌له‌بهر ئه‌وه سئ شه‌و ده‌مینمه‌وه له‌لات چونکه بئ قه‌دری له‌لام، نه‌ه له‌بهرئه‌وه نییه به‌لام ئه‌گهر چه‌زده‌که‌ی بۆتی ده‌که‌م به‌حه‌وت شه‌و وه‌ئێ ئه‌وه‌نده هه‌یه ئه‌گهر بۆتۆ بیکه‌م به‌حه‌وت شه‌و ده‌بئ بۆژنه‌کانی تریشم بیکه‌م به‌حه‌وت شه‌و (م/د).

۲۱۷۹- وَلِمُسْلِم: إِنْ شِئْتَ زِدْكَ وَحَاسِبْتُكَ بِهِ لِلْبَكْرِ سَبْعَ وَلَلْغَيْبِ ثَلَاثٌ. وَ فِي رِوَايَةٍ: قَالَتْ: ثَلَاثٌ وَدُرٌّ عَلَى نِسَائِكَ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۳).

موسلیم (خودای ئی رازی بئ) ریاویه‌ت ده‌کا: پیغهمبهر (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمووی: به‌ ئوممو سه‌له‌مه: ئه‌گهر چه‌زده‌که‌ی بۆت زیاد ده‌که‌م به‌لام له‌سه‌رتی حل ده‌که‌م خۆی دانراوه بۆ کچ که بووک بئ چه‌وت شه‌و، وه بۆ بیوه‌ژن که ده‌چئ به‌ بووکی سئ شه‌و له‌ گێرانه‌وه‌یه‌کی شه‌رحه‌که‌دا: ئوممو سه‌له‌مه (خودای ئی رازی بئ) عه‌زیکرد: سئ شه‌وو سئ روژ له‌لای من به‌و له‌پاشا ریز بگره له‌ ژنه‌کانی ترت.

۵۲) دروسته ژن ده‌ست له‌ مافی خۆی هه‌لبگرئ بۆ میترده‌که‌ی

للزوجة التنازل عن حقها لزوجها

۲۱۸۰- قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَغْلِهَا يُشْرُزًا أَوْ إِغْرَاضًا (فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا)... قَالَتْ فِيهَا عَائِشَةُ: هِيَ الْمَرْأَةُ تُكُونُ عِنْدَ الرَّجُلِ، لَا يَسْتَكْبِرُ مِنْهَا فَيُرِيدُ طَلَاقَهَا، وَيَتَزَوَّجُ غَيْرَهَا، فَتَقُولُ لَهُ: أَمْسِكْنِي وَلَا تُطَلِّقْنِي، ثُمَّ تَزَوَّجْ غَيْرِي، قَالَتْ فِي حِلٍّ مِنَ الثَّفَقَةِ عَلَى وَالْقِسْمَةِ لِي، فَذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى {فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصَالِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ}. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۱).

^(۲) مسلم. نکاح: ۳۶۱۶ - ۳۶۱۰. أبو داود. نکاح: ۲۱۲۲.

^(۳) مسلم. نکاح: ۳۶۰۷.

^(۱) بخاری. تفسیر: ۴۶۰۱.

یه‌زدانی مه‌زن له قورئانی پیروژدا، له سووه‌تی (نیساء) دا له ئایه‌تی سه‌دو بیست و هه‌شتدا ده‌فه‌رموی: ئه‌گه‌ر ژنی ده‌ترسا له‌وه که می‌رده‌که‌ی بی‌زار ببی لئی و به‌ره به‌ره به ته‌واوی دوور بکه‌ویتته‌وه لئی و ه‌یاخود چه‌زی له و نه‌ماوه و چه‌زی له ژنیکی تر کردووه و ه‌یاخود له‌به‌ر ه‌ویه‌کی تر دوور نیه که می‌رده‌که‌ی ده‌ستی له ده‌ستی بی‌ته‌وه ئه‌وه گونا‌هیان نا‌گا ئه‌گه‌ر له‌ناو خ‌ویانا بسازین و ر‌یبه‌که‌ون و ص‌ولح بکه‌ن، چونکه ص‌ولح و ر‌یکه‌وتن هه‌میشه هه‌ر خ‌یر بووه و هه‌ر خ‌یریش ده‌بی.

جا ع‌ائیشه (خ‌ودای ئی‌زای ب‌ن) له باره‌ی ئه‌م ئایه‌ته‌وه ده‌لی: ئه‌م ئایه‌ته وهك ئه‌وه پ‌یاوی ژنیکی هه‌بی، خ‌وی تی نه‌گه‌یه‌نی و بیه‌وی ته‌لاقی بدا و ژنیکی تر بین‌ی، ژنه‌که‌یش پ‌یی ب‌لی: بمه‌یله‌و به‌ره‌لام مه‌که‌و بو خ‌وت ژنیکی تر بین‌ه‌و بو ئازووقه‌و خه‌رجی و ن‌وره‌کاریش گه‌ردنت ئازاد بی. مه‌به‌ست ئه‌مه‌یه که خ‌ودای گه‌وره له قورئانی پیروژدا ده‌فه‌رموی: {فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَصَلاَحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ} (ب).

۲۱۸۱- وَكَانَتْ عِنْدَ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ بِنْتُ مُحَمَّدٍ بِنْتُ مَسْلَمَةَ فَكَّرَ مِنْهَا أَمْرًا إِمَّا كِبَرًا وَإِمَّا غَيْرَ ذَلِكَ فَأَرَادَ طَلَاقَهَا فَقَالَتْ: لَا تُطَلِّقْنِي وَأَمْسِكْنِي وَأَقْسِمَ لِي مَا بُدَا لَكَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَإِنْ امْرَأَةٌ...} الْآيَةَ. رَوَاهُ الشَّافِعِيُّ فِي الْمُسْنَدِ^(۲).

کچی موچه‌مه‌دی کوپی مه‌سه‌له‌مه ژنی ر‌افیعی کوپی خه‌دیج بوو، جا له‌به‌ر پ‌یری - یا له‌به‌ر شتیکی تر- چه‌زی لئی نه‌ما‌بوو، وه ویستی ته‌لاقی بدا، ژنه‌که‌ی گوتی: ته‌لاقم مه‌ده‌و بم ه‌یله‌و خ‌وت سه‌رپ‌شک به‌ چیم بو داده‌نیی که‌یفی خ‌وته من پ‌یی ق‌اییلیم. جا خ‌ودای گه‌وره ئه‌م ئایه‌ته‌ی نارده‌ خ‌واره‌وه تا کو‌تایی: (و‌ان ام‌رأة- ۱۲۸/۴) (ش‌افیعی له ئه‌لم‌وسنه‌ددا ئه‌م چه‌دیته‌ی ر‌یوایه‌ت کردووه).

(۲) سکت عنه الشارح.

٤٣) ژن (ئەگەر بەتەمیی و نامۆزگاری و جێ لێ جیاکردنەوه) عاری نەنا ئەوسا
لیتی دەدری: (تضرب الزوجة بعد الوعد والهجر)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَاللَّائِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْتَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا} (٣٤/٤).

واتە: خودای گەورە دەفەرموێ: ئەو ژنانە‌ی کە لە فەرمانتان دەردەچن
لە پیشا نامۆزگارییان بکەن هەتا بێنەوه ژێر فەرمانتان، جا ئەگەر باش
نەبوون جینگەیان لێ جیا بکەنەوه و لەگەڵیان مەخەون، ئەگەر بەوه‌یش تەم
گرنەبوون ئەوا لییان بدەن بەلام هەركاتی فەرمانی ئیوه‌یان بەجێ هینا ئیتر
زۆرو سته‌م و ناهەقیان لێ مەکەن، بە راستی خودا پایەبەرزو بڵندەو لە هەموو
کەسێ گەورەترەو دەتوانی تۆلە‌ی هەموو زەبوونی لە هەموو کەسێ بسەنێ.

٢١٨٢- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يَجْلِدُ أَحَدُكُمْ امْرَأَتَهُ جِلْدَ الْعَبْدِ، ثُمَّ يُجَامِعُهَا آخِرَ الْيَوْمِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالتِّرْمِذِيُّ.^(١)

عەبدوللای کوری زەمعه (خودای ئی زامی بێ) گوتی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای
لەسەربێ) فەرمووی: ژنەکانتان وەك بەندە دارکاری مەکەن دەگونجی هەر لە
کۆتایی ئەو رۆژەدا دروست بێن لەگەڵیان (ب/ت).

٢١٨٣- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا يُسَأَلُ الرَّجُلُ فِيمَا ضَرَبَ امْرَأَتَهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ.^(٢)

عومەر (خودای ئی زامی بێ) گوتی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی:
پرسیار ناکرێ لە پیاو کە لەسەرچی لەژنی خۆی داوه! (د-سند صالح-ن).

٢١٨٤- عَنْ إِبْنِ أَبِي عَمْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَضْرِبُوا إِمَاءَ اللَّهِ. فَجَاءَ عُمَرُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ذَرِ النَّسَاءَ عَلَى أَزْوَاجِهِنَّ.

(١) بخاری. نکاح: ٥٢٠٤.

(٢) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بِسَنَدٍ صَالِحٍ (شرحہ).

فَإِذْ فِي صَرْبِهِنَّ فَأَطَافَ بِآلِ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نِسَاءً كَثِيرٌ يَشْكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَقَدْ طَافَ بِآلِ مُحَمَّدٍ سَبْعُونَ امْرَأَةً كُلُّهُنَّ يَشْتَكِينَ أَزْوَاجَهُنَّ وَلَا تَجِدُونَ أَوْلِيَّكَ خَيْرَ كُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۳).

نییاسی کوری عهبدوللا (خودای فی رازی بن) گوتی: پیغهمبر (درویدی خودای لهسربین) فهرمووی: ژنان بهنده‌گانی خودان لییان مه‌دهن. عومهریش (خودای فی رازی بن) هات گوتی: نه‌ی پیغهمبری خودا! ژنان زاتیان شکاوه له می‌رده‌کانیان جا پیغهمبر (درویدی خودای لهسربین) ریگهی دا بو لی‌دانیان ئیتر ژن گه‌لیکی زور هاتنه سهر مالی پیغهمبر سکالایان ده‌کرد له دهستی می‌رده‌کانیان.

پیغهمبریش (درویدی خودای لهسربین) فهرمووی: چه‌فتا ژن هاتونده‌ته سهر مالی موچه‌مه‌ده، هه‌مویان دادو بی‌دادیانه له دهستی می‌رده‌کانیان، نه‌م جوړه می‌ردانه که نازاری ژنی خو‌یان ده‌دهن و له‌سهر شتی هیچ و پوچ له ژنی خو‌یان ده‌دهن پیاوی باش نین! (د/ن/حاکم:ص).

۵۴) دانانی ناو بژی‌که‌ر: (التحکیم)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا} { (۳۵/۴) }.

خودای گه‌وره ده‌فهرمووی: نه‌گهر مه‌ترسی نه‌وه‌تان هه‌بوو که نازاوه‌ی ناوه‌ندی ژن و پیاو دریژه ده‌کیشتی نه‌وا ناو‌بژی‌که‌ری (یا فهرمان‌پره‌وایی) له خزمی ژنه‌که ره‌وانه بکه‌ن، وه هه‌روه‌ها فهرمان‌پره‌وایی له خزمی پیاوه‌که ره‌وانه بکه‌ن و نه‌و دوو چه‌که‌مه بکه‌ونه نیوانیان جا نه‌گهر نه‌و دوو ناو‌بژی‌که‌رانه بیان‌ه‌وی میانه‌یان باش که‌ن نه‌وه خودا ریکیان ده‌خا.

^(۳) صحیح عند الحاکم.

٢١٨٥- وَجَاءَ رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ إِلَى عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) وَمَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا فِتَامٌ مِنَ النَّاسِ فَأَمَرَهُمْ عَلِيٌّ فَبَعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا ثُمَّ قَالَ لِلْحَكَمَيْنِ: تَذَرِيَانِ مَا عَلَيْكُمَا؟ إِنْ رَأَيْتُمَا أَنْ تَجْمَعَا فافْعَلَا وَإِنْ رَأَيْتُمَا التَّفْرِيقَ فافْعَلَا. فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: رَضِيتُ بِكِتَابِ اللَّهِ بِمَا عَلَى فِيهِ وَمَا لِي. وَقَالَ الرَّجُلُ: أَمَّا الْفُرْقَةُ فَلَا. فَقَالَ عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) كَذَبْتَ وَاللَّهِ حَتَّى تُقَرَّ بِمَا أَقَرْتُ بِهِ. رَوَاهُ الْإِمَامُ الشَّافِعِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(١).

پیاویک و ژنیك هاتنه لای عهلی (خودای فی رازی بن) پیاوه که کۆمه لئیکی له گه لدا بوو، ژنه که یش کۆمه لئیکی له گه لدا بوو، جا عهلی فه رمانی پیکردن دوو فه رمانپه وا (حه که م) یان هه لبژارد: یه کئی له که سوکاری پیاوه که و یه کئی له که سو کاری ژنه که. ئینجا به فه رمانپه واکانی گوت: ده زانن ئهرکی سه رشان ی ئیوه چیی؟ ئه گهر به باشتان زانی یه کیان به خه نه وه، ئه گینا له یه کیان جیا بکه نه وه. ژنه که گوتی: من هه رچی شه ریه تی خودا بۆم دانئ چ چاک چ خراپ، پئی قاییلیم. به لام پیاوه که گوتی: به هه موو شتی قاییلیم جگه له جیا بوونه وه.

عه‌لیش (خودای ئی رازی بێ) گوتی: درۆ ده‌که‌ی، به‌ خودا، هه‌تا تۆیش وه‌ک
ئه‌و قاییل ده‌بی به‌ بێریاری شه‌رع! {ئیمامی شافعی(خودای ئی رازی بێ) ریاوایه‌تی
کردوه‌}.

(۵۵) **حوکمی نهنگی ژنو میړد:** (حکم العیب فی أحد الزوجین)

٢١٨٦- عَنْ كَعْبِ بْنِ زَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَزَوَّجَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي غِفَارٍ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهَا فَوَضَعَ ثَوْبَهُ وَقَعَدَ عَلَى الْفِرَاشِ أَبْصَرَ بِكَشْحِهَا بَيَاضاً (بَرَصًا) فَانْحَاذَ عَنِ الْفِرَاشِ ثُمَّ قَالَ: خُذِي عَلَيْكِ ثِيَابَكَ وَلَمْ يَأْخُذْ مِمَّا أَتَاهَا شَيْنًا. رَوَاهُ أَحْمَدُ وَابْنُ أَبِي حَتْمٍ وَالْبَيْهَقِيُّ وَالْحَاكِمُ^(١).

(١) سكت عنه الشرح.

(١) سكت عن درجته الشارح.

که عیبی کوپری زهید (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) له‌به‌نی غیفار ژنیکی هینا، که چووه ناوپه‌رده‌وه بو‌ی و جله‌کانی دانا و له‌سهر نوینه‌که دانیشت، سهیری کرد قه‌برغه‌ی تووشی به‌له‌کی بووه، جا پیغه‌مبهر (درویدی خودای له‌سهرین) له نوینه‌که ده‌کشیت‌ه‌وه و ده‌فهرمو‌ی: جله‌کانت بده‌ره‌وه به خوتاو برپوره‌وه بو مائی باوانت، له‌به‌ر ئه‌م عه‌یبه من توّم ناوی وه ئه‌و شتومه‌که‌یشی دابووی پیی هیچی ئی نه‌سه‌نده‌وه. (ئه‌حمه‌د/به‌یه‌قی/حاکم).

۲۱۸۷- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَيُّمَا رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَبَهَا جُنُونًا أَوْ جُدَامًا أَوْ بَرَصًا فَمَسَّهَا فَلَهَا صَدَاقُهَا كَامِلًا، وَذَلِكَ لِزَوْجِهَا غُرْمٌ عَلَى وَلِيِّهَا. رَوَاهُ مَالِكٌ وَالشَّافِعِيُّ^(۲).

عومه‌ر (خودای ئی رازی بن) گوتی: هه‌ر پیاوی ژنی بی‌نی، ژنه‌که شیت بی، یا گول بی، یا به‌له‌ک بی، ئه‌گه‌ر بچیته‌ی لای و به‌ ده‌ستی بگری ئیتر ژنه‌که ماره‌یی ته‌واوی ده‌که‌وی، به‌لام می‌رده‌که ئه‌وه به‌ هه‌قداری ژنه‌که ده‌بژیری! (مالیک/شافعی).

۲۱۸۸- وَقَالَ مَالِكٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): وَإِنَّمَا يَكُونُ ذَلِكَ إِذَا كَانَ وَلِيُّهَا الَّذِي أُلْكَحَهَا وَهُوَ أَبُوهَا أَوْ أَخُوهَا أَوْ مَنْ يُرَى أَنَّهُ يَعْلَمُ ذَلِكَ مِنْهَا فَأَمَّا إِذَا كَانَ الَّذِي أُلْكَحَهَا ابْنُ عَمٍّ أَوْ مَوْلَى أَوْ مِنَ الْعَشِيرَةِ مِمَّنْ يُرَى أَنَّهُ لَا يَعْلَمُ ذَلِكَ مِنْهَا فَلَيْسَ عَلَيْهِ غُرْمٌ وَتَرُدُّ تِلْكَ الْمَرْأَةُ مَا أَخَذَتْهُ مِنْ صَدَاقِهَا وَيَتْرُكُ لَهَا قَدْرَ مَا تُسْتَحَلُّ بِهِ^(۳).

مالیک بو ئه‌م مه‌سه‌له‌یه ده‌لی: ئه‌مه کاتئ وایه که ئه‌و هه‌قداری ماره‌ی ده‌بژی باوکی بی یا برای بی یا که‌سیکی وای بی که گومانی ئه‌وه‌ی ئی بگری که به‌و نه‌خوشییه‌ی زانیبی، به‌لام ئه‌گه‌ر ئاموزای ماره‌ی بریبوو، یا خزمیکی دوور، وه گومانی ئه‌وه‌ی ئی نه‌ده‌کرا که به‌و نه‌خوشییه‌ی زانیبی ئه‌وه بژاردنی له‌سهر نیه به‌لکوو ژنه‌که چی ماره‌یی وه‌رگرتوو ده‌یداته‌وه به‌ پیاوه‌که، ته‌نیا به‌ ئه‌ندازه‌ی ئه‌وه‌نده‌ی ده‌دریتئ که به‌ حه‌لالی ده‌ستی بو براوه.

(۲) سکت عن درجته الشارح.

(۳) مرفوع إلى مالك.

٢١٨٩- عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَيُّمَا رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَبِهِ جُنُونٌ أَوْ ضَرَرٌ فَإِنَّهَا تُخَيَّرُ فَإِنْ شَاءَتْ قَرَّتْ وَإِنْ شَاءَتْ فَارْقَتْ^(٤).

سه‌عیدی کوپی موسه‌ییب (خودای فی رازی بن) گوتی: نه‌گهر پیاویکی شیئت، یا نه‌خوش ژنی ماره بکا هر کاتی نه‌خوشییه‌که‌ی ئاشکرا‌بوو نه‌وه ژنه‌که خاتر خو ده‌گری نه‌گهر ئاره‌زووی هه‌بوو به پیاوه‌که رازی ده‌بی نه‌گینا لیی جیا ده‌بیته‌وه (مالیک- خودایان فی رازی بن).

٢١٩٠- وَعَنْهُ قَالَ: مَنْ تَزَوَّجَ امْرَأَةً فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَمَسَّهَا فَإِنَّهُ يُضْرَبُ لَهُ أَجَلٌ سَنَةً فَإِنْ مَسَّهَا وَإِلَّا فُرِّقَ بَيْنَهُمَا. وَسُئِلَ ابْنُ شِهَابٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) مَتَى يُضْرَبُ الْأَجَلُ فَقَالَ: بَلْ مِنْ يَوْمِ التَّرَافُعِ إِلَى السُّلْطَانِ. رَوَاهُ مَالِكٌ. وَقَالَ: فَأَمَّا الَّذِي قَدْ مَسَّ امْرَأَتَهُ ثُمَّ اعْتَرَضَ عَنْهَا فَلَا يُضْرَبُ لَهُ وَلَا يُفْرَقُ بَيْنَهُمَا. وسيأتي حكم فقد الزوج في باب الطلاق إن شاء الله تعالى. والله أعلى وأعلم.

ديسان ده‌لی: نه‌گهر که‌سی ژنی بیئی، وه نه‌توانی به ده‌ستی بگری نه‌وه ماوه‌ی سالیکی بو داده‌نری، جا نه‌گهر له‌و ماوه‌یه‌دا رۆیشته لای نه‌وه باشه، نه‌گینا له‌یه‌ک جیا ده‌کریته‌وه، پرسیار کرا له‌ ئیبنو شه‌هاب: له‌ که‌یه‌وه ماوه‌ی سالیکی بو داده‌نری گوتی: له‌و رۆژه‌وه که‌ سکا‌لا ده‌کری له‌لای کار به‌ده‌ست.

ئیمامی مالیک (خودای فی رازی بن) ئهم فه‌رمایشته‌ی گپ‌راوه‌ته‌وه، وه ده‌لی: وه‌لی نه‌وه‌ی ژنی خو‌ی به‌ده‌ست بگری، وه له‌وه دوا له‌ پیاوه‌تی بکه‌وی نه‌وه نه‌ماوه‌ی بو دیاری ده‌کری وه نه‌ته‌لاقی ده‌خری. حوکمی دیار نه‌بوونی می‌رد له‌ باسی ته‌لا‌قدا خودا چه‌زکا له‌مه‌ولا دی. وه خودای گه‌وره‌و مه‌زن هر بو خو‌ی زور باشی لی ده‌زانی.

(٤) مرفوع إلى مالك.

۵۶) بہ تہ نیا کۆبوونہوہ لہ گہ ل نافرہ تی بیگانہ دا دروست نیہ، ھہروہا تہ ماشاگردنیشی: (تحریم الخلوۃ بالأجنبية والنظر الیہا)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ، وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ}. (۳۱/۲۴).

واتہ: خودای گہورہ دہ فہرموی: ئہی خوۛشہ ویست! لہ سہر فہرمانی من بفہرمو بہ موسولمانہ کان، بہ چاوی ناپاک تہ ماشای نامووسی خہ لک نہ کەن و چاوی خویان بگرن لہ تہ ماشاگردنی ژنی بیانی، بہ پیی تہوانا، وہ ھہ میشہ داوین پاک بن و داوین خویان پیاریژن لہ بی شہرعی. ئہم یاساو دہستوورہ ھوی پاک و تہ میزی و مایہی ئابرو مہندیہ بو ئیوہ.

دیارہ کە خودا ئاگادارہ بہ ھہموو کارئ وہ ھیچی ئی ون نابئ. ئہی خوۛشہ ویست! دیسان لہ سہر فہرمانی من بفہرمو بہ ژنہ موسولمانہ کان کە باوہرو ئیمان چہ سپاوہ لہ ناو دلینا ئہوانیش بہ چاوی ناپاک نہ پوانن بو پیایوی نامہ حرہم و بہ پیی تہوانا تہ ماشای نارہوا (نہ ظہری حہرام) نہ کەن، وہ ھہ میشہ مہردو سہر بہرزو داوین پاک بن و گہردو توژی پیس لہ دامہ نتان نہ نیشتی.

۲۱۹۱- عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِيَّاكُمْ وَالْدُّخُولَ عَلَى النِّسَاءِ. فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَرَأَيْتَ الْحَمْرَ. قَالَ: الْحَمْرُ الْمَوْتُ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۱).

عوقبہ ی کوی عامیر (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغہ مہر (درودی خودای لہ سہرین) فہرموی: بہ تہ نیا مہ چن بو لای ژنان! پیایوئ گوتی: ئہی پیغہ مہری خودا! ئہی ئہ گہر خزمی میژدہ کە ی بی؟ فہرموی: خزمی میژد مردنہ: ئہو لہ ھہمووی خراپتر، چونکہ بہ ناوی خزمایہ تیہوہ دوور نیہ کاری دوشمنی بکا (ش/ت).

(۱) بخاری. نکاح: ۵۲۲۲. مسلم. سلام: ۵۶۲۸.

۲۱۹۲- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَلْجُوا عَلَى الْمُغِيَّاتِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ أَحَدِكُمْ مَجْرَى الدَّمِ. قُلْنَا: وَمِنْكَ. قَالَ: وَمِنِّي وَلَكِنَّ اللَّهَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ فَأَسْلَمَ^(۲).

جابر (خودای نازنی بن) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌رین) فه‌رمووی: مه‌چن بو لای نه‌و ژنانه‌ی که می‌ردیان له‌مال نیه، چونکه شه‌یتان له‌له‌شی ناده‌میزادا وه‌کوو خوین هاتو چۆ ده‌کا.

گوتمان له‌له‌شی تویشدا نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! فه‌رمووی: له‌له‌شی منیشدا، به‌لام من خودا زالی کردووم به‌سه‌ریداو له‌ده‌ستی رزگارم بووه شه‌یتانه‌که‌م موسولمان بووه (ت).

۲۱۹۳- وَ قَالَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا كَانَ تَالِئَهُمَا الشَّيْطَانُ رواهما الترمذي^(۳).

پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌رین) ده‌فه‌رمووی: هه‌ر پیاوو ژنیکی بیگانه‌ دوو به‌دوو پیکه‌وه‌ بن، مسوگه‌ر که‌سی سیه‌ه‌میان شه‌یتانه (ت).

۲۱۹۴- ⇒ (ب- ۲ز-) (۴).

۲۱۹۵- ولمسلم: أَلَا لَا يَبْتَئُ رَجُلٌ عِنْدَ امْرَأَةٍ ثِيْبٌ إِلَّا أَنْ يَكُونَ نَاكِحًا أَوْ دَا مَحْرَمٍ^(۵).

حه‌زه‌ت (درویدی خودای له‌س‌رین) ده‌فه‌رمووی: ئاگادارب‌ن پیاو به‌شه‌و له‌لای ژن نه‌می‌نیت‌ه‌وه، مه‌گه‌ر می‌ردی بی یا خو‌یی بی (م).

(۲) مسلم. سلام: ۵۶۴۱.

(۳) سکت عنه الشارح.

(۴) سکت عنه الشارح.

(۵) مسلم. سلام: ۵۶۲۷.

۲۱۹۶- عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دَخَلَ عَلَيْهَا وَفِي الْبَيْتِ مُحَنَّتٌ، فَقَالَ: أَيُّ الْمُحَنَّتِ لِأَخِي أُمِّ سَلَمَةَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أُمَيَّةَ: إِنْ فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ الطَّائِفَ غَدًا أَذْكَكَ عَلَى ابْنَةِ غِيلَانَ، فَإِلَيْهَا تُقْبَلُ بِأَرْبَعٍ وَتُذِيرُ بِثَمَانٍ. فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَا يَدْخُلَنَّ هَذَا عَلَيْكُنَّ. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۱).

ئوممو سه‌له‌مه (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) ته‌شریفی هی‌نا بۆلام، له‌و کاته‌دا پی‌او یکی سه‌ر ژنانی له‌و ی بوو، جا پی‌او ه‌که به‌عه‌بدول‌لای کوپی ئومه‌یی‌ه‌ی برامی گوت: ئه‌گه‌ر سه‌به‌ینی به‌پشتی خودا تانیفتان فه‌ت‌ح کرد، خۆم کچه‌که‌ی غه‌یلانت نیشان ده‌ده‌م، له‌ده‌ستی نه‌ده‌ی نیچیریکی قه‌له‌وه‌ چۆن شوخ و شه‌نگ و گه‌رم و نه‌رمیکه‌، له‌ پی‌شه‌وه‌ چوار لویه‌و له‌ پاشه‌وه‌ هه‌شت لۆ! پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: مه‌یه‌لن ئه‌مه‌ هاموشوتان بکا (ش) وزاد فی روایه (ذکرها المصنیف - علیه‌الرحمة - فی الشرح): إِنْ قَعَدْتَ تَثْنَتَ، وَإِنْ تَكَلَّمْتَ نَعْنَتَ، وَبَيْنَ فَخْذَيْهَا كَالْإِنَاءِ الْمَكْفُوءِ، فَلَمَّا سَمِعَ النَّبِيَّ ذَلِكَ قَالَ: لَا يَدْخُلَنَّ هَذَا عَلَيْكُمْ.

له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کی شه‌رحه‌که‌دا ئه‌مه‌یشی پتره‌: گوتی: که‌ دانه‌نیشنی خپرو خه‌پانه‌و هه‌ر لویه‌ ده‌نیشینه‌ سه‌رلۆ، که‌ قسه‌ده‌کا ده‌لیی شه‌کر ده‌شکیننی، یا بولبوله‌و ده‌خویننی، به‌ینی هه‌ردوو رانی وه‌ک خه‌پله‌ی هه‌لاته‌ وایه‌! جا که‌ پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) گوینی له‌م قسانه‌ بوو فه‌رمووی: مه‌یه‌لن ئه‌مه‌ بی بۆ لاتان.

۲۱۹۷- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تُبَاشِرِ الْمَرْأَةَ الْمَرْأَةَ فَتَنْعَتَهَا لِزَوْجِهَا، كَأَنَّهُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا مُسْلِمًا^(۲).

عبدول‌لآ (خودای ئی رازی بن) گوتی: هه‌زهره‌ (درویدی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمووی: نابیی ژن سرنجی ژنیکی تربداو له‌پاشا ورد ورد باسی له‌شولاری ئه‌و ژنه‌ بکا

(۱) تقدم تخريجه في رقم: ١٤٩٣ تسلسل: ٧٩ في مجلد / ٢.

(۲) بخاری. نکاح: ٥٢٤٠، ٥٢٤١.

بو میرده‌ک‌ه‌ی خو‌ی به شیوه‌یه‌کی وا وه‌ک میرده‌ک‌ه‌ی به چاوی خو‌ی ته‌ماشای کردب‌ی وایی (ب/ت/د/ن).

۲۱۹۸- عَنْ جَرِيرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ نَظْرَةِ الْفَجَاءِ فَقَالَ: اصْرَفْ بَصْرَكَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِي.

جه‌ریر (خودای فی رازی بن) گو‌تی: پرس‌یارم کرد له‌ه‌زه‌ت (دیودی خودای له‌س‌رین) بو ته‌ماشاکردنی کوتوپ‌ری، فه‌رمو‌ی: چاوت وه‌رچه‌رخینه‌و یه‌ک‌سه‌ر روو بکه‌ به‌و لاوه (م/د/ت/ن)^(۸).

۲۱۹۹- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: يَا عَلِيُّ لَا تُنْبِعِ النَّظْرَةَ النَّظْرَةَ فَإِنَّ لَكَ الْأُولَى وَلَيْسَتْ لَكَ الْآخِرَةُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ^(۹).

عه‌لی (خودای فی رازی بن) گو‌تی: پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌س‌رین) فه‌رمو‌ی: پی‌م: نه‌ی عه‌لی! ته‌ماش‌ا له‌س‌ه‌ر ته‌ماش‌ا مه‌که، چونکه‌ یه‌که‌م ته‌ماش‌ا هی خو‌ته له‌به‌رئه‌وه له‌ناکا‌و بو‌وه به‌لام دو‌وه‌م ته‌ماش‌ا هی تو‌نیه له‌به‌رئه‌وه حه‌رام‌ه‌و گونا‌هه (د/ت).

۲۲۰۰- عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رَأَى امْرَأَةً فَأَتَى امْرَأَتَهُ زَيْنَبَ وَهِيَ تَمْعَسُ مَبِيئَةً لَهَا فَقَضَى حَاجَتَهُ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: إِنَّ الْمَرْأَةَ تُقْبَلُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ وَتُذْبَرُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ فَإِذَا أَبْصَرَ أَحَدُكُمْ امْرَأَةً فَلْيَأْتِ أَهْلَهُ فَإِنَّ ذَلِكَ يَرُدُّ مَا فِي نَفْسِهِ. وَفِي رِوَايَةٍ: إِذَا أَحَدُكُمْ أَغْجَبَتْهُ الْمَرْأَةُ فَرَقَعَتْ فِي قَلْبِهِ فَلْيَغْمِزْ إِلَى امْرَأَتِهِ فَلْيُورِاقِعْهَا فَإِنَّ ذَلِكَ يَرُدُّ مَا فِي نَفْسِهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِي^(۱۰).

جایی‌ر (خودای فی رازی بن) گو‌تی: جایی پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌س‌رین) ژنیکی دی ئاره‌زو‌ی جو‌ولا جا رو‌یشت بو‌لا‌ی زه‌ینه‌بی هاوس‌ه‌ری، زینه‌ب له‌وکاته‌دا خه‌ریک‌بوو پیسته‌ی خاوی داده‌تاش‌ی و خو‌شه‌ی ده‌کرد، جا پیغه‌مبه‌ر (دیودی

(۸) مسلم. آداب: ۵۶۰۹. أبو داؤد. نکاح: ۲۱۴۸. ترمذی. الأدب: ۲۷۷۶.

(۹) سکت عنه الشارح.

(۱۰) مسلم. نکاح: ۳۲۹۳. أبو داؤد. نکاح: ۲۱۵۱. ترمذی. رضاع: ۱۱۵۸.

خودای له‌سهرین) که ئیشی شهرعی ته‌واوکرد هاته‌وه بۆ ناو هاوړپییانی، فهرمووی: ژن له شیوه‌ی شه‌یتانا دی و له شیوه‌ی شه‌یتانا پشت هه‌لده‌کا و به ده‌نگ و رهنگی ناسک و نازدارو جوانی پیاو له خشته ده‌با جا نه‌گهر یه‌کیکتان ژنیکی ئاوا‌ی دی و ئاره‌زووی جوو‌لا بابرواته لای ژنه‌که‌ی خو‌ی، چونکه ئه‌وه کو‌لو کو‌ی د‌لی داده‌مرکین‌ی له گیرانه‌وه‌یه‌کا: نه‌گهر یه‌کیکتان ژنیکی په‌سهند کردو د‌لی تی‌ی چوو بابرواته لای هاو‌جووته‌که‌ی خو‌ی و دروست بب‌ی له گه‌لی، تا به‌وه کو‌لوکو‌ی ده‌روونی خو‌ی بم‌رین‌ی (م/د/ت/ن).

۲۲۰۱- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزَّكَاةِ، أَذْرَكَ ذَلِكَ لَا مَحَالَةَ، فَرَزَا الْعَيْنِ النَّظْرُ، وَرَزَا اللِّسَانَ الْمَنْطِقُ. وزاد في رواية: وَرَزَا الْيَدَيْنِ الْبَطْشُ وَرَزَا الرَّجْلَيْنِ الْمَشْيُ وَرَزَا الْقَمِ الْقَبْلُ، وَالنَّفْسُ ثَمَنِي ذَلِكَ وَكَشْتَهِي، وَالْفَرْجُ يُصَدِّقُ ذَلِكَ وَيُكَذِّبُهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالشَّيْخَانُ^(۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بب‌ی) گو‌تی: پی‌غه‌مبه‌ر (د‌رویدی خودای له‌سهرین) فهرمووی: هه‌موو ئاده‌میزادی خودا به‌شی خو‌ی داوین پیسی له چاره‌ی نووسیوه، خوا ناخوا ده‌شی تووشی ئه‌وه بب‌ی، جا داوین‌پیس‌ی چاو بریتیه له روانین، وه داوین پیسی زمان بریتیه له قسه‌کردن. له گیرانه‌وه‌یه‌کا ئه‌مه‌ی پتره: وه داوین پیسی ده‌ست بریتیه له ده‌ست وه‌شاندن، وه داوین‌پیس‌ی پ‌ی بریتیه له رو‌یشتن بۆ ئیشی نا‌ره‌وا وه داوین‌پیس‌ی گو‌ی بریتیه له گو‌یگرتن له شتی نادروست وه داوین‌پیس‌ی ده‌م بریتیه له ما‌چ و مو‌چ، وه ده‌رون و نه‌فسیش ئاواتی ئه‌وه ده‌خو‌ازی و ئاره‌زووی ده‌کا، جا ئینجا دامه‌ن (فه‌رج = عه‌وره‌ت = شه‌رم‌گا) یش ئه‌مه به‌دی ده‌هین‌ی یا ره‌فری ده‌کا (د/ش).

(۱) بخاری. استئذان: ۶۲۴۳، ۶۶۱۲. مسلم. قدر: ۶۶۹۵. أبو داود. نکاح: ۲۱۵۲.

۵۷ مه‌ردایه‌تی و به‌ته‌نگه‌وه‌بوونی نامووس شتیکی که‌لی به‌سه‌نده

الغیره محمودة

۲۲۰۲ - عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: إِنَّ اللَّهَ يَغَارُ وَالْمُؤْمِنُ يَغَارُ وَغَيْرَةُ اللَّهِ أَنْ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ خَالٍ (۱).

ئه‌بو هورهیره (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: خودا غیره‌ت ده‌یگری و موسولمانیش غیره‌ت ده‌یگری و به‌ته‌نگی شه‌ره‌ف و نامووسه‌وه دی، خودا له‌سهر ئه‌وه‌غیره‌ت ده‌یگری و هه‌لده‌داتی که موسولمان شتی نار‌ه‌وا بکا و ئه‌وه‌ی خودا حه‌رامی کردووه ئه‌و بی‌کا (ت/ب).

۲۲۰۳ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: مَا أَحَدٌ أَغْيَرَ مِنَ اللَّهِ أَنْ يَرَى عَبْدَهُ أَوْ أَمَتَهُ تَزْنِي يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ (مِنْ أحوال الآخرة وأهوالها) لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ (۲).

عائیشه (خودای فی رازی بن) له پیغه‌مبه‌ره‌وه ده‌فه‌رمووی (درویدی خودای له‌سهرین): که‌س له خودا به‌ غیره‌ت‌تر نیه‌و که‌س وه‌ک ئه‌و ده‌مار نایگری و له‌سهر نامووس هه‌ل‌ناداتی، که‌ ب‌بینی و به‌نده‌یه‌ک له‌ به‌نده‌کانی، ژن بی یا پیاو، زینا ده‌کا و خه‌ریکی داوین پیسییه. ئه‌ی ئومه‌تی موحه‌مه‌د! ئه‌وه‌ی من ده‌یزانم له‌ ئیش و نازاری گو‌پو له‌ کیش‌ه‌و به‌ره‌و ته‌نگ و چه‌له‌مه‌ی روژی دوا‌یی ئه‌گه‌ر ئیوه‌ بیزانن که‌م پی‌ده‌که‌نین و زور ده‌گریان (ب).

۲۲۰۴ - قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): لَوْ رَأَيْتُ رَجُلًا مَعَ امْرَأَتِي لَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ غَيْرَ مُصْنَفٍ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ، لَأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ وَاللَّهُ أَغْيَرُ مِنِّي. رَوَاهُ الشَّيْخَانُ وَزَادَ مُسْلِمٌ: وَمِنْ أَجْلِ غَيْرَةِ اللَّهِ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ، وَلَا شَخْصٌ أَغْيَرُ مِنَ اللَّهِ: وَلَا شَخْصٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْعُدْتُ مِنَ اللَّهِ،

(۱) بخاری. نکاح: ۵۲۲۲، ۵۲۲۳. مسلم. تویة: ۶۹۲۷. ترمذی. رضاع: ۱۱۶۸.

(۲) بخاری. کسوف: ۱۰۴۴، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۵۰، ۱۰۵۶، ۱۰۵۸، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۲۱۲، ۳۲۰۳، ۴۶۲۴، ۵۲۲۱، ۳۱۶۶.

مسلم. کسوف: (۹۱۵).

مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ بَعَثَ اللَّهُ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَلَا شَخْصًا أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمِدْحَةُ مِنَ اللَّهِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ وَعَدَ اللَّهُ الْجَنَّةَ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۳).

سه‌عدی کوپی عوباده (خودای ئی رازی بن) گوئی: نه‌گهر پیاوی ببینم له‌گه‌ل ژنه‌که‌م ده‌یده‌مه به‌ر شمشیر: ده‌یده‌مه به‌ر ده‌مه تیژه‌که‌ی نه‌ک له‌سه‌ر باری پانی!

پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سه‌رین) فه‌رمووی: ئایا ئیوه سه‌رتان سوپ ده‌میئنی له‌ غیره‌ت و له‌ نامووس په‌روه‌ری سه‌عد ده‌سا من له‌ویش زیاتر به‌ته‌نگی نامووسه‌وه دیم وه خودایش له‌من پتر! (ش).

موسلیم (خودای ئی رازی بن) نه‌مه‌یشی ئی زیاد کردووه: هر له‌به‌رئه‌وه‌یه که خودا نه‌وه‌ی پیی بلین خراپه (خوا ناشکراپی خوا نه‌ینی) هه‌مووی قه‌ده‌غه کردووه، که‌س وه‌ک خودا غیره‌ت و ده‌مار نایگری، که‌سیش وه‌ک خودا عوزر خواهی پی خوش نیه، هر له‌به‌ر نه‌وه‌یشه که خودا نه‌م پیغه‌مبه‌رانه‌ی ناردووه تا مژده‌بدن به‌ چاکان و هه‌په‌شه بکه‌ن له‌ به‌دکاران، وه که‌سیش وه‌ک خودا مه‌دح و پیا هه‌لگوئنی پی خوش نیه، هر له‌به‌ر نه‌وه‌یشه که مژده‌و مرگینی به‌هه‌شت ده‌دات.

٥٨) باسی هه‌شته‌م: باسی بازه ژنه‌یتانیک‌ی ناره‌وا، وه‌کی ژنه‌یتانی سه‌رده‌می نه‌زانی:

الباب الثامن: في النكاح المنهي عنه، منه نكاح الجاهلية

٢٢٠٥- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: النَّكَاحُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ كَانَ عَلَى أَرْبَعَةِ أَلْحَاءٍ فَنِكَاحٌ مِنْهَا نِكَاحُ النَّاسِ الْيَوْمَ، يَخْطُبُ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ وَلَيْتَهُ أَوْ ابْنَتَهُ، فَيُصَدِّقُهَا ثُمَّ يَنْكِحُهَا، وَنِكَاحٌ آخَرُ كَانَ الرَّجُلُ يَقُولُ لَامْرَأَتِهِ إِذَا طَهَّرَتْ مِنْ طَمَئِهَا أَرْسَلِي إِلَى فُلَانٍ فَاسْتَبْضِعِي مِنْهُ. وَيَعْتَزُّلُهَا زَوْجُهَا حَتَّى يَتَبَيَّنَ حَمْلُهَا فَبِإِذَا تَبَيَّنَ أَصَابَهَا

(٣) بخاری. نکاح: ٥٢٢٠. مسلم. توبة: ٦٩٢٢ - ٦٩٢١.

زَوْجَهَا إِذَا أَحَبَّ، وَإِكْمًا يَفْعَلُ ذَلِكَ رَغْبَةً فِي نَجَابَةِ الْوَلَدِ، وَيُسَمَّى هَذَا نِكَاحَ
الِاسْتِبْضَاعِ، وَنِكَاحُ آخَرُ يَجْتَمِعُ الرَّهْطُ مَا دُونَ الْعَشْرَةِ فَيَدْخُلُونَ عَلَى الْمَرْأَةِ كُلَّهُمْ
يُصِيبُهَا. فَإِذَا حَمَلَتْ وَوَضَعَتْ، وَمَرَّ عَلَيْهَا لَيْالِي، أَرْسَلَتْ إِلَيْهِمْ فَلَمْ يَسْتَطِيعَ رَجُلٌ مِنْهُمْ
أَنْ يَمْتَنِعَ حَتَّى يَجْتَمِعُوا عِنْدَهَا تَقُولُ لَهُمْ قَدْ عَرَفْتُمْ مَا كَانَ مِنْ أَمْرِكُمْ، وَقَدْ وَلَدْتُ فَهُوَ
ابْنُكَ يَا فَلَانٌ. تُسَمَّى مَنْ أَحَبَّتْ بِاسْمِهِ، فَيَلْحَقُ بِهِ وَلَدُهَا، لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَمْتَنِعَ بِهِ
الرَّجُلُ. وَنِكَاحُ الرَّابِعِ يَجْتَمِعُ النَّاسُ الْكَثِيرُ فَيَدْخُلُونَ عَلَى الْمَرْأَةِ لَا يَمْتَنِعُ مِمَّنْ جَاءَهَا
وَهُنَّ الْبَغَايَا كُنَّ يَنْصِبْنَ عَلَى أَبْوَابِهِنَّ رَايَاتٍ تُكُونُ عَلَمًا فَمَنْ أَرَادَهُنَّ دَخَلَ عَلَيْهِنَّ، فَإِذَا
حَمَلَتْ إِحْدَاهُنَّ وَوَضَعَتْ حَمْلَهَا جُمِعُوا لَهَا وَدَعَوْا لَهُمْ الْقَافَةَ ثُمَّ أَلْحَقُوا وَلَدَهَا بِالَّذِي
يَرُونَ فَالْتَّاطَ بِهِ، وَدَعِيَ ابْنَهُ لَا يَمْتَنِعُ مِنْ ذَلِكَ، فَلَمَّا بُعِثَ مُحَمَّدٌ (مَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِالْحَقِّ
هَدَمَ نِكَاحَ الْجَاهِلِيَّةِ كُلَّهُ، إِلَّا نِكَاحَ النَّاسِ الْيَوْمَ. رَوَاهُ الْبَخَارِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۱).

عائیشه (خودای ن رازی بن) گوئی: له سه‌رده‌می نه‌زانیدا واته: له زه‌مانی

جاهلییه‌تا ژنهینان به یه‌کئی له‌م چوار شیوه‌یه بوو:

یه‌که‌م: له‌سه‌ر ئه‌م شیوه‌ی ژنهینانه‌ی ئیستا باوه له‌ناو خه‌لکا: پیاوی

ده‌چوو خوازبینی له‌ پیاویکی تر ده‌کرد، سا یا هی کچیکی یا هی هه‌قداریکی
تری، وه‌ ماره‌یی ده‌دایه، وه‌ وه‌ک چوئن ئیستا باوه ئاوا به‌ ریک و پیک ماره‌ی
ده‌بیری و ده‌یگواسته‌وه.

دووهم: پێیان ده‌گوت ژنهینانی ئی چاک‌کردن! به‌م ره‌نگه‌ پیاوه‌که‌ به‌

ژنه‌که‌ی خوی ده‌گوت (که‌ له‌ بینوویی پاك ده‌بووه): بنیره‌ بو‌ لای فیساره‌ پیاو
که‌ بو‌ پیاوه‌تی و خانه‌دانی به‌ ناوبانگ بوو بنیره‌ بو‌ لای خۆتی ئی چاک که‌! ئیتر
میره‌ده‌که‌ی توخنی نه‌ده‌که‌وت هه‌تا سکی پر ده‌بوو له‌و پیاوه‌ی تر، جا کاتی که‌
سکه‌که‌ی دیاری ده‌دا ئه‌وسا ئه‌گه‌ر خۆی مه‌یلی ببوایه‌ ده‌چوووه‌ لای! وه‌
پیاوه‌که‌ ئه‌مه‌ی بو‌ ئه‌وه‌ ده‌کرد که‌ مندالی خانه‌دانی ببی.

ژنهینانی سییه‌م به‌م شیوه‌یه‌ بوو: ده‌سته‌یه‌ک (له‌ ده‌که‌س که‌متر) یه‌کیان

ده‌گرت و هامووشوی ژنیکیان ده‌کرد و هه‌موویان لاقه‌یان ده‌کرد و ده‌چوونه‌لای،

جا که ژنه‌که سکی ده‌کردو و سکه‌که‌ی داده‌نا له‌پاش چهند شه‌وی ده‌ینارد به شوینیا، جا هه‌موویان لای ژنه‌که یه‌کیان ده‌گرت پی‌ی ده‌گوتن: خۆتان له کاره‌که ده‌زان، نه‌وه‌تانی منالم بووه، نه‌ی فیسارا! نه‌مه کو‌پی تو‌یه، ئیت‌ژنه‌که به ئاره‌زوی خۆی ناوی پیاویکیانی ده‌برد، ئیت‌منالی ژنه‌که ده‌بوو به‌هی نه‌و پیاوه، وه پیاوه‌که نه‌یده‌توانی که حاشای لی‌بکا.

شیوه‌ی چواره‌م: به‌م چه‌شنه‌بوو: پیاوگه‌لیکی زۆر کۆ ده‌بوونه‌وه و ده‌چوونه لای ژن‌ی و یه‌که یه‌که لاقه‌یان ده‌کردو نه‌و ژنه‌یش هه‌ر پیاوی رووی ئی بنایه ده‌ستی نه‌ ده‌نا به‌روویه‌وه و جووت ده‌بوو له‌گه‌لی، وه به‌م ژنانه‌یان ده‌گوت: سه‌لیته و سۆزانی، جا ئه‌م ژنانه‌ بو‌ نیشانه‌ له‌به‌ر ده‌رگای ماله‌کانیا نا‌لایان هه‌ل‌ده‌کرد!! ئیت‌هه‌ر که‌سی بیویستنا یه‌ ده‌رویشته لایان وه شه‌وو روژ ده‌رگایان له‌سه‌ر پشت بوو وه‌ک ئاو ده‌ستی بی‌ ده‌رگا! جا هه‌رکاتی یه‌کی له‌م ژنانه‌ منالیکی ده‌بوو، نه‌و پیاوانه‌یان له‌لای کۆ ده‌کرده‌وه و شیوه‌ناس (قائیف)ه‌ کانیا کۆ ده‌کرده‌وه بۆیان و نه‌وانیش مندا‌له‌که‌یان به‌هی کامیان بزانی‌بایه‌ ده‌یان نووسان به‌وه‌وه و ئیت‌ده‌لکا پی‌یه‌وه به‌ کو‌پی نه‌و ناو ده‌برا، وه خوشی حاشای ئی نه‌ده‌کرد جاکاتی که خودای گه‌وره موحه‌مه‌دی به‌م نایینه‌ راست و دروسته‌وه ره‌وانه‌کرد، ئیت‌هه‌رچی شیوه‌ی ناره‌وای ژن‌پېنانی سه‌رده‌می نه‌زانی بوو لای بردو رووخاندی، جگه‌ له‌م ژن‌پېنانه‌ی که ئیستا باوه له‌ناو خه‌لکا (ب/د).

٥٩) وه‌کی ژن به‌ ژن نه‌ویش چه‌رامه‌: (ومنه نکاح الشغار)

٢٢٠٦ - عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا شِغَارَ فِي الْإِسْلَامِ. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ^(١).

^(١) مسلم. نکاح: ٣٤٥٣.

ئیبنو عومەر (خودایان ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: ژن به‌ژن و ئیسلامه‌تییان نه‌گوتوو! (م/ت).

۲۲۰۷- وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) نَهَى عَنِ الشَّغَارِ، وَالشَّغَارُ أَنْ يُزَوِّجَ الرَّجُلُ ابْنَتَهُ عَلَى أَنْ يُزَوِّجَهُ الْآخَرُ ابْنَتَهُ، لَيْسَ بَيْنَهُمَا صَدَاقٌ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۲).

دیسان پیغه‌مبەر (دروودی خودای له‌سهرین) جلّه و گیریی ده‌کرد له ژن به‌ژن! ژن به‌ژنیش ئه‌وه‌تانئ که دوو پیاو به‌کچی خویان ژن به‌ژن بکه‌ن به‌بئ ماره‌یی (ش/د/ت/ن).

۲۲۰۸- وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): وَالشَّغَارُ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ: زَوِّجْنِي ابْنَتَكَ وَأَزْوَجُكَ ابْنَتِي أَوْ زَوِّجْنِي أَخْتَكَ وَأَزْوَجُكَ أُخْتِي. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۳).

ئهبو هوره‌یره (خودای ئی رازی بن) ده‌ئ: ژن به‌ژن ئه‌وه‌تانئ که پیاوئ به پیاوئ بلئ: کچه‌که‌تم ئی ماره بکه، منیش کچه‌که‌ی خۆمت ئی ماره ده‌که‌م، یا بلئ پئی: خوشکه‌که‌تم ئی ماره بکه منیش خوشکه‌که‌ی خۆمت ئی ماره ده‌که‌م، یا پئی بلئ: هه‌قداره‌که‌ی خۆتم ئی ماره بکه منیش هه‌قداره‌که‌ی خۆمت ئی ماره ده‌که‌م (م).

٦٠ سیغه‌کردن هه‌را‌مه: (ومنه نکاح المتعة)

۲۲۰۹- عَنْ جَابِرٍ وَسَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) قَالَا: كُنَّا فِي جَيْشٍ فَأَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنَّهُ قَدْ أُذِنَ لَكُمْ أَنْ تَسْتَمْتِعُوا فَاسْتَمْتِعُوا رَوَاهُ الشَّيْخَانُ^(۱).

(۲) بخاری. حیل: ۶۹۶۰. مسلم. نکاح: ۲۴۵۴. نسائی. نکاح.

(۳) مسلم. نکاح: ۲۴۵۴.

جاییرو سه‌له‌مه (خودای گهره‌یان ئی خوش نوود بئ) گوتیان: له‌ناو سوپایه‌کا بووین، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) خوئی، له‌ ریوایه‌تی بوخاریدا فروستاده‌ی پیغه‌مبه‌ر هات بۆ ناومان فه‌رمووی: ریگه‌ی ژن سیغه‌کردنتان دراوه ژن سیغه‌بکه‌ن (ش).

۲۲۱۰- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) إِنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَهَى عَنِ الْمُتْعَةِ وَعَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ يَوْمَ خَيْبَرَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

عه‌لی (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) له‌ روژی غه‌زای خه‌یبه‌ردا جله‌وگیری له‌م دوو شته‌کرد: له‌ ژن سیغه‌کردن و له‌ خواردنی گوشتی که‌ری مائی (ش/د/ت/ن).

۲۲۱۱- وَقَالَ سَلَمَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) رَخَّصَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَامَ أُوطَاسٍ فِي الْمُتْعَةِ ثَلَاثًا ثُمَّ كَهَى عَنْهَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ^(۲).

سه‌له‌مه (خودای ئی رازی بئ) گوتی: له‌ سائی غه‌زای ئه‌وطاسدا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) بۆ جاری سییه‌م ریگه‌ی ژن سیغه‌کردنی دایه‌وه، به‌لام له‌ پاشا به‌ ئیجکاری یاساخ‌ی کرده‌وه (م).

۲۲۱۲- عَنْ سَبْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَائِمًا بَيْنَ الرُّكْنِ وَالْبَابِ وَهُوَ يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي قَدْ كُنْتُ أَذْنْتُ لَكُمْ فِي الْإِسْتِمَاعِ مِنَ النِّسَاءِ وَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَ ذَلِكَ إِلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْهُنَّ شَيْءٌ فَلْيُخْلِّ سَبِيلَهَا وَلَا تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۳).

(۱) بخاری. نکاح: ۵۱۱۷، ۵۱۱۸. مسلم. نکاح: ۳۳۹۹.

(۲) بخاری. مغازی: ۴۲۱۶، ۵۱۱۵، ۵۵۲۳، ۶۹۶۱. مسلم. نکاح: ۳۴۱۷ - ۳۴۲۱، ۴۹۸۱، ۴۹۸. ترمذی. نکاح:

۱۱۲۱، ۱۷۹۴. نسائی. نکاح: ۳۳۶۵، ۳۳۶۶، ۳۳۶۷، ۴۳۴۵، ۴۳۴۶.

(۳) مسلم. نکاح: ۳۴۰۴.

(۴) مسلم. نکاح: ۳۴۰۵ - ۳۴۱۶. أبو داود. نکاح: ۲۰۷۲، ۲۰۷۳. نسائی. نکاح: ۳۳۶۸.

سه‌بره (خودای ئی رازی بن) گوتی: له به‌ینی گوشه‌ی چه‌جهرولئه‌سوه‌دو
 ده‌رگای کابه‌دا، پیغه‌مبه‌رم دی له‌وی راوه‌ستا بوو له‌کاتی چه‌جی مائئاواییدا
 ده‌یفه‌رموو (دیودی خودای له‌سهرین): خه‌لکینه! ئه‌ی موسولمانینه! له‌مه‌وپیش
 ئه‌وه‌بوو خۆم ریگه‌م پی دابوون که ژن سیغه‌ بکه‌ن. واته: ژن بو ماوه‌یه‌کی
 دیاریکراو ماره‌ بکه‌ن به‌لام له‌م ده‌مه‌وه‌ هه‌تا روژی قیامت خودا ئه‌وه‌ی چه‌رام
 کرد، ئیتر له‌ ئیستاره‌ هه‌ر که‌سێ یه‌کیکی له‌م ژنانه‌ له‌لا هه‌یه‌ با به‌ره‌لای بکا،
 وه‌ هه‌رچیشیان داونه‌تی هیچیان ئی مه‌سه‌ندنه‌وه‌ (م/د/ن).

٦١ ژنهینان و ژن به‌شوودان له‌کاتی دابه‌ستنی نیحرامی چه‌ج و عه‌مه‌ده‌دا
 دروست نیه، ژن هینانی به‌نده‌یش به‌بی ره‌زای خاوه‌نی هه‌روه‌ها، ماره‌ به‌
 جاشیش هه‌روه‌ها:

ومنه نکاح المحرم والتحلیل والعبد

٢٢١٣ - (ب- ز- ٨٥ ل- ف- ١)^(١).

٢٢١٤ - عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ
 (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) الْمُحْلَلَ وَالْمُحْلَلَّ لَهُ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَاحِبَاهُ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى
 عَنْهُمْ)^(٢).

عه‌بدوللآ (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دیودی خودای له‌سهرین) له‌عنه‌ت و
 نه‌فرینی کردووه‌ له‌ جاش (موحه‌للیل) و له‌و پیاوه‌ش که ژنی خو‌ی به‌ ماره‌
 به‌جاش چاک ده‌کاته‌وه‌ (ت/د/ن:ص).

٢٢١٥ - عَنْ جَابِرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَيُّمَا عَبْدٍ تَزَوَّجَ
 بِغَيْرِ إِذْنِ مَوْلَاهُ فَهُوَ عَاهِرٌ. وَفِي رِوَايَةٍ: فَنِكَاحُهُ بَاطِلٌ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ بِسَنَدٍ
 حَسَنٍ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ.^(٣)

(١) تقدم تخريجه في رقم: ١٥٠٩/١ تسلسل / ٨٥ ج / ٢.

(٢) بسند صحيح (شرحه).

(٣) بسند حسن.

جایبر (خودای ئی رازی بئ) گوتی: چه زرهت (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: هه‌ر به‌نده‌یی (به‌بی ره‌زای خاوه‌نه‌که‌ی) ژن بیئیی ئه‌وه شه‌پروال پیسه له گێرانه‌وه‌یه‌کا: ژنهنانه‌که‌ی پووچ و به‌تاله (د/ت-س/ح).

٢٢١٦- وَلَإِنْ مَّاجَه (كما في الشرح): أَلَا أَخْبِرُكُمْ بِالتَّيْسِ الْمُسْتَعَارِ؟ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: هُوَ الْمُحَلَّلُ لَعَنَ اللَّهُ الْمُحَلَّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ^(٤).

چه زرهت (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی به یاران (خودایان ئی رازی بئ): ئه‌دی باپیتان بلیم که ته‌گه‌ی خوازاو کییه؟! گوتیان: ئاده‌ی به‌رموو ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! فه‌رمووی: ئه‌وه جاشه، له‌عنه‌ت و نه‌فرینی خودا له جاش و له‌و پیاوه‌ش که ته‌لاقی ژنی خو‌ی به جاش چاک ده‌کاته‌وه! (ئیبینو ماجة/ به‌پیی غایه‌تولمه‌ئموول).

٦٢) باسی نو‌هه‌م: باسی ته‌لاق: (الباب التاسع: في الطلاق)

٢٢١٧- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَبْغَضُ الْحَلَّالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الطَّلَاقُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(١).

ئیبینو عومه‌ر (خودایان ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: دزیوترین چه‌لال له‌لای خودای گه‌وره‌و سه‌روه‌ر ته‌لاقه.

وَفِي رَوَايَةٍ ذَكَرَهَا الْمُؤَلَّفُ فِي شَرْحِهِ الْمَرْسُومِ بِغَايَةِ الْمَأْمُولِ: مَا أَحَلَّ اللَّهُ شَيْئًا أَبْغَضَ إِلَيْهِ مِنَ الطَّلَاقِ.

له گێرانه‌وه‌یه‌کا (به‌پیی شه‌رحه‌که) چه زرهت (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رمووی: هیچ چه‌لالیک نیه وه‌ک ته‌لاق له‌گه‌ل ئه‌وه‌یشا که خودا چه‌لالی کردووه که چی گه‌لێ رقی لییه‌تی!

(٤) سکت عنه الشارح.

(١) صحيح عند الحاكم.

۲۲۱۸- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَيْسَ مِنَّا مَنْ حَبَّبَ امْرَأَةً عَلَى زَوْجِهَا أَوْ عَبْدًا عَلَى سَيِّدِهِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ (بِسْنَدٍ صَحِيحٍ) وَالنَّسَائِيُّ^(۲).

ئه‌بو هورهیره (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: ئه‌و که‌سه‌ی که ژن و پیاو یا باوک و منال یا به‌نده‌و ئاغا یا دوو خزم، یا دوو دو‌ست له‌یه‌ک بکاو له‌یه‌کیان هه‌لبگی‌ریته‌وه له ئیمه‌ نیه (د-سند صالح-ن).

۲۲۱۹- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا تَسْأَلُ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخِيهَا لِيَسْتَفْرِغَ صَخْفَتَهَا وَلِتُنْكِحَ فَإِنَّ لَهَا مَا قُدِّرَ لَهَا. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ^(۳).

دیسان گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: دروست نیه بۆ ژن که داوای ته‌لاق دانی خوشکی ئایینی خۆی بکا، تا ئه‌و به ته‌لاقدان بداو خۆی به شوینه‌که‌ی شاد ببئ! چونکه ئه‌وه‌ی که له چاره‌ی نووسراوه هه‌ر ئه‌وه‌ی بۆ ده‌بئ که‌واته ئیتر بۆ ناهه‌قی له‌و ژنه به‌سه‌زمانه‌ی تر ده‌کاو خانه‌و لانه‌ی ئی تیک ده‌دا (ش/د/ت).

۲۲۲۰- عَنْ ثَوْبَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا طَلَاقًا فِي غَيْرِ مَا بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَائِحَةُ الْجَنَّةِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ وَحُسْنُهُ التِّرْمِذِيُّ^(۴).

ئه‌وبان (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبهر (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: هه‌ر ژنئ (به‌بئ به‌هانه‌یه‌کی ره‌وا) داوای ته‌لاق دان له می‌رده‌که‌ی بکا بۆنی به‌هه‌شت نا‌کا (د/ت:ح-ن).

^(۲) بسند صالح.

^(۳) مسلم. نکاح: ۳۴۲۸.

^(۴) حسن عند الترمذی.

۲۲۲۱- عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا طَّلَاقَ إِلَّا فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا عِنَقَ إِلَّا فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا بَيْعَ إِلَّا فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا وِفَاءَ لَدَّرٍ إِلَّا فِيمَا تَمْلِكُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ (بِسْنَدٍ حَسَنٍ) ^(۵).

عهمری کوپی شوعه‌یب له باوکیه‌وه له باپیری‌ه‌وه (ره‌زای خودای گموره‌یان نبی) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (دبرودی خودای لسه‌ربن) ده‌فه‌رموی: ته‌لاق کاتی ده‌که‌وی که تو خاوه‌نی نه‌و ژنه‌ بی له‌کاتی ته‌لاق‌دانه‌که‌دا، وه به‌نده‌یش کاتی نازاد ده‌بی که له‌کاتی نازاد‌کردنه‌که‌دا هی تو‌بی، وه شت کاتی فروشتن (به‌یع)ی دی که له‌کاتی فروشتنه‌که‌دا هی تو‌بی که ده‌یفروشی، وه نه‌وه‌یش که مالی تو‌نه‌بی نه‌ذری دانامه‌زری (د/ت-س/ح).

۲۲۲۲- (ب- ۱- ز- ۴- ف- ۱۰) ^(۶).

۲۲۲۳- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: ثَلَاثٌ جِدُّهُنَّ جِدٌّ وَهَزْلُهُنَّ جِدٌّ: النِّكَاحُ وَالطَّلَاقُ وَالرَّجْعَةُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ ^(۷).

دیسان نه‌بو هوره‌یره (خودای فی‌رازی بن) گوتی: حه‌زرت (دبرودی خودای لسه‌ربن) فه‌رموی: نه‌م سی شته‌ چ به‌ گالت‌ه‌وه‌ بی و چ به‌ راست‌ه‌وه‌ بی هر به‌ راست حلین:

یه‌که‌م: ژن ماره‌ برین.

دووهم: ژن ته‌لاق دان.

سییه‌م: ژن گپ‌رانه‌وه‌ بو ژیر ژنیتی خوی واته: ریجعه‌تی ژنی ته‌لاق دراو (د/ت/حاکم:ص).

^(۵) بسند حسن.

^(۶) تقدم تخريجه في رقم: ۲۲/۱۰ تسلسل / ۴ ج/۱.

^(۷) صحيح عند الحاكم.

(١٠) صحيح عند الحاكم.

ئیبنو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بئ) گوتی: جاران پی‌او که ژنی ته‌لاق دهدا، هەر کاتی بیویستایه ده‌یه‌ینایه‌وه و ده‌یکرده‌وه به ژنی خو‌ی، باسی ته‌لاقیشی بدایه، تا خودای گه‌وره به‌م ئایه‌ته ئه‌مه‌ی هه‌لوه‌شاندوه:

{الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ}. (۲۲۹/۲)

واته: ژن ته‌لاقدان دووجاره، ئیتر له‌پاش ئه‌و دووجاره می‌رد ده‌بی یا به جوانی ئه‌و ژنه رابگری، یا ئه‌گه‌ر بۆ جاری سییه‌م ته‌لاق‌ی دایه‌وه ئیتر فری به سه‌ریه‌وه نامی‌نی و مافی ئه‌وه‌ی نامی‌نی که له ماوه‌ی عیدده‌دا بییه‌ینیته‌وه^(۱) (د/ت/ن-س/ص).

^(۱) بسند صحیح (شرحه).

(۱) مامۆستا مه‌لا عه‌بدوڵکه‌رمی بیاره، خودای گه‌وره ده‌ست به‌ عه‌مری بگری، له ته‌فسیری نامی زیرپندا، ده‌وری بیست و دوو په‌ره‌ی له‌سه‌ر ئه‌م ئایه‌ته‌ پیرۆزه‌یه نووسیوه، منیش له ۱۹۸۲/۱/۱۷دا کاتی ئه‌م باسه‌ دوورو درێژی مامۆستام خوینده‌وه ئه‌م په‌راویزه‌م له‌سه‌ر نووسی، ئیستا لی‌رده‌دا به‌بی ده‌ستکاری روونووسی ده‌که‌مه‌وه، وه‌لێ خوا هه‌قه‌ نووسینه‌که‌ی مامۆستا مه‌لایانه‌و زانایانه‌یه، وه ئه‌م په‌راویزه‌ شپه‌ی منه به‌ تۆزی قو‌لیا ناگا. ئه‌مه‌یش ده‌قی نووسینه‌که‌ی منه: به‌نده‌یش ده‌لێم: مه‌لایان خودا سه‌لامه‌تیانکا مه‌سه‌له‌ی ته‌لاقیان کردووه به‌ مه‌ته‌ل و ریازیات و ته‌له‌سم، به‌ هه‌موو که‌س و به‌ هه‌موو مه‌لایه‌ك حه‌ل نا‌کری، مه‌گه‌ر به‌ که‌سی می‌زهره‌که‌ی حه‌وت تۆپ جاو بی!!

به‌لام به‌خودا مه‌سه‌له‌که‌ له راستیدا گه‌لێ ناسانه‌ره له‌م گیره‌و کێشه‌یه‌ی که‌ مه‌لایان دروستیان کردووه: ئه‌ویش ئه‌مه‌یه: پی‌او هه‌قی هه‌یه تا سێ جار ژنی خو‌ی ته‌لاق بدا، به‌ره‌لای بکا. جا دیاره ئه‌م ته‌لاقدان و به‌ره‌لاکردنه‌ ده‌بی له‌سه‌ر شیوه‌یه‌کی رێک و پێک بی، که‌ زیانی زۆری نه‌بی بۆ کۆمه‌ل، ئه‌وه‌یش دیاره له‌ نه‌ستۆی زاناو قازی و ده‌وله‌ته. جا هەر کاتی ئه‌م ده‌سته‌یه بۆ ره‌زای خوداو به‌رژه‌وه‌ندی ئیسلام ته‌نزیمی ته‌لاق و ژن ته‌لاقدانیان به‌ شیوه‌یه‌کی جوان کرد ئیتر پێویسته له‌سه‌ر ره‌شه‌ خه‌لکه‌که‌ مل که‌چی ئه‌وه‌ بن و له‌م سه‌رگه‌ردانییه‌ خو‌یان رزگارکه‌ن.

۲۲۲۸- عَنْ أَبِي الصَّهْبَاءِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّهُ قَالَ لِابْنِ عَبَّاسٍ: أُنْعَلِمُ أَلَمَّا كَانَتْ
الْثَّلَاثُ تُجْعَلُ وَاحِدَةً عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبَى بَكْرٍ وَكُلًّا مِّنْ إِمَارَةِ عُمَرَ.
فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: نَعَمْ^(۲).

ئه‌بولسه‌ه‌باء (خودایان ئی رازی بئ) گوتی: به ئیبنو عه‌عباس (خودای ئی رازی بئ):
ئایا ده‌زانیت که له‌سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ر خویدا (درویدی خودای له‌سهرین) و هه‌روا

ئێستا که‌یش که ئه‌م به‌رگه ئاماده ده‌که‌م بۆ چاپ که رێکه‌وتی (۱۹۸۸/۲/۱) ده‌ئێم: ئه‌م قسه‌یه
بۆ گه‌لێ بابته‌ی تریش دمست ده‌دا، وه‌ک هه‌ندێ بابته‌ی ژن و ژنخوازی، وه‌ک هه‌ندێ بابته‌ی
سوود که پێی ده‌ئێن عیقاری، وه‌ک جل و به‌رگی ئافرمت و ده‌وری ژن له‌ کۆمه‌نگای ئیسلامدا،
وه‌ک مه‌سه‌له‌ی مه‌نعولحه‌مل و ته‌شریحی لاشه‌ی ئاده‌میزاد و سوود وهرگرتن له‌ هه‌ندێ ماده‌ی
موخه‌ددیر/ بۆ مه‌به‌ستی پزیشکی وه‌ک گه‌لێ بابته‌ی تر. ئێستا که‌یش که (۲۰۰۷/۶/۲) ده‌، وه‌ ئه‌م
به‌رگه ئاماده ده‌که‌م بۆ چاپی دووهم، وه‌ توحفه‌ی ابن حه‌جهر، به‌شی ته‌لاقی به‌ده‌رس
ده‌ئێمه‌وه به‌ کۆمه‌لێ خوێندکاری خوێندنی بالا، ده‌ئێم: به‌خوا مه‌سه‌له‌که‌ گه‌لێ له‌مه ئاسانه‌ره
که توحفه‌ی ابن حه‌جهر ده‌یفه‌رموێ.

وه‌لێ نه‌وه‌ی که گومانی تیا نیه موسولمانان بۆ کار و باری ئایینی خوێان نابێ به‌ قسه‌ی ئه‌م و
ئه‌و له‌ فه‌رمایشتی مه‌لاکان دهریجێ. چونکه ئیسلام ئه‌ومیه که مه‌لاکان ده‌ئێن و به‌س، قسه‌ی
ئه‌فه‌ندی و مه‌فه‌ندی بۆ کاروباری دنیایی ده‌شێ نه‌ک بۆ راهه‌ی دین (ئه‌مه: راسته‌ترین قسه‌یه
له‌م باره‌یه‌وه/ ۲۰۰۷/۴/۱۳).

برا ئه‌گه‌ر ده‌ته‌وێ سه‌ره‌رازی لای خودایی له‌ قسه‌ی مه‌لای دانا و زانا دهرمه‌چۆ، به‌ قسه‌ی بکه
زهره‌ر ناکه‌ی. ئه‌مه له‌لای، وه‌لێ بۆئه‌وه‌ی نه‌بێ به‌تیکه‌ولیکه ده‌ئێم:

۱- له‌م هه‌ناغه‌دا باشرین سه‌رچاوه‌ی ئایینی کتێبه‌ کۆنه‌گانه‌وه هه‌توای مامۆستا ئایینییه‌گانه.
(ئه‌مه حه‌قیقه‌ته‌ قه‌ت کۆن نابێ ۲۰۰۷/۴/۱۳).

۲- مه‌به‌ست له‌و ته‌نزیم و به‌رنامه رێژییه خزمه‌تی شه‌ریعه‌تی ئیسلام و میلله‌تی ئیسلام بێ،
نه‌ک به‌ زۆره‌ملی بێ و بۆ ته‌تویعی شه‌ریعه‌تبێ بۆ موسایه‌ره‌ری قانوونی و مزعی. ئه‌وه پێی
ده‌ئێن ته‌حریف و ته‌بدیل، داخه‌که‌م زوربه‌ی ئه‌وه‌ی پێی ده‌ئێن قانوونی دینی له‌م رۆژه‌ی
ئێمه‌دا له‌م بابته‌یه.

-وهرگێڕ-

له‌سهرده‌می جینشینیی ئه‌بو به‌کرداو هه‌تا سئ سالییش له‌سهرده‌می
فه‌رمان‌ره‌وایی عومه‌ردا، ئایا ده‌زانیت که له‌و ماوه‌یه‌دا سئ ته‌لاقه‌ ته‌نیا به‌یه‌ک
ته‌لاق داده‌نرا؟ ئیبنو عه‌بباسیش (خودای ئی رازی بن) گوتی: به‌لئ ده‌زانم که وابوو
(م/د/ئه‌حمده).

۲۲۲۹- وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا): كَانَ الطَّلَاقُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَأَبَى بَكْرٍ وَسَتَيْنِ مِنْ خِلَافَةِ عُمَرَ طَلَاقُ الثَّلَاثِ وَاحِدَةٌ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: إِنَّ النَّاسَ قَدْ اسْتَفْجَلُوا فِي أَمْرِ قَدْ كَانَتْ لَهُمْ فِيهِ أُنَاةٌ فَلَوْ أَمَضْنَاهُ عَلَيْهِمْ. فَأَمَضَاهُ عَلَيْهِمْ. رواهما مسلم وأبو داود أحمد^(۳).

ئیبنو عه‌بباس (خودایان ئی رازی بن) گوتی: جاران به‌سهرینیی پیغه‌مبه‌ر
خویو، له‌سهرده‌می جینشینیی ئه‌بو به‌کردا ته‌لاقئ سئ ته‌لاقه‌یه‌ک ته‌لاق
بوو، تا دوو سالییش له‌سهرده‌می جینشینیی عومه‌ر رویشت ئه‌م حاله‌هه‌ر و
ما‌بوو، له‌پاشا عومه‌ری کوپری خه‌تتاب گوتی: ئه‌م خه‌لکه‌ له‌پیشدا له‌م کاره‌دا
به‌شینیه‌یی بوون و پیشوو درێژ بوون، به‌لام ئیستا سهریان تی کردووه‌و زۆر
لیی به‌په‌له‌ن، که‌وابوو با حوکم بکه‌ین به‌که‌وتنی سئ ته‌لاقه‌، جا له‌پاش
راویژکردن له‌گه‌ل یارانیا بو ئه‌م مه‌سه‌له‌یه‌ حوکمی کرد به‌که‌وتنی ته‌لاقئ
سئ ته‌لاقه‌ (م/د/ئه‌حمده).

۲۲۳۰- عَنْ رُكَاةٍ عَنْ بَنِ عَبْدِ يَزِيدَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي طَلَّقْتُ امْرَأَتِي الْبَتَّةَ. فَقَالَ: مَا أَرَدْتَ بِهَا؟ قُلْتُ: وَاحِدَةً. قَالَ: وَاللَّهِ. قُلْتُ: وَاللَّهِ. قَالَ: فَهُوَ مَا أَرَدْتَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ وَالشَّافِعِيُّ وَالحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۴).

روکانه‌ی کوپری عه‌بدویه‌زید (خودای ئی رازی بن) گوتی: چووم بو خزمه‌تی
حه‌زه‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) عه‌رزیم کرد: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ژنه‌که‌م به
ئیجگاری ته‌لاق داوه‌. فه‌رمووی: مه‌به‌ستت له‌ئیجگاری (ئه‌لبه‌تته‌ته‌) چی

(۳) تقدم تخريجه بمثل الحديث الذي قبله (الحديث ۲/۲۱۹۳).

(۴) صحيح عند الحام.

بوو؟ گوتم: مه‌به‌ستم یه‌ک ته‌لاق بوو. فه‌رمووی: بلی به‌خودا گوتم: به‌خودا. فه‌رمووی: مه‌به‌ستت چی بوو بی هه‌ر نه‌وه‌هه‌! (د/ت/شافیعی/حاکم:ص).

۲۲۳۱- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: طَلَّاقُ الْأُمَةِ تُطْلِقَتَانِ وَعِدَّتُهَا حَيْضَتَانِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۵).

عائیشه (خودای نازای بی) گوتمی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سهرین) فه‌رمووی: ژماره‌ی ته‌لاق‌ی که‌نیزه‌ک (واته: نه‌مه‌ته: که‌نین) دوو ته‌لاقه‌ وه‌ عیدده‌یشی دوو بینویریه (د/ت:س/ص).

۶۴) ته‌لاق‌ی سوننی و ژن گه‌یرانه‌وه: (طلاق السنة والرجعة)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ} (۱/۶۵).

واته: خودای گه‌وره ده‌فه‌رمووی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خو‌شه‌ویست! به‌موسولمانان به‌فه‌رموو هه‌ر کاتی ویستتان ژن ته‌لاق بده‌ن با له‌ کاتی‌کدا ته‌لاقیان بده‌ن که‌ ماوه‌ی عیدده‌یه، که‌ کاتی پاکی ژنانه له‌ بینویرتی و، زه‌یستانی، وه‌ ژماره‌ی روژی کاتی عیدده‌که‌یان رابگرن، وه‌ به‌رده‌وام له‌ خودا بترسن.

۲۲۳۲- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَسَأَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: مُرَّةٌ فَلْيُرَاجِعْهَا، ثُمَّ لِيُمْسِكْهَا حَتَّى تَطْهَرَ ثُمَّ تَحِيضَ، ثُمَّ تَطْهَرَ، ثُمَّ إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ بَعْدَ ذَلِكَ وَإِنْ شَاءَ طَلَّقَ قَبْلَ أَنْ يَمَسَّ، فَعِلْكَ الْعِدَّةَ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ أَنْ تُطْلَقَ لَهَا النِّسَاءُ. رَوَاهُ الْخُمَيْسِيُّ إِلَّا التِّرْمِذِيُّ^(۱).

(۵) بسند ضعیف (شرحه).

(۱) بخاری. طلاق: ۵۲۵۱، ۴۹۰۸، ۵۲۵۲، ۵۲۵۳، ۵۲۶۴، ۵۳۳۲، ۷۱۶۰. مسلم. طلاق: ۳۶۳۷. أبو داود.

طلاق: ۲۱۷۹. نسائی. طلاق: ۳۳۹۰.

ئیپنو عومەر (خودایان فی رازی بن) گوتی: به سه‌رینی حه‌زرت خوی (درودی خودای له‌سهرین) ژنیکم بینویژبوو ته‌لاقم دا، عومەر (خودای فی رازی بن) بو ئه‌مه له حه‌زرت (درودی خودای له‌سهرین) ده‌پرسی، حه‌زرت (درودی خودای له‌سهرین) ده‌فهرموئ: پیی بلئ با ژنه‌که‌ی بگیژیته‌وه بو ژیر نیکاحی، ئینجا بیه‌لیته‌وه له‌ای خوی تا له بینویژی پاک ده‌بیته‌وه و جاریکی تر ده‌که‌ویته‌وه بینویژی و دیسان پاک ده‌بیته‌وه ئیتر له‌وه دوا ئه‌گەر ئاره‌زوو ده‌کا رای بگری لای خوی و ژنی خویه‌تی ئه‌گەر ئاره‌زووش ده‌کا به‌رله‌وه‌ی که بجیته لای ته‌لاقی بدات، ئه‌مه ئه‌و عیدده‌یه‌یه که خودا فهرمانی کردوو که ژنی تیا ته‌لاق بدری (ش/د/ن).

۲۲۳۳- وَعَنْهُ قَالَ: كَانَتْ نَحْيِي امْرَأَةً أَحْبَبَهَا وَكَانَ أَبِي يَكْرَهُهَا فَأَمَرَنِي أَبِي أَنْ أَطْلُقَهَا فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَذَكَرْتُ لَهُ فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ طَلِّقْ امْرَأَتَكَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ^(۲).

دیسان گوتی: ژنیکم هه‌بو خوشم ده‌ویست، به‌لام باوكم حه‌زی له چاره‌ی نه‌بو، جا پیی گوتم که به‌ره‌لای بکه‌م، منیش چووم بو خزمه‌تی حه‌زرت و حاله‌که‌م عه‌رزکرد، فهرموئ: ئه‌ی عه‌بدوللا! ژنه‌که‌ت ته‌لاق بده (ت/د-س/ص).

۲۲۳۴- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) طَلَّقَ حَفْصَةَ ثُمَّ رَاجَعَهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ^(۳).

عومەر (خودای فی رازی بن) ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر (درودی خودای له‌سهرین) حه‌فصه‌ی ته‌لاقدا، له‌پاشا گیپرایه‌وه بو ژیر رکیفی خوی (د/ن).

۲۲۳۵- وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ لَبِيدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): أَخْبَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِرَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثَ تَطْلِيقَاتٍ جَمِيعًا فَقَامَ غَضْبَانٌ ثُمَّ قَالَ: أَيْلَعَبُ بِكِتَابِ اللَّهِ وَأَنَا

(۲) بسند صحیح (شرحه).

(۳) سکت عنه الشارح.

بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ؟ حَتَّى قَامَ رَجُلٌ وَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَلَا أَقْتُلُهُ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ بِسَنَدٍ جَيِّدٍ.
والله أعلى وأعلم^(۴).

مه‌حموودی کوپی له‌ببید (خودای ن‌رازی بئ) گوئی: عه‌رزی چه‌زرت کرا
(درویدی خودای له‌سهریئ): که ئەو پیاوه ژنه‌که‌ی خوی سی به سی به‌سهر یه‌که‌وه
ته‌لاق داوه، پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای له‌سهریئ) به توورده‌یی هه‌لساو فه‌رمووی:
ئه‌مه چوئن حالیکه من خوم هیشتاکه ماوم و شه‌وو روژ له‌ناوتانام که‌چی
گالته به نامه‌ی خودا ده‌کری و به‌پی ئایه‌تی (الطلاق مرتان) ره‌فتار ناکری
جا ده‌بی له‌پاش من چی فه‌رتنه‌یه‌ک به‌ریا بکری (ن-سند جید).

۶۵ ژنی سی به‌سی ته‌لاق بدری هه‌تا می‌ردیکی تر نه‌کا جه‌لا نابیته‌وه بو
می‌رده‌که‌ی: (لا تحل المطلقه ثلاثا حتى تنكح زوجا غيره)
قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ}
(۲/۲۳۰).

خودای گه‌وره ده‌فه‌رموی: نه‌گه‌ر له‌پاش ئەو دوو ته‌لاقه‌ی که له
ئایه‌تی: (الطلاق مرتان) دا باسکرا می‌ردی ژنه‌که جاریکی سیه‌م ژنه‌که‌ی
ته‌لاقدان، خوا به خو‌پایی بی یا له سه‌رما‌ل بی، ئەوه ئیتر ئەو ژنه جه‌لا
نابیته‌وه بو ئەو پیاوه هه‌تا شووه‌کا به می‌ردیکی تر.

۲۲۳۶ - عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: أَنَّ امْرَأَةً رِفَاعَةَ الْقُرَظِيُّ جَاءَتْ إِلَى
رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ رِفَاعَةَ طَلَّقَنِي فَبِتُّ طَلَاقِي، وَإِنِّي
نَكَحْتُ بَعْدَهُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ الزُّبَيْرِ الْقُرَظِيُّ، وَإِنَّمَا مَعَهُ مِثْلُ الْهُدْبَةِ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَعَلَّكَ تُرِيدِينَ أَنْ تُرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ، لَا، حَتَّى يَذُوقَ عُسَيْلَتَكَ وَتَذُوقِي
عُسَيْلَتَهُ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

(۴) رَوَاهُ النَّسَائِيُّ بِسَنَدٍ جَيِّدٍ (شرحه).

(۱) بخاری. شهادت: ۲۶۲۹، ۵۲۶۰، ۵۲۶۱، ۵۲۶۱/۲، ۵۲۶۵، ۵۲۶۷، ۵۲۷۲، ۵۸۲۵، ۶۰۸۴. مسلم. طلاق: ۳۵۱۲. ترمذی. نکاح: ۱۱۸.

عائیشە (خودای ئی رازی بئ) گوتی: ژنهکە ی ریفاعە ی قورەظی هاتە لای پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) گوتی: ئە ی پیغەمبەری خودا! ریفاعە بە ئیجگاری تەلاق ی دام و لەپاش ئەو شووم کردووە بە ئەورەحمانی کوپی زەبیری قورەظی بەلام چووکی ئەو رەحمان وەك پەتک وایەو جیماعی پی ناکرێ؟ پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) پیی فەرموو: رەنگ بێ بتهوی بگەریتەووە بۆ لای ریفاعە ی میردی پیشووت شتی وا نابێ تا تۆو ئەورەحمان خووشی جووتبوون (جیماع) لە یەکتیری نەچیژن (ش/د/ت/ن).

٢٢٣٧- وَ جَاءَتِ الْمُؤْمِنَاتُ أَوِ الرُّمِصَاءُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَشْتَكِي زَوْجَهَا أَنَّهُ لَا يَصِلُ إِلَيْهَا فَلَمْ يَلْبَثْ أَنْ جَاءَ زَوْجُهَا فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هِيَ كَاذِبَةٌ وَهُوَ يَصِلُ إِلَيْهَا (وَفِي رَوَايَةٍ: أَنَّهُ يَنْفُضُهَا نَفْضَ الْأَدِيمِ) وَلَكِنَّهَا تُرِيدُ أَنْ تُرْجَعَ إِلَى زَوْجِهَا الْأَوَّلِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَيْسَ ذَلِكَ لَكَ حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ. رَوَاهُ النَّسَائِيُّ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ. أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(١).

غومە یصاء یا رومە یصاء (خودای ئی رازی بئ) هاتە لای پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربێ) سکالای بوو لە دەستی میردەکە ی، کە ناتوانی بپرواتە لای و جووت بێ لە گەلیا گوايه ئەندامەکە ی بچوو کە ناگاتە جیگە ی خۆی، یا شلە پەتە ی، جا ئەو نەدە ی نەخایاند کە میردەکە ی هات، گوتی: ئە ی پیغەمبەری خودا! ئەم ژنە درۆ دەکا، بەلام ئەمە بیانوو دەیهوی بگەریتەووە بۆ لای میردە پیشووەکە ی ئەگینا من وەك کەول دە ی هەژینم حەز رەت (دروودی خودای لەسەربێ) فەرمووی: ئەو هت بۆ نیە هەتا خووشی و لەزەتی چوونە لای ئەم میردەشت نەچیژی (ن).

^(١) سکت عنه الشارح.

۶۶) سپاردنی کاروباری ژن به خو‌ی و خو‌خاترکردنی:

تخیر الزوجة وتفويض أمرها لها

۲۲۳۸- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: خَيَّرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاخْتَرْنَا اللَّهَ وَرَسُولَهُ، فَلَمْ يَعُدْ ذَلِكَ عَلَيْنَا شَيْئًا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ) ^(۱).

عائیشه (خودای فی رازی بن) گوئی: پیغهمبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) خو‌مانی کرد به سهریشک که یا به ژنیتتی چه‌زهرت رازی بین یا لی جیابیینه‌وه ئیمه‌یش که هاوسهرانی پیغهمبه‌ر بووین هه‌موومان خوداو پیغهمبه‌ری خودامان ویست و پیغهمبه‌رمان هه‌لبژارد، وه چه‌زهرت (دروودی خودای له‌سهرین) ئه‌وه‌ی حل نه‌کرد به ته‌لاق له سهرمان (ش/د/ت/ن- ره‌زای خودایان لی‌یی).

۲۲۳۹- وَ عَنْ عَائِشَةَ فِي قِصَّةِ بَرِيرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) قَالَتْ: وَكَانَ زَوْجُهَا عَبْدًا فَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا وَلَوْ كَانَ (زَوْجُهَا) حُرًّا لَمْ يُخَيِّرْهَا. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ وَلَفْظُ مُسْلِمٍ فِي الْعَتَقِ: كَانَ فِي بَرِيرَةَ ثَلَاثَ قِصَصَاتٍ أَرَادَ أَهْلُهَا أَنْ يَبِيعُوهَا وَيَشْتَرِطُوا فَقَالَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِنَّ وَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ وَعَتَقَ فَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا. قَالَتْ: وَكَانَ النَّاسُ يَتَصَدَّقُونَ عَلَيْهَا فَتَهْدِي (مِنْ تِلْكَ الْهَدَايَا بَعْدَ قَبْضِهَا). فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: هُوَ عَلَيْهَا صَدَقَةٌ وَهُوَ لَكُمْ هَدِيَّةٌ فَكُلُّوهُ ^(۲).

له داستانه‌که‌ی به‌ریره‌دا (خودای فی رازی بن) عائیشه (خودای فی رازی بن) ده‌لی: می‌رده‌که‌ی به‌ریره به‌نده‌بوو، بویه پیغهمبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) به‌ریره خو‌یی کرد به سهریشک: که یا وهك جارانه که خو‌شی که‌نیز بوو هیشتا ئازاد نه‌کرا‌بوو به‌لای می‌رده‌که‌یه‌وه دانیشت، یا هه‌ر له ئیستاوه ده‌ستی فی هه‌لگریت، ده‌نا ئه‌گه‌ر می‌رده‌که‌ی ئازادو سهریه‌ست بووایه، پیغهمبه‌ر (دروودی

^(۱) بخاری. ۱۴۹۵، ۲۵۷۷، ۵۲۲۶، ۵۲۶۲. مسلم. طلاق: ۳۶۶۸. ترمذی. طلاق: ۱۱۷۹. نسائی. نکاح: ۲۲۰۲،

۳۴۴۱، ۳۴۴۲، ۳۴۴۳.

^(۲) بخاری. مکاتب: ۲۵۶۳. مسلم. عتق: ۳۷۵۹ - ۳۷۶۶ أبو داود. طلاق: ۲۲۳۳. ترمذی. رضاع: ۱۱۵۴.

نسائی. طلاق: ۲۴۵۱.

خودای له‌سهرین) به‌ریره‌ی خاتر خو نه‌ده‌کرد (ش/د/ت/ن) گفته‌ی (م) له‌باسی (عیتق) دا: له داستان‌ه‌که‌ی به‌ریره‌دا سی باسی تیا‌بوو:

یه‌که‌م: خاوه‌نه‌کانی ویستیان بی‌فرۆشن به‌لام به مهرجی که هه‌قداری یه‌که‌ی بو خویان بمینیته‌وه، پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) فهرمووی: هه‌قداری هی ئه‌و که‌سه‌یه که به‌نده‌که نازاد ده‌کا.

دووهم: که به‌ریره نازاد‌بوو پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) خویی کرد به سه‌رپشک و ئه‌ویش خویی هه‌لبژارد و له می‌رده‌که‌ی جیا بووه.

سییه‌م: که‌لی جار خه‌لک خیریان بو ده‌هینا، وه ئه‌ویش له‌پاش ئه‌وه‌ی وه‌ری ده‌گرت به دیاری ده‌یهینا بو ئیمه، جا منیش ئه‌مه‌م عه‌رزى پیغه‌مبه‌ر کرد، فهرمووی: ئه‌وه بو ئه‌و خیره، بلام له‌وه‌وه بو ئیوه ده‌بی به دیاری، که‌واته بیخون قه‌ینا‌کا.

۲۲۴۰ - وَعَنْهَا قَالَتْ: أَنَّ بَرِيرَةَ أَعْتَقَتْ وَهِيَ عِنْدَ مُغِيثٍ (عَبْدُ لَالِ أَبِي أَحْمَدَ) فَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَقَالَ لَهَا: إِنَّ قَرَبَكَ فَلَا خِيَارَ لَكَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَأَحْمَدُ وَلَفْظُهُ: إِذَا أَعْتَقْتَ الْأَمَةَ فَهِيَ بِالْخِيَارِ إِنْ شَاءَتْ فَارَقَتْهُ مَا لَمْ يَطَّأَهَا^(۳).

دیسان عایشه (خودای ئا‌رازی بن) گوئی: کاتی به‌ریره نازاد کرا ژنی موغیث بوو، که به‌نده‌ی خانه‌واده‌ی ئه‌بو ئه‌حمده بوو، جا پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) به‌ریره‌ی کرد به سه‌رپشک وه پیی فهرموو: له‌م ماوه‌یه‌دا ئه‌گه‌ر می‌رده‌که‌ت بیته‌لات و جووت بی له‌گه‌لتا ئیتر په‌شیمانبوونه‌وت بو‌نیه (د/ئه‌حمده) گفته‌ی ئه‌حمده ئا‌وايه: کاتی که‌نیزه‌ک نازاد‌کرا خوی سه‌رپشکه ده‌توانی به‌رله‌وه‌ی که می‌رده‌که‌ی بجیته لای لی جیا‌بیته‌وه و ده‌ستی له ده‌ستی بیته‌وه.

۲۲۴۱ - عَنْ حَمَادِ بْنِ زَيْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قُلْتُ لِأَيُّوبَ: هَلْ عَلِمْتَ أَنَّ أَحَدًا قَالَ فِي أَمْرِكَ بِدَلٍّ أَلَّا تَلَاثَ إِلَّا الْحَسَنَ؟ قَالَ: لَا اللَّهُمَّ غَفْرًا إِلَّا مَا حَدَّثَنِي قَتَادَةُ عَنْ كَثِيرٍ

^(۳) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ بَسْنَدَ صَالِحٍ (شَرْحَهُ). بَخَارِي. طَلَاق: ۵۲۸۰، ۵۲۸۱، ۵۲۸۲، ۵۲۸۳.

مَوْلَى ابْنِ سَمُرَةَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: ثَلَاثٌ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَاحِبَاهُ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۴).

حه‌مما‌دی کو‌پی زه‌ید گو‌تی: به‌ ئه‌ییو‌بم گو‌ت: ئایا گو‌مان ده‌به‌ی که‌سئ گو‌تبئی‌تی (جگه‌ له‌ حه‌سه‌ن) که‌ گو‌ته‌ی کارو‌ باری خو‌ت به‌ده‌ستی خو‌تبئی سئ ته‌لا‌قه‌یه؟ گو‌تی: نه‌ء، خو‌دایه‌! لی‌م مه‌گره‌، ته‌نیا ئه‌وه‌ نه‌بی که‌ قه‌تاده‌ بو‌ی گی‌ر‌امه‌وه‌ له‌ که‌ثیری ئازاد‌کرا‌وی به‌نی سه‌مو‌وره‌وه‌، له‌ئه‌بو سه‌له‌مه‌وه‌، له‌ئه‌بو ه‌وره‌یره‌وه‌ (خو‌دایان لئ رازی بئ) له‌ پی‌غه‌مبه‌ره‌وه‌ (درو‌دی خو‌دای له‌س‌رب‌ئ) ده‌فه‌رمو‌ی: ئه‌و‌گو‌ته‌یه‌ سئ ته‌لا‌قه‌یه‌ (ت/د/ن-سند ضعیف).

۲۲۴۲- قال المؤلف في شرحه المرسوم بغاية المأمول (شرح التاج الجامع للأصول): ولأبي دود والنسائي: عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا أَرَادَتْ أَنْ تَعْتَقَ مَمْلُوكَيْنِ لَهَا زَوْجَيْنِ، فَسَأَلَتِ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنِّدْنِي بِالرَّجُلِ قَبْلَ الْمَرْأَةِ. قال: المؤلف شارحاً: وذلك لِأَنَّهُ أَكْمَلَ وَلَعْدَمِ إعطائها الخيار في أمر النكاح فربما استكرت البقاء تحت الرقيق^(۵).

دان‌هر (پ‌ر‌گ‌ز‌ه‌ک‌ئ له‌ نو‌وب‌ئ) له‌شه‌رحه‌که‌دا که‌ نا‌وی غایه‌تولمه‌ئمو‌ولی شه‌رحی تا‌ جول ئو‌صوله‌ ده‌ئ: ئی‌مامی ئه‌بو دا‌وودو ئی‌مامی نه‌سائی (خو‌دا یان ئا‌ رازی بئ) ری‌وا یه‌ت ده‌که‌ن: که‌ عائیشه‌ (خو‌دای ئا‌ رازی بئ) ده‌یه‌و‌ی ژن و می‌ردی (که‌ ه‌ه‌ردو‌کیان به‌نده‌ی زه‌ر‌خ‌ری‌ده‌ی خو‌ی ده‌بن) ئازاد‌ بکا، جا‌ بو‌ ئه‌مه‌ له‌ حه‌زه‌ت (درو‌دی خو‌دای له‌س‌رب‌ئ) ده‌پ‌رسئ، ده‌ فه‌رمو‌ی: له‌پ‌یش‌دا‌ پی‌او‌ه‌که‌ ئازاد‌ بکه‌ ئینجا‌ ژنه‌که‌. دان‌هر له‌شه‌رحی ئه‌وه‌دا‌ ده‌ئ: چونکه‌ ئا‌وا ته‌وا‌و‌ تره‌، وه‌ له‌م‌ حاله‌دا‌ ژنه‌که‌ ما‌ فی ئه‌وه‌ی نامی‌نئ که‌ نیکاحی خو‌ی ه‌له‌وه‌شی‌نی‌ته‌وه‌، وه‌کی‌ گه‌ئ جار‌ و‌ابو‌وه‌ ژن له‌م‌ کاته‌دا‌ پا‌زی‌ نابی‌ته‌وه‌ به‌ ژنی‌تی می‌رده‌ به‌نده‌ک‌ئ.

(۴) بسند ضعیف والصحيح وقفه على أبي هريرة (شرحه)

(۵) سكت عن درجته الشارح.

۶۷) خولکردنی ژن: (الخلع)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا} (سورة البقرة ۲۲۹)

خودای گه‌وره ده‌فهرموئ: جا نه‌گهر ترسان که هه‌ردوو لا، سنووری خودا رانه‌گرن شه‌وه گونا‌هیان ناگا نه‌گهر ژنه‌که‌ی هه‌ندی مال له تو‌له‌ی به‌ره‌للا‌کردنی خو‌یا بدا به‌ پیا‌وه‌که، نه‌مانه‌ فرمانی خودان له سنووری شه‌وانه‌ ده‌رمه‌چن.

۲۲۴۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ امْرَأَةً ثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ أَتَتْ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ مَا أَعْتَبُ عَلَيْهِ فِي خُلُقٍ وَلَا دِينٍ، وَلَكِنِّي أَكْرَهُ الْكُفْرَ فِي الْإِسْلَامِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَتُرْدِينِ عَلَيْهِ حَدِيثَهُ؟ قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ: أَقْبِلِ الْحَدِيثَ وَطَلِّقْهَا تَطْلِيقَةً. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَالنَّسَائِيُّ^(۱).

ئیب‌نو عه‌ببا س (خودایان لئ رازی بئ) گو‌تی: ژنه‌که‌ی شابیتی کو‌ری قه‌یس هاته‌ لای پی‌غه‌مبه‌ر (درو‌دی خودای له‌سهریئ) گو‌تی: شه‌ی پی‌غه‌میهری خودا! گله‌ییم له‌په‌ووش‌ت و به‌دینی‌ی پابیت‌ نیه، به‌لام ده‌ترسم نه‌گهر به‌شی‌وه‌یه‌کی ره‌وا ده‌ستم له‌ده‌ستی نه‌بیته‌وه‌ خو‌م کافر بکه‌م، پی‌غه‌مبه‌ریش (درو‌دی خودای له‌سهریئ) فهرمو‌وی: شه‌و با‌خه‌ که له‌باتی مارهیی داویتی پی‌ت ده‌یده‌یته‌وه؟ گو‌تی: به‌لئ، فهرمو‌وی: به‌ تابیت: با‌خه‌که‌ی ئی وه‌ر‌بگه‌رو تا‌قه‌ یه‌ک ته‌لا‌قی بده‌ (ب/ن).

۲۲۴۴- وعنه أَنَّ امْرَأَةً ثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ اخْتَلَعَتْ مِنْهُ فَجَعَلَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عِدَّتَهَا حَيْضَةً. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ^(۲).

دیسان گو‌تی: ژنه‌که‌ی پا‌بیتی کو‌ری قه‌یس خولعی کرد له‌گه‌ل^۲ می‌رده‌که‌ی، پی‌غه‌مبه‌ریش (درو‌دی خودای له‌سهریئ) یه‌ک بی‌نویژی بو‌ دانا بو‌ عیدده‌ (د/ت/ن-س/ح).

(۱) بخاری. فلع: ۵۲۷۳، ۵۲۷۴، ۵۲۷۵، ۵۲۷۶، ۵۲۷۷.

(۲) بسند حسن (شرحه).

۲۲۴۵- اخْتَلَعَتِ الرَّبِيعُ بِنْتُ مُعَوِّذٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَمَرَهَا أَوْ أَمِرتْ أَنْ تَعْتَدَ بِحَيْضَةٍ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَحَّحَهُ^(۳).

به‌سه‌رینی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) روبه‌یعی کچی موعه‌وویرژ (خودای ئی‌رازی بن) خوئی خولعکرد له‌می‌رده‌که‌ی، پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سهرین) فه‌رمانی پی‌کرد (یا که‌سیکی تر فه‌رمانی پی‌کرد) که‌یه‌ک بی‌نویرژی عیدده بگری (ت:ص)

۶۸) حوکمی نیلا (سوینکاری) و ژن له خو‌ه‌رام‌کردن:

الْأَيْلَاءُ وَتَحْرِيمُ الزَّوْجَةِ

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاتُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ، وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ} (۲/۲۲۶).

واته: ئەوانه‌ی که سویند ده‌خون که له‌گه‌ل ژنه‌کانیان دروست نه‌بن هه‌قیان هه‌یه تا چوار مانگ چاوه‌پروانی بکه‌ن، جا ئە‌گه‌ر پیاوه سویند خۆره‌کان که پانه‌وه بۆ سه‌ر یا سای ژن و می‌ردی و له‌و ماوه‌یه‌دا چوونه لایان ئە‌وه خودای گه‌وره لی‌خۆشبوو می‌هره‌بانه، وه ئە‌گه‌ر بریار ی ته‌لاقاندا ئە‌وا خودا هه‌موو شتی ده‌بیستی و ئاگای له‌خشه‌ی مارو می‌رووه.

۲۲۴۶- ➡ (ب-۲-ز-۲۹-ل-ف-۴) وفي هَذِهِ الرواية: عَنْ أَنَسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: آلَى رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ نِسَائِهِ، وَكَانَتْ انْفَكَّت رَجُلُهُ، فَأَقَامَ فِي مَشْرَبَةٍ تِسْعًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً، ثُمَّ نَزَلَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ آلَيْتَ شَهْرًا. فَقَالَ: الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا أَبُو دَاوُدَ^(۴).

له‌م گێڕانه‌وه‌دا: له ئە‌نه‌سه‌وه (خودای ئی‌رازی بن) ده‌لی: جا ری پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) سویندی خوارد له ژنه‌کانی که یه‌ک مانگ نه‌چیته لایان، پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهرین) قاچی له جی چوو بوو، ئینجا دا به‌زی. عه‌رزیان

^(۳) صحیح عند الترمذی.

^(۴) تقدم تخريجه بمثل الحديث (۴/۱۳۲۳ تسلسل / ۲۹ ج/۲). بخاری طلاق: ۵۲۸۹.

کرد: ئە‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا! خو تۆ سویندت خوا ردبوو که‌یه‌ک مانگ نه‌چی‌ت بو لایان؟ فه‌رمووی: ئە‌م مانگه بیست و نۆ شه‌و بوو خو مه‌رج نییه‌ که هه‌موو مانگی سیی پۆژوی ره‌به‌ق بی (ش/ت/ن).

۲۲۴۷- وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) يَقُولُ فِي الْإِيلَاءِ الَّذِي سَمَّى اللَّهُ: لَا يَحِلُّ لِأَحَدٍ بَعْدَ الْأَجَلِ إِلَّا أَنْ يُمْسِكَ بِالْمَعْرُوفِ، أَوْ يَغْرِمَ بِالطَّلَاقِ رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ^(۲).

ئیب‌نو عومه‌ر (خودایان لێ رازی بێ) ده‌ یگوت: سو ینکاری واته: سویند خوا ردن له‌سه‌ر دروست نه‌بوون له‌گه‌ل ژندا که خودا له‌ قورئاندا ناوی ناوه (ئیلآء)، له‌ پا ش ماوه‌ی چوار مانگه‌که که خودا له‌ ناو ئا یه‌ته‌که‌دا دیاری کردووه، ئیتر می‌رده‌که ده‌بی یه‌کی له‌م دوو ب‌پیاره هه‌لب‌ژی‌ری یا به‌با شی به‌ پیی یاسای شه‌رع ژنه‌که پ‌ا‌ب‌گری یا ب‌پ‌ریاری به‌ره‌لا‌کردنی بدا (ب).

۲۲۴۸- وَقَالَتْ عَائِشَةُ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ نِسَائِهِ وَحَرَّمَ فَجَعَلَ الْحَرَامَ حَلَالًا وَجَعَلَ فِي الْيَمِينِ كَفَّارَةً. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ^(۳).

عائیشه (خودای ئی رازی بێ) ده‌ یگوت: پی‌غه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بێ) سویندی خوارد له‌ ژنه‌کانی که دروست نه‌بی له‌گه‌لیان، وه هه‌ندی شتی هه‌لا‌یشی له‌ خو‌ی هه‌رام کرد، به‌لام له‌ پاشدا ئه‌و شته‌ی که هه‌رامی کردبوو له‌ خو‌ی دیسان هه‌لا‌تی کردووه بو خو‌ی و له‌باتی سوینده‌که‌یشی ب‌ری‌تی (که فا ره‌تی دا (ت)).

۲۲۴۹- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: إِذَا حَرَّمَ الرَّجُلُ عَلَيْهِ امْرَأَتَهُ فَهِيَ يَمِينٌ يُكْفَرُهَا وَقَالَ: {لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ}. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۴).

(۲) بخاری. طلاق: ۵۲۹۰.

(۳) وقل في الفتح: رجاله موثقون (شۆحه). انظر فتح الباری للعسقلانی شرح صحيح البخاری

رقم: ۵۲۹۱ ص ۴۲۷ مجلد ۹. (مترجم).

(۴) بخاری. تفسیر: ۴۹۱۱. مسلم. طلاق: ۳۶۶۱.

ثیبنو عه‌ببا س (خودایان لئ رازی بئ) گوتی: ئه‌گهر پیاوی به ژنه‌که‌ی خوی گوت: تو له‌من حهرامیت، ئه‌وه داده‌نری به سویند (نه‌که به‌ته‌لاق) که‌واته ده‌بی بریتی سویند بدا جا بو پشتیوانی قسه‌که‌ی خوی گوتیشی {لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ} (۲۱/۳۳). واته: پیغه‌مبه‌ری خودا بکه‌ن به‌سه‌ر مه‌شق و پیشه‌وای خوتان و له‌هه‌موو کا رو فرمانیکی جوانا چاوی لی بکه‌ن. (ش)

۶۹) شه‌ره نه‌فرین - لیعان: (اللعان)

۲۲۵۰- عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا، أَيْقُنْهُ أَمْ كَيْفَ يَفْعَلُ؟ فَأَنْزَلَ اللَّهُ فِي شَأْنِهِ مَا ذَكَرَ فِي الْقُرْآنِ مِنْ أَمْرِ الْمُتَلَاعِنِينَ، فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): قَدْ قَضَى اللَّهُ فِيكَ وَفِي امْرَأَتِكَ. قَالَ فَتَلَاعَنَّا فِي الْمَسْجِدِ وَأَنَا شَاهِدٌ، فَلَمَّا فَرَغَا قَالَ: كَذَبْتُ عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ أَمْسَكْتُهَا. فَطَلَّقَهَا ثَلَاثًا قَبْلَ أَنْ يَأْمُرَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ فَرَغَا مِنَ التَّلَاعُنِ، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: فَكَانَتِ السُّنَّةُ بَعْدَهُمَا التَّفْرِيقُ بَيْنَ الْمُتَلَاعِنِينَ، وَكَانَتْ حَامِلًا، وَكَانَ ابْنُهَا يُدْعَى لَأُمِّهِ، ثُمَّ جَرَتِ السُّنَّةُ فِي مِيرَاثِ آلِهِ وَبَرِّئَتِهَا وَبَرِّئَتْهُ مَا فَرَضَ اللَّهُ لَهَا. زَادَ فِي رِوَايَةٍ: فَقَالَ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): إِنْ جَاءَتْ بِهِ أَحْمَرٌ قَصِيرًا كَأَلِّهِ وَحَرَّةً، فَلَا أَرَاهَا إِلَّا قَدْ صَدَقَتْ وَكَذَبَ عَلَيْهَا، وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَسْوَدٌ أَعْيَنَ ذَا أَلْيَتَيْنِ، فَلَا أَرَاهُ إِلَّا قَدْ صَدَقَ عَلَيْهَا. فَجَاءَتْ بِهِ عَلَى الْمَكْرُورِ بِهِ مِنْ ذَلِكَ. رَوَاهُ الْأَرْبَعَةُ. وَفِي رِوَايَةٍ: قَالَ لَهَا: حِسَابُكُمْ عَلَى اللَّهِ أَحَدُكُمْ كَاذِبٌ، لَا سَبِيلَ لَكَ عَلَيْهَا. قَالَ الرَّجُلُ: مَالِي، قَالَ: لَا مَالَ لَكَ، إِنْ كُنْتَ صَدَقْتَ عَلَيْهَا، فَهُوَ بِمَا اسْتَخَلَّتْ مِنْ فَرْجِهَا، وَإِنْ كُنْتَ كَذَبْتَ عَلَيْهَا، فَذَلِكَ أَبَعْدُ لَكَ^(۱).

(۱) بخاری... طلاق: ۵۲۵۹، ۴۲۳، ۴۷۴۶، ۵۲۵۹، ۵۳۰۸، ۶۸۵۴ - ۷۱۵۹ - ۷۱۶۶ - ۷۳۰۴. مسلم. لعن:

۳۷۲۳. أبو داود. طلاق: ۲۲۴۵، ۲۲۴۷، ۲۲۴۸، ۲۲۴۹، ۲۲۵۰، ۲۲۵۱، ۲۲۵۲. نسائی. طلاق: ۳۴۰۲.

سه‌هلی کورپی سه‌عد (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیاویکی ئەنصاری هاته
 لای هەزەرت (دروودی خودای لەسەر بئ) گوتی: ئەه پێغه‌مبەری خودا! پیم بفەرموو،
 پیاوئ پیاویکی بەسەر ژنە‌که‌یه‌وه گرتووه ئایا بیکوژئ یا چی ئی بکا؟ جا
 خودا له شانی ئەم پیاوه‌دا ئایه‌تی شه‌په‌ نه‌فرینی له‌ نیوانی ژن و می‌رددا
 ناردە خواریوه، جا پێغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەر بئ) فەرمووی: خودا بۆ خۆی له
 شانی توو ژنە‌که‌تا بریاری داوه. سه‌هل گوتی: جا له‌ ناو مزگه‌وتا ژن و
 پیاوه‌که‌ شه‌په‌ نه‌فرینیان کرد، من خۆم به‌دیاره‌وه بووم، جا که‌ له‌ شه‌په‌،
 نه‌فرینه‌که‌ بوونه‌وه می‌رده‌که‌ گوتی: ئەه پێغه‌مبەری خودا! ئەگەر پرایبگرمه‌وه
 له‌لای خۆم دیاره‌ که‌ بوختا نیم پیا کردووه، ئیتر له‌ دوا شه‌په‌ نه‌فرینه‌که‌، به‌ر
 له‌وه‌ که‌ پێغه‌مبەر (دروودی خودای لەسەر بئ) پێی بلئی و فەرمانی پئی بکا ئەو له
 خۆیه‌وه ژنە‌که‌ی خۆی سئ به‌سئ تەلاقدا. ئیبنو شیهاب ده‌لئ: ئیتر له‌ دوا
 ئەو دووه‌ جیا‌بوونه‌وه‌ بوو به‌باو له‌ نیوانی ئەو ژن و می‌رده‌دا که‌ شه‌په‌ نه‌فرین
 ده‌که‌ن وه‌له‌و کاته‌دا ژنە‌که‌ دووگیان بوو، له‌ پاشا کورپیکی بوو جا ئەو
 کورپیان به‌ناوی دایکیه‌وه بانگ ده‌کرد، ئینجا بۆ که‌له‌ پوور (میرات) یش بوو
 به‌ یاساو باو ئەو دایک و منالە که‌له‌ پووریان له‌ یه‌کتی به‌ پێی شه‌ریعت
 وهرده‌گرت له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کا ئەمه‌شی هه‌یه: جا فەرمووی (دروودی خودای لەسەر بئ):
 ئەگەر ئەم ژنە‌ منالیکێ سوورکه‌له‌ی کورته‌ بالای هیئا (وه‌ک وه‌حه‌ره)^(۱). ئەوه
 وا ده‌زانم که‌ ژنە‌که‌ راست ده‌کا و می‌رده‌که‌ی شه‌لتاخێ بۆ ده‌کا، به‌لام ئەگەر
 منالیکێ ره‌شکه‌له‌ی چاو په‌شی چاو قه‌ویله‌ی سمت پانی قول قه‌ویله‌ی بوو
 ئەوه‌ وا ده‌زانم که‌ می‌رده‌که‌ی راست ده‌کا و ژنە‌که‌ درۆ ده‌کا جا کاتی که‌
 منالە‌که‌ی بوو نیشانه‌ خراپه‌ که‌یانی تیا بوو (ش/د/ت) له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کا:
 فەرمووی پێیان: حیسا ب و پرسینه‌وه‌تان له‌سەر خودایه‌، دیاره‌ که‌ یه‌کیکتان
 درۆ ده‌که‌ن، ئیتر ئەم ژنە‌ له‌ ژنی توو ده‌رچوو، وه‌ ما فت نه‌ما به‌سه‌ریه‌وه‌ و فرت
 پێیه‌وه‌ نه‌ماوه‌ پیاوه‌که‌یش گوتی: ئەدی مالە‌که‌م! فەرمووی: مالت نیه‌ له‌سه‌ری
 چونکه‌ ئەگەر قسه‌که‌ت راست بئ ئەوه‌ مالە‌که‌ی ده‌که‌وئ له‌باتی ئەوه‌ که‌
 له‌مه‌رپیش ژنت بووه‌و له‌ باخه‌لت گرتووه‌، خو ئەگەر بوختیانیشت بۆ کردبئ
 ئەمه‌یانت خرا پتر!

۲۲۵۱- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا فَتَكَلَّمَ جَلَدْتُمُوهُ أَوْ قَتَلَ قَتَلْتُمُوهُ وَإِنْ سَكَتَ سَكَتَ عَلَى غَيْظٍ فَقَالَ: اللَّهُمَّ افْتَحْ وَجْعَلْ يَدْعُو فَتَزَلَّ آيَةُ اللَّعَانِ فَتَلَاهُنَّ عَلَيْهِ وَوَعْظُهُ وَذِكْرُهُ وَأَخْبِرَهُ أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ قَالَ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا كَذَبْتُ عَلَيْهَا. ثُمَّ تَنَّى بِالْمَرْأَةِ وَوَعَّظَهَا وَذَكَّرَهَا وَأَخْبَرَهَا أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ فَقَالَتْ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنَّهُ لَكَاذِبٌ فَبَدَأَ بِالرَّجُلِ فَشَهِدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِلَهُ لِمَنِ الصَّادِقِينَ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ثُمَّ تَنَّى بِالْمَرْأَةِ فَشَهِدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِلَهُ لِمَنِ الْكَاذِبِينَ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ثُمَّ فَرَّقَ بَيْنَهُمَا. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَالتِّرْمِذِيُّ. نَسَأَلُ اللَّهَ السَّرَّ وَالتَّوْفِيقَ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۲).

ئیبنو عومەر (خودایان لئ رازی بئ) گوئی: پیاوئی له یاریده‌ده‌ران هات گوئی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! گریمان پیاوئی پیاوئی بگری به‌سەر ژنی خوئی‌وه حال له‌م سئ شته به‌ده‌ر نیه: ئه‌گه‌ر قسه ده‌کا ئیوه دا رکاری ده‌که‌ن و جه‌لده‌ی لی دهن گوايه شه‌لتاخ‌ی پیا کردوه ئه‌گه‌ر ده‌ی کوژی ئیوه‌یش ئه‌و ده‌کوژنه‌وه، ده‌نگیش ناکات له‌ داخا شه‌ق ده‌با، فه‌رمووی (دروودی خودای له‌سەر بئ): ئه‌ی خودایه! چاره‌سه‌ری ئه‌م مه‌سه‌له‌یه‌مان بۆ بکه ئینجا چه‌زهرت (دروودی خودای له‌س‌ربئ) ده‌ستی کرد به‌ پارانه‌وه، جا ئایه‌تی شه‌ره نه‌فرین (ئایه‌تی لیعان هاته‌ خواره‌وه‌و پیغه‌مبه‌ر ئایه‌ته‌که‌ی خوینده‌وه بوئی و په‌ندو ئاموژگاریی کردو‌با سئ ئه‌وه‌ی بۆ کرد که سزای جیهان له‌ چاو سزای قیامه‌تا سووکه‌و هیچه ژنه‌که‌یش گوئی: به‌و که‌سه که توئی راوه‌نه کردوه له‌گه‌ل ئه‌م ئا یینه‌ را ست و دروسته‌دا ئه‌م پیاوه‌ درۆ ده‌کا.

ئینجا پیغه‌میهر (دروودی خودای له‌س‌ربئ) له‌ پێشا له‌س‌ه‌ر ئه‌م شیوه‌یه‌ شایه‌تی به‌ پیاوه‌که‌دا چوار جا ر گوئی: شایه‌تی ده‌ده‌م به‌ خودا که‌من راست

(۲) مسلم. لعان: ۳۷۲۶. ترمذی. طلاق: ۴۲۰۲، ۳۱۷۸. نسائی. طلاق: ۳۴۷۳.

ده‌که‌م، وه له‌جاری پینجه‌ما گوتی: وه له‌عنه‌ت و نه‌فرینی خودام لیبئی نه‌گه‌ر درۆ بکه‌م و بوختیان بۆ ئەم ژنه‌ی خۆم بکه‌م ئینجا له‌پاش ئەو چه‌زهره‌ت (درویدی خودای له‌سه‌ربین) شایه‌تی به‌ ژنه‌که‌دا، ئەویش چوار جار شایه‌تی داو گوتی: شایه‌تی ده‌ده‌م به‌ خودا بیگومان ئەم می‌رده‌ی من درۆزنه‌و ئەمه‌ شه‌لتاخ بوو کردی به‌منا وه له‌ جاری پینجه‌ما گوتی: وه‌خه‌شم و رق و غه‌زه‌بی خودام له‌سه‌ر بئی نه‌گه‌ر ئەو راست بکا و له‌م شایه‌تییه‌داراستگۆ بئی.

له‌پا شا پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سه‌ربین) ئەو ژن و پیاوه‌ی له‌یه‌ك جیا کرده‌وه (م/ت) له‌ خودای مه‌زن داوا ده‌که‌ین که سپرمان بی‌پوشی و کارمان پاست کا ئەو زاته‌ مه‌زنه‌ بۆ هه‌موو شتی خۆی له‌ هه‌موو که‌سی باشتی لی ده‌زانئ.

(۷۰) منال هی خاوه‌ن نوینه‌: (الولد للفراش)

۲۲۵۲- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: اخْتَصَمَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَعَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) فِي غُلَامٍ، فَقَالَ سَعْدٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا ابْنُ أَخِي عْتَبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَهْدَ إِلَيَّ أَنَّهُ ابْنُهُ، وَأَنْظُرُ إِلَى شَبَّهٍ. وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَمْعَةَ هَذَا أَخِي يَا رَسُولَ اللَّهِ وَلَدَ عَلِيٍّ فِرَاشِ أَبِي مِنْ وَلِيدَتِهِ. فَتَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِلَى شَبَّهٍ، فَرَأَى شَبَّهًا بَيْنًا بَعْتَبَةَ، فَقَالَ: هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ. رَوَاهُ الْخُمْسَةُ^(۱).

عائیشه (خودای فی رازی بین) گوتی: سه‌عدی کوپی ئەبو وه‌ققا صو عه‌بدوللای کوپی زه‌مه‌ (خودایان لی رازی بین) له‌سه‌ر خولامی بوو به‌ هه‌رایان.

(۱) بخاری. بیوع: ۲۲۶۸، ۲۷۶۵، ۶۸۱۷. مسلم. رضاع: ۳۵۹۸ - ۳۶۰۱. نسائی. طلاق: ۳۴۸۴، ۳۴۸۳.

سەعد گوتی: ئە‌ه‌ی پێ‌غه‌م‌به‌ری خودا! ئە‌مه‌ برا‌زای منه‌و کو‌پ‌ری عو‌تب‌ه‌ی کو‌پ‌ری ئە‌بو‌و‌ه‌ ق‌ق‌ا‌ص‌ی برا‌مه‌و ک‌ا‌ت‌ی خو‌ی من‌ی ر‌ا‌س‌پ‌ا‌ر‌د‌و‌و‌ه‌ که ئە‌مه‌ کو‌پ‌ری ئە‌وه‌، ف‌ه‌رم‌و‌و‌ ت‌ه‌ما‌ش‌ای شی‌وه‌یش‌ی ب‌که‌ ئە‌وه‌ ت‌ا‌ن‌ی ر‌ی‌ک‌ له‌ عو‌تب‌ه‌ی برا‌م ده‌چ‌ئ‌ و کو‌ت‌وم‌ت‌ له‌و ده‌کا. ع‌ه‌ب‌د‌ول‌ل‌ای کو‌پ‌ری ز‌ه‌م‌عه‌یش گوتی: ئە‌ه‌ی پێ‌غه‌م‌به‌ری خودا! ئە‌مه‌ برا‌ی منه‌و له‌س‌ه‌ر نو‌ی‌ن‌ی با‌و‌کم له‌دا‌یک بو‌وه‌و له‌ که‌ن‌یزه‌کی خو‌یه‌تی.

پێ‌غه‌م‌به‌ریش (دی‌و‌دی خودای له‌س‌ه‌ر ب‌ئ‌) که س‌ه‌رن‌ج‌ی شی‌وه‌ی خو‌ل‌ام‌ه‌که‌ی دا ر‌وا‌ن‌ی شی‌وه‌ی ت‌ه‌وا‌و له‌ عو‌تب‌ه‌ ده‌چ‌ئ‌، به‌ل‌ام ف‌ه‌رم‌و‌وی: ئە‌ه‌ی ع‌ه‌ب‌دا! ئە‌مه‌ ه‌ی تۆ‌یه‌و ئە‌م م‌ن‌ال‌ه‌ ش‌ه‌رع ده‌یدا به‌ تۆ‌ چ‌ون‌که‌ م‌ن‌ال‌ ه‌ی م‌ی‌رده‌ یا ه‌ی خ‌ا‌وه‌ن‌ی که ن‌یزه‌که‌، که خ‌و‌ی چ‌وو ب‌ی‌ته‌ ل‌ای، ه‌ه‌نا‌سه‌ سا ر‌د‌یش بو‌ دا‌و‌ین پ‌یس ده‌م‌ین‌یت‌ه‌وه‌ (ش‌/د‌/ت‌/ن‌).

۲۲۵۳- وَجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ فُلَانًا ابْنِي عَاهَرْتُ بِأُمِّهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَا دِعْوَةَ فِي الْإِسْلَامِ ذَهَبَ أَمْرُ الْجَاهِلِيَّةِ أَلَوْلَكُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۲).

کا‌برایه‌ک ه‌ات گوتی: ئە‌ه‌ی پێ‌غه‌م‌به‌ری خودا! ف‌یس‌اره‌که‌س کو‌پ‌ری منه‌، له‌ س‌ه‌رده‌می نه‌زان‌یدا ش‌ه‌رو‌ال پ‌یس‌یم له‌گ‌ه‌ل‌ دا‌یک‌ی ده‌کرد، ف‌ه‌رم‌و‌وی (دی‌و‌دی خودای له‌س‌ه‌ر ب‌ئ‌): له‌ ح‌و‌ک‌م‌ی ئ‌یس‌لام‌ا ئە‌م جو‌ره‌ دا‌خ‌وا‌زی‌یه‌ ن‌یه‌، وه‌ دا‌ بو‌ نه‌ر‌یت‌ی س‌ه‌رده‌می نه‌زان‌ی به‌س‌ه‌ر چ‌وو، له‌م حا‌له‌دا م‌ن‌دا‌ل ئە‌گ‌ه‌ر با‌و‌کی ش‌ه‌رع‌ی نه‌بو‌و ه‌ی دا ی‌که‌و به‌شی ش‌ه‌رو‌ال‌پ‌یس‌یش ه‌ه‌نا‌سه‌ی سا‌رده‌! (د‌).

٧١) خانه گومانی باش نیه: (ینبغی الإحتراس وتحسين الظن)

۲۲۵۴- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي فِزَارَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنَّ امْرَأَتِي وَلَدَتْ غُلَامًا أَسْوَدَ. فَقَالَ: هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ. قَالَ: نَعَمْ.

^(۲) س‌کت عن درجته الشارح.

قَالَ: مَا أَلْوَأَتْهَا. قَالَ: حُمْرٌ. قَالَ: هَلْ فِيهَا مِنْ أَوْزَقٍ؟ قَالَ: إِنَّ فِيهَا لَوْزَقًا. قَالَ: فَأَنَّى أَتَاهَا ذَلِكَ؟ قَالَ: عَسَى أَنْ بَكُونُ نَزْعُهُ عِرْقٌ. قَالَ: وَهَذَا عَسَى أَنْ يَكُونَ نَزْعُهُ عِرْقٌ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خودا ئی رازی بئ) گوتی: پیاویکی به‌نی فه‌زاره‌یی هاته خزمه‌تی چه‌زده‌ت (دروودی خودای لسه‌ر بئ) گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! من خۆم سپیم که‌چی ژنه‌که‌م کوپیک‌ی ره‌شی بووه؟ فه‌رمووی (دروودی خودای لسه‌ر بئ): هیچ وشت‌رت هه‌یه؟ گوتی: به‌ئێ هه‌مه. فه‌رمووی: ره‌نگیان چۆنه؟ گوتی: سوورن. فه‌رمووی: وشت‌ری تاله‌یان تیادا هه‌یه؟ گوتی: وشت‌ری تاله‌ی زۆریان تیادا هه‌یه، فه‌رمووی: ئه‌و وشت‌ره‌ تاله‌نیان له‌ کوپوه‌ تێ که‌وتوووه؟ گوتی: ره‌نگ بێ په‌گئێ له‌ په‌گه‌زیان ره‌نگی وا بووبێ، ئه‌مانه‌ی ئیستا چووبنه‌ته‌وه سه‌ر په‌نگی ئه‌و ره‌گه‌زه‌ کۆنه‌ی خۆیان! فه‌رمووی: ده‌ کوپه‌که‌ی تۆیش هه‌روه‌ها (ش/د/ت/ن).

۲۲۵۵- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلْتَ عَلَى قَوْمٍ مِّنْ لِّسَنِ مِنْهُمْ فَلَيْسَتْ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ وَلَنْ يُدْخِلَهَا اللَّهُ جَنَّتَهُ وَأَيُّمَا رَجُلٍ جَحَدَ وَلَدَهُ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ احْتَجَبَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ وَفَضَحَهُ عَلَى رُءُوسِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۲).

دیسان گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای لسه‌ر بئ) فه‌رمووی: هه‌ر ئافره‌تێ زۆلێ بخته‌وه‌و بیکات به‌ منالێ هۆزیک‌ی تر ئه‌وه‌ ئه‌و ژنه‌ فپری به‌ ئا یینی خوداوه‌ نامینێ وه‌ خودا به‌ هه‌شتی ئی قه‌ده‌غه‌ ده‌کا، هه‌ر پیاویکی‌ش حا شا له‌ منالێ خۆی بکا که‌له‌به‌ه‌ر چاوی بئ خودایش له‌ پوژێ قیامه‌تا حاشا له‌ ده‌کاوه‌ به‌ر چاوی پێشینان و پا شینان ده‌ یکا به‌ په‌ندو ریسوای ده‌کات! (د/ن/ حاکم:ص).

^(۱) بخاری. طلاق. لعان: ۵۳۰۵، ۶۸۴۷، ۷۳۱۴.

^(۲) صحیح عند الحاکم.

٧٢) به‌رای شیوه‌ناس (قائف) کار ده‌کری، نه‌گینا به‌دهو (قرعه) کار ده‌کری:

يعمل برأي القائف وإلا فالقرعة

٢٢٥٦- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ذَاتَ يَوْمٍ مَسْرُورًا تُبْرِقُ أَسَارِيرُ وَجْهِهِ فَقَالَ: يَا عَائِشَةُ أَلَمْ تَرَيَ أَنَّ مُجَزَّزًا الْمُدْلِجِيَّ دَخَلَ عَلَى فَرَأَى أَسَامَةَ وَزَيْدًا وَعَلَيْهِمَا قَطِيفَةٌ وَقَدْ غَطَّيَا رُءُوسَهُمَا وَبَدَتْ أَقْدَامُهُمَا فَقَالَ هَذِهِ أَقْدَامٌ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ^(١).

عائیشه (خودای فی رازی بن) گوتی: (درویدی خودای له‌سربن) ته‌شریفی هات بو لام زور که‌یفی خوش بوو له خوشیانان نور له رویی ده‌باری، فه‌رمووی: نه‌ی عائیشه! ده‌زانیت که موجه‌زیزی مودله‌جی که شیوه‌ناسیکی به ناوبانگ بوو هات بو لام، له و کاته‌دا ئوسامه و زهیدی باوکی له ژیر پارچه‌یه‌ک قه‌دیفه‌دا بوون و سه‌ری خو‌یان داپوشیبوو به‌لام قاجیان به‌ده‌ره‌وه بو موجه‌زیز له‌سه‌ر نه‌م حاله که چاوی پییان که‌وت گوتی: خاوه‌نی نه‌م قاجانه باوک و کوپن! (ش/د/ت/ن).

٢٢٥٧- عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَتَى عَلِيٌّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) بِثَلَاثَةِ وَهْرٍ بِالْيَمَنِ وَقَعُوا عَلَى امْرَأَةٍ فِي طَهْرٍ وَاحِدٍ فَسَأَلَ اثْنَيْنِ أَتَقْرَآنَ لِهَذَا بِالْوَلَدِ؟ قَالَا: لَا. حَتَّى سَأَلَهُمْ جَمِيعًا. فَأَقْرَعَ بَيْنَهُمْ فَأَلْحَقَ الْوَلَدَ بِالَّذِي صَارَتْ عَلَيْهِ الْقُرْعَةُ وَجَعَلَ عَلَيْهِ ثُلْثِي الدِّيَةِ لِصَاحِبِيهِ فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(٢).

زهیدی کوپی ئه‌رقه‌م (خودای فی رازی بن) گوتی: عه‌لی له یه‌مه‌ن بوو، سئ پی‌او‌یان هی‌نا بو‌لای، هه‌رسیکیان له ماوه‌ی یه‌ک پاکی (توهر) دا چووبوونه لای ژنی، جا عه‌لی دوو دوو لی‌ی ده‌پرسی‌ن: ئایا پی‌لی‌ی ده‌نی‌ن که مناله‌که هی

^(١) بخاری. فرائض: ٦٧٧٠، ٣٧٣١، ٦٧٧١. أبو داؤد. طلاق: ٢٢٦٨. ترمذی. ولاء: ٢١٢٩. نسائی. طلاق:

٣٤٩٣. مسلم. رضاع: ٣٦٠٢ - ٣٦٠٤. أبو داؤد. طلاق: ٢٢٦٧.

^(٢) سکت عنه الشارح.

ئه‌وی ترتانه یانا؟ جا که له هه‌موویانی پرسی و هه‌موویان گوتیان: نه‌و،
ئه‌وسا ده‌وی کرد له ناویاناو مناله‌که‌ی لکان به‌وه‌یانه‌وه که ده‌وه‌که‌ی
به‌رکه‌وت، وه دوو سییه‌که‌ی خوینی دانا له‌سه‌ری که هر سئ یه‌کیکی بدا
به‌هاورپیه‌کی جا که ئه‌مه‌ی گیرایه‌وه بو پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ)
پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) وا پیکه‌نی کاکيله‌کانی ده‌رکه‌وتن (د/ن).

٧٣) باسی ظیهار: (الظهار)

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ
مِّن قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا ذَلِكَم تُوَعِّظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ}. (٣/٥٨)

واته: ئه‌وانه‌ی که ظیهار ده‌که‌ن له‌گه‌ل ژنه‌کانیان و پێیان ده‌لێن: تو
له‌سه‌رم‌ن وه‌کوو پشته‌ی دایکم وای، یا وه‌کوو خوشکم وای، وه‌له‌پاشا
په‌شیمان ده‌بنه‌وه له‌و قسه‌ ناشیرین و نا شایسته‌یه‌ی که گوتوو یانه، ئه‌وه
پێویسته له‌سه‌ر ئه‌و می‌رده‌ی که ئه‌م قسه‌یه‌ بلێ به‌ژنی خۆی به‌نده‌یه‌ک ئازاد
بکا له‌ پێش ئه‌وه‌دا که ئه‌و پیاو ژنه له‌گه‌ل یه‌ک جووت ببن، ئه‌م حوکه‌مه‌ و ئه‌م
برپاری که فاره‌ته په‌ندو ئامۆژگاری ئیوه‌ی پێ ده‌کری و خودا زور باش
ئاگاداره به‌وه‌ی که ئیوه ده‌یکه‌ن.

٢٢٥٨- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ:
يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ ظَاهَرْتُ مِنْ امْرَأَتِهِ فَوَقَعَ عَلَيْهَا قَبْلَ أَنْ أَكْفَرَ فَقَالَ: وَمَا حَمَلَكَ عَلَى
ذَلِكَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ؟ قَالَ: رَأَيْتُ خُلُخَالَهَا فِي ضَوْءِ الْقَمَرِ. فَقَالَ: لَا تَقْرَبْهَا حَتَّى تَفْعَلَ مَا
أَمَرَكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَصَاحِبَاهُ^(١).

ئیبنو عه‌ببا س (خودایان ئا رازی بئ) گوتی: پیاوی هاته خزمه‌تی چه‌زته
(دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ظیهارم کرد له‌گه‌ل
ژنه‌که‌ماو له‌ پێش ئه‌وه‌یشا که که‌فاره‌تی بده‌م چوومه‌وه لای و جووت بووم

^(١) بسند صحیح (شرحه).

له‌گه‌لیا. فه‌رمووی: به‌ر ره‌حه‌ته‌ی خودا که‌ویت چی نه‌مه‌ی پی کردیت؟ گوتی: له‌به‌ر تریفه‌ی مانگه شه‌وه‌که خپ‌خاله‌که‌یم دی ئیتر ئاره‌زوم جوول‌او خوم پی زه‌وت نه‌کرا فه‌رمووی: ئیتر توخنی مه‌که‌وه‌ره‌وه تا نه‌و که‌ فارده‌ته‌ی خوا دایناوه له‌سه‌رت ده‌یده‌یت (تیرمذی و نه‌بو داوود و نه‌سائی (خودایان لئ رازی بن) نه‌م فه‌رمووده‌یه‌یان به‌ سه‌ندیکی سه‌حیح گپ‌راوه‌ته‌وه).

۲۲۵۹- عَنْ سَلَمَةَ بْنِ صَخْرٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنْتُ امْرَأً أُصِيبُ مِنَ النِّسَاءِ مَا لَا يُصِيبُ غَيْرِي فَلَمَّا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ خِفْتُ أَنْ أُصِيبَ مِنْ امْرَأَتِي فَظَاهَرْتُ مِنْهَا حَتَّى يَنْسَلِخَ شَهْرُ رَمَضَانَ فَبَيْنَمَا هِيَ تَخْدُمُنِي ذَاتَ لَيْلَةٍ إِذْ تَكَشَّفَ لِي مِنْهَا شَيْءٌ فَتَزَوَّتُ عَلَيْهَا فَلَمَّا أَصْبَحْتُ أَخْبَرْتُ قَوْمِي وَقُلْتُ امْشُوا مَعِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالُوا: لَا وَاللَّهِ. فَأَنْطَلَقْتُ إِلَيْهِ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ: أَلَيْتَ بِذَاكَ يَا سَلَمَةُ (أَيَّ أَنْتِ إِرْتَكْتِ ذَلِكَ). قُلْتُ أَنَا بِذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَرَّتَيْنِ وَأَنَا صَابِرٌ لِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَأَحْكُمَ فِيَّ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ. قَالَ: حَرِّزْ رَقَبَةً، قُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أَمْلِكُ رَقَبَةً غَيْرَهَا وَضَرَبْتُ صَفْحَةَ رَقَبَتِي قَالَ: فَصُمِّ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ. قُلْتُ: وَهَلْ أُصِيبُ الَّذِي أُصِيبْتُ إِلَّا مِنَ الصَّيَّامِ؟ قَالَ: فَأَطْعِمِ وَسَقَا مِنْ ثَمَرٍ بَيْنَ سَتَيْنِ مِسْكِينًا. قُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَقَدْ بَتْنَا وَحَشِينِ مَا لَنَا طَعَامًا قَالَ: فَأَنْطَلِقْ إِلَى صَاحِبِ صَدَقَةِ بَنِي زُرَيْقٍ فَلْيَدْفَعْهَا إِلَيْكَ فَأَطْعِمِ سَتَيْنِ مِسْكِينًا وَسَقَا مِنْ ثَمَرٍ وَكُلْ أَنتِ وَعِيَالُكَ بِقِيَّتِهَا. فَرَجَعْتُ إِلَى قَوْمِي فَقُلْتُ: وَجَدْتُ عِنْدَكُمْ الضِّيقَ وَسُوءَ الرَّأْيِ وَوَجَدْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) السَّعَةَ وَحُسْنَ الرَّأْيِ وَقَدْ أَمَرَ لِي بِصَدَقَتِكُمْ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۱).

سه‌له‌مه‌ی کوپی سه‌خر (خودای ئی رازی بن) گوتی: پیاوی بووم زورم حه‌ز له ژن بوو، جا که ره‌مه‌زان هات نه‌بادا له ره‌مه‌زانا بچه‌ی لای ژنه‌که‌م هاتم ظیهارم له‌گه‌ل کرد هه‌تا ره‌مه‌زان ده‌پوا، جا شه‌وی ژنه‌که‌م خه‌ریک بوو خزمه‌ته‌ی ده‌کردم له‌و کاته‌دا له‌ پر چاوم به‌ شوینیکی که‌وت و ئیتر خوم بو رانه‌گی‌راو هه‌له‌په‌ریمه‌ سهر کوئی و چوومه‌ی لای، جا بو سبه‌ینی قسه‌م بو خزمه‌کانم کردو گوتم: وه‌رن له‌گه‌لما ده‌چین بو خزمه‌ته‌ی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سهر بن) گوتیان: نه‌ به‌

(۱) رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَأَحْمَدُ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ (شَرْحَهُ).

خودا نايەين، جا خۆم چووم بۆ خزمەتى و عەرزىم كرد، فەرمووى: ئەمەيشتكرد ئەى سەلەمە! گوتم: ئەى پىغەمبەرى خودا! بەئى ئەمەيشمكرد، ئەمەيشمكرد، بەلام ئەمەتام راوەستاوم لەبەر بارى خوداى گەرە و شكۆمەندا خوداى گەرە فەرمانى بە چىيە بەوە حوكم بەدە، من ملم كەچە بۆ ئەو، فەرمووى: بەندەيى ئازاد بكة منيش دەستم مالى بەلاملاو گوتم: بەو كەسە كە تۆى كردووە، بە پىغەمبەرى راست و دروست جگە لە خۆم كە بەندەى خودام بەندەى تر گومان نابەم. فەرمووى: دە دوو مانگ لەسەرىك بەپۆژوو بە گوتم: ئاخر من بەهۆى پۆژوووە تووشى ئەم كىشەو بەرەيە بووم! فەرمووى: دە شەست مەن خورما دەرخواردى شەست هەژا ر بەدە گوتم: بەو كەسە تۆى كردووە بە پىغەمبەرى راست و دروست خۆم و ژنەكەم بەبى شىو سەرمان ناوەتەو، وە ئەوەى پىيى بگوترى خۆراك نەمان بوو، فەرمووى: بپۆ بۆ لای سەركا رى زەكاتى بەنى زورەيق، زەكاتەكەى ئى وەرېگرە، شەست مەن خورماى لىبەدە بە شەست هەژارو باقى مەندەكەشى بۆ خۆت و خىزانەت، بىخۆن بۆ خۆتان. جا منيش گەرەمەو بەو لای خزمانم پىم گوتم: ئىو سەرى دنيا تان ئى هینامەو یەك و راتان خراپ بوو، بەلام پىغەمبەر (درودى خوداى لەسەر بى) دل فراوان و بە حەوسەلەيەو راي فرەخاسەو فەرمووشى كە زەكاتەكەتان بۆ من بى (د/ت/ئەحمەد/ حاكم:ص).

٧٤) ئەگەر پىاوئى موسولمان بوو، دوو خوشك ژنى بوون، يا لە چوار ژن پىرى هەبوو: (إذا أسلم وتحتة أختان أو أكثر من أربع)

٢٢٦٠- عَنْ فَيْرُوزَ الدَّيْلَمِيِّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَسْلَمْتُ وَتَحْتِي أُخْتَانِ. فَقَالَ: اخْتَرِ أَيَّتَهُمَا شِئْتَ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَأَبُو دَاوُدَ وَلَفْظُهُ: طَلَّقْ أَيَّتَهُمَا شِئْتَ^(١).

^(١) زوآة الترمذى بسند حسن (شرحه).

فه‌یروزی ده‌یله‌می (خودای ئی رازی بئ) گوتی: چووم بو خزمه‌تی چه‌زده‌ت (درویدی خودای له‌سرب بئ) عه‌رزیم کرد: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! من موسلمان بووم و دوو ژنم هه‌ن، هه‌ردوکیان خوشکن هه‌ردوکیانیش له‌گه‌لما موسولمان بوون؟ فه‌رمووی: به‌ئاره‌زووی خۆت یه‌کیکیان هه‌لبژیره‌و ئه‌وی تریان به‌ره‌للا بکه (ت- س/ح-د) گفته‌ی (د): خۆت سه‌رپشک به‌ یه‌کیکیان ته‌لاق بده.

۲۲۶۱- عَنْ الْحَارِثِ بْنِ قَيْسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَسْلَمْتُ وَعِنْدِي ثَمَانُ نِسْوَةٍ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: اخْتَرِ مِنْهُنَّ أَرْبَعًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ^(۲).

حاریثی کوپی قه‌یس (خودای ئی رازی بئ) گوتی: کاتئ که ئیسلاام بووم هه‌شت ژنم هه‌بوو، جا که ئه‌مه‌م عه‌رزیم پیغه‌مبه‌ر کرد، فه‌رمووی (درویدی خودای له‌سرب بئ): به‌ئاره‌زووی خۆت چوا ریان ئی هه‌لبژیره‌و ئه‌و چوا ره‌ی تریشیان ته‌لاق بده (د- سند صالح).

۲۲۶۲- عَنْ ابْنِ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ غِيلَانَ بْنَ سَلَمَةَ الثَّقَفِيَّ أَسْلَمَ وَلَهُ عَشْرُ نِسْوَةٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَأَسْلَمْنَ مَعَهُ فَأَمَرَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ يَتَخَيَّرَ أَرْبَعًا مِنْهُنَّ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ مَاجَةَ^(۳).

ئیبنو عومه‌ر (خودایان ئی رازی بئ) گوتی: غه‌یلانی کوپی سه‌له‌مه‌ی ته‌قه‌فی له‌سه‌رده‌می نه‌زانیدا ده‌ ژنی هه‌بوو که خۆی ئیسلاام بوو ئه‌وانیش هه‌رده‌یان له‌گه‌لیا ئیسلاام بوون، پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌سرب بئ) فه‌رمانی پئ کرد که چوا ر ژنیان هه‌لبژیرئ و ئه‌وانی تریان به‌ره‌للا بکا. (ت- س/ص- ئیبنو ماجه).

۷۵) ئیسلاام بوونی یه‌کئ له‌ ژن و مێرد: (إسلام أحد الزوجين)

۲۲۶۳- عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّ رَجُلًا جَاءَ مُسْلِمًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ثُمَّ جَاءَتْ امْرَأَتُهُ مُسْلِمَةً بَعْدَهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهَا قَدْ كَانَتْ أَسْلَمَتْ مَعِيَ. فَرَدَّهَا عَلَيْهِ. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابُو دَاوُدَ^(۴).

(۲) بسند صالح (شرحه).

(۳) رواه الترمذی بسند صحيح (شرحه).

ئیبنو عه‌بباس (خودایان لئ رازی بئ) گوتی: به‌سه‌رینی‌ی حه‌زرت (درویدی خودای له‌س‌ر بئ) پیاوئ ئیسلام بوو هات بو خزمه‌تی، ئینجا ژنه‌که‌یشی هات ئه‌ویش موسولمان بوو، پیاوه‌که‌ گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئه‌ویش له‌گه‌ل خۆمدا ئیسلام بووه‌ بیده‌روه‌ه‌ پیم، پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای له‌س‌ر بئ) دایه‌وه‌ پینی (ت/د-س/ص).

٢٢٦٤- وَعَنْهُ قَالَ: أَسْلَمَتِ امْرَأَةٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَتَزَوَّجَتْ فَجَاءَ زَوْجُهَا الْأَوَّلُ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ كُنْتُ أَسْلَمْتُ وَعَلِمْتُ بِإِسْلَامِي فَاتَزَعَّهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مِنْ زَوْجِهَا الْثَانِي وَرَدَّهَا إِلَيَّ زَوْجِهَا الْأَوَّلِ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَابْنُ مَاجَهٗ^(١).

ديسان گوتی: به‌سه‌رینی‌ی پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌ر بئ) ژنئ ئیسلام بوو، وه‌ شووی کرد به‌ کابرایئ، جا می‌رده‌ پی‌شووه‌که‌ی هاته‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌ر بئ) وه‌ عه‌ریزکرد: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! منیش ئیسلام بوو بووم وه‌ ژنه‌که‌یشم ده‌یزانی به‌ ئیسلام بوونم، جا پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌ر بئ) ژنه‌که‌ی له‌ می‌ردی دووه‌می سه‌نده‌وه‌و داییه‌وه‌ به‌ می‌ردی یه‌که‌می (د/ئیبنو ماجه‌ - سند صالح).

٢٢٦٥- وَعَنْهُ قَالَ: رَدَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ابْنَتَهُ زَيْنَبَ عَلَى أَبِي الْعَاصِي بْنِ الرَّبِيعِ بَعْدَ سِتِّ سِنِينَ بِالنِّكَاحِ الْأَوَّلِ وَلَمْ يُحْدِثْ نِكَاحًا. رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ وَابْنُ دَاوُدَ^(٢).

ديسان گوتی: پیغه‌مبه‌ر (درویدی خودای له‌س‌ر بئ) له‌ پاش شه‌ش سال زه‌ینه‌بی کچی دایه‌وه‌ به‌ می‌رده‌که‌ی که‌ ئه‌بولعاصی کوپی ره‌بیع بوو، هه‌ر له‌سه‌ر ماره‌ بپینی یه‌که‌م، وه‌ سه‌رله‌نوئ ماره‌ی نه‌ب‌یه‌وه‌ لیئ. (ت/د - سند صالح).

(١) بسند صحیح (شرحه).

(٢) بسند صالح (شرحه).

(٣) بسند صالح (شرحه).

۲۲۶۶- وَعَنْهُ قَالَ: إِذَا أَسْلَمَتِ النِّسْرَانِيَّةُ قَبْلَ زَوْجِهَا بِسَاعَةٍ حُرِّمَتْ عَلَيْهِ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۴).

دیسان گوتی: ئەگەر ژنیکێ مەسیحی بەیەک کازێر یابە زیاتر یابە کەمتر لە پێش مێردەکە یا ئیسلام ببێ لە مێردەکە ی حەرام دەبێ (ب)

۷۶) باوک و دایکی منال هەر کامیان موسولمان بن منداڵ دەدرێ بەو هیان الولد يتبع المسلم من أبويه

۲۲۶۷- عَنْ رَافِعِ بْنِ سِنَانَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّهُ أَسْلَمَ وَأَبَتْ أُمُّهُ أَنْ تُسَلِّمَ فَقَالَتْ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ابْنَتِي، وَقَالَ رَافِعٌ: ابْنَتِي، لَهُ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَقْعُدْ نَاحِيَةً. وَقَالَ لَهَا: أَقْعُدِي نَاحِيَةً. وَأَقْعَدَ الصَّبِيَّةَ بَيْنَهُمَا ثُمَّ قَالَ: ادْعُوهَا. فَمَالَتِ الصَّبِيَّةُ إِلَى أُمِّهَا فَقَالَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): اللَّهُمَّ اهْدِهَا. فَمَالَتِ الصَّبِيَّةُ إِلَى أَبِيهَا فَأَخَذَهَا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالنَّسَائِيُّ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۱).

رافعی کوپی سنان (خودای ن رازی بن) گوتی: کە ئیسلام بووم ژنەکمە قاییل نەبوو کە ئیسلام ببێ، جا هاتە لای پیغەمبەر (دروودی خودای لەسەربین) گوتی: کچەکمە دەوی، منیش عەرزیم کرد: کچ کچی منە، جا حەزەرت (دروودی خودای لەسەربین) بە منی فەرموو: تۆ لەم لایەووە دانیشەووە بەویشی فەرموو: تۆیش لەم لایەووە دانیشە ئینجا حەزەرت (دروودی خودای لەسەربین) کچۆلەکە ی لە نێوانمانا داناو فەرمووی: دە ی هەردوکتان بانگی بکەن هەر کەسەتان بۆ لای خۆی جا کچۆلەکە لار بۆووە بە لای دا یکیاو ویستی بچێ بۆ لای ئەو، پیغەمبەریش (دروودی خودای لەسەربین) فەرمووی: ئە ی خودایە! رینمونی بکەو رینگە ی پراستی نیشان بدە جا کچەکە لایەووە بۆ لای من و هات بۆ لام و من بردم بۆ خۆم (د/ن).

^(۴) رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ تَعْلِيْقًا فِي الْبَابِ / ۲۰ مَكْنَ كِتَابِ الطَّلَاقِ، قَبْلَ الرَّقْمِ: ۵۲۸۸ مَبَاشَرَةً (الْمُتَرَجِم).

^(۱) سَكَتَ عَنْهُ الشَّارِح.

(۷۷) په‌روه‌رده‌کردنی منال و له‌له‌یی (هه‌ضانه‌ت): (الحضانه)

۲۲۶۸- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنِي هَذَا كَانَ بَطْنِي لَهُ وِعَاءٌ وَتَدْنِي لَهُ سِقَاءٌ وَحِجْرِي لَهُ حِوَاءٌ وَإِنَّ أَبَاهُ طَلَّقَنِي وَأَرَادَ أَنْ يَنْتَزِعَهُ مِنِّي فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): أَلْتِ أَحَقُّ بِهِ مَا لَمْ تُنْكِحِي. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالْحَاكِمُ وَصَحَّحَهُ^(۱).

عه‌بدوللای کوپی عه‌مر (خودای فی رازی بن) گوتی: ئافره‌تی گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا! ئه‌م کوپه‌م به‌چه‌رمی سک هه‌لگرتوووه‌ به‌ به‌شیری مه‌مک گوشت کردوووه‌ له‌کووشما په‌روه‌رده‌م کردوووه‌ ئیستایش باوکی ته‌لاقی دام و ده‌یه‌وی به‌زور لیمی بستی ئی پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سربین) پیی فهرموو: تا شوو نه‌که‌یته‌وه‌ تو له‌ پیشتی به‌م کوپه‌. (د/ئه‌حمه‌د/ حاکم: ص)

۲۲۶۹- عَنْ عَلِيٍّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: خَرَجَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ إِلَى مَكَّةَ فَقَدِمَ بِابْنَةِ حَمْزَةَ فَقَالَ: جَعَفَرُ أَنَا أَخُذَهَا أَنَا أَحَقُّ بِهَا ابْنَةُ عَمِّي وَعِنْدِي خَالَتُهَا وَإِنَّمَا الْخَالَةُ أُمُّ. فَقَالَ عَلِيٌّ: أَنَا أَحَقُّ بِهَا ابْنَةُ عَمِّي وَعِنْدِي ابْنَةُ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وَهِيَ أَحَقُّ بِهَا. فَقَالَ زَيْدٌ: أَنَا أَحَقُّ بِهَا أَنَا خَرَجْتُ إِلَيْهَا وَسَافَرْتُ وَقَدِمْتُ بِهَا. فَخَرَجَ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَلَيْهِمْ فَقَضَى بِهَا لِجَعْفَرٍ وَقَالَ: تَكُونُ مَعَ خَالَتِهَا وَإِنَّمَا الْخَالَةُ أُمُّ. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالشَّيْخَانِ.

عه‌لی (خودای گه‌ره‌ی فی خۆش نووبین) گوتی: زه‌یدی کوپی حاریپه‌ چوو بو مه‌که‌، که‌ هاته‌وه‌ که‌که‌ی هه‌مه‌ی له‌گه‌ل خۆی هیئا. جه‌عفه‌ر (خودای فی رازی بن) گوتی: من ده‌یگر مه‌ لای خۆم به‌ من شایاتره‌، چونکه‌ هه‌م کچی مامه‌مه‌و هه‌م پوره‌که‌ی ژنمه‌، پوریش له‌ جیگه‌ی دایکه‌، منیش گوتم: من له‌ پیشتی پیی چونکه‌ هه‌م ئامۆزامه‌و هه‌م کچی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) ژنمه‌، دیاره‌ که‌ که‌که‌ی پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سربین) له‌به‌ر تره‌ پیی، زه‌یدی شایاتره‌ گوتی: من شایاتره‌ پیی من خۆم چووم بو‌ی و هیئاومه‌و ئه‌رکی ریگه‌م پییه‌وه‌ کی‌شاوه‌، جا پیغه‌مبه‌ر

(۱) صحیح عند الحاکم.

(درویدی خودای له‌سربین) له ماله‌وه بوو هات بو لاماڼ وه کچه‌که‌ی دا به جه‌غفر،
فهرمووی: له‌لای پووری ده‌بن، چونکه پووریش ههر دایکه! (د/ش).

۲۲۷۰- عن أبي هريرة (رضي الله عنه) قال: كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَجَاءَتْ فَقَالَتْ: إِنَّ زَوْجِي يُرِيدُ أَنْ يَذْهَبَ بِابْنِي وَقَدْ نَفَعَنِي وَسَقَانِي مِنْ بَنِي أَبِي عِنَبَةَ. فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) اسْتَهِمَا عَلَيْهِ، فَقَالَ زَوْجُهَا: مَنْ يُخَاصِمُنِي فِي وَلَدِي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): هَذَا أَبُوكَ وَهَذِهِ أُمُّكَ فَخُذْ يَدَيْهِمَا شِئْتَ فَأَخَذَ يَدَ أُمِّهِ فَأَنطَلَقَتْ بِهِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ. نَسَأَ اللَّهُ السَّرَّ وَالتَّوْفِيقَ. وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَمُ^(۳).

ئهبو هورهیره (خودای ئی رازی بن) گوتی: جا ری له خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا
بووم (درویدی خودای له‌سربین) ئافره‌تی هات گوتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا!
می‌رده‌که‌م ده‌یه‌وی کورده‌که‌م ببات کورده‌که‌یشم به که‌لکم دی و له‌بیری ئهبو
عینه‌به ئاوی خواردنه‌وهم بو دینئ، پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای له‌سربین)
فهرمووی: ده‌وی ئی بکه‌ن له‌به‌ینی هه‌ردوکتانا می‌رده‌که‌شی گوتی: له‌سه‌ر
کوپری خۆم کی ده‌توانئ گه‌رم تی ئالینئ. پیغه‌مبه‌ریش (درویدی خودای له‌سربین)
فهرمووی: ئه‌مه‌یان باوخته‌و ئه‌مه‌یان دایکته به ئاره‌زووی خۆت ئه‌ی کورده‌که!
ده‌ستی کامیان ده‌گریت بیگره. ئه‌ویش ده‌ستی دایکی گرت، جا دا یکه‌که‌ی
بردی (د/ت/ن-س/ص).

۷۸) حوکمی دیارنه‌بوونی می‌رد (فقد الزوج): (حکم فقد الزوج)

۲۲۷۱- أَنَّ عُمَرَ (رضي الله عنه) قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ فَقَدَتْ زَوْجَهَا فَلَمْ تَذَرِ أَيْنَ هُوَ فَإِلَيْهَا تَنْتَظِرُ أَرْبَعَ سِنِينَ ثُمَّ تَعْتَدُ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ثُمَّ تَحِلُّ. رَوَاهُ مَالِكٌ وَقَالَ: وَإِنْ تَزَوَّجَتْ بَعْدَ الْقِضَاءِ عِدَّتُهَا فَدَخَلَ بِهَا زَوْجُهَا أَوْ لَمْ يَدْخُلْ بِهَا فَلَا سَبِيلَ لِرِزْوَجِهَا الْأَوَّلِ إِلَيْهَا^(۱).

(۳) بسند صحیح (شرحه).

(۱) سکت عن درجته الشارح.

عومه‌ر (خودای فی رازی بن) گوتی: هه‌ر ئا فره‌تی می‌رده‌که‌ی دیار نه‌بی و نه‌زانی له‌ کوپیه‌ نه‌وه‌ ده‌بی چوار سال چاوه‌پروانیی په‌یدا بوونی می‌رده‌که‌ی بکا، ئینجا چوار مانگ و ده‌شه‌و عیدده‌ ده‌گری، ئیتر دروسته‌ شوو بکا. نیمامی مالیک نه‌م فره‌مایشته‌ی گپراوه‌ته‌وه‌ ده‌لی: نه‌گه‌ر ژنه‌که‌ له‌ پاش ته‌واو بوونی عیدده‌که‌ی شووی کرد ئیتر می‌ردی پیشووی فری به‌سه‌ریه‌وه‌ نامینی، خوا می‌ردی دووه‌می چوو بیته‌ لای یا نه‌ چوو بیته‌ لای.

۲۲۷۲- وَقَالَ ابْنُ الْمُسَيْبِ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) إِذَا فَقِدَ فِي الصَّفِّ عِنْدَ الْقِتَالِ تَرَبُّصُ امْرَأَتِهِ سَنَةً.

ئیبنو موسه‌یبیب (خودای فی رازی بن) گوتی: نه‌گه‌ر می‌رد له‌ ریزی جه‌نگا بزر بوو ژنه‌که‌ی یه‌ک سال چاوه‌نواپی ده‌کاو ئینجا عیدده‌ی ژنی می‌رد مردوو ده‌گری و له‌ پاشا بو‌ی هه‌یه‌ که‌شوو بکاته‌وه‌ (ب).

۲۲۷۳- وَقَالَ: الزُّهْرِيُّ فِي الْأَسِيرِ يُعْلَمُ مَكَانُهُ لَا تَتَزَوَّجُ امْرَأَتُهُ، وَلَا يُقَسِّمُ مَالَهُ فَإِذَا انْقَطَعَ خَبْرُهُ فَسُنَّتُهُ سَنَةُ الْمَفْقُودِ. رواهما البخاري. والله أعلى وأعلم.

زوه‌ری (خودای فی رازی بن) گوتی: دیل نه‌گه‌ر جی و شوینی ده‌زانرا نه‌وا ژنه‌که‌ی شوو ناکاته‌وه‌و مالیشی دابه‌ش ناکری، به‌لام نه‌گه‌ر ده‌نگوباسی براو بی سه‌رو شوین بوو نه‌وه‌ به‌یاسای دیار نه‌بوو (ئه‌لمه‌فقود) ره‌فتاری له‌گه‌ل ده‌گری (ب).

۷۹) باسی ده‌هه‌م: باسی عیدده‌و تازیباریی

الباب العاشر في العدة والاحداد

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ} (۲/۲۲۸).

واته: خودای گه‌وره‌ ده‌فرمو‌ی: ژنانی ته‌لاقدراو خو‌یان رابگرن له‌ شوو کردنه‌وه‌ تا ماوه‌ی سێ بینو‌ژیی، وه‌ دروست نیه‌ بو‌یان که‌ نه‌وه‌ی خودا دروستی کردوه‌ له‌ مندا‌لدانیانا له‌ خو‌ینی بینو‌ژیی و له‌سک بیشارنه‌وه‌،

ئه‌گەر به‌پراستی ئه‌و ژنانه‌ی بپروایان هه‌یه‌ به‌خوداو به‌لیپرسینه‌وه‌ی پوژی دوا‌یی.

وَقَالَ جَلَّ شَأْنُهُ: {وَاللَّائِي يَنْسَنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نَسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحْضَنْ وَأُولَئِ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ} (٤/٦٥).

واته: خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموئ: ئه‌و ژنانه‌تان که بئ هیوا ده‌بن له‌به‌ر پیری له‌حه‌یزو بینو‌یژی ئه‌گەر نازانن عیدده‌یان چه‌ندی‌که‌ بزانن عیدده‌یان سئ مانگه‌، هه‌روه‌ها ئه‌و ژنانه‌یش که له‌به‌ر منالی هیشتا چه‌یزیان پیا نه‌هاتووه‌، وه‌ ئه‌و ژنانه‌یش که سکیان هه‌یه‌ ئه‌وه‌ ماوه‌ی عیدده‌که‌یان تا دانانی سکه‌که‌یان.

وَقَالَ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا} (٤٩/٣٣).

خودای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموئ: ئه‌ی که‌سانئ که‌ خاوه‌ن باوه‌رو ئیمانن! کاتئ ژنانی موسولمانتان ماره‌ کرد بو‌خوتان، وه‌ له‌پیش ئه‌وه‌دا که‌ بچه‌ لایان ته‌لاقتان دان، ئه‌وه‌ هه‌قی عیدده‌تان به‌سه‌ریانه‌وه‌ نیه‌ تا حلیبی بکه‌ن له‌سه‌ریان.

وَقَالَ تَعَالَى: {وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا} (٢٣٤/٢).

خودای مه‌زن ده‌فه‌رموئ: ئه‌و پیاوه‌ – موسولمانانه‌ که‌ ده‌مرن و ژنه‌کانیان له‌پاش خویان به‌جئ ده‌هیلن، ده‌بئ ئه‌و ژنانه‌ تا ماوه‌ی چوار مانگ و ده‌شه‌و چاوه‌پوانی بکه‌ن و له‌و ماوه‌یه‌دا شوو نه‌که‌نه‌وه‌.

٢٢٧٤- قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) اجْتَمَعَ أَبُو سَلَمَةَ وَابْنُ عَبَّاسٍ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) وَهُمَا يَذْكُرَانِ الْمَرْأَةَ تُنْفَسُ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلَيَالٍ. فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: عِدَّتُهَا آخِرُ الْأَجَلَيْنِ. وَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): قَدْ حَلَّتْ بِالْوَضْعِ. فَجَعَلَا يَتَنَازَعَانِ ذَلِكَ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: أَنَا مَعَ ابْنِ أَخِي فَبَعَثُوا رَكِيبًا إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ يَسْأَلُهَا فَبَجَاءَ فَقَالَ: أُنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ: نَفْسَتُ سُبُعَةَ الْأَسْلَمِيَّةِ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلَيَالٍ ذَكَرْتَ ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ

(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَأَمَرَهَا أَنْ تَتَزَوَّجَ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ. وَلَفْظُ الرَّمْذِيِّ: وَضَعَتْ سُبَيْعَةً بَعْدَ وَفَاقَةِ زَوْجِهَا بِثَلَاثَةِ وَعِشْرِينَ أَوْ خَمْسَةِ وَعِشْرِينَ يَوْمًا فَ تَشَوَّفَتْ لِلنِّكَاحِ فَأُنْكِحَ عَلَيْهَا ذَلِكَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: إِنْ تَفْعَلْ فَقَدْ حَلَّ أَجْلُهَا^(۱).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بئی) گوتی: ئه‌بو سه‌له‌مه‌و ئیبینو عه‌ببا س (خودایان لئ رازی بئی) له‌ کۆبوونه‌وه‌یه‌کا باسی ئه‌و ژنه‌یان ده‌کرد که‌له‌پاش مردنی می‌رده‌که‌ی به‌چه‌ن شه‌وئ مندالی بئی. ئیبینو عه‌بباس (خودایان لئ رازی بئی) گوتی: عیدده‌ی به‌ پئی دوا واده‌یه (ئاخر الأجلین). ئه‌بو سه‌له‌مه‌و (خودای ئی رازی بئی) گوتی: به‌دانانی سکه‌که‌ی عیدده‌ی ته‌واو ده‌بئی و دروسته‌ شوو بکاته‌وه‌، جا له‌سه‌ر ئه‌مه‌ لییان بوو به‌ مشتومر، منیش گوتم: من له‌گه‌ل ئه‌بو سه‌له‌مه‌ی کاکم هاوده‌نگم، جا سواریکیان نارد بۆ لای ئوممو سه‌له‌مه‌ که‌ لیی پیرسی که‌ سواره‌که‌ هاته‌وه‌ گوتی: ئوممو سه‌له‌مه‌ گوتی: سوبه‌یه‌ی ئه‌سه‌لمیه‌ له‌پاش مردنی می‌رده‌که‌ی به‌ چه‌ند شه‌وئ مندالی بوو، وه‌ ئه‌مه‌ی باسکرد بۆ پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ربئی) پیغه‌مبه‌ریش (دروودی خودای له‌سه‌ربئی) پئی فهرموو: ده‌توانی شوو بکه‌یته‌وه‌ (ش/د/ت/ن) گفته‌ی (ت): سوبه‌یه‌ (خودای ئی رازی بئی) له‌پاش مردنی می‌رده‌که‌ی به‌ بیست و سئ پوژ یا به‌بیست و پینج پوژ مندالی بوو، وه‌ چه‌زی له‌ شوو بوو به‌لام خه‌لک تانه‌یان ئی ده‌دا، که‌چی که‌ ئه‌م باسه‌ عه‌رزی چه‌زده‌ت کرا فهرمووی: (دروودی خودای له‌سه‌ربئی): ئه‌گه‌ر شوو بکاته‌وه‌ عیدده‌ی ته‌واو بووه‌و چه‌یه‌ی هه‌له‌اتوووه‌و دروسته‌ بۆی می‌رد بکاته‌وه‌.

۲۲۷۵- وَتَقَدَّمَ فِي الصَّدَاقِ أَنَّ ابْنَ مَسْعُودٍ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) قَضَى عَلَى امْرَأَةٍ مَاتَ زَوْجُهَا قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا بِالْعَدَّةِ، وَقَالَ: مَغْقِلُ الْأَشْجَعِيِّ (رَضِيَ اللهُ عَنْهُ) هَكَذَا قَضَى النَّبِيُّ (صَلَّى اللهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (ب-۲ ز-۲۰ ل-۱ ف-۱ ج/۱ تسلسل/۲۲۰ ص الحديث رقم واحد)^(۲).

(۱) بخاری. مغازی: ۳۹۹۱، ۵۳۱۹. مسلم. طلاق: ۳۷۰۶. نسائی. طلاق: ۳۵۱۸، ۳۵۱۹، ۳۵۲۰.

(۲) تقدم تخريجه في رقم: ۲۰۶۷/۱ تسلسل/ ۳۵ من هذا المجلد.

۲۲۷۶- وللمزمذی وأبی داود: طلاقُ الأُمّةِ تُطْلَقَتانِ وَعِدَّتُهَا حَيْضَتَانِ^(۳).

تیرمذی و نه‌بو داوود (ره‌زای خودای کم‌وردیان لی‌بین) ریوایه‌ت ده‌که‌ن: حه‌زره‌ت (دروودی خودای له‌سهرین) ده‌فه‌رموی: ته‌لاقی که‌ نیزه‌ک (ئه‌مه‌ته) دوو ته‌لاقه‌ نه‌ک سی، وه‌عیدده‌یشی دوو بینویریییه‌ نه‌ک سی.

۲۲۷۷- عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: أَخْبَرْتَنِي زَيْنَبُ ابْنَةُ أَبِي سَلَمَةَ بِهَذِهِ الْأَحَادِيثِ الثَّلَاثَةِ قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ حَبِيبَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) حِينَ تُوُفِّيَ أَبُوهَا أَبُو سُفْيَانَ، فَدَعَتْنِي أُمُّ حَبِيبَةَ بِطِيبٍ فِيهِ صُفْرَةٌ خُلُوقٌ أَوْ غَيْرُهُ فَدَهَنْتُ مِنْهُ جَارِيَةً، ثُمَّ مَسَّتْ بِعَارِضِيهَا، ثُمَّ قَالَتْ: وَاللَّهِ مَا لِي بِالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ عَلَى الْمَنَبَرِ: لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُجِدَّ عَلَى مِيتٍ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. قَالَتْ زَيْنَبُ: ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى زَيْنَبِ بِنْتِ جَحْشٍ حِينَ تُوُفِّيَ أَخُوهَا، فَدَعَتْنِي بِطِيبٍ فَمَسَّتْ مِنْهُ ثُمَّ قَالَتْ: وَاللَّهِ مَا لِي بِالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ وَهُوَ عَلَى الْمَنَبَرِ: لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُجِدَّ عَلَى مِيتٍ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. قَالَتْ زَيْنَبُ: وَسَمِعْتُ أُمِّي أُمَّ سَلَمَةَ تَقُولُ جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَتِي تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا وَقَدْ اشْتَكَّتْ عَيْنُهَا أَفَتُكْحِلُهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): لَا. ثُمَّ قَالَ: إِنَّمَا هِيَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ وَقَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ؟ قَالَ حُمَيْدٌ: فَقُلْتُ لَزَيْنَبَ: وَمَا تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ؟ فَقَالَتْ زَيْنَبُ: كَانَتْ الْمَرْأَةُ إِذَا تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا دَخَلَتْ حِفْشًا، وَلَبَسَتْ شَرَّ ثِيَابِهَا، وَلَمْ تَمَسَّ طَبِيبًا وَلَا شَيْئًا حَتَّى تَمُرَّ بِهَا سَنَةٌ، ثُمَّ تُؤْتَى بِدَابَّةٍ حِمَارٍ أَوْ شَاةٍ أَوْ طَائِرٍ فَتَفْتَضُّ بِهِ، فَقَلَمًا تَفْتَضُّ بِشَيْءٍ إِلَّا مَاتَ، ثُمَّ تُخْرَجُ فَتُعْطَى بَعْرَةً فَتَرْمِي بِهَا ثُمَّ تُرَاجِعُ بَعْدَ مَا شَاءَتْ مِنْ طِيبٍ أَوْ غَيْرِهِ. رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمْ)^(۴).

(۳) بسند ضعیف (راجع رقم: ۲۱۹۶/۵).

(۴) بخاری. جنانز: ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۵۳۳۴، ۵۳۳۵، ۵۳۳۶، ۵۳۳۸، ۵۳۴۵، ۵۷۰۶. مسلم. طلاق: ۳۷۱۱، ۳۷۰۹.

حومەيدى كۆپى نافع (خوداى ئى رازى بى) گوتى: زەينەبى كچى ئە بو سەلەمە (خوداى ئى رازى بى) ئەم سى فەرمودەيەى بۆ گىپرامەو گوتى: كاتى ئەبو سوفيان مرد كه باوكى ئوممو حەبىبە بو، كه هاوسەرى پىغەمبەر بو (درودى خوداى لەسەر بى) چووم بۆ لاى ئوممو حەبىبە (بەم بۆنەيەو) روانىم ئوممو حەبىبە داواى بۆنىكى گىپراوەى كرد، كه مى زەعفەرانى تيا بو، جا هەردو دەستى كرد بە ناوياو ئىنجا دەستەكانى هىئا بەسەرى كه نيزەكەدا تا دەستى بۆنى كه مى پىوہەمىنى ئىنجا دەستى سووى بەهەردو لاپوومەتى خۇياو بۆنى دا لە خۆى و تازى شكاندو گوتى: بەو خودايەى كه هە خۆى خودايە هىچ كاريكم بە بۆنى خوش نيه، بەلام لەبەر ئەو بەكارى دەهينم چونكه لە پىغەمبەرم ژنەوت لەسەر دوانگە دەيفەرموو: ئەو ژنەى باوهرى بەخوداو بەپۆژى دوايى هەيە دروست نيه بۆى كه لەسى پۆژ پتر ماتەم بگرى بۆ مردوو مەگەر بۆ مىرد كه دە بى چوار مانگو دەشەو تازىبارى.

زەينەب (خوداى ئى رازى بى) گوتى: چووم بۆ لاى زەينەبى كچى جەحشىش بە بۆنەى مردنى براكەيەو، ديم كه ئەوئيش داواى گولاوى كردو داى لە خۆى و گوتى: بە خودا هىچ كاريكم بە بۆنى خوش نيه، بەلام لەبەر ئەو بەكارى دەهينم چونكه بۆ خۆم لە پىغەمبەرم بىست لەسەر مەنبەر دەيفەرموو: (درودى خوداى لەسەر بى) ئەو ژنەى كه ئيمان و باوهرى بە خوداو بە حسيب و لىپرسينەو پۆژى دوايى هەيە دروست نيه بۆى كه لەسى پۆژ زياتر تازى بگرى بۆ مردوو، مەگەر بۆ مىرد كه دەبى بۆ ئەو چوار مانگو دەشەو تازىبار بى.

زەينەب (خوداى ئى رازى بى) گوتى: لە ئوممو سەلەمەى دايكىشم بىست دەيگوت: ژنى هاتە خزمەتى حەزەرت (درودى خوداى لەسەر بى) گوتى: ئەى پىغەم بەرى خودا! كچەكەم مىردەكەى مردوو و چاويشى ديشى ئايا چاوى بپريژى؟ فەرمووى: (نە) ئىنجا فەرمووى: خۆى تەنيا چوار مانگو دەشەو كەچى

ئىيە هېشتا پەلەپەلى ئى دەكەن و دەتانەوى لىيى بدزنەو بەلان جاران
لەسەردەمى نەزانىدا لەپاش تىپەربوونى سالى ئەوسا پىشقلەكەتان فرى دەدا.
حومەيد (خودای ئى رازى بى) دەلى: بەزىنەبم گوت: لەپاش تىپەربوونى سالى
ئەوسا پىشقلەكەتان فرى دەدا، واتەى چى؟ گوتى: جا ران ژن كە مىردەكەى
دەمرد دەچووە ناو كۆلبەيەكەو وەو جلكىكى زۆر خراپى لەبەر دەكرد، وە
بۆنى خوش و گولآو و شتى وای لە خوى نەدەدا جا تا سالى دە پۆيى ئەمە
حا لى بوو، ئەوجا و لاخىكيان بۆ دەهینا، ئىتر ئەو و لاخە كەر بوایە، یا مەر
بوایە یا مەل بوایە ئەو خوى پى پاك دەكردەو، وەلى بە دەگمەن رى دەكەوت
كە ئەو ژنە خوى بەشتى پاك بكاتەو و ئەو شتە لەبەر ئەو پىسى و پۆخلىيە
نەمرى! ئىنجا ژنەكە لە كۆلبەكەى دەهاتە دەرەو و پىشقلىكيان دەدايە
دەستى، ئەویش پىشقلەكەى توور دەدا، ئىتر عیددەى تەواو دەبوو، وە تازىي
دەشكاندو ئەوسا ئەگەر ئارەزووى ببوایە وەك جا رانى بۆن و گولآو و شتى و
ای بەكار دەهینایەو. (ش/د/ت/ن - خودایان ئى رازى بى).

۲۲۷۸ - عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: كُنَّا نُنْهَى أَنْ نُجِدَّ عَلَى مَيْتٍ فَوْقَ
ثَلَاثٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا، وَلَا نَكْتَحِلَ وَلَا نَتَّطِيبَ وَلَا نُلْبَسَ ثَوْبًا
مَصْبُوغًا إِلَّا ثَوْبَ عَصَبٍ، وَقَدْ رُخِّصَ لَنَا عِنْدَ الطَّهْرِ إِذَا اغْتَسَلَتْ إِحْدَانَا مِنْ مَحِيضِهَا
فِي بُدَّةٍ مِنْ كُنْتِ أَظْفَارِ رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الرَّمْذِي^(۵).

ئوممو عەطىيە (خودای ئى خوش نووبى) گوتى: نەهى كراوە لە ئىمە كە
دەستەى ژنانىن كەلە سى پۆژ پتر تازى بگرىن بۆ مردوو، مەگەر بۆ مىرد، كە
دەبى چوار مانگ و دەشەو تازى بگرىن بۆى، وە لەو ماوەيەدا نابى چاو
بپىژىن، یا خۆمان بۆن خوش بكەين، یا جل و بەرگى رەنگىن لەبەر كەين،
مەگەر بەرگى كەلە پىشا رەنگ كرابى و لە پاشا چنرابى، كاتىكىش كە پاك

(۵) بخارى. حيض: ۳۱۴، ۳۱۳، ۳۱۵، ۳۷۵۷. مسلم. طلاق: ۳۷۲۰ - ۳۷۲۲. أبو داؤد. طلاق: ۲۳۰۲، ۲۳۰۳،

بووینه‌وه له بیئوژیی که ویستمان خویمان بشویرین ریگهی ئەوه‌مان دراوه که به‌قه‌د پیویست عوودو گولاًو نه‌ختی بو وانیک به‌کار بیتین. (ش/د/ن) — (خودایان لئ رازی بئ) شه‌یخان و ئەبو داوودو نه‌سائی (رمزای خودایان لئین).

٨٠) دوا گوتار باسی نشیمهن (سوکنا = جیگهی دانیشتن) و ژێوار (نه‌فه‌قه)

خاتمة فی السکنی والنفقة

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: {أَسْكِنُوهُمْ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُمْ لِأُضْيَقُوا عَلَيْهِمْ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ} (٦/٦٥).

واته: خودای گه‌وره ده‌فه‌رموی: ئەو ژنه تەلاقداوانه تا له عیدده‌دان دایان بنیئ له‌و شوینانه‌دا که خوٲانی تیا داده‌نیشتن به پیی دارایی و ته‌واناتان، وه زیانیان پی مه‌گه‌یه‌نن و له جیگهی نابارا دایان مه‌نیئ هه‌تا ته‌نگیان پی هه‌لچنن و له‌به‌ر ناچاری ده‌ربچن، وه ئەگه‌ر سکدار بوون خه‌رجیان بکیشتن و پیویستی ژێواریان بو جیبه‌جئ بکه‌ن تا سکه‌که‌یان داده‌نین.

٢٢٧٩- عَنْ الْفَرِيعَةِ بِنْتِ مَالِكِ الْخُدْرِيَّ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا) أَنَّهَا جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) تَسْأَلُهُ أَنْ تُرْجَعَ إِلَى أَهْلِهَا فِي بَنِي خُدْرَةَ فَإِنَّ زَوْجَهَا خَرَجَ فِي طَلَبِ أَعْبَدٍ لَهُ أَبْقُوا حَتَّى إِذَا كَانُوا بِطَرْفِ الْقُدُومِ لِحِقِّهِمْ فَقَتَلُوهُ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنْ أُرْجَعَ إِلَى أَهْلِي فَإِنَّهُ لَمْ يَتْرُكْنِي فِي مَسْكَنِ يَمْلِكُهُ وَلَا نَفَقَةٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): نَعَمْ. فَخَرَجْتُ حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي الْحُجْرَةِ أَوْ فِي الْمَسْجِدِ دَعَانِي أَوْ أَمْرِي فَدُعِيتُ لَهُ فَقَالَ: كَيْفَ قُلْتَ. فَرَدَدْتُ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ الَّتِي ذَكَرْتُ مِنْ شَأْنِ زَوْجِي قَالَتْ فَقَالَ: امْكُثِي فِي بَيْتِكَ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ. قَالَتْ: فَأَعْتَدْتُ فِيهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. فَأَخْبَرْتُ عُثْمَانَ بِهَذَا فَأَتْبَعَهُ وَقَضَى بِهِ. رَوَاهُ أَصْحَابُ السُّنَنِ (بِسْنَدٍ صَحِيحٍ) ^(١).

فوره‌یعه‌ی کچی مالیکی خودری (خودای ئی رازی بن) گوتی: پویشتم بۆ مالی باوانم له به‌نی خودره چونکه می‌رده‌که‌م چهند به‌نده‌یه‌کی هه‌بوو، هه‌له‌اتبوون، ئه‌ویش پویشتم به‌ دوایانا، تا ده‌ورو به‌ری قه‌ددوم پییان ده‌گا، وه‌له‌وئ به‌نده‌کان گه‌له‌کۆمه‌ی ئی ده‌که‌ن و ده‌یکوژن جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی نه‌خانوویه‌کی بۆ به‌جئ هیشتووم که هی خۆی بئ تا ستاری تیا بکه‌م، وه‌ نه‌ژیوارو خه‌رجی، له‌به‌ر ئه‌وه‌ ده‌مه‌وئ بگه‌ریمه‌وه‌ بۆ مالی باوانم.

حه‌زهرت (سروودی خودای له‌سه‌ر بئ) فه‌رمووی: به‌ئێ باشه‌ جا که‌له‌ خزمه‌تی هه‌لسام پویشتم تا گه‌یشتمه‌ هۆده‌که‌ی خۆی، یا گوتی: پویشتم تا گه‌یشتمه‌ ناو مزگه‌وت دیسان بانگی کردمه‌وه‌، یا فه‌رمانی کرد دیسان بانگیان کردمه‌وه‌ بۆی، جا که‌ چوومه‌وه‌ خزمه‌تی فه‌رمووی: چۆنت گوت منیش سه‌ر له‌نوئ کاره‌ ساتی می‌رده‌که‌م بۆ گێڕایه‌وه‌، جا فه‌رمووی: له‌ ماله‌که‌تا بمینه‌ره‌وه‌و مالی می‌رده‌که‌ت به‌ جئ مه‌هیلّه‌ هه‌تا عیدده‌ت به‌سه‌ر ده‌چئ! ئیتر منیش له‌وئ چوار مانگ و ده‌ شه‌و عیدده‌م گرت، وه‌ له‌ سه‌رده‌می جینیشینی عوسماندا ئه‌م داستانه‌م عه‌رزى عوسمان کرد عوسمانیش په‌یره‌ویی ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی ده‌کردو کردی به‌سه‌ر مه‌شق و هوکمی پئ ده‌کرد (د/ت/ن-ص).

۲۲۸۰- عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ أَبَا عَمْرٍو بْنَ حَفْصٍ طَلَّقَهَا الْبُتَّةَ وَهُوَ غَائِبٌ فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا وَكَيْلُهُ بِشَعِيرٍ فَسَخَطَتْهُ فَقَالَ وَاللَّهِ مَا لَكَ عَلَيْنَا مِنْ شَيْءٍ. فَجَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ: لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِ نَفَقَةٌ. فَأَمَرَهَا أَنْ تَعْتَدُ فِي بَيْتِ أُمِّ شَرِيكِ ثُمَّ قَالَ: تِلْكَ امْرَأَةٌ يَغْشَاهَا أَصْحَابِي اعْتَدَى عِنْدَ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ فَإِنَّهُ رَجُلٌ أَعْمَى تَضَعِينَ يَابِكَ فَإِذَا حَلَلْتَ فَادْبِينِي. قَالَتْ: فَلَمَّا حَلَلْتُ ذَكَرْتُ لَهُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ وَأَبَا جَهْمٍ خَطَبَانِي. فَقَالَ: أَمَّا أَبُو جَهْمٍ فَلَا يَضَعُ عَصَاهُ عَنْ عَاتِقِهِ وَأَمَّا مُعَاوِيَةُ فَصُعْلُوكُ لَا مَالَ لَهُ الْكِحَى أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ. فَكَرِهْتُهُ ثُمَّ قَالَ: الْكِحَى أَسَامَةُ. فَتَكَحُّتُهُ فَجَعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا وَاعْتَبَطْتُ بِهِ. رَوَاهُ الْخَمْسَةُ إِلَّا الْبُخَارِي^(۲).

(۲) مسلم. طلاق: ۳۶۸۸ - ۳۷۰۲. أبو داود. طلاق: ۲۲۹۰. نسائي. نکاح: ۳۲۲۲، ۳۵۵۴. ترمذی. طلاق: ۱۸۰م.

٢٢٨١- وَعَنْهَا قَالَتْ: طَلَّقَنِي زَوْجِي ثَلَاثًا فَلَمْ يَجْعَلْ لِي رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) سَكْنَى وَلَا نَفَقَةً. رَوَاهُ مُسْلِمٌ وَأَبُو دَاوُدَ (٣).

(۲) مسلم. طلاق: ۳۶۸۹.

۲۲۸۲- عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا مَعَ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدٍ فِي الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ وَمَعَنَا الشَّعْبِيُّ فَحَدَّثَ الشَّعْبِيُّ بِحَدِيثِ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لَمْ يَجْعَلْ لَهَا سَكْنَى وَلَا نَفَقَةً ثُمَّ أَخَذَ الْأَسْوَدُ كَفًّا مِنْ حَصَى فَحَصَبَهُ بِهِ. فَقَالَ: وَبِئْسَ مَا حَدَّثَ بِمِثْلِ هَذَا؟! قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: لَا تَتْرُكُ كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّنَا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لِقَوْلِ امْرَأَةٍ لَا تَذَرِي لَعْلَهَا حِفْظَتَ أَوْ نَسِيتَ، لَهَا السَّكْنَى وَالنَّفَقَةُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: {لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ}. رَوَاهُ الْخَمِيسَةُ إِلَّا الْبُخَارِيَّ^(۴).

ئەبو ئیسحاق (خودای ئی رازی بێ) گوتی: لەگەڵ ئەسوودی کوپی یەزیددا لە مزگەوتی گەورە کوفە دانیشتبووین شەعبیشمان لەگەڵ بوو، شەعبی ئەو فەرموودەییە گێڕایەوێ کە فاطیمە کچی قەیس دەلی: پیغەمبەر (سەددی خودای لەسەر بێ) نە جیگە دانیشتنی دامی و نە ژێوار (نەفەقە) ی بوو بڕیمەو، ئەسوەدیش چنگی چەوی هەلگرت و چنگە چەوێکە تێ گرت و گوتی: خانە خراپ! ئەمە چییە توو دەگێڕیتەو؟ ئەو ئەو نەبوو کە ئەم قەسەیان گێڕایەوێ بوو عومەری کوپی خەططاب (خودای ئی رازی بێ) عومەر گوتی: ئیمە بە قەسە ژنی واز نایەنین لە نامە خودا و یاسای پیغەمبەری، کە نازانین ئەو ژنە شەکی بەباشی لەیاد ماو، یا لەیادی نەماو، ژنی ته‌لاقدراو هەم مافی جیگە دانیشتنی هەبوو هەم نەفەقە و ژێوارو خەرجیشی دەکەوی، خودای گەورە لەم بابەتەو دەفەرموی:

{لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ} (۱/۶۵).

واتە: ئەو ژنە ته‌لاقدراوانە دەرمانەکان لە هۆدەو مائی شەری خۆیان تا عیددەکەیان ته‌واو دەبێ، وە نابێ خۆشیان لە هۆدەو مائی خۆیان دەرچن، مەگەر کاریکی ناباری ناشرینیان ئی دەرکەوی. (م/د/ت/ن).

(۴) مسلم. طلاق: ۳۶۹۶. ترمذی. نکاح: ۱۱۲۵. نسائی. طلاق: ۳۴۱۸، ۳۵۵۲.

۲۲۸۳- وَقَالَ جَابِرٌ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ): طَلَّقْتُ خَالَتِي ثَلَاثًا فَخَرَجَتْ تَجِدُ نَخْلًا لَهَا فَلَقِيَهَا رَجُلٌ فَتَهَاهَا فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ لَهَا: اخْرُجِي فَجُدِي نَخْلَكَ لَعَلَّكَ أَنْ تَصَدَّقِي مِنْهُ أَوْ تَفْعَلِي خَيْرًا. رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَمُسْلِمٌ وَالنَّسَائِيُّ^(۵).

جابر (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پوریکم سئ ته‌لاقه درا بوو، جارئ ده‌چیته دهره‌وه خورماکه‌ی برنئ، پیاویکی پی ده‌گا نه‌هیی ئی ده‌کاو پیی ده‌لئ: تو هیشتا عیدده‌ت ته‌واو نه‌بووه چؤن له‌مال دهرده‌چیت؟ پووریشم نه‌مه‌ه‌ری حه‌زده‌ت (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) ده‌کا پیی ده‌فه‌رموئ: دهرچؤو بچؤ خورماکه‌ت برنه، سا به‌شکوو خیریکی ئی بکه‌ی، یا چاکه‌یی بکه‌ی خو تو به‌نده‌یی نیت له‌کونی ژووره‌وه نه‌یه‌یته دهره‌وه (د/م/ن).

۲۲۸۴- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ مَا تَرَكَ غَنًى، وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَأَبْدَأُ بِمَنْ تَعُولُ. تَقُولُ الْمَرْأَةُ: إِمَّا أَنْ تُطْعِمَنِي وَإِمَّا أَنْ تُطَلِّقَنِي. وَيَقُولُ الْعَبْدُ أَطْعِمْنِي وَاسْتَعْمِلْنِي. وَيَقُولُ الْإِبْنُ أَطْعِمْنِي، إِلَى مَنْ تَدْعُنِي؟ فَقَالُوا يَا أَبَا هُرَيْرَةَ سَمِعْتَ هَذَا (كُلُّهُ) مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: لَا هَذَا (الكلام الأخير وهو تقول المرأة إلى آخره مُدرجٌ في الحديث، وهو) مِنْ كَيْسِ أَبِي هُرَيْرَةَ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ وَاحِدٌ^(۶).

ئه‌بو هوره‌یره (خودای ئی رازی بئ) گوتی: پیغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌ر بئ) فه‌رمووی: گه‌وره‌ترین خیر ئه‌و خیره‌یه که له‌سه‌ر تی‌ری و ده‌وله‌مه‌ندی بی، هه‌رچه‌نده راسته چه‌نده‌ی له‌ده‌ستی پیاوی که‌م ده‌ست دئ ئه‌وه خیریکی که ئی مه‌زنه، به‌لام هه‌ندی هه‌ژار ده‌چن له‌ده‌می مال و مندالی خویانی ده‌گرنه‌وهو ده‌یکه‌ن به‌قوپگی ئه‌م و ئه‌ودا ده‌ستی خیرکه‌ریش له‌ده‌ستی خیر وهرگر باشته‌ره، وه له‌خیزانی خوشته‌وه ده‌ست پی بکه به‌شت به‌خشین و مال به‌ختکردن. ژن ده‌لئ: یا نام بده یا ته‌لاقم بده، به‌نده‌یش ده‌لئ: تی‌رنان و

(۵) مسلم. طلاق: ۳۷۰۵. أبو داود. طلاق: ۲۲۹۷. نسائی. طلاق: ۲۵۵۲.

(۶) بخاری. نفقات: ۵۲۵۵.

ئاوم بکهو ئیشم پی بکه، کوپیش ده‌لی: ئەگەر خۆت بە خێوم ناکە‌ی ئە‌ی بە ته‌مای کێ‌ی کە‌بم سپێری پی‌ی تا بە‌خێوم بکا؟! گوتیان: ئە‌ی ئە‌بو هورەیره! ئە‌م پە‌راویزە‌ی دواوە شت لە پی‌غە‌مبەر خۆ‌ی بیستوووە ئە‌مە‌ی گوتت هە‌مووی فە‌رمایشتی ئە‌وە، یا لە‌وی‌وە کە گوتت ژن ده‌لی.. تاد. تی‌چە‌ن و پە‌راویزی خۆ‌تە؟ گوتی: نە‌، ئە‌مە‌م هە‌مووی لە‌ حە‌زرت (دروودی خودای لە‌سەر بێ) نە‌بیستوووە ئە‌م پە‌راویزە‌ی تی‌چە‌نە‌و ه‌ی گیرفانی خۆ‌مە! (ئیمامی بوخاری و ئیمامی ئە‌حمەد (پڕ‌گۆ‌پی موبارە‌کیان لە‌ نووری خودای گە‌ڕە‌بێ) ئە‌م حە‌دیثە‌یان ر‌یوایەت کردوووە).

۲۲۸۵- عَنْ عُمَرَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) أَنَّ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كَانَ يَبِيعُ نَخْلَ بَنِي النَّضِيرِ، وَيَخْسُ لَهُلِهِ قُوتَ سَنَتِهِمْ. رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ) (۷).

عومەر (خودای ئی‌خۆش نووبێ) گوتی: پی‌غە‌مبەر (دروودی خودای لە‌سەر بێ) کە بە‌ری باخە خورماکانی بە‌نی نە‌ضیری دە‌فرۆشت هە‌موو جارێ بە‌شی نانی سالی خیزانە‌کە‌یی ئی‌ د‌اده‌نا (د- خودای ئی‌رازی بێ) واتە: ئیمامی بوخاری ئە‌م فە‌رموو‌ده‌یه‌ی گ‌ی‌راوه‌ته‌وه، (رە‌زای خودای لێ‌بێ).

۲۲۸۶- عَنْ عَائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) أَنَّ هِنْدَ بِنْتَ عُتْبَةَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلًا شَجِيحًا، وَلَيْسَ يُعْطِينِي مَا يَكْفِينِي وَوَلَدِي، إِلَّا مَا أَخَذْتُ مِنْهُ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ فَقَالَ: خُذِي مَا يَكْفِيكَ وَوَلَدَكَ بِالْمَعْرُوفِ. رَوَاهُ الشَّيْخَانِ (رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا) نَسَالَ اللَّهُ السَّرَّ وَالتَّوْفِيقَ، وَاللَّهُ أَعْلَى وَأَعْلَم. ثُمَّ الْجُزْءُ الثَّانِي. وَعِدَّةُ أَحَادِيثِهِ (۱۳۸۰) ثَمَانُونَ وَثَلَاثًا وَأَلْفٌ - وَيَلِيهِ الْجُزْءُ الثَّالِثُ وَأَوَّلُهُ (كِتَابُ الْحُدُودِ وَالذِّيَّاتِ) (۸).

عائیشە (خودای گە‌ڕە‌ی لێ‌رازی بێ) گوتی: ه‌یندی ک‌چی عوتبە گوتی: ئە‌ی پی‌غە‌مبەر‌ی خودا! ئە‌بو س‌وفیانی م‌ی‌ردم پ‌یاویکی ر‌ژدو گیرەو ئە‌وه‌نده‌م ناداتی کە بە‌شی خۆ‌م و منالە‌کانم بکا، مە‌گەر ئە‌و نە‌زانێ خۆ‌م شتی تری ب‌بە‌م

(۷) بخاری. نفقات: ۵۳۵۷، ۳۰۹۴، ۲۹۰۴، ۴۰۳۳، ۴۸۸۵، ۵۲۵۷، ۵۲۵۸، ۶۷۲۸، ۷۳۰۵۲.

(۸) بخاری نفقات: ۵۳۶۴.

ئهوسا به‌شمان بکا. فهرمووی: ئه‌وه‌نده ببه که به‌شی خۆت و مناله‌کانت بکا، به‌شیوه‌یه‌کی په‌سه‌ند، به پیتی یاسای شهرع (ش = شه‌یخان، ره‌زای خودایان لیبی) له خودای گه‌وره داوا ده‌که‌ین که سپرمان بی‌پۆشی و کارمان راست کا، خودای گه‌وره‌و پایه‌بلند خۆی زاناتره به هه‌موو شتی.

دانهر (پرگۆپی پیوژی له نوورو رحمتی خودای گه‌وره میهره‌بان بێ) له میدا ده‌لی: جزمی دووه‌م ته‌واو، ژماره‌ی فهرمووده‌کانی (١٣٨٠) هه‌زارو سێ سه‌دو هه‌شتا فهرمووده‌یه.

منی به‌نده له‌م میانه‌دا ده‌لیم: له کۆتایی ره‌شنووس (موسوه‌ده‌ده‌ی ئه‌م به‌رگه‌دا له کاتی خۆیا ئه‌مه‌م نووسیوه به‌بێ زیادو که‌م: جزمی دووه‌م ته‌واو بوو له کارژیر یانزه‌ی پۆژی (١٩٧٥/٥/٤) له هۆده‌که‌ی خۆما له نه‌خۆشخانه‌ی سه‌ربازی که‌رکوک.

فهرس المواضيع

زنجيره	پښتني سهرباسه كان	لا پهره
١	نامه‌ي زمكات	٢
٢	باسي په كه‌م: پيداويستي و گه‌ورمبي زمكات	٣
٣	باسي دووهم: هره‌شه‌كردن له زمكات نه‌دهر	٩
٤	زمكات له‌چي دهكه‌وئ و له‌چي ناكه‌وئ	١٣
٥	باسي سيپه‌م: زمكاتي وشرو ولاخ و مه‌رو بزن	١٧
٦	ناژالي ناوبراو نه‌گهر نه‌بوو چي له جياتي دهرئ	٢١
٧	مه‌رجي زمكاتي ناژه‌ل	٢٢
٨	باسي چوارهم: باسي زمكاتي دامه‌وي‌له و ميبوه	٢٦
٩	خه‌ملاندني باخي ميوو باخي خورما	٢٧
١٠	زمكاتي زير زيو	٢٨
١١	زمكاتي مالي بازارگاني	٣٠
١٢	باسي پينجه‌م: باسي زمكاتي خشل و مالي هه‌تيوو زمكاتي هه‌نگوين	٣١
١٣	زمكاتي مالي هه‌تيو	٣٣
١٤	زمكاتي هه‌نگوين	٣٤
١٥	باسي شه‌شه‌م: باسي سهرقره	٣٥
١٦	نه‌ندازدي سهرقره مه‌نيكه به‌مه‌ني مه‌دينه	٣٦
١٧	دروسته زمكات پيش بخري، ههر وهك دروسته بدرئ به هه‌زاراني شوي‌نيكي تر	٣٩
١٨	دمستووري زمكاتدمرو زمكاتوه‌رگر	٤٠
١٩	باسي هه‌وته‌م: باسي نه‌و كه‌سانه كه زمكاتو سهرقرميان بي دشن، وهك پني ناشي	٤٣
٢٠	زمكات به‌خانه‌واده‌ي پيغه‌مبه‌ر (دروودي خودي له‌سهرين) و به نوكه‌راني نه‌وانيش ناشي	٤٨
٥١	باسي هه‌شته‌م: باسي گه‌ورمبي خو‌پاراستن له رووزمردي سوالگردن و باسي ره‌غنه‌گرتن له سوالگردن مه‌گهر له‌به‌ر ناچاربي	
٢١		
٥٨	باسي نو‌هه‌م: باسي مال خه‌رجكردن و خيركردن نه‌م باسه چه‌ند لكيني لي	
٢٢	ده‌بيته‌وه. خير بؤ خويش خيرتره	
٦١	چه‌شنه خيريني زور نايب	
٦٢	هاندان له‌سهر خيركردن به تيكرابي	
٢٤		
٦٨	پاشه‌كي: پاريزو گوريز له‌منه‌تكردن چه‌نده جوانه به‌خشنديي و خيرو خيراتي په‌نامه‌كي!	
٢٥		

زنجيره	پېړستی سهرباسه كان	لا پهره
٢٦	نامه‌ی رۆژوو:	٧٠
٢٧	باسی یه‌که‌م: رۆژووی رهمه‌زان فه‌رزه	٧٠
٢٨	باسی دووهم: باسی گه‌وره‌یی رۆژوو	٧٤
٢٩	رۆژوو له‌ که‌یه‌وه بۆ که‌یه‌و له‌ پېشا چۆن بووه	٨٠
٣٠	نیشانه‌ی سپیدپه‌هنا (فه‌جری صادق)	٨٥
٣١	باسی سېه‌هم: گرتن و شکاندن رۆژوو به‌ دیتنی مانگی نوێ پېوێست ده‌بی	٨٥
٣٢	دیتنی مانگی نوێ به‌شایه‌تی پیاویکی راستال ساغ ده‌بیته‌وه	٨٧
٣٣	گشت ولاتی دیتنی خۆی هه‌یه	٨٩
٣٤	باسی چواره‌م: باسی نیته‌ئینان و نه‌وه‌ی که‌ بۆ رۆژوووه‌وان جوانه‌ بیکا	٩٠
٣٥	نرای کاتی به‌ربانگ کردنه‌وه	٩٥
٣٦	پاراستنی زمان	٩٧
٣٧	باسی سیواک	٩٧
٣٨	خویندن قورئان و به‌خشنده‌یی له‌ مانگی رهمه‌زانا که‌ ئی سوننه‌تن	٩٨
٣٩	شه‌وونویزی رهمه‌زان، واته‌: نویزی ته‌راویح	١٠٠
٤٠	ژماره‌ی ته‌راویح	١٠٤
٤١	باسی پینجه‌م: باسی نه‌و شتانه‌ی بۆ رۆژوو ده‌ست ناده‌ن	١٠٥
٤٢	یه‌کیک له‌وانه‌ جووتبوون و دروست بوونه	١٠٥
٤٣	یه‌کیک تر له‌وانه‌ خواردن و خواردنه‌وه‌و خۆرشانده‌وه‌یه‌ به‌ ئارمژوو	١٠٦
٤٤	یه‌کیک تریان نه‌وه‌یه‌ که‌ چه‌ن رۆژی رۆژوو بداته‌ دم یه‌ک و له‌ ماوه‌یه‌دا شه‌وو	١٠٧
٤٥	رۆژ به‌رۆژوو بێ	
٤٦	یه‌کیک تریان ده‌ستبازی و ماچکردنه‌	١٠٨
٤٧	یه‌کیک تریان زیاده‌ره‌وی له‌ ئاورادان له‌دم و له‌ لووت	١٠٩
٤٨	له‌شپیی رۆژوو ناشکین	١١٠
٤٩	که‌له‌شاخ گرتن و کلکردنه‌ چاو و خۆشۆردن فه‌ی ناکه‌ن	١١٠
٥٠	باسی شه‌شه‌م: باسی هۆیه‌کانی شکاندن رۆژوو	١١٢
٥١	پیر و زنی دووگیان و زنی مه‌مکده‌رو نه‌خۆشی که‌ هیوای چاک بوونه‌وه‌ی نه‌بی	١١٦
	نه‌مانه‌ رۆژووناگرن به‌لام ده‌بی بریتی (که‌هارمت) بدن	
	پېوێسته‌ له‌سه‌ر زه‌یستان و بېنویژ که‌ به‌رۆژوو نه‌بن، به‌لام	١١٨

لا پېره	پېړستی سهرباسه کان	زنجیره
۱۱۹	رؤزووی مردوو ههزا دهگریتهوه، وه دروسته فیدیهشی بۆ بدرئ	۵۲
۱۲۱	باسی جهوتم؛ باسی شەوی لهیلهتولقهدر	۵۳
۱۲۲	لهیلهتولقهدر له شهوهکانی دهی دواپی رهمهزاندايه	۵۴
۱۲۶	واباوه که شهوی بستم و جهوت شهوی لهیلهتولقهدره	۵۵
۱۲۷	نههی گراوه له گرتنی رؤزووی ئەم رۆزانه: رۆزی جهژنی رهمهزان و	۵۶
۱۲۸	له نیوهی دواپی کوئهمانگیشا رؤزوو باش نیه	۵۷
۱۲۹	رؤزووی رۆزی گومان (یوم الشک: گومانه رۆز)یش باش نیه	۵۸
۱۲۹	گرتنی رؤزووی ههینی یا شههمه به تهنیا باش نیه	۵۹
۱۳۰	باسی ههشتم؛ باسی رؤزووی سوننمت	۶۰
۱۳۰	رؤزوو له مانگی موچهردما سوننهته	۶۱
۱۳۱	گرتنی رؤزووی رۆزی عاشوورا	۶۲
۱۳۷	گرتنی رؤزووی رهجهب	۶۳
۱۳۸	گرتنی رؤزووی کوئهمانگ	۶۴
۱۳۹	رؤزووی رۆزی نیوه راستی کوئهمانگ: شهوی بهرات	۶۵
۱۴۱	رؤزووی شەش رۆز له مانگی شهشهلان (واته: مانگی شهووال) سوننهته	۶۶
۱۴۲	دهی قوربان: دهی نۆمینه	۶۷
۱۴۳	گرتنی رؤزووی رۆزی عارفه بۆ کهسێ خهریکی جهج نهبی	۶۸
۱۴۴	هەر کهسێ (له ههموو مانگی) سێ رۆز بهررؤزووی، وهک سأل دوانزه مانگه.....	۶۹
۱۴۶	رؤزووی ئەپيامولبیض (واته: رۆژه شهو سپیهکا)	۷۰
۱۴۷	گرتنی رؤزووی دووشهم و پینج شهم سوننهته	۷۱
۱۴۸	رؤزووی رۆژنا رۆژی	۷۲
۱۴۸	رؤزووی سأل دوانزه مانگه	۷۳
۱۵۲	ئەوهی رؤزووی سوننمت دهگری خوی ئاغای خۆیهتی	۷۴
۱۵۳	رؤزووهوان ههبوولی دهعومت دهکا	۷۵
۱۵۴	پاشهکی؛ باسی خهلوکهکیشان (ئیعیتیکاف)	۷۶
۱۵۶	خهلوکهکیش بۆ پئویستی خوی له مرگهوت دهردهچی	۷۷
۱۵۷	ئایا رۆزوو مهرجه بۆ خهلوکهکیشان؟	۷۸
۱۵۸	خپرو گهورمی خهلوکهکیشان	۷۹

زنجیره	پېړستی سهرباسه کان	لا پهره
۸۰	نامه‌ی هه‌ج و عه‌مه:	۱۶۰
۸۱	باسی یه‌که‌م: باسی گه‌وره‌یی هه‌ج:	۱۶۰
۸۲	باسی دووهم: باسی هه‌رزبوونی هه‌ج:	۱۶۳
۸۳	هه‌ج هه‌زا ده‌کرته‌وه بۆ مردوو، وه هه‌جی مناش دروسته	۱۶۸
۸۴	به‌ده‌م هه‌ج‌کرده‌وه کاسپیکردن هه‌ی نا‌کا	۱۶۹
۸۵	نیشان‌ه‌ی کات و واده‌و شوینی دابه‌ستنی ئی‌جرامی هه‌ج و عه‌مه	۱۷۱
۸۶	باسی سییه‌م: باسی ئه‌و شتانه که له ماوه‌ی ئی‌جرام به‌ستندا هه‌رام ده‌بی ...	۱۷۳
۸۷	یه‌کی‌کی تریان راو‌کردن و نی‌چیر‌گرتن، مه‌گه‌ر ه‌ی زیانه خورو	۱۷۵
۸۸	یه‌گی تریان ژنه‌ینان و ژن به شوودانه	۱۷۸
۸۹	ئی‌جرامدار خو‌ش‌و‌ردن و که‌له‌شا‌خ‌گرتن و چاو‌رشتنی بۆ هه‌یه	۱۷۹
۹۰	ئی‌جرام به‌ستن له میقاته‌وه	۱۸۱
۹۱	له‌به‌یکه‌کردن	۱۸۴
۹۲	باسی چواره‌م: باسی جو‌ره‌کانی هه‌ج و عه‌مه‌و کردارمه‌کانیان:	۱۸۷
۹۳	جو‌ری یه‌که‌م: کردنیان به جیا‌جیا	۱۸۷
۹۴	جو‌ری دووهم: ته‌مه‌توو‌عه (ئی‌جرام به‌ستن به‌عه‌مه‌ له‌پیش کردنی هه‌جدا)	۱۸۸
۹۵	جو‌ری سییه‌م: قیرانه. واته: کردنی هه‌ج و عه‌مه‌ به‌یه‌که‌وه	۱۹۱
۹۶	تیکه‌ل‌کردنی عه‌مه‌وه هه‌ج	۱۹۴
۹۷	شه‌ومان‌ه‌وه له‌ ذی طه‌وا وه‌ جو‌ونه‌ ناو مه‌که‌که به‌ رۆژ	۱۹۵
۹۸	ته‌وا‌فی به‌یت: هه‌وت جار هه‌ئسو‌وران له‌سه‌ر شیوه‌ی ئایین به‌ ده‌وری که‌عه‌به‌دا	۱۹۶
۹۹	ده‌سته‌ینان به‌ هه‌ج‌ه‌رولنه‌سه‌وه‌وه به‌ هه‌ردوو گۆشه‌یه‌مانییه‌کان و به‌...	۲۰۰
۱۰۰	مه‌رجی ته‌وا‌ف چیه‌یه	۲۰۳
۱۰۱	گه‌ه‌ران و هاتو‌چۆی نی‌وانی سه‌ه‌واو مه‌ه‌وه	۲۰۴
۱۰۲	نزاو پارانه‌وه‌وه ویردی کاتی ته‌وا‌ف و کاتی هاتو‌چۆی نی‌وانی سه‌ه‌واو مه‌ه‌وه	۲۰۸
۱۰۳	جووت‌کار (ه‌ارین) واته: که‌سه‌ی هه‌ج و عه‌مه‌ به‌خاته پال یه‌ک و به‌یه‌که‌وه....	۲۱۲
۱۰۴	بێ‌نی‌وێزو زمیستان هه‌موو هه‌رمانه‌کانی هه‌ج و عه‌مه‌ ده‌که‌ن، ته‌نیا....	۲۱۴
۱۰۵	رۆپشتن بۆ نی‌ستگای عه‌رمفات، وه‌ عه‌رمفات هه‌مووی نی‌ستگایه	۲۱۵
۱۰۶	نزاو پارانه‌وه‌وه‌ی رۆژی عه‌رمفه‌ گیرایه	۲۱۷
۱۰۷	که‌سه‌ی فریای عه‌رمفات نه‌که‌وێ هه‌جی له‌ ده‌ست ده‌چێ	۲۱۹

زنجیره	پېړستی سهرباسه کان	لا پېره
١٠٨	رؤیشتن له خاکی عمرهفاتوهو بؤ مزدهلیفهو شهومانوهو لهوئ	٢٢١
١٠٩	لازه بوون (زدهعیف)هکان له پېشهوه دهرپون بؤ مینا	٢٢٤
١١٠	شهومانوهو له خاکی مینا له رۆزی جهزن و سئ رۆژهکانی دواى جهژندا	٢٢٥
١١١	بهرد فرپندان بؤ کؤگا بهردهکهی عهقهبه	٢٢٧
١١٢	ئیحرام شکاندنې پهکهم	٢٢٩
١١٣	باسی کوشتی و ئهو نازهلئی دهست دهدا بؤ قوربانې	٢٣٠
١١٤	گوشتی قوربانې هم لئی دهبهخشنهوهو هم لیثی دهخون	٢٣٣
١١٥	سهرتاشین یا مووی سهرکورتکردنهوه	٢٣٤
١١٦	وتاری پۆزی جهزن	٢٣٦
١١٧	تهوافی ههرز	٢٣٩
١١٨	ردهجی شهبان له رۆژهکانی (ئهیپامو تهشریق)دا پئویسته	٢٤٠
١١٩	رؤیشتن له میناوو بؤ نهبطهحو شهومانوهو لهوئ	٢٤٣
١٢٠	فهروودهی حهجی مائناوایی (حجه الوداع)	٢٤٦
١٢١	باسی پېنجهم: باسی عهمره	٢٥٨
١٢٢	پېغهمبهر (دروودی خودای لهسهرېئ) چهند عهمره ی کردوو	٢٦٠
١٢٣	کردارمهکانی عهمره (ئعمالی عهمره)	٢٦١
١٢٤	کردنی عهمره کاتی بؤ نیه	٢٦٣
١٢٥	مانهوه له مهککه لهپاش تهواوکردنی حهجو عهمره، وه تهوافی مالاوایی	٢٦٥
١٢٦	باسی شهشهم: باسی ئیحصار، واته: قهدهغه کردنی حاجی و عهمرهکهر له	٢٦٧
١٢٧	باسی ئیحصار له عهمره	٢٦٩
١٢٨	حوکمی چوونهلای ژن لهکاتی کردنی حهجو عهمره	٢٧٠
١٢٩	هؤکانی تۆلهدان (فیدیه) وه تۆله دمبئ چی بئ	٢٧١
١٣٠	تۆله نهچیر	٢٧٢
١٣١	ناژهلی دیاریی بهست (ههرهم)ی پېرۆزی مهککه	٢٧٤
١٣٢	لهکاتی پئویستیدا سواربوونی ولاخی قوربانې و دیارییی بهیت دروسته	٢٧٧
١٣٣	ناژهلی دیاری نهگمر لهرئ پهکی کهوت سهر دمېرې بؤ خهئک	٢٧٨
١٣٤	باسی ههوتهم: باسی ریزو گهورهیی دوو بهسته پېرۆزهکان، که مهککه ی بهرینزو..	٢٧٩
١٣٥	بهشی یهکهم: باسی گهورهیی بهست (ههرهم)ی مهککه ی بهرینز	٢٧٩

زنجیره	پیرستی سهرباسه‌کان	لاپه‌ره
١٣٦	چوون بۆ مه‌ککه به‌یئ ئیحرام به‌ستن دروسته	٢٨٤
١٣٧	لێ‌بردن و خواردنه‌وه‌ی ناوی بیری زه‌مزهم	٢٨٥
١٣٨	خیری ناودان به‌ حاجییان	٢٨٧
١٣٩	به‌شی دووهم: باسی که‌عبه، خودا بی پارێزێ	٢٨٩
١٤٠	نوێژکردن له‌ناو مائی کابه‌دا دروسته‌وه‌ حیجریش به‌شیکه‌ له‌کابه	٢٩١
١٤١	که‌نج (که‌نن) که‌ه‌ی که‌عبه	٢٩٥
١٤٢	له‌شکرئ شالۆ دێنن بۆ سهر که‌عبه، وه‌ له‌رێ ژۆده‌چن به‌ناخی زه‌ویدا	٢٩٦
١٤٣	به‌شی سێهه‌م: باسی که‌وره‌یی مه‌دینه	٢٩٧
١٤٤	به‌شی چواره‌م: باسی به‌ستا (حه‌ره‌م) ی مه‌دینه	٢٩٩
١٤٥	که‌سێ ده‌س درێژی له‌ دارو دره‌خت و نه‌چیری حه‌ره‌م بکا رووت ده‌کریته‌وه‌و...	٣٠٣
١٤٦	له‌ سایه‌ی خودای که‌وره‌وه‌ مه‌دینه شاریکی پارێزراوه‌و پاسه‌وان و ئیشکچی به‌...	٣٠٤
١٤٧	به‌شی پێنجه‌م: دووعاو نزای پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین) بۆ مه‌دینه و بۆ...	٣٠٥
١٤٨	پاشه‌کی، باسی هان‌دان و شیتگی‌کردنی موسولمانان له‌سه‌ر دانیشتن و نیشته‌جێ...	٣١١
١٤٩	سه‌ردان له‌ گۆزی پێغه‌مبه‌ر (دروودی خودای له‌سه‌رین)	٣١٥
١٥٠	نامه‌ی کرین و فروشتن و کشتوکال و ده‌قف	٣١٨
١٥١	باسی یه‌که‌م: باسی که‌پان به‌ دوا‌ی کاسپی جه‌لاندا	٣١٨
١٥٢	ده‌ستکه‌وتی که‌له‌شاخگر هه‌رچه‌ند جه‌لاله‌ به‌لام ناپه‌سه‌ندو مه‌کروه‌ه	٣٢٢
١٥٣	باسی دووهمه‌م: باسی سه‌ر راستی و مامه‌له‌ خوشی	٣٢٣
١٥٤	باسی سێهه‌م: باسی مه‌رجه‌کانی فروشارا	٣٢٩
١٥٥	باسی نووسینی مه‌رجه‌کان و سه‌رپشکی و په‌شیمان بوونه‌وه‌ له‌ فروشتن	٣٣٤
١٥٦	به‌سه‌ردا دانه‌وه‌ی مائی عه‌پدار	٣٣٨
١٥٧	نرخ دانان و شت شاردنه‌وه‌ بۆ کاتی گرانی دروست نین	٣٣٩
١٥٨	باسی چواره‌م: باسی نه‌و سه‌ودایانه‌ که‌ ناپه‌سه‌ندو ناشایسته‌ن	٣٤٠
١٥٩	باسی به‌یعو له‌ه‌رایا (فروشتنی داره‌ دۆخه‌) و باسی شت هه‌راجکردن (مه‌زات)	٣٥١
١٦٠	باسی پێنجه‌م: باسی سوود (رییا) و باسی پاره‌گۆڕینه‌وه‌	٣٥٣
١٦١	فروشتن به‌ قه‌رز دروسته	٣٥٧
١٦٢	باسی شه‌شه‌م: باسی سه‌له‌م	٣٥٨
١٦٣	باسی بارمه‌ (ره‌هن)	٣٦٠

زنجیره	پېړستی سهر باسه کان	لا پېړه
١٦٤	بهش هه لگرتنه وه (شوفعه)	٣٦١
١٦٥	باسی جه و ته م: باسی به کریدان	٣٦٣
١٦٦	وه رگرتنی کرئ له سهر خویندن و فیرکردنی هورنانی پیروژ، وه له سهر ده لائی	٣٦٥
١٦٧	هاوبهشی و سهرکاری (و مکالمت)	٣٦٦
١٦٨	رېکه و تن (سولج - صلح)	٣٦٥
١٦٩	باسی هه شته م: باسی خواسته مه نی (عاریه) مانخواز دهسته به ره تاده بیاته وه	٣٧٠
١٧٠	باسی نوه م: باسی قه رزکردن	٣٧٤
١٧١	که سی مانی خوی به سهر بگریته وه له لای که سی که نابووت که وتبی نوه ...	٣٧٩
١٧٢	به ره و رووکردنه وه (حه واله) و دهسته به ره (که فیل)	٣٨٠
١٧٣	باسی دهه م: باسی زهوی و دارناشتن و شت چاندن	٣٨١
١٧٤	به کریدانی زهوی و زار به ملکانه، ئیر به نیوهی بی یا که متر یا به زیاتر	٣٨٤
١٧٥	به کریدانی زهوی به پارو شتی تر	٣٨٧
١٧٦	باخه وانی (موسافات) و خهرسکردن	٣٨٨
١٧٧	سهگ بۆ پاس و ره شه و لاخ بۆ زهوی کیلان	٣٩٠
١٧٨	ئافاتی شینایی ده بی به هوئی به تال بوونه وهی ملکانه و کرئ و به ها	٣٩٤
١٧٩	باسی شینایی و ئاودان و بیر	٣٩٥
١٨٠	ئاوو له و مر قه دهغه یان دروست نیه	٣٩٨
١٨١	زهوتکردن ناروه واپه	٣٩٩
١٨٢	باسی یازدهه م: باسی شت به خشین. دیاریی سوننه ته	٤٠٠
١٨٣	دۆخه (مه نیچه)	٤٠١
١٨٤	پاشگه زبوونه وه له ده سنه و به خشش دروست نیه	٤٠٢
١٨٥	عومراو رو قبا	٤٠٣
١٨٦	خه لاتی (قه طانیع)	٤٠٥
١٨٧	باسی دوانزهه م: باسی وه قف	٤٠٧
١٨٨	باسی زهوی وه قف	٤٠٧
١٨٩	وه قفکردنی مزگه و تو بیر	٤١١
١٩٠	پاشه کی: باسی دۆزراوه	٤١٢
١٩١	داکه و تهی مه که که و حاجی	٤١٥

لا پهره	پېړستی سهر باسه کان	زنجيره
٤١٦	نامه‌ی فهرائيزو راسپيړی (وه صييه ت) و بهنده نازادکردن	١٩٢
٤١٦	به‌شی يه‌که‌م: هاندان له سهر فيربوونی فهرائيزو داد پهروری له پشک داناندا:	١٩٣
٤١٧	هوۍ بيټه‌شبوون له که‌له‌پوور	١٩٤
٤١٩	به‌شی دووه‌م: باسی به‌شه که‌له‌پووری منان	١٩٥
٤٢٣	به‌شه پشکی باوک و دايک و باوان (عه‌صه‌به)	١٩٦
٤٢٤	به‌شی سينهم: که‌له‌پووری براو خوشک و باسی که‌لاله، واته مردوويی...	١٩٧
٤٢٦	به‌شی چوارم: که‌له‌پووری ژن و ميړد	١٩٨
٤٢٨	به‌شی پينجهم: که‌له‌پووری با پيره و نه‌نک	١٩٩
٤٣١	به‌شی شه‌شم: که‌له‌پوورگرتن به‌هوۍ نازادکردنی که‌سينکه‌وه....	٢٠٠
٤٣٣	دانی که‌له‌پوور به خالوان (زه‌ويلنه‌رحام)	٢٠١
٤٣٦	مالي پيغه‌مېر (دروودی خودای له‌سهری) بؤ نه‌ته‌وه‌که‌يه‌تی	٢٠٢
٤٣٧	به‌شی حه‌وته‌م: باسی راسپيړی (وه صييه ت)	٢٠٣
٤٣٩	وه‌صيه‌تکردن به‌سينيه‌کی مان	٢٠٤
٤٤٠	راسپيړی بؤ ميراتبهر دروست نيه	٢٠٥
٤٤١	سهر پهرشتی هه‌تيو به شي‌وه‌يه‌کی په‌سهند دروسته له مالي هه‌تيوکه‌بخوات	٢٠٦
٤٤٣	له‌پاش رسیده بوون هه‌تيويی ناميڼ	٢٠٧
٤٤٥	به‌شی هه‌شته‌م: باسی به‌نده (واته: کويله) نازادکردن	٢٠٨
٤٤٨	به‌نده‌ی خزم که‌بوو به مالي خزم نيتر نازاد ده‌بی، نه‌گهر که‌سينکی دارا...	٢٠٩
٤٤٩	به‌نده‌ی کاغز پيډراو (موکاته‌ب)	٢١٠
٤٥٢	به‌نده‌ی مودبهر (پاشه مهرکه) هرؤشتنی دروسته	
٤٥٣	نه سهرداري به‌نده دمفرؤشري و نه دايکی مندال (ام الولد):	٢١١
٤٥٤	پاشه‌کی: باسی مافي ناغاو نوکه‌ريی	٢١٢
٤٥٨	نامه‌ی ژنه‌ينان و ته‌لاقدان و عيده‌ی ژن	٢١٣
٤٥٨	باسی يه‌که‌م: هاندان له سهر ژنه‌ينان	٢١٤
٤٦٥	نه‌وه‌ی بؤ پيغه‌مېر (دروودی خودای له‌سهری) ره‌وايووه له‌بابه‌ت ژنه‌ينانه‌وه	٢١٥
٤٦٥	باسی دووه‌م: ژنی په‌سهند	٢١٦
٤٦٩	ميړدی په‌سهند	٢١٧
٤٧٠	باش وايه که مروؤ له پيشدا ته‌ماشای ده‌سگيرانی خوۍ بکا	٢١٨

زنجیره	پېړستی سهرباسه کان	لاپهړه
٢١٩	هاوتایی (هاوکوفی- کهفانهت)	٤٧٢
٢٢٠	دروسته ژن پېشکەش بکړئ به پیاوې باش	٤٧٤
٢٢١	باسی سینههم: ژنی خوږی (واته: ژنی مه حرم) کییه	٤٧٦
٢٢٢	باسی مه مکخواردن و شیردان	٤٨٠
٢٢٣	باسی چوارهم: پرسکردن به ژن و بنیات (روکن) هکانی ژن ماره برین	٤٨٢
٢٢٤	وتاری خوازبینی	٤٨٥
٢٢٥	باسی مارهیی	٤٨٧
٢٢٦	نیشکردن له باتی مارهیی دهبی	٤٩١
٢٢٧	مارهیی بهیه کی له دوو شته دهبی به مال، یا به مردن، یا به دمست گرتن و چوونه لا	٤٩٤
٢٢٨	جیازی بووک	٤٩٥
٢٢٩	سوننه ته ژنهنیان به ناشکرا بی، وه شایی بو بکړی	٤٩٦
٢٣٠	نزاکردن بو بووک و زاوا	٤٩٨
٢٣١	باسی پینجه م: باسی نانی شایی و شیرینی خواردنه وه و شتی له م بابته	٥٠٠
٢٣٢	باسی نانی شایی	٥٠٣
٢٣٣	نان دروستکردن به بونهی هاتنه وه وه له ریږواری واته: له (سفه م)	٥٠٦
٢٣٤	نه گهر له شوپنه بېشه رعی لیږو و چوون پښوېست نییه	٥٠٦
٢٣٥	باسی دهستووری سهرجییی	٥٠٨
٢٣٦	چوونه لای ژنی سک پرو ژنی مه مکدمری منال بهیمر دروسته	٥١٨
٢٣٧	دروست نیه که خاوهنی تازهی که نیزه ک بجپته لای تا دمده که وئ که له ...	٥١٩
٢٣٨	باسی شه شه م: باسی مافی ژن و میړدایه تی. مافی میړد له سهر ژن	٥٢١
٢٣٩	مافی ژن له سهر میړدی	٥٢٤
٢٤٠	ژن خزمه تی مالی خوی ده کاو بوکاری خوږی (به فهدرو ریژم وه) ...	٥٢٨
٢٤١	داستانی نوم زمرع	٥٣٠
٢٤٢	باسی جه و ته م: باسی نوره کاری (قه سم) له نیوانی هاوسه راندا	٥٣٤
٢٤٣	بو کچ جهوت شه وو بو بیوه ژن س شه و	٥٣٧
٢٤٤	دروسته ژن دمست له مافی خوی هه لبرگی بو میړده که ی	٥٣٨
٢٤٥	ژن (نه گهر به ته م و ناموزگاری و جی ل جیاگردنه وه) عاری نه نا نه و سا لی دمدری	٥٤٠
٢٤٦	دانانی ناو بژیکه ر	٥٤١

زنجیره	پیرستی سهرباسه‌کان	لاپه‌ره
٢٤٧	حوکمی نه‌نگی ژن و می‌رد	٥٤٢
٢٤٨	به‌ته‌نیا کۆبوونه‌وه له‌گه‌ڵ ئافرمی بی‌گانه‌دا دروست نیه، هه‌روه‌ها ته‌ماشاکردنیشی	٥٤٥
٢٤٩	مه‌ردایه‌تی و به‌ته‌نگه‌وه‌بوونی نامووس شتیکی گه‌ڵی په‌سه‌نده	٥٥٠
٢٥٠	باسی هه‌شته‌م: باسی بازه ژنه‌ینانیکی ناره‌وا، وه‌کی ژنه‌ینانی سهرده‌می نه‌زانی	٥٥١
٢٥١	وه‌کی ژن به‌ ژن نه‌ویش هه‌رامه	٥٥٢
٢٥٢	سیغه‌کردن هه‌رامه	٥٥٤
٢٥٣	ژنه‌ینان و ژن به‌شودان له‌کاتی دابه‌ستنی ئیجرامی چه‌ج و عه‌مه‌دا دروست...	٥٥٦
٢٥٤	باسی نۆهه‌م: باسی ته‌لاق	٥٥٧
٢٥٥	ژماره‌ی ته‌لاق	٥٦٠
٢٥٦	ته‌لاقی سوننی و ژن گۆرانه‌وه	٥٦٤
٢٥٧	ژنی سێ به‌سێ ته‌لاق بدری هه‌تا می‌ردیکی تر نه‌کا چه‌لال نابێته‌وه بۆ می‌ردمه‌کی	٥٦٦
٢٥٨	سپاردنی کاروباری ژن به‌خۆی و خۆخاترکردنی	٥٦٨
٢٥٩	خولعکردنی ژن	٥٧١
٢٦٠	حوکمی نیلا (سوینکاری) و ژن له‌ خۆ هه‌رامکردن	٥٧٢
٢٦١	شه‌ره‌ نه‌فرین - لیعان	٥٧٤
٢٦٢	منال‌ هی خاوه‌ن نوپنه	٥٧٧
٢٦٣	خانه‌گومانی با ش نیه	٥٧٨
٢٦٤	به‌رای شیوه‌ناس (هائف) کار ده‌کری، نه‌گینا به‌ده‌وه (قرعه) کار ده‌کری	٥٨٠
٢٦٥	باسی ظیهار	٥٨١
٢٦٦	نه‌گه‌ر پیاوی موسوڵمان بوو، دوو خوشک ژنی بوون، یا له‌ چوار ژن پتری هه‌بوو	٥٨٢
٢٦٧	نیسلام بوونی یه‌کێ له‌ ژن و می‌رد	٥٨٤
٢٦٨	باوک و دایکی منال‌ هه‌ر کامیان موسوڵمان بن منداڵ ده‌دری به‌ومیان	٥٨٦
٢٦٩	په‌روه‌رده‌کردنی منال‌ و له‌له‌یی (حه‌ضانه‌ت)	٥٨٧
٢٧٠	حوکمی دیارنه‌بوونی می‌رد (فقد الزوج)	٥٨٨
٢٧١	باسی ده‌هه‌م باسی عیده‌وه تازیباری	٥٨٩
٢٧٢	دوا گوتار باسی نشیمه‌ن (سوگنا - جیگه‌ی دانیشتن) وژیوار (نه‌فه‌قه)	٥٩٥

التَّاجُ الْجَامِعُ لِلْأَصُولِ فِي أَحَادِيثِ الرَّسُولِ ﷺ

تأليف الشيخ منصور علي الشريف
من علماء الأزهر الشريف

المجلد الثاني

دار المعرفة
بيروت - لبنان